

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

२३०२

क्रम संख्या

२४९.९९ ९

काल नं०

७५०९

खण्ड

॥ ओ३म् ॥

ऋग्वेदसंहिता

शांख्यलक्षणा

ऋष्यादिसंवल्लिता

वैदिक-यन्त्रालयस्थपण्डितैर्बहुसंहितानुसारेण

संशोधिता

अजमेरीय वैदिक-यन्त्रालये

मुद्रिता.

मुद्रणवर्षः १९७२६४६०२६.

सं० १९८३ वि०

ऋग्वेद-संहिता

॥ १ ॥ १-६ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् ॥ १ ॥
अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति ॥ २ ॥ अग्निना रयि-
मश्वत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ॥ ३ ॥ अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः प-
रिभूरसि । स इहेवेषु गच्छति ॥ ४ ॥ अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः ।
देवो देवेभिरा गमत् ॥ ५ ॥ १ ॥ यदङ्ग दाशुपे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि । तवेत्त-
त्सत्यमग्निः ॥ ६ ॥ उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयं । नमो भरन्तु एम-
सि ॥ ७ ॥ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानं स्वे दमे ॥ ८ ॥ स
नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ २ ॥ १-६ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ वायुः । ४-६ इन्द्रवायू । ७-९
मित्रावरुणौ ॥ छन्दः-१, २ पिपीलिका मध्या निचृद् गायत्री । ६ निचृद् गायत्री ।
३-५, ७-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः । तेषां पाहि श्रुधी हवम् ॥ १ ॥
वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः । सुतसोमा अहर्विदः ॥ २ ॥ वायो तव
प्रपृच्छती धेना जिगाति दाशुपे । उरूची सोमपीतये ॥ ३ ॥ इन्द्रवायू इमे सुता उप
प्रयौभिरा गतम् । इन्द्रवो वामुशान्ति हि ॥ ४ ॥ वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजि-
नीवस् । तावा यातमुप द्रवत् ॥ ५ ॥ ३ ॥ वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप नि-
ष्कृतम् । मृच्चित्था धिया नरा ॥ ६ ॥ मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् ।

धियं घृताचीं सार्धन्ता ॥ ७ ॥ ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा । क्रतुं बृहन्तम
शाथे ॥ ८ ॥ कवी नो मित्रावरुणा तुविज्जाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अपसम् ॥ ९ ॥ ४ ।

॥ ३ ॥ १—१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता—१—३ अश्विनौ । ४—६ इन्द्रः । ७—९
विश्वे देवाः । १०—१२ सरस्वती ॥ छन्दः—२ निचृद् गायत्री । ४, ११ पिपीलिका मध्या
निचृद् गायत्री । १, ३, ५—१०, १२ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती । पुरुभुजा चनस्यतम् ॥ १ ॥
अश्विना पुरुदंसमा नरा शवीरया धिया । धिष्या वनतं गिरः ॥ २ ॥ दस्रा युवाकवः
सुता नासत्या वृक्वर्हिषः । आ यातं रुद्रवर्तनी ॥ ३ ॥ इन्द्रा याहि चित्रमानो सुता
इमे त्वायवः । अएवीभिस्तना पूतासः ॥ ४ ॥ इन्द्रा याहि धियेपितो विप्रजूतः
सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाधतः ॥ ५ ॥ इन्द्रा याहि तूतजान उप ब्रह्माणि हरिवः ।
सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ६ ॥ ५ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वं देवासु आ गत ।
दाधासां दाशुषः सुतम् ॥ ७ ॥ विश्वं देवासो अप्तरः सुतमा गन्त तूर्णयः । उस्त्रा
इव स्वसराणि ॥ ८ ॥ विश्वं देवासो अस्मिध एहिमायासो अद्भुहः । मेधं जुपन्त
वन्हयः ॥ ९ ॥ पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः
॥ १० ॥ चोदयित्री सुनृतानां चेतन्ती सुमतीनां । यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ११ ॥
महो अर्गः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥ १२ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ४ ॥ १—१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—३ विराड् गायत्री ।
१० निचृद् गायत्री । १, २, ४—६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ सुरुपकृत्नुमृतये सुदुधामिव गोदुहे । जुहुमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥
उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब गोदा इद्रेवतो मदः ॥ २ ॥ अथा ते
अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति रूय आ गहि ॥ ३ ॥ परेहि
विग्रमस्तुतमिन्द्रं पृच्छा विप्रश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ॥ ४ ॥ उत ब्रुवन्तु नो
निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इहुवः ॥ ५ ॥ ७ ॥ उत नः सुभगां अरिर्वो-
चेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मेणि ॥ ६ ॥ एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमा-
द्वनम् । पतयन्मन्दयत्सखम् ॥ ७ ॥ अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो
वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥ तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र
सातये ॥ ९ ॥ यो रायो वनिर्महान्तसुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत
॥ १० ॥ ८ ॥

अ० १ । अ० १ । व० १३] ३ [म० १ । अ० २ । सू० ७ ।

॥ ५ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ विराड् गायत्री ।
३ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । ५-७, ९ निचृद् गायत्री । ८ पादनिचृद् गायत्री ।
२ आच्युष्णिक् । ४, १० गायत्री ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ आ त्वेता नि पीदितेन्द्रमभि प्र गायत । सखायः स्तोमवाहसः ॥ १ ॥
पुरुतमं पुरुणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २ ॥ स घा नो योग
आ भुवत्स राये स पुरन्ध्याम् । गमद्वाजैभिरा स नः ॥ ३ ॥ यस्य संस्थे न वृण्वते
हरीं समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ ४ ॥ सुतपान्नं सुता इमे शुचयो यन्ति
वीतये । सोमासो दध्याशिरः ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अ-
जायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥ ६ ॥ आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गि-
र्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे ॥ ७ ॥ त्वां स्तोमा अवीवृधन्वामुक्था शतक्रतो । त्वां
वर्धन्तु नो गिरः ॥ ८ ॥ अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन्वि-
श्वानि पौस्या ॥ ९ ॥ मा नो मर्ता अभि द्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो य-
चया वधम् ॥ १० ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ इन्द्रः । ४, ६, ८, ९ मरुतः । ५, ७
मरुत इन्द्रश्च । १० इन्द्रः ॥ छन्दः-२ विराड् गायत्री । ४, ८ निचृद् गायत्री । १, ३,
५-७, ९, १० गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुपं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ १ ॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृषणू नृवाहसा ॥ २ ॥ केतुं कू-
खवन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुपद्भिरजायथाः ॥ ३ ॥ आदहं स्वधामनु पु-
नर्गर्भेत्वमैरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ ४ ॥ वीळु चिदारुजत्तुभिर्गुहा चिदिन्द्र व-
क्षिभिः । अविन्द उस्त्रिया अर्तु ॥ ५ ॥ ११ ॥ देवयन्तो यथा प्रतिमच्छा विदध्सुं
गिरः । महामनूषत श्रुतम् ॥ ६ ॥ इन्द्रेण संहि दक्षसे सज्जग्मानो अविभ्युषा । मन्द-
समानवर्चसा ॥ ७ ॥ अनवधैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः
॥ ८ ॥ अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नुज्जते गिरः ॥ ९ ॥
इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजसः ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ७ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-२, ४ निचृद् गायत्री ।
८, १० पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । ९ पादनिचृद् गायत्री । १, ३, ५-७ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥७॥ इन्द्रमिदगाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥१॥ इन्द्र
हृदयोः सचा सर्मिरल आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ २ ॥ इन्द्रो दीर्घाय
चक्षुस आ सूर्य रोहयदिवि । वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ३ ॥ इन्द्र वाजेषु नोज्व सहस्र-
प्रधनेषु च । उग्र उग्रामिरुतिभिः ॥ ४ ॥ इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमभै हवामहे । युजं
घुत्रेषु वज्रिणम् ॥ ५ ॥ १३ ॥ स नो वृषस्तुं चरुं सत्रादावक्षपा वृधि । अस्मभ्य-
मप्रतिष्कृतः ॥ ६ ॥ तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः । न विन्दे अस्य
सुष्टुतिम् ॥ ७ ॥ वृषा युथेव वंसंगः कृष्टीरिण्यर्त्योजसा । ईशानो अप्रतिष्कृतः ॥ ८ ॥
य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति । इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम् ॥ ९ ॥ इन्द्रं वो विश्व-
तस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १० ॥ १४ ॥ २ ॥

॥ ८ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८, निचृद्
गायत्री । २ प्रतिष्ठा गायत्री । १० वर्धमाना गायत्री । ३, ४, ६, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः
स्वरः ॥

॥ ८ ॥ एन्द्रं सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम् । वर्षिष्ठपूतये भर ॥ १ ॥
नि येन मुष्टिहृत्यया नि वृत्रा रुणधामहे । त्वातासो न्यर्वता ॥ २ ॥ इन्द्र त्वो-
तास आ वयं वज्रं घना ददीमहि । जयेम संयुधि स्पृधः ॥ ३ ॥ वयं शूरेभिर-
स्तुभिरिन्द्र त्वया युजा वयं । सासह्यार्म पृतन्यतः ॥ ४ ॥ मह्यं इन्द्रः परश्च नु
महित्वमस्तु वज्रिणो । द्यौर्न प्रथिना शर्वः ॥ ५ ॥ १५ ॥ समोहे वा य आशत
नरस्तोकस्य सनिता । विप्रासो वा धियायवः ॥ ६ ॥ यः कुक्षिः सोमपातमः
समुद्र इव पिन्वते । उर्वारिणो न काकुदः ॥ ७ ॥ एवा ह्यस्य सुनृता विरप्शी
गोमती मही । एका शाखा न दाशुषे ॥ ८ ॥ एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र
भावते । सद्यश्चिन्तन्ति दाशुषे ॥ ९ ॥ एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या ।
इन्द्राय सोमपीतये ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ९ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, १० निचृद्
गायत्री । ५, ६ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । २, ४, ८, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । मह्यं अभिष्टिरोजसा
॥ १ ॥ एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने । चक्रि विश्वानि चक्रये ॥ २ ॥
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमैभिर्विश्वचर्षणे । सचेषु सर्वनेष्वा ॥ ३ ॥ असृ-
मिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । अजोषा वृषभं पतिम् ॥ ४ ॥ सं चौदय चि-

अ० १ । अ० १ । व० २१] ५ [म० १ । अ० ३ । सू० ११ ।

प्रपर्वीग्रार्ध इन्द्र वरेण्यम् । असदिचे विष्णु प्रभु ॥ ५ ॥ १७ ॥ अस्मान्सु तत्र
चोदयेन्द्र राये रमस्वतः । तुर्विद्युम्न यशस्वतः ॥ ६ ॥ सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे
पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेहादितम् ॥ ७ ॥ अस्मे धेहि श्रवो बृहदपुम्नं सहस्रसा-
तमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ ८ ॥ वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गुणन्तं अग्निमयम् ।
होम गन्तारमृतये ॥ ९ ॥ सुतेसुते न्यौकसे बृहद्बृहत् एदरिः । इन्द्राय शूषमर्चति
॥ १० ॥ १८ ॥

॥ १० ॥ १-१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१-३, ५, ६ विराड्-
जुष्टुप् । ८ निचृदनुष्टुप् । ४ भुरिगुणिक । ७, ९-१२ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥
४ शूषभः स्वरः ॥

॥ १० ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतु
उदंशमिव येमिरे ॥ १ ॥ यत्सानोः सानुमारुहद्भूर्यस्पष्टकर्तृम् । तदिन्द्रो अर्थं चे-
तति युथेन वृष्णिरेजति ॥ २ ॥ युत्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यमा । अथा
न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ॥ ३ ॥ एहि स्तोमो अभि स्वराभि गृणीष्या
रुव । ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ॥ ४ ॥ उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं
पुरुनिष्पिधे । शक्रो यथा सुतेषु णो गारणत्सख्येषु च ॥ ५ ॥ तमित्सखित्व
ईमहे तं राये तं सुवीर्ये । स शक्र उत नः शक्रदिन्द्रो वसु दयमानः ॥ ६ ॥ १६ ॥
सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः । गवामपं व्रजं वृधि कृणुष्व राधो
अद्रिवः ॥ ७ ॥ नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः । जेषुः स्वर्वतीरपः
सं गा अस्मभ्यं धनुहि ॥ ८ ॥ आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिदधिष्व मे गिरः ।
इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ॥ ९ ॥ विद्या हि त्वा वृषतमं वाजेषु हव-
नश्रुतम् । वृषतमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम् ॥ १० ॥ आ तू न इन्द्र कौशिक
मन्दसानः सुतं पिब । नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम् ॥ ११ ॥ परि
त्वा मिर्वणो गिरि इमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः
॥ १२ ॥ २० ॥

॥ ११ ॥ १-८ जेता माधुच्छन्दस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथीनां वाजा-
नां सत्पतिं पतिम् ॥ १ ॥ सख्ये तं इन्द्र वाजिनो मा भैम शवसस्पते । त्वामभि

अ० १ । अ० १ । व० २४] ६ [म० १ । अ० ४ । सू० १३ ।

प्र णोनुषो जेतारमपराजितम् ॥२॥ पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्युतयः । यदी
वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् ॥३॥ पुरां भिन्दुर्युवां कविरर्मितौजा अजा-
यत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥ ४ ॥ त्वं बलस्य गोमतोऽ-
पाविरद्विषो विलम् । त्वां देवा अर्चिभ्युपस्तुज्यमानास आविषुः ॥ ५ ॥ तवाहं शूर
शतिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् । उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ॥६॥
मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः । विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां श्रवांस्युत्तिर
॥ ७ ॥ इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमां अनूषत । सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति
भूर्यसीः ॥ ८ ॥ २१ ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥ १-१२ मेधातिथिः काश्व ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः
स्वरः ॥

॥ १२ ॥ अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम्
॥ १ ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विशपतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥२॥
अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्कवर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥ ३ ॥ ताँ उ-
शतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम् । देवैरा संतिस बर्हिषि ॥ ४ ॥ घृताहवन
दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह । अग्ने त्वं रक्षस्विनः ॥ ५ ॥ अग्निनाग्निः स-
मिध्वते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाद् जुह्वास्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥ कविमग्निमुषं स्तुहि
सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीयचातनम् ॥ ७ ॥ यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सप-
र्यति । तस्यै स्म प्राविता भव ॥ ८ ॥ यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविषास-
ति । तस्मै पावक मृळ्य ॥ ९ ॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहा वह । उप
यज्ञं हविश्च नः ॥ १० ॥ स नः स्तवान् आ मर गायत्रेण नवीयसा । गयि
वीरवतीमिषम् ॥ ११ ॥ अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहृतिभिः । इमं स्तोमं
जुषस्व नः ॥ १२ ॥ २३ ॥

॥ १३ ॥ मेधातिथिः काश्व ऋषिः ॥ १ इष्मः समिद्धो वाग्निः । २ तनूनपाव ।
३ नराशंसः । ४ इळः । ५ बर्हिः । ६ देवीद्वारः । ७ उपासानक्ता । ८ देव्यौ होतारौ प्रचेतसौ ।
९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीकाभारत्याः । १० त्वष्टा । ११ वनस्पतिः । १२ स्वाहाकृतयः ॥
गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते । होतः पावक यद्वि
च ॥ १ ॥ मधुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणुहि वीतये ॥ २ ॥

अ० १ । अ० १ । व० २८] ७ [म० १ । अ० ४ । सू० १५ ।

नमस्कृतमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३ ॥ अग्ने सुखतमे
रथे देवाँ ईळित आ वह । अग्नि होता मनुर्हितः ॥ ४ ॥ स्तृणीत बर्हिरानुषग्यु-
तपृष्ठं मनीषिणः । यत्रापृतस्य चक्षुणम् ॥ ५ ॥ वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवी-
रसश्चतः । अथा नूनं च यष्टवे ॥ ६ ॥ २४ ॥ नक्तोपासा सुपेशसास्मिन्यज्ञ उप-
ह्वये । इदं नो बर्हिरासदे ॥ ७ ॥ ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा देव्या कवी । यज्ञं
नो यक्षतामिमम् ॥ ८ ॥ इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः । बर्हिः सीद-
न्त्वस्त्रिधः ॥ ९ ॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये । अस्माकमस्तु केवलः
॥ १० ॥ अवं सृजा वनस्पते देवं देवेभ्यो हविः । प्र दातुरस्तु चेतनम् ॥ ११ ॥
स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे । तत्र देवाँ उप ह्वये ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ १४ ॥ १—१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ गायत्री छन्दः ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ एभिरेमे दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये । देवेभिर्याहि यक्षि च
॥ १ ॥ आ त्वा कएवा अहपत गुणन्ति विप्र ते धियः । देवेभिरम आ गीहि ॥ २ ॥
इन्द्रवायु बृहस्पति मित्राग्निं पुषणं भगम् । आदित्यान्मारुतं गणम् ॥ ३ ॥ प्र वो श्रि-
यन्त इन्दवो मत्सुरा मादयिष्णावः । द्रप्सा मध्वश्चमूषदः ॥ ४ ॥ ईळते त्वामवस्यवः
कएवासो वृकवर्हिषः । हविष्मन्तो अरहकृतः ॥ ५ ॥ घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा व-
हन्ति वह्नयः । आ देवान्सोमपीतये ॥ ६ ॥ २६ ॥ तान्यजत्राँ ऋतावृधोऽग्ने प-
त्नीवतस्कृधि । मध्वः सुजिह्व पायय ॥ ७ ॥ ये यजत्रा य ईडयास्ते ते पिवन्तु जि-
ह्वया । मबोरमे वषट्कृति ॥ ८ ॥ आकीं सूर्यस्य रोचनाद्विश्वान्देवाँ उपबुधः ।
विप्रो होतेह वक्षति ॥ ९ ॥ विश्वेभिः सोम्यं मध्वम इन्द्रेण वायुना । पिवा मि-
त्रस्य धामभिः ॥ १० ॥ त्वं होता मनुर्हितोऽग्ने यज्ञेषु सीदसि । सेमं नो अध्वरं
यज ॥ ११ ॥ युक्त्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः । तामिदेवाँ इहा वह ॥ १२ ॥ २७ ॥

॥ १५ ॥ १—१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—ऋतवः । १ इन्द्रः ।
२ मरुतः । ३ त्वष्टा । ४ अग्निः । ५ इन्द्रः । ६ मित्रावरुणौ । ७—१० द्रविष्योदाः ।
११ अश्विनौ । १२ अग्निः ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ इन्द्र सोमं पिबं ऋतुना त्वा विशन्तिवन्दवः । मत्सुरासस्तदोक्तसः
॥ १ ॥ मरुतः पिबन्त ऋतुना प्रोत्राद्यज्ञं पुनीतन । यूयं हि ष्ठा सुदानवः ॥ २ ॥
अभि यज्ञं गृणीहि नो भावो नेष्टः पिबं ऋतुना । त्वं हि रत्नधा असि ॥ ३ ॥

अ० १ । अ० १ । व० ३२] = [म० १ । अ० ४ । सू० १७ ।

अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु । परि भूष पिब ऋतुना ॥ ४ ॥ आ-
 ळादिन्द्र राघसः पिवा सोममृत्तूरनु । तवेदि सख्यमस्तृतम् ॥ ५ ॥ युवं दक्षं धृ-
 तव्रत मित्रावरुण दूळभम् । ऋतुना यज्ञमाशाये ॥ ६ ॥ २८ ॥ द्रविणोदा द्रविणसो
 आवहस्तासो अध्वरे । यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥ द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि
 शृण्वरे । देवेषु ता वनामहे ॥ ८ ॥ द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत ।
 नेष्टादुतुमिरिष्यत ॥ ९ ॥ यत्त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे । अर्ध स्मा नो
 ददिर्भव ॥ १० ॥ अधिना पिबतं मधु दीर्घमी शुचित्रता । ऋतुना यज्ञवाहसा
 ॥ ११ ॥ गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि । देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥ २९ ॥

॥ १६ ॥ १—६ मेधातिथिः काण्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः
 स्वरः ॥

॥ १६ ॥ आ त्वा वहन्तु हरयो वृषखं सोमपीतये । इन्द्र त्वा सूरचक्षसः ॥ १ ॥
 इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः । इन्द्र सुखतमे रथे ॥ २ ॥ इन्द्र प्रातर्ह-
 वामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ उप नः सुतमा गंहि हरिभि-
 रिन्द्र केशिभिः । सुते हि त्वा हवामहे ॥ ४ ॥ सेमं नः स्तोममा गृह्येदं सर्वनं सुतम् ।
 गौरो न तृषितः पिब ॥ ५ ॥ ३० ॥ इमे सोमांस इन्द्रवः सुतामो अधि बर्हिषि ।
 ताँ इन्द्र सहसे पिब ॥ ६ ॥ अयं ते स्तोमो अग्नियो हृदिस्पृगस्तु शन्तमः । अथा
 सोमं सुतं पिब ॥ ७ ॥ विश्वमित्सर्वनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति । वृत्रहा सोम-
 पीतये ॥ ८ ॥ सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो । स्तवाम त्वा स्वाध्व्यः
 ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ १७ ॥ १—६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—२ यवमध्या
 विराड् गायत्री । ४ पादनिचृद् गायत्री । ५ भुरिगार्ची गायत्री । ६ निचृद् गायत्री ।
 ८ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । १, ३, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७ ॥ इन्द्रावरुणयोरुहं सम्राजोरेव आ वृणो । ता नो मृळात ईदृशे ॥ १ ॥
 गन्तारा हि स्थोज्वसे हवं विप्रस्य मावतः । धर्तारा वर्षणीनाम् ॥ २ ॥ अनुकामं
 तर्पयेयामिन्द्रावरुण राय आ । ता वां नेदिष्ठमीमहे ॥ ३ ॥ युवाकु हि शचीनां युवाकु
 सुमतीनां । भूयाम वाज्रदान्नाम् ॥ ४ ॥ इन्द्रः सहस्रदान्नां वरुणः शंस्यानाम् । ऋतु-

अ० १ । अ० १ । व० ३७] ६ [म० १ । अ० ५ । सू० १६ ।

भवत्युक्थ्यः ॥ ५ ॥ ३२ ॥ तयोरिदवसा वयं सनेम नि च धीमहि । स्यादुत प्र-
रेचनम् ॥ ६ ॥ इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे । अस्मान्सु जिग्युषस्कृतम्
॥ ७ ॥ इन्द्रावरुण नूनं वां सिषासन्तीषु धीष्वा । अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥ प्र
वामश्रोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हुवे । यामुधार्थं सधस्तुतिम् ॥ ९ ॥ ३३ ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ १—६ मेधातिथिः कारव ऋषिः ॥ देवता—१—३ ब्रह्मणस्पतिः ।
४ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च सोमश्च । ५ बृहस्पतिदक्षिणे । ६—८ सदसस्पतिः । ९ सदसस्प-
तिर्नाराशंसो वा ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री । ३, ६, ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गा-
यत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५ पादनिचृद्गायत्री । २, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कृन्नीवन्तं य औशिजः ॥ १ ॥
यो रेवा यो अमीवहा वसुधित्पुष्टिवर्धनः । स नः सिषक् यस्तुरः ॥ २ ॥ मा नः
शंसो अररुपो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य । रक्षां णो ब्रह्मणस्पते ॥ ३ ॥ स वा वीरो
न रिष्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः । सोमो हि नोति मर्त्यम् ॥ ४ ॥ त्वं तं ब्रह्मणस्पते
सोम इन्द्रश्च मर्त्यम् । दक्षिणां पात्वंहसः ॥ ५ ॥ ३४ ॥ सदसस्पतिमर्द्धतं प्रियमि-
न्द्रस्य काम्यम् । सनि मेधामयामिषम् ॥ ६ ॥ यस्मादृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चि-
तश्च न । स धीनां योगमिन्वति ॥ ७ ॥ आदधोति दविष्कृतिं प्राञ्चं कृणोत्यध्वरम् ।
होत्रा देवेषु गच्छति ॥ ८ ॥ नराशंसं सुष्टुष्टमपश्यं सप्रथस्तमम् । दिवो न स-
र्गमखसम् ॥ ९ ॥ ३५ ॥

॥ १९ ॥ १—६ मेधातिथिः कारव ऋषिः ॥ देवता—अग्निर्मरुतश्च ॥ छन्दः—
२ निचृद्गायत्री । ६ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, ३—८ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १९ ॥ प्रति त्वं चारुमध्वरं गोपीयाय प्र हूयसे । मरुद्भिरग्न आ गहि
॥ १ ॥ नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ २ ॥ ये महो
रजंसो विदुर्विधे देवासो अदुहः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ३ ॥ य उग्रा अर्कमा-
नुचुरनाष्टास ओजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ४ ॥ ये शुभ्रा घोरवर्षसः सु-
क्षत्रासो रिशादसः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥ ये नाकस्याधि रोचने
दिवि देवास आसते । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ६ ॥ य ईक्ष्यन्ति पर्वतान् तिरः स-
मुद्रमर्णवम् । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ७ ॥ आ ये तन्वन्ति शुभिमस्तिरः समुद्रमोजसा ।

अ० १ । अ० २ । व० ३] १० [म० १ । अ० ५ । सू० २२ ।

मरुद्भिर्गन् आ गहि ॥ ८ ॥ अभि त्वा पूर्वपीतये मुजामि सोम्यं मधु । मरुद्भिर्गन्
आ गहि ॥ ९ ॥ ३७ ॥ १ ॥

॥ २० ॥ १—८ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—ऋभवः ॥ छन्दः—३ विराड्
गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५, ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, २, ६, ७ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ २० ॥ अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया । अकारि रत्नधातमः
॥ १ ॥ य इन्द्राय वचोयुजा तत्तुर्मनसा हरी । शमीभिर्यज्ञमाशत ॥ २ ॥ तक्ष-
आसत्त्याभ्यां परिज्मानं सुखं रथं । तक्षन्धेनुं संवर्द्धयाम् ॥ ३ ॥ युवाना पितरा
पुनः सत्यमन्त्रा ऋजुयंवः । ऋभवो विष्टयक्रत ॥ ४ ॥ सं वो मदासो अग्नतेन्द्रेण
च मरुत्वता । आदित्येभिश्च राजभिः ॥ ५ ॥ १ ॥ उत त्यं चममं नवं स्वष्टुर्दे-
वस्य निष्कृतम् । अकर्त चतुरः पुनः ॥ ६ ॥ ते नो रत्नानि धत्तन त्रिरा साप्तानि
सुन्वते । एकमेकं सुशस्तिभिः ॥ ७ ॥ अधारयन्त बह्वोऽभजन्त सुकृत्या । भागं
देवेषु यज्ञियम् ॥ ८ ॥ २ ॥

॥ २१ ॥ १—६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवते—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—२ पिपीलि-
कामध्या निचृद्गायत्री । ५ निचृद्गायत्री । १, ३, ४, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २१ ॥ इहेन्द्राग्नी उपेक्ष्ये तयोरिस्तोममुरमसि । ता सोमं सोमपातमा ॥ १ ॥
ता यज्ञेषु प्र शंसतेन्द्राग्नी शुम्भता नरः । ता गायत्रेषु गायत ॥ २ ॥ ता मित्रस्य
प्रशस्तय इन्द्राग्नी ता हवामहे । सोमपा सोमपीतये ॥ ३ ॥ उग्रा सन्ता हवामहे उ-
पेदं सर्वनं सुतम् । इन्द्राग्नी एह गच्छताम् ॥ ४ ॥ ता महन्ता सदस्पती इन्द्राग्नी रक्षं
उव्रजतम् । अग्रजाः सन्तवत्रिणः ॥ ५ ॥ तेन सत्येन जागृतमधि प्रचेतुने पदे । इन्द्राग्नी
शर्म यच्छतम् ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥ १—२१ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—१—४ अश्विनौ । ५—८
सविता । ९, १० अग्निः । ११ देव्यः । १२ इन्द्राणीवरुणान्यग्नाय्यः । १३, १४ द्यावापृ-
थिव्यौ । १५ पृथिवी । १६ विष्णुर्देवो वा । १७—२१ विष्णुः ॥ छन्दः—१—३,
८, १२, १७, १८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ६, १६ निचृद्गायत्री । १५
विराड् गायत्री । ४, ५, ७, ९—११, १३, १४, १६, २०, २१ गायत्री ॥ षड्जः
स्वरः ॥

अ० १ । अ० २ । व० ८] ११ [म० १ । अ० ५ । सू० २३ ।

॥ २२ ॥ प्रतुर्युजा वि बोधयाश्विनावेह गच्छताम् । अस्य सोमस्य पीतये
॥ १ ॥ या सुरथा रथीतपोभा देवा दिविस्पृशा । अश्विना ता हवामहे ॥ २ ॥
या वां कशा मधुमत्यश्विना सुनृतावती । तया यज्ञं मिमिक्षताम् ॥ ३ ॥ नहि वाम-
स्ति दूरके यत्रा रथेन गच्छथः । अश्विना सोमिनो गृहम् ॥ ४ ॥ हिरण्यपाणि-
भूतये सवितारमुप ह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥ ५ ॥ ४ ॥ अपां नपातमवसे
सवितारमुप स्तुहि । तस्य व्रतान्युश्मसि ॥ ६ ॥ विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य
राधसः । सवितारं नृचक्षसम् ॥ ७ ॥ सखाय आ नि पीदत सविता स्तोम्यो नु
नः । दाता राधांसि शुम्भति ॥ ८ ॥ अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ।
त्वष्टारं सोमपीतये ॥ ९ ॥ आ ग्रा अग्र इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् । वरूत्री
धिषणां वह ॥ १० ॥ ५ ॥ अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः । अर्चि-
क्षत्राः सचन्ताम् ॥ ११ ॥ इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये । अग्राणीं सो-
मपीतये ॥ १२ ॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपुतां नो भरी-
मभिः ॥ १३ ॥ तयोरिद्युतवत्पयो विप्रा रिहन्ति धीतिभिः । गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे
॥ १४ ॥ स्योना पृथिवि भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथः ॥ १५ ॥ ६ ॥
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्याः सप्त धामभिः ॥ १६ ॥
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् । समूळहमस्य पांसुरे ॥ १७ ॥ त्रीणि पदां
वि चक्रमे विष्णुर्गोषा अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥ १८ ॥ विष्णोः कर्मा-
णि पश्यन् यतो व्रतानि पश्ये । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ १९ ॥ तद्विष्णोः परमं
षदं सदा पश्यन्ति सूरयः दिवा च चक्षुराततम् ॥ २० ॥ तद्विप्रासो विपन्यवो
जागृवांसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ २१ ॥ ७ ॥

॥ २३ ॥ १—२४ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—१ वायुः । २, ३ इन्द्रवायू ।
४—६ मित्रावरुणौ । ७—९ इन्द्रो महत्त्वान् । १०—१२ विश्वे देवाः । १३—१५ पूषा ।
१६—२२ आपः । २३—२४ अग्निः ॥ छन्दः—१—१८ गायत्री । १९ पुरुउष्णिक् । २०
मनुष्टुप् । २१ प्रतिष्ठा । २२—२४ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१८, २१ षड्जः । १९ ऋभः ।
२०, २२—२४ गान्धारः ॥

॥ २३ ॥ तीव्राः सोमांस आ गङ्गाशीर्विन्तः सुता इमे । वायो तान्प्रस्थिता-
न्यिव ॥ १ ॥ उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ २ ॥
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रां हवन्त ऊतये । सहस्राक्षा धियस्पती ॥ ३ ॥ सिधं वयं

अ० १ । अ० २ । व० १३] १२ [म० १ । अ० ६ । सू० २४ ।

हवामहे वरुणं सोमपीतये । जज्ञाना पूतदक्षसा ॥ ४ ॥ ऋतेन याधृतावृधावृतस्य
ज्योतिषस्पती । ता मित्रावरुणा हुवे ॥ ५ ॥ ८ ॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो
विश्वाभिरुतिभिः । कर्ता नः सुरार्धसः ॥ ६ ॥ मरुत्वन्तं हवामहे इन्द्रमा सोम-
पीतये । सजूर्गणेन तृप्पतु ॥ ७ ॥ इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवांसः पूषरातयः । वि-
श्वे मम श्रुता हवम् ॥ ८ ॥ हत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सईसा युजा । मा नो दुःशंस
ईशत ॥ ९ ॥ विश्वान्देवान्हवामहे मरुतः सोमपीतये । उग्रा हि पृथिमातरः ॥ १० ॥
६ ॥ जयतामिव तन्यतु रुरुतामिति धृष्णुया । यच्छुभं याथना नरः ॥ ११ ॥ हस्का-
राद्युतस्पर्शतो जाता अवनु नः । मरुतो मृळयन्तु नः ॥ १२ ॥ आ पूषच्चित्रव-
र्हिषमायुणे धरुणं दिवः । अजा नष्टं यथा पशुम् ॥ १३ ॥ पूषा राजानमायुणिरपगूळहं
गुहा हितम् । अग्निं दच्चित्रवर्हिषम् ॥ १४ ॥ उतो म मद्यभिन्दुभिः पडयुक्तां अनुसे-
विषत् । गोभिर्यवं न चर्कषत् ॥ १५ ॥ १० ॥ अम्बयो यन्त्यध्वमिजामयो अध्व-
रीयताम् । पृच्छतीर्मधुना पर्यः ॥ १६ ॥ अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता
नो हिन्यन्त्वध्वरम् ॥ १७ ॥ अपो देवीरुप ह्ये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः
कर्त्वि हविः ॥ १८ ॥ अप्सवन्तरमृतमप्सु भेषजमपासुत प्रशस्तये । देवा भवत वा-
जिरः ॥ १९ ॥ अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वश-
म्भुवमार्षश्च विश्वभेषजीः ॥ २० ॥ ११ ॥ आप पृणीत भेषजं वरुणं तन्वेमम ।
ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ २१ ॥ इदमापः प्र बहत् यत्किं च दुरितं मयि । यद्वाहम-
भिदुद्रोह यद्वा शेर उतानृतम् ॥ २२ ॥ आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि ।
पर्यस्वानग्न आ गहि तं मासं सृज वर्चसा ॥ २३ ॥ सं माग्ने वर्चसा सृज सं
भुजया समायुषा । विद्युर्मै अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥ २४ ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ २४ ॥ १—१५ छनःशेष आजीगतिः कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरात ऋषिः ।
देवता—१ प्रजापतिः । २ अग्निः । ३—५ सविता भगो वा । ६—१५ वरुणः ॥ छन्दः—
१, २, ६—१५ त्रिष्टुप् । ३—५ गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ६—१५ धैवतः । ३—५ षड्जः ॥

॥ २४ ॥ कस्य नूनं कतमप्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम । को नो
मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥ १ ॥ अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां
मनामहे चारु देवस्य नाम । स नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं
च ॥ २ ॥ अमि त्वा देव सवितरीशानं वार्यायाम् । सदावन्भागमीमहे ॥ ३ ॥

अ० १ । अ० २ । व० १७] १३ [म० १ । अ० ६ । सू० २५ ।

यश्चिद्धि तं इत्था भगः शशमानः पुरा निदः । अशेषो हस्तयोर्दधे ॥ ४ ॥ भग-
भक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा । मूर्धानं गाय आरभे ॥ ५ ॥ १३ ॥ नहि ते
क्षत्रं न सहो न मनुं वयश्चनामी पतयन्त आपुः । नेमा आपो अनिपिषं चर-
न्तीर्न ये वारस्य प्रमिनन्त्यम्बम् ॥ ६ ॥ अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं
ददते पुतदक्षः । नीचीनाः स्थुरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः
॥ ७ ॥ उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ । अपदे पादा प्रति-
धातवेऽकरुतापवृक्षा हृदयाविधश्चित् ॥ ८ ॥ शतं ते राजभिषजः सहस्रमुर्वी
गभीरा सुमतिष्टे अस्तु । बाधस्व दूरे निर्वृतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुग्ध्य-
स्मत् ॥ ९ ॥ अमीय अन्ता निहितास उष्वा नक्तं ददश्रे कुहं चिदिवैयुः । अद-
क्षानि वरुणस्य व्रतानि विचाकशश्चन्द्रमा नक्तमेति ॥ १० ॥ १४ ॥ तत्त्वां यामि
ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेळमानो वरुणेह बो-
ध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ॥ ११ ॥ तदिन्नक्तं तदिवा मह्यमाहुस्तदयं के-
तो हृद आ वि चष्टे । शुनःशेषो यमहृदगृभीतः सो अस्माव्राजा वरुणो मुमोक्तु
॥ १२ ॥ शुनःशेषो हृहृदगृभीतस्त्रिष्वदित्यं दुपदेषु वृद्धः । अवैनं राजा वरुणः
समृज्याविद्धाँ अदन्तो वि मुमोक्तु पाशान् ॥ १३ ॥ अर्व ते हेळो वरुण नमो-
भिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः । चयस्मभ्यमसुर प्रचेता राजभेनामि शिश्रथः
कृतानि ॥ १४ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय । अथा
वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ १५ ॥ १५ ॥

॥ २५ ॥ १—२१ शुनःशेष आजीगर्तिष्ठं पिः ॥ वरुणो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ यश्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिनीमसि यविद्यवि
॥ १ ॥ मा नो वधाये हन्तवे जिहीलानस्य रीरधः । मा हलानस्य मन्यवे ॥ २ ॥ वि
मृळीकाय ते मनो रथीरथं न सन्दितम् । गीर्भिर्वरुण सीमहि ॥ ३ ॥ परा हि मे
विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये । वयो न वसतीरुय ॥ ४ ॥ कदा चत्रश्रियं नरमा वरुणं
करामहे । मृळीकायोरुचक्षंसम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ तदित्समानमाशाते वेनन्ता न प्र यु-
च्छतः । धृतव्रताय दाशुषे ॥ ६ ॥ वेदा यो बीनां पदमन्तरिक्षेण पतताम् । वेदं नावः
समुद्रियः ॥ ७ ॥ वेदं मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः । वेदा य उपजायते ॥ ८ ॥ वेद
वार्तस्य वर्तनिमुरोऽश्वस्य बृहतः । वेदा ते अध्यासते ॥ ९ ॥ नि पसाद धृतव्रतो वरुणः

अ० १ । अ० २ । व० २२] १४ [म० १ । अ० ६ । सू० २७ ।

पुस्त्याः स्वा । साम्राज्याय सुकृतुः ॥ १० ॥ १७ ॥ अतो विश्वान्यङ्गता चि-
 किस्वां अभि पश्यति । कृतानि या च कर्त्ता ॥ ११ ॥ स नो विश्वाहा सुकृतु-
 रादित्यः सुपथां करत् । प्र ण आयूषि तारिषत् ॥ १२ ॥ विश्वं दृष्टिं हिंसाययं
 वरुणो वस्त निरिजम् । परि स्पशो नि वेदिरे ॥ १३ ॥ न यं दिप्सन्ति दिप्सवो
 न हुङ्गाणो जनानाम् । न देवमभिमातयः ॥ १४ ॥ उत यो मानुषेष्वा यशश्चक्रे अ-
 साम्या । अस्माकमुदरेष्वा ॥ १५ ॥ १८ ॥ परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यू-
 तीरनु । इच्छन्तीरुचक्षसम् ॥ १६ ॥ सं तु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वाभृतम् ।
 होतैव क्षदसे प्रियम् ॥ १७ ॥ दर्शं तु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि । एता जुषत
 मे गिरः ॥ १८ ॥ इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृळय । त्वामवस्युरा चके ॥ १९ ॥
 त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च गमश्च राजसि । स यामनि प्रति श्रुधि ॥ २० ॥ उदुत्तमं
 सुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत । अवाधमानि जीवसे ॥ २१ ॥ १९ ॥

॥ २६ ॥ १—१० शुनःशेष आजीगस्तिङ्ग'पिः ॥ अग्निर्वेवता ॥ छन्दः—१, ८, ६
 आर्ची उष्णिक् । २, ६ निचृदुगायत्री । ३ प्रतिष्ठा गायत्री । ४, १० गायत्री । ५, ७
 विराड् गायत्री । स्वरः—१, ८, ६ ऋषभः । २, ६, ३, ४, १०, ५, ७ षड्जः ॥

॥ २६ ॥ वसिष्ठा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जा पते । सेमं नो अध्वरं यज ॥ १ ॥
 नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः । अग्ने दिविर्माता वचः ॥ २ ॥ आ
 हि ष्मा मूनवे पितापिर्यजन्त्यापये । सखा सख्ये वरेण्यः ॥ ३ ॥ आ नो बर्ही-
 रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा । सीदन्तु मनुषो यथा ॥ ४ ॥ पूर्व्यं होतरस्य नो
 मन्दस्व सख्यस्य च । इमा उ पु श्रुधी गिरः ॥ ५ ॥ २० ॥ यक्षिद्धि शश्वता
 तना देवन्दैवं यजामहे । त्वे इक्षूयते हविः ॥ ६ ॥ प्रियो नो अस्तु विश्वपतिर्होता
 मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वमयो वयम् ॥ ७ ॥ स्वमयो हि वार्य देवासो दधिरे च
 नः । स्वमयो मनामहे ॥ ८ ॥ अथा न उमयेषाममृतं मर्त्यानाम् । मिथः सन्तु प्र-
 शस्तयः ॥ ९ ॥ विश्वेभिरग्ने अग्निमिरिमं यज्ञमिदं वचः । चनो धाः सहसो
 यदो ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ २७ ॥ १—१३ शुनःशेष आजीगस्तिङ्ग'पिः ॥ देवता—१—१२ अग्निः १३ विश्वे-
 देवाः ॥ छन्दः—१—१२ गायत्री । १३ त्रिष्टुप् । स्वरः—१—१२ षड्जः । १३ धैवतः ॥

अ० १ । अ० २ । व० २७] १५ [म० १ । अ० ६ । सू० २६ ।

॥ २७ ॥ अश्वं न त्वा वारं व तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः । सम्राजन्तम-
ध्वराणाम् ॥ १ ॥ स घा नः सुनुः शर्वसा पृथुग्रगामा सुशर्वः । मीढाँ अस्माकं व-
भूयात् ॥ २ ॥ स नो दुराशासा नि मर्त्यादद्यायोः । पाहि सदमिद्विश्वायुः ॥ ३ ॥
इमं पु त्वमस्माकं सनि गायत्रं नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ४ ॥ आ नो मज
परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिला वस्वो अन्तमस्य ॥ ५ ॥ २२ ॥ विभक्तासि चि-
त्रभानो सिन्धोरुर्मा उपाक आ । सद्यो दाशुपे क्षरसि ॥ ६ ॥ यमग्ने पुत्सु मर्त्यमवा वाजेषु
यं जुगाः । स यन्ता शश्वतीरिषः ॥ ७ ॥ नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित् । वाजो अ-
स्ति अवाग्यः ॥ ८ ॥ स वाजं विश्वचर्षणिर्वद्विरस्तु तरुता । विप्रैभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥
जराबोध तद्विविद्धि विशेर्विशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दशीकम् ॥ १० ॥ २३ ॥ स नो
महाँ अनिमनो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः । धिये वाजाय हिन्वतु ॥ ११ ॥ स रेवाँ इव विस्पति-
दैव्यः केतुः शृणोतु नः । उक्थैर्गग्निर्वहन्नुः ॥ १२ ॥ नमो महद्भ्यो नमो अ-
र्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आशिनेभ्यः । यजाम देवान्यदि शक्रवाप मा ज्यायसः
शंसमा वृक्षि देवाः ॥ १३ ॥ २४ ॥

॥ २८ ॥ १—६ शुनःशेष आजीगर्तिष्ठाँषिः ॥ इन्द्रयज्ञसोमा देवताः ॥ छन्दः—१—६
अनुष्टुप् । ७—६ गायत्री ॥ स्वरः—१—६ गान्धारः । ७—६ षड्जः ॥

॥ २८ ॥ यत्र प्रावा पृथुर्बुध्न ऊर्ध्वो भवति सोतवे । उलूखलसुतानामवेद्वि-
न्द्र जन्गुलः ॥ १ ॥ यत्र द्वाविंश जघनाधिषत्रण्या कृता । उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र
जन्गुलः ॥ २ ॥ यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिञ्जते । उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र
जन्गुलः ॥ ३ ॥ यत्र मन्थाँ विवध्नते रदमीन्यमित्वा इव । उलूखलसुतानामवे-
द्विन्द्र जन्गुलः ॥ ४ ॥ यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह धुमत्तमं वद
जयतामिव दुन्दुभिः ॥ ५ ॥ २५ ॥ उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यममि
अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल ॥ ६ ॥ आयजी वाजसातमा ता ह्युच्चा
विजर्भतः । हरी इवान्धोमि वप्सता ॥ ७ ॥ ता नो अद्य वनस्पती ऋण्वावृषेभिः
सोतभिः । इन्द्राय मधुमत्सुतम् ॥ ८ ॥ उच्छिष्टं चम्बोर्भर सोमं पवित्र आ सृज । नि
धेहि गोरधि त्वचि ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ २६ ॥ १—७ शुनःशेष आजीगर्तिष्ठाँषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पङ्क्तिश्छन्दः ॥
पञ्चमः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ यच्चिद्धि सत्य सोमया अनाशस्ता इव स्मसि । आ तू न इन्द्र

अ० १ । अ० २ । व० ३१] १६ [म० १ । अ० ६ । सू० ३० ।

शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥ शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव
दंसना । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ २ ॥ निष्वा-
पया मिथुदृशां सस्तामबुध्यमाने । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु
तुवीमघ ॥ ३ ॥ ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शर रातयः । आ तू न इन्द्र शंसय
गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ४ ॥ समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापया-
मुया । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ५ ॥
पताति कुण्डूणाच्या दूरं वातो वनादधि । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु
सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ६ ॥ सर्वं परिक्रेशं जहि जम्भया कृकटाश्वम् । आ तू न इन्द्र
शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ७ ॥ २७ ॥

॥ ३० ॥ १—२२ शुनःशेष आजगीगतिश्च षिः ॥ देवता—१—१६ इन्द्रः । १७—१६
अश्विनौ । २०—२२ उषाः ॥ छन्दः—१—१०, १२—१४, १७—२२ गायत्री । ११ पाद-
निचृद्गायत्री । १६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—२२ षड्जः । १६ धैवतश्च ॥

॥ ३० ॥ आ व इन्द्रं क्रिषिं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् । मंहिष्ठं सिञ्च इ-
न्दुभिः ॥ १ ॥ शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम् । एदु निम्नं न रीयते
॥ २ ॥ सं यन्मदाय शुष्मिण एना हस्योदरे । समुद्रो न व्यचो दधे ॥ ३ ॥ अ-
यमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥ ४ ॥ स्तोत्रं राधानां
पते गिर्वाहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु मुनृता ॥ ५ ॥ २८ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठा न
ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहे ॥ ६ ॥ योगेयोगे त्वस्तरं वाजे-
वाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ७ ॥ आ घा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरुति-
भिः । वाजेभिरुप नो हवाम् ॥ ८ ॥ अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रति नरम् । यं ते पूर्व-
पिता हुवे ॥ ९ ॥ तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत । सखे वसो जरि-
तम्यः ॥ १० ॥ २९ ॥ अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपान्नाम् । सखे वज्रि-
न्तस्सीनाम् ॥ ११ ॥ तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन्तथा कृणु । यथा त उ-
श्मसीष्टये ॥ १२ ॥ रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । जुमन्तो याभि-
र्मदेम ॥ १३ ॥ आ य त्वावान्मन्तासः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । ऋणोरक्षं न
चक्रयोः ॥ १४ ॥ आ यदुर्वः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् । ऋणोरक्षं न शची-
भिः ॥ १५ ॥ ३० ॥ शश्वदिन्द्रः पोषुथद्विर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि ।
स नो हिरण्यरथं दंसनावान्तस नः सनिता मनये स नोऽदात् ॥ १६ ॥ आश्वि-

अ० १ । अ० २ । व० ३४] १७ [म० १ । अ० ७ । सू० ३१ ।

नावश्चावत्येषा यातं शवीरया । गोमदह्ना हिरण्यवत् ॥ १७ ॥ समानयोजनो
हि वां रथो दक्षावर्मर्यः । समुद्रे अश्विनेयते ॥ १८ ॥ न्यः अन्यस्य मूर्धनि चक्रं
रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते ॥ १९ ॥ कस्तं उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अ-
मर्त्ये । कं नक्षत्रे विमावरि ॥ २० ॥ वयं हि ते अमन्मह्यान्तादा पराकात् । अश्वे
न चित्रे अरुषि ॥ २१ ॥ त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मे गयि नि
धारय ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ६ ॥

॥ ३१ ॥ १—१८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१—७,
१—१५, १७ जगती । ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—७, १—१५, १७ निषादः ।
८, १६, १८ धैवतः ॥

॥ ३१ ॥ त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा अपिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा ।
तव व्रते कवयो विद्यनासोऽजायन्त मरुतो आजेट्टयः ॥ १ ॥ त्वमग्ने प्रथमो
अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूपसि व्रतम् । विशुविश्वस्मै भुवनाय मेधिरो विमाता
शयुः कतिधा चिदायवे ॥ २ ॥ त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्चन आविर्भव सुक्रतूया
विब्रुवते अरिजेता । रोदसी होतृवृयेऽसंघोभारमयजो महो वसो ॥ ३ ॥ त्वमग्ने
मनवे धामवाशयः पुरुरवसे सुकृते सुकृतरः । श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा
पूर्वमनयन्नापरं पुनः ॥ ४ ॥ त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतसुचे भवसि श्रवाय्यः ।
य आहुतिं परि वेदा वर्षत्कृतिमेकायुरग्रे विश आविर्वाससि ॥ ५ ॥ ३२ ॥ त्व-
मग्ने वृजिनवर्तनि नरं सक्मन्पिषर्षि विदथे विचर्षणे । यः शूरमाता परितक्म्ये
घने दुभ्रेभिश्चित्समृता हंसि भूयसः ॥ ७ ॥ त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्ते द-
धासि श्रवसे दिवेर्दिवे । यस्तावृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च
सूरये ॥ ७ ॥ त्वं नो अग्ने सनये घनानां यशसं काहं कृणुहि स्तवानः । अ-
ध्याम कर्मापसा नवेन देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ ८ ॥ त्वं नो अग्ने पित्रोरु-
पस्थ आ देवो देवेष्वनवद्य जागृविः । तनुकृद्धोधि प्रमत्तिश्च कारवे त्वं कल्याण वसु
विश्वमोषि ॥ ९ ॥ त्वमग्ने प्रमत्तिस्त्वं पितासि नस्त्वं वयस्कृत्तव जामयो वयम् । सं
त्वा रायः श्रुतिनः सं सहस्रिणः सुवीरं यन्ति व्रतपामदाभ्य ॥ १० ॥ ३३ ॥ त्वामग्ने
प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन्मनुषस्य विस्पतिम् । इलामकृण्वन्मनुषस्य शासनीं
पितुर्यत्पुत्रो ममकस्य जायते ॥ ११ ॥ त्वं नो अग्ने तव देव पायुर्भिर्मघोनो रक्ष
तन्वश्च वन्द्य । ज्ञाता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषं रक्षमाणस्तव व्रते ॥ १२ ॥

अ० १ । अ० २ । व० ३८] १८ [म० १ । अ० ७ । सू० ३२ ।

स्वमग्ने यज्यवे प्रायुरन्तरोऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे । यो रातहव्योऽबुकाय धा-
र्यसे कीरेश्चिन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम् ॥ १३ ॥ त्वमग्न उरुशंसाय बाधते स्पार्ह
बद्रेक्याः परमं वनोषि तत् । आध्रस्य चित्रप्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकुं शास्ति प्र-
दिशो विदुष्टरः ॥ १४ ॥ त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वसेव स्यूतं परि पासि विश्व-
तः । स्वादुक्ष्णो यो वसतौ स्योनकृज्जीवियाजं यजते सोपमा दिवः ॥ १५ ॥ ३४ ॥
इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात् । आपिः पिता प्रमतिः
सोम्यानां भूमिरस्पृषिकृन्मर्त्यानाम् ॥ १६ ॥ मनुष्वदग्ने अक्षिरस्वदक्षिरो य-
वातिवत्सदने पूर्ववच्छुचे । अच्छं याह्या वहा दैव्यं जनमा सादय बहिषि यदि
च प्रियम् ॥ १७ ॥ एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्तीं वा यत्तं चक्रुमा विदा वा ।
उत प्र शैष्यभि वस्यो अस्मान्सं नः सृज सुमत्या वाजवत्या ॥ १८ ॥ ३५ ॥

॥ ३२ ॥ १—१५ हिरण्यस्तूप आक्षिरस् अषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वृज्जी । अ-
हन्नहिमन्वपस्तर्द प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥ १ ॥ अहन्नहिं पर्वते शिश्रिया-
णं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष । वाश्रा इव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव
जम्भुरापः ॥ २ ॥ वृषायमाणोऽवृणीत सोमं त्रिकदुकेष्वपिबत्सुतस्य । आ साव-
कं मघावादत्त वज्रमहन्नेन प्रथमजामहीनाम् ॥ ३ ॥ यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनामा-
न्मायिनाममिनाः प्रोत प्रायाः । आत्स्वर्यं जनयन्धामुषासं तादीत्ना शत्रुं न किल
विवित्से ॥ ४ ॥ अहन्वृत्रं वृत्रतरं व्यंसमिन्द्रो वज्रेण महता वधेन । स्कन्धोसीव
कुलिशेना विवृक्णाहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः ॥ ५ ॥ ३६ ॥ अयोदेव दुर्मद
आ हि जुह्वे महावीरं तुविवाधमृजीषम् । नातारीदस्य समृतिं वधानां सं रुजानां
पिपिष इन्द्रशत्रुः ॥ ६ ॥ अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान ।
वृष्णो वधिः प्रतिमानं बुभूषन्पुरुत्रा वृत्रो अशयद्वयस्तः ॥ ७ ॥ नदं न भिन्न-
ममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः । याश्चिद्वृत्रो मदिना पर्यतिष्ठतासा-
महिः पत्सुतः शीर्वभूव ॥ ८ ॥ नीचावया अमववृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वर्षज-
भार । उत्तरा मूरधरः पुत्र आसीद्वानुः शये सहवत्सा न धेनुः ॥ ९ ॥ अतिष्ठ-
न्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् । वृत्रस्य निणयं वि चरन्त्या-
पो दीर्घं तम् आशयमिन्द्रशत्रुः ॥ १० ॥ ३७ ॥ दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्नि-

अ० १ । अ० ३ । व० ३] १६ [म० १ । अ० ७ । सू० ३३ ।

कृत्वा आपः पणिनेत्र गावः । अपां विलम्पिहितं यदासीद्वृत्रं जघन्वा अप तद्व-
वार ॥ ११ ॥ अश्वयो वारो अमवस्तदिन्द्र मुके यत्वा प्रत्यहन्देव एकः । अजयो
गा अजयः शूर सोममवासृजः सर्वे सप्त सिन्धून् ॥ १२ ॥ नास्मै विद्युन्न तन्य-
तुः सिषेध न यां मिदमकिरद्वाहुनि च । इन्द्रश्च यद्युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो
मघवा वि जिग्ये ॥ १३ ॥ अहेयातारं कर्मपश्य इन्द्र हृदि यत्ते जघ्नुषो भीरव-
श्चक्षत् । नव च यज्वति च सर्वन्तीः श्येनो न भीतो अतरो रजांसि ॥ १४ ॥
इन्द्रो यातोऽवसिः स्य राजा शमस्य च शृङ्गिणो वज्रबाहुः । सेदु राजा क्षयति
श्वर्षणीनामराज नेभिः परि ता वभूव ॥ १५ ॥ ३८ ॥ २ ॥

॥ ३३ ॥ १—१५ हिरण्यस्तूप आक्षिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २,
४, ८, १२, १३ निवृत् विष्टुप् । ३, ६, १० विष्टुप् । ५, ७, ११ विराट् विष्टुप् ।
१४, १५ भुक्ति पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—१३ धैवतः । १४, १५ पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ एतायामोप गव्यः इन्द्रमस्माकं सु प्रमति वावृधाति । अनामृणः
कुविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः ॥ १ ॥ उपेदहं धनदामप्रतीतं जुष्टां
न श्येनो वसति पतामि । इन्द्रं नमस्यन्नपमेभिरर्कैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन्
॥ २ ॥ नि सर्वसेन इषुधीरसक्त सपथो गा अजति यस्य वष्टि । चोष्क्यमाण
इन्द्र भूरि वामं मा पणिभूरसदधि प्रवृद्ध ॥ ३ ॥ वधीर्हि दस्युं धनिनं धनेनै
कश्चरन्नपशाकेभिरिन्द्र । धनोरधि विषुणक्ते व्यायन्नयन्वानः सन्काः प्रेतिमीयुः
॥ ४ ॥ परां चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्रायज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः । प्र यद्विबो
हरिवः स्यातरुप्र निरव्रतां अधमो रोदस्योः ॥ ५ ॥ १ ॥ अयुयुत्सन्नवद्यस्य
सेनामयातवन्त क्षितयो नवग्वाः । वृषागुधो न वध्रयो निरष्टाः प्रवहिरिन्द्राक्षित-
यन्त आयन् ॥ ६ ॥ त्वपेताव्रुदतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र गारे । अबादहो
दिव आ दस्युमुष्वा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः ॥ ७ ॥ चक्राणांसः परीणाहै पृ-
थिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः । न हिन्वानासंस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पर्शो
अदधात्सर्वेण ॥ ८ ॥ परि यदिन्द्र रोदसी उभे अर्बुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् ।
अमन्यमानां अभि मन्यमानैर्निर्घ्नभिरधमो दस्युमिन्द्र ॥ ९ ॥ न ये दिवः पृथि-
व्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन् । युजं वज्रं वृषभश्चक इन्द्रो निज्योतिषा
तमसो गा अदुक्षत् ॥ १० ॥ २ ॥ अनु स्वधामक्षरआपो अस्यावर्धत मध्य आ

अ० १ । अ० ३ । व० ५] २० [म० १ । अ० ७ । सू० ३४ ।

नाव्यानाम् । सध्रीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहजभि धून् ॥ ११ ॥
न्याविष्यदिलीविशस्य दृढहा वि शृङ्गिणमभिनच्छुष्णमिन्द्रः । यावत्तरो मघवन्याव-
दोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम् ॥ १२ ॥ अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून्वि-
तिग्मेन वृषभेणा पुरोऽभेत् । सं वज्रेणामृजद्वत्रमिन्द्रः प्र स्वां प्रतिमतिरच्छाश-
दानः ॥ १३ ॥ आवः कुन्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्नावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् ।
शफन्धुतो रेणुर्नक्षत द्यामुच्छैत्रेयो नृषाहाय तस्यौ ॥ १४ ॥ आवः शर्म वृषभं
तुग्न्यासु चेत्रजेपे मघवञ्छिद्यं गाम् । ज्योक् चिदत्र तस्थिवांसो अक्रञ्छन्त्यता-
मधरा वेदनाकः ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ ३४ ॥ १—१२ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ६
विराड् जगती । २, ३, ७, ८ निवृज्जगती । ५, १०, ११ जगती । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् ।
१२ निवृत् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ५—८, १०, ११ निषादः ।
४, १२, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३४ ॥ त्रिंश्विंशो अद्या भवतं नवेदसा विभुर्वा याम उत रातिरश्विना । यु-
वोर्हि यन्त्रं हिम्येव वामसोऽभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः ॥ १ ॥ त्रयः पवयौ
मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इडिदुः । त्रयः स्कम्भासः स्कभितास आरभे
त्रिनक्षं याधस्त्रिंश्विना दिवा ॥ २ ॥ समाने अहन्त्रिरवद्यगोहना त्रिरथ यज्ञं म-
धुना मिमिक्षतम् । त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना युवं दोषा असम्यमुपसंश्च पिन्वतम्
॥ ३ ॥ त्रिर्वर्तिर्यातं त्रिरनुव्रते जने त्रिः सुप्रान्ये त्रेधेवं शिक्ततम् । त्रिर्नान्धं बहतम-
श्विना युवं त्रिः पृचो अस्मे अचरेव पिन्वतम् ॥ ४ ॥ त्रिनो रयिं बहतमश्विना युवं
त्रिर्देवताता त्रिरुतावतं धियः । त्रिः सौभगत्वं त्रिरुत श्रवांसि नस्त्रिष्टं वां सरे दु-
क्षितारुहद्रथम् ॥ ५ ॥ त्रिनो अश्विना दिव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिरु दत्त-
मद्भ्यः । ओमानं शंयोर्ममकाय सूनवे त्रिधाः शर्म बहतं शुभस्पती ॥ ६ ॥ ४ ॥
त्रिनो अश्विना यजता दिवेदिवे परि त्रिधातुं पृथिवीमशायतम् । तिस्रो नासत्या
रथ्या परावत आत्मेव वातः स्वसराणि गच्छतम् ॥ ७ ॥ त्रिरश्विना सिन्धुभिः
सप्तमातृभिस्त्रय आहावास्त्रेधा हविष्कृतम् । तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रवा दिवो नाकै
रच्ये घुमिरकुमिर्हितम् ॥ ८ ॥ कर्त्री चक्रा त्रिवृतो रथस्य कर्त्रयो बन्धुरो ये
सनीकाः । कदा योगो बाजिनो रासभस्य येन यज्ञं नासत्योपयाथः ॥ ९ ॥ आ
नासत्या गच्छतं ह्यते हविर्मध्वः पिबतं मधुपेभिर्गसभिः । युवोर्हि पूर्वं सवितोषसो

अ० १ । अ० ३ । व० ८] २१ [म० १ । अ० ८ । सू० ३६ ।

रथमुताय चित्रं घृतवन्तमिष्यति ॥ १० ॥ आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभि-
र्यातं मधुपेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृचतं सधतं द्वेषो भवतं सचभुवा
॥ ११ ॥ आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनार्वाञ्चै रधि वहतं सुवीरम् । शृण्वन्ता
वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ १—११ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ देवताः—१ अग्निर्मित्रावरुणौ
रात्रिः सविता । २—११ सविता ॥ छन्दः—१ विराड् जगती । १ निचृजगती । २, ५,
१०, ११ विराट् त्रिष्टुप् ३, ४, ६ त्रिष्टुप् ७, ८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ६ निषादः ।
२, ५, १०, ११, ३, ४, ६ धैवतः । ७, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ ह्यमिष्यमि प्रथमं स्वस्तये ह्यामि मित्रावरुणाविहावसे । ह्यामि रात्रीं
जगतो निवेशनीं ह्यामि देवं सवितारमृतये ॥ १ ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो
निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्
॥ २ ॥ याति देवः प्रवता यात्युद्धता याति शुभ्राभ्यां यजतो हरिभ्याम् । आ देवो
याति सविता परावतोऽपविश्या दुरिता बाधमानः ॥ ३ ॥ अभीष्टं कशनैर्विश्वरूपं हि-
रण्यशम्यं यजतो बृहन्तम् । आस्थाद्रथं सविता चित्रमानुः कृष्णा रजांसि तविषीं
दधानः ॥ ४ ॥ वि जनाञ्छयावाः शितिपादौ अख्यन्नथं हिरण्यप्रउगं वहन्तः ।
शश्वद्विराः सवितुर्देव्यस्योपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः ॥ ५ ॥ तिस्रो धावः स-
वितुर्द्वा उपस्थाँ एका यमस्य भुवने विरापाट् । आणि न रथ्यममृताधि तस्थुगिह
ब्रवीतु य उ तश्चिकेतत् ॥ ६ ॥ ६ ॥ वि सुपर्णो अन्तरिक्षायख्यद्रभीरवेपा असुरः
सुनीथः । कवेदानीं सूर्यः कश्चिकेत कतमां द्यां रश्मिरस्या ततान ॥ ७ ॥ अष्टौ व्य-
स्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून् । हिरण्याक्षः सविता देव आ-
गाधद्रक्षा दाशुषे वार्याणि ॥ ८ ॥ हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे धावा-
पृथिवी अन्तरीयते । अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा घामृणोति
॥ ९ ॥ हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळीकः स्वर्वा यात्वर्वाङ् । अपसेधव-
क्षसो यातुधानानस्थादेवः प्रतिदोषं गृणानः ॥ १० ॥ ये ते पन्थाः सवितः पू-
र्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो
अधि च ब्रूहि देव ॥ ११ ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ३६ ॥ १—२० धौर ऋषिः । १—२० अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, १२ भुरिक्-
त्रिष्टुप् । २ निचृत्सतः पङ्क्तिः । ४ निचृत्पङ्क्तिः । १०, १४ निचृद्विष्टारपङ्क्तिः । १८

अ० १ । अ० ३ । व० ११] २२ [म० १ । अ० ८ । सू० ३६ ।

विष्टारपङ्क्तिः । २० सतः पङ्क्तिः । ३, ११ निचुत्पथ्या बृहती । ५, १६ निचुद्वृहती ।
६ भुत्ति बृहती । ७ बृहती । ८ स्वराट् बृहती । ९ निचुदुपरिष्टाद्वृहती । १३ उपरिष्ठा-
द्वृहती । १५ विराट् पथ्याबृहती । १७ विराडुपरिष्टाद्वृहती । १९ पथ्या बृहती ॥
स्वरः—१, १२ गान्धारः । २, ४, १०, १४, १८, २० पञ्चमः । ३, ११, ५, १६, ६-६,
१३, १५, १७, १९ मध्यमः ॥

॥ ३६ ॥ प्र वो यद्दं पुंरूपां विशां देवयतीनाम् । अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिरीमहे
यं सीमिदुन्य ईळते ॥ १ ॥ जनासो अग्निं दधिरे सङ्गोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते । स त्वं
नो अद्य सुमना इहाविता भवा वाजेषु सन्त्य ॥ २ ॥ प्र त्वा दूतं वृषीमहे होतारं
विश्ववेदसं । महस्ते सतो वि चरन्त्यर्चयो दिवि स्पृशन्ति भानवः ॥ ३ ॥ देवा-
सस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा सं दूतं प्रत्नमिन्धते । विश्वं सो अग्ने जयति त्वया
धनं यस्ते ददाश मर्त्यः ॥ ४ ॥ मन्द्रो होता गृहपतिरग्ने दूतो विशामसि । त्वे
विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकुरुवत ॥ ५ ॥ ८ ॥ त्वे इदग्ने सु-
भगे यविष्ठय विश्वमा हूयते हविः । स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यच्च देवा-
न्सुवीर्यो ॥ ६ ॥ सं येमिस्था नमस्विन उप स्वराजमासते । होत्राभिरग्निं मनुषः
समिन्धते तितिर्वासो अति स्त्रियः ॥ ७ ॥ मन्तो बृत्रमतन्त्रोदसी अप उरु व-
याय चक्रिरे । भुवत्कण्वे वृषा द्युमन्याहुतः क्रन्ददश्वो गर्विष्ठिषु ॥ ८ ॥ सं सी-
दस्व मह्यं असि शोचस्व देववीतमः । वि धूममग्ने अरुषं मियेष्य सृज प्रशस्त
दर्शतम् ॥ ९ ॥ यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन । यं कण्वो मे-
ध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः ॥ १० ॥ ९ ॥ यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध
ऋतादधि तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस्तमग्निं वर्धयामसि ॥ ११ ॥ रायस्पृधिं
स्वधावोऽस्ति हि तेऽग्ने देवेष्वाप्यम् । त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृळ
मह्यं असि ॥ १२ ॥ ऊर्ध्व ऊ पु ख ऊतये तिष्ठा देवो न सविता । ऊर्ध्वो वाज-
स्य सनिता यदज्जिभिर्वाघाद्भिर्विक्रयामहे ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वो नः षाण्डहसो नि केतुना
विश्वं समत्रिणं दह । कुधी न ऊर्ध्वोऽरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः ॥ १४ ॥
पाहि नो अग्ने रचसः पाहि धूर्तेरराव्याः । पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृह-
द्भानो यविष्ठय ॥ १५ ॥ १० ॥ घनेव विष्मग्निं जह्वराव्यास्तपुर्जम्भ यो अस्म-
धुक् । यो मर्त्यः शिशीति अन्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत ॥ १६ ॥ अभिर्वेने
सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् । अग्निः प्रावन्मित्रो मेध्यातिथिमग्निः साता
उपस्तुतम् ॥ १७ ॥ अभिना तुर्वशं यदु पगवत उग्रादेवं हवामहे । अभिर्नयज-

अ० १ । अ० ३ । व० १५] २३ [म० १ । अ० ८ । सू० ३५ ।

वैवास्त्वं बृहद्रथं तूर्वातिं दस्यवे सहः ॥ १८ ॥ नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय
शश्वते । दीदेय कण्वं ऋतजात उज्जितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥ १९ ॥ त्वेषासो
अग्नेर्मवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये । रक्षस्विनः सदमिघातुमावन्तो विश्वं
समन्त्रिणं दह ॥ २० ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ १—१५ कण्वो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, २, ४, ६—८,
१२ गायत्री । ३, ६, ११, १४ निचृद् गायत्री । ५ विराड् गायत्री । १०, १५ पिपीत्तिका-
मभ्या निचृद् गायत्री । १३ पादनिचृद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३७ ॥ क्रीळं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं रथेशुभम् । कण्वो अभि प्र गांयत
॥ १ ॥ ये पृषतीभिर्ऋष्टिभिः साकं वाशीभिर्ऋष्टिभिः । अजायन्त स्वमानवः
॥ २ ॥ इहेव मृगव एषां कशा हस्तेषु यद्वदान् । नि यामञ्चिप्रमृजते ॥ ३ ॥
प्र वः शर्धाय पृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे । देवसं ब्रह्म गांयत ॥ ४ ॥ प्र शंसा
गोष्वघ्न्यं क्रीळं यच्छर्धो मारुतम् । जम्भे रसस्य घावुघे ॥ ५ ॥ १२ ॥ को वो व-
र्षिष्ठ आ मरो दिवश्च गमश्च धृतयः । यत्सीमन्तं न धूनुथ ॥ ६ ॥ नि वो या-
माय मानुषो दध उग्राय मन्यवे । जिहीति पर्वतो गिरिः ॥ ७ ॥ येषामज्मेषु पृ-
थिवी जुजुर्वा इव विश्पतिः । भिया यामेषु रेजते ॥ ८ ॥ स्थिरं हि जानमेषां वयो
मातुनिरेतवे । यत्सीमन्तु द्विता शवः ॥ ९ ॥ उदु स्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्मे-
ष्वत्नत । वाश्वा अभिष्ठु यातवे ॥ १० ॥ १३ ॥ त्वं चिदघा दीर्घं पृथुं मिहो न-
पातममृध्रम् । प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥ ११ ॥ मरुतो यद् वो बलं जना अचु-
च्यवीतन । गिरी रँचुच्यवीतन ॥ १२ ॥ यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवतेऽन्वभा । शुणोति
कश्चिदेषाम् ॥ १३ ॥ प्र यात शीममाशुभिः सन्ति कण्वेषु वो दुर्वः । तन्नो पु
मादयाज्वै ॥ १४ ॥ अस्ति हि प्मा मदाय वः स्मसि प्मा वयमेषाम् । विश्वं चिदा-
गुर्जीवसे ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ३८ ॥ १—१५ कण्वो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ८, ११, १३,
१५, ४ गायत्री । २, ६, ७, ९, १० निचृद् गायत्री । ३ पादनिचृद् गायत्री । ५, १२ पिपी-
त्तिकामभ्या निचृद् । १४ षष्ठमभ्या विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ कद्ध नूनं कंधप्रियः पिता पुत्रं न हस्तयोः । दधिष्वे वृक्कवर्हिषः
॥ १ ॥ कं नूनं कद्धो अर्थं गन्ता दिवो न पृथिव्याः । कं वो गात्रो न रणयन्ति

अ० १ । अ० ३ । व० १६] २४ [म० १ । अ० ८ । सू० ३६ ।

॥ २ ॥ कं वः सुम्ना नभ्यामि मरुतः कं सुविता । कोविश्वानि सौमगा ॥ ३ ॥
यधुयं पृथिमातरो मर्तासः स्यातन । स्तोता वो अमृतः स्यात् ॥ ४ ॥ मा वो मृगो
व सर्वसे जरिता भूदजोष्यः । पथा यमस्य गादुप ॥ ५ ॥ १५ ॥ मोषुणः परापरा नि-
र्जतिर्दुर्हसा वधीत् । पदीष्ट तृष्ण्या सह ॥ ६ ॥ सत्यं त्वेषा अमवन्तो धन्व-
जिदा रुद्रियांसः । मिहै कृणवन्त्यवाताम् ॥ ७ ॥ वाश्रेवं विद्युन्मिमाति वत्सं न
घाता सिषक्नि । यदेषां वृष्टिरसंजि ॥ ८ ॥ दिवा चित्तमः कृणवन्ति पर्जन्येनोद-
वाहेन । यत्पृथिवी व्युन्दन्ति ॥ ९ ॥ अर्धं स्वनान्मरुतां विश्वमा सञ्च पार्थिवम् ।
अरेजन्तु प्र मानुषाः ॥ १० ॥ १६ ॥ मरुतो वीळुपाणिभिश्चित्रा रोधस्वतीरनु या-
तेमलिद्रयामभिः ॥ ११ ॥ स्थिरा वः सन्तु नेमयो रथा अश्वास एषाम् । सुसं-
स्कृता अभीशवः ॥ १२ ॥ अच्छा वदा तना गिरा जरायै ब्रह्मणस्पतिम् । अग्नि-
मित्रं न दर्शतम् ॥ १३ ॥ मिमीहि श्लोकमास्यै पर्जन्य इव ततनः । गायं गायत्र-
मुक्थ्यम् ॥ १४ ॥ वन्दस्व मारुतं गणं त्वेषं पनस्युमर्किणम् । अस्मे वृद्धा अस-
जिह ॥ १५ ॥ १७ ॥

॥ ३६ ॥ १—१० कण्वो घोर ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ५, ६ पर्या-
वृहती । ७ उपरिष्ठाद्विराट् वृहती । २, ८, १० विराट् सतः पङ्क्तिः । ४, ६ निचत्सतः
पङ्क्तिः । ३ अनुष्टुप् । स्वरः—१, ५, ६, ७ मध्यमः । २, ८, १०, ४, ६ पञ्चमः ।
३ गान्धारः ॥

॥ ३६ ॥ प्र यदित्या परावतः शोचिर्न मानमस्यथ । कस्य कर्त्वा मरुतः क-
स्य वर्षसा कं याथ कं ह धूतयः ॥ १ ॥ स्थिरा वः सन्त्वायुधा पराणुदे वीळू उत
श्रतिष्कभै । युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य प्रायिनः ॥ २ ॥ परा ह
यत्स्थिरं ह्यथ नरो वर्तयथा गुरु । वि याथन वनिनः पृथिव्या व्याशाः पर्वतानाम्
॥ ३ ॥ नहि वः शत्रुर्विचिदे अधि दधि न भूम्यां रिशादसः । युष्माकमस्तु त-
विषी तना युजा रुद्रासो नू चिदाधृषे ॥ ४ ॥ प्र वेपयन्ति पर्वतान्वि विञ्चन्ति व-
नस्पतीन् । प्रो आरत मरुतो दुर्मदा इव देवांसः सर्वथा विशा ॥ ५ ॥ १८ ॥
उपो रथेषु पृषतीरयुग्मं प्रष्टिर्वहति रोहितः । आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रोदबी-
भयन्त मानुषाः ॥ ६ ॥ आ वो मत्तू तनाय कं रुद्रा अबो वृणीमहे । गन्ता नूनं
नोऽवसा यथा पुरेत्या कण्वाय विभ्युषे ॥ ७ ॥ युष्मेपितो मरुतो मर्त्येपित आ
यो नो अभव ईषते । वि तंयुयात शर्वसा व्योजसा वि युष्माकाभिरुतिभिः ॥ ८ ॥

अ० १ । अ० ३ । व० २३] २५ [म० १ । अ० ८ । सू० ४१ ।

असामि हि प्रयज्यत्रः कण्वं दद प्रचेतसः । असामिभिर्मरुत आ न उतिभिर्गन्ता
वृष्टिं न विद्युतः ॥ ६ ॥ असांभ्योर्जो विभृथा सुदानवोऽसामि धृतयः शर्वः । ऋ-
षिर्दिवे मरुतः परिमन्यत्र इषुं न सृजत द्विषम् ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ४० ॥ १—८ कण्वो घोर ऋषिः ॥ बृहस्पतिदेवता ॥ छन्दः—२, १, ८ निचृ-
दुपरिष्ठादुद्गती । ५ पथ्यादुद्गती । ३, ७ आर्वीन्निष्ठुप । ४, ६ शतः पङ्क्तिर्निचृत्पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ८, ५ मध्यमः । ३, ७ धैवतः । ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे । उप प्र यन्तु मरुतः सुदा-
नव इन्द्रं प्राशूर्मया सचा ॥ १ ॥ त्वाभिर्द्धि सहसस्पुत्र मर्त्य उपवृते धने हिते ।
सुवीर्य मरुत आ स्वरव्यं दर्शयत यो व आचक ॥ २ ॥ प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः प्र दे-
व्येतु सुनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिरधिपं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ ३ ॥ यो
वाघते ददाति सूनरं वमु स धत्ते अदिति शर्वः । तस्मा इळां सुवीरामा यजाम-
हे सुप्रतूतिमनेहमम् ॥ ४ ॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्त्यम् । यस्मिन्निन्द्रो
वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओक्षाभि चक्रिरे ॥ ५ ॥ २० ॥ तमित्रोचेमा विदथे-
षु शम्भुवं मन्त्रं देवा अनेहमम् । इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेदामा वां
अश्रवत् ॥ ६ ॥ को देवयन्तमश्रवज्जनं को वृक्वर्हिषम् । प्रप्र दाध्वान्पस्त्याभिर-
स्थितान्तर्वावृत्तयै दधे ॥ ७ ॥ उप जत्रं पृच्छीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं
दधे । नास्य वर्ता न तर्हता महाधने नर्भे अस्ति वज्रिणः ॥ ८ ॥ २१ ॥

॥ ४१ ॥ १—६ कण्वो घोर ऋषिः ॥ देवता—१—३, ७—६ वरुणमित्रार्यमणः ।
४—६ आदित्याः ॥ छन्दः—१, ४, ५, ८ गायत्री । २, ३, ६ विराड् गायत्री । ७, ८
निचृद्गायत्री ॥ १—६ पङ्क्तिः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नू चित्स दभ्यते जनः
॥ १ ॥ यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्य रिपः । अरिष्टः सर्व एधते ॥ २ ॥ वि-
दुर्गा वि विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुरिता तिरः ॥ ३ ॥ सुगा
पन्था अनृत्तर आदित्यास ऋतं यते । नात्रावखादो अस्ति वः ॥ ४ ॥ यं यज्ञं
नर्यथा नर आदित्या ऋजुना पथा । प्र वः स धीतये नशत् ॥ ५ ॥ २२ ॥ स
रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं लोकमुत त्मना । अच्छा गच्छस्यस्वतः ॥ ६ ॥ कथा राधा-
म सखायः स्तोमं भित्रसार्यमणः । महि पारो वरुणस्य ॥ ७ ॥ मा वो घ्नन्तं

अ० १ । अ० ३ । व० २८] २६ [म० १ । अ० ६ । सू० ४४ ।

मा शर्पन्तं प्रति वोचे देवयन्तम् । सुग्नैरिह आ विवासे ॥ ८ ॥ चतुरभिर्हृदमाना-
द्विभीयादा निर्धातोः । न दुःकार्यं स्पृहयेत् ॥ ९ ॥ २३ ॥

॥ ४२ ॥ १—१० कण्वो घौर ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, ६—निचृद्गायत्री ।
२, ३, ५—८, १० गायत्री । ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात् । सत्त्वा देव प्र णस्पुरः
॥ १ ॥ यो नः पूषन्नधो वृको दुःशेव आदिदेशति । अर्प स्प तं पथो जहि ॥ २ ॥
अप त्यं परिपन्थिनं मुषीवाणं हुरश्चितम् । दूरमधि छुतेरज ॥ ३ ॥ त्वं तस्य द्र-
याविनोऽघशंसस्य कस्य चित् । पदाभि तिष्ठ तपुषिम् ॥ ४ ॥ आ तत्तं दस
मन्तुमः पूषन्नवो वृणीमहे । येन पितृनचोदयः ॥ ५ ॥ २४ ॥ अर्धा नो विश्व-
सौमग हिरण्यवाशीमत्तम । धनानि सुपणां कृधि ॥ ६ ॥ अर्ति नः सश्चतो नय
सुगा नः सुपथां कृणु । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ७ ॥ अभि सुयवसं नय न नव-
ज्वारो अध्वने । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ८ ॥ शग्धि पृथि प्र यंसि च शिशीहि
प्रास्युदरम् पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ९ ॥ न पूषणं मेथामसि मुक्तरामि गृणीमसि ।
वसूनि दस्ममीमहे ॥ १० ॥ २५ ॥

॥ ४३ ॥ १—६ कण्वो घौर ऋषिः ॥ देवता—१, २, ४—६ रुद्रः । ३ मित्रावरु-
णौ । ७—९ सोमः ॥ छन्दः—१—४, ७, ८ गायत्री । ५ विराड्गायत्री । ६ पादनिचृद्गाय-
त्री । ६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—८ षड्जः । ६ गान्धारः ॥

॥ ४३ ॥ कद्रुद्राय प्रचेतसे मीळहुष्टमाय तव्यसे । वोचेम शन्तमं हृदे ॥ १ ॥
यथा नो अदितिः कर्त्तृष्वे नृभ्यो यथा गवे । यथा तोकाय रुद्रियम् ॥ २ ॥
यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति । यथा विश्वे सजोषसः ॥ ३ ॥ गा-
थपति मेधपति रुद्रं जलापमेयजम् । तच्छ्रयोः सुम्रमीमहे ॥ ४ ॥ यः शुक्र इव
सूर्यो हिरण्यमिव रोचते । श्रेष्ठो देवानां वसुः ॥ ५ ॥ २६ ॥ शं नः कर्त्तृष्वेते
सुगं मेपाष मेप्ये । नृभ्यो नारिभ्यो गवे ॥ ६ ॥ अस्मे सोम श्रियमधि नि धेहि
शतस्य नृणाम् । महि श्रवस्तुविनृम्यम् ॥ ७ ॥ मा नः सोम परिबाधो मारातयो
जुहुरन्त । आ न इन्द्रो वाजे भज ॥ ८ ॥ यास्ते प्रजा अमृतस्य परस्मिन्धामभू-
तस्य । मूर्धा नामा सोम वेन आभूषन्तीः सोम वेदः ॥ ९ ॥ २७ ॥ ८ ॥

॥ ४४ ॥ १—१४ प्रस्करव-ऋषिः ॥ देवता—१—१४ अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ उप-
रिष्टाद्विराड्बृहती । ३ निचृदुपरिष्टाद्वृहती । ७, ११ निचृत्पथ्याद्वृहती । १२ भुरिग्वृहती ।

अ० १ । अ० ३ । व० ३१] २७ [म० १ । अ० ६ । सू० ४५ ।

१३ पथ्यावृद्धी च । २, ४, ६, ८, १४ विराट् सतः पङ्क्तिः । १० विराड्विस्तारपङ्क्तिः ।
६ आर्ची त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, ३, ७, ११—१३ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १४, १० पञ्चमः ।
६ धैवतः ॥

॥ ४४ ॥ अग्ने विवस्वदुषसश्चित्रं राधो अमर्त्य । आ दाशुषे जातवेदो वह्ना
त्वमद्या देवाँ उपवृधः ॥ १ ॥ जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरध्वरा-
णाम् । सजूरश्विभ्यामुषसां सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥ २ ॥ अद्या दूतं वृणी-
महे वसुमर्गिणं पुरुप्रियम् । धूमकेतुं भावजीकं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरश्रियम् ॥ ३ ॥
श्रेष्ठं यविष्ठमर्तिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे । देवाँ अच्छा यातवे जातवेदसम-
ग्निमीळे व्युष्टिषु ॥ ४ ॥ स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन । अग्ने त्रा-
तारममृतं मियेष्ट्य यजिष्ठं हव्यवाहन ॥ ५ ॥ २८ ॥ सुशंसो बोधि गृणते यवि-
ष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुतः । प्रस्कण्वस्य प्रतिरन्नायुर्जिवसे नमस्या दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥
होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धने । स आ वह पुरुहूत प्रचेतसोऽग्ने दे-
वाँ इह ववत् ॥ ७ ॥ सवितारमुपसमध्विना भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः । कण्वास-
स्त्वा सुतसोमास इन्धने हव्यवाहं स्वध्वर ॥ ८ ॥ पतिर्ह्यध्वराणामग्ने दूतो वि-
शामसि । उपवृध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दशः ॥ ९ ॥ अग्ने पूर्वा अ-
नुपसो विभावसो दीदथ विश्वदर्शतः । असि ग्रामेष्वविता पुरोहितोऽसि यज्ञेषु
मानुषः ॥ १० ॥ २९ ॥ नि त्वा यज्ञस्य साधनमग्ने होतारमृत्विजम् । मनुष्वदेव
धीमहि प्रचेतसं जीरं दूतममर्त्यम् ॥ ११ ॥ यदेवानां मित्रमहः पुरोहिताऽन्तरे
यासि दूत्यम् । सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयोऽग्नेर्भाजन्ते अर्चयः ॥ १२ ॥ श्रुधि
श्रुःकर्णं वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः । आ सीदन्तु वहिषि मित्रो अर्यमा प्रातर्यो-
वाणो अध्वरम् ॥ १३ ॥ शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।
पिबन्तु सोमं वरुणो धृतव्रतोऽश्विभ्यामुषसां सजूः ॥ १४ ॥ ३० ॥

॥ ४५ ॥ १—१० प्रस्कण्वः काण्वः ऋषिः ॥ १—१० अग्निदेवा देवताः ॥ छन्दः—१
भुरिगुणिक् । ५ उणिक् । २, ३, ७, ८ अनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ६, ९, १०
विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५ ऋषभः । २—४, ६—१० गान्धारः ॥

॥ ४५ ॥ त्वमग्ने वसूरिह रुद्राँ आदित्याँ उत । यजा स्वध्वरं जनं मनुजान्
घृतप्रुषम् ॥ १ ॥ श्रुष्टीवानो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः । तात्रोहिदश्च मिर्षि-
णस्त्रयस्त्रिशतमा वह ॥ २ ॥ प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदो विरूपवत् । अङ्गिरस्वन्म-

अ० १ । अ० ४ । व० १] २८ [म० १ । अ० ६ । सू० ४७ ।

हिवत् प्रस्कण्वस्य श्रुथी हवम् ॥ ३ ॥ महिकेरव उतये प्रियमेधा अहूपत । राज-
न्तमध्वराणामग्निं शुक्रेण शोचिषा ॥ ४ ॥ वृताहवन सन्त्येमा उ पु श्रुथी गिरः ।
याभिः काण्वस्य सूनवो हवन्तेऽर्वसे त्वा ॥ ५ ॥ ३१ ॥ त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते
विन्तु जन्तवः । शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोळहवे ॥ ६ ॥ नि त्वा होता-
रमृत्विजं दधिरे वसुचित्तमम् । श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रा अग्ने दिविष्टिषु ॥ ७ ॥
आ त्वा विप्रा अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः । वृद्धा विभ्रतो हविरग्ने मर्ताय
दाशुपे ॥ ८ ॥ प्रातर्याव्याः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य । इहाद्य दैव्यं जनं वहिरा
सादया वसो ॥ ९ ॥ अर्वाञ्च दैव्यं जनमग्ने यच्च सहतिभिः । अयं सोमः सु-
दानवस्तं पात तिरो ब्रह्मचम् ॥ १० ॥ ३२ ॥

॥ ४६ ॥ १—१५ प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, १० विरा-
ङ्गायत्री । ३, ११, ६, १२, १३ गायत्री । ५, ७, ८, १३, १५, २, ४, ८ निचृद्गायत्री ॥
१—१५ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ एषो उपा अयं व्या व्युच्छति प्रिया दिवः । मनुषे वामश्विना बृहत्
॥ १ ॥ या दुस्सा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । प्रिया देवा वसुविदा ॥ २ ॥
वच्यन्ते वां ककुद्दामो जूणाग्रामधि विष्टिपि । यदां रथो विभिष्यतात् ॥ ३ ॥ ह-
विषा जारो अपां पिपति पशुर्गिरा । पिता कुटम्ब चपणिः ॥ ४ ॥ आदारो वां
मर्तीनां नामत्या मतवचना । पातं सोमस्य धृष्णया ॥ ५ ॥ ३३ ॥ या नः पी-
परदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः । तामस्मे रसाधामिपम् ॥ ६ ॥ आ नो नावा
मतीनां यातं पागय गन्तवे । युजाथामश्विना रथम् ॥ ७ ॥ अरित्रं वां दिवस्पृथु
तीर्थे सिन्धुनां रथः । प्रिया युयुज इन्दवः ॥ ८ ॥ दिवस्कण्वाम इन्दवो वसु सि-
न्धुनां पदे । स्वं ववि कुह धिन्मथः ॥ ९ ॥ अभृदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः ।
व्यस्यज्जिह्वामितः ॥ १० ॥ ३४ ॥ अभृदु पाग्मेतवे पन्था क्रतस्य माधुया । अ-
दाशि वि सुतिदिवः ॥ ११ ॥ तच्चदिदश्विनोरवो जग्निता प्रति भूपति । मदे सो-
मस्य पिप्रतोः ॥ १२ ॥ वावसाना विवस्यति सोमस्य पीन्या गिरा । मनुपृच्छंभु
आ गतम् ॥ १३ ॥ युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत् । ऋतावनथो अकुर्मिः
॥ १४ ॥ उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् । अविद्रियार्भकृतिभिः ॥
१५ । ३५ ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ १—१० प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५

अ० १ । अ० ४ । व० ३] २६ [म० १ । अ० ६ । सू० ४८ ।

निचत्पथ्या बृहती । ३, ७ पथ्या बृहती । ६ विराट् पथ्या बृहती । २, ६, ८ निचत्सतः पङ्क्तिः । ४, १० सतः पङ्क्तिः ॥ स्वरः—८, ५, ३, ७, ६ मध्यमः । २, ६, ८, ४, १० पञ्चमः ॥

॥ ४७ ॥ अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोमं ऋतावृधा । तमश्विना पिवन्ति ति-
रोअहयं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ १ ॥ त्रिचन्धुरेण त्रिवृता सुपेशमा रथेना यातमश्विना
कणामो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम् ॥ २ ॥ अश्विना मधुमत्तमं
पातं सोमपतावृधा । अथाद्य दस्रा वसु विभ्रता रथे दाश्वासमुषं गच्छतम् ॥ ३ ॥
त्रिपथस्ये वहिर्षि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम् । कणवामो वां सुतसोमा अ-
भिययो युवां हवन्ते अश्विना ॥ ४ ॥ याभिः कणवमभिष्टिभिः प्रावन्तं युवमश्विना ।
ताभिः पूस्माँ अवन्तं शुभस्पतौ पातं सोमपतावृधा ॥ ५ ॥ १ ॥ सुदासे दस्रा
वसु विभ्रता रथे पृक्षो बहतमश्विना । रविं समुद्रादुत वा दिवस्पयस्स धत्तं पुरु-
स्पृहम् ॥ ६ ॥ यन्नासत्या परावति यवा यो अधि तुर्यरो । अतो रथेन सुवृता
न आ गन्तं माकं सूर्यस्य गृश्मिभिः ॥ ७ ॥ अवाञ्छा वां समयोऽध्वरश्रियो व-
हेन्तु मवनेदुषे । इपे पृञ्चन्तां मुकृते सुदानव आ बृहिः संदितं नरा ॥ ८ ॥ तेन
नासत्या गन्तं रथेन सूर्यत्वचा येन शश्वदूहयुदाशुपे वसु मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥
उक्थेमिस्वर्गवसे पुरुवसू अर्केश्च नि ह्वयामहे । शश्वत्कणवानां सदसि प्रिये हि
कं सोमं पृषथुरश्विना ॥ १० ॥ २ ॥

॥ ४८ ॥ १—१६ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, ६ विराट्
पथ्या बृहती । ४, ११, १३ निचत् पथ्या बृहती च । १२ बृहती । १५ पथ्या बृहती । ४, ६,
१४ विराट् सतः पङ्क्तिः । २, १०, १६ निचत्सतः पङ्क्तिः । ८ पङ्क्तिः । स्वरः—१, ३,
७, ६, ५, ११, १३, १२, १५ मध्यमः । ४, ६, १४, २, १०, १६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ४८ ॥ सह वामेन न चषो वृच्छा दुहितर्दिवः । सह युग्मेन बृहता विमा-
वरि राया देवि दास्वती ॥ १ ॥ अश्ववितीर्गोमतीर्विश्वमुविदो भूरि च्यवन्त व-
स्तवे । उदीरय प्रति मा सूनृता उषश्चोद राधो मयोनाम् ॥ २ ॥ उवासोपा उच्छाच्च
नु देवी जीरा रथानाम् । ये अस्या आचरणेषु दधिरे समुद्रे न अवस्यवः ॥ ३ ॥
उपो ये ते प्र यामेषु गुञ्जते मनो दानाय सूरयः । अत्राह तत्कण्व एषां कण्व-
तमो नाम गृणाति नृणाम् ॥ ४ ॥ आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती ।

अ० १ । अ० ४ । व० ७] ३० [म० १ । अ० ६ । सू० ५० ।

ज्वरयन्ती वृजनं एददीयत् उत्पातयति पक्षिणः ॥ ५ ॥ ३ ॥ वि या सृजति समनं
व्यर्थिनः पदं न वेत्योदती । वयो नर्किष्टे पमिवांस आसते व्युष्टौ वाजिनीवति
॥ ६ ॥ एपायुक्क परावतः सूर्यस्योदयनादधि । शतं रथैभिः सुभगोषा इयं
वि यात्यभि मानुषान् ॥ ७ ॥ विश्वमस्या नानाम् चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति
सुनरी । अप द्वेषो मघोनी दुहिता दिव उपा उच्छदप सिधः ॥ ८ ॥ उप आ
भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः । आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दि-
विष्टिषु ॥ ९ ॥ विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसिं सुनरि । सा नो र-
थेन बृहता विभावरि भुधि चित्रामये हवम् ॥ १० ॥ ४ ॥ उपो वाजं हि वंभ्व य-
श्चित्रो मानुषे जनै । तेना वह सुकृतो अध्वरा उप ये त्वा गृणन्ति बन्धयः ॥ ११ ॥
विश्वान्देवा आ वह सोमपीतयेऽन्तरिक्षादुषस्त्वम् । सास्मासु धा गोमदश्चावदुक्थ्य-
मुषो वाजं सुवीर्यम् ॥ १२ ॥ यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदत्त । सा नो
रयि विश्ववारं सुपेशसमुषा ददातु सुगम्यम् ॥ १३ ॥ ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्व ऊ-
तये जुहुरेऽवसे महि । सा नः स्तोमा अभि गृणीहि राधमोषः शुक्रेण शोचिषा
॥ १४ ॥ उपो यदद्य भानुना वि द्वारावृणवो दिवः । प्र नो यच्छतादवुकं पृथु
छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः ॥ १५ ॥ सं नो राया बृहता विश्वपशसा मिमिक्षा
समिळाभिरा । सं द्युम्नेन विश्वतुरोषो महि सं वाजैर्वाजिनीवति ॥ १५ ॥ ५ ॥

॥ ४६ ॥ ८—४ प्रस्कणवः काणव ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ निचृदनुष्टुप् छन्दः ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ उपो भद्रेभिरा गहि दिविद्रोचनादधि । वहन्त्वृणप्सव उप
त्वा सोमिनो गृहम् ॥ १ ॥ सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उपस्त्वम् । तेना सुश्र-
वसं जनं प्रावाद्य दुहितर्दिवः ॥ २ ॥ वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विषश्चतुष्पदजुनि । उपः
प्रारभ्रतूर्गनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥ ३ ॥ व्युच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वमाभासि रो-
चनम् । तां त्वामृषवसुयवो गीभिः कणा अदृषत ॥ ४ ॥ ६ ॥

॥ ५० ॥ १—१३ प्रस्कणवः काणव ऋषिः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१, ६ निचृद्-
गायत्री । २, ४, ८, ९ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ३ गायत्री । ५ यवमध्या विराड्-
गायत्री । विराड्गायत्री । १०, ११ निचृदनुष्टुप् । १२, १३ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—६
षड्जः । १०, ११ गान्धारः ॥

॥ ५० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । इशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १॥

अ० १ । अ० ४ । व० १०] ३१ [म० १ । अ० १० । सू० ५१ ।

अप॒ त्ये ता॒यवो॑ यथा नक्षत्रा यन्त्यकु॒भिः । सूर्याय॑ विश्वचक्ष॒से ॥ २ ॥ अ॒दृश्र-
मस्य॑ के॒तवो॑ वि रश्मयो॒ जना॑ अनु । भ्राज॑न्तो अग्रयो॒ यथा ॥ ३ ॥ त॒रणि॑र्विश्व-
दर्श॑तो ज्योतिष्कृ॒दसि॑ सूर्य । विश्व॑मा भा॒सि रोच॑नम् ॥ ४ ॥ प्र॒त्यङ् दे॒वानां॑ वि॒शः
प्र॒त्यङ्कु॒दे॒षि मा॒नुषा॑न् । प्र॒त्यङ्नि॒श्वं स्व॑र्दु॒शे ॥ ५ ॥ ७ ॥ येना॑ पाव॒क्तु चक्ष॑सा भु-
र॒ण्यन्तं॑ जना॑ अनु । त्वं वरु॑ण पश्य॑सि ॥ ६ ॥ वि द्या॒मेषि॑ रज॒स्पृध्व॒हा मि॒मानो॑
अ॒कुभिः॑ । पश्य॑जन्मानि सूर्य ॥ ७ ॥ स॒प्त त्वा॑ हरि॒तो रथे॑ वह॑न्ति दे॒व सूर्य॑ ।
शोचि॑ष्केशं विचक्ष॑ण ॥ ८ ॥ अ॒यु॒क्त स॒प्त शु॒न्ध्यु॒वः सूर्यो॑ रथ॒स्य न॒प्त्यः । ताभि॑-
र्या॒ति स्वयु॑क्तिभिः ॥ ९ ॥ उ॒द्वयं॑ तम॒सस्प॑रि ज्योति॒ष्पश्य॑न्त॒ उत्तर॑म् । दे॒वं दे॒वत्रा॑
सूर्य॑मग॒म्य ज्योति॑रुत्तमम् ॥ १० ॥ उ॒द्यन्न॑द्य मि॒त्रम॒ह आ॒रोह॑न्नुत्तरां दि॒वम् । हृ॒द्रोगं॑
मम॑ सूर्य हरि॒माणं॑ च नाशय ॥ ११ ॥ शु॒क्लेषु॑ मे हरि॒माणं॑ रो॒प॒ष्माका॑सु द॒ध्मसि॑ ।
अथो॑ हारि॒द्रवेषु॑ मे हरि॒माणं॑ नि द॒ध्मसि॑ ॥ १२ ॥ उ॒द॒गाद॒यमा॑दि॒न्यो विश्वे॑न स-
ह॑सा सह । द्वि॒प॒तं म॒ह्यं र॒न्धय॑न्मो अ॒हं द्वि॒षते॑ र॒धम् ॥ १३ ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ५१ ॥ १—१५ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६, १०
जागती । २, ५, ८ विराड् जगती । ११—१३ निवृज्जगती । ३, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६, ७
त्रिष्टुप् । १४, १५ विराड् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६, १०, ५, ११—१३, ८ निषादः ।
३, ४, ६, ७, १४, १५ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५१ ॥ अ॒भि त्यं मे॒षं पु॑रु॒हूत॒मृग्मि॒ण्यमि॒न्द्रं गो॑भिर्म॒दता॑ वस्वो अ॒र्णव॑म् । य-
स्य॑ द्या॒वो न वि॑चर॑न्ति मा॒नुषा॑ भु॒जे म॑हि॒ष्ठम॑भि वि॒प्रम॑र्चत ॥ १ ॥ अ॒भीम॑वन्वन्स्व-
भि॒ष्टिपू॒तयो॑ऽन्तरि॒क्ष्णं त॑र्वि॒षीभि॑रावृ॒तम् । इन्द्रं॑ दक्ष॑स ऋ॒भवो॑ मद॒च्युतं॑ शत-
क्र॑तुं जव॑नी सु॒नृता॑रु॒हत् ॥ २ ॥ त्वं गो॒त्रम॑रु॒गिरो॑भ्योऽवृ॒णोर॑पो॒तात्र॑ये शतदु॒रेषु॑
गातु॑वित् । स॒सेन॑ चि॒द्विम॑दायाव॒हो वस्त्रा॑जाव॒द्रि वा॒वसान॑स्य न॒र्तय॑न् ॥ ३ ॥
त्वम॑पा॒मपि॑धानावृ॒णोर॑पा॒धारयः॑ प॒र्कते॑ दानु॒प॒द्धसु॑ । वृ॒त्रं यदि॑न्द्र शव॒साव॑धीरहि॒मा-
दि॑त्सूर्य दि॒व्यारो॑हयो दृ॒शे ॥ ४ ॥ त्वं मा॒याभि॑रप॒ मायि॑नोऽध॒मः स्व॒धाभि॑र्ये
अधि॑ शु॒प्ताव॑जु॒ह्वत॑ । त्वं पि॒प्रोर्न॑म॒णः प्रा॑रु॒जः पु॒रः प्र ऋ॒जिश्वा॑नं दस्यु॒हृत्ये॑ष्वाविथ
॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वं कु॒त्सं शु॒ष्णह॑त्ये॒षावि॑थार॒न्धयो॑ऽतिथि॒ग्वाय॑ शम्ब॒रम् । म॒हान्तं॑
चि॒द॒र्बुदं॑ नि क्र॒मीः प॒दा स॒नादे॑व दस्यु॒हृत्या॑य जज्ञि॒षे ॥ ६ ॥ त्वे विश्वा॑ तर्वि॒षी
स॒ध्वग्नि॑यता तव रा॒थः सोम॑पी॒थाय॑ ह॒र्षते॑ । तव॑ व॒र्षश्चि॑किते बा॒ह्वोर्हि॑तो वृ॒था श-
शो॒रव॑ विश्वा॒नि वृ॑ष्ण्या ॥ ७ ॥ वि जा॒नी॒ह्या॒र्या॒न्ये च॑ दस्य॒वो ब॒र्हिष्म॑ते रन्ध॒या
शा॑सद॒व्रतान् । शा॒की भव॑ यज॒वान॑स्य चे॒ दिता॑ विश्वे॒त्ता ते॑ स॒धमा॑दे॒षु चा॑कन

अ० १ । अ० ४ । व० १३] ३२ [म० १ । अ० १० । सू० ५२ ।

॥ ८ ॥ अनुव्रताथ गन्धयन्त्रपत्रतानाभूमिरिन्द्रः श्रथयन्त्रनाभुवः वृद्धस्य चिद्धर्ध-
तो द्यामिनक्षतः स्तवानो वज्रो वि जघान सन्दिहः ॥ ९ ॥ वज्रघत्त उशना स-
हसा सहो वि रोदसी मज्जना बाधते श्वः । आ त्वा वातस्य नृमणो मनोगुज
आ पूर्यमाणसवहन्नभि श्रवः ॥ १० ॥ १० ॥ मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो
वङ्कू वङ्कुतरार्धि तिष्ठति । उग्रो ययि निरपः सोतसासृजद्वि शुष्णस्य दंदिता
ऐरयन्पुरः ॥ ११ ॥ आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शायतस्य प्रभृता येषु म-
न्दक्षे । इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽन्तवाणं श्लोकमा रोहमे दिवि ॥ १२ ॥
अदंदा अर्भी महते वृचस्यवे कृत्वावते वृचयामिन्द्र सुन्वते । मेनाभवो वृषणश्चस्य
सुकतो विश्वेता ते सवनेषु प्रवाच्या ॥ १३ ॥ इन्द्रो अश्रायि सुध्यां निरेके प-
जेषु स्तोमो दुर्यो न युपः । अश्वयुग्व्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता
॥ १४ ॥ इदं नमो वृषभाय स्वराजं सत्यशुष्माय त्वमेज्वचि । अस्मिन्निन्द्र वृ-
जने सर्ववीराः स्मत्सुगिभिस्तव शर्मन्त्स्याम ॥ १५ ॥ ११ ॥

॥ ५२ ॥ १—१५ सव्य आङ्गिरस कपिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ८ सुरिक
त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् । ९, १० स्वगात् त्रिष्टुप् । १२ १३, १५ त्रिष्टुप् त्रिष्टुप् । २—४
निचृजगती । ५, १४ जगती । ६, ११ त्रिष्टुप् जगती ॥ स्वरः—१, ७—९ १०, १२, १३,
१५ ध्रुवतः । २—६, ११, १४ त्रिष्टुप् ।

॥ ५२ ॥ त्वं सु मेपं महया स्तुविदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते । अन्यं
न वाजं हसन्त्यदं रथमेन्द्रं ववृत्यामवये सुवृक्किभिः ॥ १ ॥ स पर्वतो न धरुण-
पच्युतः सहस्रमृतिस्तुविपीषु वावृधे । इन्द्रो यद्वृत्रमवधीक्षदीवृतमुज्जन्नर्षाभि जहं-
पाणो अन्धमा ॥ २ ॥ स हि हरो वृषिषु वव्र ऊर्ध्वानि चन्द्रवृध्नो मदवृद्धो मनीषि-
भिः । इन्द्रं तमहे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठगतिं स हि पप्रिगन्धसः ॥ ३ ॥ आ यं
पूणन्ति दिवि सन्नवर्हिपः समुद्रं ने सुभ्वः स्वा अभिष्टयः । तं वृत्रहन्ते अनु तस्थु-
तयः शुष्मा इन्द्रमवाता अहुतप्सवः ॥ ४ ॥ अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतां रयीग्वि
प्रवणे सस्रुतयः । इन्द्रो यद्वृत्री धूपमाणो अन्धमा भिनङ्गलस्य परिधीं ग्वि त्रितः
॥ ५ ॥ १२ ॥ परीं घृणा चरति तित्तिपे शवोऽपो वृत्वी रजसो युधमाशयत् । वृत्रस्य
यत्प्रवणे दुर्गुभिश्चनो निजघन्य हन्वोरिन्द्र तन्यतुम् ॥ ६ ॥ इदं न हि त्वा न्यूपन्त्युर्म-
यो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना । त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शर्वस्तनत्र वज्रम-
भिभूत्योजसम् ॥ ७ ॥ जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतुविन्द्रं वृत्रं मनुषे गातृयन्त्रपः ।

अ० १ । अ० ४ । व० १६] ३३ [म० १ । अ० १० । सू० ५३ ।

अयच्छथा बाहोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्यं दृशे ॥ ८ ॥ बृहत्स्वश्चन्द्रममव-
द्यदुक्थ्यमकृण्वत भियसा रोहणं दिवः । यान्मानुषप्रधना इन्द्रमूतयः स्वर्तृषाचौ
मरुतोऽमदन्तु ॥ ९ ॥ द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोर्वीर्यद्वियसा वज्र इन्द्र
ते । वृत्रस्य यद्वद्वधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवमाभिनच्छिरः ॥ १० ॥ १३ ॥
यदिह्निन्द्र पृथिवी दशंभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः । अत्राह ते मघवन्वि-
भ्रुनं सद्यो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत् ॥ ११ ॥ त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः
स्वभृत्योजा अवसे धृषन्मनः । चकृपे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽपः स्वः परिभूरेष्या
दिवम् ॥ १२ ॥ त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिभूः । वि-
श्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमद्रा नकिरन्यस्त्वावान् ॥ १३ ॥ न यस्य द्या-
वापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः । नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य
युच्यत एको अन्यच्चकृपे विश्वमानुषक ॥ १४ ॥ आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ
विरवे देवामो अमदन्तु त्वा । वृत्रस्य यद्वद्विमतं वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं
जघन्य ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ५३ ॥ १—११ सस्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृ-
जगती । २ भुरिजगती । ४ जगती । ५, ७ विराड्जगती । ६, ८, ९ त्रिष्टुप् । १० भुरिक्
त्रिष्टुप् । ११ सतः पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५, ७ निषादः । ६, ८—१० धैवतः ।
११ पञ्चमः ॥

॥ ५३ ॥ न्युःषु वाचं प्र महे भेरामहे गिर इन्द्राय मदेने विवस्वतः । नू
चिदि रत्नं समतामिवाविदन्न दुष्टतिर्द्विविणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥ दुरो अश्वस्य
दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः । शिन्नानरः प्रदिशे अकामकशनः
सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥ २ ॥ शचीव इन्द्र पुरुकुशुमत्तम तवेदिदममितश्वे-
किते वसु । अतः संगृभ्याभिभूत आ भेर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ॥ ३ ॥
एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमन्ति गोभिरश्विना । इन्द्रेण दस्युं
दरयन्त इन्दुमिर्युतवैषसः समिषा रभेमहि ॥ ४ ॥ समिन्द्र राषा समिषा रभेमहि
सं वाजेभिः पुरुषेन्द्रैरभिद्युभिः । सं देव्या प्रमत्या वीरशुभ्रया गोअप्रशवा-
क्त्या रभेमहि ॥ ५ ॥ १५ ॥ ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमांसो वृत्र-
हत्येषु सत्पते । यत्कारवे दशं वृत्राण्यप्रात बर्हिष्यते नि सहस्राणि बर्हयः ॥ ६ ॥
युधा युधमुष घेदैषि धृष्ण्या पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा । नम्या यदिन्द्र सरुया

अ० १ । अ० ४ । ब० १८] ३४ [म० १ । अ० १० । छ० ५४ ।

परावर्ति निर्बहयो नमुचि नाम मायिनम् ॥ ७ ॥ त्वं करञ्जपुत पर्णयं वधीस्ते-
जिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी । त्वं शता वङ्गदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिषूता ऋ-
जिर्वना ॥ ८ ॥ त्वमेताञ्जनराज्ञो विदेशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः । षष्टिं सहस्रां
नवतिं नवं श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥ त्वमाविथ सुश्रवसं त-
वोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् । त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूने
अरन्धनायः ॥ १० ॥ य उदचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवर्तमा असाम । त्वां
स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ५४ ॥ १-११ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, १०
विराड्जगती । २, ३, ५ निचृजगती । ७ जगती । ६ विराट्त्रिष्टुप् । ८, ९, ११ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । स्वरः—१-५, १०, ७ निषादः । ६, ८, ९, ११ धैवतः ॥

१. ५४ ॥ मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वदंसि नहि ते अन्तः शर्वसः परीणशे ।
अक्रन्दयो नद्योऽरोरुवृद्धना कथा न ज्ञाणीभियमा समारत ॥ १ ॥ अर्चा शक्राय
शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि पुहि । यो धृष्णुना शर्वमा रोदसी उभे
वृषा वृषत्वा वृषभो न्यूजते ॥ २ ॥ अर्चा दिवे बृहते शृण्वन्वचः स्वक्षत्रं यस्य
धृषतो धृषन्मनः । बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कूनः पुरो हरिभ्यां वृषभो ग्यो हि पः
॥ ३ ॥ त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शर्वरं भिनत् । यन्मायिनो ब्र-
ह्मिणो मन्दिना धृषच्छिनां गर्भस्तिमशनिं पृतन्यसि ॥ ४ ॥ नि यद्वृणक्ति श्वस-
नस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिबृन्दिनो रोरुवृद्धना । प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या
चित्कृण्वः कस्त्वा परि ॥ ५ ॥ १७ ॥ त्वमाविथ नयं तूर्वशं यदुं त्वं तूर्वीति व-
य्यं शतक्रतो । त्वं रथमेतशं कृत्व्ये धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नवं ॥ ६ ॥ स
द्या राजा सत्यतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति । उक्था वा यो
अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः ॥ ७ ॥ असमं क्षत्रमसमा मनीषा
प्रसोपपा अपमा सन्तु नेमै । ये त इन्द्र वदुषो वर्धयन्ति महि क्षत्रं स्वविं वृष्णयं च
॥ ८ ॥ तुभ्येदेने बहुला अद्रिदुग्धाश्चमुषदश्चमसा इन्द्रपानाः । व्यश्नुहि तपसा का-
र्ममेषामथा मनो वसुदेयाय कृष ॥ ९ ॥ अपामेतिष्ठजुरुणाह्वं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठ-
रेषु पर्वतः । अभीमिन्द्रो नद्यो वत्रिणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवृणोषु जिघ्रते ॥ १० ॥
स शेवृधमधि धा पुम्नमस्मे महि क्षत्रं जनाषाकिन्द्र तव्यम् । रक्षा च नो मघोनः पाहि
सूरीत्राये च नः स्वपत्या इषे धाः ॥ ११ ॥ १८ ॥

अ० १ । अ० ४ । व० २१] ३५ [म० १ । अ० १० । सू० ५६ ।

॥ ५५ ॥ १—८ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ जगती । २, ५—७ निचज्जगती । ३, ८ विराड्जगती ॥ १—८ निषादः स्वरः ॥

॥ ५५ ॥ दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मद्वा पृथिवी च न प्रति । भीमस्तु-
विष्माश्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः ॥ १ ॥ सो अर्णवो न
नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः । इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते
सनात्स युष्म ओजसा पनस्यते ॥ २ ॥ त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्यस्य
धर्मणामिरज्यसि । प्र वीर्येण देवतार्ति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः ॥ ३ ॥
स इदने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रभुवाण इन्द्रियम् । वृषा छन्दुर्मवति हर्षतो
वृषा क्षेमण धेनो मधवा यदिन्वति ॥ ४ ॥ स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति
युष्म ओजसा जनेभ्यः । अथा च न श्रद्धति त्विषीमन इन्द्राय वज्रं निघनिघते
वधम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्षम्या वृधान ओजसा
विनाशयन् । ज्योतीषि कृण्वन्नवकाणि यज्यवेज्व सुक्रतुः सर्ववा अपः सृजत् ॥ ६ ॥
दानाय मनः सोमपावन्नन्तु तेज्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि । यमिष्ठासः सा-
रथयो व इन्द्र ते न त्वा केता आ दम्भुवन्ति भूर्णयः ॥ ७ ॥ अग्रक्षितं वसु वि-
भर्षि हस्तयोरषाळहं सहस्तान्वि श्रुतो दधे । आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु
ते कर्तव इन्द्र भूरयः ॥ ८ ॥ २० ॥

॥ ५६ ॥ १—६ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ निच-
ज्जगती । २ जगती । ५ त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः । ५, ६
धेवतः ॥

॥ ५६ ॥ एष प्र पूर्वीरव तस्य क्षत्रिषोऽप्यो न योषामुदयस्त भुर्वणिः ।
दक्षं महे पाययने हिरण्ययं रथमावृत्त्या हरियोगमृन्वसम् ॥ १ ॥ तं गूर्तयो ने-
मन्निषः परीणसः समुद्रं न मंचरणे सनिष्यवः । पतिं दक्षस्य विदथस्य न सहो
गिरिं न वेना अर्धे रोह तेजसा ॥ २ ॥ स तुर्वणिर्महो अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न
आजने तुजा शर्वः । येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दाम-
नि ॥ ३ ॥ देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्यपसं न सूर्यः । यो धु-
ष्णुना शर्वमा बाधते तम इयति रेणुं बृहदहिरिष्वणिः ॥ ४ ॥ वि यस्तिरो धरु-
णमन्युतं रजोऽतिष्ठिपो दिव आतासु बृहणा । स्वर्मीळहे यन्मदे इन्द्र हर्षाहं-
न्मुत्रं निर्यामौञ्जो अर्णवम् ॥ ५ ॥ त्वं दिवो धरुणं विष ओजसा पृथिव्या इन्द्र

अ० १ । अ० ४ । व० २४] ३६ [म० १ । अ० ११ । सू० ५८ ।

सर्दनेषु माहिनः । त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाण्यारुजः
॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ५७ ॥ १—६ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४
जगती । ३ विराट् । ६ निचृज्जगती । ५ भुरिक् विष्टुप् ॥ स्वरः—१—४, ६ निषादः ।
५ मध्यमः ॥

॥ ५७ ॥ प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रे सत्यशुष्माय तवमे मतिं मरे । अपा-
मिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शर्वमे अपावृतम् ॥ १ ॥ अर्धं ते विश्व-
मनु हासद्विष्टय आपो निम्नेव सर्वना हविष्मतः । यत्पर्वते न समशीतं हर्यत इ-
न्द्रस्य वज्रः श्रथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥ असौ भीमाय नममा समध्वर उषो न
शुभ्र आ मरा पनीयसे । यस्य धाम शर्वमे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो ना-
यते ॥ ३ ॥ इमे त इन्द्र ते वयं पुरुषुन ये त्वारभ्य चरामभि प्रभूवमो । नहि
त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सर्धत्तोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥ भूरिं त इन्द्रं
वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मधवन्कामपा पूण । अनु ते द्यौर्वृहती वीर्यं मम इयं च
ते पृथिवी नैम ओजसे ॥ ५ ॥ त्वं तमिन्द्र पर्वतं महापुरुं वज्रेण वज्रिन्पर्वेशश्च-
कर्तिय । अवाप्तुजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे कवलयं सहः ॥ ६ ॥
२२ ॥ १० ॥

॥ ५८ ॥ १—६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ५ जगती ।
२ विराट् जगती । ४ निचृज्जगती । ३ विष्टुप् । ६, ७, ८ निचृत् विष्टुप् । ८ विराट्
विष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, २, ४ निषादः । ३, ६—८ धैवतः ॥

॥ ५८ ॥ नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यदुतो अमवद्विस्वतः ।
वि सार्धिष्ठमिः पृथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति ॥ १ ॥ आ
स्वमन्नं युवमानो अजरस्तृप्तिष्यन्नतमेपु तिष्ठति । अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते
दिवो न सानुं स्तनयन्नचिक्रदत् ॥ २ ॥ क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता नि-
र्वक्तो रगिषाळमत्यः । रथो न विश्वं जमान आयुषु व्यनुपगार्या देव ऋणवति
॥ ३ ॥ वि वातजूतो अतमेषु तिष्ठते वृथा जुहभिः सुण्या तुविषणिः । तृषु य-
दग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं न एम रुशदूमे अजर ॥ ४ ॥ तपुर्जम्भा वन आ वा-
तचोदितो यूथे न साह्यं अव वाति वंसगः । अभिव्रजन्नचितं पार्जसा रजः स्या-
तुश्चरथं भयते पतत्रिणः ॥ ५ ॥ २३ ॥ दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं

अ० १ । अ० ४ । व० २६] ३७ [म० १ । अ० ११ । सू० ६० ।

मुह्यं जनैभ्यः । होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवै दिव्याय जन्मने ॥ ६ ॥
 होतारं मम जुहोऽयजिष्ठं यं वाघतो वृणते अध्वरेषु । अग्निं विश्वेपामग्निं व-
 सनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ७ ॥ अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तो-
 तृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ । अग्ने गुणन्तमंहस उरुप्योजीं नपात्पुभिरायसीभिः
 ॥ ८ ॥ भवा वरुथं गृणते विभावो भवा मघवन्मघवद्भ्यः शर्म । उरुप्याग्ने अंहसो
 गुणन्तं प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ ५६ । १—७ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१ निचृष्ट
 त्रिष्टुप् । २, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५—७ त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः । स्वरः—१, २, ४, ५—७
 धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ वया इदमे अग्रयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते । वैश्वानर
 नाभिरसि क्षितीनां स्थूणैव जना उपमिष्यन्थ ॥ १ ॥ मूर्धा दिवो नाभिर्ग्नः
 पृथिव्या अथामवदरती रोदस्योः । तं त्वा देवामोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्यो-
 तिरिदार्याय ॥ २ ॥ आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्रा वसूनि ।
 या पर्वतेष्वापधीष्णुसु या मानुषेषुसि तस्य राजा ॥ ३ ॥ बृहती इव सुनवे रोदसी
 गिरो होता मनुष्यो न दक्षः । सर्वते सत्यशुष्माय पूर्वोवैश्वानराय नृत्तमाय
 यद्भीः ॥ ४ ॥ दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् । राजा कृ-
 षीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ ॥ ५ ॥ अ नू महित्वं वृषभस्य
 वोचं यं पूर्वो वृत्रहणं सचन्ते । वैश्वानरो दस्थुमग्रिर्जगन्वा अधूनोत्काष्ठा अव
 शम्बरं भेत् ॥ ६ ॥ वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावो ।
 शतवनेये शतिनीभिर्ग्नः पुरुणीये जरते मुनृतावान् ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ ६० ॥ १—५ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् ।
 ३, ५ त्रिष्टुप् । २, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५ धैवतः । २, ४ पञ्चमः ॥

॥ ६० ॥ वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राण्यै दूतं सद्योऽर्थम् । द्विजन्मानं
 रुषिर्निव प्रशस्तं शक्तिं भर्द्भगवे मातरिश्वा ॥ १ ॥ अस्य शासुरुभयांसः सचन्ते
 हिविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः । दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छयो विश्पति-
 विजु वेधाः ॥ २ ॥ तं नव्यसी इद आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमरयाः ।

अ० १ । अ० ४ । व० २६] ३८ [म० १ । अ० ११ । छ० ६१ ।

यमुत्विजो वृजने मानुषामः प्रयस्वन्त आयवो जीर्जनन्त ॥ ३ ॥ उशिक्पावको
वसुमानुषषु वरेण्यो होताधायि विष्णु । दमूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्ध्रुवद्रयिपती
रयीणाम् ॥ ४ ॥ तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः ।
आशुं न वाजम्भरं मर्जयन्तः प्रातर्मजू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ६१ ॥ १—१६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, १४, १६ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ७, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, ८, १०, १२ पङ्क्तिः । ५, १५ विराट्
पङ्क्तिः । ११ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ निचृत्पङ्क्तिः । स्वरः—१, १४, १६, २, ७, ६ धैवतः ।
३—६, ८, १०—१३, १५ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ अस्मा इदु प्र त्वसे तुराय प्रयो न हर्मिं स्तोमं माहिनाय । ऋची-
षमायाध्रिगव ओहपिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥ १ ॥ अस्मा इदु प्रय इव प्र ये-
सि भराभ्याङ्गुषं बाधे सुवृक्ति । इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रनाय पत्ये धियो
मर्जयन्त ॥ २ ॥ अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षा भराभ्याङ्गुषमास्येन । मंहिष्ठमच्छो-
क्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावुधध्यै ॥ ३ ॥ अस्मा इदु स्तोमं सं हिनामि
रथं न तष्टेव तत्तिनाय । गिरश्च गिर्वीहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय
॥ ४ ॥ अस्मा इदु सप्तमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुहाममञ्जे । वीरं दानार्कसं वन्दध्यै
पुरां गुर्वश्रवसं दर्माणाम् ॥ ५ ॥ २७ ॥ अस्मा इदु त्वष्टा तक्षजं स्वपस्तमं
स्वर्यैरणाय । वृत्रस्य चिद्विदयेन मर्मं तुजनीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥ अ-
स्येदु मातुः सर्वनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वा । मुषायबिष्णुः पचतं सही-
षान्विध्यङ्गहं तिरा अङ्गिमस्ता ॥ ७ ॥ अस्मा इदु ग्राश्चिदेवपत्नीरिन्द्रायार्कम-
हिहत्य ऊवुः । परि द्यावापृथिवी जम्भ उर्वी नास्य ते महिमानं परिष्टः ॥ ८ ॥
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवसाधिव्याः पर्यन्तरिक्षात् । स्वराळिन्द्रो दम आ
विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववले रणाय ॥ ९ ॥ अस्येदेव शर्वसा शुषन्तं वि वृक्षजं
वृत्रमिन्द्रः । गा न त्राणा अवनीरम्भदमि श्रवो दावने सचेताः ॥ १० ॥ २८ ॥
अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत् । ईशानकृदाशुषे दशस्य-
न्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥ अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमी-
शानः कियेधाः । गोर्न पर्वे वि रदा तिरश्चेव्यन्नर्णस्यपां चरध्यै ॥ १२ ॥ अस्येदु प्र
ब्रूहि पुर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः । युधे यदिष्णान आयुधान्यघायमाणो
मिरिणानि शत्रून् ॥ १३ ॥ अस्येदु भिया गिरयश्च दृळ्हा द्यावा च भूमां जनुषस्तुजेते ।

अ० १ । अ० ५ । ष० ३] ३६ [म० १ । अ० ११ । सू० ६२ ।

उपो वेनस्य जोगुवान ओणि मद्यो भुवद्दीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥ अस्मा इदु
स्यदनु दाय्येषामेको यद्वन्ने भूरेगीशानः । प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्ये सुष्विमा
वदिन्द्रः ॥ १५ ॥ प्वा ते हादियोजना सुयुक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमामो अक्रन्
ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मन्त्र धियावसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥ २६ ॥ ४ ॥

॥ ६२ ॥ १—१३ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६ विरा-
डापी त्रिष्टुप् । २, ४, ६ निचृदापी त्रिष्टुप् । १०—१३ आपी त्रिष्टुप् । ३, ७, ८ भुरि-
गापी पङ्क्तिः । स्वरः—१, २, ४—६, ६—१३ धैवतः । ३, ७, ८ पञ्चमः ॥

॥ ६२ ॥ प्र मन्महे शवसानाय शुषमाक्षुषं गिर्वणसे अक्रिस्वत् । सुवृ-
क्लिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामाकं नरे विश्रुताय ॥ १ ॥ प्र वो महे महि नमो म-
रध्वमाक्षुष्यं शवसानाय साम । येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अक्रिस्वो गा
अविन्दन् ॥ २ ॥ इन्द्रस्याक्रिस्मां चेष्टौ विदन्सरमा तनयाय धासिम् । बृहस्पतिभि-
नदद्रि विदक्षाः समुस्त्रियाभिर्वावशन्त नरः ॥ ३ ॥ स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः
स्वरेणाद्रि स्वयोनवगवैः । सगृणुभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो द-
शगवैः ॥ ४ ॥ गृणानो अक्रिरोभिदेस्म वि वरुपसा सूर्येण गोभिरन्धः । वि भूम्या
अप्रथय इन्द्र सानु दिवो रज उपरमस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥ तदु प्रयच्छतममस्य कर्म
दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः । उपह्वरे यदुपगा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्यश्चतस्रः
॥ ६ ॥ भिता वि वत्रे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेरिरुकेः । भगो न मेने
परमे व्योमन्नाधारयद्रोदसी सुदंसाः ॥ ७ ॥ सनादिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा
युवती स्वेभिरैवैः । कृष्णेभिर्होषा रुशद्रिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥ स-
नेमि सरूयं स्वपस्यमानः सुनुदीधार शवसा सुदंसाः । आमासु चिहधिषे पक्कम-
न्तः पर्यः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥ सनात्सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते
अमृताः सहोभिः । पुरु महन्ना जनयो न पत्नीर्दिवस्यन्ति स्वसारो अह्नयाणम् ॥ १० ॥
॥ २ ॥ सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसुयवो मतयो दस्म दद्मः । पति न पत्नीरु-
शतीरुशन्ते स्पुशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥ ११ ॥ सनादेव तव रायो गभस्तौ
न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म । धुमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिवा शचीव-
स्तव नः शचीभिः ॥ १२ ॥ सनायते गौतम इन्द्र नव्यमर्तच्छद्ब्रह्म हरियोजनाय ।
सुनीधाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मन्त्र धियावसुर्जगम्यात् ॥ १३ ॥ ३ ॥

अ० १ । अ० ५ । व० ६] ४० [म० १ । अ० ११ । सू० ६४ ।

॥ ६३ ॥ १—६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, ६ भुरिगार्धी पङ्क्तिः । ३ विराट् पङ्क्तिः । २, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५ भुरिगार्धी जगती । ६ स्वरा-
ङ्गार्धी बृहती ॥ स्वरः—१, ७—६, ३ पञ्चमः । २ ४ धैवतः । ५ निषादः । ६ मध्यमः ॥

॥ ६३ ॥ त्वं महो इन्द्र यो ह शुष्मैर्गार्धा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः । यद्ध ते विश्वा
गिरयश्चिदभ्वा प्रिया दृळहासः किरणा नैजन् ॥ १ ॥ आ यदरीं इन्द्र विव्रता वेरा ते
वज्रं जरिता बाह्वोर्धात् । येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान्पुरं दृष्ट्वासि पुरुहूत पूर्वीः ॥ २ ॥
त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट् । त्वं शुष्मं वृजनें पृच्छ आणौ
यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥ ३ ॥ त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रि-
न्वृषकर्मभुम्नाः । यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूर्यानावकृतो वृथापाट् ॥ ४ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन्दुळहस्यं चिन्मर्तानामजुष्टौ । व्यस्मदा काष्ठा अर्वते व-
र्धनेव वज्रिन्वृथिह्यमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥ त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातो स्वर्भाळहे नरं
आजा हवन्ते । तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतमाय्या भूत् ॥ ६ ॥ त्वं
ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः । बर्हिने यत्सुदामे वृथा वर्गहो
राजन्वर्तिवः पूरवे कः । ७ ॥ त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमाणो न पीपथः य-
रिज्मन् । यया शूर ग्रन्थस्मभ्यं यंसि तमन्मूर्जं न विश्वधु चरध्वै ॥ ८ ॥ अका-
रि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् । मुपेशंसं वाजमा भरा नः प्रा-
तर्मचू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ १—१५ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता । छन्दः—१, ४, ६, ६ विराट्
जगती । २, ३, ४, ७, १०—१३ निचृजगती । ८, १४ जगती । १५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—१४ निषादः । १५ धैवतः ॥

॥ ६४ ॥ वृष्णे शर्धाणु सुर्मत्वाय वेधसे नोर्धः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भयः ।
अपो न धीरो मर्नसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदयेष्वाभुवः ॥ १ ॥ ते जङ्घिरे
दिव ऋष्वास उक्ष्णो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः । पावकासः शुचयः धूर्या
इव सत्वानो न द्रप्सिनो योर्वर्षसः ॥ २ ॥ युवानो रुद्रा अजरा अभोग्धनो व-
वचुरभिगावः पर्वता इव । दृळहा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र व्यावयन्ति दि-
व्यानि मज्जमा ॥ ३ ॥ चित्रैरङ्गिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्मां अधि येतिरे
शुभे । अंसैवेष्वां नि मिमृक्षुर्दृष्टयः साकं जङ्घिरे स्वधाया दिवो नरः ॥ ४ ॥

अ० १ । अ० ५ । व० ६] ४१ [म० १ । अ० १२ । सू० ६५ ।

ईशानकृतो धुनयो रिशार्दसो वातान्विद्युतस्तविषीभिरकृत । दुहन्त्यूर्ध्वर्दिव्यानि धू-
तयो भूमिं पिबन्ति पर्यसा परिजयः ॥ ५ ॥ ६ ॥ पिबन्त्यपो मरुतः सुदानवः
पयो घृतवद्विदथैवाभुवः । अन्यं न पिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तम-
क्षितम् ॥ ६ ॥ पृथिव्यासो मायिनश्चित्रमानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः । मृगा
इव हस्तिनः स्वादथा वना यदारुणीषु तविषीरघुध्वम् ॥ ७ ॥ सिंहा इव नानदति
प्रचेतमः पिशा इव सुपिशो विश्वेवदसः । जपो जिब्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समि-
त्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥ ८ ॥ रोदसी आ वदता गणश्रियो नृपाचः शूराः
शवसाहिमन्यवः । आ बन्धुरेष्वमतिर्न दर्शना विद्युन्न तस्यो मरुतो रथेषु वः ॥ ९ ॥
विश्वेवदसो रयिभिः समोक्तमः समिश्रतामस्तविषीभिविरिष्तिनः । अस्तार इषुं
दधिरे गमन्त्योरनंतशुष्मा वृषखादयो नरः ॥ १० ॥ ७ ॥ हिमवथैभिः पविभिः
पयोवृध उज्जिघ्नन् आपथ्योऽन पर्वतान् । मृत्वा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध-
कृतो मरुतो आजहृष्यः ॥ ११ ॥ घृपुं पायकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सूनुं हवसां
गृणोमसि । रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजोपिणं वृषणं सश्चत श्रिये ॥ १२ ॥ प्र
नू स मरुतः शवसा जनां अति तस्यो व ऊती मरुतो यमावत । अर्वाह्निर्वाजं भरते
धना नृमिरापृच्छथं क्रतुमा चेति पुष्यति ॥ १३ ॥ चकृत्यं मरुतः पृंसु दुष्टरं
धुमन्तं शुष्मं मघवन्सु धत्तन । धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणिं लोकं पुष्येम तनयं शतं
हिमाः ॥ १४ ॥ नू ष्टिरं मरुतो वीरवन्तमृतीपाहं रयिमस्मान्मु धत्त । सहस्रिणीं
शतिनं शशुवांसं प्रातर्षत् धियावमुजैगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ ६५ ॥ १—५ पगशर ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१—३, ५ निचृत्वङ्कतिः ।
४ विगट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चम, स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ पश्वा न त्रायुं गुहा चतन्तं नमो युजानं नमो वहन्तम् । सजोपा धीराः
पदैरनु गमन्नुप त्वा सीदन्विश्वे यजत्राः ॥ १ ॥ ऋतस्य देवा अनु व्रता गुर्ध्ववत्प-
रिष्टिर्धानं भूमं । वर्धन्तीमार्षः पन्वा सुशिश्निमृतस्य योना गर्भे सुजातम् ॥ २ ॥
पुष्टिर्न रणवा क्षिनिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म क्षोदो न शम्भु । अत्यो नाज्मन्तसर्गप्रतक्रः
सिन्धुर्न क्षोदः क ई वराते ॥ ३ ॥ जामिः सिन्धूनां आतेव स्वस्वामिभ्यान्न राजा
वनान्यत्ति । यद्वातजूतो वना व्यस्यादग्निर्हं दाति रोमा पृथिव्याः ॥ ४ ॥ अस्मि-
त्सप्सु हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्टो विशासुपृथुत् । सोमो न वेधा ऋतप्रजातः
पशुर्न शिश्वा विभुर्दुरेभाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

अ० १ । अ० ५ । व० १२] ४२ [म० १ । अ० १२ । सू० ६८ ।

॥ ६६ ॥ १—५ पराशरः शाक्त्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ५ विराट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ रयिर्न चित्रा सरो न संहगायुर्न प्राणो नित्यो न सूनुः । तका न भूर्णिर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः शुचिर्विभावा ॥ १ ॥ दाधार क्षेममोको न रणवो यवो न पको जेता जनानाम् । ऋषिर्न स्तुभ्वा विक्षु प्रशस्तो बाजी न प्रीतो वयो दधाति ॥ २ ॥ दुरोकशोचिः क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै । चित्रो यदभ्राट् श्वेतो न विक्षु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु ॥ ३ ॥ सेनैव सृष्टामे दधात्यस्तुर्न दिद्युन्वेषप्रतीका । यमो ह जाता यमो जनिष्वं जारः कनीनां प्रतिजनीनाम् ॥ ४ ॥ तं वक्षराथा वयं वसन्त्यास्तं न गावो नक्षन्त इक्षम् । सिन्धुर्न द्योदः प्र नीचीरैर्नो-
अवन्त गावः स्वर्दृशीकि ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ६७ ॥ १—५ पराशरः शाक्त्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ५ विराट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ वनेषु जायुर्मतेषु मित्रो वृणाति शुष्टि राजेवाजुर्यम् । क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भवत्स्वाधीर्होता हव्यवाट् ॥ १ ॥ हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमे देवान्धाद्गुहा निषीदन् । विदन्तीमत्र नरो धियन्धा हृदा यत्तष्टान्मन्त्रां अशंसन् ॥ २ ॥ अजो न द्यां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः । मिथा पदानि पशो नि पाहि विश्वायुरग्रे गुहा गुहं गाः ॥ ३ ॥ य ई चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाह धारामृतस्य । वि ये चतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसन्ति प्र ववाचास्मै ॥ ४ ॥ वि यो वीरुत्सु रोधन्मद्वित्वोत् प्रजा उत प्रसृजन्तः । चित्तिरूपां दमे विश्वायुः सखेव वीराः संमाय चक्रुः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ६८ ॥ १—५ पराशरः शाक्त्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृत्-
पङ्क्तिः । २, ३, ५ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ श्रीशङ्खे स्थादिवं भुरययुः स्थातुश्चरथमकून्व्यूख्योत् । परि यदे-
क्षामेको विश्वेषां भुवर्देवा देवानां महित्वा ॥ १ ॥ आदिक्षे विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यदेव जीवो जनिष्ठाः । मजन्त विश्वे देवत्वं नाम अतं सपन्तो अमृतमेवै ॥ २ ॥ अ-
तस्य प्रेषा अतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः । यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते-
शिभात्तस्मै चिकित्वा नृषिं दयस्व ॥ ३ ॥ होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्वा-

अ० १ । अ० ५ । व० १५] ४३ [म० १ । अ० १२ । सू० ७१ ।

सां पतीं रयीणां । इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैर्मूराः ॥ ४ ॥
पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोषन्ते अस्य शासं तुरासः । वि रायं और्णोहुरः
पुरुषुः पिपेश नाकं स्तभिर्दमूनाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ६६ ॥ १—५ पराशरः शक्तिपुत्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।
२, ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ विराट्पङ्क्तिः ॥ १—५ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ शुक्रः शुशुक्लौ उषो न जारः पृथा समीची दिवो न ज्योतिः ।
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन् ॥ १ ॥ वेधा अटप्तो
अग्निर्विजानन्नधर्न गोनां स्वाद्यां पितृनाम् । जने न शेव आहूयः सन्मध्ये निषत्तो
रखवो दुरोणे ॥ २ ॥ पुत्रो न जानो रखवो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि
तारीत् । विशो यदहे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः ॥ ३ ॥ नर्किष्ट
एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकथ । तत्तु ते दंसो यदहन्त्समानैर्नृ-
भिर्यद्युक्रो यिवे रपांसि ॥ ४ ॥ उषो न जारो विमायोसः संज्ञातरूपश्चिकेतदसौ ।
त्मना वहन्तो दुरो व्यूहवन्नात विश्वे स्वर्दृशीके ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ७० ॥ १—६ पराशरः ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४ विराट्पङ्क्तिः ।
२ पङ्क्तिः । ३, ५ निचृत् पङ्क्तिः । ६ याजुषो पङ्क्तिः ॥ १—६ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ वनेम पुर्वीर्यो मनीषा अग्निः सुशोको विश्वान्यश्याः । आ
देव्यानि व्रता चिकित्वाना मानुषस्य जनस्य जन्म ॥ १ ॥ गर्भो यो अपां गर्भो
वनानां गर्भश्च स्थातां गर्भश्चरथाम् । अद्रो चिदस्मा अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो
अमृतः स्वाधीः ॥ २ ॥ स हि क्षपावो अग्नी रयीणां दाशद्यो अस्मा अरै
मूकैः । एता चिकिन्वो भूमा नि पाहि देवानां जन्म मतीश्च विद्वान् ॥ ३ ॥
वर्धान्यं पूर्वीः क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथयुतप्रवीतम् । अराधि होता स्वनिषत्तः
कृणवन्विश्वान्यपांसि मत्या ॥ ४ ॥ गोषु प्रशस्ति वनेषु धिपे भरन्त विश्वे बलिं
स्वर्णः । वि त्वा नरः पुरुषा सपर्यन्पितुन जिवेर्वि वेदो मरन्त ॥ ५ ॥ साधुर्न
गृध्रस्तैव शूरो यतैव भीमस्वेयः समन्सु ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ७१ ॥ १—१० पराशरः ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, ७ त्रिष्टुप् । २, ४
निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ८, १० विराट् त्रिष्टुप् । ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—८, १०
धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ७१ ॥ उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशान्तं पतिं न नित्यं जनपः सनीलाः । स्व-
सारः श्यावीमरूपीमजुषश्चित्रमुच्छन्तीमुपमं न गावः ॥ १ ॥ वील्लि चिह्लुल्लहा पि-
तरो न उक्थेरद्रिं रुज्जङ्गिरसो रवेण । चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्चि-
विदुः केतुमुखाः ॥ २ ॥ दधेन्नृतं धनयन्त्रस्य धीतिमादिदर्यो दिधिष्वोविभृत्राः ।
अतृप्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाजन्म प्रयसा वर्धयन्तीः ॥ ३ ॥ मयीद्यदीं
विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् । आदीं राज्ञे न सहीयसे सत्वा सत्त्वा
दूयः भृगवाणो विवाय ॥ ४ ॥ महे यत्पित्र ई रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्त्यश्चि-
क्त्विवान् । सृजदस्ता धृपता दिद्युमस्मे स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात् ॥ ५ ॥
१५ ॥ स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु घ्नन् । वधो
अग्ने वयो अस्य द्विवर्हा यासंद्राया सरथं यं जुनासि ॥ ६ ॥ अग्निं विश्वा
अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यद्वाः । न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो
विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ॥ ७ ॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् शुचि रेतो
निषिक्तं द्यौरभीके । अग्निः शर्धेपनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सृदयच्च ॥ ८ ॥
मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सरो वस्व ईशे । राजाना मिश्रावरुणा
सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा ॥ ९ ॥ मा नो अग्ने सख्या पिःयाणि प्र मर्षि-
ष्ठा अमि विदुष्कविः मन् । नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुग तस्या अभिशन्ते-
रधीहि ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ७२ ॥ १—१० पराशर ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ८ विराट्
त्रिष्टुप् । ४, १० त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् । ३, ८ भुक्त्विपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २,
४—७, ९, १० धैवतः । ३, ८ पञ्चमः ॥

॥ ७२ । नि कावरा वेधसः शर्वतस्कहस्ते दधानो नर्या पुरुणि । अग्नि-
भुवद्रपिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृताति विश्वा ॥ १ ॥ अस्मे वत्सं परि-
पन्तं न विन्दन्निच्छन्तो विश्वे अप्रता असुराः । श्रमयुवः पद्व्यो धियंधास्तस्थुः
पदे परमे चारुग्नेः ॥ २ ॥ तिस्रो यदग्ने शरदस्त्रामिच्छुर्वि घृतेन शुचयः सप-
र्यान् । नामानि चिहधारे यज्ञियान्यवदयन्त तन्वः सुजाताः ॥ ३ ॥ आ
रोदसी बृहती वेविदानाः प्र रुद्रिया जभिरं यज्ञियासः । त्रिन्मतो नेमधिता चिकि-
त्वानग्नि पदे परमे तस्थिवांसम् ॥ ४ ॥ संजानाना उप सीदअग्निषु पत्नीवन्तो नमस्यं
नमस्यन् । गिरिकांसस्तन्वः कृणवत् स्वाः सखा सस्युर्निमिषि रक्षमाणाः ॥ ५ ॥
१७ ॥ विः सप्त यशुशान्ति तो इन्द्राविदभिर्हिता यज्ञियासः । तेमी रक्षन्ते

अ० १ । अ० ५ । व० २१] ४५ [म० १ । अ० १३ । सू० ७४ ।

अमृतं सजोपाः पशूञ्च स्थातृञ्चरथं च पाहि ॥ ६ ॥ विद्धौ अग्ने व्युनानि क्षितीनां
व्यानुषक् शुरुधो जीवते धाः । अन्तर्विद्धौ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अमवो
हविवाद् ॥ ७ ॥ स्वाध्वो दिव आ सप्त यद्वा रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन । विद-
द्रव्यं सरमा दुहहर्षं येना नु कं मानुषी भोजते विद् ॥ ८ ॥ आ ये विश्वा
स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानामो अमृतन्वायं गातुम् । मद्वा महद्भिः पृथिवी वि तस्थे
माता पुत्ररदितिर्धार्यसे वेः ॥ ९ ॥ अधि त्रियं नि दधुश्चरुमस्मिन्दिवो यदक्षी
अमृता अकृण्वन् । अध चरन्ति सिन्धवो न सुष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुपीरज नन्
॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ७३ ॥ १—१० पराशर अपिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७, ९, १०
निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ६ त्रिष्टुप् । ८ विराट् त्रिष्टुप् ॥ १—१० धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ रयिर्न य पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।
स्योनशीर्गतिर्धिनं प्राणानो हतैव सद्य विधतो वि तारीत् ॥ १ ॥ देवो न यः
संविता सः यमन्मा क्रन्वा निपाति वृजनाति विश्वा । पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य
आन्मेव शेवो दिधिपाय्यो भून् ॥ २ ॥ देवो न यः पृथिवी विश्वधाया उपक्षेति
हितमित्रो न राजा । पुरः सदाः शर्ममदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी ॥ ३ ॥
न न्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु । अधि धुमं नि
दधुर्भयस्मिन्मवा विश्वार्धरुणो रयीणाम् ॥ ४ ॥ वि पृक्षो अग्ने मघवानो
अश्ववि सूरयो ददतो विश्वमागुः । सनेम वाजं समिधेष्वयो भागं देवेषु श्रवसे
दधानाः ॥ ५ ॥ १६ ॥ ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदधीः पीपयन्त धुमकाः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समयां ससुरद्रिम् ॥ ६ ॥ त्वे अग्ने सु-
मतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिर् यत्रियामः । नक्ता च चक्ररूपसा विरूपे कृष्णं च
वर्णमरुणं च सं धुः ॥ ७ ॥ यानाये मर्तान्सुषुदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं
च । छायेव विश्वं भुवनं सिसच्यापप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ८ ॥ अर्वद्विरग्ने
अर्वतो नृभिर्नृन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वाताः । इशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः
शतहिमा नो अश्वयुः ॥ ९ ॥ एता ते अग्ने उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसं हृदे
च । शक्रेण रायः सुधुरो यमं तेऽधि स्रवो देवभक्तं दधानाः ॥ १० ॥ २० ॥ १२ ॥

॥ ७४ ॥ १—६ गोतमो राहगण ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ८, ९ निचृ-
दुगायत्री । ३, ५, ६ गायत्री । ४, ७ विराट् गायत्री ॥ १—६ षड्जः स्वरः ॥

अ० १ । अ० ५ । व० २५] ४६ [म० १ । अ० १३ । सू० ७७ ।

॥ ७४ ॥ उपप्रयन्तो अघ्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते
॥ १ ॥ यः स्नीहितीषु पूर्व्यः सजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षहाशुषे गयम् ॥ २ ॥
उत ब्रुवन्तु जन्तव उदमिर्वृहाजनि । धनञ्जयो रणेरणे ॥ ३ ॥ यस्य दूतो
असि चये वेषि हव्यानि वीतये । दस्मत्कुणोष्यध्वरम् ॥ ४ ॥ तमित्सुहव्यमङ्गिरः
सुदेवं सहसो यहो । जना आहुः सुबर्हिषम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ आ च बहामि ताँ
इह देवाँ उप प्रशस्तये । हव्या सुश्रन्द्र वीतये ॥ ६ ॥ न योरुपविदरश्यः शृण्वे
रथस्य कञ्चन । यदग्ने यासि दूर्यम् ॥ ७ ॥ त्वोतो वाज्यद्वयोऽभि पूर्वस्मादपरः ।
प्र दाश्वाँ अग्ने अस्थात् ॥ ८ ॥ उत धुमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि । देवेभ्यो
देव दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ ७५ ॥ १—५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ गायत्री ।
२, ४, ५ निचृद्गायत्री । ३ विराड् गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम् । हव्या जुह्वान आसनि ॥ १ ॥
अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम् । वोचेम ब्रह्म सानसि ॥ २ ॥ कस्ते
जामिर्जनानामग्ने को दाशध्वरः । को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥ ३ ॥ त्वं जामिर्जना-
नामग्ने मिश्रो असि प्रियः । सखा सखिभ्य ईज्यः ॥ ४ ॥ यजा नो मित्रावरुणा
यजा देवाँ ऋतं ब्रुहत् । अग्ने यत्ति स्वं दमम् ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ ७६ ॥ १—५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृद्
त्रिष्टुप् । २, ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ १—५ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ का त उपैतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शतमा का मतीषा । को वा
यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥ १ ॥ एवमग्न इह होता नि
षीददिव्यः सु पुरस्ता भवा नः । अवेतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौम-
नसार्य देवान् ॥ २ ॥ प्र सु विश्वान्नबसो धद्यग्ने भवा यज्ञानामभिशास्ति-
पावा । अथा वह सोमपति हरिभ्यामातिध्यमस्मै चक्रमा सुदान्ने ॥ ३ ॥ प्रजावता
वर्चसा बहिरासा च हुवे नि च सन्मीह देवैः । वेषि होत्रपुत पोत्रं यजत्र बोधि
प्रयन्तर्जनितर्वृक्षनाम् ॥ ४ ॥ यथा विप्रस्य मनुषो हविर्मिदेवाँ अयंजः कविभिः
कविः सन् । एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ७७ ॥ १—५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः ।
२ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ५ विराड् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः । २—५ धैवतः ॥

अ० १ । अ० ५ । व० २८] ४७ [म० १ । अ० १३ । सू० ७६ ।

॥ ७७ ॥ कथा दाशेमाग्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः । यो मर्त्ये-
ष्वमृतं ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणाति देवान् ॥ १ ॥ यो अंध्वरेषु शतंम
ऋतावा होता तमु नमोभिरा कृणुध्वम् । अग्निर्यद्वर्मतीय देवान्स चा बोधाति
मनसा यजाति ॥ २ ॥ स हि क्रतुः स मयिः स साधुर्मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः ।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्तीविंश उप ब्रुवते दुस्ममारीः ॥ ३ ॥ स नो नृणां नृतमो
रिशादा अग्निगिरांश्वसा वेतु धीतिम् । तनां च ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता
इपयन्त मन्म ॥ ४ ॥ एवाग्निर्गतिमेभिर्ऋतावा विप्रैर्मिरतोष्ट जातवेदाः । स
एषु घुम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिक्कित्वान् ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ ७८ ॥ १—५ गोतमो राहुगण ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ १—५ गायत्री छन्दः ॥
पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ७८ ॥ अमि स्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे । घुम्नैरभि प्र णोनु-
मः ॥ १ ॥ तमु त्वा गोतमो गिरा गायस्क्रामो दुवस्यति । घुम्नैरभि प्र णोनुमः
॥ २ ॥ तमु त्वा वाजसार्तममक्रिस्वद्धवामहे । घुम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ३ ॥ तमु
त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्युरवधनुषे घुम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ४ ॥ अर्वाचाप रहूगणा
अग्रये मधुपद्वचः । घुम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ७९ ॥ १—१२ गोतमो राहुगण ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ आगुं णिक् । ५, ६ निचृदागुं णिक् । ७, ८, १०,
११ निचृद्गायत्री । ९, १२ गायत्री ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४—६ ऋषभः । ७—१२
पङ्क्तः ॥

॥ ७९ ॥ हिरण्यकेशो रजसो विमारेऽदिर्धुनिर्वात इव धर्जीमान् । शुचिभ्राजा
उपसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥ आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः
कृणो नोनाव वृषमो यदीदन् । शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तन-
यन्त्यभ्रा ॥ २ ॥ यदीमुतस्य पर्यसा पियानो नयन्नतस्य पथिभी रजिष्ठैः । अ-
यर्मा मित्रो वरुणः परिन्मा त्वचं पृच्छन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥ अग्ने वाजस्य गो-
मत ईशानः सहसो यहोः । अस्मे धैहि जातवेदो महि श्रवः ॥ ४ ॥ स इषानो व-
सुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुरैर्णिक दीदिहि ॥ ५ ॥ तपो राजसुत
त्मनाग्ने वस्तोरुतोपसः । स तिमजम्भ रत्तसो ददु प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥ अवा नो
अम ऊतिमिर्गाणस्य प्रभर्मणि । विश्वासु धीषु बन्ध ॥ ७ ॥ आ नो अग्ने रथि

अ० १ । अ० ५ । व० ३१] ४८ [म० १ । अ० १३ । सू० ८० ।

भर सत्रासाहं वरेण्यं । विश्वांसु पृत्सु दुष्टम् ॥ ८ ॥ आ नो अग्ने सुचेतुनां रयिं
विश्वार्युपोषसम् । माडीकं धेहि जीवसे ॥ ९ ॥ प्र पूतास्तिग्मशोचिषे वाचो गीत-
माग्नये । भरस्व सुम्नयुर्गिरः ॥ १० ॥ यो नो अग्नेऽभिदासत्यन्ति दूरे पदीष्ट
सः । अस्माकमिदृधे भव ॥ ११ ॥ सहस्राक्षो विचर्षणिरग्नी वचांसि सधति ।
होता गृणीत उक्थ्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

म ८० ॥ १—१६ गीतमो राहगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ११ निचु-
दास्तारपङ्क्तिः । ५, ६, ९, १०, १३, १४ विराट्पङ्क्तिः । २—४, ७, १२, १५ मुनिग-
वृहती । ८, १६ वृहती ॥ स्वरः—१, ११, ५, ६, ९, १०, १३, १४ पञ्चमः । २—४, ७,
१२, १५, ८, १६ मध्यमः ॥

॥ ८० ॥ इत्था हि सोम इन्मदे ब्रह्मा चकार वर्धनम् । शर्विष्ठ वज्रिन्नोजसा
पृथिव्या निः शशा अहिमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ स त्वामदृष्ट्वा मदः सोमः
श्येनाभृतः सुतः । येना वृत्रं निरुद्धयो जघन्य वज्रिन्नोजसार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ २ ॥
प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते । इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया
अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥ निरिन्द्र भूम्या अग्नि वृत्रं जघन्य निदिवः । सृजा
मरुत्वन्तीरवं जीवधन्या इमा अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ४ ॥ इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः
सानुं वज्रेण हीलितः । अभिक्रम्याव जिघ्रन्तेऽपः सर्पाय चोदयन्नर्चन्ननु स्वरा-
ज्यम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ अग्नि सानो नि जिघ्रन्ते वज्रेण शतपर्वणा । मन्दान इन्द्रो
अन्धमः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ६ ॥ इन्द्र तुभ्यमिदद्विवोऽनुत्तं
वज्रिन्वीर्यम् । यच्च त्वं प्रायिनं मुगं तमु त्वं प्राययावधीर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ७ ॥ वि ते
वज्रांसो अस्थिरन्नयति नाव्याऽअनु । महत् इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हितमर्चन्ननु स्व-
राज्यम् ॥ ८ ॥ सहस्रं साकमर्चत परि षोभत विशतिः । शतं नमन्वनोनवृन्दिनाय ब्र-
ह्मोद्यतमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ९ ॥ इन्द्रो वृत्रस्य तर्विर्षी निरुहन्तसहसा सहः । महत्तदस्य
पौंस्यं वृत्रं जघन्वाँ अमृजदर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ३० ॥ इमे चित्तवं मन्यव वेपने
भियसा मही । यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुवाँ अवधीर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥
न वेपसा न तन्यतेन्द्र वृत्रो वि बीभयत् । अर्भ्येनं वज्रं आयुसः सदस्रभृष्टिराय-
तार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥ यद्वृत्रं तव चाशानि वज्रेण समयोधयः । अहिमिन्द्र
जिघांसतो दिवि ते वद्वधे शवोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १३ ॥ अभिष्टने ते अद्विवो
यत्स्था जगच्च रेजते । त्वष्टा चित्तवं मन्यव इन्द्र वेविज्यते भियार्चन्ननु स्व-

अ० १ । अ० ६ । व० ३] ४६ [म० १ । अ० १३ । सू० ८२ ।

राज्यम् ॥ १४ ॥ नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्यो परः । तस्मिन्मृग्यमुत क्रतुं
देवा ओजांसि सं दधुरर्चन्तु स्वराज्यम् ॥ १५ ॥ यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ्
धियमर्त्नत । तस्मिन्ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्त्वा समग्मतार्चन्तु स्वराज्यम् ॥ १६ ॥
३१ ॥ ५ ॥

॥ ८१ ॥ १—६ गोतमो राहुगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, ८ विराट्
पङ्क्तिः । ३—६, ६ निचृदास्तारपङ्क्तिः । २ भुरिग् वृद्धता ॥ स्वरः—१, ३—६ पञ्चमः ।
२ मध्यमः ॥

॥ ८१ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शर्वसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिपूतेमर्भे
हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविपत् ॥ १ ॥ असि हि वीरं सेन्योऽसि भूरि परादृदिः ।
असि दध्रस्य चिद्वधो यजमानाय शिक्तसि मुन्यते भूरि ते वसु ॥ २ ॥ यदुदी-
रत आजयो धृष्णाव धीयते धना । युक्त्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽ-
स्मौ इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥ कर्त्वा गृहो अनुप्यधं भीम आ वावृधे शर्वः । श्रिय
ऋष उपाकरोनि शिप्रो हरिवान्दधे हस्तयोर्वर्जमायसम् ॥ ४ ॥ आ पशौ पार्थिवं
रजो बद्धधे रोचना दिवि । न त्वावो इन्द्र कश्चन न ज्ञातो न जनिष्यतेऽति
विश्वं ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥ यो अर्यो मर्तेभोजनं पराददाति द्राशुपे । इन्द्रो
अम्मभ्यं शिक्तु वि भञ्जा भूरि ते वसु भलीय तव राधसः ॥ ६ ॥ मदेमदे हि नो
ददिर्युथा गवापृजुक्रतुः सं गृभाय पुरु शतोभयाहस्या वसु शिशीहि गाय आ
भर ॥ ७ ॥ मादयस्व सुते सन्ना शर्वसे शूर राधमे । विआ हि त्वा पुरुवसुमुप
कामान्समुज्जमहेऽथा नोऽविता भव ॥ ८ ॥ एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति
वार्यम् । अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ८२ ॥ १—६ गोतमो राहुगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृदा-
स्तारपङ्क्तिः । २, ३, ५ विराडास्तारपङ्क्तिः । ६ विगाड् जगती ॥ स्वरः—१—५
पञ्चमः । ६ निषादः ॥

॥ ८२ ॥ उपो षु मृणुही गिरो मर्षन्वमातथा इव । यदा नः मुनृतावतः
कर आदुर्धयास इद्योजा विन्द्र ते हरी ॥ १ ॥ अल्लभमीमदन्त ह्यर्ध प्रिया अधू-
षत । अस्तोषत स्वभानवो विआ नविष्ठया दुती योजा विन्द्र ते हरी ॥ २ ॥
मुसंक्ष्यो त्वा वयं मर्षन्वन्दिषीमहि । प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशां अनु योजा

अ० १ । अ० ६ । ष० ५] ५० [म० १ । अ० १३ । सू० ८४ ।

विन्द्र ते हरीं ॥ ३ ॥ स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविन्दम् । यः पात्रं
हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा विन्द्र ते हरीं ॥ ४ ॥ युक्स्तै अस्तु द-
क्षिण उत्त सव्यः शतक्रतो । तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याद्वन्धसो योजा वि-
न्द्र ते हरीं ॥ ५ ॥ युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गर्भ-
स्तयोः । उच्चा सुतासौ रभसा अमन्दिपुः पूषणवान्विज्जित्समु पत्न्यामदः ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ८३ ॥ १—६ गोतमो राहुगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५
निचृज्जगती । २ जगती । ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—५ निपादः । ६ धैवतः ॥

॥ ८३ ॥ अथावति प्रथमो गोपु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तत्रेतिभिः ।
तमितृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमाणे यथामितो विचेतसः ॥ १ ॥ आपो न
देवीरूप यन्ति ह्यत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः । प्राचेर्देवामः प्र णयन्ति देवयुं
ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते बरा इव ॥ २ ॥ अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो यत्सुचा मिथुना या
संपर्यतः । असैयत्त व्रते ते क्षेति पुष्यनि भद्रा शत्रिर्यजमानाय सुव्रते ॥ ३ ॥ आद-
क्षिराः प्रथमं दधिरे वयं इन्द्राग्नयः शम्या ये सुकृत्यथा । सर्वे पणेः समविन्दन्त
भोजनमथावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥ ४ ॥ यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तनेततः सूर्यो व्रतपा
वेन आजनि । आ गा आजदुशना काव्यः मचा यमस्य जातममृतं यजामहे
॥ ५ ॥ बर्हिर्वा यन्स्वपन्त्यार्थं वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि । प्रावा यत्र
वदति कारुक्थ्यस्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेपु रणयति ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ १—२० गोतमो राहुगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३—५
निचृदनुष्टुप् । २ विराडनुष्टुप् । ६ भुरिगुणिक । ७—९ उष्णिक । १०, १२ विराडास्तार-
पङ्क्तिः । ११ आस्तारपङ्क्तिः । २० पङ्क्तिः । १३—१५ निचृद्गायत्री । १६ निचृत्
त्रिष्टुप् । १७ विराट् त्रिष्टुप् । १८ त्रिष्टुप् । १९ आर्ची त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—५
गान्धारः । ६—९ ऋषभः । १०—१२, २० पञ्चमः । १३—१५ पङ्क्तिः । १६—१९ धैवतः ॥

॥ ८४ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शर्विष्ठ धृष्णवा गहि । आ त्वा पृणक्तिन्द्रियं
रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ १ ॥ इन्द्रमिद्वरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां
च स्तुतीरूपं यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २ ॥ आ तिष्ठ वृत्रहवर्थं युक्ता ते ब्रह्मणा
हरी । अर्वाचीनं सुते मनो प्रावा कृणोत वग्नना ॥ ३ ॥ इममिन्द्र सुतं पिब ज्ये-

अ० १ । अ० ६ । व० ६] ५१ [म० १ । अ० १४ । सू० ८५]

धूमर्मत्यं मदम् । शुक्रस्य त्वाभ्यन्तरन्धारां ऋतस्य सार्दने ॥ ४ ॥ इन्द्राय नूनमर्चतोवथानि च ब्रवीतन । सुता अमत्सुरिन्दो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ ५ ॥ ५ ॥ नकिष्ट्वथीतरो हरी यदिष्टं यच्छसे । नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्च आनशे ॥ ६ ॥ य एक इद्विदयते वसु मर्तीय दाशुपे । ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग ॥ ७ ॥ कदा मर्तमराधसे पदा जुम्पमिव स्फुरत् । कदा नः शुश्रुवद्विर इन्द्रो अङ्ग ॥ ८ ॥ यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावां आविवांसति । उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥ स्वादोरित्था विपुवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः । या इन्द्रेण सयावरीवृष्णा मदन्ति शोमसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ६ ॥ ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । प्रिया इन्द्रेस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥ ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः । व्रतान्यस्य मक्षिरे पुरुणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्मभिर्वृत्रायप्रतिष्कृतः । जघान नवतीनिव ॥ १३ ॥ इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपथितम् । तद्विदच्छर्यणावति ॥ १४ ॥ अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥ को अय युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिर्मावतो भामिनो दुर्हणायुन् । आसन्निपृन्दृन्स्वसो ययोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ १६ ॥ क ईषते तुज्यते को विभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति । कस्तोकाय क इभायेत गयेधि ब्रवत्तन्वेको जनाय ॥ १७ ॥ को अग्निर्माद्वि हविषा घृतेन सूचा यजाना ऋतुभिर्धुवेभिः । कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः ॥ १८ ॥ त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्यम् । न त्वदन्यो मयवस्ति महितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ १९ ॥ मा ते राधांसि मा ते उत्तयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन् । विश्वा च न वपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ २० ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ ८५ ॥ १—१२ गीतमो राहगण ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६, ११ जगती । ३, ७, ८ निचृजगती । ४, ९, १० विराजगती । ५ विराट् त्रिष्टुप् । १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४, ६—११ निषादः । ५, १२ धैवतः ॥

॥ ८५ ॥ प्र ये शुष्मन्ते जर्णो न सप्तयो यामत्रुद्रस्य सूनवः सुदंससः । रोदसी हि मरुतश्चकिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः ॥ १ ॥ त उक्तितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चकिरे सदैः । अर्चन्तो अकं जनयन्त

अ० १ । अ० ६ । व० १२] ५२ [म० १ । अ० १४ । सू० ८६ ।

इन्द्रियमधि त्रियो दधिरे पृथिमातरः ॥ २ ॥ गोमातरो यच्छुमयन्ते अजिभि-
स्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः । बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वर्मान्येषामनु रीयते
घृतम् ॥ ३ ॥ वि ये भ्राजन्ते सुमस्वास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्व वृषत्रातासः पृषतीरधुगध्वम् ॥ ४ ॥ प्र यद्रथेषु पृषतीरधुगध्वं
वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः । उतारुषस्य वि प्यन्ति धाराश्रमवोदभिर्व्युन्दन्ति भूमं
॥ ५ ॥ आ वो वहन्तु सप्तयो रघुप्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः । सीदता
बहिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अंधसः ॥ ६ ॥ ६ ॥ तेष्वर्धन्त स्वत-
वसो महित्वना नाकं तस्थुरु चक्रिरे सदः । विष्णुर्यद्वावृषणं मदच्युतं वयो
न सीदन्नधि बहिर्षि प्रिये ॥ ७ ॥ शूरा इवेद्युधयो न जग्मयः श्वस्यवो न पृथ-
नासु येतिरे । भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजान इव त्वेषसदृशो नरः ॥ ८ ॥
त्वष्टा यद्रजं सुकृतं हिरण्ययं महस्रभृष्टिं स्वप्ता अवर्तयत् । धत्त इन्द्रो नर्यपांसि
कर्तवेहन्वृत्रं निरपामौञ्जदर्णवम् ॥ ९ ॥ उर्ध्वं नुन्द्रेऽवतं त ओजसा दादृष्टाणं
चिद्विभिदुर्वि पर्वतम् । धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रणयानि च-
क्रिरे ॥ १० ॥ जिह्वां नुन्द्रेऽवतं तथा दिशामिच्चक्षुस्सं गोतमाय तृष्णजे । आ
गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः ॥ ११ ॥ या वः शर्म
शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषं यच्छुताधि । अस्मभ्यं तानि मरुतो वियं-
न्त रयि नो धत्त वृषणः सुवीरम् ॥ १२ ॥ १० ॥

॥ ८६ ॥ १—१० गोतमो राहगण ऋषिः ॥ मरुतो वेवता ॥ छन्दः—१, ४, ८, ९
गायत्री । २, ३, ७ पिपीलिका मध्या निचृद्गायत्री । ५, ६, १० निचृद्गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः
॥ १ ॥ यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता इवम् ॥ २ ॥
उत वा यस्य वाजिनोऽनु विप्रमतक्षत । स गन्ता गोमति व्रजे ॥ ३ ॥ अस्य वीर-
स्य बहिर्षि सुतःसोमो दिविष्टिषु । उक्थं मदश्च शस्यते ॥ ४ ॥ अस्य श्रोणवा
भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि । सूरं चिन्मसुषीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥ पूर्वाभिर्हि ददाशिम
शरद्रिमरुतो वयम् । अर्वाभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥ सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु
मर्त्यः । यस्य प्रयांसि पर्वथ ॥ ७ ॥ शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः ।
विदा कामस्य वेनतः ॥ ८ ॥ युषं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना । विध्यता

अ० १ । अ० ६ । व० १४] ५३ [म० १ । अ० १४ । सू० ८८ ।

विद्युता रक्षः ॥ ६ ॥ गूहता गुहं तपो वि यात विश्वमत्रिणम् । ज्योतिष्कर्ता
यदुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ८७ ॥ १—६ गोतमो राहगणपुत्र ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५
विराड् जगती । ३ जगती । ६ निचृजगती । ४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ५, ६ निषादः ।
४ धैवतः ॥

॥ ८७ ॥ प्रत्वंक्षमः प्रतवसो विगृप्शिनोऽज्ञानता अविधुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टमासो नृतमासो अजिजिभिर्यानत्रे के चिदुसा इव स्तुभिः ॥ १ ॥ उपहरेषु
यदचिध्वं ययि वयं इव मरुतः केन चित्पथा । श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्व
युतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ २ ॥ प्रेषामर्जेषु विधुरेव रेजते भूमिर्यमेषु यद्ध युञ्जते
शुभे । ते क्रीड्यो धुनयो आजट्टयः स्वयं महिन्वं पनयन्त धृतयः ॥ ३ ॥ स हि
स्वसृन्पृषदश्चो युवा गृणोऽया ईशानस्तविषीभिर्गवृतः । असि मृत्य ऋणयावा-
ऽनेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गृणः ॥ ४ ॥ पितुः प्रत्नस्य जन्मेना वदामसि
सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा । यदीमिन्द्रं शम्यकाण आशतादिभामानि
यज्ञियानि दधिरे ॥ ५ ॥ श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त
ऋकभिः सुखादयः । ते वाशीमन्त इप्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य
धाम्नः ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ८८ ॥ १—६ गोतमो राहगणपुत्र ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।
२ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ निचृत्पङ्क्तिः । ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ विराट् त्रिष्टुप् । ६ निचृ-
द्वृहती ॥ स्वरः—१, २, ५ पञ्चमः । ३, ४ धैवतः । ६ मध्यमः ॥

॥ ८८ ॥ आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्के रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः । आ
वर्षिष्ठया न इषा वयो न पप्रता सुमायाः ॥ १ ॥ तैऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं
यान्ति रथतूभिर्रथैः । रुवमो न चित्रः स्वर्धितीवान्पव्या रथस्य जड्यनन्त भूम
॥ २ ॥ श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीमिधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा । युष्मभ्यं कं
मरुतः मुजातास्तुविद्युन्मासो धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥ अहानि गृधाः पर्या व आगु-
रिमां धियं वार्क्या च देवीम् । ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अकैरूर्ध्वं नुनुद्र उ-
त्सधि पिबर्ध्म ॥ ४ ॥ एतस्यैव योजनमचेति सस्वई यन्मरुतो गोतमो वः । पश्य-
न्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतो वराहून् ॥ ५ ॥ एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री
प्रति शोभति वाघतो न घाशी । अस्तोभयद्वयासामनु स्वधां गर्भस्तयोः ॥ ६ ॥ १४ ॥

अ० १ । अ० ६ । व० १७] ५४ [म० १ । अ० १४ । सू० ६० ।

॥ ८६ ॥ १—१० गीतमो राहुगणपुत्र ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१, ५ निचृ-
जगती । २, ३, ७ जगती । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ विराट् त्रिष्टुप् । ९, १० त्रिष्टुप् । ६
स्वराड् बृहती ॥ स्वरः—१—३, ५, ७ निपादः । ४, ८—१० धैवतः । ६ मध्यमः ॥

॥ ८६ ॥ आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः ।
देवा नो यथा सदमिद्धे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥ १ ॥ देवानां भद्रा
सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् । देवानां मख्यमुप सेदिमा वयं
देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥ २ ॥ तान्पूर्वया निविदा हृमहे वयं भगं मित्र-
मदिति दक्षमसिधम् । अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मय-
स्करत् ॥ ३ ॥ तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः । तद्-
ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ ४ ॥ समीशानं जग-
तस्तस्थुष्यति धियञ्जिन्वमवसे हृमहे वयम् । पूषा नो यथा वेदसामसंद्ध्ये रक्षिता
पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ५ ॥ १५ ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा
विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ६ ॥ पृष-
दश्वा मरुतः पृथिमातरः शुभयावानां विदयेषु जग्मयः । अग्निजिह्वा मनवः सूर-
चक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥ ७ ॥ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं
पश्येमाक्षभिर्धजत्राः । शिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥ ८ ॥ शत-
मिन्नु शरदो अन्तिदेवा यत्रा नश्क्रा जरसं तनूनाम् । पुत्रासो यत्र पितरो भ-
वन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्ताः ॥ ९ ॥ अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमादिति-
र्माता स पिता स पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्ज-
नित्वम् ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ६० ॥ १—६ गीतमो राहुगणपुत्र ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१, ८
पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । २, ७ गायत्री । ३ पिपीलिकामध्या विराड्गायत्री । ४
विराड् गायत्री । ५, ६ निचृद् गायत्री च । ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—८ पञ्चजः ।
६ गान्धारः ॥

॥ ६० ॥ अजुनीती नो वरुणो मित्रो नर्यतु विद्वान् । अर्यमा देवैः सजोषाः
॥ १ ॥ ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमृता महोभिः । व्रता रक्षन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥
ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः । बाधमाना अप विषः ॥ ३ ॥ वि नः पथः

अ० १ । अ० ६ । व० २१] ५५ [म० १ । अ० १४ । सू० ११ ।

सुविताय चियन्विन्द्रो मरुतः । पूषा मगो वन्द्यासः ॥ ४ ॥ उत नो धियो गोअ-
ग्राः पूषन्विष्णवेवयावः । कर्ता नः स्वस्तिमर्तः ॥ ५ ॥ १७ ॥ मधु वाता अतायते मधु
क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्निःसन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥ मधुनक्रमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ।
मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ ७ ॥ मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमा अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो
भवन्तु नः ॥ ८ ॥ शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वयमा शं न इन्द्रो बृहस्प-
तिः शं नो विष्णुरुक्मः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ ६१ ॥ १—२३ गोतमो राहुगणपुत्र ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४
स्वराट्पङ्क्तिः । २ पङ्क्तिः । १८, २० भुरिक्पङ्क्तिः । २२ विराट्पङ्क्तिः । ५ पादनि-
चृद्गायत्री । ६, ८, ९, ११ निचृद्गायत्री । ७ वर्धमाना गायत्री । १०, १२ गायत्री ।
१३, १४ विराड्गायत्री । १५, १६ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १७ परोष्णिक् ।
१६, २१, २३ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४, १८, २०, २२ पञ्चमः । ५—१६ षड्जः ।
१७ ऋषभः । १६, २१, २३ ध्रुवतः ॥

॥ ६१ ॥ त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेपि पन्थाम् । तव
प्रणीती पितरौ न इन्द्रो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥ १ ॥ त्वं सोम क्रतुभिः सुक्र-
तुर्भुस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः । त्वं वृषा वृषत्वंभिर्महित्वा युष्मेभिर्धुम्यभवो
नुचक्षाः ॥ २ ॥ राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद्रथीरं तव सोम धाम् । शुचि-
ष्टमसि मिथो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम ॥ ३ ॥ या ते धामानि दिवि
या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहँह्व्राजन्तसोम
प्रति हव्या गृमाय ॥ ४ ॥ त्वं सोमसि सत्पतिस्त्वं राज्ञोत वृत्रहा । त्वं भद्रो
असि क्रतुः ॥ ५ ॥ १६ ॥ त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तो-
त्रो वनस्पतिः ॥ ६ ॥ त्वं सोम महे भगं त्वं यून अतायते । दक्षं दधासि जीव-
सं ॥ ७ ॥ त्वं नः सोम विश्वतो रक्षां राजन्मघायतः । न रिष्येत्त्वारतः सखा
॥ ८ ॥ सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । तामिर्नोऽविता भव ॥ ९ ॥
इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि । सोम त्वं नो वृधे भव ॥ १० ॥ २० ॥
सोम गीर्भिष्टा वधं वर्धयामो वचोविदः । सुमृलीको न आ विश ॥ ११ ॥ गय-
स्कानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव ॥ १२ ॥ सोम
रान्वि नो इदि गावो न यवसेष्वा । मर्य इव स्व ओक्थे ॥ १३ ॥ यः सोम
सरुये तव गारणदेव मर्त्यः । तं दक्षः सचते कविः ॥ १४ ॥ उरुष्या यो अभि-

अ० १ । अ० ६ । व० २५] ५६ [म० १ । अ० १४ । सू० ६२ ।

शस्तेः सोम नि पाहंहसः । सखा सुशेव एधि नः ॥ १५ ॥ २१ ॥ आ प्यायस्व
समेतु ते विश्वतः सोम वृष्यम् । भवा वाजस्य सङ्गथे ॥ १६ ॥ आ प्याय-
स्व मदिन्तम सोम विश्वेमिरंशुमिः । भवा नः सुश्रवस्तमः सखा वृधे ॥ १७ ॥
सं ते पयांसि सभु यन्तु वाजाः सं वृष्यान्यमिमातिषाहः । आप्यायमानो अमृ-
ताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥ १८ ॥ या ते धामानि हविषा यजन्ति
वा ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् । गयास्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा
सोम दुर्यान् ॥ १९ ॥ सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्य ददाति ।
सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥ २० ॥ २२ ॥ अपाळहं युन्मु
पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोषाम् । भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं
त्वामनु मदेम सोम ॥ २१ ॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्व
गाः । त्वमा तन्त्योर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ २२ ॥ देवेन नो
मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नमि युध्य । मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्यो-
भयेभ्यः प्र चिकित्सा गर्विष्ठौ ॥ २३ ॥ २३ ॥

॥ ६२ ॥ १-१८ गोतमो राहुगणपुत्र ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृज्ज-
गती । ३ जगती । ४ विराड् जगती । ५, ७, १२ विराड् त्रिष्टुप् । ६, १० निचृत्त्रिष्टुप् ।
८, ९ त्रिष्टुप् । ११ भुरिक्पङ्क्तिः । १३ निचृत्परोष्णिक् । १४, १५ विराट्परोष्णिक् ।
१६, १७, १८ उष्णिक् ॥ स्वरः—१-४ निषादः । ५-१०, १२ धैवतः । ११ पञ्चमः ।
१३—१८ श्रुपञ्चमः ॥

॥ ६२ ॥ एतन्व त्वा उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्थे रजसो भानुमञ्जते । निष्कु-
एवाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥ १ ॥ उदपस-
न्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत । अक्रन्नुपासो वयुनानि पूर्वथा
रुशन्तं भानुमरुषीराशिभ्युः ॥ २ ॥ अर्चन्ति नारीरपमो न त्रिष्टिभिः समानेन योजनेना
परावतः । इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥
अधि पेशांसि वपते नतूरावापोर्युते वक्ष उस्तेव वर्जहम् । ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय
कृण्वती गावो न व्रजं व्युषा आवर्तमः ॥ ४ ॥ प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि
तिष्ठते बाधते कृष्णमश्वम् । स्वरुं न पेशो विदथेष्वाञ्जिञ्चं दिवो दुष्टिता भानु-
मश्नेत् ॥ ५ ॥ २४ ॥ अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती वयुना कृणोति । श्रिये
छन्दो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः ॥ ६ ॥ मास्वती नेत्री

अ० १ । अ० ६ । व० २८] ५७ [म० १ । अ० १४ । सू० ६३ ।

सुनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः । प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअमौ
उप मासि वाजान् ॥ ७ ॥ उपस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम् ।
सुदंससा श्रवसा या विभामि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम् ॥ ८ ॥ विश्वानि देवी
भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति । विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्व-
स्य वाचमविदन्मनायोः ॥ ९ ॥ पुनः पुनर्जायमाना पुगणी समानं वर्णमभि
शुम्भमाना । श्रग्वीव कृन्नुविजं आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥ १० ॥ २५ ॥
व्युपर्वती दिवा अन्तां अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति । प्रमिनती मनुष्या युगानि
योषां जारस्य चक्षसा वि भाति ॥ ११ ॥ पशून् चित्रा सुमगां प्रधाना सिन्धुर्न
क्षोद उर्वियाव्यश्चैत् । अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिर्भेदशाना
॥ १२ ॥ उपस्तमिष्रमा भगस्मभ्यं वाजिर्नावति । येन लोकं च तनयं च धाम-
हे ॥ १३ ॥ उपो अद्येह गोमिन्यश्वावति विभावरि । रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति
॥ १४ ॥ युच्वा हि वाजिर्नाव्यश्वा अद्यारुणां उपः । अथा नो विश्वा सौभ-
गान्या वह ॥ १५ ॥ २६ ॥ अश्विना वतिरस्मदा गोमहसा हिरण्यवत् । अर्वा-
ग्रथं मर्मनसा नि यच्छतम् ॥ १६ ॥ याविन्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय च-
क्रधुः । आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ १७ ॥ एह देवा मयाभुवा दसा हिर-
ण्यवर्तनी । उपबुधां वहन्तु सोमर्षीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

॥ ६३ ॥ १—१२ गोतमो गृहगणपुत्र ऋषिः ॥ अग्नीषोमौ देवते ॥ छन्दः—१
अनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । २ मुनिगुणिक् । ४ स्वराट् पङ्क्तिः । ५, ७ निचृत्
त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् । ८ स्वराट् त्रिष्टुप् । १२ त्रिष्टुप् । ९, १०, ११ गायत्री ॥
स्वरः—१, ३ गान्धारः । २ ऋषभः । ४ पञ्चमः । ५—८, १२ धैवतः । ९, १०, ११
पङ्कजः ॥

॥ ६३ ॥ अग्नीषोमाविमं सु मे भृणुतं वृषणा हवाम् । प्रति सूक्तानि हर्यते
भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥ अग्नीषोमा यो अद्य वाग्मिदं वचः सपर्यति । तस्मै धत्तं
सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥ २ ॥ अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्विष्कृ-
तिम् । स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥ ३ ॥ अग्नीषोमा चेति तर्हीर्यं वां यद-
मुष्णीतमवसं पणि गाः । अवातिरतं वृसयस्य शेषोऽविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यः
॥ ४ ॥ युवमेतानि दिवि रौचनान्यभिश्च सोम सक्तू अधत्तम् । युवं सिन्धूरभिर्शस्तेर-
व्यादग्नीषोमावमुञ्जतं गृभीतान् ॥ ५ ॥ आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामध्नाद-

अ० १ । अ० ६ । व० ३१] ५८ [म० १ । अ० १५ । सू० ६४ ।

न्यं परिं रयेनो अद्रेः । अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृथानोरं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम्
॥ ६ ॥ २८ ॥ अग्नीषोमा हविषः अस्थितस्य वीतं हर्यंतं वृषणा जुषेथाम् । सुश-
र्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः ॥ ७ ॥ यो अग्नीषोमा हविषा
सपर्याद्वैवद्रीचा मनसा यो घृतेन । तस्य व्रतं रक्षतं पातमहंसो विशे जनाय महि-
शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥ अग्नीषोमा सर्वेदसा सहृती वनतं गिरः । सं देवत्रा बभूवधुः ॥ ९ ॥
अग्नीषोमावनेन वां योवां घृतेन दाशति । तस्मै दीदयतं बृहत् ॥ १० ॥ अग्नीषोमाविमानि
नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातुमुप नः सर्वा ॥ ११ ॥ अग्नीषोमा पिपृतम-
र्वतो न आ प्यायन्तामुस्त्रिया हव्यसूदः । अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणुतं नो
अध्वरं श्रुष्टिमन्तम् ॥ १२ ॥ २६ ॥ १४ ॥

॥ ६४ ॥ १—१६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, ७,
९, १० निचृजगती । १२, १३, १४ विराड् जगती । २, ३, १६ त्रिष्टुप् । ६ स्वराट्
त्रिष्टुप् । ११ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ निचृत् त्रिष्टुप् । १५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४,
५, ७, ९, १०, १२—१४ तिपादः । २, ३, १६, ६, ११, ८ ध्रुवतः । १५ पञ्चमः ॥

॥ ६४ ॥ इमं स्तोममर्हते जानवेदसे रथमिव सं महमा मनीषया । भद्रा हि
नः प्रमतिरस्य संमद्यज्ञे मुख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १ ॥ यस्मै त्वमायजसे स साधन्य-
नवा क्षेति दधते सुवीर्यम् । स तूताव नैनमश्रोत्यंहतिरग्नें मुख्ये मा रिषामा वयं
तव ॥ २ ॥ शक्रेम रवा समिधे साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् । त्वमा-
दित्याँ आ वह तान्हु श्मस्यग्नें मुख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ३ ॥ भरामिध्मं कृ-
णवामा हवीर्षि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् । जीवातवे प्रतरं साधया धि-
योऽग्नें मुख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ४ ॥ विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपश्च यदुत
चतुष्पदक्षुभिः । चित्रः प्रकेत उषसो मह्यं अस्यग्नें मुख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ५ ॥ ३० ॥
धर्मध्वर्युरुत होतासि पूर्यः प्रशास्ता पोता अनुषा पुरोहितः । विश्वं विद्वाँ आर्वि-
ज्या धीर पुण्यस्यग्नें मुख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ६ ॥ यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृहडसि
दूरे चित्सन्तुळिदिवाति रोचसे । रात्र्याश्चिदन्धो अतिदेव पश्यस्यग्नें मुख्ये मा रि-
षामा वयं तव ॥ ७ ॥ पूर्वी देवा भवतु मुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तुदुह्यः । तदा
जानीतोत पुष्पता वचोऽग्नें मुख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ८ ॥ वर्धदुः शंसो अपदुह्यो
जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिदग्निः । अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृष्यग्नें मुख्ये

अ० १ । अ० ७ । व० २] ५६ [म० १ । अ० १५ । सू० ६५ ।

मा रिषामा वयं तव ॥ ६ ॥ यदयुक्था अरुणा रोहिता रथे वातज्जता वृषभस्यैव ते
 रवः । आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १० ॥ ३१ ॥
 अध स्विनादुत विभ्युः पतत्रिणो द्रुमा यत्ते यवमादो व्यस्थिरन् । सुगं तत्ते ताव-
 केभ्यो रथेभ्योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ११ ॥ अयं मित्रस्य वरुणस्य
 धार्यसे वयातां मरुतां हेळो अद्भुतः । मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्ने सख्ये मा
 रिषामा वयं तव ॥ १२ ॥ देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुधैवकुमासि चारु-
 रध्वरे । शर्मन्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १३ ॥ तत्ते
 भद्रे यत्समिद्धः स्वे दमे सोमाद्भुतो जग्मे मृळयत्तमः । दधामि रत्नं द्रविणं च दा-
 शुपेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १४ ॥ यस्मै त्वं सुद्रविणो ददोशोनागा-
 स्त्वमदिते सर्वताता । यं भद्रेण शर्वसा जोदयामि प्रजार्वता राधमा ते स्याम ॥ १५ ॥
 स त्वमग्ने सौमगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव । तन्नो मित्रो वरुणो माम-
 हन्तामदिनिः सिन्धुः पृथिवी उत द्याः ॥ १६ ॥ ३२ ॥ ६ ॥

॥ ६५ ॥ १-११ कुत्स आह्निरस ऋषिः ॥ सत्यगुणविशिष्टोऽग्निः शुद्धोऽग्निर्वा
 देवता ॥ छन्दः-१, ३ विराट् त्रिष्टुप् । २, ७, ८, ११ त्रिष्टुप् । ४, ५, ६, १० निचूत्
 त्रिष्टुप् । ६ भुरिकूपङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-८, १०, ११ धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ९५ ॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते । हरिरन्यस्यां सर्वति
 स्वधावां लुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ १ ॥ दशमे त्वष्टुर्जनयन्तुर्गर्भमन्तन्द्रासो
 युवतयो विभ्रतम् । तिग्मानीकं स्वयंशमं जनेषु विरोचमानं परि पीं नयन्ति ॥ २ ॥ त्रीणि
 जाना परि भूपन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्यकम्पम् । पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृत-प्र-
 शासद्वि दधावनुष्टु ॥ ३ ॥ क इमं वो निणयमा चिकेत वन्मो मातृजनयत स्वधाभिः । वहीनां
 गर्भो अपसापुपस्थान्महान्कविर्निश्चरति स्वधावान् ॥ ४ ॥ आविष्ट्यो वर्धते चारुणासु
 जिह्मानामूर्ध्वः स्वयंशा उपस्थे । उमे त्वष्टुर्विभ्यतुर्जायमानान्प्रतीची सिंहं प्रति जोष-
 येते ॥ ५ ॥ १ ॥ उमे भद्रे जोषयेते न मेने गात्रो न वाश्वा उप तस्थुरेवैः । स दत्ता-
 णां दक्षपतिर्बभूवाजन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः ॥ ६ ॥ उद्ययमीति सवितेर्ब-
 बाहू उमे सिचौ यतते भीम अरुजन् । उच्छुक्रमत्कमजने सिमस्माच्चवा मातृभ्यो
 वसना जहाति ॥ ७ ॥ त्वेष रूपं कृणुत उत्तरं यत्संपृञ्चानः सदाने गोभिराद्भिः ।
 कविर्बुध्नं परि मर्मज्यते धीः सा देवताता समितिर्बभूव ॥ ८ ॥ उरु ते जयः प-
 र्येति बुध्नं विरोचमानं महिषस्य धाम । विश्वभिरग्ने स्वयंशोभिरद्वाद्दग्धभिः

अ० १ । अ० ७ । व० ५] ६० [म० १ । अ० १५ । सू० ६७ ।

पायुभिः पाद्यस्मान् ॥ ६ ॥ धन्वन्तस्रोतः कृणुते गातुधूमिं शुक्रैरुर्मिभिर्गमि नक्षति
क्षाम् । विश्वा सनानि जठरैषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसृपु ॥ १० ॥ एवा नो
अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता-
मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ६६ । १-६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ द्रविणोदा अग्निः शुद्धोऽग्निर्वा वेचता ॥
त्रिष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बळधत्त विश्वा ।
आपश्च मित्रं धिषणां च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ १ ॥ स पूर्वया
निविदा काव्यतायोरिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् । विवस्वता चक्षमा घामपश्च
देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ २ ॥ तमीळत प्रथमं यज्ञमाधं विश आरीराहु-
तमृजसानम् । ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥
स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विदग्नातुं तनयाय स्वविन् । विशां गोपा जनिता रोद-
स्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥ नत्तोपासा वर्णमामेभ्यनि धापयेते
शिशुमेकं समीची । द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भानि देवा अग्निं धारयन्द्रवि-
णोदाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ रायो वृध्नः संगमन्तो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्प्रसाधन्तो वेः ।
अमृतत्वं रक्षमाणस एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥ नू च पुरा च
सदनं रयिणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् । सतश्च गोपां भवतश्च भरद्देवा
अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥ द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य
प्र यंसन् । द्रविणोदा वीरवती मिषं नो द्रविणोदा रामने दीर्घमायुः ॥ ८ ॥ एवा
नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि । तन्नो मित्रो वरुणो माम-
हन्तामर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ६७ ॥ १ = कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ७, = पिपिलिका-
मध्यानिचृद् गायत्री । २, ४, ५ गायत्री । ३, ६ निचृद्गायत्री च ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ अप नः शोशुचद्वधमर्ने शुशुग्ध्या रयिम् । अप नः शोशुचद्वधम्
॥ १ ॥ सुलेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे । अप नः शोशुचद्वधम् ॥ २ ॥
प्र यद्गर्दिष्ठ एषां प्रास्माकांश्च सूरयः । अप नः शोशुचद्वधम् ॥ ३ ॥ प्र यत्ते
अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचद्वधम् ॥ ४ ॥ प्र यदग्नेः
सहस्रतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचद्वधम् ॥ ५ ॥ त्वं हि विश्व-

तोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदधम् ॥ ६ ॥ द्विषो नो विश्वतो-
मुखाति नावेव पारय । अप नः शोशुचदधम् ॥ ७ ॥ स नः सिन्धुमिव नावयाति
वर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदधम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ६८ ॥ वैश्वानरस्य सुमर्तो स्याम राजा हि कं भुवनानामभिधीः । इतो
जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥ १ ॥ पृष्ठो दिविपृष्ठो अग्निः पृथि-
व्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश । वैश्वानरः सहसा पृष्ठो अग्निः स नो दिवा
स रिषः पातु नक्तम् ॥ २ ॥ वैश्वानर तव तन्मन्यमस्त्वस्मात्त्रायो मध्वानः सच-
न्ताम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उव द्यौः ॥ ३ ॥ ६ ॥

॥ ६६ ॥ ज्ञातवदसे सुनवाग्य सोममशतीयतो नि दहाति वेदः । स नः
रपदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुग्तितात्प्रग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

॥ १०० ॥ स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट् ।
सतीनसन्वा हव्यो भरेषु मरुत्वाञ्चो भवत्विन्द्र उती ॥ १ ॥ यस्यानामः सूर्यस्ये-
व यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति । वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वाञ्चो
भवत्विन्द्र उती ॥ २ ॥ दिवो न यभ्य रेतमो दुधानाः पन्थांसो यन्ति शवसाप-
रीताः । तरङ्गेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वाञ्चो भवत्विन्द्र उती ॥ ३ ॥ सो अङ्गि-
रोभिरङ्गिस्तमो भूवृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन् । अग्निभिर्ऋग्मी गातुभि-
र्ज्येष्ठैर्मरुत्वाञ्चो भवत्विन्द्र उती ॥ ४ ॥ स सनुभिर्न रुध्रेभिर्ऋग्वा नपाह्यै सासह्यै

अ० १ । अ० ७ । व० १२] ६२ [म० १ । अ० १५ । सू० १०१ ।

अमित्रान् । सनीलेभिः श्रवस्यानि त्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ ५ ॥ ८ ॥
 स मन्युमीः समर्दनस्य कर्तास्माकोभिर्नृभिः सूर्य सनत् । अस्मिन्नहन्सत्पतिः पुरुहूतो
 मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ ६ ॥ तप्तयो रणयच्छूरसातो तं क्षेमस्य क्षितयः
 कृण्वन् आम् । स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ ७ ॥
 तमप्सन्त शर्वस उत्सवेषु नरो नरमवसे तं धनाय । सो अन्धे चित्तमसि ज्योति-
 र्विदन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ ८ ॥ स मध्येन यमति ब्राधतश्चिन्स दक्षिणे
 संगृभीता कृतानि । स कीरिणा चिन्सनिता धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती
 ॥ ९ ॥ स ग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्विद्य । स पौर्ये-
 मिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ १० ॥ ६ ॥ स जामिभिर्यन्म-
 जाति मीळहेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः । अपां लोकस्य तनयस्य जेपे मरुत्वान्नो
 भवत्विन्द्र उती ॥ ११ ॥ स वज्रभृदस्युहा भीम उग्रः सहस्रचेताः शतनीथि
 ऋभवा । चप्रीपो न शर्वसा पाञ्चजन्यो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ १२ ॥
 तस्य वज्रः क्रन्दति स्मन्स्वर्षा दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान् । तं संचन्ते स-
 नयस्तं धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ १३ ॥ यस्याजस्रं शर्वसा मानमु-
 क्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् । स परिषत्क्रतुभिर्मन्दमानो मरुत्वान्नो भव-
 त्विन्द्र उती ॥ १४ ॥ न यस्य देवा देवता न मता आपश्चन शर्वसा अन्तमापुः ।
 स प्ररिक्ता त्वत्तमा ह्मो दिवश्च मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र उती ॥ १५ ॥ १० ॥
 रोहिच्छयावा समर्दशुर्ललामीद्युक्षा राय ऋज्रा श्वस्य । वृषण्वन्तं विभ्रती ध्रुवु
 रथं मन्द्रा चिकेत नाहुर्षापु विक्षु ॥ १६ ॥ एतन्यत्त इन्द्र वृष्ण उक्थं वाषागिरा
 अभि गृणन्ति राधः । ऋज्राश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहर्दशो मयमानः सुराधाः ॥ १७ ॥
 दस्युज्जिम्युश्च पुरुहूत एवैहन्वापृथिव्या शर्वा नि वर्हान् । मनत्तेत्रं सखिभिः शिवन्त्ये-
 भिः सनत्स्य सनदपः सुवज्रः ॥ १८ ॥ विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्वपरिहृताः
 सनुयाम वाजम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत्त द्या ।
 ॥ १९ ॥ ११ ॥

॥ १०१ ॥ १—११ कुन्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निवृज-
 गती । २, ५, ७ विराड् जगती । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ स्वराट् त्रिष्टुप् । ८, १० निवृत्त
 त्रिष्टुप् । ६, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७ निपादः । ३, ६, ८—११ धैवतः ॥

अ० १ । अ० ७ । व० १४] ६३ [म० १ । अ० १५ । सू० १०२ ।

॥ १०१ ॥ प्र मन्दिने पितुमर्चिता वचो यः कृष्णगर्भा निरहंभृजिर्वना ।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं मरुताय हवामहे ॥ १ ॥ यो व्यंमं जाह्नवा-
द्येन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम् । इन्द्रो यः शुष्णं प्रशुषं न्यावृणद्दम-
रुत्वन्तं मरुताय हवामहे ॥ २ ॥ यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं मह्यस्य व्रते वरुणो
यस्य सूर्यः । यस्येन्द्रस्य सिन्धवः मश्चति व्रतं मरुत्वन्तं मरुताय हवामहे ॥ ३ ॥
यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणि कर्मणि स्थिरः । वीळोश्चि-
दिन्द्रो यो असुन्वतो वधो मरुत्वन्तं मरुताय हवामहे ॥ ४ ॥ यो विश्वस्य जगतः
प्राणतस्पतिर्यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत् । इन्द्रो यो दस्यैर्धर्गांश्च वार्तिरन्मरुत्वन्तं
मरुताय हवामहे ॥ ५ ॥ यः शूरैर्भिर्हव्यो यश्च भीरुभिर्यो धावद्भिर्द्वयते यश्च जि-
ग्युभिः । इन्द्रं यं विश्वा भुवनाभि मंदधुर्मरुत्वन्तं मरुताय हवामहे ॥ ६ ॥ १२ ॥
रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योषां तनुते पृथु जयः । इन्द्रं मनीषा अ-
भ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं मरुताय हवामहे ॥ ७ ॥ यद्रा मरुत्वः परमे सधस्थे य-
ष्टावमे वृजने मादयामे । अत आ याह्यध्वरं नो अच्छा त्वाया हविश्चक्रमा सत्य-
राधः ॥ ८ ॥ त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चक्रमा ब्रह्मवाहः । अधा
नियुत्वः मर्गणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे वहिषि मादयस्व ॥ ९ ॥ मादयस्व हरिभिर्ये
त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने । आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तृशन्धव्यानि
प्रति नो जुषस्व ॥ १० ॥ मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वा-
जम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ १०२ ॥ १—११ कुत्स आह्निरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ जगती । ३,
५—८ निचृजगती । २, ४, ६ स्वगाट् त्रिष्टुप् । १०, ११ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
३, ५—८ निषादः । २, ४, ६—११ धैवतः ॥

॥ १०२ ॥ इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ।
तमुत्सवे च प्रमुवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शर्वसामदन्ननु ॥ १ ॥ अस्य श्रवो नद्यः
सप्त विभ्रति द्यावक्षामा पृथिवी दर्शितं वपुः । अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे अद्रे
कर्मिन्द्र चरतो वितर्तुरम् ॥ २ ॥ तं स्मा रथं मघवन्प्राव मातये जैत्रं यं ते अनु-
मदाम संगमे । आजान इन्द्र मनेसा पुरुष्टुत त्वायद्भ्यो मघवब्धर्मं यञ्च नः
॥ ३ ॥ वयं जयेम त्वया युजा वृत्तमस्माकमंशमुदेवा भरेभरे । अस्मभ्यमिन्द्र व-
रिवः सुगं कृधि प्र शशूणां मघवन्नुष्णयारुज ॥ ४ ॥ नाना हि त्वा हवमाना जना इमे

अ० १ । अ० ७ । व० १८] ६४ [म० १ । अ० १५ । सू० १०४ ।

धनानां धर्तारवसा विपन्यवः । अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मन-
स्तव ॥ ५ ॥ १४ ॥ गोजिता बाहू अभितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजङ्करः । अ-
कल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जनावि ह्वयन्ते सिषासवः ॥ ६ ॥ उत्ते शतान्मघवन्नुच्च
भूयस् उत्सहस्राद्रिरिचे कृष्टिषु श्रवः । अमात्रं त्वां धिषणां तित्विषे म्रहधा वृत्राणि
जिघ्रसे पुरन्दर ॥ ८ ॥ त्रिविष्टिधातुं प्रतिमानमोजसस्तिस्त्रो भूर्मीर्नृपते त्रीणि रोचना ।
अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि ॥ ८ ॥ त्वां देवेषु प्रथमं
हवामहे त्वं बभूथ पृतेनासु सासहिः । सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्र-
सवे रथं पुरः ॥ ९ ॥ त्वं जिगेथ न धनां रुरोधितार्भेष्व्राजा मघवन्महत्सु च । त्वा-
मुग्रमवसे सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय ॥ १० ॥ विश्वाहेन्द्रो अधिवक्त्रा
नो अस्त्वपरिहृताः सनुयाम वाजम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः
पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १५ ॥

॥ १०३ ॥ १—८ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ६ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । २, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ७, ८ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०३ ॥ तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम् । जमेदमन्य-
द्विव्यन्यदस्य समीं पृच्यते समनेव केतुः ॥ १ ॥ स धारयत्पृथिवीं पप्रथञ्च व-
ज्रेण हत्वा निरपः संसर्ज । इहक्षहिमभिनद्राहिणं व्यहन्यसं मघवा शचीभिः ॥ २ ॥
स जातूर्ममा श्रद्धधानं आज्ञः पुरां विभिन्दन्नचरद्वि दासीः । विद्वान्वज्जिन्दस्यवे हे-
तिमस्याय सहां वर्धया युष्ममिन्द्र ॥ ३ ॥ तद्वक्षुषे मानुषेमा युगानि कीर्तन्यं प्र-
घवा नाम विभ्रत् । उपप्रयन्दस्युहन्याय वज्री यद्ध सनुः श्रवसे नाम दधे ॥ ४ ॥
तदस्येदं पश्यता भूरिं पुष्टं श्रदिद्रस्य धत्तन वीर्याय । स गा अविन्दन्सां अविन्द-
दश्वान्तस ओषधीः सो अपः वनानि ॥ ५ ॥ १६ ॥ भूरिकर्मणे वृषमाय वृष्णो
सत्यशुष्माय सुनवाय सोमम् । य आहत्यां परिपन्थीव शूरोऽयज्वनो विभज्जनेति
वेदः ॥ ६ ॥ तदिन्द्र प्रेवं वीर्यं चकथ यन्मसन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम् । अनु त्वा प-
त्नीर्हिषितं वयञ्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ॥ ७ ॥ शुष्णं पिष्टं कुर्यं वृत्रमिन्द्र
यदावधीर्वि पुरः शंबरस्य । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी
उत द्यौः ॥ ८ ॥ १७ ॥

॥ १०४ ॥ १—६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।

अ० १ । अ० ७ । व० २०] ६५ [म० १ । अ० १५ । छ० १०५ ।

२, ४, ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ७ त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृत् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, २, ४—६ पञ्चमः । ३, ७—९ धैवतः ॥

॥ १०४ ॥ योनिष्ट इन्द्र निपदे अकारि तमा नि पीद स्थानो नावी । वि-
मुच्या वयोऽवसायाश्चान्दोषा यस्तोर्वहीयसः प्रयित्वे ॥ १ ॥ ओ त्वे नर इन्द्रमृतये
गुर्न चित्तान्तमधो अध्वनो जगम्यात् । देवामो मन्युं दासस्य अस्मन्ते न आ व-
क्षन्तुविताय वर्णम् ॥ २ ॥ अत्र त्मना भरते केतवेदा अत्र त्मना भरते फेनमु-
दन् । क्षीरेण स्नातः कुर्यवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः ॥ ३ ॥ यु-
योष नाभिरुपरस्यायोः प्रपूर्वाभिस्तिरते राष्ट्रि शरः । अञ्जसी कुलिशी वीरपत्नी पयो
हिन्त्राना उदभिर्भरन्ते ॥ ४ ॥ प्रति यत्स्या नीथादशि दस्यरोको नाच्छा सदनं
जानती गात् । अथ स्मा नो मघवश्चकृतादिन्मा नो मघेव निष्पपी परा दाः ॥ ५ ॥
१८ ॥ स त्वं न इन्द्र सूर्ये मो अप्सवनागास्त्व आ भज जीवशंसे । मान्तरां भु-
जमा रीरियो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ॥ ६ ॥ अधा मन्ये श्रुते अस्मा अ-
धायि वृषा चोदस्व महते धनाय । मा नो अकृते पुरुहत योनाविन्द्र लुब्धद्भयो वयं
आसुति दाः ॥ ७ ॥ मा नो वर्धयिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र-
भोषीः । आण्डा मानो मयवञ्छक निभेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुपाणि ॥ ८ ॥
अर्वाडेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पित्रा मदाय । उरुव्यचा जटार आ वृषस्व
पितेव नः शृणुहि ह्यमानः ॥ ९ ॥ १९ ॥

॥ १०५ ॥ १—१६ आप्त्यस्त्रित अपिः आङ्गिरसः कुत्सो वा ॥ विश्वे देवा देवता
॥ छन्दः—१, २, १२, १६, १७ निचृत्पङ्क्तिः । ३, ४, ६, ९, १५, १८ विराट्पङ्क्तिः ।
८, १० स्वराट् पङ्क्तिः । ११, १४ पङ्क्तिः । ५ निचृद्बृहती । ७ भुरिगृहती । १३ महा-
बृहती । १६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६, ८—१२, १४—१८ पञ्चमः । ५, ७, १३
मध्यमः । १६ धैवतः ॥

॥ १०५ ॥ चन्द्रमा अप्सवन्तरा सुपर्णो धावते दिवि । न वो हिरण्यनेमयः
पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १ ॥ अथमिद्रा उ अर्थिन आ जा-
या युवते पतिम् । तुक्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी
॥ २ ॥ मो षु देवा अदः स्वरव पादि दिवस्पति । मा सोम्यस्य शंभुवः शूने
भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ३ ॥ यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तदुतो वि-
वोचति । क अतं पुन्यं गतं कस्तद्विभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ४ ॥

अ० १ । अ० ७ । व० २४] ६६ [म० १ । अ० १६ । सू० १०६ ।

अमी ये देवाः स्थनं त्रिष्वारोचने दिवः । कद्वं ऋतं कदनृतं कं प्रला व आहु-
तिवित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ५ ॥ २० ॥ कद्वं ऋतस्य धर्णसि कद्वरणस्य चक्ष-
णं । कद्वर्यम्णो महस्पृथार्ति कामेम दूढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ६ ॥ अहं सो
अस्मि यः पुरा मुते वदामि कानि चित् । तं मा व्यंत्याध्यो वृको न तृष्णजं मुगं
वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ७ ॥ सं मा तपन्त्यमितः सपत्नीरिव पर्शवः । मूषो न
शिश्ना व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ८ ॥ अमी
ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिरातता । त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्तं
मे अस्य रोदसी ॥ ९ ॥ अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः । देवत्रा तु
प्रवाच्यं सध्रीचीना नि वावृतुवित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १० ॥ २१ ॥ सुपर्णा
एत आसते मध्यं आरोधने दिवः । ते संधन्ति पथो वृकं तरन्तं यद्दतीरपो वित्तं
मे अस्य रोदसी ॥ ११ ॥ नव्यं तदुक्थयं हितं देवासः सुप्रवाचनम् । ऋतमर्पन्ति
सिन्धवः सत्यं तातान् सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १२ ॥ अग्ने तव त्यदुक्थयं
देवेष्वस्त्याप्यम् । स नः सत्तो मनुष्वदा देवान्यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रो-
दसी ॥ १३ ॥ सत्तो होता मनुष्वदा देवां अच्छा विदुष्टरः । अग्निर्हव्या सुषूदति
देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १४ ॥ ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातु-
विदं तमीमहे । व्यृणोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी
॥ १५ ॥ २२ ॥ असौ यः पन्था आदिन्यो दिवि प्रवाच्यं कृतः । न स देवा
अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १६ ॥ त्रितः कूपेऽवाहि-
तो देवान्हवत उत्तये । तच्छुश्राव वृहस्पतिः कृण्वन्नहृणादुरु वित्तं मे अस्य रो-
दसी ॥ १७ ॥ अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि । उज्जिहीते निचारया
तष्टैव पृष्ठ्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १८ ॥ एनाङ्गुपेण वयमिन्द्रवन्तो-
ऽभि प्याम वृजने सर्ववीराः । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामर्दतिः सिन्धुः पृथि-
वी उत्त द्याः ॥ १९ ॥ २३ ॥ १५ ॥

॥ १०६ ॥ १—७ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१—६
जगती । ७ निचृतिषष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । ७ धैवतः ॥

॥ १०६ ॥ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमुतये मारुतं शर्यो अर्दिति हवामहे । रथं
न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अहंसो निष्पिपतेन ॥ १ ॥ त आदित्या आ
गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शम्भुवः । रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो

अ० १ । अ० ७ । व० २७] ६७ [म० १ । अ० १६ । सू० १०८ ।

अंहसो निष्पिपर्तनः ॥ २ ॥ अवनंतु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा ।
 रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तनः ॥ ३ ॥ नगरांमैवाजिमै
 वाजयन्निह क्षयदीरं पूषणं मृन्मैरीमहे । रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो
 अंहसो निष्पिपर्तनः ॥ ४ ॥ वृहस्पते सदभिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्दितं तदीमहे । रथं
 न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तनः ॥ ५ ॥ इन्द्रं कुन्तो वृत्रहणं
 शचीपतिं काटे निवाळह ऋषिगृह्णदतये । रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो
 अंहसो निष्पिपर्तनः ॥ ६ ॥ देवैर्नो देव्यदितिनि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छ-
 न् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ७ ॥ २४ ॥

॥ १०७ ॥ १—३ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः—१ विराट्-
 त्रिष्टुप् । २ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् च ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०७ ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति मुष्ममादित्यामो भवता मृलयन्तः । आ
 वोऽर्वाचीं सुमतिर्वृत्त्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासन् ॥ १ ॥ उप नो देवा अत्र-
 मा गमन्त्वङ्गिरसां मामभिः स्तुयमानाः । इन्द्र इन्द्रियैरुतो मरुद्भिर्गदित्यैर्नो अ-
 दितिः शर्म यंसत् ॥ २ ॥ तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तन्मविता चनो
 धात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ २५ ॥

॥ १०८ ॥ १—१३ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ८, १२
 निचृत् त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ११ विराट् त्रिष्टुप् । ७, ९, १०, १३ त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः ।
 ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ६—१३ धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ १०८ ॥ य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे ।
 तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ १ ॥ यावद्विदं भुवनं
 विश्वमस्त्युरुव्यचां वरिमता गभीरम् । तावौ अयं पार्वे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी
 मनसे युवभ्यां ॥ २ ॥ चक्राये हि सध्रयद्द्वाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत
 स्थः ताविन्द्राग्नी सध्रयञ्चा निपशा वृष्णः सोमस्य वृष्णा वृषेथाम् ॥ ३ ॥
 समिद्रेष्वग्निष्वानजाना यतस्तुचा बर्हिर् नुतिस्तिराणा । त्रिवैः सोमैः परिपक्रमि-
 र्वाग्नेन्द्राग्नी सोमनसाययातम् ॥ ४ ॥ यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रू-
 पाण्युत वृष्ण्यानि । या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिवतं सु-
 तस्य ॥ ५ ॥ २६ ॥ यदद्रवं प्रथमं वा वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः । तां

अ० १ । अ० ७ । व० ३०] ६८ [म० १ । अ० १६ । सू० ११०

सत्यां अद्वापभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ६ ॥ यदिन्द्राग्नी मदयः
स्वे दुग्गेणे यद्वृद्धाणि राजानि वा यजत्रा । अतः परि वृषणावा हि यातमथा सो-
मस्य पिबतं सुतस्य ॥ ७ ॥ यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यदुष्टुष्वनुषु पुरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणा वा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ८ ॥ यदिन्द्राग्नी
अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यां सुत स्थः । अतः परि वृषणावा हि यात-
मथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ९ ॥ यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्या-
मवमस्यामुत स्थः । अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १० ॥
यदिन्द्राग्नी द्विविष्टो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । अतः परि वृषणावा हि
यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ११ ॥ यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये
दिवः स्वधया मादयेथे । अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुत-
स्य ॥ १२ ॥ एवेन्द्राग्नी पपिवासां सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि । तन्नो
मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

॥ १०६ ॥ १—८ कुरस् आहिरस् ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ८
निचृत् त्रिष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ७ विशट् त्रिष्टुप् । अक्षतः स्वरः ॥

॥ १०६ ॥ वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सज्जातान् ।
नान्या युवन्प्रमतिगस्ति मह्यं म वां धियं वाजयन्तीममक्षम् ॥ १ ॥ अश्रवं हि भू-
रिदावर्त्तरा वां विजामन्तुरुत वां धा स्यालान् । अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामि-
न्द्राग्नी स्तोमं जनयासु नव्यम् ॥ २ ॥ मा छेन्न रश्मीः गिति नार्धमानाः पितॄणां
शक्तीरनुयच्छमानाः । इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्रीं धिषणाया उप-
स्थे ॥ ३ ॥ युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशन्ती सुनोति । तावांश्चिना
भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्गमप्सु ॥ ४ ॥ युवामिन्द्राग्नी वसु नोवि-
भागे तुवस्तमा शुश्रव वृत्रहन्त्ये । तावामद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्रचर्षणी मादयेथां
सुतस्य ॥ ५ ॥ २८ ॥ प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाषे दिवश्च ।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥ ६ ॥ आ भरतं
शिक्षतं वज्रवाह अस्मां इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः । इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः
सपित्वं पितरो न आसन् ॥ ७ ॥ पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्मां इन्द्राग्नी अवतं
भरपु । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ८ ॥ २९ ॥

॥ ११० ॥ १—६ कुरस् आहिरस् ऋषिः ॥ ऋग्वो देवता ॥ छन्दः—१,

अ० १ । अ० ७ । व० ३३] ६६ [म० १ । अ० १६ । सू० १११ ।

४ जगती । २, ३, ७ विराड् जगती । ६, ८ निचृजगती । ५ निचृद्वित्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—४, ६—८ निषादः । ५, ६ ध्रुवतः ॥

॥ ११० ॥ ततं मे अपस्तदु तायते पुनः स्वादिष्टा धीनिरुचयाय शस्यते ।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समुत्पणुत ऋभवः ॥ १ ॥ आभोग्यं प्रय-
दिच्छन्त एतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापर्यः । सौधन्वनामश्चित्तस्य भुमनाग-
च्छत सवितुर्दाशुर्पो गृहम् ॥ २ ॥ तत्सविता वोऽमृतन्वमासुवदगोष्ठं यच्छ्रवयन्त एतन ।
त्यं विष्णुसमसुरस्य मत्तं गमेकं सन्तमकृणुत चतुर्वयम् ॥ ३ ॥ विष्टी शमी तरणि-
त्वेन वाघतो मतीसः सन्तो अमृतन्वमानशुः । सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षस सं-
वत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ॥ ४ ॥ क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेन एकं पात्रमृभवो जे-
हमानम् । उपस्तुता उपमं नार्धमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥ आ-
मनीषामन्तर्निक्षस्य नृभ्यः सुचेव घृतं जुहवाम विद्यना । तरणित्वाये पितुरस्य स-
श्विर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः ॥ ६ ॥ ऋभुर्न इन्द्रः शर्वसा नवीयानुभुर्वा-
जेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः । युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेभि तिष्ठम पृन्सुनीरमुन्वताम् ॥ ७ ॥ मिश्रमेण ऋभवो गामपिशत सं वन्मेनासृजता मातरं पुनः । सौधन्वनासः
स्वपस्यया नरो जित्री युवाना पितरंकृणोतन ॥ ८ ॥ वाजेभिर्नो वाजसाताववि-
ददृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दपि राधः । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः
पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ १११ ॥ १—५ कुत्स आहिरस ऋपिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः—१—४ जगती ।
५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः । ५ ध्रुवतः ॥

॥ १११ ॥ तत्तत्रथं सुव्रतं विद्यनापमस्तत्तन्हरीं इन्द्रवाहा वृषण्वसू । तत्त-
न्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तत्तन्वन्साय मातरं सचाभुवम् ॥ १ ॥ आ नो यज्ञाय त-
क्षत ऋभुमद्वयः कत्वे दक्षाय सुप्रजावतीमिषम् । यथा क्षयां सर्ववीरया विशा
तक्षः शर्षाप धासथा सिन्धुद्रियम् ॥ २ ॥ आ तत्तत् सातिमस्मभ्यमृभवः साति रथाय
सातिमर्वते नरः । साति नो जैत्री सं महत विश्वहा जामिमजामि पृतानासु सक्ष-
शिम् ॥ ३ ॥ ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव उतय ऋभून्वाजान्मरुतः सोमपीतये । उभा
मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे ॥ ४ ॥ ऋभुभराय सं
शिशातु सातिं समर्यजिद्वाजो अस्माँ अविष्टु । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः
सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

अ० १ । अ० ७ । व० ३५] ७० [म० १ । अ० १६ । सू० ११२ ।

॥ ११२ ॥ १—२५ कुत्स आक्षिप्त ऋषिः ॥ आदिमे मन्त्रे प्रथमपादस्य धावा-
पृथिव्यौ द्वितीयस्य अग्निः शिष्टस्य सूक्तस्याश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, १३,
१५, १७, १८, २०, २१, २२ निचृजगती । ४, ८, ९, ११, १२, १४, १६, २३ जगती । १६
विराड् जगती । ३, ५, २३ विराट् त्रिष्टुप् । १० भुरिक् त्रिष्टुप् । २५ त्रिष्टुप् च ॥
स्वरः—१, २, ४, ६—९, ११—२३ निषादः । ३, ५, १०, २४, २५ धैवतः ॥

॥ ११२ ॥ इत्थे धावापृथिवी पूर्वचित्तेऽग्निं धर्मं सुरुचं यामन्निष्ठये । याभि-
र्भरैकारमंशांश्च जिन्वथस्तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १ ॥ युवोर्दानाय सु-
मरा असुश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे । याभिर्धियोऽव्यथः कर्मक्षिष्टये तामिरु
पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २ ॥ युवं तासां दिव्यस्य प्रशंसने विशां क्षयथो अ-
मृतस्य मज्मना । याभिर्धेनुमस्वंपिन्वथो नरा तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम्
॥ ३ ॥ याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्पु तरणिर्विभूषति । याभि-
स्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ४ ॥ याभीं रुभं नि-
वृतं सितमद्भ्य उदन्दन्तमैरयतं स्वर्दृशे । याभिः कण्वं प्र सिपासन्तुमावतं तामिरु
पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥ याभिरन्तकं जप्तमानमारणे भुज्युं या-
मिरव्यथिभिर्जिज्जिन्वथुः । याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्तामिरु पु ऊतिभिर-
श्विना गतम् ॥ ६ ॥ याभिः शुचन्ति धनमां सुपंसदं तप्तं धर्ममोम्यावन्तमत्रये ।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ७ ॥ याभिः
शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षुः एतवे कृथः । याभिर्वतिकां ग्रमिता-
ममुश्चतं तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ८ ॥ याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं
वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम् । याभिः कुत्सं श्रुतयं नयमावतं तामिरु पु ऊति-
भिरश्विना गतम् ॥ ९ ॥ याभिर्विशपलां धनमामथर्व्यं सहस्रमीळह आजवाजि-
न्वतम् । याभिर्वशप्रश्व्यं प्रेणिमावतं तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १० ॥
॥ ३४ ॥ याभिः सुदानू आशिजाय वशिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत् ।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ११ ॥ याभीं
स्तां चोदमोद्गः पिपिन्वथुरन्ध्रं याभी रथमावतं जिषे । याभिस्त्रिशोकं उस्त्रिया
उदार्जत तामिरु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १२ ॥ याभिः सूर्यं परियाथः पंग-
वति मन्धातारं क्षत्रपत्येष्वावतम् । याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं तामिरु पु ऊति-
भिरश्विना गतम् ॥ १३ ॥ याभिर्महामतिधिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शंवरहृत्य आ-

अ० १ । अ० ८ । व० १] ७१ [म० १ । अ० १६ । सू० ११३ ।

वंतम् । यामिः पूमिद्यै असदस्युमावतं तामिरू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ १४ ॥
यामिर्व्रं विपिपानमुस्तुतं कलिं यामिवित्तजानिं दुवस्यथः । यामिर्व्यश्मपुत
पृथिमावतं तामिरू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ १५ ॥ ३५ ॥ यामिर्नरा शयवे या-
भिरत्रये यामिः पुरा मनवे गातुमीपथुः । यामिः शारीराजतं स्युमरश्मये तामि-
रू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ १६ ॥ यामिः पठर्वा जठरस्य मज्जनाग्निर्नादीदि-
ष्ठित इदो अज्मन्ना । यामिः शर्यातिमवथो महाधने तामिरू पु उतिमिरश्विना
गतम् ॥ १७ ॥ यामिरङ्गिरो मनसा निरण्यथोऽग्रं गच्छथो विवरे गोश्र्णसः ।
यामिर्मनु श्र्मपिषा समावतं तामिरू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ १८ ॥ यामिः
पर्वीविमदाय न्युहथुरा घं वा यामिरुणीराशित्तम् । यामिः सुदास उहथुः
सुदेव्यन्तामिरू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ १९ ॥ यामिः शंताती भवथो ददा-
शुपं भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम् । ओम्यावती सुमरांमृतस्तुभं तामिरू पु
उतिमिरश्विना गतम् ॥ २० ॥ ३६ ॥ यामिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे या-
भिर्यूनो अर्वन्तमावतम् । मधुं प्रियं मरथो यन्मरदभ्यस्तामिरू पु उतिमिरश्विना
गतम् ॥ २१ ॥ यामिर्नर गोपुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः ।
यामी रथो अवथो याभिरर्वन्तामिरू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ २२ ॥ यामिः
कुन्मार्जुनेयं शतक्रतु प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम् । यामिर्ध्वसन्ति पुरुषान्ति-
मावतं तामिरू पु उतिमिरश्विना गतम् ॥ २३ ॥ अमस्वतीमश्विना वाचमस्मे
कृतं नो दत्ता वृषणा मनीषाम् । अद्यत्येवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वा-
जसाता ॥ २४ ॥ द्युमिरहृभिः परि पातममानरिष्टिमिरश्विना सौमगेभिः । तन्नो
मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ २५ ॥ ३७ ॥ ७ ॥

॥ ११३ ॥ १—२० कुत्स अङ्गिरस ऋषिः ॥ १—२० उपा देवता । द्वितीयस्यार्द्ध-
चंस्य रात्रिरपि ॥ छन्दः— १, ३, ६, १२, १७ निवृत् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ७, १८—२०
विराट् त्रिष्टुप् । २, ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ४, ८, १०, ११, १५, १६ भुरिक् पङ्क्तिः । १३,
१४ निवृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, १२, ६, ७, ६, १७, २० धैवतः । २, ५, ४, ८, १०,
११, १३—१६ पञ्चमः ॥

॥ ११३ ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागास्त्रिः प्रकृतो अजनिष्ट विम्बा ।
यथा प्रसूता सवितुः सवायं एवा रात्र्युषमे योनिमरैक् ॥ १ ॥ रुशब्दत्सा रुशती
रवेत्यागादारैगु कृष्णा सदनान्यस्याः । समानवन्धू अमृते अनूची द्यावा वर्णा

अ० १ । अ० ८ । व० ४] ७२ [म० १ । अ० १६ । सू० ११३ ।

चरत आमिनाने ॥ २ ॥ समानो अच्चा स्वस्तीरनन्तस्तमन्याः चरतो देवशिष्टे ।
न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्रोपासा समनसा विरूपे ॥ ३ ॥ मास्वती नेत्री
सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरो न आवः । प्राप्या जगद्धनुं नो शयो अख्यदुषा
अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ४ ॥ जिह्वशये चरितवे मधोन्याभोगये इष्टये राय उ
त्वं । दभ्रं पश्यद्भ्य उर्विषा विचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ५ ॥ १ ॥
क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै । विसदृशा जीवितामि-
प्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ६ ॥ एषा दिवो दुहिता प्रत्यदशि व्यु-
च्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः । विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वसु उषो अद्येह सुमगे
व्युच्छ ॥ ७ ॥ परायतीनामन्वेति पार्थ आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् । व्युच्छ-
न्ती जीवमृदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती ॥ ८ ॥ उपो यदग्निं समिधे चकर्थ
वि यदावश्चक्षसा सूर्यस्य । यन्मानुषान्यक्ष्यमाणौ अजीगरतदेवेषु चकृपे भद्रमर्मः
॥ ९ ॥ कियत्या यन्ममया भवति या व्युपुर्याश्च नूनं व्युच्छान् । अनु पूर्वाः
कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति ॥ १० ॥ २ ॥ इगुष्टे ये पूर्वतरा-
मपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यामः । अस्माभिर्ह नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये
अपरीषु परयान् ॥ ११ ॥ यावयद्देषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरीं सूनृता ईरय-
न्ती । सुमङ्गलीर्विश्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥ १२ ॥ शश्वन्पु-
रोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मधोनी । अथो व्युच्छादुत्तरां अनु धूनज-
रामृता चरति स्वधार्मिः ॥ १३ ॥ व्यज्जिर्मिदिव आतास्वद्योदप कृष्णां नि-
र्णिजं देव्यावः । प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्चरोषा याति सुयुजा रथेन ॥ १४ ॥ आ-
वहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना इयुषाणामुपमा शश्वतीनां
विमातीनां प्रथमोषा व्यक्षैत् ॥ १५ ॥ ३ ॥ उदीर्ध्व जीवो असुर्न आगादय प्रा-
गात्तम आ ज्योतिरिति । आरेक्पन्थां यातवे सूर्यामिगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः
॥ १६ ॥ स्युमना वाच उदियति वह्निः स्तवानो रेमं उषसो विभातीः । अद्या
तदुच्छ गृणते मधोन्यस्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावत् ॥ १७ ॥ या गोमतीरुषसः
सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय । वायोरिव सूनृतानामुदके ता अश्वदा अश्व-
वत्सोमसुत्वा ॥ १८ ॥ माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्वहती विमाहि ।
प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणे नो व्युच्छा नो जने जनय विश्ववारे ॥ १९ ॥ यश्चित्रमग्रे उपसो
वहन्ती जानाय शशमानाय भद्रम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिधुः
पृथिवी उत द्यौः ॥ २० ॥ ४ ॥

अ० १ । अ० ८ । व० ७] ७३ [म० १ । अ० १६ । सू० ११५ ।

॥ ११४ ॥ १—११ कुन्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ रुद्रो देवता ॥ छन्दः—१ जगती । २, ७ निचृजगती । ३, ६, ८, ९ विराड् जगती च । १०, ४, ५, ११ भुरिक् त्रिष्टुप् निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ६—६ निपादः । ४, ५, १०, ११ धेवतः ॥

॥ ११४ ॥ इमा रुद्राय तवमे कपदिने जयदीराय प्र भरामहे मतीः । यथा शमसद्विषदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामं अस्मिन्ननातुरम् ॥ १ ॥ मृळा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि जयदीराय नमया विधेम ते । यच्छं च योश्च मनुगायंजं पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतिषु ॥ २ ॥ अश्याम ते सुमतिं देवयज्ययां जयदीरस्य तव रुद्र-मीदः । सुम्नायन्निदिशो अस्माकमा चरारिष्टवीग जुह्वाम ते हविः ॥ ३ ॥ त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसार्धं वक्तुं कविमवमे नि ह्वयामहे । आरे अस्मदेव्यं देवो अस्यतु सुम-तिमिद्वयमस्या वृणीमहे ॥ ४ ॥ दिवो वराहमेरुं कपदिने त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे । हस्ते विश्रद्धेयजा वार्याणि शमे वमे हृदिस्मभ्यं यंगन् ॥ ५ ॥ ५ ॥ इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् । रुस्वा च नो अ-मृतं मर्तभोजनं तमने लोकाय तनयाय मृळ ॥ ६ ॥ मा नो महान्तमुत मा नो अ-भ्रकं मा न उच्यन्तमुत मा न उच्यतम् । मा नो वर्धाः पितरं मोत मानरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिपः ॥ ७ ॥ मा नैस्तोके तनये मा न आर्यो मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिपः । श्रीगन्ता नो रुद्र भामितो वर्धाहविष्मन्तुः मद्रामित्वा ह्वयामहे ॥ ८ ॥ उप ते स्तोमान्यशुषा इवाकरं रास्वा पितरुक्तां सुम्रमस्मे । भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयत्तमायां वयमव इत्ते वृणीमहे ॥ ९ ॥ आरे ते मोहयत परुषसं दयदीर सुम्रमस्मे ते अस्तु । मृळा च नो अर्धि च द्रिदि देवाश्च च नः शर्म यच्छ हिव-दीः ॥ १० ॥ अवाचान नमो अस्मा अयम्यवः शृणोतु नो हवी रुद्रो मन्वान् । तन्नो भित्रो वरुणो मामहन्तामर्षिणिः विधुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ ११५ ॥ १—६ कुन्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ ११५ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा द्या-वापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ १ ॥ सूर्यो देवीमुपसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् । यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ २ ॥ भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतग्वा अनुमाद्यासः । नमस्यन्तो

अ० १ । अ० ८ । व० १०] ७४ [म० १ । अ० १७ । सू० ११६ ।

दिव आ पुष्टमस्थुः परि घावापृथिवी यन्ति मद्यः ॥ ३ ॥ तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्मदित्वं
मध्या कर्तोर्विततं सं जमार । यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते मि-
मस्मै ॥ ४ ॥ तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे । अनन्त-
मन्यदुशदस्य पाजः कृष्णमन्यहरितः सं भरन्ति ॥ ५ ॥ अद्या देवा उदिता स-
र्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामादितिः सिंधुः
पृथिवी उत द्यौः ॥ ६ ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ ११६ ॥ १—२५ कक्षीवानृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, १०, २२, २३
विराट् त्रिष्टुप् । २, ८, ९, १२, १३, १४, १५ १८, २०, २४, २५ निचूत् त्रिष्टुप् । ३,
४, ५, ७ २१ त्रिष्टुप् । ६, १६ १६ भुक्तिः पङ्क्तिः । ११ पङ्क्तिः । १७ स्वराट् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१—५, ७—१०, १२—१५, १८, २०—२५ धैवतः । ६, ११, १६, १७, १८ पञ्चमः ॥

॥ ११६ ॥ नासत्याभ्यां बहिरिषं प्र वृञ्जे स्तोमो ह्यर्ग्यभ्रियेव वारतः ।
यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्यूहत रथेन ॥ १ ॥ वीलुपत्माभिराशुहेम-
भिर्वा देवानां वा जूतिभिः शशदाना । तद्रामभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य
प्रधने जिगाय ॥ २ ॥ तुर्यो ह भुज्युर्मश्विनोदमंघ्रे रयिं न कश्चिन्ममूवा अव्राहाः ।
तमूहथुर्नोभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥ ३ ॥ तिस्रः क्षपस्त्रिहाति-
व्रजज्जिर्नासत्या भुज्युर्मूहथुः पतङ्गः । सपुद्रस्य धन्वन्नार्द्रस्य पारे त्रिभी रथः शत-
पङ्क्तिः पलश्चैः ॥ ४ ॥ अनाम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे । य-
दश्विना उहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नायमानस्थिवांसम् ॥ ५ ॥ ८ ॥ यमश्विना
ददथुः श्वेतमश्वमघाश्वाय शश्वदिस्त्रिस्त । तद्वा द्वात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्यद्वो वाजी
सदमिद्वयो अर्यः ॥ ६ ॥ युवं नरा म्नुवते पञ्जियाय कक्षीवते अरदतं पुरन्धि-
म् । कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुमां असिञ्चतं सुरायाः ॥ ७ ॥ हिमे-
नाग्निं घ्नंसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तं । ऋवासे अत्रिमश्विनावनीतमुभि-
न्यथुः सर्वगणं स्वस्ति ॥ ८ ॥ परावृतं नासत्यानुदेथामुष्णवुभं चक्रधुर्जिह्वारम् ।
क्षरन्नापो न प्रायनाय राये सहस्राय तृष्यते गोतमस्य ॥ ९ ॥ जुजुरुषो नासत्यात
वत्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिषं च्यवानात् । प्रातिरतं जहितस्यायुर्दसादिपतिमकृणुतं
कनीनाम् ॥ १० ॥ ६ ॥ तद्वा नरा शंस्यं राध्वं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम् ।
यद्विद्वांसां निधिमिवापगूळमुद्देशतादुपथुर्वदनाय ॥ ११ ॥ तद्वा नरा सनये दंसं

अ० १ । अ० ८ । व० १३] ७५ [म० १ । अ० १७ । सू० ११७ ।

उग्रमाविष्करोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् । दध्यङ् ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीष्णा
प्र यदीमुवाच ॥ १२ ॥ अजोहवीक्षामत्या कुरा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरन्धिः ।
श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिप्त्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम् ॥ १३ ॥ आस्रां वृक-
स्य वर्तिकापमीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम् । उतो कविं पुरुभुजा युवं ह कृपमा-
णमकृणुतं विचक्षे ॥ १४ ॥ चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पूर्णमाजा खेलस्य परित-
कम्पायाम् । सद्यो जङ्गमायमीं विश्पलायै धने हिते सर्वत्रे प्रत्यधत्तम् ॥ १५ ॥
१० ॥ शतं मेपान्वृक्ये चक्षदानमुज्ज्राश्वतं पितान्धं चकार । तस्मा अक्षी नासत्या
विचक्ष आधत्तं दत्ता भिषजावनर्वन् ॥ १६ ॥ आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य का-
ष्मैवातिष्ठदर्वता जयन्ती । विश्वे देवा अन्वमन्यन्त दृद्धिः ममुं भिया नासत्या
सचेथे ॥ १७ ॥ यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयन्ता । रेवदुवाह
सचनो रथो वां वृषभश्च शिशुमारश्च युक्ता ॥ १८ ॥ रथिं सुव्रतं स्वपत्यमायुः
सुवीर्यं नामत्या वहन्ता । आ जुह्वावा समनसोप वार्जस्त्रिरहो भागं दधतीमयातम्
॥ १९ ॥ परिविष्टं जाहुपं विश्वतः सीं सुगोभिर्नक्तमूहयु रजोभिः । विभिन्दुना
नामत्या रथेन वि पर्वता अजरयु अयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥ एकस्या वस्तोरिवतं
रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा । निरहतं दुच्छुना इन्द्रवन्ता पृथुश्रवसो वृष-
णावरातीः ॥ २१ ॥ शरस्य चिदार्चकस्यावनादा नीचादुवा चक्रथुः पातत्रे वाः ।
शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जमुग्ये स्तुर्ये पिप्यधुगाम् ॥ २२ ॥ अवस्यते स्तुवते कृ-
ष्णिषार्य अज्यूने नामत्या शचीभिः । पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्यं दद-
धुर्विश्वकाय ॥ २३ ॥ दश रात्रीरश्विना नव दूनवनद्धं श्रथितमप्स्वन्तः । वि-
पुतं रेममुदनि प्रवृक्तपुच्छिन्यधुः सोमीमव रुवेण ॥ २४ ॥ प्र वां दंमांस्परिवनाव-
वाचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः । उत पश्यन्नश्रुवन्दीधिमापुरस्तेमिवजग्मिणां
जगम्याम् ॥ २५ ॥ १२ ॥

॥ ११७ ॥ १—२५ कक्षीवान्त्वषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१ निचृत् पङ्क्तिः ।
६, २२ विराट् पङ्क्तिः । २१, २५, ११ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ४, ७, १२, १६, १७, १८,
१९ निचृत् त्रिष्टुप् । ८, ९, १०, १३—१५, २०, २३ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ५, २४ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ६, ११, २१, २२, २५ पञ्चमः । २—५, ७—१०, १२—२०, २३, २४ धैवतः ॥

॥ ११७ ॥ मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रलो होता विवासते वां । बर्हिष्मती

अ० १ । अ० ८ । व० १६] ७६ [म० १ । अ० १७ । सू० ११७ ।

रातिर्विश्रिता गीरिषा यातं नासन्नोप वाजैः ॥ १ ॥ यो वामश्विना मनसो जवी-
यात्रयः स्वश्वो विश आजिगाति । येन गच्छथः सुकृतो दुग्गेण तेन नरा वृत्ति-
स्मभ्यं यातम् ॥ २ ॥ ऋषिं नरावंहमः पाञ्चजन्यमृषीमादत्रिं मुचथो गणेन ।
मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता ॥ ३ ॥ अश्वं न गूळह-
मश्विना दुरैवैर्ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु । सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिर्न वां
जूर्यन्ति पूर्या कृतानि ॥ ४ ॥ सुपुष्वांसं न निर्वृतरूपस्ये सूर्यं न दस्त्रा तमसि
नियतम् । शुभे रुचमं न दर्शितं निखातमुदपथुरश्विना वन्दनाय ॥ ५ ॥ १३ ॥
तद्वां नरा शंस्ये पञ्जियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन् । शफादश्वस्य वाजिनो
जनाय शतं कुम्भां अमिञ्चतं मधूनाम् ॥ ६ ॥ युवं नरा स्तुवते कृष्णिषाय वि-
ष्णाप्य ददथुर्विधकाय । घोषाय चित्पितृपदे दुग्गेण पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम्
॥ ७ ॥ युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कम्वाय । प्रवाच्यं तद्वृ-
षणा कृतं वां यन्नापिदाय श्वो अध्वधत्तम् ॥ ८ ॥ पूरु वपीमश्विना दधना नि
पेदव ऊहथुराशुमधम् । सहस्रसां वाजिनमप्रतीतमहिहनं श्वम्यन्तरुवम् ॥ ९ ॥
एतानि वां श्वस्या सुदानु ब्रह्माक्षुपं सदत्तं रोदस्योः । यद्वां पञ्चासौ अश्विना
हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजम् ॥ १० ॥ १४ ॥ मनोमर्नेनाश्विना गृणाना
वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता । अगम्ये ब्रह्मणा वावृथाना सं विष्पलां नासत्या-
रिणीतम् ॥ ११ ॥ कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा ।
हिरण्यस्येव कलशं निखातमुदपथुदशमे अश्विनाहन ॥ १२ ॥ युवं च्यवानमश्विना
जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः । युवो रथं दुहिता सूर्यस्य मह श्रिया नास-
त्यावृणीत ॥ १३ ॥ युवं तुग्राय पूर्वोभिरवः पुनर्मन्यावभवतं युवाना । युवं भु-
ज्युमर्णमो निःसपुद्रादिभिर्रुहथुर्ऋजेभिरश्वैः ॥ १४ ॥ अजोहवादश्विना तौग्रथो
वां प्रोळहः समुद्रमव्यधिर्जगन्वान् । निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा
स्वस्ति ॥ १५ ॥ १५ ॥ अजोहवादश्विना वार्तिका वाणस्तो यत्मीममुच्चतं वृकस्य । वि-
जयुषा ययथुः सान्वद्रेजातं विषाचो अहतं विपेण ॥ १६ ॥ शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तपः
प्रणीतमशिवेन पित्रा । आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनाव धत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचदे
॥ १७ ॥ शुनमन्धाय भरमहयत्सा वृकीराश्विना वृषणा नरेति । जारः कुनीने इव चक्षे-
दान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान् ॥ १८ ॥ मही वामुतिराश्विना मया भूरुतस्त्रामधिष्ण्या
सं रिणीथः । अथा युवामिदं ह्यन्तपुरन्धिगगच्छतं सी वृषणाववोभिः ॥ १९ ॥ अधेनुं
दक्षा स्तर्यन्विपक्काम पिन्वतं शयवे अश्विना गाम् । युवं शचीभिर्विमदाय जायान्यूह-

अ० १ । अ० ८ । व० १६] ७७ [म० १ । अ० १७ । सू० ११८ ।

युः पुरुषिष्य योषाम् ॥ २० ॥ १६ ॥ एवं वृक्षेणाश्विना वपुस्तेपं दहन्तामनुपाय
दत्ता । अमि दभ्युं वकुणेणा धर्मन्तोरु ज्योतिश्चक्रधुरार्याय ॥ २१ ॥ आथर्वणा-
याश्विना दग्नीचे श्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् । म वां मधु प्र वोचदन्तायन्त्वाष्टं यद्दे-
स्त्रापिकृत्तयं वाम् ॥ २२ ॥ मदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्वि-
ना प्रावतं मे । अस्मे रयिं नामत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यै रराथाम् ॥ २३ ॥
हिरण्यहस्तमश्विना रगाणा पुत्रं नरा वधिमन्या अदत्तम् । त्रिधा ह श्यावमश्वि-
ना विकस्तमुज्जीवसं ऐस्यतं सुदानू ॥ २४ ॥ एतानि वामश्विना वार्याणि प्र पूर्या-
ण्यायवां वोचन । ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरसो विदथमा वेदेम
॥ २५ ॥ १७ ॥

॥ ११८ ॥ १—११ कक्षीवानपिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ११ भुक्तिः पङ्क्तिः ।
२, ५, ७ त्रिष्टुप् । ३, ६, ८, १० त्रिष्टुप् । ४, ८ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वराः—१, ११
पञ्चमः । २—१० धैवतः ॥

॥ ११८ ॥ आ वां रथो अश्विना श्येनपे वा सुमृलीकः स्ववां यान्वर्वाह ।
यो मर्त्यस्य मनसो जर्गयान्निवन्धुरो वृषणा यातर्गहाः ॥ १ ॥ त्रिवन्धुरेण त्रि-
वृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमवाक् । पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतम-
श्विना योमस्ते ॥ २ ॥ प्रवद्यामना सुवृता रथेन दत्त्वाविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।
किमङ्ग वां प्रत्यवेति गमिष्ठादुवित्रासो अश्विना पुराजाः ॥ ३ ॥ आ वां श्ये-
नापो अश्विना वहन्तु रथे युक्रमे आशवंः पतङ्गाः । ये अप्तुरो दिव्यासो न-
गृध्रा अमि प्रयो नामन्या वहन्ति ॥ ४ ॥ आ वां रथे युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्टी न-
रा दुहिता सूर्यस्य । परि वामश्या वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुषा अर्भीके
॥ ५ ॥ १८ ॥ उद्वन्दनमैतं दं रवाभिरुद्रेभं दत्त्वा वृषणा शर्चाभिः । निष्ठाग्र्यं
पात्यथः समुद्राणुन्श्च्यवानं चक्रथुर्वानम् ॥ ६ ॥ युवमत्रयेज्वनीताय तप्तमूर्ज-
मोमानमश्विनावयत्तम् । युवं कण्वायापिरिमाय चतुः प्र यधत्तं सुधुति जुजुषाणा
॥ ७ ॥ युवं धेनुं शयवे नाश्विनापिन्वतमश्विना पूर्यार्य । अमुञ्चतं वतिका-
मंहसो निः प्रति जङ्घ्या विशरत्नाया अधत्तम् ॥ ८ ॥ युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजितम-
द्विहन्तमश्विनादत्तमध्वम् । जोहूत्रमयो अभिभूतिमुग्रं सहस्रं वृषणं वीडङ्गम् ॥ ९ ॥
ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः । आ न उप वसुमता
रथेन गिरौ जुषाणा सुविताय यातम् ॥ १० ॥ आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे

अ० १ । अ० ८ । व० २२] ७८ [म० १ । अ० १७ । सू० १२० ।

यातं नासत्या सजोषाः । हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उपसो
व्युष्टौ ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ११६ ॥ १—१० कक्षीवान्दैघंतमसऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४, ६
निचृज्जगती । ३, ७ १० जगती । ८ विराड्जगती । २, ५, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
४, ६—८, ३, १० निषादः । २, ५, ६ धैवतः ॥

॥ ११६ ॥ आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराथं यज्ञियं जीवसे हुवे । स-
हस्रं कृतं वनिनं शतद्वंसं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः ॥ १ ॥ ऊर्ध्वा धीतिः प्र-
त्यस्य प्रयाप्तन्यधापि शस्मन्समयन्त आ दिशः । स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्युतय
आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहन् ॥ २ ॥ सं यन्मिथः पस्पृधानासो अगमत शुभे मखा
अमिता जायवो रणे । युवोरहं प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरं
॥ ३ ॥ युवं भुज्यं भुरमाणं विभिगेतं स्वयुक्तिभिनिवहन्ता पितृभ्य आ । यामिष्टं
वर्तिवृषणा विजेन्यन् दिवोदासाय महि चेति वामवः ॥ ४ ॥ युवोरश्विना वपुषे
युवायुजं रथं वार्ष्णी येमतुरस्य शध्यम् । आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषा-
वृणीत जेन्या युवां पती ॥ ५ ॥ २० ॥ युवं रेमं परिपूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परि-
तप्तमत्रये । युवं शयोरवसं पिप्यधुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥ ६ ॥ युवं
वन्दनं निश्च्येतं जरण्यया रथं न दत्ता करुणा समिन्वथः । क्षेत्रादा विप्रं जनथो
विषन्यथा प्र वामत्र विधत्ते दंसना भुवन् ॥ ७ ॥ अगच्छतं कृपमाणं परावति पितुः
स्वस्य त्यजसा निवाधितम् । स्वर्वनीरित उतीषुवोरहं चित्रा अभीके अभवन्न-
भिष्टयः ॥ ८ ॥ उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारणमदे सोमस्याशिजो हुवन्यति । युवं
दधीचो मत आ विवामथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदन् ॥ ९ ॥ युवं पेदवे पु-
रुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः । शयैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चकृत्य-
मिन्द्रमिव चर्षणीसहम् ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ १२० ॥ १—१२ ओशिकपुत्रः कक्षीवानृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१,
१२ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । २ भुरिग्गायत्री । १० गायत्री । ११ पिपीलिकाम-
ध्याविराड्गायत्री । ३ स्वराट् ककुबुष्णिक् । ५ आप्युष्णिक् । ६ विराडाप्युष्णिक् । ८
भुरिगुष्णिक् । ४ आप्यनुष्टुप् । ७ स्वराडाप्यनुष्टुप् । ९ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २,
१०—१२ षड्जः । ३, ५, ६, ८ ऋषभः । ४, ७, ९ गान्धारः ॥

अ० १ । अ० ८ । व० २५] ७६ [म० १ । अ० १८ । सू० १२१ ।

॥ १२० ॥ का शध्वोत्राधिना वां को वां जोषं उभयोः । कथा विधात्य-
प्रचेताः ॥ १ ॥ विद्वांसोऽविहुरः पृच्छेदविद्वानित्थापरो अचेताः । न चिन्नु मते
अक्रौ ॥ २ ॥ ता विद्वांसो हवामहे वां ता नो विद्वांसो मन्म वोचेतमद्य । प्रार्च-
हयमानो युवाकुः ॥ ३ ॥ वि पृच्छामि पाक्याऽन देवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्य दस्रा ।
पातं च सद्यसो युवं च रभ्यसो नः ॥ ४ ॥ प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया
वाचा यजति पजियो वाम् । प्रपयुर्न विद्वान् ॥ ५ ॥ २२ ॥ श्रुतं गायत्रं तर्कवा-
नस्याहं चिद्धि रिरेभाधिना वाम् । आक्षी शुमस्पती दन् ॥ ६ ॥ युवं ह्यास्तं महो
रन्युवं वा यन्निरन्तंसतम् । ता नो वस्र सुगोरा स्यातं पातं नो वृकादयायोः ॥ ७ ॥
मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणेनो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः । स्तनाभुजो अ-
शिश्नीः ॥ ८ ॥ दुहीयन्मित्राधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै । इषे
च नो मिमीतं धेनुमत्यै ॥ ९ ॥ अधिनोरसनं रथमनश्च वाजिनीवतोः । तेनाहं
भूरि चाकन ॥ १० ॥ अयं मह मा तनूह्याते जनां अनु । सोपेयं सुखो रथः
॥ ११ ॥ अध स्वप्नस्य निर्विदेऽभुजतश्च र्वतः । उभा ता वसि नश्यतः ॥ १२ ॥
॥ २३ ॥ १७ ॥

॥ १२१ ॥ १—१५ ओशिजः कर्त्तव्यान्पिः ॥ विश्वेदेवा इन्द्रश्च देवता ॥ छन्दः—१,
७, १३ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ८, १० त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १२, १४, १५ विराट् त्रिष्टुप् ।
५, ९, ११ निवृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७, १३ पञ्चमः । ३—६, ८—१२, १४, १५
धैवतः ॥

॥ १२१ ॥ कटित्था नैः पात्रं देवयतां श्रवद्भिरो अङ्गिरसां तुरण्यन् । प्र य-
दानद्भिण आ हर्म्यस्योरु क्रंसते अध्वरे यजत्रः ॥ १ ॥ स्तम्भीच्चि द्यां स धरुणं
पुषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः । अनु स्वजां महिषश्चक्षत वां मेनामथस्य परि
मातरं गोः ॥ २ ॥ नक्षद्रवमरुणीः पूर्य राट् तुरो विशामङ्गिरसामनु धून् । तक्ष-
द्रञ्चं नियुतं तस्तम्भद्यां चतुष्पदे नयार्यं द्विपादे ॥ ३ ॥ अस्य पदे स्वयं दा ऋ-
तायापीवृतमुन्नियाणामनीकम् । यद्ध प्रसर्गे त्रिककुम्भिवर्तदप इहो मानुषस्य दुरो
वः ॥ ४ ॥ तुभ्यं पयो यत्पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणं भुरण्यू । शुचि
यत्ते रेकण आर्यजन्त सबर्दुघायाः पय उन्नियायाः ॥ ५ ॥ २४ ॥ अध प्र जज्ञे
तरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उपसो न सूरः । इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः सुवेणं
सिञ्चञ्जुरणाभि धाम ॥ ६ ॥ स्विध्मा यद्वनधितिरपस्यात्सुरो अध्वरे परि रोध-

अ० २ । अ० १ । व० २] ८० [म० १ । अ० १८ । सू० १२२ ।

ना गोः । यद् प्रभासि कृत्व्याँ अनु धूननर्विशे पक्षिषे तुराय ॥ ७ ॥ अथा महो
दिव आदो हरी इह धुम्नासाहमभि योधान उत्सं । हरिं यत्ते मन्दिनं दुत्तन्वुधे
गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ॥ ८ ॥ त्वमायसं प्रति वर्तयो गोर्दिवो अरमानमुपनीतमृ-
भ्वा । कुत्साय यत्र पुरुहूत वन्वच्छुष्णमनन्तैः परियासि वधैः ॥ ९ ॥ पुरा यत्सु-
स्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फालगं हेतिमस्य । शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दि-
वस्परि सुग्राथितं तदादः ॥ १० ॥ २५ ॥ अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे यावा-
क्षामा मदतामिन्द्र कर्मन । त्वं वृत्रप्राशयानं मिरामु महो वज्रेण सिपपो वराहम्
॥ ११ ॥ त्वमिन्द्र नर्यो याँ अत्रो नृन्तिष्ठा वारस्य सयुजो वहिष्ठान् । यं ते
काव्य उशाना मन्दिनं दाद्वृहणं पार्य ततल्ल वज्रम् ॥ १२ ॥ त्वं सूर्यो हरिर्ना राम-
यो नृन्भरञ्चकमेतेशो नायमिन्द्र । प्रास्य पारं नयति नाव्यानामपि कर्तमवर्तयो
ऽयं ज्युन् ॥ १३ ॥ त्वं नो अस्या इन्द्र दृहणायाः पाहि वज्रिवो दुग्नितादृभीके ।
प्र नो वाजात्रय्यो अथर्वुध्यानिषे यन्धि श्रवमे सूनार्ये ॥ १४ ॥ मा सा ते अ-
स्मसुप्रतिवि दंसडाजप्रमहः समिपो वरन्त । आ नो भज मघवन्गोष्वर्यो महिष्ठा-
स्ते सध्रमादः स्याम ॥ १५ ॥ २६ ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ १२२ ॥ १—१५ कर्त्तव्यान्पिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः—१, ४, १४ भुक्त्
पङ्क्तिः । ४ निचृत्पङ्क्तिः । ३, १५ स्वराट्पङ्क्तिः । ६ विराट्पङ्क्तिः । २, ९, १०, १३
विराट् त्रिष्टुप् । ८, १२ निचृत् त्रिष्टुप् । ७, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरा—१, ३—६, १४, १५
पञ्चमः । २, ७—१३ ध्रुवतः ॥

॥ १२२ ॥ प्र वः पान्तै रघुमन्त्रयोऽन्धो यजं रुद्राय मीळहुषे मग्धम् । दिवो
अस्तोप्यसुरस्य वीरैरिषुधेयै मरुतो रोदस्योः ॥ १ ॥ पर्वावै पूर्वहृति वावृध-
ध्या उपासानक्ता पुरुधा विदानि । स्तरीनान्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी
हिरण्यैः ॥ २ ॥ ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषणवान् । शिशी-
तमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वग्विस्म्यन्तु देवाः ॥ ३ ॥ उत त्या मे यशसां
श्वेतनाथै व्यन्ता पान्तैशिजो हुवध्यै । प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पि-
नस्यायोः ॥ ४ ॥ आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषैव शंसमर्जुनस्य नशै । प्र
वः पूष्णे दावन आँ अञ्छा वोचेष वसुतातिमग्नेः ॥ ५ ॥ १ ॥ श्रुतं मे मित्रावरु-
णा हवमेत श्रुतं मदने विश्वतः सीम् । श्रोतुं नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुचेष्टा सि-
न्धुगद्भिः ॥ ६ ॥ स्तुषे सा वाँ वरुण मित्र रातिर्गवाँ शता पूक्षयामेषु पञ्जे । श्रुत-

अ० २ । अ० १ । व० ५] ८१ [म० १ । अ० १८ । सू० १२३ ।

रथे मियरथे दधानाः सुद्यः पुष्टिं निरुन्धानासौ अगमन् ॥ ७ ॥ अस्य स्तुषे महि-
नस्य राधः सचा सनेम नहुषः सुवीराः । जनो यः पजेभ्यो वाजिनीयानश्व-
तो रुथिनो मह्यं सूरिः ॥ ८ ॥ जनो यो मित्रावरुणावधिधुगपो न वां सुनोत्यङ्ग-
णाधुक् । स्रयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यदी होत्राभिर्हृतावा ॥ ९ ॥ स
आधतो नहुषो दंसुजतः शर्धस्तरो नरां गूर्तश्रवाः । विमृष्टरातिर्याति वाळहसुत्वा
विश्वासु पुत्सु सदमिच्छूरः ॥ १० ॥ २ ॥ अथ गमन्ता नहुषो हवै सूरैः श्रोता
राजानो अमृतस्य मन्द्राः । नभोतुवो यन्निस्वस्य राधः प्रशंसये महिना रथवते
॥ ११ ॥ एतं शर्ध धाम यस्य सुरेत्न्यवोचन्दशतयस्य नेशं । द्युम्नानि येषु व-
सुताती शरन्विधे सन्वन्तु प्रभृथेषु वाजम् ॥ १२ ॥ मन्दांमहे दशतयस्य धामेद्वि-
र्यञ्च विभ्रतो यन्त्यजा । किपिष्टाश्च इष्टशिमरेत ईशानामुस्तरुष अञ्जते नृन्
॥ १३ ॥ हिरण्यकर्णं मणिप्रीवमर्णस्तन्ना विश्यं वरिवस्यन्तु देवाः । अर्यो गिरः
सद्य आ जग्मुरीगेम्राश्चाकन्तमयेष्वस्मे ॥ १४ ॥ चन्वारो मा मणशरस्य शिख-
स्वयो राज्ञ आर्यवसस्य जिष्णाः । रथो वां मित्रावरुणा दीर्घाप्माः स्युमगमस्तिः
सरो नाचौत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १२३ ॥ १—१३ दीर्घतमसः पुत्रः कक्षीवानृषिः ॥ उपा देवता ॥ जुन्व— १, ३,
६, ७, ९, १०, १३ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४, ८, १२ निबृत् त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् । ११
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६—१०, १२, १३ ध्रुवतः । ५, ११ पञ्चमः ॥

॥ १२३ ॥ पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यैर्न देवासो अमृतासो अस्थुः । कु-
ष्णादुदस्थादृशी विहायाश्चिकिन्सन्ती मानुषाय जयाय ॥ १ ॥ पूर्वा विश्वस्मान्नुव-
नादवाधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री । उच्चा व्यंख्यसुवतिः पुनर्भगेपा अग-प्र-
थमा पूर्वहता ॥ २ ॥ यदद्य भागं विभजामि नृभ्य उपो देवि मर्त्यत्रा सुजाते ।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ॥ ३ ॥ गृहहृमहना या-
त्यच्छा दिवेदिवे अधि नामा दधाना । सिषांसन्ती द्योतना शरददागादग्रमप्रमि-
ञ्जते वधनाम् ॥ ४ ॥ भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिरुषः सूतृते प्रथमा जैरस्व ।
पक्षा स दध्या यो अधस्य घाता जषेम् तं दक्षिणया रथेन ॥ ५ ॥ ४ ॥ उदी-
स्तां सुनुता उत्पुनन्धीरुदग्रयः शुशुवानासौ अस्थुः । स्याहा वधन्ति तमसापगूल्हा-
विष्कृण्वन्त्युपसो विभ्रातीः ॥ ६ ॥ अपान्यदेत्यभ्यन्यदेति विष्टरूपे अहन्ती सं-

अ० २ । अ० १ । व० ८] ८२ [म० १ । अ० १८ । सू० १२४ ।

चरेते । परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाकरद्यौदुषाः शोशुचता रथेन ॥ ७ ॥ सदशीरिद्य
सदशीरिदु श्वो दीर्घं संचन्ते वरुणस्य धाम । अनवद्यास्त्रिशतं योजनान्धैकैका क्रतुं
परि यन्ति मयः ॥ ८ ॥ जानव्यह्नाः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वि-
तीची । ऋतस्य योषा न भिनाति धामाहरहर्निष्कृतमाचरन्ती ॥ ९ ॥ कन्यैव त-
न्वाशाशदानां एषि देवि देवमियक्षमाणां । संस्मर्यमाना युवतिः पुरस्तादावि-
र्वक्षांसि कृणुषे विभाती ॥ १० ॥ ५ ॥ सुमङ्गाशा मातृमृष्टेव योषाविस्तन्वै
कृणुषे दृशे कम् । भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत्तै अन्या उषसो नशन्त ॥ ११ ॥
अश्वावतीर्गोमतीविश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य । परा च यन्ति पुनरा च
यन्ति भद्रा नाम वर्हमाना उपासः ॥ १२ ॥ ऋतस्य रश्मिर्मनुयच्छमाना भद्र-
म्मद्रं क्रतुमस्मासु धेहि । उषो नो अद्य सुहवा व्युच्छास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः
॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १२४ ॥ १—१३ कक्षीवान्दधंतमसः ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६, ९,
१० निवृत् त्रिष्टुप् । ४, ७, ११ त्रिष्टुप् । १२ विराट् त्रिष्टुप् । १, १३ भुरिक पङ्क्तिः ।
५ पङ्क्तिः । ८ विराट् पङ्क्तिश्च ॥ स्वरः—१, ३, ६, ९—१२, ४, ७ ध्रुवतः । २, १३,
५, ८ पञ्चमः ॥

॥ १२४ ॥ उषा उच्छन्ती समिधाने अग्रा उद्यन्त्यस्य उर्विया ज्योतिरश्वेत् ।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद्विपन्त्र चतुष्पदित्यै ॥ १ ॥ अमिनती देव्यानि
व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि । इयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा
व्यर्धात् ॥ २ ॥ एषा दिवा दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वमाना समना पुरस्तात् ।
ऋतस्य पन्थामन्वेति माधु प्रजानतीव न दिशो भिनानि ॥ ३ ॥ उषो अदर्शि शुं-
ध्युवो न वक्षो नोधा ईवाविरक्तं प्रियाणि । अन्नमन्नं संमतो बोधयन्ती शश्वत्त-
मागात्पुनरेयुषीणाम् ॥ ४ ॥ पूर्वे अर्धे रजसो अपत्यस्य गवां जनिव्यकृतं प्र
केतुम् । व्यु प्रथते वितरं वरीय ओमा पृणन्ती पित्रोरुपस्था ॥ ५ ॥ ७ ॥ एवेदेषा
पुरुतमां दृशे कं नाजामि न परि वृणक्ति जामिम् । अरेपसां तन्वाः शाशदाना
नार्भादीपते न महो विभाती ॥ ६ ॥ अत्रातेव पुंस एति प्रतीची गतारुगिव स-
नये धनानाम् । जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हस्तेव नि रिणीति अप्सः ॥ ७ ॥
स्वसा स्वस्ते ज्यायस्यै योनिमारैर्गपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्यैव । व्युच्छन्ती रश्मिभिः
सूर्यस्याज्ज्यैस्ते समनगा इव त्राः ॥ ८ ॥ आसां पूर्वीसामहम् स्वसृणामपरा पूर्वा-

अ० २ । अ० १ । व० ११] ८३ [म० १ । अ० १८ । सू० १२६ ।

मभ्येति पश्चात् । ताः प्रन्तवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उपासः ॥ ६ ॥
प्र बोधयोषः पृणतो मघोन्यवृध्यमानाः पश्यः ससन्तु । रेवदुच्छ मघवद्भयो
मघोनि रेवस्तोत्रे सूनृते जारयन्ती ॥ १० ॥ ८ ॥ अत्रेयमश्वद्युतिः पुरस्ताद्युक्ते
गवामरुणानामनीकम् । वि नूनमुच्छादमति प्र केतुर्गृहं गृहमुप तिष्ठति अग्निः ॥ ११ ॥
उत्ते वयश्चिद्वसन्तेरपत्तन्नश्च ये पितुमाजो व्युष्टौ । अमा सते वहमि भूरि वाम-
मुषो देवि दाशुपे मन्याय ॥ १२ ॥ अस्तौदं स्तोम्या ब्रह्मणा मेऽवीवृधध्वमुश-
तीरुषासः । युष्माकं देवीरवमा सनेम सहस्रिणं च शतिनं च वाजम् ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १२५ ॥ १—७ कक्षीवान्दैर्घ्यंतमसः कपिः ॥ दग्गती देवते ॥ छन्दः—१, ३, ७
त्रिष्टुप् । २, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ५ जगती ॥ स्वरः—१—३, ६, ७ धैवतः । ४, ५
निषादः ॥

॥ १२५ ॥ प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान्प्रतिगृह्णा नि धत्ते ।
तेन प्रजां वर्धयमान आयुः रायस्पोषेण सचते सुवीरः ॥ १ ॥ सुगुरंसत्सुहिरयः
स्वभौ बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति । यस्त्वायन्नं वसुना प्रातरित्वा मुक्षीजयेत् पदि-
मुत्सिनार्ति ॥ २ ॥ आयमद्य मुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन । अंशोः
मुतं पायय मत्सरस्य जयद्वीरं वर्धय मूनृताभिः ॥ ३ ॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो
मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः । पृणन्तं च पपुंरि च श्रवस्यवो घृतस्य
धारा उप यन्ति विश्वतः ॥ ४ ॥ नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पृणति
स इ देवेषु गच्छति । तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्व-
ते सदा ॥ ५ ॥ दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां दिवि सूर्यासः । द-
क्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः ॥ ६ ॥ मा पृणन्तो दु-
रितमेन आरन्मा जागिषुः सूर्यः सुव्रतासः । अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपृ-
णन्तमभि सं यन्तु शोकाः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ १२६ ॥ १—५ कक्षीवान् । ६ भावयज्यः । ७ रोमशा ब्रह्मवादिनीचर्चिः ॥
विद्वांसो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ६, ७ अनुष्टुप् ॥
स्वरः—१, ३, ४, ५ धैवतः । ६, ७ गान्धारः ॥

॥ १२६ ॥ अमन्टाः स्तोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य ।
भो मे सहस्रमभिमीत सुवानतूर्तो राजा श्रव इच्छमानः ॥ १ ॥ शतं राज्ञो नार्ध-

अ० २ । अ० १ । व० १३] ८४ [म० १ । अ० १६ । सू० १२७ ।

मानस्य निष्काऽलुतमश्वान्प्रयतान्सद्य आदम् । शतं कृत्वाँ असुरस्य गोर्वा
दिवि श्रवोऽजरमा ततान ॥ २ ॥ उप मा श्यावाः स्वनयेन दत्ता वधूमन्तो दश र-
थासो अस्थुः । षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सन्तकृत्वाँ अभिषित्वे अह्वाम् ॥ ३ ॥
चत्वारिंशदशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्ने श्रेणिं नयन्ति । मृदच्युतः कृशनावतो
अत्यान्कृत्वाँ उदमृदन्त पञ्चाः ॥ ४ ॥ पूर्वमनु प्रयतिमाददे वस्त्रीन्पुक्ताँ अ-
ष्टावरिधायमो गाः । सुवन्धवो ये विश्या इव ब्रा अनस्तन्तः श्रव एपन्त पञ्चाः ॥ ५ ॥
आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे । ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या
शता ॥ ६ ॥ उपोष मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः । सर्वाहमस्मि
रोमशा गन्धारीणामिवाविका ॥ ७ ॥ ११ ॥ १८ ॥

॥ १२७ ॥ १—११ परवृत्तेष ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ८, ९
अष्टिः । ४, ७, ११ भुरिगष्टिः । ५, ६ अन्यष्टिः । १० भुरिगति शक्वरी ॥ स्वरः—१—४,
७—९, ११ मध्यमः । ५, ६ गान्धारः । १० पञ्चमः ॥

॥ १२७ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं मनुं महमो जाननेदमं विप्रं न जातवे-
दमम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देशो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु षष्टि शोचिषाजु-
ह्वानस्य सर्पिषः ॥ १ ॥ यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्वेष्टमङ्गिरसां विप्र मनोभिर्विप्रैभिः
शुक्र मन्येभिः । परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् । शोचिष्केशं वृषणं यमिषा
विशः प्रावन्तु जतये विशः ॥ २ ॥ स हि पुरु चिदोजसा विरुक्मता दीर्घानो म-
वति दुहन्तरः परशुर्न दुहन्तरः । वीळु चिद्यस्य समृता श्रुवन्नेव यत्स्थिरं । नि-
ष्पहमाणो यमते नायते धन्वामहा नायते ॥ ३ ॥ दृक्हा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे
तेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्टयवमेऽग्रयं द्वाष्टययम् । प्र यः पुरुणि गार्हते तक्षन्नेव शो-
चिषा । स्थिरा चिदन्ना नि रिणान्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ॥ ४ ॥ तमस्य पृक्ष-
मुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शनरो दिवातरादप्रायुषे दिवातगत् । आदस्यायुग्रम-
णवद्वीळु शर्म न सन्तव । भक्रममक्रमवा व्यन्तो अजरा अग्रयो व्यन्तो अजराः ॥ ५ ॥
१२ ॥ स हि शर्वो न मारुतं तुविषणिरम्रमती पूर्वगां भिष्टनिरातेनाम्बिष्टनिः । आद-
ञ्जव्यान्यादिदियज्ञस्य केतुरर्हणा । अर्धं स्माम्य हर्षतो हर्षातो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः
शुभेन पन्थाम् ॥ ६ ॥ द्विता यदी क्रीस्तासे अभिद्यवो नमस्यन्त उपवाचन्त भृगवो म-
धन्तो दाशा भृगवः । अग्निरीशे वसन्तं शुचिषो धणिरपाम् । प्रियां अपि धीर्ब-
निषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः ॥ ७ ॥ विश्वासां त्वा विशां पतिं हव्राद्ये

अ० २ । अ० १ । व० १५] ८५ [म० १ । अ० १६ । सू० १२८ ।

सर्वासां समानं दर्शयति भुजे सः यगिर्वाहसं भुजे । अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्याऽप्या ।
अमी च विश्वे अपृतास आ वयो हव्या देवेष्वप्यवयः ॥ ८ ॥ स्वमग्ने सहसा सहन्तमः
शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये । शुष्मिन्तमो हि ते सदा द्युष्मिन्तमं
उतक्रतुः । अर्धं स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ॥ ९ ॥ प्र वो ह्ये सहसा
सहस्वत उपबुधे पशुषे नाग्रये स्तोमो बभूवग्रये । प्रति यदी हविष्मान्विश्वांसु क्षामु
जोगुवे । अग्रे रेभो न जगत् ऋषूणां जृणिर्होति ऋषूणाम् ॥ १० ॥ स नो नेदिष्टं दद-
शान आ भ्रातृदेवभिः मचनाः सुचेतुना महो रायः सुचेतुना । महिं शविष्ठ नस्कृधि
सञ्चक्षे भुजे अस्य । महिस्तोतृभ्यो मववन्मुवीर्य मथारुग्रो न शवसा ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ १२८ । १—८ परुच्छेप ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ निचृदयष्टिः । ३,
४, ६, ८ विराडयष्टिः । २ भुगिष्टिः । ५, ७ निचृदयष्टिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६, ८
गान्धारः । २, ५, ७ मध्यमः ॥

अयं जायत मानुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमग्निः स्वसनु व्र-
तम् । विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते । अदेव्यो होता नि पददिलस्पदे
परिवीत इलस्पदे ॥ १ ॥ तं यज्ञसाधमपि वातयामस्युतस्य पथा नमसा हविष्मता दे-
वताता हविष्मता । स न उज्जिष्ठाभृन्ग्रया कृपा न ज्यति । यं मातरिश्वा मनवे
परावतो देवं भाः परावतः ॥ २ ॥ एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गो रेतो वृषभः
कर्निक्रदहध्रेतः कर्निक्रदत् । शतं चक्षाणो अक्षमिर्देवो वनेषु तुर्वणिः । सदा दधान
उपरेषु सानुष्वग्निः परेषु सानुषु ॥ ३ ॥ स मुक्रतुः पुरोहितो दमेदमेऽग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य
चेतति कृत्वा यज्ञस्य चेतति । कृत्वा वेधा इष्यते विश्वा जातानि पस्पशे । यतो घृतश्री-
रतिथिरजायत वहिर्वेधा अजायत ॥ ४ ॥ कृत्वा यदस्य तर्विषीषु पृञ्जतेऽग्रेर्वेण मरुतां
न भोज्येपिराय न भोज्या । स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना । स
नस्त्रासते दुरितादभिहुतः शंसादघादभिहुतः ॥ ५ ॥ १४ ॥ विश्वो विहाया अ-
शतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यदा न शिश्रथत् । विश्वस्मा इदि-
पुध्यते देवत्रा हव्यमोर्हिषे । विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृण्वग्निर्द्वारा व्यृण्वति
॥ ६ ॥ स मानुषे वृजते शन्तमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विस्पतिः प्रियो यज्ञेषु
विस्पतिः । स हव्या मानुषाणामिळा कृतानि पत्यते । स नस्त्रासते वरुणस्य धु-
र्तेर्मेहो देवस्य धुर्तेः ॥ ७ ॥ अग्निं होतारमीळते वसुधिति प्रियं चेतिष्ठमरति न्यै-
रिरे हव्यवाहं न्यैरिरे । विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम् । देवासो रयव-
मवसे वसुयवो गीर्मी रणवं वसुयवः ॥ ८ ॥ १५ ॥

[अ० २ । अ० १ । व० १७] ८६ [म० १ । अ० १६ । सू० १२६ ।

॥ १२६ ॥ १—११ परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृदयष्टिः ।
३ विराडित्यष्टिः । ४ ऋष्टिः । ६, ११ भुरिगष्टिः । १० निचृदष्टिः । ५ भुरिगतिशकरी । ७
स्वराडितिशकरी । ८, ९ स्वराट् शकरी ॥ स्वरः—१—३ गान्धारः । ४, ६, १०, ११
मध्यमः । ५, ७ पञ्चमः । ८, ९ धवतः ॥

॥ १२६ ॥ यं त्वं स्थमिन्द्र मेधसातयेष्णाका सन्तमिपिर दृण्यसि प्रान्वद्य
नयसि । सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् । सास्माकमनवद्य तूतुजान वे-
धसामिमां वाचं न वेधसाम् ॥ १ ॥ स श्रुष्टि यः स्मा पृथेनासु कामु चिद्वत्ता-
स्य इन्द्र भरहृतये नृभिरसि प्रतूतये नृभिः । यः शूरः स्वः सन्तिता यो विप्रै-
र्वाजं तर्हता । तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमन्यं न वाजिनम् ॥ २ ॥ दस्मो
हि ष्ठा वृषं पितृमि त्वचं कं चिद्यावीर्यहं शूर मन्यं परिवृणक्ति मन्यम् ।
इन्द्रोत तुभ्यं तद्विवे तद्वद्राय स्वयंशसे । मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुवृद्धी-
काय सप्रथः ॥ ३ ॥ अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं
वाजेषु प्रासहं युजम् । अस्माकं ब्रह्मातयेवा पृत्सुषु कामु चित् । तहि त्वा शशुः
स्तरते स्तृणोपि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोपि यम् ॥ ४ ॥ नि पृ त्मार्तिमति कयस्य
चित्तेर्जिष्ठाभिररणिभिर्नोतिर्मिरुप्राभिरुशोतिभिः । नेपि णो यथा पुरानेनाः शूर
मन्यसे । विश्वानि पुरोरप पपि बर्हिगमा बर्हिनो अच्छ ॥ ५ ॥ १६ ॥ प्र तद्वो-
चेयं मव्यायेन्द्रे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रजोहा मन्म रेजति । स्वयं सो
अस्मदा निदो वर्धरेजत दुर्मतिम् । अवं सवेदधशंसोऽवतग्मवं कुद्रमिव सवेत्
॥ ६ ॥ वनेम तद्वोत्रया चितन्त्या वनेम रयि रयिवः सुवीर्यं एवं सन्तं सुवी-
र्यम् । दुर्मन्मानं सुमन्तुभिर्गमिषा पृचीमहि । आ सन्त्याभिरिन्द्रं घुम्नहृतिभियजत्रं
घुम्नहृतिभिः ॥ ७ ॥ प्रप्रा वो अस्मे स्वयंशोभिरुती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां द-
रीमन्दुर्मतीनाम् । स्वयं सा रिप्यथ्य या न उपेपे अत्रैः । हतेमसन्न वक्षति क्षिप्ता
जुर्णिर्न वक्षति ॥ ८ ॥ त्वं न इन्द्र राया परीणसा ग्राहि पृथां अनेहसा पुरो
योह्यरक्षसा । सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तपीक आ । पाहि नो दुरादारादभि-
ष्टिभिः सदा पाह्यभिष्टिभिः ॥ ९ ॥ त्वं न इन्द्र राया तरुपमांश्च चिन्वा महिमा
संज्ञदवसे महे मित्रं नावसे । ओजिष्ठ श्रातरविता स्थं कं चिदमन्यं । अन्यमस्म-
द्रिपेः कं चिदद्रिगो रिरिचन्तं चिदद्रिवः ॥ १० ॥ पाहि न इन्द्र सुष्ठु सिधो-
ऽव्याता सदमिहुर्मतीनां देवः सन्दुर्मतीनाम् । हन्ता पापस्य रक्षसश्चाता विप्रस्य
मावतः । अथा हि त्वा जनिता जीर्जनवसां रजोहणं त्वा जीर्जनदसो ॥ ११ ॥ १७ ॥

अ० २ । अ० १ । व० २०] ८७ [म० १ । अ० १६ । सू० १३१ ।

॥ १३० ॥ १—१० परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ भुरिगष्टिः । २, ३, ६, ८ स्वरगष्टिः । ४, ८ अष्टिः । ७ निवृत्त्यष्टिः । १० विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६, ८, ९ मध्यमः । ७ गान्धारः । १० धैवतः ॥

॥ १३० ॥ एन्द्रं ग्राह्युप नः परावतो नायमच्छा विदधानीव सत्पतिरस्तं राजेव सत्पतिः । हवामहे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा । पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥ १ ॥ पित्रा सोमभिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्रमेवतं न वंसंगस्तावपाणो न वंसंगः । मदाय हयैतार्य ते तुविष्टमाय धार्यसे । आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् ॥ २ ॥ अविन्दद्विवो निहितं गुहां निधिं वेने गर्भं परिवीतमश्मन्यन्ते अन्तरश्मनि । व्रजं वज्री गवामिव सिपास-
अक्रिरस्तमः । अपावृणोदिषु इन्द्रः परीवृता द्वार इषुः परीवृताः ॥ ३ ॥ दादृहा-
णो वज्रमिन्द्रो गमस्त्योः क्षत्रेव तिग्मममनाय सं श्यदद्विहत्याय सं श्यत् । मं-
विष्यान ओजसा शर्वोभिन्द्र मज्जमना । तथैव वृत्तं वनिनो नि वृश्मि पश्चेव
नि वृश्मि ॥ ४ ॥ त्वं वृथा नद्य इन्द्र सत्वेच्छा समुद्रमसृजो रथा इव वाज-
यतो रथा इव । इत ऊतार्युजत समानमथमक्षितम् । धेनुरिव मनवे विश्वदोह-
सो जनाय विश्वदोहसः ॥ ५ ॥ १८ ॥ इमां ते वाचं वसुयन्तं आयवो ग्यं न
धीरः स्वर्षा अतक्षिपुः सुम्नाय त्वामतक्षिपुः । शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र
वाजिनं । अत्यमिव शर्वसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ॥ ६ ॥ भिनत्पुरो
नवतिमिन्द्र पुरवे दिवोदामाय महि दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो । अतिथि-
ग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत् । महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धना-
न्वोजसा ॥ ७ ॥ इन्द्रः समत्सु यजमानमार्घ्यं प्रावद्विधेषु शतमूर्तिराजिषु स्वर्मीळहे-
ष्वाजिषु । मनवे शासदव्रतान्वचं कृष्णामरन्धयत् । दक्षञ्च विश्वं नतृषाणमोषति
न्यर्शमानमोषति ॥ ८ ॥ सूरश्चक्रं प्र बृहज्जात ओजसा प्रष्टित्वे वाचमरुणो मुषा-
यतीशान आ मुषायति । उशना यत्परावतोऽजगन्नूतये कवे । सुम्नानि विश्वा
मनुषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः ॥ ९ ॥ स नो नव्वेभिर्वृषकर्मन्नुकथैः पुरां दर्तः
पायुभिः पाहि शम्भैः । दिवोदासेभिरेन्द्र स्तवानो मावृधीथा अहोभिरिव द्यौः
॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १३१ ॥ १—७ परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ २ निवृत्त्यष्टिः ।
४ विराट्त्यष्टिः । ३, ५, ६, ७ भुरिगष्टिः ॥ स्वरः—१, २, ४ गान्धारः । ३, ५—७
मध्यमः ॥

अ० २ । अ० १ । ब० २१] ८८ [म० १ । अ० १६ । सू० १३२ ।

॥ १३१ ॥ इन्द्राय हि घौरसुरो अनमन्तेन्द्राय मही पृथिवी वरीमभिर्धुम्न-
साता वरीमभिः । इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः । इन्द्राय विश्वा
सर्वनानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा ॥ १ ॥ विश्वेषु हि त्वा सर्वेषु तुज्जते
समानमेकं वर्षमण्यवः पृथक् स्वः सनिष्यवः पृथक् । तं त्वा नावं न पर्षणि शू-
षस्य धुरि धीमहि । इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोमैभिरिन्द्रायवः ॥ २ ॥
वि त्वा ततसे मिथुना अवस्यवो व्रजस्य माता गव्यस्य निःसृजः सक्तन्त इन्द्र
निःसृजः । यदगव्यन्ता द्वा जना स्वयन्ता समूहमि । आविष्करिक्कृपणं सचा-
धुवं वज्रमिन्द्र सचाधुवम् ॥ ३ ॥ गिदुष्टे अस्य वीर्यस्य पुरवः पुरो यदिन्द्र शार-
दीरवातिरः सासहानो अवातिरः । शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते । महीममु-
ष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ ४ ॥ आदिक्ते अस्य वीर्यस्य
चकिरन्मदेपु वृषन्नु शिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ । चकरी कारमेभ्यः पृत-
नासु प्रवन्तवे । ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत अवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ५ ॥ उतो
नो अस्या उपसो जुपेत ह्यर्कस्य बोधि दविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः ।
यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वञ्चिचकैतसि । आ मे अस्य वेधमो नवीयमो मन्म भुधि
नवीयसः ॥ ६ ॥ त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुर्मित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण
शू मर्त्यम् । जहि यो नो अयायति शृणुष्व सुश्रवंस्तमः । गिष्टं न यावन्नप भूतु
दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ १३२ ॥ १—६ पठच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ विराड्-
त्वष्टिः । २ भुरिगतिशकरी । ४ निचूदष्टिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६ गान्धारः । २ पञ्चमः ।
४ मध्यमः ॥

॥ १३२ ॥ त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये धनु इन्द्रत्वोताः सासहाम पृतन्यतो वं-
ज्याम वनुष्यतः । नेदिष्टे अस्मिन्नहन्यधि वोचा नु सुन्वते । अस्मिन्यज्ञे वि च-
येमा भरं कृतं वाजयन्तो भरं कृतम् ॥ १ ॥ स्वर्जेषे भरं आप्रस्य वक्मन्युपर्षुधः स्व-
स्मिन्नज्जसि क्राणस्य स्वस्मिन्नज्जसि । अहन्निन्द्रो यथा विदे शीर्ष्णाशीर्ष्णो-
पवाच्यः । अस्पत्रा ते सध्वक् सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः ॥ २ ॥ तत्तु
प्रयः प्रलथा ते शुशुक्नं यस्मिन्यज्ञे वारमकृण्वत वयमृतस्य वारसि जयम् । वि
सक्तेचिरध्वं हितान्तः पश्यन्ति राशिमभिः । स या विदे अविन्द्रो गवेषणो बन्धु-
चिद्गयो गवेषणः ॥ ३ ॥ नू इत्या ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृक्षोरपं

अ० २ । अ० १ । व० २३] ८६ [म० १ । अ० २० । सू० १३४ ।

व्रजमिन्द्र शिखरप व्रजम् । ऐभ्यः समान्या दिशा स्मभ्यं जेषि योन्मि च । सु-
न्वद्धयो रन्ध्रया कं चिद्व्रतं हृणायन्तं चिद्व्रतम् ॥ ४ ॥ सं यजन्तान् क्रतुभिः शूर-
ैस्त्वयद्धर्मे हिते तरुषन्त श्रवस्यन्तः प्रयत्नन्त श्रवस्यवः । तस्मा आयुः प्रजावदिद्वार्ध-
अर्चन्त्योर्जसा । इन्द्र ओक्यं दिधिपन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ ५ ॥
युवं तर्मिन्द्रापर्वता पुण्युधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् ।
दूरे चत्तार्य छन्तमदहनं यदिनेवत् । अस्माकं शत्रुन्परि शूर विश्वतो दूर्मा दर्पीष्ट-
विश्वतः ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ १३३ ॥ १—७ परुच्छेय ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३
निचृदनुष्टुप् । ४ स्वराडनुष्टुप् । ५ आर्षा गायत्री । ६ स्वराड् ब्राह्मीजगता । ७ विरा-
डष्टिः ॥ स्वरः—१ धैवतः । २—५ गान्धारः । ६ निषादः । ७ मध्यमः ॥

॥ १३३ ॥ उमे पुनामि रोदमी ऋतेन दृष्टो दहामि मं महीरनिन्द्राः । अ-
भिव्लग्य यत्र हता अभित्रा वल्लस्थानं परि तुळहा अशोरन् ॥ १ ॥ अभिव्लग्या
चिदद्रिबः शीर्षा यातुमर्तीनाम् । छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा ॥ २ ॥
अवासां मधवज्जहि शर्धो यातुमर्तीनाम् । वल्लस्थानके अर्भके महावल्लस्थे अर्भके
॥ ३ ॥ यासो निस्त्रः पञ्चाशतोऽभिवल्लङ्गैरुपावपः । तत्सु ते मनायति तक्तु ते
मनायति ॥ ४ ॥ पिशङ्गभृष्टिमम्भुणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण । सर्वं रक्तो नि बर्हय
॥ ५ ॥ अवर्षह इन्द्र दादहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो वृ-
णाञ्च भीषाँ अद्रिव । शुष्मिन्तमो हि शुष्मिर्मिवधैरुग्नेभिरीयमे । अपूरुषणो अप्र-
तीत शूर सत्त्वमिस्त्रिसप्तः शूर सत्त्वमिः ॥ ६ ॥ वनोति हि सुन्वन्धयं परीणमः
सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः । सुन्वान इत्तिपासति सहस्रा
वाज्यवृतः ॥ सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवै रयिं ददात्याभुवम् ॥ ७ ॥ २२ ॥ १६ ॥

॥ १३४ ॥ १—६ परुच्छेय ऋषिः ॥ वायुर्देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृदत्यष्टिः ।
२, ४ विराडत्यष्टिः । ५ अष्टिः । ६ विराडष्टिः ॥ स्वरः—१—४ गान्धारः । ५, ६
मध्यमः ॥

॥ १३४ ॥ आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो बहन्त्विह पूर्वपीतये
सोमस्य पूर्वपीतये । ऊर्ध्वा ते अनु सुनृता मनस्तिष्ठतु जानती । नियुत्वा रथेना-
याहि दावने वायो मखस्य दावने ॥ १ ॥ मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायुविन्दवोऽ-

अ० २ । अ० १ । व० २५] ६० [म० १ । अ० २० । सू० १३५ ।

स्मत्क्राणासः सुकृता अभिद्यवो गोभिः क्राणा अभिद्यवः । यद्ध क्राणा इरध्ये
दक्षं सचन्त उतयः । सध्रीर्चीना निधुतो दावने धिय उपं ब्रुवत ई धियः ॥ २ ॥
वायुर्युद्धके रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोळहवे वहिष्ठा धुरि वोळहवे ।
प्र बोधया पुरन्धि जार आ ससतीमिव । प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे
वासयोषसः ॥ ३ ॥ तुभ्यमुपासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु
चित्रा नव्येषु रश्मिषु । तुभ्यं धेनुः सर्वदुष्टा विश्वा वसूनि दोहते । अर्जनयो मरुतो
वक्षणाभ्यो दिव आ वक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥ तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेपृथा
इषणन्त भुवण्यपामिषन्त भुवणि । त्वां त्सारी दसमानो भगमीद्वे तक्ष्वीयं । त्वं
विश्वस्माद्भुवनात्पामि धर्मणामुपात्पामि धर्मणा ॥ ५ ॥ त्वं नो वायवेपामपृच्यः
सोमानां प्रथमः प्रीतिमर्हसि सुतानां प्रीतिमर्हसि । उतो विहुन्मती नाविशां वज्र-
षीणाम् । विश्वा इत्ते धेनवो दुह आशिरं घृतं दुहन्त आशिरम् ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ १३५ ॥ १—६ परुच्छेष ऋषिः ॥ वायुदेवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृदत्यष्टिः ।
२, ४ विराडत्यष्टिः । ५, ६ भुरिगष्टिः । ६, ८ निचृदष्टिः । ७ अष्टिः ॥ स्वरः—१—४
गान्धारः । ५—६ मध्यमः ॥

॥ १३५ ॥ स्तीर्णं वहिरूपं नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वने श-
तिनीभिर्नियुत्वते । तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे । प्र ते सुतासो मधुम-
न्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन् ॥ १ ॥ तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः
स्पर्हा वसानः परि कोशमर्पति शुक्रा वसानो अर्पति । तवायं भाग आयुषु सोमो
देवेषु हूयते । वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः ॥ २ ॥ आ नो
नियुद्धिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।
तवायं भाग ऋत्विग्यः सरश्मिः सूर्य सचा । अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो
शुक्रा अयंसत ॥ ३ ॥ आ वां रथो नियुत्वान्वत्तदवत्सेमि प्रयांसि सुर्धितानि
वीतये वायो हव्यानि वीतये । पिवतं मध्वो अन्धमः पूर्वपयं हि वां हितम् ।
वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ॥ ४ ॥ आ वां धियो ववृत्युर-
ध्वरा उपेमिन्दुं मर्मजन्त वाजिनमाशुमन्यं न वाजिनम् । तेषां पिवतमस्मयू आ
नो गन्तमिहोत्या । इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ॥ ५ ॥ २४ ॥
इमे वां सोमो अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ।
एते वामिभ्यसूचत तिरः पवित्रमाशवः । युवायबोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो-

अ० २ । अ० २ । व० १] ६१ [म० १ । अ० २० । सू० १३७ ।

अत्यव्यया ॥ ६ ॥ अति वायो सप्ततो याहि शश्वतो यत्र गावा वदति तत्र ग-
च्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् । विसृता ददृशे रीयते घृतमा पुण्यां नियुता याथो
अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ॥ ७ ॥ अत्राह तद्वहेधे मध्व आहुतिं यमश्चन्धमुप-
तिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते सन्तु जायवः । साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वायु
उप दस्यन्ति धेनवो नाप दस्यन्ति धेनवः ॥ ८ ॥ इमे ये ते सु वायो वाहो ज-
सोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युत्तणो महिवाधन्त उत्तणः । धन्वञ्चिधे अनाशवो जीरा-
श्चिदगिराकसः । सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियतवः ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ १३६ ॥ १—७ परुच्छेप ऋषिः ॥ १—५ मित्रावरुणौ । ६—७ मन्त्रोक्ता देवताः ॥
छन्दः—१, ३, ५, ६ स्वराड्यष्टिः । २ निचूदष्टिः । ४ भुरिगष्टिः । ७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
३, ५, ६ गान्धारः । २, ४ मध्यमः । ७ धैवतः ॥

॥ १३६ ॥ प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं मरुता मृलयद्भ्यां
स्वादिष्टं मृलयद्भ्याम् । ता सम्राजा घृतामुती यज्ञेयज्ञ उपस्तुता । अथैनोः चित्रं न
कुतश्चनाधृषे देवत्वं न चिदाधृषे ॥ १ ॥ अदर्शि गातुरुवे वरीयसी पन्था ऋत-
स्य समयस्त रश्मिभिश्चक्षुर्मगस्य रश्मिभिः । घृतं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य
च । अथा दधाने बृहदुक्थ्यं वयं उपस्तुत्यं बृहद्वयः ॥ २ ॥ ज्योतिष्मतीमदिति
धारयत्किति स्ववेतीमा मचेते दिवेदिवे जागृवांसां दिवेदिवे । ज्योतिष्मत्तत्रमा-
शाते आदित्या दानुनस्पती । मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः
॥ ३ ॥ अयं मित्राय वरुणाय शन्तमः सोमो भृस्ववपानेष्वामगो देवो देवेष्वाम-
गः । तं देवास्तो जुषेत् विश्वे अथ सजोषसः । तथा राजाना करथो यदीमह
ऋतावाना यदीमहे ॥ ४ ॥ यो मित्राय वरुणायार्विधज्जनोऽनर्वाणं तं परि पा-
तो अंहसो दाश्वांसं मतेमहसः । तमर्यमाभि रक्षत्युज्यन्तमनु व्रतम् । उवर्थय ए-
नोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ॥ ५ ॥ नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां
मित्राय वोचं वरुणाय मीळहुषे सुमृळीकाय मीळहुषे । इन्द्रमग्निमुप स्तुति द्युत्तमर्य-
माणं मगम् । ज्योगजीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ॥ ६ ॥ ऊती
देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयंशसो मरुद्भिः । अग्निमित्रो वरुणः शर्म यंसन्
तदश्याम मघवानो वयं च ॥ ७ ॥ २६ ॥ १ ॥

॥ १३७ ॥ १—३ परुच्छेप ऋषिः । मित्रावरुणौ देवतौ ॥ छन्दः—१ निचूच्छकरी ।
२ विराट्छकरी । ३ भुरिगतिश्चकरी ॥ स्वरः—१, २ गान्धारः । ३ पञ्चमः ॥

अ० २ । अ० २ । व० ३] ६२ [म० १ । अ० २० । सू० १३६ ।

॥ १३७ ॥ सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमांसो मत्सरा इमे ।
आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तुमुप नः । इमे वा मित्रावरुणा गवांशिरः सोमांसः
शुक्रा गवांशिरः ॥ १ ॥ इम आ यातमिन्दवः सोमांसो दध्यांशिरः सुतांसो
दध्यांशिरः । उत वापुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः । सुतो मित्राय वरुणा-
य पीतये चारुर्ऋताय पीतये ॥ २ ॥ तां वा धेनुं न वामरीमंशुं दुहन्त्यद्रिभिः
सोमं दुहन्त्यद्रिभिः । अस्मत्रा गन्तुमुप नोऽर्वाङ्चा सोमपीतये । अयं वा मित्राव-
रुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ॥ ३ ॥ १ ॥

॥ १३८ ॥ १—४ परुच्छेप ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृदत्यष्टिः । २
विराडत्यष्टिः । ४ भुरिगष्टिः ॥ स्वरः—१—३ गान्धारः । ४ मध्यमः ॥

॥ १३८ ॥ प्रप्र पुष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते
स्तोत्रमस्य न तन्दते । अर्चामि सुमनयन्नहमन्यति मयोभुवम् । विश्वस्य यो मन
आयुयुवे मत्सो देव आयुयुवे मखः ॥ १ ॥ प्र हि त्वा पृषन्नजिरं न यामनि स्तो-
मैभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्टे न पीपरो मृधः । हुवे यत्त्वा मयोभुव देवं
सख्याय मर्त्यैः । अस्माकमाङ्गुपान्द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि ॥ २ ॥
यस्य ते पुषन्सख्ये विपयवः क्रत्वा चिन्तन्तोऽवमा बुभुजिर इति क्रत्वा बु-
भुजिरे । तामनु त्वा नवीयसीं नियुते राय ईमहे । अहेळमान उरुशंस सरीं भव
वाजेवाजे सरीं भव ॥ ३ ॥ अस्या ऊ पु ण उप मातये भुवोऽहेळमानो ररिवा
अजाश्च श्रवस्यतामजाश्च । ओ पु त्वा ववृतीमहि स्तामैभिदस्म साधुभिः । नहि
त्वा पूषन्तिमन्य आघृणे न ते सख्यमपहुवे ॥ ४ ॥ २ ॥

॥ १३९ ॥ १—११ परुच्छेप ऋषिः ॥ देवता—१ विश्वे देवाः । २ मित्रावरुणी ।
३—५ अश्विनौ । ६ इन्द्रः । ७ अग्निः । ८ मरुतः । ९ इन्द्राग्नी । १० बृहस्पतिः । ११
विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, १० निचृदत्यष्टिः । २, ३ विराडत्यष्टिः । ६ अष्टिः । ८ स्वराडत्यष्टिः ।
४, ९ भुरिगत्यष्टिः । ७ अत्यष्टिः । ५ निचृदवृद्धी । ११ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३,
६, १० गान्धारः । ४, ५, ७—९ मध्यमः । ११ पञ्चमः ॥

॥ १३९ ॥ अस्तु औषद् पुरो अग्नि धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं
वृणीमहे इन्द्राय वृणीमहे । यद् क्राणा विश्वस्वति नाभा सन्दायि नव्यसी । अध

अ० २ । अ० २ । व० ५] ६३ [म० १ । अ० २१ । सू० १४० ।

प्रसू न उर्यं यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ १ ॥ यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतदध्या-
ददाथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना । युवांस्तिथाधि सद्यस्वपश्याम
हिरण्ययै । धीभिश्च न मनसा स्वेभिर्क्षत्रिभिः सोमस्य स्वेभिर्क्षत्रिभिः ॥ २ ॥ युवां
स्तोमैभिर्देवयन्तो अश्विनाश्रावयन्त इव श्लोकमायवो युवां हव्याभ्यायवः ।
युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृच्छ विश्ववेदसा । प्रुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे
दत्ता हिरण्यये ॥ ३ ॥ अचेति दत्ता व्युनाकमृएवथो युञ्जते वां रथयुजो दि-
विष्टिष्वध्वस्मानो दिविष्टिषु । अधि वां स्थाम वन्धुरे रथे दत्ता हिरण्यये । पथेव
यन्तावनुशासता रजोऽजसा शासता रजः ॥ ४ ॥ शचीभिर्नः शचीवसु दिवा
नक्तं दशस्यतम् । मा वां गतिरूपं दसन्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन ॥ ५ ॥ ३ ॥
वृषन्निन्द्र वृषपाणास इन्द्र इमे सुता अद्रिपुतास उद्भिदस्तुभ्यं सुतास उद्भिदः ।
ते त्वा मन्दन्तु दावने महे चित्राय राधमे । गीर्भिर्गिर्वहः स्तवमान आ गहि
सुमृलीको न आ गहि ॥ ६ ॥ ओ पू णो अग्ने शृणुहि त्वमीळितो देवेभ्यो ब्र-
वभि यज्ञियेभ्यो राजेभ्यो यज्ञियेभ्यः । यद्ध न्यामङ्गिरोभ्यो धेनु देवा अदत्तन ।
वि तां दुहे अर्यमा कर्तरी सचां एष तां वेद मे सचा ॥ ७ ॥ मो पु वो अस्म-
दाभि तानि पांस्य सना भूवन्द्युम्नानि मोत जारिपुरस्मत्पुरोत जारिषु । यद्ध-
श्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादन्यम् । अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च
दुष्टरम् ॥ ८ ॥ दुध्यह मे जनुषं पूर्वा अङ्गिराः प्रियमेधः कण्ठो अत्रिर्मनुर्विदु-
स्ते मे पूर्वं मनुर्विदुः । तेषां देवेष्वायतिरस्माकं तेषु नामयः । तेषां पदेन मह्या
नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा ॥ ९ ॥ हाता यत्तद्वनिर्नो वन्त वार्य बृहस्पति-
र्यजति वेन उक्षभिः पुरुवारोभिरुक्षभिः जगृभ्मा दूरआदिशं श्लोकमद्रेरध त्म-
ना । अधारयदरिन्दानि सुक्रतुः पुरुसत्रानि सुक्रतुः ॥ १० ॥ ये देवासो दि-
व्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ । अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो
गृह्णमिं जुषध्वम् ॥ ११ ॥ ४ ॥ २० ॥

॥ १४० ॥ १—१३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ५, ८ जगती ।
२, ७, ११ विराड्जगती । ३, ४, ६ निचज्जगती च । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । १०, १२ निचृष्ट
त्रिष्टुप् । १३ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५, ७—९, ११ निषादः । ६, १०, १२ ध्रुवतः । १३
पञ्चमः ॥

॥ १४० ॥ वेदेषु प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योर्निमग्नये ।

अ० २ । अ० २ । व० ८] ६४ [म० १ । अ० २१ । सू० १४१ ।

वस्त्रेणैव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम् ॥ १ ॥ अभि छि-
जन्मा त्रिवृदक्षमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः । अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो
वृषा न्योन्येन वनिनो मृष्ट वारणः ॥ २ ॥ कृष्णप्रतौ वेविजे अस्य सक्षिता उमा
तरेते अभि मातरा शिशुम् । प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृपुच्युतमा साच्यं कुपयं व-
र्धनं पितुः ॥ ३ ॥ मुमुच्छोऽमनवे मानवस्यते रघुदुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।
अमसना अजिरासो रघुषट्ठो वार्तजूता उप युज्यन्त आशवः ॥ ४ ॥ आदस्य ते
ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्यं महि वर्षः करिकतः । यत्सीं महीमवन्ति प्राभि म-
मृशदभिश्चसन्स्तनयन्नेति नानन्दत् ॥ ५ ॥ ५ ॥ भृषन्न योऽधि वृषपु नमन्ते वृ-
षेव पत्नीरभ्येति रोसुवत् । ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न मृज्जा दविधाव
दुर्गृभिः ॥ ६ ॥ स संस्तिगो विष्टेरः सं गृभायति जानन्नैव जानतीर्निन्य आ
शये । पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद्वर्षः पित्रोः कृण्वते सचा ॥ ७ ॥ तमृषुवः
केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मृषुपीः प्रायवे पुनः । तामो जरां प्रमुञ्चन्नेति
नानन्ददसुं परं जनयञ्जीवमस्तृतम् ॥ ८ ॥ अधीनामं परि मात् रिहन्नहं तुविग्रेभिः
सत्त्वभिर्याति वि जयः । वयो दधत्पद्वते रेहिन्सदानु श्येनी सचते वर्तनी रहं
॥ ९ ॥ अस्माकमग्रे मघवन्सु दीदित्थश्च श्रम्यावान्वृषभो दमनाः । अनाम्या शिशु-
मतीरदीदेवमेव युन्सु परिजर्भुगण ॥ १० ॥ ६ ॥ इदमग्ने सुधितं दुधिं तादधि प्रि-
यादु चिन्मन्मनः प्रयो अस्तु ते । यत्तं शुक्रं तन्वोऽरोचन्ते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे
रत्नमा त्वम् ॥ ११ ॥ रथाय नावमृत नो गृहाय नित्यारिश्वां पठतीं रास्यग्रे । अ-
स्माकं वीरा उत नो मघोनो जनाश्च या पारयाच्छस या च ॥ १२ ॥ अभी नो
अग्न उक्थभिज्जुगुर्ग्या द्यावाक्षासा सिन्धवश्च स्वर्गृताः । गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घा-
हेपं वरमरुण्यो वरन्त ॥ १३ ॥ ७ ॥

॥ १४१ ॥ १—१३ दीर्घतमा कविः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ६, ११
जगती । ४, ७, ९, १० निवृजगती । ५ स्वराट् त्रिष्टुप् । ८ भुरिक त्रिष्टुप् । १२ भुरिक
पङ्क्तिः । १३ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६, ७, ९—११ निषादः । ५, ८ ध्रुवतः ।
१२, १३ पञ्चमः ॥

॥ १४१ ॥ बलित्था तद्वपुषे धायि दर्शत देवस्य भर्गः सहस्रो यतो जनि ।
हरेते सार्धेते मतिर्हृतभ्य धेना अनयन्त असुतः ॥ १ ॥ पृच्छो वपुः पि-
ग शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु । तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे द-

अ० २ । अ० २ । व० १०] ६५ [म० १ । अ० २१ । सू० १४२ ।

शंप्रमतिं जनयन्तु योषणः ॥ २ ॥ निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य वर्षे ईशानासः शर्वसा
क्रन्तं सूरयः । यदीमनु प्रदिवो मध्व आध्वे गुह्य सन्तं मातरिश्वा मधायति ॥ ३ ॥
प्र यत्पितुः परमाधीयते पर्या पृच्छुधो वीरुधो दंसुं गेहति । उभा उदस्य जनुपं य-
दिन्वत आदिद्यविष्टो अभवद्यूणा शुचिः ॥ ४ ॥ आदिन्मातृगविंशद्यास्वा शुचि-
रहिंस्यमान उर्विया वि वावृध । अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुयो नि नव्यमीष्वव-
रासु धावते ॥ ५ ॥ ८ ॥ आदिद्रोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानास
ऋजते । देवान्यन्क्रत्वा मज्मना पुरुष्टुतो मर्तं शंसं विश्व धा वेति धायसे ॥ ६ ॥
वि यदस्थाद्यजतो वार्तचोदितो हारो न वक्ता जरणा अनाकृतः । तस्य पत्तमन्द-
नुपः कृष्णजहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ॥ ७ ॥ स्थो न यातः शिक्कमिः
कुतो द्यामङ्गमिरुपेमिरीयते । आदस्य ते कृष्णामो दक्षि सूरयः शूस्थेव त्वेष-
थादीपते वयः ॥ ८ ॥ त्वया ह्यग्ने वरुणो धृतव्रतो मित्रः शशंद्र अयेमा मुदानवः ।
यत्सीमनु क्रतुना विश्वथाविभुरगन्न नेमिः परिभ्रजायथाः ॥ ९ ॥ त्वमग्ने श-
शमानाय सुन्वते रत्रं यविष्ट देवतातिमिन्वमि । तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं
भगं न कारे महिरन्न धीमहि ॥ १० ॥ अस्मे रयिं न स्वर्थं दमनसं भगं दक्षं न
पपृचामि धर्णसिम् । रश्मीरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च
सुक्रतुः ॥ ११ ॥ उत नः मुद्योन्मा जीराश्चो होता मन्द्रः शृण्वच्चन्द्ररथः । स
नो नेपञ्चेपतमैरमृगोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ ॥ १२ ॥ अस्ताव्यग्निः शि-
मीवद्विरकैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः । अमी च ये मध्वानो वयं च मिहं न सूरौ
अति निष्टतन्युः ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १४२ ॥ १—१३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ देवता—१, २, ३, ४ अग्निः । ५ वह्निः । ६
देव्यो द्वारः । ७ उषासानका । ८ देव्यो होतारौ । ९ सरस्वतीलाभारत्यः । १० त्वष्टा । ११
यनस्पतिः । १२ स्वाहाकृतिः । १३ इन्द्रश्च ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ८, ९ निचुदनुष्टुप् ।
४ स्वराडनुष्टुप् । ३, ७, १०, ११, १२ अनुष्टुप् । १३ भुरिगुणिक् ॥ स्वरः—१—१२
गान्धारः । १३ कपजः ॥

॥ १४२ ॥ समिद्रो अग्न आ वह देवां अद्य यत्सुचि । तन्तुं तनुष्व पुर्व्यं सु-
तसोमाय दाशुपे ॥ १ ॥ घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् । यज्ञं विप्रस्य मावतः
शशमानस्य दाशुपः ॥ २ ॥ शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति । न-
राशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः ॥ ३ ॥ शलितो अग्न आ वहेन्द्र चित्रमिह

अ० २ । अ० २ । व० १२] ६६ [म० १ । अ० २१ । छ० १४३ ।

प्रियम् । इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा मुजिह्व वच्यते ॥ ४ ॥ स्तुणानासो यतकुचो
बहिर्यज्ञे स्वध्वरे । वृज्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ॥ ५ ॥ वि श्रयन्तामृता-
वृधः प्रयै देवेभ्यो महीः । पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्रतः ॥ ६ ॥ १० ॥
आ भन्दमाने उपाके नक्रोषासा सुपेशसा । यद्ही ऋतस्य मातरा सीदतां बहि-
रा सुमत् ॥ ७ ॥ मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यत्नतामिमं
मिध्रमद्य दिविस्पृशम् ॥ ८ ॥ शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती । इळा सर-
स्वती मही बहिः सीदन्तु यज्ञियाः ॥ ९ ॥ तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरुत्मना । त्वया
पोषाय वि व्यतु राय नाभा नो अस्मयुः ॥ १० ॥ अवसृजन्नय त्मना देवान्येति
वनस्पते । अग्निर्देव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः ॥ ११ ॥ पुष्यवते मरुत्वंते वि-
श्वदेवाय त्रायवे । स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन ॥ १२ ॥ स्वाहाकृतान्या
गृह्युप हव्यानि वीतये । इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे ॥ १३ ॥ ११ ॥

॥ १४३ ॥ १—८ दीर्घतमा ऋपिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ७ निचजगती ।
२, ३, ५ विराड्जगती । ४, ६ जगती च । ८ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—७ निपादः ।
८ धैवतः ॥

॥ १४३ ॥ प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्रये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे ।
अपां नपाद्यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीददृत्विचयः ॥ १ ॥ स जाय-
मानः परमे व्योमन्याविग्निर्मवन्मातरिश्वने । अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्जमता
प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥ २ ॥ अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः
सुमन्दशः सुप्रतीकस्य मुद्युतः । भात्वत्तमो अत्यकुन सिन्धवोऽग्रे रजन्ते असंसन्तो
अजराः ॥ ३ ॥ यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्जमता ।
अग्निं तं गीर्मिहिनुहि स्व आ दमे य एको वस्त्रो वरुणो न राजति ॥ ४ ॥ न यो
वराय मरुतामिव स्ननः सेनैव सृष्टा दिव्या यथ शनिः । अग्निर्जम्भेस्तिगितैरन्ति भ-
वीति योधो न शत्रुन्स वना न्यूञ्जते ॥ ५ ॥ कुविन्नो अग्निरुचयस्य वीरमद्वसुष्कु-
विद्वसुभिः काममावरत् । त्रोदः कुवित्तुज्यान्मातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया
गृथे ॥ ६ ॥ घृतप्रतीकं व ऋतस्य धुषदमग्निं मित्रं न समिधान ऋजने । इन्धानो
अक्रो विदथेषु दीधच्छुक्रवर्णाभुदु नो यंसन्त धियम् ॥ ७ ॥ अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भि-
रग्ने शिवेभिर्नः प्रायुभिः पाहि शर्मैः । अदब्धेभिरदपितेभिर्गृष्टेऽग्निमिषद्भिः परि
पाहि नो जाः ॥ ८ ॥ १२ ॥

अ० २ । अ० २ । व० १५] ६७ [ग० १ । अ० २१ । सू० १४६ ।

॥ १४४ ॥ १—७ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५, ७ निचृ-
जगती । २ जगती । ६ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ७ निपादः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४४ ॥ एति प्र होता व्रतमस्य माययोर्ध्वा दधानः शुचिपेशसं धियम् ।
अभि मुचः क्रमते दक्षिणावृत्तो या अस्य धाम प्रथमं ह निसेते ॥ १ ॥ अर्भीपू-
तस्य दोहना अनूपत योनां देवस्य मदेते परीवृताः । अपामुपस्थे विभृतो यदा-
वमदधे स्वधा अधयद्याभिरीयते ॥ २ ॥ युयुपतः सर्वयसा तदिद्वपुः समानमर्थं
वितत्रिता निधः । आदीं भगो न हव्यः समस्मदा बोळहुन रग्मीन्समयंसत रा-
रथिः ॥ ३ ॥ यपीं द्वा सर्वयसा सपर्यतः समाने योनां मिथुना समोक्ता । दिवा
न नक्तं पक्षितो युवाजनि पुरु चरञ्जरो मानुषा युगा ॥ ४ ॥ तर्मीं हिन्वन्ति
धीतयो दश त्रिशो देवं मर्ताम उतये हवामहे । धनोरधिं प्रवत आ स ऋएवत्य-
भित्रजंद्भिद्युना नवाधित ॥ ५ ॥ त्वं ह्यग्रे दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपा
इव त्मना । एनीं त एते बृहती अभिथिना हिरण्ययी वक्त्रेयी बृहिराशाने ॥ ६ ॥
अग्ने जुषस्व प्रति हयं तद्वचो पन्द्र स्वधाव्य ऋतजात सुक्रतो । यो विश्वतः प्रत्य-
ङ्ङर्हसि दर्शतो एवः सन्दृष्टो पितृमां इव क्षयः ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ १४५ ॥ १—४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ विगाडजगती । २,
५ निचृजगती च । ३, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५ निपादः । ३, ४ धैवतः ॥

॥ १४५ ॥ तं पृच्छता स जगामा स वेदं स चिकित्वा ईयते सा न्वीयते ।
तस्मिन्सन्ति प्रशिपस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य श्वेदमः शुष्मिणरपतिः ॥ १ ॥
तमित्पृच्छन्ति न मिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् । न मृष्यते
प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्त्वा सचते अप्रदपितः ॥ २ ॥ तमिदं चच्छन्ति जुहोस्तम-
र्वतीर्विश्वान्येकः शृणवद्वचोभि मे । पुरुषैपस्ततुर्गिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशु-
रादक्ष सं रभः ॥ ३ ॥ उपस्थाय चरति यत्समारत सद्यो जातस्तन्गा युज्येभिः ।
अग्निश्चान्तं मृशते नाथे मुदे यदीं गच्छन्त्युशनीरपिष्ठितम् ॥ ४ ॥ स ई मृशो
अप्यो वनर्गुरुषं त्वच्युपमस्यां नि धायि । व्यब्रवीद्व्युना मर्त्येभ्योऽग्निविद्वां
ऋतचिद्धि मृत्यः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १४६ ॥ १—५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ विगाट्त्रिष्टुप् ।
३, ५ त्रिष्टुप् । ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० २ । अ० २ । व० १७] ६८ [म० १ । अ० २१ । सू० १४८ ।

॥ १४६ ॥ त्रिमूर्धानं समरंशिम गृणीषेऽनूनमग्निं पित्रोरुपरथे । निपत्तम-
स्य । चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रोचनापप्रिवांसम् ॥ १ ॥ उक्षा गृह्णां अभि-
ववक्ष एने अजरस्तस्थावितऊतिर्ऋष्वः । उर्वाः पदो नि दधाति सानां गृह-
न्त्यूर्धो अरुषासो अस्य ॥ २ ॥ समानं वत्समभि सञ्चरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः
सुमेके । अनपवृज्यां अध्वतो भिमाने विश्वान्केतो अर्थि महो दधाने ॥ ३ ॥
धीरांसः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुयम् । सिषांसन्तः पर्य-
पश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत्सूर्यो नृन् ॥ ४ ॥ दिदृक्षेण्यः परि काष्ठासु
जेन्य इलेन्यो महो अर्भाय जीवसे । पुरुत्रा यदभवत्सूरहभ्यो गर्भभ्यो मधवा
विश्वदर्शतः ॥ ५ ॥ १५ ॥

॥ १४७ ॥ १—५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५ निचृत्
त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १४७ ॥ कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोर्दिदाशुर्वाजोभिराशुपाणाः । उभे
यत्तेके तनये दधाना ऋतस्य सामव्रणयन्त देवाः ॥ १ ॥ बोधा मे अस्य वचसो
यविष्ठ महिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु त्वां गृणाति वन्दारुस्ते
तन्वं वन्दे अग्ने ॥ २ ॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुग्ितादर-
क्षन् । ररक्ष तान्त्पृकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाहं देभुः ॥ ३ ॥ यो नो
अग्ने अरंरिवाँ अग्रायुरंरतीवा मर्चयति द्येनं । मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा
अनु मृच्छीष्ट तन्वं दुरुक्कः ॥ ४ ॥ उत वा यः सहस्य प्रविद्वान्मर्तो मर्तं मर्चयति
द्येनं । अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्तमग्ने मार्किर्नो दुग्िताय धायीः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १४८ ॥ १—५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ पङ्क्तिः । ५
स्वराट् पङ्क्तिः । ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५ पञ्चमः । ३, ४ धैवतः ॥

॥ १४८ ॥ मथीद्यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सु विश्वदेव्यम् । नि
यं दधुर्मेनुष्यासु वित्तु स्वर्णं चित्रं वपुषे विभावं ॥ १ ॥ ददानमिन्न ददभन्त
मन्माग्निर्वरुथं मम तस्य चाकन् । जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मोपस्तुतिं मरमाणस्य
कारोः ॥ २ ॥ नित्यं चिन्तु यं सदनं जगृध्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियांसः । प्र स्र-
नयन्त गृभयन्त इष्टावश्वासो न रथ्यो रारहाणाः ॥ ३ ॥ पुरुणि दस्मो नि रि-
णाति जम्भेराद्रोचते वन आ विभावा । अदस्य वातो अनु वाति शोचिरस्तुर्न

अ० २ । अ० २ । व० २०] ६६ [म० १ । अ० २१ । सू० १५१ ।

शर्यामसनामनु द्यून् ॥४॥ न यं रिपत्रो न रिपण्यत्रो गर्भे सन्तं रेपणा रेपयन्ति ।
अन्धा अपश्या न दमन्नभिरुया तिन्याम ई प्रेतारो अरक्षन् ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ १४६ ॥ १—५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ भुरिगनुष्टुप् । २, ४
नितृदनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् । ३ उष्णिक् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ गान्धारः । ३
ऋषभः ॥

॥ १४६ ॥ मुहः स राय एषेते पतिर्दन्तिन इन्म्य चमुनः पद आ । उप
ध्रजन्तमद्रयो विधन्तिन् ॥ १ ॥ स यो वृषा नृगं न रोदस्योः श्रवोभिरस्ति जी-
वपीनमर्गः । प्र यः सस्त्राणः शिश्रीत योनौ ॥ २ ॥ आ यः पुरं नार्मिणीमदी-
हेदन्यः कविर्नभन्यो नार्यो । सुगो न रुक्कञ्छतात्मा ॥ ३ ॥ अभि द्विजन्मा व्री
रोचनानि विश्वा रजामि शुशुचानो अस्थान । होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ॥ ४ ॥
अयं स होता यो द्विजन्मा त्रधा दधे वार्याणि श्रवम्या । मर्तो यो अस्मै सुतु-
को ददाश ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १५० ॥ १—३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३ भुरिगायत्री ।
२ नितृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३ पङ्कजः । २ ऋषभः ॥

॥ १५० ॥ पुरु त्वा दाश्वान्वोचिधिरिग्ने तव स्विदा । तौदस्येव शरण आ
महस्य ॥ १ ॥ व्यन्तिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुपः । कदा चन प्रजिगतो अदे-
वयोः ॥ २ ॥ स चन्द्रो विप्र मन्यो महो ब्राधन्तमो दिवि । प्रप्रेत्ते अग्ने वनुषः
रयाम ॥ ३ ॥ १९ ॥

॥ १५१ ॥ १—६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१ भुरिक् त्रिष्टुप् ।
२, ३, ४, ५ विराट् जगती । ६, ७ जगती । ८, ९ नितृजगती च ॥ स्वरः—१ धैवतः ।
२—६ निषादः ॥

॥ १५१ ॥ मित्रं न यं शिम्या गोपु गव्यवः स्वाध्यों विदथे अप्यु जीर्जन-
न् । अरैजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजुतं जनुषामवः ॥ १ ॥ यद्व
त्यद्वा पुरुमीळहस्य सोमिनः प्र भित्रासो न दधिरे स्वाधुवः । अथ क्रतुं विदतं
गातुमर्चेत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः ॥ २ ॥ आ वा भूषन्तिनयो जन्म रोद-
स्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे । यदीमृताय मरथो यदर्वते प्र होत्र्या शिम्या

अ० २ । अ० २ । व० २३ । १०० [म० १ । अ० २१ । सू० १५३ ।

वीथो अध्वरम् ॥ ३ ॥ प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा वीपथो
वृहत् । युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं मां न धुर्युर युजाथे अपः ॥ ४ ॥ इहो
अत्र महिना वारमृगवथोऽरेणवस्तुज आ सन्नन्धेनवः । स्वगन्ति ता उपरताति सू
र्यमा निष्ठुच उपसस्तकवीरिव ॥ ५ ॥ २० ॥ आ वामताय केशिनीरनूपत मित्र
यत्र वरुण गातुमर्चथः । अत्र त्मनां सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामि-
रज्यथः ॥ ६ ॥ यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसाधनः ।
उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्मयू ॥ ७ ॥ युवां यज्ञैः
प्रथमा गोभिरेवजत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु । भरन्ति वां मन्मना संयता
गिराऽहप्यता मनसा रेवदाशाथे ॥ ८ ॥ रेवद्वयो दधाथे रेवदाशाथे नगं माया-
भिरितिऊति माहिनम् । न वां द्यावोऽहभिर्नोति सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशु-
र्भघम् ॥ ९ ॥ २१ ॥

॥ १५२ ॥ १—७ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ६
त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ७ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १५२ ॥ युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तेवो ह सर्गाः । अ-
वातिरतमनृतानि विश्वं ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे ॥ १ ॥ एतच्चन त्वां वि चिके-
तदेषां मृत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋधावान् । त्रिर्गभि हन्ति चतुरश्रिस्तु देवनिदो ह
प्रथमा अज्यन् ॥ २ ॥ अपादेति प्रथमा पुद्वर्तीनां कस्तद्वो मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भग्न्या चिदस्य ऋते पिपत्येनृतं नि तारित् ॥ ३ ॥ प्रयन्तमित्परि जारं
कनीनां पश्यामसि नोपनिषद्यमानम् । अतवपृग्णा वितंता वसानं प्रियं मित्रस्य
वरुणस्य धाम ॥ ४ ॥ अनश्वा जातो अनर्भाशुर्वा कर्निकदत्पतयदुर्ध्वमानुः । अ-
चित्तं ब्रह्म जुजुष्युर्वानः प्र मित्रे धाम वरुणे गुणन्तः ॥ ५ ॥ आ धेनवो मामते-
यमवन्तीव्रह्मप्रियं पीपयन्मस्मिन्नध्वन् । पिन्वो मिचेत वयुनानि विद्वानासाविर्वा-
सन्नदिति मुरुष्येत् ॥ ६ ॥ आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा ववृत्याम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतेनासु सद्या अस्माकं वृष्टिर्दिव्या सुपारा ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ १५३ ॥ १—४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् ङितिः ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ १५३ ॥ यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः । धृतै-

अ० २ । अ० २ । व० २५] १०१ [म० १ । अ० २१ । सू० १५५ ।

धृतस्नु अथ यद्वापस्मे अर्ध्वर्धो न धीतिभिर्मगन्ति ॥ १ ॥ प्रस्तुतिर्वा धाम न प्रयु-
क्तिर्यामि मित्रावरुणा सुवृक्किः । अनङ्गि यद्वा विदथेषु होता मुम्नं वां सुर्वि-
पणाविर्यक्षन् ॥ २ ॥ पीपाय धेनुर्दितिर्हताय जनार्थ मित्रावरुणाहविर्दे । हि-
नोति यद्वा विदथे सपर्यन्तस गतहव्यो मानुषो न होता ॥ ३ ॥ उत वां विक्षु म-
द्यास्वन्धो गाव आश्व पीपयन्त देवीः । उतो नो अस्य पृथ्व्यः पतिर्दन्वीतं पानं
पर्यस उस्त्रियायाः ॥ ४ ॥ २३ ॥

॥ १५४ ॥ १—६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ विष्णुदेवता ॥ छन्दः—१, २ विराट्त्रिष्टुप् ।
३, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ चिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १५४ ॥ विष्णोनु कं वीर्यणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विप्रमे रजोमि ।
यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणश्चेधोरुगायः ॥ १ ॥ प्र तद्विष्णुःस्तवते वीर्येण
मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः । यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिलियन्ति भुवनानि
विश्वा ॥ २ ॥ प्र विष्णवे शूपमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे । य इदं दीर्घं
प्रयतं सधस्थमेको विप्रमे त्रिमिरित्पदेमिः ॥ ३ ॥ यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्य-
क्षीयमाणा स्वधया मदन्ति । य उ विधातु पृथिवीपुत द्यामेको दाधार भुवनानि
विश्वा ॥ ४ ॥ तदस्य प्रियमभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवयज्ञो मदन्ति । उरु-
क्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्य उत्सः ॥ ५ ॥ ता वां वास्तू-
न्गुश्मसि गर्भधेयं यत्र गावो भूरिश्रद्धा अयामः । अत्राह तदुरुगायस्य वृणः पर-
मं पदमव भाति भूरि ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ १५५ ॥ १—६ दीर्घतमा ऋषिः । विष्णुदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ६ भुक्ति
त्रिष्टुप् । ४ स्वराट्त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् । २ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ३—६
धैवतः । २ निषादः ॥

॥ १५५ ॥ प्र बः पान्तमन्धसो धियायते महे शराय विष्णवे चार्चत । या
सानुनि पर्वतानामदाभ्यामहस्तस्थतुर्वतेव साधुना ॥ १ ॥ त्वेषमिन्था समरणं
शिमीवतोरिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति । या मर्त्याय प्रतिधीयमानमिच्छुशानो-
रस्तुरमनामुरुष्यथः ॥ २ ॥ ता ई वर्धन्ति मद्यस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे
भुजे । दधाति पुत्रोऽवरं परं पितुर्नाम तृतीयमार्धं रोचने दिवः ॥ ३ ॥ तत्तदिद-
स्य पौंस्यं गृणीममीनस्य त्रातुरवृकस्य भीळहुषः । यः पार्थिवानित्रिभिरिद्विगाम-

अ० २ । अ० २ । व० २७] १०२ [म० १ । अ० २२ । सू० १५७ ।

मिरुक्रमिष्टोरुगायाय जीवसे ॥ ४ ॥ द्वे इदस्य क्रमणे स्वरदशोऽभिरुगाय मर्त्यो
भुरण्यति । तृतीयमस्य नकिरा दधर्पति वयश्चन पतर्यन्तः पतत्रिणः ॥ ५ ॥ च-
तुर्भिः साकं नवति च नामभिश्चकं न वृत्तं व्यतीरवीविपत् । बृहच्छरीरो विमिमान्
ऋक्भिर्गुवा कुमारः प्रत्येत्याहवम् ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ १५६ ॥ १—५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ विष्णुर्देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २
विराट् त्रिष्टुप् । ५ स्वराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृजगती । ४ जगती ॥ स्वरः—१, २, ५
धैवतः । ३, ४ निषादः ॥

॥ १५६ ॥ भवा मित्रो न शेव्यो घृतासुतिर्विभूतद्युम्न एव्या उ सप्रथाः ।
अर्धा ते विष्णो विदुषा चिदर्थः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता ॥ १ ॥ यः पूच्यार्थं
वेधमे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति । यो जातमस्य महतो महि ब्रवन्सेदु
श्रवोभिर्युज्यं चिदर्थ्यसत् ॥ २ ॥ तमु स्तोतारः पूच्य यथा विद ऋतस्य गर्भं ज-
नुषा पिपतेन । आस्य जानन्तो नाम चिद्विवकन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे
॥ ३ ॥ तमस्य राजा वरुणस्तमश्चिना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधमः । दाधार द-
त्तमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवां अपोर्णते ॥ ४ ॥ आ यो विवायं सच-
थाय देव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृतरः । वेधा अजिन्वन्तिषधस्थ आर्यमृतस्य
भागे यजमानमाभजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥ २१ ॥

॥ १५७ ॥ १—६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । ५ निचृत्
त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४ जगती । ३ निचृजगती ॥ स्वरः—१, ५, ६ धैवतः ।
२, ३, ४ निषादः ॥

॥ १५७ ॥ अर्वाध्वमिज्म उदेति सूर्यो व्युपाश्चन्द्रा मद्यावो अविषा । आ-
युक्षानामश्चिना यातरे रथं प्रामावीदेवः सविता जगत्पृथक् ॥ १ ॥ यद्युज्जाथे वृषणम-
श्चिना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम् । अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना
शूरसाता भजेमहि ॥ २ ॥ अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनोरथो जीराश्वो अश्विनोर्याति
सुष्टुतः । त्रिवन्धुरो मधवा विश्वमौमगः शं न आ वक्षद्विपदे चतुष्पदे ॥ ३ ॥ आ
न ऊर्जं वहतमश्चिना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम् । प्रायुस्तारिष्टं नी र-
पांसि मृक्षतं सेधतं द्वेपो भवतं सचाश्रुवा ॥ ४ ॥ युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं
विश्वेषु भुवनेष्वन्तः । युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीरश्चिनाविरयेथाम् ॥ ५ ॥

अ० २ । अ० ३ । व० ३] १०३ [म० १ । अ० २२ । सू० १६० ।

गुवं ह स्थो भिपजा मेपजेभिरथो ह स्थो रथ्यागथ्येभिः । अथो ह तत्रमधि धत्थ
उग्रा यो वां हविष्णान्मनसा दृदाश ॥ ६ ॥ २७ ॥ २ ॥

॥ १५८ ॥ १—६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृत्
त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः ।
३ पञ्चमः । ६ गान्धारः ॥

॥ १५८ ॥ वसु रुद्रा पुरुमन्तु वृधन्ता दशस्यते नो वृषणावमिष्टौ । दसा ह
यद्रेक्का औचथ्यो वां प्र यत्ससाथे अकवाभिरुति ॥ १ ॥ को वां दाशन्सुमतये
चिदस्य वसु यद्रेथे नममा पदे गोः । जिगृतस्मे रेवतीः पुग्न्धीः कामप्रेणैव म-
नसा चरन्ता ॥ २ ॥ युक्ता ह यदौ तौग्रथाय पेरुवि मध्ये अर्णमो धायि पञ्चः ।
उप शमवः शरणं गमेयं शरो नाज्म पतयद्भिरेवः ॥ ३ ॥ उपस्तुतिर्गोच्यमुक्ये-
न्मा मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम् । मा मामेधो दशतयश्चितो धाक् प्र यदौ व-
द्धस्मनि स्वादति क्षाम् ॥ ४ ॥ न मा गरुधो मावर्तमा दामा यवी सुसमुव्य-
मवाधुः । शिरो यदस्य त्रैतनो वितलन्स्वयं दाम उगं अंसावपि ग्ध ॥ ५ ॥ दीर्घ-
तमा मामतेयो जुजुवीन्दशमे युगे । अपामर्थ यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १५९ ॥ १—४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१ विराट्
जगती । २, ३, ४ निचृज्जगती । ४ जगती च ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ १५९ ॥ प्र द्यावा यज्ञः पृथिवी ऋतावृधा मही स्तुपे विदथेषु प्रचेतसा ।
देवेभिर्ये देवपुत्रे सुदंसमेन्था धिया वार्याणि प्रभृपतः ॥ १ ॥ उत मन्ये पितुर-
द्रुहो मनो मातुर्महि स्वतवस्तद्वीमभिः । सुरेतसा पितरा भूमं चक्रतुरु प्रजाया
अमृतं वरीमभिः ॥ २ ॥ ते सूनवः स्वपसः सुदंससो मही जजुर्मातरा पूर्वचित्तये ।
स्थातुश्च सत्यं जगतश्च धर्मेणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वयाविनः ॥ ३ ॥ ते मायिनो
ममिरे सुप्रचेतसो जामी सयौनी मिथुना समोकमा । नव्यन्नव्यं तन्तुमा तन्वते दिवि
समुद्रे अन्तः कवयः सुदीतयः ॥ ४ ॥ तद्राधो अद्य सवितुर्वरेण्यं वयं देवस्य प्र-
सवे मना महे । अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुना गयि धत्तं वसुमन्तं शतग्विनम्
॥ ५ ॥ २ ॥

॥ १६० ॥ १—४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१ विराट्
जगती । २, ३, ४, ५ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० २ । अ० ३ । व० ५] १०४ [म० १ । अ० २२ । सू० १६१ ।

॥ १६० ॥ ते हि द्यावापृथिवी विश्वशम्भुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी ।
सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः ॥ १ ॥ उरुव्यचसा
महिनी असश्चता पिता माता च भुवनानि रक्षतः । सुधृष्टमे वपुष्णेन रोदसी
पिता यत्सीमभि रूपैर्वासयत् ॥ २ ॥ स बर्हिः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान्पुनाति धीरो
भुवनानि प्रायया । धेनुं च पृथि वृषभं सुरेतसं विश्वाहा शुक्रं पयो अस्य
दुक्षत ॥ ३ ॥ अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशम्भुवा ।
वि यो ममे रजसी सुक्तयुगजरेभिः स्कम्भेभिः समानृचे ॥ ४ ॥ ते नो गृणाने
महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत् । येनामि कृष्टीस्ततनाम विश्वाहा
पनायमोजो अस्मे समिन्वतम् ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ १६१ ॥ १—१४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ कञ्यो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् जगती ।
२, ५, ६, ८, १२ निचृजगती । ७, १० जगती च । ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ४, १३ भुक्त्
त्रिष्टुप् । ६ स्वराट् त्रिष्टुप् । ११ त्रिष्टुप् । १४ स्वराट् पङ्क्तिः । स्वरः—१, २, ५—८,
१०, १२ निपादः । ३, ४, ६, ८, ११ ध्रुवतः । १४ पञ्चमः ॥

॥ १६१ ॥ किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आजगन्किमीयते दृत्यङ्ककथदक्षिम ।
न निन्दिम चमसं यो महाकुलोऽयं भ्रातृद्वेण इक्षतिमृदिम ॥ १ ॥ एकं चमसं
चतुरस्कृणोतन तद्वो देवा अब्रुयन्तद आगमम् । सौधन्वना यद्येवा कर्णियथ साकं
देवैर्यज्ञियापो भविष्यथ ॥ २ ॥ अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाश्चः कर्त्तव्यं रथ उतेह
कर्त्तव्यः । धेनुः कर्त्तव्यं युवशा कर्त्तव्यं द्वा तानि भ्रातृगुणं वः कृत्व्येमसि ॥ ३ ॥ च-
कृवांसं ऋभवस्तदपृच्छत केदभूद्यः स्य दूतो न आजगन् । यदावाख्यचमसाञ्च-
तुरः कृतानादिचष्टा माम्यन्तन्यानिजे ॥ ४ ॥ हनमिनां इति त्वष्टा यदब्रवीच्चमसं
ये देवपानमनिन्दिषुः । अन्या नामानि कृण्वते मुने सचा अन्यैरेतान्कन्यानामभिः
स्परत् ॥ ५ ॥ ४ ॥ इन्द्रो हरीं युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत ।
ऋभुर्विभ्या वाजो देवा अगच्छत सर्पसो यज्ञियं भागमैतन ॥ ६ ॥ निश्वर्मणो गा-
मरिणीत धीतिभिर्या जरन्ता युवशा ताकृणोतन । सौधन्वना अस्वादश्चमतक्षत
युक्त्वा रथमुप देवा अयातन ॥ ७ ॥ इदमुदकं पिबतेत्यब्रवीतनेदं वा या पिबता
मुञ्जनेजम् । सौधन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीये द्या सर्वने मादयाध्व ॥ ८ ॥
आपो भूरिष्टा इत्येको अब्रवीदग्निर्भूरिष्ट इत्यन्यो अब्रवीत् । वर्धयन्ती बह्वभ्यः

अ० २ । अ० ३ । व० ८] १०५ [ग० १ । अ० २२ । सू० १६२ ।

प्राक्को अत्रवीहता वदन्तश्चमसौ अपिंशत ॥ ६ ॥ श्रोणामेकं उदकं गामवाजति मां-
समेकः पिंशति सूनयाभृतं । आ निष्ठुजः शकृदेको अपाभरन्कि स्विन्नुत्रेभ्यः पित-
रा उपावतुः ॥ १० ॥ ५ ॥ उत्रत्यस्मा अकृणानना तृणं निवन्स्वपः स्वपस्यया नरः ।
अगोहस्य यदसस्तना गृहे तद्वेदपृभवो नानु गच्छथ ॥ ११ ॥ सम्मील्य यद्वचना
पर्यसर्पत कं स्वित्तात्या पितरा व आसतुः । अशपत यः कुरस्त्रं व आददे यः
प्राब्रवीत्प्रो तस्मा अत्रवीतन ॥ १२ ॥ मुषुप्वांसं ऋभवस्तदपृच्छतागोह्य क इदं
नो अबुबुधत् । श्वानं वस्तो बोधयितारमत्रवीत्संवन्सर इदमद्या व्यख्यत ॥ १३ ॥
दिवा यान्ति मरुतो भूम्यागिरयं वार्तो अंतरिक्षेण याति । अद्रिर्याति वरुणः
समुद्रैर्धुमा इच्छन्तः शवमो नपातः ॥ १४ ॥ ६ ॥

॥ १६२ ॥ १—२२ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रादयो लिङ्गोक्ता देवताः ॥ छन्दः—१,
२, ६, १०, १७, २० निचत् त्रिष्टुप् । ४, ७, ८, १८ त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् । ६, ११,
२१ भुरिक् त्रिष्टुप् । १२ स्वरट् त्रिष्टुप् । १३, १४ भुरिक् पङ्क्तिः । १५, १६, २२
स्वरट् पङ्क्तिः । १६ विराट् पङ्क्तिः । ३ निचजगती ॥ स्वरः—१, २, ४—१२, १७,
१८, २०, २१ धैवतः । १३—१६, १६, २२ पञ्चमः । ३ निषादः ॥

॥ १६२ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अयमायुग्निर्द्र ऋभुक्षा मरुतः परिं ख्यन् ।
यद्वाजिनो देवजातस्य मसैः प्रवच्यामो विदधे वीर्याणि ॥ १ ॥ यन्निणिजा रेक्सा-
मा प्रावृतस्य गतिं गृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङ्जो मेम्यद्विधिरूप इन्द्रापूष्णोः
प्रियमप्येति पार्थः ॥ २ ॥ एष छागः पुरो अश्वेन वाजिनो पूष्णो भागो नीयते
विश्वदेव्यः । अभिप्रियं यत्पुंगोलाशमर्वता चष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ॥ ३ ॥
यद्द्विष्वमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग
एति यज्ञं देवेभ्यः प्रति वेदयन्नजः ॥ ४ ॥ होताध्वयुरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राम
उत शंस्ता सुविप्रः । तेन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्तिष्ठेन वक्षणा आ पूणध्वम् ॥ ५ ॥
७ ॥ यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चपालं ये अश्वयुषाय तर्क्षति । ये चर्वन्ते पचनं
सम्मरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥ ६ ॥ उप प्रागान्सुमन्मेधायि मन्मे देव-
नामाशा उप वीतपृष्ठः । अर्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चक्रमा सुव-
न्धुम् ॥ ७ ॥ यद्वाजिनो दामं सन्दानमर्वतो या शीर्षिण्या रशना रज्जुरस्य । यद्वा
घास्य प्रभृतमास्येत्तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ८ ॥ यदश्वस्य ऋविषो

अ० २ । अ० ३ । व० ११] १०६ [म० १ । अ० २२ । सू० १६३ ।

मल्लिकाश यद्वा स्वर्गौ स्वर्धितौ निम्नमस्ति । यद्वस्तयोः शमितुर्यस्येषु सर्वा ता
ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ६ ॥ यद्वर्धयमुदरस्यापवाति य आमस्य कविषो गन्धो
अस्ति । मुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु मेधं शृतपाकं पचन्तु ॥ १० ॥ ८ ॥ यत्ते
गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधारति । मा तद्भूम्यामा भिषन्मा
वृणेषु देवेभ्यस्तदुशङ्क्यो रातमस्तु ॥ ११ ॥ ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं ये ई-
माहुः सुरभिर्निर्हरति । ये चर्वतो मांसभिन्नामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु
॥ १२ ॥ यन्नीक्ष्यं मांसपचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि । ऊ-
ष्मण्यापिधाना चरुणामङ्काः सुनाः परि भूयन्त्यश्वम् ॥ १३ ॥ निकर्मणं निष-
दनें विवर्तनं यच्च पङ्क्तीशमवतः । यच्च पौ यच्च घाति जघास सर्वा ता ते अपि देवे-
ष्वस्तु ॥ १४ ॥ मा त्वाग्निध्वनयीद्भूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विंक्त जग्निः ।
इष्टं वीतमभिगूर्त वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृह्णन्त्यश्वम् ॥ १५ ॥ ६ ॥ यद-
श्वाय वाम उपस्तृणन्त्यधीशसं या हिरण्यान्यस्मै । मन्दानमवर्तन्तं पङ्क्तीशं प्रिया
देवेष्वामयन्ति ॥ १६ ॥ यत्ते सादे महसा शकृतस्य पाप्मर्षी वा कशया वा
तुतोद । सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सदयामि ॥ १७ ॥ च-
तुस्त्रिंशद्वाजिनो देववर्णोर्वक्त्रिश्चस्य स्वर्धितिः समेति । अन्विष्टा गात्रा वयु-
ना कृणोत परुष्परुननुघुण्या वि शस्त ॥ १८ ॥ एकस्त्वष्टुश्वस्या विशस्ता द्वा
यन्तारा भवतस्तथ ऋतुः । या ते गात्राणामृतया कृणोमि ताता पिण्डानां प्र
जुहोम्यग्ना ॥ १९ ॥ मा त्वा तपन्प्रिय आन्मापियन्तं मा स्वर्धितिस्तन्वा वा ति-
ष्ठिपत्ते । मा ते गृध्रुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यमित्र मिथू कः ॥ २० ॥
न वा उ एतन्मित्रमे न रिप्यमि देवा इदं पि पथिमिः सुगमिः । हरी ते युञ्जा
पृषती अभूतामुपास्याद्वाजी धुरि रासभस्य ॥ २१ ॥ सुगव्यं नो वाजी स्वरव्यं
पुंसः पुत्रा उत विश्वापुषं यिम । अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोत क्षत्रं नो अ-
श्वा वनतां हविष्मान् ॥ २२ ॥ १० ॥

॥ १६३ ॥ १—१३ दीर्घतमा ऋपिः ॥ अम्बोऽग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, ७, १३
त्रिष्टुप् । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ४, १०,
१२ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ५—६, ११, १३ धैवतः । ४, १०, १२ पञ्चमः ॥

॥ १६३ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्तमुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य
पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुर्यं महि जातं तै अर्वन् ॥ १ ॥ यमेन दत्तं त्रित एन-

अ० २ । अ० ३ । व० १४] १०७ [म० १ । अ० २२ । सू० १६४ ।

मायुनगिन्द्रं षष्ठं प्रथमो अर्धतिष्ठन् । गन्धर्वो अस्य रश्नामगृष्णात्सरादश्च वस-
वो निरतष्ट ॥ २ ॥ अस्मि यमो अस्यादित्यो अर्धक्षितिं धितो मुखेन व्रतेन । अस्मि
सोमेन समया विप्रकृत् आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥ ३ ॥ त्रीणि त आहुदिवि
बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतैव मे वरुणश्छत्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं
जनित्रम् ॥ ४ ॥ इमा ते वाजिन्ममार्जनातीनाः शकानां सन्निधुर्निधाना । अत्रा
ते भद्रा रश्ना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥ ५ ॥ ११ ॥ आत्मानं ते
मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम् । शिरो अपश्यं पृथिभिः सुगेमिर-
रेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ ६ ॥ अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे
गोः । यदा ते मर्तो अतु मोग्मान्कादिदग्मिष्ट ओपधीरजीगः ॥ ७ ॥ अनु त्वा
रथो अनु मर्यो अर्धक्षन्तु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु घ्रातासस्तव सख्यमीयुर-
नु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥ ८ ॥ हिरण्यशुक्लोऽस्य पादा मनोजवा अवेर इ-
न्द्र आसीत् । देवा इदम्य हविरद्यमायन्यो अर्धन्तं प्रथमो अर्धतिष्ठन् ॥ ९ ॥ ई-
मन्तामः सिलिकमध्यमासः सं शूरगासो दिव्यासो अन्याः । हंसा इव श्रेणिशो
यतन्ते यदाक्षिपुर्दिव्यमज्जमध्वाः ॥ १० ॥ १२ ॥ तव शरीरं पतयिष्यर्वन्तव
चित्तं वात इव ध्रजमान् । तव शृङ्गाणि विष्टिता पुस्तारण्येषु जर्भुगणा चगन्ति
॥ ११ ॥ उप प्रागाच्छमेन वाज्यवी देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो नी-
यते नाभिरस्यानु पथान्कवयो यन्ति रेभाः ॥ १२ ॥ उप प्रागात्परमं यत्सधस्थ-
मर्वा अच्छा पितरं मातरं च । अथा देवाञ्जुष्टतपो हि गम्या अथा शास्ते दाशु-
षे वार्याणि ॥ १३ । १३ ॥

॥ १६४ ॥ १—४२ दीर्घतमा ऋषिः ॥ देवता—१—४१ विश्वदेवाः । ४२^१ वाक् ।
४२^२ आपः । ४३^१ शकधूमः । ४३^२ सोमः ॥ ४४ अग्निः सूर्यो वायुश्च । ४५ वाक् ।
४६, ४७ सूर्यः । ४८ संवत्सरात्मा कालः । ४९ सरस्वती । ५० साध्याः । ५१ सूर्यः पञ्च-
म्यो वा अग्नयो वा । ५२ सरस्वान् सूर्यो वा ॥ छन्दः—१, ९, २७, ३५, ४०, ५० विराट्
त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६, ७, ८, ११, १८, २६, ३१, ३३, ३४, ३७, ४३, ४६, ४७, ४९ निचृत्
त्रिष्टुप् । २, १०, १३, १६, १७, १९, २१, २४, २८, ३२, ५२ त्रिष्टुप् । १४, ३६, ४१, ४४,
४५ भुरिक् त्रिष्टुप् । १२, १५, २३ जगती । २६, ३६ निचृजगती । २० भुरिक् पङ्क्तिः ।
२२, २५, ४८ स्वरट् पङ्क्तिः । ३०, ३८ पङ्क्तिः । ४२ भुरिक् बृहती । ५१ विराड्-

अ० २ । अ० ३ । व० १७] १०८ [म० १ । अ० २२ । सू० १६४ ।

लुण्ठण ॥ स्वरः—१—११, १३, १४, १६—१६, २१, २४, २६—२८, ३१—३५, ३७, ३९—४१, ४३—४७, ४९, ५०, ५२ धैवतः । १२, १५, २३, २६, ३६ निषादः । २०, २२, २५, ४८, ३०, ३८ पञ्चमः । ४२, ५१ गान्धारः ॥

॥ १६४ ॥ अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य आता मध्यमो अस्त्यश्वः ।
तृतीयो आता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्वपतिं सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥ सप्त युञ्जन्ति
रथमेकचक्रमेकां अश्वो बहति सप्तनामा । त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्व यत्रेमा वि-
श्वा भुवनार्धिं तस्थुः ॥ २ ॥ इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त बहन्त्य-
श्वाः । सप्त स्वसारो अभिसंनवन्ते यत्र गवां निर्हिता सप्त नाम ॥ ३ ॥ को ददर्श
प्रथमं जायमानमथन्वन्तं यदनस्था विभर्ति । भूम्या असुरसृगात्मा कं स्वित्को
विद्वांसमुप गात्रपुमेतन् ॥ ४ ॥ पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानामेना निर्हिता
पदानि । वन्ते वृष्कयेधि सप्त तन्तून्वि तन्निरे कृत्य ओतवा उ ॥ ५ ॥ १४ ॥
अचिकित्वाञ्जितुपश्चिदत्र कवीन्पृच्छामि विद्वाने न विद्वान् । वि यस्तस्तम्भ
पलिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम् ॥ ६ ॥ इह ब्रवीतु य ईषक वेदास्य
वामस्य निर्हितं पदं वेः । शीर्ष्णः क्षीरं दृहते गावो अस्य वृत्रि वसाना उदकं
पदार्पुः ॥ ७ ॥ माता पितरमुत आ वमाज धीन्यग्रे मनसा सं हि जग्मे । सा बीभ-
त्सुर्गर्भरमा निविद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः ॥ ८ ॥ युक्ता मातासीदुरि दक्षि-
णाया अतिष्ठदधो वृजनीप्सन्तः । असीमेहन्सो अनु गामपश्यद्विधिरूप्यं त्रिषु यो-
जनेषु ॥ ९ ॥ तिस्रो मातृस्त्रीन्पितृन्विभ्रदेकं ऊर्ध्वस्तरथो नेमवं ग्लापयन्ति । म-
न्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिवाम् ॥ १० ॥ १५ ॥ द्वाद-
शारं नहि तज्जराय वर्वति चक्रं परि द्यामत्स्यं । आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त
शतानि विंशतिश्च तस्थुः ॥ ११ ॥ पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे
अर्धे पुरीषिणम् । अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे पङ्क्रे आहुरपितम् ॥ १२ ॥
पञ्चरिं चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्यभुवनानि विश्वा । तस्य नाचस्तप्यते भू-
रिभारः सनादेव न शीयते मनाभिः ॥ १३ ॥ मनेभि चक्रमजरं वि वाहृत उत्ता-
नायां दश युक्ता बहन्ति । सूर्यस्य चक्षु रजसंयावृते तस्मिन्नापिता भुवनानि विश्वा
॥ १४ ॥ साकृज्जातो सप्तयमाहुरेकजं पलिचमा ऋषयो देवजा इति । तेषामि-
ष्टानि विहितानि धा-राः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः ॥ १५ ॥ १६ ॥ स्त्रियः
सतीस्तां उ मे पुंस आहुः पश्यदक्ष एवात्र वि चेतदन्धः । कविर्यः पुत्रः स ईमा
चिकेत यस्ता विजानास पितृपितामन् ॥ १६ ॥ अत्रः परेण पर पनावरेण पदा

अ० २ । अ० ३ । व० २०] १०६ [म० १ । अ० २२ । सू० १६४ ।

वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात् । सा कद्रीची कं स्विदर्थं परागात्कं स्विद्वते नहि यूये
 अन्तः ॥ १७ ॥ अवः परेण पितरं यो अस्यानुवेदं पर एनावरेण । कवीयमानः
 क इह प्र वोचदेवं मनः कुतो अग्निं प्रजातम् ॥ १८ ॥ ये अर्वाचस्तां उ पराच
 आहुर्ये पराचस्तां उ अर्वाच आहुः । इन्द्रश्च या चक्रधुः सोमं तानि धुरान युक्ता
 रजसो वहन्ति ॥ १९ ॥ द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते ।
 तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वक्ष्यनश्नन्नयो अमि चाकशीति ॥ २० ॥ १७ ॥ यत्रा
 सुपर्णा अमृतस्य भागमनिमेषं विदधाभिस्वरन्ति । इतो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स
 मा धीरः पाकमत्रा विवेश ॥ २१ ॥ यस्मिन्ब्रुचे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते
 चाग्निं विश्वे । तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वये तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद ॥ २२ ॥ यद्वा-
 यत्रे अग्निं गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद्वा त्रैष्टुभं निस्ततत । यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य
 इत्तद्विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥ २३ ॥ गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वा-
 कम् । वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण भिमते सप्त वाणीः ॥ २४ ॥ जगता सिन्धुं दि-
 व्यस्तमायद्रथन्तरे सूर्यं पर्ययश्यत् । गायत्रस्य समिधं स्तिस्र आहुस्ततो मृद्धा प्र रिरिचे
 महित्वा ॥ २५ ॥ १८ ॥ उप ह्वये सुदुषां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुमुत दाहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं सवं सविता साविपन्नोऽर्मादो धर्मस्तदु पु प्र वोचम् ॥ २६ ॥ हिङ्कृण्वन्ती
 वंसुपत्नी वधूनां वन्समिच्छन्ती मनमाभ्यागात् । दुहामंश्चिभ्यां पयो अघ्नये सा वर्ध-
 तां महते सौमगाय ॥ २७ ॥ गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्ते मूर्धानं हिङ्कृणोन्मातवा उ । सु-
 क्राणं धर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं नयते पर्याभिः ॥ २८ ॥ अयं स शिङ्क्रे येन गौर-
 मीवृता मिमाति मायुं ध्वस्तनावधि श्रिता । साचित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यं विद्युद्भवन्ती
 प्रति वृत्रिमौहत ॥ २९ ॥ अनच्छये तुरगात् जीवेमजङ्गवं मध्य आ प्रस्थांनाम् । जीवो
 मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ॥ ३० ॥ १९ ॥ अपरशं गोषाम-
 निपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् । स सुधीचीः स विष्टृचीर्वसान आ व-
 रीवति भुवनेष्वन्तः ॥ ३१ ॥ य ई चकार न सो अस्य वेद य ई ददर्श हिरु-
 मिष्ठु तस्मात् । स मातुर्योता परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋतिमा विवेश ॥ ३२ ॥
 द्यौर्म पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्म माता पृथिवी महीयम् । उत्तानयोश्चम्बोयो-
 निन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥ ३३ ॥ पृच्छामि त्वा परमन्तं पथिव्याः पृ-
 च्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः । पृच्छामि त्वा वृणो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः
 परमं व्योम ॥ ३४ ॥ इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।
 अयं सोमो वृणो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥ ३५ ॥ २० ॥

अ० २ । अ० ३ । व० २४] ११० [म० १ । अ० २३ । सू० १६५ ।

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोरित्थन्ति प्रदिशा विधर्मणि । ते धीतिभिर्मनसा
ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥ ३६ ॥ न वि जानामि यदि वेद-
मस्मि निययः सन्नद्धो मनसा चरामि । यदा मार्गप्रथमजा ऋतस्यादिहोचो अ-
भुवे भागमस्याः ॥ ३७ ॥ अपाह् प्राडिति स्वधया गृभीतोऽमृत्यो मर्त्येना सयो-
निः । ता शश्वन्ता विपूचीना वियन्त न्योन्यं चिक्युर्न नि चिक्युर्न्यम् ॥ ३८ ॥
ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्नेवा अधि विश्वे निषेदुः । यस्तन्न वेद किमुचा
करिष्यति य इत्तद्धिदुस्त इमे समासते ॥ ३९ ॥ सुयवसमङ्गवती हि भुया अर्थो
वयं भगवन्तः स्याम । अदि तृणमध्वने विश्वदानीं पित्र शुद्धमुद्रकमाचरन्ती
॥ ४० ॥ २१ ॥ गौरीर्मिमाय सलिलानि तत्तत्केपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
अष्टपदी नवपदी बभ्रुवृषी महसाक्षरा परमे व्योमन् ॥ ४१ ॥ तस्याः समुद्रा अधि वि
क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः । ततः क्षरत्यक्षरं तद्विश्वमुप जीवति ॥ ४२ ॥
शक्रमयं धूममारादपश्यं विषुवता पर एनावरेण १ । उत्स्रगं पृश्निमपचन्त धूम-
स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् २ ॥ ४३ ॥ त्रयः कोशिनः ऋतुथा वि चक्षते संव-
त्सरे वपत एक एषाम् । विश्वमेवो अभि चष्टे शर्चाभिर्वाजिरकस्य ददृशे न रू-
पम् ॥ ४४ ॥ चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।
गुहा त्रीणि निर्हिता नेद्वयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ॥ ४५ ॥ इन्द्रं मित्रं
वरुणमग्निमाहुरयो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् । एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्य-
ग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥ ४६ ॥ २२ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो
वसाना दिवमुत्पतन्ति । त आर्ववृत्रन्तमदेनादृतस्यादिद्यूनेन पृथिवी व्युद्यते ॥ ४७ ॥
द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत । तस्मिन्त्स्रकं त्रिशता न
शङ्खवोऽर्पिताः पृष्टिर्न चलाचलासः ॥ ४८ ॥ यस्ते स्तनः शशयो यो मण्येभूर्ये-
न विश्वा पुष्यमि वार्याणि । यो रत्नधा वमवेद्यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धात-
वे कः ॥ ४९ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते हना-
कं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ ५० ॥ समानमेतद्दु-
कमुच्चैत्यव चाहभिः । भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्नयः ॥ ५१ ॥
दिव्यं सुपर्णं वायसं बृहन्तमपां गर्म दर्शतमोपधीनाम् । अभीषता वृष्टिर्मिस्तर्पय-
न्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ॥ ५२ ॥ २३ ॥ २२ ॥

॥ १६५ ॥ १—१५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४,

अ० २ । अ० ४ । व० २७] १११ [म० १ । अ० २३ । सू० १६६ ।

५, ११, १२ विराट् त्रिष्टुप् । २, ८, ९ त्रिष्टुप् । १३ निचृष्ट त्रिष्टुप् ६, ७, १०, १४ भुक्तिः पङ्क्तिः । १५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५, ८, ९, ११—१३ ध्रुवतः । ६, ७, १०, १४, १५ पञ्चमः ॥

॥ १६५ ॥ कथा शुभा सर्वयसः सनीलाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः ।
कथा मती कुत एतास एतेऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया ॥ १ ॥ कस्य ब्रह्माणि
जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ ववर्त । श्येनो इव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन महा
मनसा रीरमाम ॥ २ ॥ कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यामि सन्पते किं त इत्या ।
सं पृच्छसे समगणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्त अस्मे ॥ ३ ॥ ब्रह्माणि मे
घतयः शं सुतासः श्रुष्व इयति प्रभृतो मे अद्रिः । आशांसते प्रति हयन्त्युक्थेमा
हरी वहतस्ता नो अच्छ ॥ ४ ॥ अतो वयमन्तमेभिर्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्वः । शु-
म्भमानाः । महोभिरेता उप युज्महे न्विन्द्र स्वधामनु हि नो वभृथ ॥ ५ ॥ २४ ॥
कस्यावो मरुतः स्वधाम्नीशन्माभेकं समधत्ताहिहन्ये । अहं ह्यग्रस्तविषस्तुविष्मा-
न्विश्वस्य शत्रोरनेमं वधस्त्रः ॥ ६ ॥ भूरिं चकथ युज्येभिरस्मं सभानेभिर्वृषभ
पोस्येभिः । भूरीणि हि कृण्वामा शत्रिष्टेन्द्र क्रन्वा मरुतो यदृशाम ॥ ७ ॥ वर्ध्या
धुषं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भासेन तविषो बभूवान् । अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः
सुगा अपथकर वज्रबाहुः ॥ ८ ॥ अनुत्तमा ते मघवन्नक्तिनु न त्वावा अस्ति देवता
विदानः । न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रष्टुद ॥ ९ ॥
एकस्य चिन्मे विभ्रस्त्वोजो या नु दधृष्वान्कृण्वे मनीषा । अहं ह्यग्रो मरुतो
विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् ॥ १० ॥ २५ ॥ अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो
अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्मं चक्र । इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वे
तनूमिः ॥ ११ ॥ एवेदेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यः श्रु एषो दधानाः । सञ्च-
क्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे लदयाथा च नूनम् ॥ १२ ॥ को न्वत्र मरुतो
मामहे वः प्र यातन सखीरच्छा सखायः । मन्मानि चित्रा अपिवातयन्त एषां भूत
नवेदा म अतानाम् ॥ १३ ॥ आ यदुवस्याहुवसे न कारुस्माञ्चक्रे मान्यस्य
मेधा । ओ षु वर्त मरुतो विप्रमच्छेमा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत् ॥ १४ ॥ एष
वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्धार्यस्य मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां
विद्यामेवं वृजनं जीरदानुम् ॥ १५ ॥ २६ ॥ ३ ॥

॥ १६६ ॥ १—१५ ॥ मैत्रवरुणोऽगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—

अ० २ । अ० ४ । व० ३] ११२ [म० १ । अ० २३ । सू० १६६ ।

१, २, ८ जगती । ३, ५, ६, १२ १३ निचृज्जगती । ४ विराट् जगती । ७, ९, १० भुरिक्
त्रिष्टुप् । ११ विराट् त्रिष्टुप् । १४ त्रिष्टुप् । १५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—६, ८, १२, १३
निषादः । ७, ९—११, १४ धेवतः । १५ पञ्चमः ॥

॥ १६६ ॥ तन्नु वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषमस्य केतवे । ऐधे-
ब यामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेवं शक्रास्तविषाणि कर्तन ॥ १ ॥ नित्यं न सुतुं मधु
विभ्रंत उष क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः । नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न
मर्धति स्वतंसो हविष्कृतम् ॥ २ ॥ येस्मा ऊमासो अमृता अरांसत रायस्पोषं
च हविषा ददाशुषं । उच्चन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरू रजांसि पयसा मयोभुवः
॥ ३ ॥ आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयंतासो अधजन् । मय-
न्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयंतास्वृष्टिषु ॥ ४ ॥ यस्त्वेपयामा
नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः । विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्प-
ती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ॥ ५ ॥ १ ॥ युयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनारि-
ष्ट्रामाः सुमतिं पिपतेन । यत्रा वो दिष्टुद्रदति किर्विदती रिणार्ति पञ्चः सुधितेव
बर्हणा ॥ ६ ॥ प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्रराधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः ।
अर्चन्त्यर्कं मंदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या ॥ ७ ॥ शतभुञ्जि-
भिस्तमभिर्दुतेरघात्पूर्मी रक्षता मरुतो यमावत । जनें यमग्रास्तवसो विरिणिनः
पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु ॥ ८ ॥ विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्यैव
तविषाण्याहिता । अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽहो वक्षका समया वि वावृते
॥ ९ ॥ भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः । अंसेष्वताः
पविषु क्षुरा अग्नि वयो न पचान्व्यनु श्रियो धिरे ॥ १० ॥ २ ॥ महान्तो पृष्ठा
विभ्रो विभ्रूतयो दूरेदृशो ये दिव्या इव स्वर्गिः । मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आ-
सभिः संभिरला इन्द्रै मरुतः परिष्टुमः ॥ ११ ॥ तद्वः सुजाता मरुतो महित्वन-
दीर्घ वो दात्रमर्दितरिव व्रतम् । इन्द्रश्चन त्यजसा वि हुणाति तज्जनाय यस्मै
सुकृते अराध्वम् ॥ १२ ॥ तद्वो जामित्वं मरुतः परं युगे पुरू यच्छंसममृतास आ-
वत अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो दंसनरा चिकित्रिरे ॥ १३ ॥ येन
दीर्घ मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा तुरासः । आ यत्तनन्वृजने जनास ए-
भिर्ग्रेभिस्तदमीष्टिमश्याम् ॥ १४ ॥ एष वः स्तोमो मरुत इय गीमीन्दार्यस्य मा-
न्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १५ ॥ ३ ॥

अ० २ । अ० ४ । व० ६] ११३ [म० १ । अ० २३ । व० १६८ ।

॥ १६७ ॥ १—११ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो मरुतु देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५
भुरिक् पङ्क्तिः । ७, ६ स्वराट् पङ्क्तिः । १० निचृत् पङ्क्तिः । ११ पङ्क्तिः । २, ३, ६,
८ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७, ६—११ पञ्चमः । २, ३, ६, ८ धैवतः ॥

॥ १६७ ॥ सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्ततमाः । सहस्रं
रायो मादययधै सहस्रिण उषं नो यन्तु वाजाः ॥ १ ॥ आ नोऽवोभिर्मरुतो या-
न्त्वच्छा ज्येष्ठैर्भिर्वा बृहद्देवैः सुमायाः । अध यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चि-
द्धनयन्त पार ॥ २ ॥ मिम्यन्त येषु सुधिता घृताक्षी हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋषिः ।
गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विद्वथ्येव सं वाक् ॥ ३ ॥ परा शुभ्रा अ-
यासो यद्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः । न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त
वृधं मरुताय देवाः ॥ ४ ॥ जोषद्यदीमसुर्या सचधै विषितस्तुका रोदसी नमणाः ।
आ सुर्येव विधतो रथं गान्धेपप्रतीका नमसो नेत्या ॥ ५ ॥ ४ ॥ आस्थापय-
न्त युवति युवानः शुभे निमिषां विदथेषु पञ्चाम् । अको यद्वो मरुतो हविष्मा-
न्गायद्वाथं सुतसोमो दृवस्यन् ॥ ६ ॥ प्र तं विवक्षि वक्ष्यो य एषां मरुतां महि-
मा मृत्यो अस्ति । सचा यदी वृषमणा अहंयुः स्थिरा विज्जनीविहते सुभागाः ॥ ७ ॥
पान्ति मित्रावरुणाववद्याचयेत ईमर्यमो अप्रशस्तान् । उन च्यवन्ते अच्युता भुवा-
णि वावृध ई मरुतो दानिवारः ॥ ८ ॥ नही नु वो मरुतो अनत्यस्मे आगताश्चि-
च्छ्वसो अन्तमापुः । ते धृष्णुना शर्वमा दृशुवांसोऽर्णो न द्वेषो धृषता परि पुः
॥ ९ ॥ वयमयेन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं शो वोचिमहि समर्ये । वयं पुरा महि च नो अनु-
द्यन् तन्न ऋभुदा नर मनुष्यान् ॥ १० ॥ एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्पस्य
मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ १६८ ॥ १—१० अगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृज्ज-
गती । २, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ स्वराट् त्रिष्टुप् । ६, ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । ९
निचृत् त्रिष्टुप् । १० पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४ निषादः । २, ३, ५—६ धैवतः । १० पञ्चमः ॥

॥ १६८ ॥ यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिधिर्यन्धियं वो देवया उ दधिध्वे ।
आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्योर्महे ववृत्यामवसे सुवृक्किमिः ॥ १ ॥ वव्रासो न
ये स्वजाः स्वतवस इषं स्वरभिजायन्त धृतयः । सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा
गात्रो वन्द्यासो नोक्षणाः ॥ २ ॥ सोमासो न ये सुतास्तृप्तांशवो दृत्सु पीतासो

अ० २ । अ० ४ । ब० ६] ११४ [म० १ । अ० २३ । सू० १६६ ।

दुवसो नासते । ऐषामंसेषु रम्भिणीवि रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ॥ ३ ॥
 अब स्वयुक्ता दिव आ वृथा ययुर्मर्त्याः कशया चोदत त्मना । अरेणवस्तुविजाता
 अचुच्यबुद्धहानि चिन्मरुतो भाजदृष्टयः ॥ ४ ॥ को वोऽन्तर्मरुत ऋष्टिविद्युतो
 रेजति त्मना हन्वेव जिह्वायां । धन्वच्युत इषां न यामनि पुरुषैषां अह्न्योऽनंतशः
 ॥ ५ ॥ ६ ॥ कं स्वित्स्य रजसो महस्परं कावरं मरुतो यस्मिन्नायय । यच्चया-
 वयथ विधुरेव संहितं व्यद्रिणा पतथ त्वेषमर्णवम् ॥ ६ ॥ सातिर्न वोऽमवती स्व-
 र्वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती । भद्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथु-
 जयी अमुर्येव जज्जती ॥ ७ ॥ प्रति शोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदभियां वा-
 चमुदीरयन्ति । अव स्यन्त विद्युतः पृथिव्यां यदां नृते मरुतः पुण्यवन्ति ॥ ८ ॥
 असूत पृश्निर्महते रणाथ त्वेषमयासां मरुतामनीकम् । ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्य-
 मादिस्त्वधापिपिरां पर्यपश्यन् ॥ ९ ॥ एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दिर्यस्य
 मान्यस्य क्रारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ १६६ ॥ १—८ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ भुगिक् पङ्क्तिः ।
 २ पङ्क्तिः । ५, ६ स्वराट् पङ्क्तिः । ४ ब्राह्मयष्टिक् । ७, ८ त्रिचत् विष्टप् ॥
 स्वरः—१—३, ५, ६ पञ्चमः । ४ ऋषभः । ७, ८ धैवतः ॥

॥ १६६ ॥ महश्चिच्चर्मिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरुता । स नो
 वेधो मरुतां चिक्निवान्मुष्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा ॥ १ ॥ अपृञ्जन्त इन्द्र विश्व-
 कृष्टीविद्वानामो निषिधो मर्त्यत्रा । मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्माळहस्य प्रधन-
 स्य सातो ॥ २ ॥ अस्यक्सा तं इन्द्र ऋष्टिस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति । अ-
 ग्निश्चिद्धिष्मातसे शुशुकानाथो न क्षीपं दधति प्रयांसि ॥ ३ ॥ त्वं तू न इन्द्र
 तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् । स्तुतश्च यास्ते चकनन्त बायोः स्तनं
 न मध्वः पीपयन्त वाजैः ॥ ४ ॥ त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिद-
 तायोः । ते पु शां मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातुयन्तीव देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥ प्रति
 प्र याहीन्द्र मीळहुपो नृन्मह पार्थिवे सदेने यतस्व । अध यदेपां पृथुवृध्नास एता-
 स्तीर्थे नार्यः पौंस्यानि तस्थुः ॥ ६ ॥ प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व
 आयतामुपव्दिः । ये मर्त्ये पृतनायन्तमूर्मैर्ऋणावानं न पतयन्त सर्गैः ॥ ७ ॥ त्वं
 मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्त्या रदा मरुद्भिः शुरुधी गोअग्राः । स्तवानेमिः स्तवसे देव
 द्वैविद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ६ ॥

अ० २ । अ० ४ । व० १२] ११५ [म० १ । अ० २३ । सू० १७२ ।

॥ १७० ॥ १—४ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वराडनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ गान्धारः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १७० ॥ न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेदं यदद्भुतम् । अन्यस्य चित्तमभि सञ्चरे-
ण्यमुताधीनं वि नश्यति ॥ १ ॥ किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव । तेभिः
कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वशीः ॥ २ ॥ किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्न-
ति मन्यसे । विद्या हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्स्यति ॥ ३ ॥ अरं कृण्वन्तु
वेदिं समग्निर्मिन्धतां पुरः । तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावह ॥ ४ ॥ त्वमी-
शिषे वसुपते वसूनां त्वं नित्राणां मित्रपते धेष्टः । इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वेदस्वाध
प्राशान ऋतुया हवींषि ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १७१ ॥ १—६ अगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ५ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४—६ धैवतः ।
३ पञ्चमः ॥

॥ १७१ ॥ प्रति व एना नमसाहमेमि मुक्तेन भित्ते सुमतिं तुगाणाम् ।
रगाणता मरुतो वेद्याभिनि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान् ॥ १ ॥ एष वः स्तोमो
मरुतो नमस्वान्हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः । उपेमा यात मनसा जुपाणा यूयं
हि षा नमस इदुधामः ॥ २ ॥ स्तुतामो नो मरुतो मृळयन्तु स्तुतो मधवा शर्म-
विष्टः । ऊर्ध्वा नः सन्तु क्रोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिर्गाषा ॥ ३ ॥ अ-
स्मादहं तंविषादीषमाण इन्द्राद्रिया मरुतो रजमानः । गुप्सभ्य हव्या निशिता-
न्यासन्तान्यारे चकृमा मृळता नः ॥ ४ ॥ येन मानामश्रितयन्त उस्मा व्युष्टिषु
शर्वसा शश्वतीनाम् । स नो मरुद्भिर्वेषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थर्विरः सहोदाः
॥ ५ ॥ त्वं पाहीन्द्र महीयसो नृन्मवा मरुद्भिरवयातहेळाः । सुप्रकेतेभिः साम-
हिर्दधानो विद्यामेषं वृज्जनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ १७२ ॥ १—३ अगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री । २,
३ गायत्री ॥ पङ्जः स्वरः ॥

॥ १७२ ॥ चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः । मरुतो अहिमानवः
॥ १ ॥ आरे सा वः सुदानवो मरुत ऋज्जती शरुः । आरे अश्मा यमस्यथ ॥ २ ॥
तृणस्कन्दस्य नु विशः परि वृङ्ग सुदानवः । ऊर्ध्वान्नः कर्त जीवसे ॥ ३ ॥ १२ ॥

अ० २ । अ० ४ । व० १६] ११६ [म० १ । अ० २३ । सू० १७४ ।

॥ १७३ ॥ १—१३ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ११ पङ्क्तिः ।
६, ६, १०, १२ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ७, १३ निचृत्
त्रिष्टुप् । ४ घृहती ॥ स्वरः—१, ५, ११, ६, ६, १०, १२ पञ्चमः । २, ८, ३, ७, १३
धैवतः । ४ मध्यमः ॥

॥ १७३ ॥ गायत्साम नभन्यः यथा वेरर्चाम तद्वावृथानं स्वर्वत् । गावो
धेनवो बर्हिष्यदब्धा आ यत्सन्नानं दिव्यं विवासान् ॥ १ ॥ अर्चदृषा वृषभिः
स्वेदुहव्यैर्मुगो नाशनो अति यज्जुगुर्यात् । प्र मन्दयुर्मनां गूर्तं होता भरते मयी
मिथुना यजत्रः ॥ २ ॥ ननुद्धोता परि सन्नं मिता यन्भरद्गर्भमा शरदः पृथिव्याः ।
क्रन्ददश्चो नयमानो रुवद्गोरन्तर्दूतो न रोदमी चरद्वाक् ॥ ३ ॥ ता कर्मापतरा-
स्यै प्र व्यौत्तानि देवयन्तो भरन्ते । जुजोषदिन्द्रो दस्मवर्चा नामन्येव सुगम्यो
रथेष्ठाः ॥ ४ ॥ तमुं पुहीन्द्रं यो ह सन्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः । प्रती-
चक्षिद्योधीयान्वृषणान्ववृषश्चित्तमो विहन्ता ॥ ५ ॥ १३ ॥ प्र यदिन्था
महिना नृभ्यो असन्यरं रोदमी कृत्येनास्मै । मं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति
स्वधावां ओपशर्मिव द्याम् ॥ ६ ॥ समन्तु त्वा शर सतामुगणं प्रपथिन्तमं परि-
तंसयध्वै । सजोषम इन्द्रं मदं क्षोणीः सुरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः ॥ ७ ॥
एवा हि ते शं सर्वना समुद्र आपो यत्तं आसु मदन्ति देवाः । विश्वा ते अनु
जोष्या भूद्रोः सुरीश्चिद्यदि धिषा वेपि जनान् । ८ ॥ अमाम यथा सुपखाय
एन स्वभिष्टयो नरां न शंसैः । असद्यथा न इन्द्रो वन्दनेष्टास्तुरो न कर्म नय-
मान उक्था ॥ ९ ॥ विष्पधसो नरां न शंसैरस्माकासदिन्द्रो वज्रहस्तः पित्रा-
युवो न पूर्षति सुशिष्टो मध्यायुव उप शिचन्ति यज्ञैः ॥ १० ॥ १४ ॥ यज्ञो हि
ष्मेन्द्रं कश्चिदुन्धञ्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् । तीर्थे नाच्छा तातृपाणमोको
दीर्घो न मिथ्रमा कृणोन्यध्वा ॥ ११ ॥ मो पू ण इन्द्रात्र पुंसु देवैरस्ति हि ष्मा
ते शुष्मिन्नव्याः । महश्चिद्यस्य मीळहुपो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥ १२ ॥
एषः स्तोमं इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः । आ नो ववृत्त्याः
सुविताय देव विद्याप्रेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १३ ॥ १५ ॥

॥ १७४ ॥ १—१० अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः । २,
३, ६, ८, १० भुरिक् पङ्क्तिः । ४ स्वरट् पङ्क्तिः । ५, ७, ९ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

अ० २ । अ० ४ । व० १६] ११७ [म० १ । अ० २३ । सू० १७६ ।

॥ १७४ ॥ त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नृन्याद्यसुर त्वमस्मान् । त्वं सत्य-
तिर्मघवा नस्तरुषस्वं सत्यो वसवानः सहोदाः ॥ १ ॥ दनो विश इन्द्र मुध्रवाचः
सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दत् । अणोरपो अनवद्याणा यूने वृत्रं पुरुकुत्साध
रन्धीः ॥ २ ॥ अजा वृत इन्द्र शूरपत्नीर्घा च येमिः पुरुहूत नूनम् । रत्नां अग्नि-
मशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ॥ ३ ॥ शेषन्नु ते इन्द्र सस्मिन्योनौ
प्रशस्तये पवीरवस्य महा । सृजदणास्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्वरी धृषता मृष्ट वाजान्
॥ ४ ॥ वह कुन्समिन्द्र यस्मिञ्चाकम्स्युमन्यू ऋजा वातस्याश्वा । प्र सूरश्चक्रं
बृहताभीक्रेऽमि स्पृधां यामिषद्वज्रबाहुः ॥ ५ ॥ १६ ॥ जघन्वाँ इन्द्र मित्रेरुचो-
दप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् । प्र ये पश्यन्नुमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना
अपत्यम् ॥ ६ ॥ रपत्कुविरिद्रार्कमातां तां दासायोपवर्हणीं कः । करत्तिस्रो म-
घवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुर्यवाचं मृधि श्रेत् ॥ ७ ॥ सना ता त इन्द्र नव्या-
आगुः सहो नमोऽविरणायपूर्वीः । भिनत्पुरो न भिदो अदेवीर्नमो वधरदेवस्य
पीयोः ॥ ८ ॥ त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्णणोरपः सीरा न स्रवन्तीः । प्र यत्समु-
द्रमतिं शूर पविं पारयां तुर्वरां यदुं स्वस्ति ॥ ९ ॥ त्वमस्माकमिन्द्र विश्वधं स्या
अनुकर्मो नरां नृपाता । स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेघं वृजनं जीर-
दानुम् ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ १७५ ॥ १—६ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वराडनुष्टुप् ।
२ विराडनुष्टुप् । ५ अनुष्टुप् । ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४ उष्णिक् ॥
स्वरः—१, २, ५ गान्धारः । ३, ६ धैवतः । ४ ऋषभः ॥

॥ १७५ ॥ मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः । वृषां ते
वृष्ण इन्दुर्वाजी सहस्रसार्तमः ॥ १ ॥ आ नस्ते गन्तुमत्सरो वृषा मदो वरेण्यः ।
सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनाषाळमर्त्यः ॥ २ ॥ त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो
रथम् । सहावान्दस्युमत्रतमोषः पात्रं न शोचिषां ॥ ३ ॥ मुषाय सूर्यं कवे चक्र-
मीशान् ओजसा । वह शुष्णाय वधं कुतमं वातस्याश्वैः ॥ ४ ॥ शुष्मिन्तमो हि
ते मदो शुष्मिन्तम उत क्रतुः । वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसार्तमः ॥ ५ ॥
यथा पूर्वैभ्यो जरितुभ्य इन्द्र मयं इवापो न तृष्यते बभूथ । तामनु त्वा निविदं
जोहवीमि विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ १७६ ॥ १—६ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ अनुष्टुप् ।

अ० २ । अ० ४ । व० २१] ११८ [म० १ । अ० २३ । सू० १७८ ।

२ निचृदनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ४ भुरिगुणिक् । ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४
गान्धारः । ५ ऋषभः । ६ धैवतः ॥

॥ १७६ ॥ मत्सि नो वस्येदृष्ट्य इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश । अघायमाण इन्वसि
शत्रुमन्ति न विन्दसि ॥ १ ॥ तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकैश्वर्यणीनाम् । अ-
नुस्वधा यमुप्यते यवं न चर्कषदृषा ॥ २ ॥ यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां
वसु । स्पाशयस्व यो अस्मधुग्दिव्येवाशनिर्जहि ॥ ३ ॥ अमुन्वन्तं समं जहि दू-
णाशं यो न ते मयः । अस्मभ्यमस्य वेदनं वृद्धि सुरिश्चिदोहते ॥ ४ ॥ आत्रो
यस्य द्विर्होमोऽर्केषु सानुपगसन् । आजविद्रस्येन्द्रो प्रायो वाजेषु वाजिनम् ॥ ५ ॥
यथा पूर्वैभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृष्यते बभूथ । तामनु त्वा निविदं
जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १७७ ॥ १—५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृत् त्रिष्टुप् । ३
त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १७७ ॥ आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुद्वुत इन्द्रः ।
स्तुतः श्रवस्यन्नवमोषं मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ॥ १ ॥ ये ते वृषणो
वृषभसं इन्द्र ब्रह्मयुजो वृषरथामो अन्याः । तां आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवा-
महे त्वा सुत इन्द्र सोमै ॥ २ ॥ आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषि-
क्त्वा मधूनि । युक्त्वा वृषभ्यां वृषम क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोषं मद्रिक ॥ ३ ॥
अयं यज्ञो देवया अयं मियेष इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः । स्तीर्णं बर्हिग तु
शक् प्र याहि पिबां निषय वि मुञ्चा हरीं इह ॥ ४ ॥ ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङ्कुप
ब्रह्माणि मान्यस्यं कारोः । विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीर-
दानुम् ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ १७८ ॥ १—५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ भुरिक् पङ्क्तिः ।
३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३, ४, ५ धैवतः ॥

॥ १७८ ॥ यद्वा स्या त इन्द्र श्रुष्टिस्ति यया बभूथ जरितृभ्य उती । मा
न कामं ग्रहयन्तमा धृग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः ॥ १ ॥ न या राजेन्द्र आ

अ० २ । अ० ४ । व० २३] ११६ [म० १ । अ० २४ । सू० १८० ।

दम्भो या नु स्वसारा कृण्वन्त योनौ । आपश्चिदस्मै सुतुका अवेपन्गमञ्च इन्द्रः
सख्या वयश्च ॥ २ ॥ जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता इव नार्धमानस्य कारोः ।
प्रभर्ता रथं दाशुषं उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् ॥ ३ ॥ एवा नृभि-
रिन्द्रः सुश्रवस्पा प्रत्वादः पुक्षो अभि मित्रिणो भूत् । समर्थ इषः स्तवते विवाचि
सत्राकरो यजमानस्य शंसः ॥ ४ ॥ त्वया वयं मेघवन्निन्द्र शत्रून्भिष्याम महतो
मन्यमानान् । त्वं ज्ञाता त्वमु नो वृधे भूविद्यामेघं वृजनं जीरदानुम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

॥ १७६ ॥ १—६ लोषामुद्राऽगस्त्यो ऋषिः ॥ दम्पती देवता ॥ छन्दः—१, ४
त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१—४,
६ धैवतः । ५ मध्यमः ॥

॥ १७६ ॥ पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरूपमो जरयन्तीः । मिनाति
श्रियं जरिमा तनूनामप्यु नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः ॥ १ ॥ ये चिद्धि पूर्वं ऋतसाप
आमन्तमाकं देवेभिरवदधृतानि । ते चिदवासुर्नहन्तमापुः समु नु पत्नीर्वृषभिर्ज-
गम्युः ॥ २ ॥ न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इरस्पृधो अभ्यश्रवाव । ज-
यावेदत्र शतनीथमाजि यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव ॥ ३ ॥ नदस्य मा रुधनः
काप आगञ्जित आजातो अमुतः कुतश्चित् । लोषामुद्रा वृषणं नीरिणानि धीरमधीरा
धयति श्वसन्तम् ॥ ४ ॥ इमं नु सोममन्तितो हन्सु पीतमुषं ब्रुवे । यत्सीमागश्चकुमा त-
न्सु मृळतु पृलुकामो हि मन्यः ॥ ५ ॥ अगम्यः खनमानः स्वनित्रैः प्रजामपत्यं बलमि-
च्छमानः । उभो वर्णावृषिरुग्रः पुंषोप सत्या देवेष्वशिषो जगाम ॥ ६ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ १८० ॥ १—१० अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४, ७ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८ विराट् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । २, ६ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
३—८, १० धैवतः । २, ६ पञ्चमः ॥

॥ १८० ॥ युवो रजांसि सुयमामो अश्वा रथो यद्वा पर्यणीमि दीयन् । हि-
रण्यया वा पवयः प्रुपायन्मध्वः पिबन्ता उपसः सचेथे ॥ १ ॥ युवमत्यस्याव न-
क्षथो यद्विपत्तनो नर्यस्य प्रयज्योः । स्वमा यद्वा विश्वगूर्ति भराति वाजायेद्वै म-
धुपाविषे च ॥ २ ॥ युवं पर्य उस्त्रियायामधत्तं पक्वमामायामव पूव्य गोः । अन्त-
र्यद्वनिनो वामृतप्सु कारो न शुचिर्यजते दधिष्मान् ॥ ३ ॥ युवं ह घर्म मधुमन्तम
विषेऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेषे । तद्वा नरावश्विना पश्वइष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति

अ० १ । अ० ४ । व० २७] १२० [म० १ । अ० २४ । सू० १८९ ।

मध्वः ॥ ४ ॥ आ वां दानाय ववृतीय दस्त्रा गोरोहेण तौग्रथो न जिमिः ।
अपः क्षोणी संचते माहिना वां जूष्णो वामजुरंहसो यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥ नि य-
धुवेथे नियुत सुदानु उप स्त्रधाभिः सृजथः पुरन्धिम् । प्रेषद्वेषद्वातो न सुरिरा महे
ददे सुव्रतो न वाजम् ॥ ६ ॥ वयं चिद्धि वां जरित रः सत्या विपन्यामहे वि प-
यिर्हितावान् । अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्धा पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम्
॥ ७ ॥ युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु ध्वनिरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ अगस्त्यो नरां नृषु
प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः ॥ ८ ॥ प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र रथन्द्रा
याथो मनुषो न होता । धत्तं सुरिभ्य उत वा स्वरव्यं नासत्या रयिपाचः स्याम ॥ ९ ॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यं । अरिष्टनेमिं परि धामि-
यानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ १८१ ॥ १—६ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३ विराट् त्रिष्टुप् ।
२, ४, ६, ७, ८, ९ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८१ ॥ कदु प्रेष्ठाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् । अयं वां
यज्ञो अकृत प्रशस्ति वमुधिती अर्वितारा जनानाम् ॥ १ ॥ आ वामश्वासः शुच-
यः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः । मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो
अश्विना वहन्तु ॥ २ ॥ आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्तस्रप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहम्पूर्वो यजतो धिष्याया यः ॥ ३ ॥ इहेह जाता
समवावशीतामरेपसा तन्वाऽनामभिः स्वैः । जिष्णुर्वाग्न्यः सुमस्रस्य सुरिर्दिवो
अन्यः सुभगाः पुत्र ऊहे ॥ ४ ॥ प्र वां निचेरुः ककुहो वशां अनु पिशङ्गरूपः स-
दनानि गम्याः । हरी अन्यस्य पीषयन्त वाजैर्पथा रजस्यश्विना वि घोषैः ॥ ५
॥ २५ ॥ प्र वां शरद्वान्वृषभो न निष्पाट् पूर्वारिपश्चरति मध्व इष्णन् । एवैर-
न्यस्य पीषयन्त वाजैर्वेषन्तीरुध्वा नद्यो न आगुः ॥ ६ ॥ असजिं वां स्थविरा
वेधसा गीर्वाळहे अश्विना वेधा चरन्ती । उपस्तुताववतं नार्धमानं यामन्नयामञ्जृ-
क्षुनं हवै मे ॥ ७ ॥ उत स्या वां रूशतो वप्ससो गीर्वाळहिणि सदसि पिन्वते नृन् ।
वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ॥ ८ ॥ युवां पुषेर्वाश्वि-
ना पुरंधिरग्निमुषां न जरते हविष्मान् । हुवे यद्वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं
वृजनं जीरदानुम् ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ १८२ ॥ १—८ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५, ७

अ० २ । अ० ४ । व० २६] १२१ [म० १ । अ० २४ । सू० १८३ ।

निचजगती । ३ जगती । ४ विराट् जगती । ५ स्वराट् त्रिष्टुप् । ६, ८ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—५, ७ निपादः । २, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ १८२ ॥ अर्धदिदं वयुनमो पु भूपता गथो वृषणान्मदता मनीषिणः ।
धियञ्जिन्वा धिष्या विस्पलाविसु दिवो नपाता सुकृते शुचित्रता ॥ १ ॥ इन्द्र-
तमा हि धिष्या मरुतमा दस्त्रा दंमिष्टा गथ्या गथीतमा । पूर्णं रथं वहेथे मध्व
आचितं तेन दाश्वासमुप याथो अश्विना ॥ २ ॥ किमत्र दस्त्रा कृणुथः किमासा-
थे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते । अतिं क्रमिष्टं जुगतं पुणेरमुं ज्योतिर्विप्राय कृ-
णुतं वचस्येवं ॥ ३ ॥ जम्भयन्मभितो रायन्तः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना ।
वाचंवाचं जरितु रलिनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम ॥ ४ ॥ युवमेतं चक्रथुः
सिन्धुषु एवमात्मन्वन्तं पविणं तोग्रथाय कम् । येन देवत्रा मत्तसा निरुहथुः सुप-
सनी पतथुः सोदंसो महः ॥ ५ ॥ २७ ॥ अर्धविदं तोग्रचमस्वन्तर्गनाग्मभणे
तममि प्रविद्धम् । चतस्रो नाथो जटलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति
॥ ६ ॥ कः स्विद्वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तोग्रथो नाधितः पश्यस्वजन् ।
पूर्णपुगस्य पतरोग्विवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम् ॥ ७ ॥ तद्वो नरा
नासत्यावन्तु प्याद्याहो मानास उचथमवोचन् । अस्मादद्य सदासः सोम्यादा वि-
द्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ २८ ॥

॥ १८३ ॥ १—६ अगम्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३, ६ त्रिष्टुप् ।
२, ३ निचृष्ट त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १८३ ॥ तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।
येनोपयाथः सुकृतादुराणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णः ॥ १ ॥ सुवृद्धो वर्तते
यश्रभि तां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृच्छे । वपुर्वपुष्या सचतामियं गीर्दिवो दुहितो-
पसा सचेथे ॥ २ ॥ आ तिष्ठतं सुवृत्तं यो रथो वामन्तु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
येन नरा नासत्येष्यथ्यै वर्तिर्याथस्तर्नयाय तमनं च ॥ ३ ॥ मा वां वृको मा वृ-
कीरा दधर्षीन्मा परिं वरुमुत मारिं धक्कम् । अयं वां भागो निहित इयं गीर्दसा-
विप्रे वां निधयो मधूनाम् ॥ ४ ॥ युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्त्रा हवतेवसे
हविष्मान् । दिशं न दिष्टामृजुयेव यन्ता मे हवन् नासत्योप यातम् ॥ ५ ॥ अता-

अ० २ । अ० ५ । व० ३] १२२ [म० १ । अ० २४ । सू० १८५ ।

रिष्म तमसस्पाग्मस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि । एह यातं पथिभिर्देव्या-
नैर्विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ २६ ॥ ४ ॥

॥ १८४ ॥ १—६ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । ४
भुरिक् पङ्क्तिः । ५, ६ निचृत् पङ्क्तिः । २, ३ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५, ६
पञ्चमः । २, ३ धैवतः ॥

॥ १८४ ॥ ता वामद्य तावपरं हुवेणोच्छन्त्यामुपसि वह्निरुक्थैः । नासत्या कुहं
चित्सन्तावयो दिवो नपां तामुदास्तराय ॥ १ ॥ अस्मे ऊ पु वृषणा मादयेथामु-
त्पणीर्हितमूर्त्या मदन्ता । श्रुतं मे अच्छोक्तिभिर्मतीनामेषां नरा निचेताग च कर्णैः
॥ २ ॥ श्रिये पूषन्निष्कृतेव देवा नासत्या बहृतुं सूर्यायाः । वच्यन्ते वां ककुहा
अप्सु जाता युगा जुणैश्च वरुणस्य भूरैः ॥ ३ ॥ अस्मे सा वा माध्वी रातिरस्तु
स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः । अनु यदां श्रवस्या मुदान् सुवीर्याय चपणयो म-
दन्ति ॥ ४ ॥ एष वां स्तोमो अश्विनावधारि मानेभिर्मववाना सुवृक्ति । यातं व-
र्तिस्तनयाय तमने चागस्त्ये नागत्या मदन्ता ॥ ५ ॥ अतारिष्म तमसस्पाग्मस्य
प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि । एह यातं पथिभिर्देव्यानैर्विद्यामेपं वृजनं जीरदा-
नुम् ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १८५ ॥ १—११ अगस्त्य ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१, ६, ७, ८,
१०, ११ त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८५ ॥ कतरा पूर्वा कतरार्पणयोः कथा ज्ञाते कवयः को वि वेद । विश्वं
त्मना विभृतो यज्ज नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव ॥ १ ॥ भूरि द्वे अचरन्ती च-
रन्ते पृथ्वीं गर्भमपदीं दधाते । नित्यं न सृनुं पित्रोरुपस्थे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो
अभ्वात् ॥ २ ॥ अनेहो दात्रमर्दिते रत्नं हुवे सर्वदवधं नमस्वत् । तद्रोदसी जनयतं
जग्निं द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ३ ॥ अतप्यमाने अवसारन्ती अनु प्याम
रोदसी देवपुत्रे । उभे देवानामुभयेभिरह्नां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ४ ॥
सङ्गच्छमाने युवती समन्ते स्वसारा जामी पित्रोरुपस्थे । अभिजिघ्रन्ती भुवनस्य नाभिं
द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ५ ॥ २ ॥ उर्वी सञ्जनी बृहती अतेन हुवे दे-
वानामवसां जनित्री । दधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्

अ० २ । अ० ५ । व० ५] १२३ [म० १ । अ० २४ । सू० १८६ ।

॥ ६ ॥ उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेऽन्ते उपे ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् । दधाते ये सुभगे
सुप्रतूर्तिं द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ७ ॥ देवान्वा यच्चकृमा कच्चिदागः
सखायं वा सतमिज्जास्पतिं वा । इयं धीर्भूया अवयानमेपां द्यावा गन्तं पृथिवी
नो अभ्वात् ॥ ८ ॥ उभा शंसा नर्या मामविष्टामभे मामृती अवसा सचेताम् । भूरि
चिदुर्यः सुदास्तरादेषा सदेन्त इषयेम देवाः ॥ ९ ॥ ऋतं दिवे तदेवोचं पृथिव्या
अभिश्चावायं प्रथमं सुमेधाः । पातामवद्यादुग्नितादभीके पिता माता च रक्षतामवोमिः
॥ १० ॥ इदं द्यावापृथिवी सन्त्यमस्तु पितृमार्त्यदिहोपब्रुवे वाम् । भूतं देवानामवमे
अवोभिर्द्विष्टामेपं वृजनै जीग्दानुम् ॥ ११ ॥ ३ ॥

॥ १८६ ॥ १—११ अगस्त्य ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः—१, ८, ६ त्रिष्टुप् ।
२, ४ निवृत् त्रिष्टुप् । ११ भुरिक त्रिष्टुप् । ३, ५, ७ भुरिक पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः । १०
स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१, २, ४, ८, ६, ११ ध्रुवतः । ३, ५, ७, ९, १० पञ्चमः ॥

॥ १८६ ॥ आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु । अपि
यथा युवानो मत्तथा नो विश्वं जगदभिमित्वे मनीषा ॥ १ ॥ आ नो विश्व आ-
स्क्रा गमन्तु देवा मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः । भुवन्यथा नो विश्वं वृधामः क-
रन्मृषाहा विधुरं न शवः ॥ २ ॥ प्रेष्टं वो अर्तिथिं गृणीषेऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः
सजोषाः । अमयथा नो वरुणः सुकीर्तिरिषश्च पर्षदग्निर्तः सूरिः ॥ ३ ॥ उपे
व एषे नमसा जिगीषोषामानक्रा सुदृधेव धेनुः । समाने अहन्विमिमानी अर्कं
विषुरूपे पयमि मस्मिन्नध्वन् ॥ ४ ॥ उत नोर्जह्वेध्वयो मयस्कः शिशुं न पिप्युषी-
व वेति मिन्युः । येन नपातमपां जुनाम मनाजुवो वृषणो यं वहन्ति ॥ ५ ॥
॥ ४ ॥ उत न ई त्वष्टा गन्त्वच्छा स्मन्मृगिभिर्ममिषित्वे सजोषाः । आ वृत्रहेन्द्र-
श्वर्षणिप्रास्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः ॥ ६ ॥ उत न ई मतयोऽश्वयोगाः शिशुं
न गावस्तरुणं रिहन्ति । तमीं गिरो जनयो न पत्नीः सुगमिष्टमं नरां नमन्त
॥ ७ ॥ उत न ई मरुतो वृद्धमेनाः स्मद्रोदमी समनसः सद्गन्तु । पृषदध्वामोऽ-
वनयो न रथां गिशादमो मित्रयुजो न देवाः ॥ ८ ॥ प्र तु यदेपां महिना चिक्रिव
प्र युञ्जते प्रयुजस्ते सुवृक्कि । अय यदेपां सुदिने न शरुर्विश्वमेरिणं प्रपायन्त मेनाः
॥ ९ ॥ प्रो अश्विनाववसे कृणुध्वं प्र पुषणं स्वतवसो हि नान्ति । अद्वेपो विष्णु-
वार्ति ऋभुना अच्छा सुम्नायं ववृतीय देवान् ॥ १० ॥ इयं सा वो अस्मे दीर्धि-

अ० २ । अ० ५ । व० ६] १२४ [म० १ । अ० २४ । सू० १८८ ।

तिर्यजत्रा अपिप्राणी च सदेनी च भूयाः । नि या देवेषु यतते वसुयुर्विधामेषं
वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ १८७ ॥ १—११ अगस्त्य ऋषिः ॥ आपधयो देवता ॥ छन्दः—१ उष्णिक् । ६,
७ भुरिगुष्णिक् । २, ८ निचृद गायत्री । ४ विराट् गायत्री । ६, १० गायत्री च । ३, ५
निचृदनुष्टुप् । ११ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, ७ ऋषभः । २, ८, ४, ९, १०
पङ्कजः । ३, ५, ११ गान्धारः ॥

॥ १८७ ॥ पितुं नु स्तोषं महो धर्माणि तविषीम् । यस्य त्रितो व्योजसा
वृत्रम् । विषर्वर्दयत् ॥ १ ॥ स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा ववृमहे । अस्माकम-
विता मव ॥ २ ॥ उप नः पितृवा चर शिवः शिवाभिरुतिभिः । मयोभुरद्विषेण्यः
सखा सुशेवो अद्वयाः ॥ ३ ॥ तव त्वे पितो रमा रजांभ्यनु विष्टिताः । दिवि
वाना इव श्रिताः ॥ ४ ॥ तव त्वे पितो ददतस्तव स्वादिष्ट ते पितो । प्र स्वाज्ञानो
रसानां तुविर्गवा इवेरते ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम् ।
अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत् ॥ ६ ॥ यददो पितो अजगन्निवस्व पर्व-
तानाम् । अत्रा चित्रो मधो पितोऽरं भक्षाय गम्याः ॥ ७ ॥ यदुपामोषधीनां
परिशमारिशामाहे । वानापि पीव इद्धव ॥ ८ ॥ यत्नं मोम गवाशिरो यवा-
शिरो भजामहे । वानापि पीव इद्धव ॥ ९ ॥ कर्मम आपधे भव पीवो वृक् उ-
दाग्धिः । वानापि पीव इद्धव ॥ १० ॥ तं त्वा वयं पितो वचोभिर्गवा न हव्या
मुपदिम । देवेभ्यस्त्वा सधमादमस्मभ्यं त्वा मधमादम् ॥ ११ ॥ ७ ॥

॥ १८८ ॥ १—११ अगस्त्य ऋषिः ॥ आपधयो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ६, ७,
१० निचृदगायत्री । २, ४, ८, ९, ११ गायत्री ॥ पङ्कजः स्वरः ॥

॥ १८८ ॥ समिद्रो अथ राजसि देवो देवैः सहस्रजिन् । दूतो हव्या कु-
विर्वह ॥ १ ॥ तन्नूपादुतं यते मध्वा यज्ञः समज्यते । दधन्महन्निर्णारिषः ॥ २ ॥
आजुह्वानो न इज्या देवा आ वन्ति यजियान् । अग्नें सहस्रसा अमि ॥ ३ ॥ प्राचीनं
बर्हिरोजसा सहस्रधीरमस्तृणान् । यत्रादित्या विराजथ ॥ ४ ॥ विराट् सुम्राइविम्बीः
प्रभ्वीर्वह्नीश्च भूयमीश्च याः । दुरो घृतान्यक्षरन् ॥ ५ ॥ ८ ॥ सुरुक्मे हि सु-
पेशसाधि श्रिया विराजतः । उपागवेह सीदताम् ॥ ६ ॥ प्रथमा हि सुवाचसा
होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यत्ततामिमम् ॥ ७ ॥ भारतीले सरस्वति या वः

अ० २ । अ० ५ । व० १२] १२५ [म० १ । अ० २४ । सू० १६० ।

सर्वा उपब्रुवे । ता नश्चोदयत श्रिये ॥ ८ ॥ त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून्विश्वान्-
न्त्समानजे । तेषां नः स्फातिमा यज ॥ ९ ॥ उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः
सृज । अग्निर्हव्यानि सिष्वदत् ॥ १० ॥ पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते ।
स्वाहाकृतीषु राचते ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ १८६ ॥ १—८ अगस्त्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४, ८ निचृत्
त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ५, ६ स्वराट् पङ्क्तिः । ७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४,
८ धैवतः । २, ३, ५—७ पञ्चमः ॥

॥ १८६ ॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वा नि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यास्मज्जुहुराणमेनो भूरिष्टां ते नमोक्तिं विधेम ॥ १ ॥ अग्ने त्वं पारया
नव्या अस्मान्तवस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा । पूषं पृथ्वी बहुला न उर्वी मवा तो-
काय तनयाय शं योः ॥ २ ॥ अग्ने न्वमस्मद्युगोध्यमीवा अनग्नित्रा अभ्यमन्त
कृष्टीः । पुनरस्मभ्यं सुविताय देव चां विधेमिर्मृतेभिर्यजत्र ॥ ३ ॥ पाहि नो
अग्ने पायुभिर्जमैरुत प्रिये सदेन आ शुशुक्नान् । मा ते भयं जगितारं यविष्ठ
नूनं विदुन्मापरं सहस्वः ॥ ४ ॥ मा नो अग्नेज्वं सृजे अयायाविष्यवे रिपवे दु-
च्छुभयै । मा दत्वते दशते मादते नो मा रिपते सहसावन्परा दाः ॥ ५ ॥
१० ॥ वि घृ त्वावां ऋतजात यंसदगृणानो अग्ने तन्नेव रूथम् । विश्वाद्रिरितो-
रुत वा निनिन्मो रेभिर्दुतामसि हि देव विषट् ॥ ६ ॥ त्वं ताँ अग्न उमयान्वि
विद्वान्वेपि प्रपित्वे मनुषो यजत्र । अभिपिन्ने मनेवे शास्यो भूर्मर्षृजेन्य उशिग्भि-
नाक्रिः ॥ ७ ॥ अवाचाम निवर्चनान्यस्मिन्मानस्य सुनुः सहमाने अग्नौ । वयं
सहस्रमृषिभिः सनेम विद्यामेषं वृजनं जीगदानुम् ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ १६० ॥ १—८ अगस्त्य ऋषिः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१, २, ३ निचृत्
त्रिष्टुप् । ४, ८ त्रिष्टुप् । ५, ६, ७ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६० ॥ अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमर्कैः । गाथान्यः
सुरुचो यस्य देवा आश्रयवन्ति नवमानस्य मतीः ॥ १ ॥ तमृत्विषया उप वाचः
सवन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि । बृहस्पतिः स ह्यजो वरामि विभवाभं वत्स-
मृते मातरिश्वा । २ ॥ उपस्तुतिं नमस उच्यति च श्लोकं यंसत्सवितेव प्र ब्राह् ।
अस्य क्रत्वाहन्योऽयो अस्ति मृगो न भीमो अरत्तमस्तुविमान् ॥ ३ ॥ अस्य

अ० २ । अ० ५ । व० १६] १२६ [म० १ । अ० २४ । सू० १६१ ।

श्लोकौ दिव्ययते पृथिव्यामत्यो न यंसद्यन्नभृद्विचैताः । मृगाणां न हेतयो यन्ति
चेमा बृहस्पतेरहिमायां अभिघ्न ॥ ४ ॥ वे त्वा देवोस्त्रिकं मन्यमानाः पापा भद्र-
मुषजीवैति पञ्चाः । न दूढयेऽनु ददासि वामं बृहस्पते चयस इत्पियारुम् ॥ ५ ॥
१२ ॥ सुप्रैतुः सुयवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः । अन्तर्वाणो अभि-
ये चक्षते नोऽपीवृता अपोर्णुवन्तो अस्थुः ॥ ६ ॥ सं यं स्तुभो-वनयो न यन्ति
समुद्रे न स्रवतो रोधचक्राः । स विद्वो उभयं चष्टे अन्तर्बृहस्पतिस्तर आपश्च
गृध्रैः ॥ ७ ॥ एवा महस्तुविजातस्तुर्विष्मन्बृहस्पतिर्दृषभो धायि देवः । स नः
स्तुतो वीरवद्वातु गोमघिद्यामेपं वृजनं जारदानुम् । ८ ॥ १३ ॥

॥ १६१ ॥ १—१६ अगस्त्य ऋषिः ॥ अवोपधि सूर्या देवता ॥ छन्दः—१ उष्णिक् ।
२ भुगिण्णिक । ३, ७ स्वराड्णिक । १३ विराड्णिक । ४, ६, १४ विराडनुष्टुप् ।
५, ८, १५ निचृदनुष्टुप् । ६ अनुष्टुप् । १०, ११ निचृत् ब्राह्मयनुष्टुप् । १२ विराड् ब्रा-
ह्मयनुष्टुप् । १६ भुगिण्णिक । स्वराः—१—३, ७, १३ ऋषभः । ४—६, ८—१२,
१४—१६ गान्धारः ॥

॥ १६१ ॥ कङ्कतो न कङ्कतोऽर्थो सतीनकङ्कतः । द्वाविति प्लुपी इति न्या-
दृष्टा अलिप्तत ॥ १ ॥ अदृष्टान्दन्त्यायत्ययो दन्ति परापती । अर्थो अवधन्ती
इत्यर्थो पिनाष्टे रिपती ॥ २ ॥ शरामः कुशरामो दर्मासः सैयी उत । मोज्जा
अदृष्टा वैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्तत ॥ ३ ॥ नि गावो गोष्टे असदन्नि मृगामो
अविद्यत । नि केतवो जनानां न्यदृष्टा अलिप्तत ॥ ४ ॥ एत उ त्वे प्रत्यदृष्ट-
प्रदोषं तस्करा इव । अदृष्टा विश्वदृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥ १४ ॥ द्यौर्विः
पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वभा । अदृष्टा विश्वदृष्टास्तिष्ठेत्तेज्यता
सु कम् ॥ ६ ॥ ये अंभ्यः ये अह्न्याः सूचीका ये प्रकङ्कताः । अदृष्टाः किं
चनेह वः सर्वे साकं नि जस्यत ॥ ७ ॥ उत्पूरस्तान्मूर्य एति विश्वदृष्टो अद-
ष्टा । अदृष्टान्तसवीञ्जम्भयन्तसवीश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥ चदपस्तदसौ सूर्यः पुरु
विश्वाति जूर्वन् । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टा ॥ ९ ॥ सूर्ये विषमा
संजाभि दति मुरावतो गृहे । सो चिन्नु न मरानि नो वयं मरामारे अस्य योजनं
हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ १० ॥ १५ ॥ इत्यन्तिका शङ्कन्तिका मका ब-
घास ते विषम् । सो चिन्नु न मरानि नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु
त्वा मधुला चकार ॥ ११ ॥ त्रिः सप्त विष्णुङ्गिका विषस्य पुष्यमचन् । ता-

अ० २ । अ० ५ । व० १६] १२७ [म० १ । अ० २४ । सू० १६१ ।

अ० न मरन्ति नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार
॥ १२ ॥ नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम् । सर्वासामग्रभं नामारे अस्य
योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ १३ ॥ त्रिः सप्त मयुर्यैः सप्त स्वसारो
ह्यग्नवः । तास्ते विषं वि जश्निर उदकं कुम्भिनीरिव ॥ १४ ॥ इयत्तकः कुपुम्भ-
कस्तकं भिन्नद्यश्मना । ततो विषं प्र वावृते पराचीरनु संवतः ॥ १५ ॥ कुपुम्भ-
कस्तदव्रवीद्गिरेः प्रवर्तमानकः । वृश्चिकस्यासं विषमसं वृश्चिक ते विषम् ॥ १६ ॥
१६ ॥ २४ ॥ १ ॥

॥ इति प्रथमं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ द्वितीयं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १—१६ आह्निरसः शीनहोत्रो भार्गवो गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥
छन्दः—१ पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ स्वराट् पङ्क्तिः । २, १५ विराड् जगता ।
१६ निचृज्जगती । ३, ५, ८, १० निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ६, ११, १२, १४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७
विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—२—८, १०—१२, १४—१६ धैवतः । १, ६, १३ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ त्वमग्ने युभिस्त्वमांशुशुक्लणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वं वनै-
भ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ १ ॥ त्वामग्ने होत्रं तव पोत्र-
मृत्विद्यं तव नेष्टं त्वमग्निर्दत्तायतः । तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयमि ब्रह्मा चामि
गृहर्पतिश्च नो दमे ॥ २ ॥ त्वमग्ने इन्द्रो वृषभः सनामसि त्वं विष्णुरुरुगायो न-
मस्यः । त्वं ब्रह्मा रयिविद्वद्भ्यस्त्वमग्ने त्वं विधत्तः सचमे पुरन्ध्या ॥ ३ ॥ त्वमग्ने राजा
वरुणो धुतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्म ईज्यः । त्वमर्गमा सत्पतिर्यस्य सम्भुजं त्वमंशो
विदथे देव भाजयुः ॥ ४ ॥ त्वमग्ने त्वष्टा विधत्ते सुवीर्यं तव ग्नावो मित्रमहः स-
जात्यम् । त्वमांशुहेमा ररिषे स्वश्व्यं त्वं नरां शर्धो अमि पुरुवसुः ॥ ५ ॥ १७ ॥
त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वं शर्धो मारुतं पुक्ष ईशिषे । त्वं वानैररुणैर्यामि
शङ्खयस्त्वं पूषा विधत्तः पामि नु त्मना ॥ ६ ॥ त्वमग्ने द्रविणोदा अंग्रहकृते
त्वं देवः सविता रत्नधा असि । त्वं भर्गो नृपते वस्व ईशिषे त्वं पायुर्दमे यस्तेऽ-
विधत् ॥ ७ ॥ त्वामग्ने दम आ विशपतिं विशस्त्वा राजानं सुविदत्रमृजते ।
त्वं विश्वानि स्वर्नीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति ॥ ८ ॥ त्वामग्ने
पितरमिष्टिभिर्नस्त्वां आत्राय शम्या तनुरुचम् । त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत्त्वं-
सखा सुशेवः पास्यार्षः ॥ ९ ॥ त्वमग्ने अमुराके नमस्यस्त्वं वार्जस्य क्षमतो राय
ईशिषे । त्वं वि भास्यनु दक्षि दावने त्वं विशिचुरसि यज्ञमातनिः ॥ १० ॥ १८ ॥

अ० २ । अ० ५ । व० २१] १२६ [म० २ । अ० १ । छ० १ ।

त्वमग्ने अदितिर्देव दाशुपे त्वं होत्रा मारती वर्धसे गिरा । त्वामळां शतर्हिमामि
दक्षसे त्वं घृत्रहा वसुपते सरस्वती ॥ ११ ॥ त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयस्तव स्पार्हे
वर्ण आ सन्दृशि श्रियः । त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्बहुलो विश्वतस्पृथुः
॥ १२ ॥ त्वामग्न आदित्यास आस्यन्त्वां जिह्वां शुचयश्चकिरे कवे । त्वां राति-
पाचो अध्वरेषु सश्विरे त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ॥ १३ ॥ त्वे अग्ने विश्वे अमृतांसो
अद्भुह आसा देवा हविरदन्त्याहुतम् । त्वया मर्तासः स्वदन्त आसुति त्वं गर्भो
वीरुधो जज्ञिषे शुचिः ॥ १४ ॥ त्वं तान्ममं च प्रति चासि मज्मनाग्रे सुजात प्र च
देव रिच्यसे । पृत्तो यदत्र महिना वि ते भुवदनु यावापृथिवी रोदसी उमे ॥ १५ ॥
ये स्तोतृभ्यो गाअग्रामश्वपशसमभ्रे रातिमुपसृजन्ति सूरयः । अस्माच्च तांश्च प्र
हि नेपि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १६ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ १—१३ गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ७, १२ विराट्
जगती । ४ जगती । ५, ६, ८, १३ निचृजगती । ३, ८, १०, ११ मुरिक् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, २, ४—७, ८, १२, १३ निषादः । ३, ८, १०, ११, धैवतः ॥

॥ २ ॥ यजेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तनां गिरा । समिधानं सु-
प्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूपदं ॥ १ ॥ अभि त्वा नक्तीरुपसो ववाशि-
रेऽग्रे वत्सं न स्वसरेषु धेनवः । दिव इवेदरतिमानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार
संयतः ॥ २ ॥ तं देवा बृधे रजसः सुदमसं दिवस्पृथिव्योररति न्येरिरे । रथमिव
वेद्यं शुक्रशोचिपमग्निं मित्रं न क्षितिषु प्रशंस्यम् ॥ ३ ॥ तमुत्तमाणं रजसि स्व आ
दमे चन्द्रमिव मुरुचं ह्यार आ दधुः । पृथ्व्याः पतरं चितयन्तमक्षमिः पाथो न
पायुं जनसी उमे अनु ॥ ४ ॥ स होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यमनुष ऋ-
जते गिरा । हिरिशिप्रो बृधमानामु जभुरद्यौ न रतुभिश्चितयद्रोदसी अनु ॥ ५ ॥
२० ॥ स नो रेवत्समिधानः स्वस्तये सन्ददस्वात्रयिस्मासु दीदिहि । आ नः कृ-
णुष्व सुविताय रोदसी अग्रे हव्या मनुषो देव वीतये ॥ ६ ॥ दा नो अग्ने बृहतो
दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं श्रुत्या अपां वृधि । प्राची यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि
स्वर्णं शुक्रमुपसो वि दिद्युतः ॥ ७ ॥ स ह्यधान उपसो राभ्या अनु स्वर्णं दी-
देदरुपेण भानुना । होत्राभिरग्निर्मनुषः स्वध्वरो राजा विशामतिथिवाहरायवे
॥ ८ ॥ एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्य धीष्णीपाय बृहदिवेषु मानुषा । दुहाना धेनु-

अ० २ । अ० ५ । व० २३] १३० [म० २ । अ० १ । सू० ३ ।

वृजनेषु कारवे तमनां शतिनं पुरुरूपमिषणिं ॥ ६ ॥ वयमग्ने अर्वता वा सुवीर्यं ब्र-
ह्मणा वा चितयेमा जनां अति । अस्माकं दुष्प्रमथि पञ्च कृष्टिपूचा स्वर्णं शुशु-
चीत दुष्टरम् ॥ १० ॥ स नो बोधि सहस्य प्रशंस्यो यस्मिन्सुजाता इष्यन्ता सूर-
रयः । यमग्ने यज्ञमुपयन्ति वाजिनो नित्यं तोके दीदिवांसं स्वे दमे ॥ ११ ॥ उ-
भयासो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूरयश्च शर्मणि । त्रस्रो रायः पुरु-
श्चन्द्रस्य भूयसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः ॥ १२ ॥ यो स्तोतृभ्यो गोअग्राम
श्वपेशमग्ने शतिमुपसृजन्ति सूरयः । अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेपि वस्य आ बृहद-
देम विदथे सुवीराः ॥ १३ ॥ २१ ॥

॥ ३ ॥ १—११ गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ विराट् त्रिष्टुप् ।
३, ५, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ६, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ८, १० त्रिष्टुप् । ७ जगती ॥
स्वरः—१—६, ८—११ धैवतः । ७ निपादः ॥

॥ ३ ॥ सर्मादो अग्निनिर्हितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विधाति भुवनान्यस्थात् । होता
पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजन्त्वप्तिरहेन् ॥ १ ॥ नराशंसः प्रति धामा-
न्यञ्जन् तिस्रो दिवः प्रति मृहा स्वर्चिः । घृतश्रुपा मनसा हव्यमुन्दन्मर्धन्यज्ञस्य
समनक्तु देवान् ॥ २ ॥ इजितो अग्ने मनसा नो अहेन्देवान्यक्षि मानुषान्पूर्वा अद्य ।
स आ वह मरुतां शर्धो अन्युतमिन्द्रं नरो वहिषदं यजन्वम् ॥ ३ ॥ देव बहिर्वि-
र्धमानं सुवीरं स्तीर्णं रायं सुभरं वेद्यस्याम् । घृतेनाक्कं वसवः सीदतेदं विश्वं देवा आ-
दित्या यज्ञियांसः ॥ ४ ॥ वि श्रयन्तामुर्विषा हव्यमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः ।
व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्धा वर्णं पुनाना यशसं सुवीरम् ॥ ५ ॥ २२ ॥ साध्वपांसि
सनता न उज्जिते उपासानक्ता वय्येव रणिवते । तन्तुं तनं संवयन्ती ममीची य-
ज्ञस्य पेशः सुदुघे पयस्वती ॥ ६ ॥ देव्या होतारा प्रथमा विदुष्टर ऋजु यत्ततः
समृचा वृष्टरा । देवान्यजन्तावृतुथा समञ्जतो नामा पृथिव्या अधि सानुषु त्रिषु
॥ ७ ॥ सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः । तिस्रो देवीः
स्वधया बहिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निपद्य ॥ ८ ॥ विशङ्करूपः सुभरो वयोधाः
श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः । प्रजां त्वष्टा विष्यतु नामिमस्मे अथा देवानामप्येतु
पार्थः ॥ ९ ॥ वनस्पतिरवसृजन्तु स्यादग्निर्हविः छेदयाति प्र धीमिः । त्रिधा स-
मक्रं नयतु प्रजानन्देवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम् ॥ १० ॥ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य
योनिर्घृते श्रितो घृतम्बस्य धाम । अनुष्वधमा बह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि
हव्यम् ॥ ११ ॥ २३ ॥

अ० २ । अ० ५ । व० २६] १३१ [म० २ । अ० १ । सू० ५ ।

॥ ४ ॥ १—६ सोमाहुतिभागंव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ८ स्वराट् पंक्तिः । २, ३, ५, ६, ७ आर्षा पंक्तिः । ४ ब्राह्मयुष्णिक् । ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ५—८ पञ्चमः । ४ कपञः । ६ धेवतः ॥

॥ ४ ॥ हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्किं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम् । मित्र ईव यो दिधिषायो भूदेव आदेवे जने जातवेदाः ॥ १ ॥ इमं विधन्तो अपां स-धस्थे द्वितादधुर्भगवो विच्चायोः । एष विश्वान्यभ्यस्तु भूमा देवानामग्निररतिर्जी-राश्वः ॥ २ ॥ अग्निं देवासो मानुषीषु चित्तु प्रियं धुः क्षेप्यन्तो न मित्रम् । स दीदयदुशनीरुम्या आ दक्षायो यो दास्वते दम् आ ॥ ३ ॥ अस्य एषवा स्व-स्येव पुष्टिः सन्धेष्टिरस्य हियानस्य दक्षोः । वि यो भरिभ्रदोपधीषु जिह्वामत्यो न रथ्यां दोधवीति वारान् ॥ ४ ॥ आ यन्मे अम्बे वनदः पनन्तोशिग्भ्यो नमि-मीत वर्षम् । स चित्रेण चिकिते रंसु भासा जुजुर्वा यो एहुरा युवा भूत् ॥ ५ ॥ २४ ॥ आ यो वनां तातृपाणो न भाति वारं पथा रथ्येव स्वानीत् । कृष्णाध्वा तपू एषवाश्चिकेत द्यौरिव स्मर्यमानो नभोभिः ॥ ६ ॥ स यो व्यस्थादभि दक्षदुर्वी पशुर्नैति स्वयुरगोपाः । अग्निः शोचिष्मो अतमान्युष्णः कृष्णव्यथिरस्वदयन्न भूम ॥ ७ ॥ नू ते पूर्वस्यावसो अर्धीनो तृतीयं विदथे मन्म शमि । अस्मे अग्ने संयद्वीरं बृहन्तं क्षुमन्तं वाजे स्वपत्यं रथिं दाः ॥ ८ ॥ त्वया यथा गृन्ममदामो अग्ने गुहां वृन्वन्त उषेरो अभि प्युः । सुवीरासो अभिमालिपाहः स्मत्सुरिभ्यो गृणते तद्वयो धाः ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ ५ ॥ १—८ सोमाहुतिभागंव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ६ निचृद-त्रिष्टुप् । २, ४, ५ अनुष्टुप् । ८ विराडनुष्टुप् । ७ भुरिगुष्णिक् ॥ स्वरः—१—६, ८ गान्धारः । ७ निषादः ॥

॥ ५ ॥ होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य उतये । प्रयच्छजेन्यं वसुं शक्रेम वाजिनो यमम् ॥ १ ॥ आ यस्मिन्त्सप्त रश्मयस्तता यज्ञस्य नेतरि । मनुष्वदैव्य-मष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति ॥ २ ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत् । परि विश्वानि काव्या नेमिश्रक्रमिवामवत् ॥ ३ ॥ साकं हि शुचिना शुचिः प्रशस्ता क्रतुनाजनि । विद्वां अस्य व्रता ध्रुवा वया इवानु रोहते ॥ ४ ॥ ता अस्य वर्ण-मायुवो नेष्टुः सचन्त धेनवः । कुवित्सुभ्य आ वरं स्वसारो या इदं ययुः ॥ ५ ॥ यदीं मातुरुप स्वसा घृतं मरुत्यस्थित । तासामध्वर्युरागतौ यवौ वृष्टीव मोदते ॥ ६ ॥ स्वः स्वाय धार्यसे कृणुतामृत्विगृत्विजम् । स्तोमं यज्ञं चादरे वनेमा रग्निमा वयम्

अ० २ । अ० ५ । व० २९] १३२ [म० २ । अ० १ । सू० ८ ।

॥ ७ ॥ यथा विद्वाँ अरं करद्विष्वेभ्यो यजतेभ्यः । अयमग्ने त्वे अपि यं यज्ञं
चकृमा वयम् ॥ ८ ॥ २६ ॥

॥ ६ ॥ १—८ सोमाहुतिर्भागव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ८ गा-
यत्री । २, ४, ६ निचृदगायत्री । ७ विराट्गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ इमां मे अग्ने समिधमिमामुपसदं वनेः । इमा ऊ षु श्रुधी गिरः
॥ १ ॥ अया ते अग्ने विधेमोजो नषादश्मिष्टे । एना सूक्तेन सुजात ॥ २ ॥
तं त्वा गीर्भिर्निर्वणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः । सपर्येम सपर्यवः ॥ ३ ॥ स बोधि सू-
रिर्मधवा वसुपते वसुदावन । युयोध्यस्मद्वेषांसि ॥ ४ ॥ स नो वृष्टिं दिवस्पतिं स
नो वाजमनुवर्णम् । स नः सहस्रिणीरिषः ॥ ५ ॥ ईळानायावस्यव यविष्ठ दूत नो
गिरा । यजिष्ठ होतरा महि ॥ ६ ॥ अन्तर्हीग्न इयमे विद्वाञ्जन्मोमया कवे ।
दुतो जन्येव मित्र्यः ॥ ७ ॥ स विद्वाँ आ च पिप्रयो यत्ति चिकित्व आनुपक् । आ
चास्मि त्सत्सि ग्रहीषि ॥ ८ ॥ २७ ॥

॥ ७ ॥ १—६ सोमाहुतिर्भागव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ३ निचृद-
गायत्री । ४ त्रिपादगायत्री । ५ विराट् पिपीलिका मध्या । ६ विराट् गायत्री ॥ पङ्क्तः
स्वरः ॥

॥ ७ ॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमा भर । वसो पुरुस्पृहं गयिष ॥ १ ॥
मा नो अगतिरीशत देवस्य मर्त्यस्य च । पर्षि तस्या उत द्विषः ॥ २ ॥ विश्वा
उत त्वया वयं धारा उदग्या इव । अति गाहेमहि द्विषः ॥ ३ ॥ शुचिः पावक
वन्धोऽग्ने बृहदि रोचसे । त्वं घृतेभिर्गहुतः ॥ ४ ॥ त्वं नो असि भारताग्ने वशा-
मिरुदाभिः । अष्टापदीभिर्गहुतः ॥ ५ ॥ द्वित्रः सर्पिरामुतिः प्रन्नो होता वरेण्यः ।
सहसस्पुत्रो अहुतः ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ८ ॥ १—६ युत्समद ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ गायत्री । २ निचृत्
पिपीलिका मध्या गायत्री । ३, ५ निचृदगायत्री । ४ विराट् गायत्री । ६ निचृदनुष्टुप् ॥
स्वरः—१—५ पङ्क्तः । ६ गान्धारः ॥

॥ ८ ॥ वाजयन्त्रिव नू रयान्योगाँ अग्नेरुप स्तुहि । यशस्तमस्य मीळहृषः ॥ १ ॥
यः सुनीयो ददाशुषेऽजुर्यो जग्यन्त्रिं चारुप्रतीक आहुतः ॥ २ ॥ य च श्रिया द-

अ० २ । अ० ६ व० २] १३३ [म० २ । अ० १ । सू० १० ।

मेष्वा दोषोषसि प्रशस्यते । यस्य व्रतं न मीयते ॥ ३ ॥ आ यः स्वर्णं भानुना
चित्रो विभात्यर्चिषा । अञ्जानो अजैरभि ॥ ४ ॥ अत्रिमनु स्वराज्यमग्निमुक्थानि
वावृधुः । विश्वा अधि श्रियो दधे ॥ ५ ॥ अग्रेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानाम्भूतिर्मिव्यम् ।
अरिष्यन्तः सचेमहभि प्याम पृतन्यतः ॥ ६ ॥ २६ ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ १—६ गृत्समद् ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । ४ विराट्
त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६ धैवतः । २ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ निः होता होतृषदने विदानस्त्वेपो दीदिवौ असदत्सुदक्षः । अद-
ब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥ १ ॥ त्वं दूतस्त्वष्टु नः प-
रस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता । अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्वो-
धि गोपाः ॥ २ ॥ विधेम ते परमे जन्मन्मग्ने विधेम स्तोमैरवरे मधस्थे । यस्माद्यो-
नैरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीर्षि जुहुरे समिद्धे ॥ ३ ॥ अग्ने यजस्व हविषा य-
जीयाच्छृष्टी देष्णमभि गृणीहि राधः । त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य व-
चसो मनोता ॥ ४ ॥ उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दम्भ ।
कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः ॥ ५ ॥ सैनानीकेन सु-
विदत्रो अस्मे यष्टा देवा आयजिष्ठः स्वस्ति । अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने
धुमदुत रेवदिदीहि ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १० ॥ १—६ गृत्समद् ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ६ विराट् त्रिष्टुप् ।
३ त्रिष्टुप् । ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ जोहव्रो अग्निः प्रथमः पितेवैळस्पदे मनुषा यत्समिद्धः । श्रियं
वसानो अमृतो विचेता मर्मजेयः अवस्यसः वाजी ॥ १ ॥ श्रूया अग्निश्चित्र-
भानुर्हव मे विश्वाभिर्गीभिर्मृतो विचेताः । श्यावा रथं वहतो रोहिता वोतारुषा-
हं चक्रे विभृत्रः ॥ २ ॥ उत्तानायामजनयन्त्सुषृतं भुवदग्निः पुरुपेशासु गर्भः । शि-
रिणायां चिद्वक्त्रा महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः ॥ ३ ॥ जिघर्म्यग्निं हविषां
घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा ब्रुहन्तं द्यचिष्ठमसौ रभ-
सं दृशानं ॥ ४ ॥ आ दिश्वतः प्रत्यश्च जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्यश्रीः
स्पृह्यद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तन्वाजर्भुराणः ॥ ५ ॥ ज्ञेया भागं सहमानो वरे-

अ० २ । अ० ६ । व० ५] १३४ [म० २ । अ० १ । सू० १८१ ।

ए त्वादूतासो मनुवद्देम । अनूनमग्नि जुह्वा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि
॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ११ ॥ १—२१ गुःसमद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ८, १०, १३, १६, २०
पङ्क्तिः । २, ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ४, ६, ११, १२, १४, १८ निचृत् पङ्क्तिः । ७ विराट्
पङ्क्तिः । ५, १६, १७ स्वराट् बृहती भुरिग् बृहती । १५ बृहती । २१ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—
१—४, ६—१४, १८—२० पञ्चमः । ५, १६, १७, १५ मध्यमः । २१ धैवतः ॥

॥ ११ ॥ शुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते दावने वसूनाम् । इमा हि ।
त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयवः सिन्धवो न क्षन्तः ॥ १ ॥ भृजो महीरिन्द्र या अपिम्बः
परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वोः । अमर्त्यं चिद्वासं मन्यमानमवाभिन्दुकथैर्विवृथानः
॥ २ ॥ उक्थेष्विन्नु शूर येषु चाकन्तोमेष्विन्द्र रुद्रियेषु च । तुभ्येदेता यामु मन्दमानः
प्रवायवै मिस्रते न शुभ्राः ॥ ३ ॥ शुभ्रं नु ते शुष्मं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाहोर्दधानाः ।
शुभ्रस्वमिन्द्र वावृथानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सहाः ॥ ४ ॥ गुहां दितं गुह्यं
गृहहस्त्वपीवृतं मायिनं क्षियन्तम् । उतो अपो द्यां तस्त्वाममहन्नहि शूर वीर्ये-
ण ॥ ५ ॥ ३ ॥ स्तवा नु ते इन्द्र पूव्या महान्युत स्तवाम नृत्तना कृतानि । स्तवा
वज्रं बाहोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य वेत् ॥ ६ ॥ हरी नु ते इन्द्र वाजयन्ता वृत्त-
श्रुतं स्वार्मस्वार्थम् । वि संपना भूमिप्रशिष्टारिस्त पर्वतश्चिन्मरिष्यन् ॥ ७ ॥ नि
पर्वतः साद्यप्रयुच्छन्तसं मातृमिर्वावृथानो अक्रान् । दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रं
पिता धमनिं पप्रथञ्चि ॥ ८ ॥ इन्द्रो एहां सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरञ्चिः ।
अरजेतां रोदसी भिष्टाने कनिकदतो दृष्णो अस्य वज्रात् ॥ ९ ॥ अरोग्वीदृष्णो
अस्य वज्रोऽमानुषं यन्मानुषो निजर्वीत् । नि मायिनो दानवस्य माया अपादय-
त्पिबान्मुतरय ॥ १० ॥ ४ ॥ पिवापिवेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः
सुतासः । पूणन्तस्ते कुक्षीं वर्धयन्तिन्वथा मुतः पौर इन्द्रमाव ॥ ११ ॥ त्वे इन्द्रा-
प्यभूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः । अवस्यवो धीमहि प्रशस्ति मद्यस्ते
रायो दावने स्याम ॥ १२ ॥ स्याम ते त इन्द्र ये त उती अवस्यव उर्जं वर्धयन्तः ।
शुष्मिन्तमं यं चाकनाम देवास्मे रयिं रासि वीरवन्तम् ॥ १३ ॥ रामि क्षयं रासि
मित्रमस्मे रामि शर्ध इन्द्र मारुतं नः । सजोषसो ये च मन्दमानाः प्रवायवः
पान्त्यग्रणीतिम् ॥ १४ ॥ द्यन्तिवन्नु येषु मन्दमानस्तृप्तसोमं पाहि द्रुह्यदिन्द्र ।

अ० २ । अ० ६ । व० ८] १३५ [म० २ । अ० २ । सू० १२ ।

अस्मान्तु पुत्स्वा तरुत्रावर्धयो द्यां बृहद्भिरर्कैः ॥ १५ ॥ ५ ॥ बृहन्त इष्टु ये ते
तरुत्रोक्थेभिर्वा सुम्नमाविवासान् । स्तृणानासो बृहिः पस्त्यावचोताः इदिन्द्र वा-
जपमन् ॥ १६ ॥ उग्रेष्विष्टु शूर मन्दसान स्त्रिकुट्टकेषु पाहि सोममिन्द्र । प्रदो-
धुवच्छ्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्य पीतिम् ॥ १७ ॥ धिष्वा शवः शूर
येन वृत्रमवाभिनुहानुमौर्णवामम् । अपावृणोज्योतिरायीय नि संव्यनः सादि द-
स्युरिन्द्र ॥ १८ ॥ सनेम ये ते ऊतिभिस्तन्तो विश्वाः सृष्ट आर्येण दस्युन ।
अस्मभ्यं तत्पापं विश्वस्वमरन्धयः साख्यस्य त्रिताय ॥ १९ ॥ अस्य सुवानस्य
मन्दिनस्त्रितस्य न्यवुदं वावृणानो अन्तः । अवेनेयन्मूयो न चक्रं भिनद्वलमिन्द्रो
अङ्गिरस्वान् ॥ २० ॥ नूनं मा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिवा स्तोत्रभ्यो मार्ति धग्मगो नो बृहद्वेदम विदथे सुवीराः ॥ २१ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १२ ॥ १—१५ गृत्स्मद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—५, १२—१५
त्रिष्टुप् । ६—८, १०, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ९ भुक्ति त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्कतुना पर्यभपत् । यस्य
शुष्माद्रोदसी अभ्येततां नृम्णस्य मद्रा स जनाम् इन्द्रः ॥ १ ॥ यः पृथिवीं व्य-
थमानामदृष्टः पर्वतान्प्रकुपितां अरम्णात् । यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो
द्यापस्तन्नात्स जनाम् इन्द्रः ॥ २ ॥ यो इत्वाहिमरिणात्मस सिन्धुन्यां गा उदा-
जदपथा बलस्य । यो अश्मेनोरन्तरग्निं जजान संवृक्समत्सु स जनाम् इन्द्रः ॥ ३ ॥
येनेमा विश्वाच्यवना कृतानि यो दामं वरुमधरं गुहाकः । श्वधनीव यो जिगीवां
लक्षमाददृष्टः पुष्टानि स जनाम् इन्द्रः ॥ ४ ॥ यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति योर-
मुतेमाहुर्नैपो अस्तीत्येनम् । सो अर्यः पुष्टीर्विज इवामिनाति श्रदस्मै धत्त स जनाम्
इन्द्रः ॥ ५ ॥ ७ ॥ यो रथस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य
कीरेः । युक्त्रावणो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनाम् इन्द्रः ॥ ६ ॥
यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः । यः सूर्यं य
उपसे जजान यो अपां नेता स जनाम् इन्द्रः ॥ ७ ॥ यं क्रन्दसी संयती विह-
येते परेज्वर उभयां अमित्राः । समानं चिद्रथमातस्थिवांसा नानां हवेते स जनाम्
इन्द्रः ॥ ८ ॥ यस्माञ्छते विजयन्ते जनांसो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते । यो
विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनाम् इन्द्रः ॥ ९ ॥ यः शश्वतो म-
हो नो दधानान्मन्यमानाञ्छवीं जघान । यः शर्धते नानुददाति शूच्यां यो दस्यो-

अ० २ । अ० ६ । व० ११] १३३ [म० २ । अ० २ । सू० १३ ।

ईन्ता स जनाम् इन्द्रः ॥ १० ॥ ८ ॥ यः शम्बरं पर्वतेषु चियन्तं चत्वारिंशं
शरद्यन्वविन्दत् । ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनाम् इन्द्रः
॥ ११ ॥ यः सप्तर्षिर्मर्षमस्तुविष्मानवामृजत्सर्तवे सप्त सिन्धून् । यो रौहिण-
मस्फुरन्नज्जवाहुर्द्यामारोहन्तं स जनाम् इन्द्रः ॥ १२ ॥ द्यावां चिदस्मै पृथिवी नमते
शुष्माचिदस्य पर्वता मयन्ते । यः सोमपा निचितो वज्रज्वाहुर्यो वज्रहस्तः स जनाम्
इन्द्रः ॥ १३ ॥ यः सुन्वन्तमवन्ति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती । यस्य
ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनाम् इन्द्रः ॥ १४ ॥ यः सुन्वते पचते
दुध आ चिद्वाजं दर्दधि स किलसि मृत्यः । वयं ते इन्द्र विश्वह प्रियासः सु-
वीरांसो विदधमा वदेम ॥ १५ ॥ ६ ॥

॥ १३ ॥ १—१३ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, १०, ११, १२
भुरिकू त्रिष्टुप् । ७, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ६, १३ त्रिष्टुप् । ४ निचृज्जगती । ५, ६ विराट्
जगती ॥ स्वरः—१—३, ७—१३ धैवतः । ४—६ निपादः ॥

॥ १३ ॥ ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परि मच्छ जात आविशद्यासु वर्धते । त-
दाहना अमवत्पिप्युषी पयोऽशोः पीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम् ॥ १ ॥ मध्रीमा यन्ति
परि विभ्रतीः पयो विश्वप्स्याय प्र भरन्त मोजनम् । ममानो अध्वा प्रवनामनु-
ष्यदे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ २ ॥ अन्वेको वदति यददाति तद्रूपा मि-
नन्तदपा एक इयते । विश्वा एकस्य त्रिनुदस्तित्वते यस्ताकृणोः प्रथमं सास्यु-
क्थ्यः ॥ ३ ॥ प्रजाभ्यः पुष्टिं विमर्जन्त आसते रयिमिव पृष्ठं प्रमवन्तमायते । अस्मिन्-
न्दैः पितुरक्षि मोजन्त यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ ४ ॥ अर्धाकृणोः पृ-
थिवीं सन्दृशे दिवे यो धौतीनामहिह आरिष्यकथः । तं त्वा स्तोमेभिरुदभिर्न वा-
जिनं देवं देवा अजनन्त्सास्युक्थ्यः ॥ ५ ॥ १० ॥ यो मोजनं च दयसे च वर्ध-
नमाद्रादा शुष्कं मधुमदुदोहिथ । सः शैवधि नि दधिषे त्रिवस्वति विश्वस्यैकं इशिषे-
सास्युक्थ्यः ॥ ६ ॥ यः पुष्पिणीं प्रस्वश्च धर्मणाधि दाने व्यवनीरधारयः । यश्चासमा
अजनो दिद्युतो दिव उरून्वा अमितः सास्युक्थ्यः ॥ ७ ॥ यो नार्भरं सहवसुं निहन्तवे पृ-
थायं च दासवेशाय चावहः । ऊर्जयन्त्या अपरि विष्टमास्यमुतैवाय पुंरुक्त्सास्युक्थ्यः
॥ ८ ॥ शतं वा यस्य दशं साकमाय एकस्य श्रुष्टौ यद्वं चोदमाविथ । अरज्जौ
दस्पुन्तसर्मनन्दुमीतये सुप्रान्यो अमवः सास्युक्थ्यः ॥ ९ ॥ विश्वेदनु रोधना अस्य
पौंस्यं वदुरस्मै दधिरे कृत्नवे धनम् । पळस्तम्ना विष्टिरः वज्रं सन्दृशः परि पुरो

अ० २ । अ० ६ । व० १४] १३७ [म० २ । अ० २ । सू० १४ व

अभवः सास्युक्थ्यः ॥ १० ॥ ११ ॥ सुप्रवाचनं तव वीर वीर्ययदेकेन क्रतुना वि-
न्दसे वसु । जातूष्टिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकथे सेन्द्र विश्वास्युक्थ्यः ॥ ११ ॥
अरमयः सरपसस्तराय कं तुर्वीतये च वय्याय च कृतिम् । नीचा सन्तमुदनयः प-
रावृजं प्रान्धं श्रोणं श्रवयन्त्सास्युक्थ्यः ॥ १२ ॥ अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः
समर्थयस्व बहु ते वसव्यम् । इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु धून्वृहद्वदेम विदथे सुवी-
राः ॥ १३ ॥ १२ ॥

॥ १४ ॥ १—१२ गृत्स्मद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ इन्द्रः—१, ३, ४, ६, १०, १२
त्रिष्टुप् । २, ६, ८ तिष्ठत् त्रिष्टुप् । ७ विगाट् त्रिष्टुप् । ५ तिष्ठत् पङ्क्तिः । ११ भुक्त्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६—१०, १२ धैवतः । ५, ११ पञ्चमः ॥

॥ १४ ॥ अध्वर्यवो भग्नेन्द्राय सोममामवेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः । कामी
हि वीरः सदमस्य पीति जुहोत वृष्णे तदिदं वेष्टि ॥ १ ॥ अध्वर्यवो यो अपो
वन्निवासं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम् । तस्मा एतं भग्नं तद्वशां एष इन्द्रो अहति
पीतिमस्य ॥ २ ॥ अध्वर्यवो यो हर्मीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः ।
तस्मा एतमन्तरिक्षे न वातमिन्द्रं सोमेरेणुं जने वस्त्रे ॥ ३ ॥ अध्वर्यवो य उ-
रणं जघान नवं चक्रांसं नवति च गृहम् । यो अबुदभव नीचा वयधे तमिन्द्रं सोमस्य
भूधे हिनोत ॥ ४ ॥ अध्वर्यवो यः स्वशं जघान यः पुष्पांशुषु यो व्यसम् । यः
पिपुं नमृचि यो रथिक्रां तस्मा इन्द्रायान्धमो जुहोत ॥ ५ ॥ अध्वर्यवो यः शतं
शम्भ्वस्य पुगे विभेदाश्मनेव पुरीः । यो वचिनः शतमिन्द्रः सहस्रपावपङ्कजं सो-
ममस्मै ॥ ६ ॥ १३ ॥ अध्वर्यवो यः शतमा महस्रं भूम्या उपस्थेऽवपजघ्नवान् ।
कुत्सस्यायोरतिथिग्वस्य वीरान्यवृणग्भरता सोममस्मै ॥ ७ ॥ अध्वर्यवो यन्नरः
कामयाध्वे श्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रं । गर्भस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं य-
ज्यवो जुहोत ॥ ८ ॥ अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम् ।
जुषाणो हस्त्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मदिं जुहोत ॥ ९ ॥ अध्वर्यवः पयसो-
ध्वर्यथा गोः सोमभिरिं पृणता भोजमिन्द्रम् । वेदाहमस्य निभृतं म एतद्विस्मन्तं
भूयो यजतश्चिकेत ॥ १० ॥ अध्वर्यवो यो दिव्यस्य वस्त्रो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य
राजा । तमूर्दरं न पृणता यवेनेन्द्रं सोमेभिस्तदपो वो अस्तु ॥ ११ ॥ अस्मभ्यं
तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम् । इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु धू-
न्वृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १२ ॥ १४ ॥

अ० २ । अ० ६ । व० १७] १३८ [म० २ । अ० २ । सू० १६ ।

॥ १५ ॥ १—१० गृत्समद् अयिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः ।
७ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ४, ५, ६, ८, १० त्रिष्टुप् । ३ निच्त् त्रिष्टुप् । ८ विराट् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ७ पञ्चमः । २—६, ८—१० धैवतः ॥

॥ १५ ॥ प्र या न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् । त्रि-
कद्रुकेष्वपि सतस्यस्य मदे अहिमिन्द्रो जघान ॥ १ ॥ अवंशे घामस्तभायद्बृहं-
न्तमा रोदसी अपृणदन्तरिचम् । स धारयत्पृथिवीं पप्रथञ्च सोमस्य ता मद इन्द्र-
श्चकार ॥ २ ॥ सद्यैव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रैश्च खान्यत्तृणजदीनाम् । वृथा-
सृजत्पृथिविर्दीर्घयार्थः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ३ ॥ स प्रबोळदृन्पृगित्या
दभीतेर्विषमधागायुधमिद्रे अग्नौ । सं गोभिरश्वैरसृजद्रथैभिः सोमस्य ता मद इ-
न्द्रश्चकार ॥ ४ ॥ स ई महीं धुनिमेतोररम्णात्सो अस्नातृनपायत्स्वस्ति । त
उत्स्नाय रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ५ ॥ १५ ॥ सोदङ्चं
सिन्धुमरिणान्मदित्वा वज्रेणान् उपसः सं पिपेष । अजवसो जविनीभिर्विबुध-
न्तसोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ६ ॥ स विद्रां अपगोहं कनीनामाविर्भवद्भुदति-
ष्ठत्परावृक् । प्रति श्रोणः स्थाद्वयनगचष्ट सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ७ ॥
भिनल्लमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दंष्टितान्यैरत् । गिणग्रोधांसि कुत्रिमाणेषां
सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ८ ॥ श्वमेनाभ्युप्या चुमुरि धुनिं च जघन्य दस्युं प्र
दमीतिमावः । रुमी चिद्वं विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ९ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी । शिचां स्तोतृभ्यो माति
धग्मगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीरा ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ १—६ गृत्समद् अयिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७ जगती । ३ विराट्
जगती । ४, ५, ६, ८ निच्जगती च । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३—८
निषादः । २, ६ धैवतः ॥

॥ १६ ॥ प्र वः सतां ज्यैष्ठ्यमाय सुष्टुतिमग्नाविव समिधाने इविर्मरे । इ-
न्द्रमजुयं जरयन्तमुक्षितं सनाधुवानमवसे हवामहे ॥ १ ॥ यस्मादिन्द्राद्बृहत्तः किं
चनेषुते विश्वान्यस्मिन्सम्भुताधि वीर्या । जठरे सोमं तन्वीसदो मघो हस्ते
वज्रं भरति शीर्षेणि क्रतुम् ॥ २ ॥ न क्षोणीभ्यां परिभ्वे त इन्द्रियं न संमुद्रैः प-
र्वतरिन्द्र ते रयः । न ते वज्रमन्वभोति कश्चन यदाशुभिः पतसि योजना पुरु
॥ ३ ॥ विश्वे हस्मै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृषभाय सश्वते । वृषा यजस्व

अ० २ । अ० ६ । व० २१] १३६ [म० २ । अ० २ । सू० १८ ।

द्विषां विदुष्टैः पित्रेन्द्र सोमं वृषभेण भानुना ॥ ४ ॥ वृष्णः कोशः पवते मध्वं
ऊर्मिर्वृषमान्नाय वृषमाय पातवे । वृषणाध्वर्यु वृषमासो अद्रयो वृषणं सोमं वृष-
मायं सुष्वति ॥ ५ ॥ १७ ॥ वृषा ते वज्रं उत ते वृषा रथो वृषणा हरीं वृषमा-
रयायुधा । वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य तृष्णुहि ॥ ६ ॥
प्र ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सर्वनेषु दाष्टृषिः । कुविर्भो अस्य व-
चसो निबोधिषदिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे ॥ ७ ॥ पुरा संम्बाषादभ्या ववृ-
त्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युषी । सकृत्सु ते सुमतिमिः शतक्रतो सं पत्नी-
भिर्न वृषणा नसीमहि ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा
मघोनी । शिवा स्तोतृभ्यो मतिं धग्भगो नो बृहद्वदेम विदये सुवीराः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ १७ ॥ १—१ गुत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः —१, ४, ६ विराट्
जगती । २, ४ निचृजगती । ३, ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ८ निचृत्पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ४—६ निपादः । ३, ७, ९ धैवतः । ८ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चत शुष्मा यदस्य प्रतनयोदीरते । विश्वा य-
दगोत्रा सहसा परीवृता मदे सोमस्य दंष्टितान्यैरयत् ॥ १ ॥ स भूतु यो ह प्रथ-
माय धायस ओजो मिमानो महिमानमातिरत् । शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यत णी-
र्षणि द्या महिना प्रत्यमुञ्चत ॥ २ ॥ अधोकृणोः प्रथमं वीर्यं महद्यदस्याप्रे ब्रह्म-
णा शुष्ममैरयः । रथेष्टेन हर्यश्वेन विच्युताः प्र जीरयः सिंसते मध्वयैक पृथक्
॥ ३ ॥ अथा यो विष्वा भुवनाभि मज्मनैशानकृत्प्रवया अभ्यवर्धत । आद्रोदसी
ज्योतिषा वदिरातेनोत्सीव्यन्तमांसि दुर्धिता समव्ययत् ॥ ४ ॥ स प्राचीनान्य-
वैतां दृष्ट्वा जसाधराचीनमकृणोदुपामर्षः । अधारयत्पृथिवीं विश्वघायसमस्तन्मा-
न्मायया घामवृत्तसः ॥ ५ ॥ १६ ॥ सास्मा अरं बाहुभ्यां यं पिताकृणोद्विष-
स्मादा जनुषो वेदसस्परि । येना पृथिव्यां नि किर्वि शयधै वज्रेण इत्थवृषा-
कुविष्वधिः ॥ ६ ॥ अमाजूरिव पित्रोः सचा मतीः समानादा सदसस्त्वामिधे म-
गम् । कृषि प्रकृतमुप मास्या भेर दद्विधागं तन्त्रोयेन मामहः ॥ ७ ॥ भोजं त्वा-
मिन्द्र वचं हुवेम ददिष्टमिन्द्रापांसि वाजान् । अविद्वदीन्द्र चित्रया न उती कृषि
वृषभिन्द्र वस्यसो नः ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा
मघोनी । शिवा स्तोतृभ्यो मतिं धग्भगो नो बृहद्वदेम विदये सुवीराः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ १८ ॥ १—६ गुत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । ४, ८

म० २। अ० ६। व० २३] १४० [म० २। अ० २। सू० १६ ।

भुक्तिः पङ्क्तिः । ५, ६ स्वराट् पङ्क्तिः । ७ निचृत् पङ्क्तिः । २, ३, ६ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ४—८ पञ्चमः । २, ३, ६ धैवतः ॥

॥ १८ ॥ प्राता रथो नवो योजि सस्निश्चतुर्युगस्त्रिकशः सप्तारिमः । दशा-
रित्रो मनुष्यः स्वर्पाः स इष्टिर्मितिभी रंखो भृत् ॥ १ ॥ सास्वा अरं प्रथमं स
क्षितीयपुतो तृतीयं मनुषः स होता । अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः
सचते जन्तो वृषा ॥ २ ॥ हरी नु कं रथ इन्द्रस्य योजमायै सुकेन वचसा नवेन ।
मो षु त्वामत्र बहवो हि विप्रा नि रीमन्यजमानासो अन्ये ॥ ३ ॥ आ द्वाभ्यां
हरिभ्यामिन्द्र आद्या चतुभिरा षड् भिद्वयमानः । आष्टामिदशभिः सोमपेयमयं सुतः
सुमस्व मय सुवस्वः ॥ ४ ॥ आ विंशत्या त्रिंशता याह्यवाडा चत्वारिंशता हरि-
भियुजानः । आ पञ्चाशता सूर्यभिरिन्द्रा षष्ट्या सप्तत्या सोमपेयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥
आशीत्या नवत्या याह्यवाडा शतेन हरिभिरुह्यमानः । अयं हि तै शतहोत्रिषु सोम
इन्द्र त्वाया पारिषिक्तो मदाय ॥ ६ ॥ मम ब्रह्मेन्द्र यात्यच्छा विश्वा हरी धुरि
धिष्या रथस्य । पुरुषा हि विद्वयो यमथाभिच्छू सधेन मादयस्व ॥ ७ ॥ न म
इद्रेण सख्यं वि योषदस्मभ्यमस्य दर्शिता दुहीत । उप ज्येष्ठे वरुणे गर्भस्तो
आयेप्राये जिगीवांसः स्याम ॥ ८ ॥ नूनं सा त प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र द-
विष्णा मधोनी । शिवा स्तातृभ्यो मार्ति धर्मगो नो बृहद्वदम विदधे सुवीराः
॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ १९ ॥ १—६ गन्तव्यं ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६, ८ विराट्
त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः । ५, ७ भुक्तिः पङ्क्तिः । ५ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ६, ८, ९ धैवतः । ३—५, ७ पञ्चमः ॥

॥ १९ ॥ अपाव्यस्यान्वसो मदाय मनीषिणः सुवानस्य प्रयसः । यस्मि-
न्निन्द्रः प्रदिवि वातुधान ओको दवे ब्रह्मण्यन्तश्च नरः ॥ १ ॥ अस्य मन्दानो
मध्वो वज्रहस्तोऽहिमिन्द्रो अणोवृतं वि वृधन् । प्र यद्वयो न स्वमेरायच्छा प्र-
यासि च नदीनां चक्रमन्त ॥ २ ॥ स माहिन् इन्द्रो अणो अपां प्रेरयदहिहाच्छा
समुद्रम् । अजैनयन्त्ययं विदद्वा अकुनाद्वा वयुनानि साधन् ॥ ३ ॥ सो अप्रसीनि
मनवे पुरुषीन्द्रो दाशहाशुषे हन्ति वृत्रम् । मद्यो यो नृभ्यो अतसाग्यो भूत्यस्पृ-
धानेभ्यः सूर्यस्य मार्तो ॥ ४ ॥ स सुन्वत इन्द्रः सूर्यमा देवो रिण्डमर्त्याय
स्तवान् । आ यद्रयि गुहदवद्यमस्मै मरुदंशं नेतशो दशस्यन् ॥ ५ ॥ २३ ॥

अ० २ । अ० ६ । व० २७] १४१ [म० २ । अ० २ । सू० २१ ।

स रन्धयत्सदिवः सास्थये शुष्णं शुषं कुर्येवं कुंसाय । दिवोदामाय नवति च नवे-
न्द्रः पुरो व्यैरच्छम्बरस्य ॥ ६ ॥ एवा त इन्द्रोचयमहेम श्रवस्या न त्मना वाजयन्तः ।
अश्याम तत्साममाशुषाणा ननमो वधरदेवस्य प्रीयोः ॥ ७ ॥ एवा ते गृत्समदाः
शूर मन्मावस्यशो न वयुनानि तनुः । ब्रह्मण्यन्त इन्द्र ते नवीय इषमूर्ज सुक्षिति
सुस्रमशुः ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिखा स्तोतृभ्यो मार्ति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ २० ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६, ८ विराट् त्रिष्टुप् ।
१ त्रिष्टुप् । २ षट्ती । ३ पङ्क्तिः । ४, ५, ७ भुक्तिः पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ६, ८, ९
धैवतः । २ मध्यमः । ३—५, ७ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ वयं ते वयं इन्द्र विद्धि पुणः प्र भगमहे वाजयुन रथम् । विपन्यशो
दीर्घतो मनीषा सुस्रमियजन्तस्ववतो नृनु ॥ १ ॥ त्वं न इन्द्र त्वामिहृती त्वायतो
अभिष्टिपासि जनान् । न्यमिनो दाशुषो वस्तुतेथाधीरभि यो नक्षति त्वा ॥ २ ॥ स
नो युवेन्द्रो जोहवः सर्वा शिवो नगमस्तु पाता । यः शंसन्तं यः शशमानमुती पचन्तं
च स्तुवन्तं च प्रणेपन् ॥ ३ ॥ तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे यस्मिन्पुरा वावृधुः
शशदुश्च । स वस्वः कामं पीपरदियानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्थायोः ॥ ४ ॥ सो
अङ्गिः सामुचथा जुजुष्वान्ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गातुमिष्यन् । मुष्णन्नुषमः सूर्येण
स्तुवानश्रस्य चिच्छिन्नथन्पूर्याणि ॥ ५ ॥ २५ ॥ स ह श्रुत इन्द्रो नाम देव ऊर्ध्वो
भुवन्मनुषे दस्मर्तमः । अत्र प्रियमर्शमानस्य साह्वान्छिरो भगदासस्य स्वधावान्
॥ ६ ॥ स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः पुरन्दरो दामीरियद्वि । अर्जनयन्मनये चाम-
पश्च सत्रा शंसं यजमानस्य तूतोत् ॥ ७ ॥ तस्मै तवस्यमनु दायि सत्रेन्द्राय दे-
वेभिरर्णसार्ता । प्रति यदस्य वज्रं बाहोर्धृत्वी दस्युन्पुर आयसीनि तारीत् ॥ ८ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी । शिखा स्तोतृभ्यो मार्ति
धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ स्वराट् त्रिष्टुप् ।
३, ६ त्रिष्टुप् । ४ विराट् जगती । ५ निचृजगती ॥ स्वरः—१—३, ६ धैवतः । ४, ५
निपादः ॥

॥ २१ ॥ विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्रजिते नृजिते उर्वराजिते । अश्व-

अ० । २ अ० ६ । व० २६] १४२ [म० २ । अ० ३ । सू० ६३ ।

जिते गोजिते अजिते भरे द्राय सोमे यजताय हर्यतम् ॥ १ ॥ अधिभुवेऽभिभ-
जाय बन्वतेऽषाढहाय सहमानाय वेधसे । तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे नम
इन्द्राय वोचत ॥ २ ॥ सत्रासाहो जनभक्षो जनसहरच्यवना युध्रो अनु जोषधु-
क्षितः । वृत्तचयः सहुरिर्विच्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या ॥ ३ ॥ अना-
नुदो वृषमो दोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्यः । रघचोदः श्रथनो
वीळितस्पृथुरिन्द्रः सुयज्ञ उषस स्वर्जनत् ॥ ४ ॥ एजेन गातुमपतुरो विविद्रे धियो
हिन्वाना उशिर्जो मनीषिणः । अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्वाना
द्रविणान्याशत ॥ ५ ॥ इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्ति दक्षस्य सुभगत्वमस्मे ।
पोष रयीणामरिष्टि तनूना स्वाग्राने वाचः सुदिनत्वमहाम् ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ २२ ॥ १—४ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ अष्टिः । २ निचृदतिश-
करी । ४ भुरितिशकरी । ३ स्वराट् शकरी ॥ स्वरः—१ मध्यमः । २, ४ पञ्चमः । ३
धैवतः ॥

॥ २२ ॥ त्रिकंशुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तुपत्सोममपिवाट्टिष्णुना
मुतं यथावशत् । स ई ममाद् महि कर्म कर्तवे महापुरुं सैनं सश्वदेवो देवं सन्यमिन्द्रं
सत्य इन्दुः ॥ १ ॥ अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्रिवि युधामन्युदा रोदसी अपृ-
णदस्य मज्मना प्र वावृधे । अधत्तान्यं जुठरे प्रेमरिच्यत सैनं सश्वदेवो देवं स-
त्यमिन्द्रं सन्य इन्दुः ॥ २ ॥ साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववत्तिथ साकं वृद्धो
वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः । दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्वदेवो देवं
सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ ३ ॥ तत्र त्यज्यं नृतोप इन्द्र प्रथमं पुर्व्यं दिवि प्रवाच्यं
कृतम् । यदेवस्य शर्वसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः । भुवद्विष्यमभ्यादेवमोजसा वि-
दादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम् ॥ ४ ॥ २८ ॥ २ ॥

॥ २३ ॥ १—१६ गृत्समद ऋषिः ॥ देवताः—१, ५, ६, ११, १७, १६ ब्रह्मणस्पतिः ।
२—४, ६—८, १०, १२—१६, १८ बृहस्पतिश्च ॥ छन्दः—१, ४, ५, १०, ११, १२
जगती । २, ७, ८, ९, १३, १४ विराट् जगती । ३, ६, १६, १८ निचृजगती । १५, १७
भुरिक् त्रिष्टुप् । १६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१४, १६, १८ निषादः । १५, १७, १६
धैवतः ॥

॥ २३ ॥ मयानोत्स मयपति इवामहे कवि कवीनामुपमभवस्तमम् । ज्ये-

अ० २ । अ० ६ । व० ३२] १४३ [म० २ । अ० ३ । सू० २३ ।

धराजं ब्रह्मणा ब्रह्मणस्पत आ नः शुण्वन्नुतिर्मिः सीद सादनम् ॥ १ ॥ देवा-
 श्रिते असुर्ये प्रचेतमो बृहस्पते यज्ञिये भागमानशुः । उवा इव सूर्यो ज्योतिषा
 महो विश्वेषामिज्जानिता ब्रह्मणामसि ॥ २ ॥ आ विवाध्या परिपस्तमांसि च ज्यो-
 तिष्मन्तं रथमुतस्य तिष्ठसि । बृहस्पते भीमममित्रदम्भनं रक्षोहर्षं गोत्रभिदं स्व-
 विदम् ॥ ३ ॥ सुनीतिर्मिनयमि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशाञ्च तमहो अश्रवत् ।
 ब्रह्मविषस्तपनो मन्युमीरामि बृहस्पते महि तर्चे महिन्वनम् ॥ ४ ॥ न तमहो न दु-
 गितं कुतश्चन नारातयस्तिष्ठिर्न द्रयाविनः । विश्वा इदस्माज्ज्वरसो वि बाधसे यं
 सुगोपा रक्षसि ब्रह्मणस्पते ॥ ५ ॥ २६ ॥ त्वं नो गोपाः पथिकृद्विचक्ष्णस्तव
 व्रताय मतिभिर्जरामहे । बृहस्पते यो नो अभि हूरो दधे स्वा तं ममर्तु दुच्छुना ह-
 रस्वती ॥ ६ ॥ उत वा यो नो मर्चयादनागसोऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः । बृ-
 हस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्य देववीतये कृषि ॥ ७ ॥ आतारं त्वा
 तनूनां हवामहेऽवस्पतरधिवक्रारमप्युम् । बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उ-
 त्तरं मुमन्मुक्षशन् ॥ ८ ॥ त्वया वय सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पार्हा वसु मनुष्या द-
 दीमहि । या नो दूरे तल्लितो या अरातयोऽमि सन्ति जम्भया ता अनप्नसः ॥ ९ ॥
 त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते पथिणा सस्तिना युजा । मा नो दु शंसो
 अभिदिप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिर्गतारिषीमहि ॥ १० ॥ ३० ॥ अनानुदो वृष-
 भो जग्मिराह्वं निष्टमा शत्रुं पृतनासु सासहिः । असि मृत्य ऋणया ब्रह्मण-
 स्पत उग्रस्य चिदमिता वीळुहर्षिणः ॥ ११ ॥ अर्देवेन मनमा यो रिषयति शा-
 सामुग्रो मन्यमानो जिघांसति । बृहस्पते मा प्रणक्तस्य नो वधो नि कर्म मन्युं दु-
 रेवस्य शर्भतः ॥ १२ ॥ भरेषु हव्यो नमसोऽस्यो गन्ता वाजेषु सनिता धनन्वनम् ।
 विरवा इदर्यो अभिदिष्वोऽमृथो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथो इव ॥ १३ ॥ तेजिष्ठया
 तपनी रवसस्तप ये त्वा निदे दधिरे दुष्टवीर्यम् । आविस्तत्कृष्व यदमत्त उवध्यं बृ-
 हस्पते वि परिपारो अर्देय ॥ १४ ॥ बृहस्पते अति सदयो अर्हायुमभिमाति क-
 तुमज्जनेषु । यदीदयच्छवस ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥
 मा नः स्तनेभ्यो ये अभि दुहस्पदे निरामिणो रिषवोऽभेषु जागृधुः । आ देवा-
 नामोदते वि प्रयो इदि बृहस्पते न परः साम्नो विदुः ॥ १६ ॥ विश्वेभ्यो हि त्वा
 शुवनेभ्यस्परि त्वष्टाजन्तामनः साम्नः कृविः । स ऋणचिद्वस्रया ब्रह्मणस्पति-
 र्दुहो हन्ता मह ऋतस्य धर्तरि ॥ १७ ॥ तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतो गवो गोत्र-
 मुदसृजो यदङ्गिरः । इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरुषामौजो अणवम्

अ० २ । अ० ७ । व० ३] १४४ [म० २ । अ० ३ । सू० २४ ।

॥ १८ ॥ ब्रह्मणस्पते त्वंस्व यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वं तद्भद्रं
यदवन्ति देवा बृहद्वदम विदधे सुवीराः ॥ १६ ॥ ३२ ॥ ६ ॥

॥ २४ ॥ १—१६ गृत्तमर ऋषिः ॥ १—११, १३—१६ ब्रह्मणस्पतिः । १२ ब्रह्मणस्प-
तिरिन्द्रश्च देवते ॥ छन्दः—१, ७, ६, ११ चित्जगती । १३ भुक्ति जगती । ६, ८, १४
जगती । १० स्वराड् जगती । २, ३ त्रिष्टुप् । ४, ५ स्वराड् त्रिष्टुप् । १२, १६ त्रिष्टुप्
त्रिष्टुप् । १५ भुक्ति त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६—११, १३, १४ त्रिषदः । २, ३, ५,
१२, १५, १६ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ सेमामविद्विष्टि प्रभृति य ईशिषेया विधेय नवया महा णि । यथा
नो मीढान्स्त्वते सखा तव बृहस्पते मीषधः मोत नो मनिम् ॥ १ ॥ यो नन्त्या-
न्यनमन्त्योजमोनाददेर्न्युता शम्भराणि वि । प्राच्यावगदन्त्युता ब्रह्मणस्पतिरा
चाविशद्वमुमन्तं वि पर्वतम् ॥ २ ॥ तद्देवानां देवतमाय कन्धमश्रधन्नुज्ज्वावदन्त
वीळिता । उद्वा आजदमिन्दुब्रह्मणा वलमगृहत्तपो व्यचक्षयः स्तः ॥ ३ ॥ अ-
श्मास्यमवन्त ब्रह्मणस्पतिमधुधारमभि यमोजमावृणन् । तमेव विश्वं परिरे स्वर्दशो
बहु साकं मिमिवृहन्मपुद्रिणम् ॥ ४ ॥ सता ता का त्रिष्टुप्ता भवीन्वा माङ्गिः
शगद्भिर्दुरो वरन् वः । अयतन्ता चरतो अन्वदन्त्यदिष्टा लकारं वयुता ब्रह्मण-
स्पतिः ॥ ५ ॥ १ ॥ अभिनत्तन्तो अमि ये तमान्शुतिधि पणीनां पदं गुहा
हितम् । ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यान्ता पुनर्येन उ आयन्तदुदीपुशविशम् ॥ ६ ॥
अतावानः प्रतिचक्ष्यान्ता पुनरात् आ तस्थुः कवयो महसायः । ते वाहूभ्यां ध-
मितप्रग्निमश्मन्ति नहिः पो अम्यरणां जहृहि तम् ॥ ७ ॥ अज्येन क्षिप्रम्
ब्रह्मणस्पतिर्यत्र यष्टि प्र तदश्नोति धन्वेना । तस्य साध्वारिषो दाभिर्मस्यति नृ-
चक्षमां दृशये कर्णयोनयः ॥ ८ ॥ स सञ्जयः स वितयः पुरोहितः स सुपुनः स
युधि ब्रह्मणस्पतिः । चाक्षमो यद्वाजं भरते मती धनादिन्मर्यस्तस्मिन् तप्यतुर्वृथा
॥ ९ ॥ विभु प्रभु प्रथमं मेहनावतो बृहस्पतेः सुविदवाणि राध्या । इमा सातानि
नेन्यस्य वाजिनो येन जना उमये भुञ्जते विशाः ॥ १० ॥ २ ॥ योश्चैव वृज्जने
विश्वया विभुर्महाम् एवः शर्वसा ववर्त्तय । स देवो देवान्प्रति पश्ये पृथु विश्वेदु
ता परिभूब्रह्मणस्पतिः ॥ ११ ॥ विश्वं सत्यं मयवाना युवोरिदार्पणम् प्र मिन-
न्ति व्रतं वाम् । अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नोऽञ्जं युजेव वा जिनां जिगातम् ॥ १२ ॥
उताशिष्टा अनु गृह्णन्ति वक्ष्यः समेयो विप्रो मरते मती धना । वीजुद्वेषा अनु

अ० २ । अ० ७ । व० ६] १४५ [म० २ । अ० ३ । सू० २७ ।

वशं अणमादिदिः स ह वाजी संपिथे ब्रह्मणस्पतिः ॥ १३ ॥ ब्रह्मणस्पतेरभवद्य-
थावशं सत्यो मनुषुर्महि कर्मा करिष्यतः । यो गा उदाज्जन्त दिवे वि चामजन्म-
हीवं रीतिः शर्वसासरत्पृथक् ॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्पते सुयमस्व विश्वदा रायः स्याम
रुध्योऽवयस्वतः । वीरेषु वीरा उष पृथुधि नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेपि मे हवम्
॥ १५ ॥ ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता मुक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वं तद्भद्रं
यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदये सुवीराः ॥ १६ ॥ ३ ॥

॥ २४ ॥ १—५ गन्तमद ऋषिः ॥ ब्रह्मणस्पतिदेवता ॥ छन्दः—१, २ जगती ।
३ निचृज्जगती । ४, ५ विराट् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ इन्धानो अग्निं वनवदनुष्यतः कृतब्रह्मा शशुवद्रातहव्य इत् । जा-
तेन ज्ञातमति स प्र संसृते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥ वीगेम्वीरान्व-
नवदनुष्यतो गोभी रग्निं पप्रथद्वोधति न्मना । लोकं च तस्य तनयं च वधते ययं
युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ २ ॥ मिन्धुन वोदः शिर्मावां ऋघायतो वृषेव वध्री-
रग्निं वष्टथोजसा । अयोरेव प्रमितिनाह वनेवे ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः
॥ ३ ॥ तस्मा अपन्ति दिव्या अमश्वतः स सन्वभिः प्रथमो गोषु गच्छति ।
अनिभृष्टनविषिहन्त्याजसा ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ४ ॥ तस्मा इद्विषे
धुनयन्त सिन्धवोऽर्जिह्वता शर्म दधिरे पुरुणि । देवानां सुप्ते सुभगः स एधते
ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ २६ ॥ १—४ गन्तमद ऋषिः ॥ ब्रह्मणस्पतिदेवता ॥ छन्दः—१, ३ जगती ।
२, ४ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ अनुगिच्छंमो वनवदनुष्यतो देवयन्निददेवयन्तमभ्यसत् । सुप्रावी-
रिद्वेनवन्पुन्सु दृष्टं यज्वेदयज्योर्वि मजाति भोजनम् ॥ १ ॥ यजस्व वीर प्र-
विहि मनायतो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूयं । हविष्कृणुष्व सुभगो यथामग्निं ब्रह्म-
णस्पतेरव आ वृणीमहे ॥ २ ॥ स इज्जनेन स विशा स जन्मेना स पुत्रैर्वाजं भरते
धना नृभिः । देवानां यः पितरमाविवांसति श्रद्धामेना हविषा ब्रह्मणस्पतिम् ॥ ३ ॥
यो अस्मै हव्यैर्धृतवाजिरविधत्त तं प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः । उरुष्यतीमहमो
रक्षती रिषोऽहोधिदस्मा उरुचक्रिर्हृतः ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ २७ ॥ १—१७ कूर्मो गार्गसमदो गार्गसमदो वा ऋषिः ॥ आदित्यो देवता ॥
१९

अ० २ । अ० ७ । व० ८] १४६ [म० २ । अ० ३ । सू० २७ ।

छन्दः—१, ३, ६, १३, १४, १५ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ८, १२, १७ त्रिष्टुप् । ११, १६ विराट् त्रिष्टुप् । ७ भुरिक् पङ्क्तिः । ९, १० स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—६, ८, ११—१७ धैवतः । ७, ९, १० यञ्जमः ॥

॥ २७ ॥ इमा गिरं आदित्येभ्यो घृतस्नूः मनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि । शु-
णोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविज्ञातो वरुणो दक्षो अंशः ॥ १ ॥ इमं स्तोमं
सकृतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुषन्त । आदित्यासः शुचयो धारपृता
अवृजिना अनवद्या अरिष्टाः ॥ २ ॥ त आदित्याम उरवो गभीरा अदब्धामो
दिप्सन्तो भूर्यक्षाः । अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा चिदन्ति
॥ ३ ॥ धारयन्त आदित्यामो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः । दीर्घा-
धियो रक्षमाणा अमुर्यमृतावानश्चर्यमाना ऋणानि ॥ ४ ॥ विद्यामादित्या अवमो
वो अस्य यदर्यमन्भय आ चिन्मयोभु । युष्माकं मित्रावरुणा प्रणीतो परि श्वध्वं
दुरितानि वृज्याम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ सुगो हि वो अर्यमन्मित्र पन्था अनृक्षरो वरुण
साधुरस्ति । तेनादित्या अधि वोचता नो यच्छता नो दुष्परिहन्तु शर्म ॥ ६ ॥
पितरु नो अदिती राजपुत्राति द्वेषाम्यर्यमा सुगमिः । बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप
स्याम पूरुवीरा अरिष्टाः ॥ ७ ॥ तिस्रो भूमीधीर्यनु व्रीकृत घृन्त्राणि व्रता वि-
द्वथे अन्तरेषाम् । अनेनादित्या महि वो महिन्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु ॥ ८ ॥
त्री रोचना दिव्या धारयन्त हिरण्ययाः शुचयो धारपृताः । अस्वमजो अनिमिषा
अदब्धा उरुशंसा ऋजवे मर्त्याय ॥ ९ ॥ त्वं विश्वेषां वरुणामि राजा ये च
देवा असुर ये च मर्ताः । शतं नो गम्ब शरदो विचक्षेत्रयामायुषि सुधितानि
पूर्वा ॥ १० ॥ ७ ॥ न दक्षिणा वि चिकिते न मव्या न प्राचीनमादित्य नोत
पश्चा । पाकषा चिद्वसवो धीर्यो चिद्युष्मानीतो अमयं ज्योतिरर्याम् ॥ ११ ॥
यो राजभ्य ऋतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः । स रेवान्याति
प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः ॥ १२ ॥ शुचिरपः सुयवसा अदब्ध उप
क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः । नकिष्टं घनन्त्यन्नितो न दूराद्य आदित्यानां भवन्ति
प्रणीतो ॥ १३ ॥ अदिने मित्र वरुणोत मृच्छ बहो वयं चक्रुमा कश्चिदागः ।
उर्वरयाममयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अमि नशन्तमित्राः ॥ १४ ॥ उमे अस्मै
पीपयतः सपीची दिवो वृष्टिं सुमगो नाम पुष्यन् । उभा चयांशजयन्त्याति पृच्छ-
भावर्षी भवतः साधु अस्मै ॥ १५ ॥ या वो माया अभिबुहे यजत्रा पाशा आ-
दित्या रिपवे विचृत्ताः । अशीव तां अति येषं रथेनारिष्टा उरावा शर्मन्त्स्याम

अ० २ । अ० ७ । व० ११] १४७ [म० २ । अ० ३ । सू० २६ ।

॥ १६ ॥ माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भृदिदाव आ विदं शूनमापेः । मा शयो राजन्सुयमादव स्यां बृहददेम विदये सुवीराः ॥ १७ ॥ ८ ॥

॥ २८ ॥ १—११ कूर्मां गार्त्समदी वा ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५, ७, ११ त्रिष्टुप् । = विराट् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । २, १० भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः १, ३—६, ११ धैवतः । २, १० पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ इदं कवेरादिन्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मद्रा । अति यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं मिच्छे वरुणस्य भूरः ॥ १ ॥ तव व्रते सुमगांसः स्याम स्वाधरो वरुण तुमुवांसः । उपायन उपसा गोमतीनामग्नयो न जरमाणा अनु यन् ॥ २ ॥ तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मशुशंसस्य वरुण प्रणेनः । यूयं नः पुत्रा अदिते रदव्या अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः ॥ ३ ॥ प्र सीमादित्यो असृज-
द्विधर्ता अतं मिन्धवो वरुणस्य यन्ति । न धाम्यन्ति न वि पुचन्त्येते वयो न पमू रघुया परिन्मन् ॥ ४ ॥ वि मन्त्रे वाय रश्नामिवागं ऋध्याम ते वरुण स्वाप्तस्य । मा तन्तुरद्वेदि वयतो धियं मे मा मात्रा शार्षपसः पुर अतोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अयो सु म्बव वरुण धियमं मत्सज्जतावोज्जु मा गृमाय । दामैव वत्सादि मुमुग्ध्यहो नहि त्वहरे निमिषधनेशं ॥ ६ ॥ मा नो वर्ध्ववरुण ये त इष्टावेनः कृपवन्तमसुर प्रीणन्ति । मा ज्योतिषः प्रवमथानि गन्म वि षू मृधः शिश्रथो जीवसे नः ॥ ७ ॥ नमः पुरा ते वरुणो नूनमुतापरं तुविजान ब्रवाम । त्वे हि कं पर्वते न श्रितान्य-
प्रच्युतानि इक्षु व्रतानि ॥ ८ ॥ परं अरुणा मावीरध मन्कुतानि माहं राजप्रन्य-
कृतेन भोजं । अव्युष्टा इक्षु भूयसीरुपास आ नो जीवान्वरुण तामु शाधि ॥ ९ ॥ यो मे राजन्युज्यो वा सस्ता वा स्वप्ने भयं प्रीरवे मद्यमाह । स्तेनो वा यो दिप्स-
ति नो वृको वा त्वं तस्मावरुण पाण्यस्मान् ॥ १० ॥ माहं मघोनो वरुण प्रिय-
स्य भृदिदाव आ विदं शूनमापेः । मा शयो राजन्सुयमादव स्यां बृहददेम वि-
दये सुवीराः ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ २६ ॥ १—७ कूर्मां गार्त्समदी गृत्समदी वा ऋषिः ॥ विश्व देवा देवता ॥ छन्दः—
१, ४, ५ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ६, ७ त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २९ ॥ धृतव्रता आदित्या इषिरा आरे मत्कर्त रद्विवागः । शृण्वतो यो वरुण मित्र देवा भद्रस्य विष्णो अवसे हुवे वः ॥ १ ॥ यूयं देवाः प्रमतिर्यु-

अ० २ । अ० ७ । व० १३] १४ = [म० २ । अ० ३ । सू० ३० ।

यमोजो युयं द्वेषांसि सनुतर्ह्युयोत । अभिन्नचारो अमि च क्षमध्वगथा च नो मु-
 क्यतापरं च ॥ २ ॥ किमु नु वः कृणवामापरिण किं सनेन वसव आप्येन । युयं
 नो मित्रावरुणादिते च स्युस्तिभिन्द्रामरुतो दधात ॥ ३ ॥ ह्ये देवा युयमिदापयः
 स्थ ते मृळत नार्धमानाय मह्यम् । मा वो रथो मध्यममवाकृते भुन्मा युष्मावत्स्वा-
 पिषुं श्रमिष्म ॥ ४ ॥ प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा णितेव कितव शशास ।
 आरे पाशा आरे अघानि देवा मा माधि पुत्रे विमिव ग्रसीष्ट ॥ ५ ॥ अर्वाञ्चो
 अघा भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमाना व्ययेयम् । त्राध्वं नो देवा निजुरो
 वृकस्य त्राध्वं कृतादवपदो यजत्राः ॥ ६ ॥ माहं मघो नो वरुण प्रियस्य भूरि-
 दावन्न आ विदं शूनमापेः । मा रायो राजन्सुयमादव स्थां बृहद्वेम विदथे सु-
 चीराः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ ३० ॥ १—११ गृत्समद ऋषिः ॥ १—५, ७, ८, १० इन्द्रः । ६ इन्द्रासोमौ । ९
 बृहस्पतिः । ११ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ३ भुरिक पङ्क्तिः । २ = निचत् त्रिष्टुप् ।
 ४, ५, ६, ७, ८ त्रिष्टुप् । १० त्रिराट् त्रिष्टुप् । ११ भुरिक त्रिष्टुप् ॥ स्वरः १, ३ पञ्चमः ।
 २, ४—११ धैवतः ॥

॥ ३० ॥ अतं देवाय कृण्वते मवित्र इन्द्रापाहिघ्रे न रमन्त आपः । अह-
 रहयान्पि कुरपां किशान्या प्रथमः मर्गं अ माम् ॥ १ ॥ यो वृत्राय मिनमित्रामरि-
 ष्यत्प्र तं जनिश्री विदुष उवाच । एषो रदन्तीरनु जोषमस्म दिवेदिवे धुनयो युन्य-
 र्थम् ॥ २ ॥ ऊर्ध्वो हस्यादभ्यन्तरिक्षेभ्यो वृत्राय प्र वधे जमार । मिहं बसान्
 छप हीमदुद्वेतिग्मायुधो अजयच्छत्रमिन्द्रः ॥ ३ ॥ बृहस्पते तपुपाभेव विध्य वृक-
 खरसो असुरस्य वीरान । यथा जघन्य धृपता पुरा चिदेवा जहि शत्रुमस्माकमि-
 न्द्र ॥ ४ ॥ अवे क्षिप दिवो अश्मानमुवा येन शत्रुं मन्दमानो निजुर्वीः । लोक-
 स्य सातौ तनेयस्य भूरस्मां अध कृणुतादिन्द्र गोनाम् ॥ ५ ॥ ११ ॥ प्र हि
 क्रतुं बृहथो यं वेनुथो रध्रस्य स्यो यजमानस्य जोदो । इन्द्राभोमा युवमस्मां अवि-
 ष्मस्मिन्भयस्य कृणुतमु लोकम् ॥ ६ ॥ न मा तमश्न श्रेष्ठान् तन्द्रज वीच म मा
 सुनोतेति सोम । यो मे पुण्यायो ददथो त्रिवांशयो मा सुवन्तषुप गोभिरायत्
 ॥ ७ ॥ सरस्वति त्वमस्मां अविदिह मरुत्वती धृपती जेपि शत्रून् । त्यं चिच्छर्धे-तं
 तविषीयमाणमिन्द्रो हन्ति वृषधं शोडिकानाम् ॥ ८ ॥ यो नः सनुत्य उत वा जि-
 घत्सुनुरभिरव्याय तं तिगितेन विध्य । बृहस्पते आयुषजेषि शत्रून्बृहे रीषन्तं परि

अ० २ । अ० ७ । व० १५] १४६ [म० २ । अ० ३ । सू० ३२ ।

धेहि राजन् ॥६॥ अस्माकंभिः सत्त्वभिः शूर शूर्वीयौ कृधि यानि ते कर्त्तव्यानि ।
ज्योर्गभूवन्ननुभूषितासौ हन्वी तेषामा भंगो नो वञ्चनि ॥ १० ॥ तं वः शर्धं मा-
रुतं सुमन्युर्गिरेर्षं ब्रुवे नमसा देव्यं जनम् । यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अप-
त्यसाधं श्रुत्य दिवेदिव ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ ३१ ॥ १—७ गृत्समद ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१, २, ४ जगती ।
३ विराट् जगती । ५ निचृज्जगती । ६ त्रिष्टुप् । ७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५ निषादः । ६
धैवतः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ अस्माकं मित्रावरुणावतं रथमादिन्यै रुद्रैर्वसुभिः सत्त्वाभुवा । प्र
यद्वगो न पत्नन्वस्मन्स्पर्शं श्रवस्यत्रो हृषीवन्तो वनर्षदः ॥ १ ॥ अधे स्मा नं उद-
वता सजोषसो रथं देवामो अभि विश्व वाजयुम् । यदाशवः पद्याभिस्तिष्ठतो रजः
पृथिव्याः सानो जहृधनन्न पाणिभिः ॥ २ ॥ उत स्य न इन्द्रो विश्वचर्षणिदिवः
शर्धेन मारुतेन मुकतुः । अनु नु स्यान्त्यनुकाभिरुतिभी रथं गृहे सनये वाजसातये
॥ ३ ॥ उत स्य देवो भुवनस्य सक्षणिस्त्वष्टा ग्रामिः सजोषा जलुवद्रथम् । इळा
भगो बृहद्विवोत रोदसी पुषा पुग्न्धिगुश्चिनावया पर्वा ॥ ४ ॥ उत त्ये देवी सु-
भगे मिथुदशोषामानशा जगतामयीजुवा । स्तुषे यद्वो पृथिवि नव्यसा वचः स्या-
तुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरे ॥ ५ ॥ उत वः शंसंषुशिजामिव रमस्यर्हिर्बुध्नोऽज
एकषादूत । त्रित अंभुदाः सविता चनो द्येज्यां नपादाशुहेमा त्रिया शर्मि ॥ ६ ॥
पता वो वयम्युद्यता यजत्रा अतक्षन्नायवो नव्यसे सम् । श्रवस्यत्रो वाजं चक्रानाः
सपिर्न रथो अह धीतिमरयाः ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ ३२ ॥ १—८ गृत्समद ऋषिः ॥ द्यावापृथिवी । २, ३ इन्द्रस्त्वष्टा वा । ४, ५
राका । ६, ७ सिनीवाली । लिङ्गोक्ता देवता ॥ छन्दः—१ जगती । ३ निचृज्जगती । ४, ५
विराट् जगती । २ त्रिष्टुप् । ६ अनुष्टुप् । ७ विराडनुष्टुप् । ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१,
३—५ निषादः । २ धैवतः । ६—८ गान्धारः ॥

॥ ३२ ॥ अस्य मे द्यावापृथिवी श्रुतायतो धृतमवित्री वचसः सिषामतः ।
ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसुधुवी महो दधे ॥ १ ॥ मा नो गुणा रिपं
आयोरहन्दमन्मा न आभ्यो गौरवो दच्छुनाभ्यः । मा नो वि योः सग्व्या विद्धि
तस्य नः सुम्नायता मनसा तत्त्वमहे ॥ २ ॥ अहंक्ता मनसा श्रुष्टिमावह दुहानां धेनुं

अ० २ । अ० ७ । व० १७] १५० [म० २ । अ० ४ । सू० ३३ ।

पिप्युषीमसश्चतम् । पद्याभिराशुं वचसा च वाजिनं त्वां हिंनोमि पुरुहूत द्विभहा
॥ ३ ॥ सुक्तामहं सुहवीं सुसुवीं हुने शृण्वोतु नः सुमगा बोधतु त्मना । सीम्यत्वपः
सुन्धार्चिल्लयमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥ ४ ॥ यास्ते राके सु मत्तयः
सुपेशसो याभिर्देदासि दाशुषे वसूनि । तामिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषं
सुभगे रराणा ॥ ५ ॥ सिनीवालि पृथुष्टके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हव्यमाहुतं
प्रजां देवि दिदिदिह नः ॥ ६ ॥ याः सुवाहुः स्वङ्गुरिः सुपूमा बहुसुवरी ।
तस्यै विश्पत्यै हविः सिनीवान्यै जुहोतन ॥ ७ ॥ या गुहूया सिनीवाली या राका
या सरस्वती । इन्द्राणीमह ऊतये वमणानीं स्वस्तये ॥ ८ ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ १—१५ गृत्समद् ऋषिः ॥ रुद्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६, १३, १४, १५
निवृत्तिः त्रिष्टुप् । ३, ६, १०, ११ त्रिष्टुप् । ४, ८ त्रिष्टुप् । २, ७ पङ्क्तिः । १२
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६, ८—११, १३—१५ धैवतः । २, ७, १२ पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ आ ते पितरुतां सुम्नमेतु मा नः सुर्वस्य सन्दृशो युयोथाः ।
अभि नो वीरो अर्वाति क्षमेत प्र जायमहि रुद्र प्रजामिः ॥ १ ॥ त्वादत्तेभी रुद्र
शन्तमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः । व्यस्मदद्वेषो नितरं व्यंहो व्यर्मावाथा-
तयस्वा विषुचीः ॥ २ ॥ श्रेष्ठो जातस्य रुद्र धियामि तवस्तेमस्तवसा वज्रवाहो ।
पर्षिणः प्रारमहंसः स्यस्ति विश्वा अभीती रपसो युयोधि ॥ ३ ॥ मा त्वा रुद्र
चुकुधामा नमोभिर्मा दुष्टुती वृषभ मा सहती । उज्जो वीराँ अर्पय भेषजेभिर्भिषक्कमं
त्वाभिषजां शृणोमि ॥ ४ ॥ हवीमभिर्हवते यो हविर्भिरव स्तोमैमी रुद्रं दिवीय ।
अदुदरः सुहवो मा नो अर्प्य वधुः सुशिप्रो रीरधन्मनाव ॥ ५ ॥ १६ ॥ उन्मा
ममन्द वृषभो मरुत्वान्त्वदीयसा वर्यसा नाधमानम् । मृगीव छायामरपा अशीया
विवासेयं रुद्रस्य सुम्न ॥ ६ ॥ कस्य ते रुद्र मृळयाकुहस्तो यो अरित भेषजा ज-
लापः । अपभर्ता रपसो दैव्यस्यामी नु मा वृषभ चक्षमीथाः ॥ ७ ॥ प्र वभ्रवे
वृषमार्य क्षितीचे महो मही सुष्टनिमीरयामि । नमस्या कन्मलीकिनं नमोभिर्गृणी-
मसि त्वेषं रुद्रस्य नाम ॥ ८ ॥ स्थिरंभिरङ्गैः पुरुरूप उग्रो वधुः शुक्रमिः पिपिक्ते
हिरण्यवः । ईशानादस्य भुवनस्य भूरेर्न वा उ योपाद्रुद्रादसुर्यम् ॥ ९ ॥ (अर्हन्वि-
मर्षि सार्वकानि यन्वाहोविष्णुं यजुतं विश्वरूपम् । अर्हन्विदं देवते विश्वरूपं न
वा ओमीवो रुद्र त्वहस्ति) ॥ १० ॥ १७ ॥ स्तुहि श्रुतं गतंसदं युवानं मृगं न धी-

अ० २ । अ० ७ । व० २१] १५१ [म० २ । अ० ४ । सू० ३४ ।

मधुपहन्तुपुग्रम् । मृळा जरित्रे रुद्र स्तवानोऽन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः ॥ ११ ॥
कुमारश्चित्पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपयन्तम् । भूरर्दातारं सत्पतिं गृणीषे
स्तुतस्त्वं मेषजा रास्यस्मे ॥ १२ ॥ या वो मेषजा मरुतः शुचीनि या शन्तमा
वृषणो या मयोधु । यानि मनुरवृणीता पिता नस्ता शं च योश्च रुद्रस्य वरिम
॥ १३ ॥ परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः परि त्वेषस्य दुर्मतिर्मही मातु । अव स्थिरा म-
घवद्भ्यस्तनुष्व मीढस्तोकाय तनयाय मृळ ॥ १४ ॥ एवा बभ्रो वृषम चेकितान
यथा देव न हणीषे न हंसि । हवनश्रुत्वा रुद्रेह बोधि बृहद्वदेम विदधे सुवीराः
॥ १५ ॥ १८ ॥

॥ ३४ ॥ १—१५ गृत्समद्र ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ८, ९ निच-
जगती । २, १०, ११, १२, १३ विराड्जगती । ४, ५, ६, ७, १४ जगती । १५ निचत्
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१५ निषादः । १५ धैवतः ॥

॥ ३४ ॥ धारावृग मरुतो धृष्यवोजसो मृगा न भीमास्तर्विषीमिर्चिनः ।
अग्नयो न शुशुक्षाना ऋजीपिणोभृमिधमन्तो अप गा अङ्गवत ॥ १ ॥ यावो
न मृमिश्रितयन्त खादिनो व्यभ्रिया न युतयन्त वृष्टयः । रुद्रो यद्वो मरुतो
रुक्मवत्सो वृषाजनि पृश्न्याः शुक्र ऊर्धनि ॥ २ ॥ उचन्ते अश्वो अर्यो इवा-
जिषु नदस्य कर्षोस्तुरयन्त आशुभिः । हिरण्यशिघ्रा मरुतो दविध्वतः पृचं याथ
पृषतीभिः समन्यवः ॥ ३ ॥ पृचं ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सद्यमा
जीरदानवः । पृषदश्वासो अनवभ्रगंधम अजिण्यासो न वयुनेषु धूर्षदः ॥ ४ ॥
इन्धन्वमिधेनुमीं रप्शद्धमिरध्स्ममिः पृथिमिभ्राजदृष्टयः । आ हंसासो न स्व-
सराणि गन्तु मधोर्मदाय मरुतः समन्यवः ॥ ५ ॥ १६ ॥ आ नो ब्रह्माणि म-
रुतः समन्यवो नरा न शंसः मवनानि गन्तु । अश्वामिव पिप्यत धेनुमृधनि
कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम् ॥ ६ ॥ तं नो दात मरुतो वाजिनं रथं आपानं ब्रह्म
चित्तयद्वेदिषे । इषं स्तोतृभ्यो वृजनेषु कारवे मनि मेधामरिष्टं दुष्टं सहः ॥ ७ ॥
यद्युज्जते मरुतो रुक्मवत्सोऽश्वान्नयेषु मग आ मुदानवः । धेनुर्न शिश्वे स्वसरे-
षु पिन्वते जनाय शतहविषे महीमिषम् ॥ ८ ॥ यो नो मरुतो वृकताति मन्यो
रिपुर्दधे वसवो रक्षता रिपः । वर्तयत तपुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा भशसो हन्त-
ना वधः ॥ ९ ॥ चित्रं तद्वो मरुतो याम चेकिते पृश्न्या यद्धरण्यापयो दुहुः ।
यद्वा निदे नवमानस्य रुद्रियाक्षितं जराय जुगतामदाभ्याः ॥ १० ॥ २० ॥
तन्वो मृहो मरुत इववाज्जो विष्णोरेषस्य प्रभुषे इवामहे । हिरण्यवर्णान्कफुहान्य-

अ० २ । अ० ७ । व० २४] १५२ [म० २ । अ० ४ । सू० ३५ ।

तद्युचो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं राध ईमहे ॥ ११ ॥ ते दशगवाः प्रथमा यज्ञमूहिरे ते
नो हिन्वन्तूभ्यो व्युष्टिषु । उषा न राभीरुगैरपोर्युते महो ज्योतिषा शुचता गो-
अर्णसा ॥ १२ ॥ ते क्षोणीभिररुणेभिर्नाञ्जिमी रुद्रा ऋतस्य सदनेषु बावृधुः ।
निमेघमाना अत्येन पाजसा सुश्रन्द्रं वर्णं दधिरे सुपेशसम् ॥ १३ ॥ ताँ इयानो
महि वरूथमुतय उप धेदेना नमसा गृणीमसि । त्रितो न यान्पञ्च होतृन्मिष्टय
आवर्तद्वराज्वक्रियावसे ॥ १४ ॥ ययां रधं पारयथात्यंहो यया निदो मुह्यचय
वन्दितारम् । अर्वाची सा मेरुतो या व ऊतिरो षु वाश्रवे सुप्रतिर्जिगातु ॥ १५ ॥ २१ ॥

॥ ३५ ॥ १—१५ गृत्समद ऋषिः ॥ अपात्रपादेवता ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७, ९,
१०, १२, १३, १५ निचृत्त्रिष्टुप् । ११ त्रिराट् त्रिष्टुप् । १४ त्रिराट् । २, ३, ८ भुरिक्
पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ६, ७, ९—१५ ध्रुवतः । २, ३, ८, ५
पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ उपेमसृचि वाजयुर्वचस्यां चनो दधीत नाद्यो गिर्गे मे । अपां न-
पादाशुहेमा कुवित्स सुपेशमस्करति जोषिपदि ॥ १ ॥ इमं स्वस्मं हृद आ सु-
तष्टं मन्त्रं वाचेमकविदस्य वेदत् । अपां नपादसुर्यस्य मद्वा विश्वान्यर्यो भुवना
जजान ॥ २ ॥ समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति । तपु शुचि
शुचयो दीदिवांसंमपां नपातं परि तस्थुरापः ॥ ३ ॥ तमस्मेरा युवतयो युवानं म-
मुज्यमानाः परि यन्त्यापः । म शुक्रेभिः शिक्कमी वेदस्मे दीदायानिधमो घृतनि-
शिगप्सु ॥ ४ ॥ अस्मं तिस्रो अच्यध्याय नारीर्देवाय देवीर्दिधिपन्यन्नम् । कृता
इवोप हि प्रमर्से अप्सु स पीयूषं धयति पूर्वमुनाम् ॥ ५ ॥ २२ ॥ अश्वस्यात्र
जनिमास्य च स्वर्देहो रिषः समृचः पाहि मृगिन् । आमासु पुरु परो अप्रमृष्यं
नारातयो वि नशन्नानृतानि ॥ ६ ॥ स्व आ दमे सुदृया यस्य धेनुः स्वधा पीपा-
य सुभ्वन्नमत्ति । सो अपां नपादूजयन्नस्वन्तर्वमुदेयाय विधत्ते वि माति ॥ ७ ॥
यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन ऋतावाजस उर्विया विमाति । वया इदन्या भुवना-
न्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजार्भिः ॥ ८ ॥ अपां नपादा ह्यस्यादुपस्यं जिह्वाना-
मुध्वो विद्युतं वसानः । तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीहिरण्यवर्णाः परि यन्ति यद्वाः
॥ ९ ॥ हिरण्यरूपः स हिरण्यसन्दृगपां नपात्सेदु हिरण्यवर्णः । हिरण्ययात्परि
रि योनेर्निपद्या हिरण्यदा ददन्यन्नमस्मै ॥ १० ॥ २३ ॥ तदस्यानीकपुत चारु नामा-
पीच्यं वर्धते नप्तुरपाम् । यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य ॥ ११ ॥

अ० २ । अ० ८ । व० १] १५३ [म० २ । अ० ४ । सू० ३७ ।

अस्मै बहूनामगमाय सख्ये यज्ञैर्विवेष नमसा इविभिः । सं सानु मार्जि दिधि-
षामि बिल्मेर्दधाम्यज्ञैः परि वन्द अग्निः ॥ १२ ॥ स ई वृषाजनयत्तासु गर्भं
स ई शिशुर्धयति तं रिहन्ति । सो अपां नपादनभिप्लानवर्णोऽन्यस्यैवेह तन्वा विवेष
॥ १३ ॥ अस्मिन्पदे परमे तस्थिवांसमध्वस्मभिर्विश्रहा दीदिवांसम् । आपो नप्त्रे
घृतमक्षं वहन्तीः स्यमत्कैः परि दीयन्ति यद्ही ॥ १४ ॥ अयांसमग्ने मुञ्चति
अनायायांसमु मधवद्भयः सुवृक्त्रिम् । विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्भदेम विदधे
सुवीराः ॥ १५ ॥ २४ ॥

॥ ३६ ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ १ इन्द्रो मयुश्च । २ मरुतो माधवश्च । ३ त्वष्टा
शुक्रश्च । ४ अग्निः शुविश्च । ५ इन्द्रो नभश्च । ६ मित्रावरुणौ नभस्यश्च देवता ॥ छन्दः—
१, ४ स्वराट् त्रिष्टुप् । ५, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । २, ३ जगती ॥ स्वरः—१, ४—६
धैवतः । २, ३ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ तुभ्यं दिव्याने वीमष्ट गा अपोऽधुन्नसीमविभिर्द्रिभिर्नरैः ।
पिवेन्द्र स्वाहा प्रहृतं वर्षदकृतं होत्रादा सोमं प्रथनो य ईशिषे ॥ १ ॥ युञ्जः सर्मि-
इलाः पृषतीभिर्ऋषिभिर्षीमन्नुभ्रामो अञ्जिषु प्रिया उत । आसद्या बर्हिर्भग्नस्य
मूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवा नरः ॥ २ ॥ अमेव नः सुहवा आ हि गन्त-
न नि बर्हिर्ब मदनना रणितन । अया मन्दस्व जुनुषाणो अन्धमस्त्वष्टदेवेभि-
र्जेनिभिः सुमद्रेण ॥ ३ ॥ आ वीक्षि देवा इह विप्र यदि चोशन्हेतनि पेदा
योनिषु त्रिषु । प्रति वीक्षि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिवाग्नीध्रात्तव भागस्य तृणुहि
॥ ४ ॥ एष स्य ते तन्वा नृमणवर्धनः सह आजः प्रदित्रि ब्राह्मे द्विनः । तुभ्यं सुतो
मधवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादातुपतिपव ॥ ५ ॥ जुषेथा यज्ञं बोधतं हवस्य
मे सत्तो होता निविदः पूर्या अतु । अन्ता राजाना नम एन्यावृतं प्रशास्त्रादा
पिबतं सोम्यं मधु ॥ ६ ॥ २५ ॥ ७ ॥

॥ ३७ ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ १—४ द्रविणोदाः । ५ अम्बितौ । ६ अग्निश्च
देवता ॥ छन्दः—१, ५ निवृज्जगती । २ जगती । ३ विटाङ् जगती । ४, ६ भुरिक् त्रि-
ष्टुप् । स्वरः—१—३, ५ निषादः । ४, ६ धैवतः ॥

॥ ३७ ॥ मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसोऽध्वर्यवः स पूर्या वष्ट्यासिबम् ।
तस्मा एतं मत्त तद्भशो इदिर्होत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब अतुमिः ॥ १ ॥ यमु

अ० २ । अ० ८ । व० ३] १५४ [म० २ । अ० ४ । सू० ३८ ।

पूर्वमर्हवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो ददियो नाम पत्यते । अर्धयुभिः प्रस्थितं सोम्यं
मधु पोत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ २ ॥ मेघन्तु ते वह्नयो यंभिरीयसे-
रिषयन्वीक्यस्वा वनस्पते । आयूया धृष्णो अभिगूर्या त्वं नेष्टात्सोमं द्रविणोदः
पिब ऋतुभिः ॥ ३ ॥ अपाज्जोत्रादुत पोत्रादमत्तोत्र नेष्टादजुषन् प्रयो हितम् । तुरीयं
पात्रममृकममर्त्य द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः ॥ ४ ॥ अर्वाश्चमद्य यय्यं नृवा-
ह्यं रथं युञ्जायामिह वा विमोचनम् । पृक्कं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं
पिबतं वाजिनीवम् ॥ ५ ॥ जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि
सुष्टुतिम् । विश्वेभिर्विधां ऋतुना वसो मह उशन्देवाँ उशतः पाययाहविः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ३८ ॥ १—११ गृत्समद ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१, ५ निचृद् त्रि-
ष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १०, ११ विष्टु त्रिष्टुप् । ७, ८ स्वराट् पङ्क्तिः । ९ भुरिक्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—६, १०, ११ घैवतः । ७—९ पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ उदुष्य देवः सविता सवायं शश्वत्तमं तदपा वदिरस्थात् । नूनं
देवेभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजवीतिहोत्रं स्वस्ता ॥ १ ॥ विश्वस्य हि श्रुष्ट्यं
देव ऊर्ध्वः प्र वाहवा पृथुपाणिः सिमति । आपश्चिदस्य व्रत आ निमृषा अपं
चिद्वातो रमते परिजम् ॥ २ ॥ आशुमिश्चिद्यान्वि मुचाति नूनमरीरमदत्तमानं
चिदेवोः । अर्धवृणां चिन्त्ययाँ अविष्यामनु व्रतं सवितुर्मोकियागात् ॥ ३ ॥ पुनः
समव्यद्विततं वयन्ती मध्या कतेर्न्यथाच्छक्रम धीरः । उत्संहायास्थावृचत्तुर्दधर-
रमतिः सविता देव आगात् ॥ ४ ॥ नानाकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः
शोको अग्नेः । ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाशान्वस्य केतमिषितं सवित्रा ॥ ५ ॥ २ ॥
समाववर्ति किष्टितो जिगीषुर्विशेषां कामश्चरताममार्भूत् । शश्वो अपो विरुतं हि-
त्वागादनु व्रतं सवितुर्देवस्य ॥ ६ ॥ त्वया हितमप्यमप्यु भागं धन्वान्वा मृग-
यसो वि तस्थुः । बनानि विभ्यो न किरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति ॥ ७ ॥
याद्राघ्यं वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जर्षुराणः । विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा
पशुर्गतिस्थो जन्मानि सविता व्याकः ॥ ८ ॥ न यस्येन्द्रो वरुणो न पित्रो व्र-
तमर्थमा न मिनन्ति रुद्रः । नारातयस्तमिदं स्वस्ति हुवे देवं सवितारं नमोभिः
॥ ९ ॥ मगं धियं वाजयन्तः पुरान्धि नराशंसो म्नास्पतिर्नो अव्याः । आये वा-
मस्य सङ्गथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम ॥ १० ॥ अस्मभ्यं तद्विबो
अद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया दत्तं काम्यं राघ आ गात् । शं यत्स्तोतृभ्यं आपये म-
वात्पुरुशंसाय सवितर्जग्नि ॥ ११ ॥ ३ ॥

अ० २ । अ० ८ । व० ६] १५५ [अ० २ । अ० ४ । सू० ४० ।

॥ ३६ ॥ १—८ गृत्समद ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ७, ८ त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ५, ६ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ७, ८ धैवतः । २, ५, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ आवाणेव तदिदं जरेथे गृध्रेव वृचं निधिमन्तमच्छ । ब्रह्माणेव विदथे उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुस्त्रा ॥ १ ॥ प्रातर्यावाणा रथ्येव धीरा- जेव यमा वरमा संचेथे । भेने इव तन्वा शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु ॥ २ ॥ शृङ्गेव नः प्रथमा गन्तमर्वाक् शफाविव जर्धुगणा तरोभिः । चक्रवाकेव प्रति वस्तो- रुध्मार्वाच्चा यातं रथ्येव शक्रा ॥ ३ ॥ नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव न उप- र्थीव प्रधीव । श्वानेव नो अरिपण्या तनूना स्वर्गलेव विस्मः पातमस्मान् ॥ ४ ॥ वातेवाजुर्या नद्येव शतिरुक्षी इव चक्षुषा यातमर्वाक् । हस्ताविव तन्वे शम्भविष्टा पादैव नो नयतं वस्यो अच्छ ॥ ५ ॥ ४ ॥ ओष्ठाविव मध्वास्ते वदन्ता स्तना- विव पिप्यतं जीवमे नः । नामेव नस्तन्वा रक्षितारा कर्णाविव सुश्रुता भूतमस्मे ॥ ६ ॥ हस्तेव शक्तिमभि सन्ददी नः क्षामेव नः मर्मजतं रजांसि । इमा गिरी अश्विना युष्मयन्तीः क्षणेत्रेणैव स्वर्धिनि सं शिशीतम् ॥ ७ ॥ एतानि वामश्वि- ना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदामो अकन् । तानि नरा जुजुषाणोप यातं बृह- द्देम विदथे सुवीराः ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ४० ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ १—६ सोमापूषणावदितिश्च देवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ५, ६ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ सोमापूषणा जनना रथीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः । जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोर्षा देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥ १ ॥ इमौ देवा जायमानौ जुषन्तेमौ तमामि गृहतामजुष्टा । आभ्यामिन्द्रः पक्षमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जन- दुस्त्रियासु ॥ २ ॥ सोमापूषणा रजसो विमानं सप्तचक्रं रथमविश्वमिन्वम् । त्रिपु- वृतं मनसा युज्यमानं तं जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम् ॥ ३ ॥ दिव्यान्यः सदनं चक्र उष्ठा पृथिव्यामन्यो अध्वन्तरिक्षे । तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुक्षं रायस्पोषं वि- ष्यतां नाभिमस्मे ॥ ४ ॥ विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अश्विचक्षुषा एति । सोमापूषणावर्तनं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम ॥ ५ ॥ धियं पुषां जिन्वतु विश्वमिन्वो रथिं सोमो रथिपतिर्दधातु । अवतु देव्यदितिरनर्वा बृहद्- देम विदथे सुवीराः ॥ ६ ॥ ६ ॥

अ० २ । अ० ८ । व० १०] १५६ [म० २ । अ० ४ । सू० ४१ ।

॥ ४१ ॥ १—२१ गृत्समव ऋषिः ॥ १, २ वायुः । ३ इन्द्रवायू । ४—६ मित्रावरुणौ ।
७—९ अश्विनौ । १०—१२ इन्द्रः । १३—१५ विश्वे देवाः । १६—१८ सरस्वती ।
१९—२१ द्यावापृथिव्यौ हविर्धानि वा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, १०, ११, १३, १५,
१६, २०, २१ गायत्री । २, ५, ८, १२, १४ निचृत् गायत्री । ७ त्रिपाद्गायत्री । ८ विराट्
गायत्री । १६ अनुष्टुप् । १७ उज्जिक् । १८ बृहती ॥ स्वरः—१—१५, १६—२१ षड्जः ।
१६ गान्धारः । १७ ऋषभः । १८ मध्यमः ॥

॥ ४१ ॥ वायो ये ते सहस्रिणो रथामस्तेभिर्ग गहि । नियुत्वान्सोमपीतये
॥ १ ॥ नियुत्वान्वायवा गह्यं शुक्रो अयामि ते । गन्तामि सुन्वतो गृहम् ॥ २ ॥
शुक्रस्याद्य गवांशिर इन्द्रवायू नियुन्वतः । आ यातं पिबतं नग ॥ ३ ॥ अयं वां
मित्रावरुणा मुतः सोमं ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवम् ॥ ४ ॥ राजानावनभि-
दुहा ध्रुवे सदस्युत्तमे । सहस्रस्थूण आसते ॥ ५ ॥ ७ ॥ ता सभ्राजा वृतासुती आ-
दित्या दानुनस्पती । सचन्ते अनवह्वरं ॥ ६ ॥ गोमदं पु नासन्वाथावद्यातमथिना ।
वृती रुद्रा नृपाय्यम् ॥ ७ ॥ न यत्परोनान्तर आदधर्षिष्वपणवम् । दुःशंसो मर्यो
रिषुः ॥ ८ ॥ ता न आ वोळहमश्विना रयि पिशङ्गसन्दशम् । धिष्ण्या वरिवो-
विदम् ॥ ९ ॥ इन्द्रो यज्ञं महद्भयमभी षदपं लुच्यवन् । स हि स्थिगे विचर्षणिः
॥ १० ॥ ८ ॥ इन्द्रश्च मृळयति नो न नः पश्चादयं नेशन् । भद्रं भवानि नः
पुरः ॥ ११ ॥ इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं कम् । जेता शत्रून्विचर्षणिः
॥ १२ ॥ विश्वे देवाम आ गतं मृणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि षीदत ॥ १३ ॥
तीव्रो वो मधुमाँ अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः । एतं पिबतं काम्यम् ॥ १४ ॥ इन्द्रज्ये-
ष्ठा महद्गणा देवामः पूर्परातयः । विश्वे मम श्रुता हवम् ॥ १५ ॥ ६ ॥ अम्बित-
ये नदीतमे देवितमे सरस्वति । अमशस्ता इव स्मामि प्रशस्तिमस्व नस्कृधि ॥ १६ ॥
त्वे विश्वा सरस्वति श्रितायूषि देव्याम् । शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिद्वि
नः ॥ १७ ॥ इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति । या ते मन्मं गृत्समदा ऋ
तावरि प्रिया देवेषु जुहति ॥ १८ ॥ प्रेतां यज्ञस्य अम्बुवा युवामिदा वृणीमहे
अग्निं च हव्यवाहनम् ॥ १९ ॥ द्यावा नः पृथिवी इमं मिथ्रमद्य दिविस्पृशम् ।
यज्ञं देवेषु यच्छताम् ॥ २० ॥ आ वापुषस्यमद्गुहा देवाः सीदन्तु यज्ञियाः । इहाय
सोमपीतये ॥ २१ ॥ १० ॥

अ० २ । अ० ८ । व० १२] १५७ [म० २ । अ० ४ । सू० ४३ ।

॥ ४२ ॥ १—३ गृत्समद ऋषिः ॥ कपिञ्जल इवेन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ कर्निक्रदञ्जनुषं प्रब्रुवाण इयति वाचमरितेव नावम् । सुमङ्गलं
शकुने मवामि मा त्वा का चिदभिमा विश्व्या विदत् ॥ १ ॥ मा त्वा इयेन उ-
द्वधीन्मा सुपर्णो मा त्वा विददिपुमान्वीरो अस्ता । पित्र्यामनु प्रदिशं कर्निक्रद-
त्सुमङ्गलो भद्रवादी वदेह ॥ २ ॥ अयं क्रन्द दक्षिणतो गुहाणां सुमङ्गलो भद्रवादी
शकुन्ते । मानः स्तेन ईशत माघशंसो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ३ ॥ ११ ॥

॥ ४३ ॥ १—३ गृत्समद ऋषिः ॥ कपिञ्जल इवेन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ जगती ।
३ निचृज्जगती । २ भुरिगतिश्चकरी ॥ स्वरः—१, ३ निषादः । २ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ प्रदक्षिणिदभि गृणन्ति कारवो वयो वदन्त ऋतुथा शकुन्तयः ।
उभे वाचौ वदति सामगा इव गायत्रं च त्रैष्टुभं चानु राजति ॥ १ ॥ उद्गातेव श-
कुने सामं गायसि ब्रह्मपुत्र इव सर्वेनेषु शंससि । वृषेव वाजी शिशुमतीरपीन्या
सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद विश्वतो नः शकुने पुण्यमा वद ॥ २ ॥ आवदंस्त्वं
शकुने भद्रमा वद तूष्णीमार्सानः सुमतिं चिकिद्भि नः । यदुत्पतन्वदसि कर्करि-
येथा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ३ ॥ १२ ॥ ४ ॥ २ ॥

॥ इति द्वितीयं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ तृतीयमण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १—१३ गायिनो विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५, ६, ११, १२, १५, १७, १६, २० निचृत्त्रिष्टुप् । २, ६, ७, १३, १४ त्रिष्टुप् । १०, २१ विराट् त्रिष्टुप् । २२ ज्योतिष्मती त्रिष्टुप् । ८, १६, २३ स्वराट् पङ्क्तिः । १८ भुक्त्वि पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—७, ६—१५, १७, १६—२२ धैवतः । ८, १६, १८, २३ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ सोमस्य मा त्वमं वक्ष्यग्ने वह्निं चकथं विदथे यजथ्ये । देवाँ अच्छा दीद्युञ्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुपस्व ॥ १ ॥ ग्राह्यं यज्ञं चकृम वर्धतां गीः समिद्धिर्गनि नमसा दुवस्यन् । दिवः शशामुर्दिथा कवीनां गृत्माय चित्त-वसे गातुमीषुः ॥ २ ॥ मयो दधे मेधिरः पूतदत्तो दिवः सुबन्धुर्जनुषा पृथिव्याः । अविन्दन्तु दर्शनमस्वन्तर्देवामो अग्निमपसि स्वसृणाम् ॥ ३ ॥ अवर्धयन्त्सुमनं सप्त यहीः श्वेनं जज्ञानमरुषं महिन्वा । शिशुं न जानमभ्यारुश्चा देवासो अग्निं जनिमन्वपुष्यन् ॥ ४ ॥ शुक्रेभिर्गृहं रजं आततन्वान क्रतुं पुनानः कविभिः पवित्रैः । शोचिर्वसानः पर्यायुग्सां श्रियो मिमीने वृहतीरनृनाः ॥ ५ ॥ १३ ॥ ब्रज्राजा सीमनदतीरदब्धा दिवो यहीरवसाना अनग्नाः । सना अत्र युवतयः स-योनीरेकं गर्भं दधिरे सप्त वार्याः ॥ ६ ॥ स्तीर्या अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य योनीं अवथे मधूनाम् । अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही दुस्मस्य मातरां सपीची ॥ ७ ॥ बभ्राणः सूनो महसा व्यर्घोदधानः शुक्रा रभसा वपूषि । श्रोतन्ति धारा मधूनो घृतस्य वृषा यत्र वावृधे काव्येन ॥ ८ ॥ पितुश्चिद्वर्जनुषां विवेद व्यस्य धारां असृजद्वि धेनाः । गुहा चरन्तं सखिभिः शिवेभिर्दिवो यहीभिर्न गुहां ब-भूव ॥ ९ ॥ पितुश्च गर्भं जनितुश्च बभ्रे पूर्वीरेको अभयत्पीप्यानाः । वृष्णो सपत्नी शुचये सबन्धु उमे अस्मै मनुष्येनि पाहि ॥ १० ॥ १४ ॥ उरौ महां अभिवाधे ववर्धापो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः । अतस्य योनावशयद्मूना जाप्तीनामग्निर-पसि स्वसृणाम् ॥ ११ ॥ अक्रो न बभ्रिः सपिथे महीनां दिदृक्षेयः सुनवे माश्र-

अ० २ । अ० ८ । व० १७] १५६ [म० ३ । अ० १ । सू० २ ।

जीकः । उदुस्रिया जनिता यो जजानापां गर्भो नृतमो यहो अग्निः ॥ १२ ॥
 अपां गर्भं दर्शतमोषधीनां वनां जजान सुभगा विरूपम् । देवासश्चिन्मनसा सं हि
 जग्मुः पनिष्ठं जातं तवसं दुवस्यन् ॥ १३ ॥ बृहन्त इहानवो भाक्त्रजीकमग्निं स-
 चन्त विद्युतो न शुक्राः । गुह्यं वृद्धं सदासि स्वे अन्तरं पार ऊर्वे अमृतं दुहानाः
 ॥ १४ ॥ ईळे च त्वा यजमानो हविर्भिरीळे सखित्वं सुमतिं निकामः । देवैरवो
 मिमीहि सं जरित्रे रक्षां च नो दम्यैभिरनीकैः ॥ १५ ॥ १५ ॥ उपचेतारस्व
 सुपणीतेऽग्ने विश्वानि धन्य दधानाः । सुरेतसा श्रवसा तुष्टमाना अभि ध्याम
 पृतनापूरदेवान् ॥ १६ ॥ आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि
 विद्वान् । प्रति मतीं अवासयो दधूना अनु देवान्निधिरां यामि साधन् ॥ १७ ॥
 नि दुरोणे अमृतो मन्थीनां राजा ससाद विदथानि साधन् । घृतप्रतीक उर्विया
 व्यधौदग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान् ॥ १८ ॥ आ नो गहि सख्येमिः शिवे-
 र्भिर्महान्महीमिरुतिमिः सख्यन् । अस्मे रयि बहुलं सन्तरुत्रं सुवाचं भागं यशसं
 कृधी नः ॥ १९ ॥ एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्याय नूतनानि वोचं । महा-
 न्ति वृष्णे सर्वना कुतेमा जन्मञ्जन्मन् निर्हितो जातवेदाः ॥ २० ॥ जन्मञ्जन्मन्
 निर्हितो जातवेदा विश्वामित्रेभिरिध्यते अजस्रः । तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भदे
 सौमनसे स्याम ॥ २१ ॥ इमं यज्ञं सहसावन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुकृतो ररा-
 णः । प्र यंसि होतवृद्धतीरिषो नोऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥ २२ ॥ इळामग्ने
 पूरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने
 सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ २३ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ १—१५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, ३,
 १० जगती । २, ४, ८, ९, ११ विराड् जगती । ५, ७, १२, १३, १४, १५ निचृज्जगती
 च ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २ ॥ वैश्वानराय धिषणापृतावृधे घृतं न पुतमग्नये अनामसि । क्षिता हो-
 तारं मनुष्यं वाघतो धिया रथं न कुलिशः समृण्वति ॥ १ ॥ स रौजयज्जनुषा
 रोदसी उभे स मात्रोरमवत्पुत्र ईड्यः । हव्यवाळग्निरजरश्वनोहितो दुळ्मो वि-
 शामतिधिर्विभावसुः ॥ २ ॥ क्रत्वा दत्तस्य तरुषो विधर्मणि देवासो अग्निं जनयन्त
 चिषिमिः । रुक्वानं भानुना ज्योतिषा महामत्यं न वाजं जनिष्यन्तु ब्रुवे ॥ ३ ॥
 आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो बरेयं वृणीमहे अद्वयं वाममृगिमयम् । गतिं भृगूणापु-

अ० २ । अ० ८ । व० २०] १६० [म० ३ । अ० १ । सू० ३ ।

शिर्जं कविकृतुमग्निं राजन्तं दिव्येन शोचिषा ॥ ४ ॥ अग्निं मुम्नार्य दधिरे पुरो
जना वाजंश्वसमिह वृक्रवर्हिषः । यत्तुचः सुरुचं विश्वदेव्यं रुद्रं यज्ञानां साध-
दिष्टिपसासु ॥ ५ ॥ १७ ॥ पञ्चकशोचे तव ह्ये कस्य परि होतॄण्येषु वृक्रवर्हिषो
नरः । अग्ने दुव इच्छमानासु आप्यमुपासते द्रविणं घेहि तेभ्यः ॥ ६ ॥ आ रोदसी
अपृणदा स्वर्मेहज्जातं यदेनपमो अधारयन् । सो अध्वराय परि णीयते कविर-
त्यो न वाजसातये चनोहितः ॥ ७ ॥ नमस्यते हव्यदाति स्वध्वरं दुवस्यन् दम्यं
जातवैदसम् । रथिर्ह्यनस्यं बृहतो विचर्षणिरग्निर्देवानाममवत्पुरोहितः ॥ ८ ॥
तिस्रो यहस्य समिधः परिज्मतोऽग्नेरपुनस्तुशिजो अपृत्यवः । तामामेकामदधुर्मर्त्ये
भुजमु लोकमु द्वे उप जामिमीयतुः ॥ ९ ॥ विशां कविं विशतिं मानुषीरिषः सं
सीमकृण्वन्स्वर्धितिं न तेजसे । स उद्वतो निवतो याति वेविपत्स गर्मेषु भुवनेषु
दीधरत् ॥ १० ॥ १८ ॥ स जिन्वते जठरेषु प्रजिह्वान्वृषां चित्रेषु नानेदक्ष सिंहः ।
वैश्वानरः पृथुग्राजा अमर्त्यो वसु रत्ना दयमानो वि दाशुषे ॥ ११ ॥ वैश्वानरः
प्रतनथा नाकामरुहद्विस्फुष्टं भन्दमानः सुमन्ममिः । स पूर्ववज्जनयज्जन्तवे धनं
सगनमज्जं पर्येति जागृविः ॥ १२ ॥ अतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्यमायं दधे
मानरिश्वां दिवे क्षयम् । तं चित्रयामं हरिकेशममहं सुदीतिमग्निं सुविताय नव्यसे
॥ १३ ॥ शुचिं न यामन्निषिं स्वरुशं केतुं दिवो रौचनस्थामुपवृधम् । अग्निं
मुर्धनै दिवो अप्रतिष्कृतं तमीमहे नमसा वाजिनं बृहत् ॥ १४ ॥ मन्द्रं होतारं
शुचिमद्रयाविनं दमूनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम् । रथं न चित्रं वपुषाय दर्शतं मनु-
हितं सदमिद्राय ईमह ॥ १५ ॥ १९ ॥

॥ ३ ॥ १-११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः-१, ५ निचु-
ज्जगती । २, ३, ४, ६, ८, ९ जगती । ७, १० विराट् जगती । ११ भुरिक् पङ्क्तिः ।
स्वरः-१, १० निपात् । ११ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ वैश्वानराय पृथुग्राजसे विप्रो रत्नां विषन्त धरुणेषु गातवे । अग्निर्हि
देवां अमृतो दुवस्यत्पथा धर्माणि सनता न ददुषत् ॥ १ ॥ अमर्तुतो रोदसी
दस्म ईषते होता निषतो मनुषः पुरोहितः । क्षयं बृहन्तं परि भूषति शुभिर्देवमि-
रग्निरिष्टितो धियावसुः ॥ २ ॥ केतुं यज्ञानां विदयस्य साधनं विप्रामो अग्निं
मह्यन्त बित्तिभिः । अपांसि यस्मिन्नाधि सन्दधुर्गिरस्तस्मिन्मुम्नानि यजमान आ
चके ॥ ३ ॥ पिता यज्ञानामसुरो विप्रबितां विमानमग्निर्वयुनं च वाघताम् ।

अ० २ । अ० ८ । व० २३] १६१ [म० ३ । अ० १ । सू० ४ ।

आ विवेश रोदसी भूरिवर्षसा पुरुप्रियो मन्दते धामभिः कविः ॥४॥ चन्द्रमग्निं च-
न्द्ररथं हरित्रतं वैश्वानरमत्सुषदं स्वर्विदम् । विगाहं तूष्णीं तविषीभिरावृतं भूयि
देवासं इह सुप्रियं दधुः ॥ ५ ॥ २० ॥ अग्निर्देवमिर्मुषश्च जन्तुमिस्तन्वानो
यज्ञं पुरुषेशसं धिया । रथीगन्तरीयते साधादिष्टिभिर्जीरो दमूना अमिशस्तिचातनः
॥ ६ ॥ अग्ने जरस्व स्वपत्य आर्युन्युर्जा पिन्वस्व समिषो दिदीहि नः । वयसि
जिन्व बृहतश्च जागृव उशिग्देवानामसि सुकतुर्विषाम् ॥ ७ ॥ विश्वपतिं यद्धमर्ति-
धिं नरः सदा गन्तारं धीनामृशिजं च वाचताम् । अध्वराणां चेतनं जातवेदसं
प्र शैमन्ति नमसा जूतिमिर्वृधे ॥ ८ ॥ त्रिभावा देवः सुरणः परि क्षितीरग्निर्बै-
भूव शर्वसा सुमद्रथः । तस्य व्रतानि भूरिपोषिणो वयस्पृष भूषेय दम आ सुवृक्कि-
भिः ॥ ९ ॥ वैश्वानर तत्र घागान्या चक्रे येमिः स्वर्विदमत्रो विचक्षन् । जात
आर्पणो सुवनानि रोदसी अग्ने ता विद्या परिभूरसि त्मना ॥ १० ॥ वैश्वान-
रस्य दंसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः । उभा पितरा मह्यम्भजायता-
ग्निर्वावागृथित्री भूरिरेतसा ॥ ११ ॥ २१ ॥

॥ ४ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ आप्रियो देवता ॥ छन्दः— १, ४, ७ स्यराट्
पङ्क्तिः । २, ३, ५ त्रिष्टुप् । ६, ८, १०, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ त्रिराट् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ४, ७ पञ्चमः । २, ३, ५, ६, ८—११ ध्रुवतः ॥

॥ ४ ॥ मन्तिर्ममित्सुमना बोध्यस्मे शुचाशुचा मुपतिं रासि वस्वः । आ
देव देवान्यजथाय वत्ति सखा सखीन्त्सुमना यक्ष्यग्ने ॥ १ ॥ यं देवामस्त्रि-
रह्णायजन्ते दिवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः । सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृषी नस्तननपा-
वृत्तयोनि विधन्तम् ॥ २ ॥ प्र दाक्षिणिर्विश्वसं जिघ्रसि होताः स्रिः प्रथमं य-
जर्ष्य । अच्छा नमोभिर्वृषमं वन्दध्यै स देवान्यक्षदिषितो यजीयान् ॥ ३ ॥
उध्वो वा गातुग्ध्वरे अकार्यध्वो शोचीषि प्रस्थिता रजौसि । दिवो वा नामा न्य-
सादिहोता स्तृणीमहि देवव्यचा वि बहिः ॥ ४ ॥ सप्त होत्राणि मनसा वृणाना
इन्वन्तो विष्णुं प्रति यक्षतेन । नृपेशसो विदयेषु प्र जाता अमीमं यज्ञं वि चरन्त
पूर्वीः ॥ ५ ॥ २२ ॥ आ मन्दमाने उपमा उपाके उत स्मयेते तन्वाविरूपे ।
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोषदिन्द्रो मरुत्वा उत वा महोभिः ॥ ६ ॥ दैव्या हो-
त्रा प्रथमा न्यृजं सप्त पृचासः स्वधया मदन्ति । ऋतं शसन्त ऋतमिष आ-
दुरतं व्रतं व्रतुषा दीभ्यानाः ॥ ७ ॥ आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्म-

अ० २ । अ० ८ । व० २६] १६२ [म० ३ । अ० १ । सू० ६ ।

नुष्येभिर्गुणिः । सरस्वती सारस्वतेभिर्गुणैः तिस्रो देवीर्विहिरेदं सदनम् ॥ ८ ॥
तन्मन्त्रोन्नीत्यर्च्योपायित्नु देव त्वष्टृर्विराणः स्युः । यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो
युक्तावा जायते देवकामः ॥ ९ ॥ वनस्पतेऽव सृजो देवानग्निर्देविः शप्तिता
सदधाति । सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वद ॥ १० ॥
आ याद्यने समिधानो अर्वाङ्निर्देवैः सत्यं तुरेभिः । ग्रहिर्न आस्तामदितिः
सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ११ ॥ २३ ॥

॥ ५ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ११ भुरिक्
पङ्क्तिः । ३ पङ्क्तिः । ६ स्वराट् पङ्क्तिः । ४ त्रिष्टुप् । ५, ७, १० निचन् त्रिष्टुप् । ८, ९
विदाट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ६, ११ पञ्चमः । ४, ५, ७—१० धैवतः ॥

॥ ५ ॥ प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानोऽवोधि विप्रः पदवीः कवीनाम् । पृथुपाजो
देवयज्ञिः स भिदोऽप्य द्वारा तमसो वह्निं त्रयः ॥ १ ॥ प्रेङ्गिर्वावृधे स्तोमाभर्गा-
भिः स्तोतृणां नमस्य उक्थैः । पूर्वाञ्चतम्यं सन्दृशश्चकानः सं दूतो अर्वाङ्-
पसो विरेके ॥ २ ॥ अथाप्यग्निर्मनुषीषु विद्मः पां गमो भिज्जतेन सा-
चन् । आ ह्येतो यजतः सान्वम्यादभृदु विप्रो हव्यो मनीनाम् । ३ ॥ मित्रो
अग्निर्मति यत्समिदो विप्रो होता वरुणो जातवेदाः । मित्रो अध्वर्युः पिरो द-
मूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम् ॥ ४ ॥ पाति प्रियं विपो अग्रं पदं वेः पाति
यद्वशरं सूर्यस्य । पाति नभां सप्तशीर्षाणामग्निः पाति देवानां षण्मादं मृष्वः
॥ ५ ॥ २४ ॥ अहश्चक इदं चारु नाम विद्वानि देवो वयुनानि विद्वान् ।
ससम्य चर्म घृतवत्पदं वेस्तदिदग्नी वेदन्यमयुच्छन् ॥ ६ ॥ आ यान्मिनिर्घृत-
वन्तमस्थारुधुप्रणालुशतुशानः । दाद्यानः शुचिञ्च वः पात्रकः पुनः पुनर्मा-
तरा नव्यसी कः ॥ ७ ॥ सद्यो जात आषधीभिर्ववत्तं यदी वर्धन्ति प्रवो घृतेन ।
आ इव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ॥ ८ ॥ उदु घृतः समिधां
ग्रहो अद्यादूर्वाङ्निर्देवो अग्नि नामा पृथिव्याः । मित्रो अग्निरीड्यो मातरिश्वा
दूतो वत्तयजथाय देवान् ॥ ९ ॥ उदस्तम्मीन्समिधा नार्कमृष्वोऽग्निर्भवसुत्तमो रो-
चनानाम् । यदी मृगभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं दध्वाहं सपिथे ॥ १० ॥
इळामग्ने पृच्छंस्सनि गोः शशत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सनुस्तनयो वि-
जाह्वग्ने सा वै सुप्रतिभून्वस्मे ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ६ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ५ विदाट्

अ० ३ । अ० १ । व० १] १६३ [म० ३ । अ० १ । सू० ७ ।

त्रिष्टुप् । २, ७ त्रिष्टुप् । ३, ४, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । १० भुरिक् त्रिष्टुप् । ६, ११ भुरिक्
पङ्क्तिः । १ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५, ७, ८, १० धैवतः । ६, ९, ११ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ प्र करणे मनसा वक्ष्यमाना देवद्रीची नयत देवयन्तः । दक्षिणा-
वाङ्माजेनी प्राच्येति हविमरन्मनये घृताची ॥ १ ॥ आ गेदमी अपृणा जाय-
मान उत प्र रिक्था अथ नु प्रयज्यो । दिवश्चिदग्ने महिना पृथिव्या वच्यन्तः ते वक्ष्यः
सप्तविह्वाः ॥ २ ॥ द्याश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासो नि होतारं सादयन्ते दमाय । यदी
विशो मानुषो दिवयन्तीः प्रयस्वतीरीकते शुक्राचिः ॥ ३ ॥ एहान्सधये ध्रुव आ
निषेजोऽन्तर्धाता माहितं हविमाणः । आम्के नपन्ती अजरे अमृके सवर्धये उरु-
गायस्य धेनु ॥ ४ ॥ वृता ते अग्ने महतो यदानी तव कृत्वा रोदमी आ तंतन्ध ।
त्वं दृतो अमरो जायमानस्त्वं मेना वृषम चर्षणानाम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ अतस्य वा
केशिना गोम्यामिर्वृत्तस्तु गोहिता धरि धिष्व । अथा वह देवान्देव विश्वान्स्व-
धरा कृणुहि जातवेदः ॥ ६ ॥ दिवश्चिदा ते रुचयन्त रोक उषो विधातीनु
मामि पृषोः । अपो यदन्न उशध्वनेषु होतृण्डस्य पनयन्त देवाः ॥ ७ ॥ उरौ वा
ये अन्तरिक्षे मदन्ति दिवो वा ये गच्छन्ते सन्ति देवाः । ऊर्मा वा ये मुहवामां
यजत्रा आर्याग्ने रथ्या अग्ने अश्वाः ॥ ८ ॥ ऐमिरग्ने सरथं याह्वाङ् नाना-
रथं वा विभवो ह्यश्वाः । पन्नीवतस्त्रिशतं त्रींश्च देवाननुधमा वह एदयस्व
॥ ९ ॥ स होता यस्मा रोदमी चिदुर्वी यज्ञयज्ञमभि वृधे गृणीतः । प्राची अग्ने-
व तस्थतुः सुमेके क्रतावरो क्रतजातस्य सत्ये ॥ १० ॥ इहामग्ने पुरुदसं सन्ति
गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमति-
र्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २७ ॥ ८ ॥ २ ॥

॥ ७ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, ९, १० त्रिष्टुप् ।
२, ३, ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ स्वराट् पङ्क्तिः । ११ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—७,
९, १० धैवतः । ८, ११ पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ प्र य आहुः शिनिषृण्वं धामेरा एतारां विविशुः सप्त वाणीः । परिक्षितां
पिशा सं चरेतुं प्र संप्रति ह विमायुः प्रयक्षं ॥ १ ॥ दिवत्तमो धेनुो वृष्णो अश्वा दे-
वोरा तस्य मधु दहन्तीः । अतस्य ता मदयि चैयन्तं पयंका च तिवर्तन्ति गोः ॥ २ ॥
आ सामरोहत्पुयः भवन्तोः पातश्चिकित्वात्रायेविद्वर्गिणाम् । प्र नीलपृष्ठो अत-

अ० ३ । अ० १ । व० ४] १६४ [म० ३ । अ० १ । सू० ८ ।

सस्य धासेस्ता अवासयत्पुरुषप्रतीकः ॥ ३ ॥ महि त्वाष्ट्रमुर्जयन्तीरजुयं स्तभूय-
मानं वहतो वहन्ति । ध्यक्तेमिदिद्युतानः सधस्थ एकांमिव रोदसी आ विवेश ॥ ४ ॥
जानन्ति वृष्णो अरुपस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति । दिवोरुचः सुरुचो
रोचमाना इळा येषां गयया माहिना गीः ॥ ५ ॥ १ ॥ उतो पितृभ्यां प्रविदानु
घोषं महो महद्भयामनयन्त शूषम् । उक्षा ह यत्र परि धानमक्कोरनु स्वं धाम ज-
रितुर्ववक्ष ॥ ६ ॥ अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
प्राञ्चो मदन्त्युक्षणो अजुर्या देवा देवानामनु हि व्रता गु ॥ ७ ॥ दैव्या होतारा
प्रथमा न्युक्ते सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति । ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं
व्रतपा दीध्यानाः ॥ ८ ॥ वृषायन्ते महे अन्याय पूर्वाष्टुष्णो चित्राय रश्मयः सु-
यामाः । देव हातर्मन्दतरश्चिन्वान्महो देवात्रोदसी एह वक्षि ॥ ९ ॥ पृक्षप्रयजो
द्रविणः सुवाचः सुकेतव उपसो रेवदपुः । उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कुतं चि-
देन सं षहे वक्षस्व ॥ १० ॥ इळामग्ने पुरुदमं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय
साध । स्याजः सनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भन्वस्म ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ८ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः—१, ८, १०
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५, ६, ११ त्रिष्टुप् । ४ स्वराट् त्रिष्टुप् । ३, ७ स्वराडनुष्टुप् ॥
स्वरः—१, २, ४—६, ८—११ औपतः । ३, ७ गान्धारः ॥

॥ ८ ॥ अज्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पते मधुना दैव्येन । यदूर्ध्वस्तिष्ठा
द्रविणेह धलाघटा स्यो पातुरस्या उपस्ये ॥ १ ॥ समिद्धस्य अर्धमाशः पुरस्ता-
द्ब्रह्म वन्वानो अजरं सुवाग्म् । आः असादमतिं बाधमान उच्छ्रयस्व महते सौम-
गाय । २ ॥ उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्धमपृथिव्या अधि । सुमिती मीयमानो वर्चो
वा यज्ञवांसे ॥ ३ ॥ युवा सुवासाः परिवीत आगाम उ श्रेयान्भवति जार्यमानः ।
तं धीरायः क्वय उर्जयन्ति स्वाधोमनेसा देवयन्तः ॥ ४ ॥ जातो जायते सुदि-
नस्ते अह्ना समय आ त्रिदशे वर्धमानः । पुनन्ति धीरा अपरो मनीषा दैव्या विप्र
उदियति वाचम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ यान्यो नो देवयन्तो निम्बुर्वनस्पते स्वाधितिवा
ततश्च । ते देवासः स्ववस्तस्थिर्वासः प्रजावदस्मे दिधिषन्तु रत्नम् ॥ ६ ॥
वे वृक्षणामो अधि क्षयि निर्मितासो गन्तुचः । ते नो व्यन्त वार्य देवत्रा सैव-
सार्धस ॥ ७ ॥ आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।
सुजोसो ज्जमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कुण्वन्त्वध्वरस्य केतुम् ॥ ८ ॥ इसा इव भेषि-

अ० ३ । अ० १ । व० ७] १६५ [म० ३ । अ० १ । सू० १० ।

शो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः । उन्नीयमानाः क्विभिः पुरस्ताद्दे-
वा देवानामपि यन्ति पाथः ॥ ६ ॥ शृङ्गाणिवेच्छृङ्गां सं ददथे चपालवन्तः
स्वरवः पृथिव्याम् । बाधद्भिर्वा विहवे श्रोपमाणा अस्मां अवन्तु पृतनाज्येषु ॥ १० ॥
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं रुहम् । यं त्वामयं स्वाधितिस्ते-
जमानः प्रणिनाय महते सामगाय ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्द—१, ४ बृहती । २, ५,
६, ७ निचृदृष्टती । ३, ८ विराट् बृहती । ६ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वर—१—८
मध्यमः ॥ ६ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ सखायस्त्वा ववृमहे देवं मतींस ऊठये । अपां नपातं सुमगं सुदीदिति
सुप्रतृतिमनेहसम् ॥ १ ॥ कार्यमानो नृना त्व यन्मातरजगन्पः । न तत्ते अग्ने प्र-
मृषं निवर्तनं यदग्रे सन्निहाभवः ॥ २ ॥ अति तृष्टं ववच्छिथयैव सुमना असि ।
प्रशान्ये यन्ति पर्यन्य आगते येषां सख्ये कसि श्रितः ॥ ३ ॥ इतिवासमति
सिधः शश्वतीरति सश्वतः । अन्वीनविन्दन्निचिरामो अद्भुतो अप्पु मिहमिव श्रितम्
॥ ४ ॥ ससृवांसमिव त्मनाग्निस्था तिरोहितम् । ऐनं नयन्मातरिश्वा पराव-
तो देवेभ्यो मथितं परि ॥ ५ ॥ ५ ॥ तं त्वा मतीं अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन ।
विश्वान्यष्टज्ञा अभिपामि मानुष तव क्रत्वा यविष्ठय ॥ ६ ॥ तद्भद्रं तव दंसना
पाकाय चिच्छदयति । त्वां यदग्रे पशवः समासते समिद्धमपिशर्वरे ॥ ७ ॥ आ
जुहोना स्वध्वं शीर्षं पावकशोचिषम् । आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीड्यं धुष्टी देवं
संपर्यत ॥ ८ ॥ त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नवं चासपयन् ।
आर्चन्त्युतैरस्तृणन्वर्हिष्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ १—६ विश्वामित्रा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्द—१, ५, ८ विराड् ऐक्य ।
३ उष्णिक् । ४, ६, ७, ९ निचृदृष्टिक् । २ भुरिग् गाद्यत्री । स्वर—१, ३—६ ऋषभः ।
२ षड्जः ॥

॥ १० ॥ त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं चर्षणीनाम् । देवं मतींस इन्धते स-
मंश्वरे ॥ १ ॥ त्वा यज्ञेष्वन्विज्जमग्ने होतारमीकते । गोषा अतम्यं दीदिहि स्वे दमे
॥ २ ॥ स घ्रा यस्तं ददाशति समिधा जा वेदसे । सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स
पुष्यति ॥ ३ ॥ स केतुरष्टराणां ग्निदेवेभिरा ममत् । अज्जानः सप्त होतृभिर्ह-

अ० ३ । अ० १ । व० १२] १६६ [म० ३ । अ० १ । सू० १२ ।

विष्मते ॥ ४ ॥ प्र होत्रे पृथ्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत् । विषां ज्योतीषि विभ्रते
न वेधसे ॥ ५ ॥ ७ ॥ अग्निं वेधन्तु नो गिरो यतो जायत उवर्ध्यः । महे वाजा-
य द्रविणाय दर्शतः ॥ ६ ॥ अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान्देवयते यज । होता मन्त्रो
वि राजस्यति क्रिधः ॥ ७ ॥ स नः पावक दीदिहि द्युमदस्मे सुवीर्यम् । भवा रतो-
तृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ॥ ८ ॥ तं त्वा विप्रां त्वप्यवो जागृवांसः समिन्धते ।
हव्यवाहममर्त्यं सहोवृधम् ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ११ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ५, ७, ८ निचृ-
दुगायत्री । ३, ६ विराड् गायत्री । ४, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ अग्निर्होता पुरोहितोऽध्वरस्य विचर्षणिः । स वेद यज्ञमानुषक्
॥ १ ॥ स हव्यवाहमर्त्यं उशिग्दुतश्चनोदितः । अग्निर्धिया समृणवति ॥ २ ॥
अग्निर्धिया स चेतति केतुर्यज्ञस्य पुण्यः । अर्थं ह्यस्य तरणि ॥ ३ ॥ अग्निं सनुं
सनश्नुतं महसो जातवेदसम् । वह्निं देवा अकृणवत् ॥ ४ ॥ अदाभ्यः पुण्या वि-
शामग्निर्मानुषीणाप् । तूर्णो ग्यः सदा नवः ॥ ५ ॥ ६ ॥ साह्वान्विधा अभियुजः
क्रतुर्देवानाममृकः । अग्निस्तु विश्रवस्तमः ॥ ६ ॥ अभि प्रयोभि वाहसा दासा
अश्नोति मर्त्यः । त्वय पातकशोचिषः ॥ ७ ॥ परि विश्वानि सुधितान्नेररयाम म-
न्मभिः । विप्रासो जातवेदसः ॥ ८ ॥ अग्ने विश्वानि वायो वाजेषु सनिषामहे ।
त्वे देवास एरि ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ८, ९
निचृदुगायत्री । २, ४, ६ गायत्री । ७ यवमध्या विराड् गायत्री च ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गर्भिर्नभो वसेयम् । अस्य पातं धिये-
षिता ॥ १ ॥ इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगानि चेतनः । अथा पातमिमं सु-
तम् ॥ २ ॥ इन्द्रपग्निं कश्चिच्छदा यज्ञस्य जुन्या वृथे । ता सोमस्येह तम्पताम्
॥ ३ ॥ तोशा वृत्रहसा हुवे यजिन्तानांपराजिता । इन्द्राग्नी वाजसार्तमा ॥ ४ ॥
प्र वामवन्तु क्थिनो नीणाविदां जरितारः । इन्द्राग्नी इष आ वृथे ॥ ५ ॥ ११ ॥
इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीं धनुतम् । साकमेकेन कर्मणा । ६ ॥ इन्द्राग्नी
अपस्यस्युषं प्र यन्ति र्यातयः । अतस्य पृथ्याऽजु ॥ ७ ॥ इन्द्राग्नी तद्विषाणि

अ० ३ । अ० १ । व० १४] १६७ [म० ३ । अ० २ । सू० १४ ।

वां सधस्थानि प्रयांसि च । युवोऽप्यूर्ध्वं हितम् ॥ ८ ॥ इन्द्रोऽनी रोचना दिवः
परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्र नीर्यम् ॥ ९ ॥ १२ ॥ १ ॥

॥ १३ ॥ १—१७ ऋषभो वैश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ मुरिगुणिक ।
२, ३, ४, ६, ७ निचदनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१ ऋषभः । २—७ गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ प्र वो देवायमनये बर्हिष्ठमर्चस्मै । गर्भदेवेभिरा स नो यजिष्ठो
बर्हिरा सदत् ॥ १ ॥ असावा बस्य रोदसी दत्तं सचन्त ऊतयः । हविष्मन्तस्त-
मीळते तं सनिष्यन्तोऽर्चसे ॥ २ ॥ स यन्मन्त्रं निम्रं कृष्या स एजानामग्रा हि षः । अग्निं तं
वो दुवस्यत दाता यो वर्निता मधम् ॥ ३ ॥ स नः शर्मन्ति वीतयेऽग्निर्यन्द्धतु
शन्तमा । यतो नः प्रुष्णवदसु दिवि त्रितिभ्यो अणवा ॥ ४ ॥ दीदिवीसमभू-
र्कं वस्वीभिरस्य धीतिभिः । ऋकाणो अग्निमिन्धते होतारं विस्पतिं विशाम्
॥ ५ ॥ उत नो नक्षत्रविष उक्थेष्टु देहूतमः । शं नः शोवा मरुधोऽजने सहस्र-
सार्तमः ॥ ६ ॥ नू नो रास्य महस्रवणं कवन्पुष्टिमदसु । धुमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्ठ-
मनुपक्षितम् ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १—७ ऋषभो वैश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ७ निचद-
नुष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ७
गान्धारः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४ ॥ आ होता मन्द्रो विद्यान्यस्यात्मन्यो यज्वा कवितमः स वेधाः ।
त्रिष्टुत्रयः सहस्रपुत्रो अग्निः शोचिर्हेशः पृथिव्यां पाजो अथेत् ॥ १ ॥ अ-
यामि ते नमउक्तिं जुपस्य ऋतावस्तुभ्यं चेतते सहस्वः । विद्वो आ बद्धि विदुषो
नि षत्सि मध्य आ बर्हिरुतयं यजत्र ॥ २ ॥ द्रवता त उपसां त्रात्रयन्ती अग्ने
वातस्य पथ्याभिरच्छ । यत्मीमञ्जन्ति पूर्वा हविर्भिरा वन्युरेव तस्थतुर्दुराणे ॥ ३ ॥
त्रिष्टु त्वम् वरुण सहस्रोऽजने विश्वे मरुतः सुम्नमर्चन् । यच्छोचिषा सहस्रपुत्र
विष्टो अभि त्रितीः प्रथयन्त्वर्णे नृन् ॥ ४ ॥ वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्ता-
न हस्ता नमसापसथ । यजिष्ठेन मनसा यदि देवानस्तेषता मन्मना विशो अग्ने
॥ ५ ॥ त्वदि पुत्र सहस्रो वि पूर्वादेवस्य यन्तपूतयो वि वाजाः । त्वं देहि सह-
स्रिणं रयि नोऽप्नोषेष्टु बर्षसा सत्यमग्ने ॥ ६ ॥ तुभ्यं दत्तं कविकृतो यानीमा

अ० ३ । अ० १ । व० १६] १६८ [म० ३ । अ० २ । सू० १६ ।

देव मर्तीसो अघ्वरे अकर्म । त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्व-
देह ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १—७ उत्कीलः कात्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४ त्रिष्टुप् ।
५ विराट् त्रिष्टुप् । ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ७ पङ्क्तिः । ८, ७ भुक्तिः पङ्क्तिः । स्वरः—१,
४—६ ध्रैवतः । २, ३ ७ पञ्चमः ॥

॥ १५ ॥ वि पाजसा पृगुता शोगुचानो बाधंश्च विषो रक्षसो अमीवाः ।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवम् प्रणीतो ॥ १ ॥ त्वं नो अस्या उषसो
व्युष्टौ त्वं सूर उदिते बोधि गोपाः । जन्मे निरुं तनयं जुषस्व स्तोमं मे अग्ने
तन्वा सुजात ॥ २ ॥ त्वं नृचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरुषो वि भाहि ।
वसो नेपि च पर्षि चात्यहः कृषी नो राय उ शिजो यविष्ठ ॥ ३ ॥ अपाळ्हो
अग्ने वृषभो दिदीहि पुरो विश्वाः सौभगा सञ्जिगीवान् । यज्ञस्य नेता प्रथमस्य
पायोर्जातवेदो बृहतः सुप्रणीते ॥ ४ ॥ अरिच्छत्रा शर्म जरितः पुरुर्ण देवां
अच्छा दीधानः सुमेधाः । रथो न सस्तिरग्निं वद्वि वाज्रमग्ने त्वं रोदमी नः सु-
मेकं ॥ ५ ॥ प्र पीरय वृषभ जिन्व वाजा नग्ने त्वं रोदमी नः सु देव । देवभि-
देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्धतिः परिष्ठात् ॥ ६ ॥ इडाग्ने पुरुदमं
सर्पि गोः शशत्तमं हवमानाय साव । स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावान्ने सा ते सु-
प्रतिभृत्वस्मे ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ १—६ उत्कीलः कात्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ५ भुरिगनुष्टुप् ।
२, ६ निचृत् पङ्क्तिः । ३ निचृद् वृत्ती । ४ भुरिक् वृत्ती ॥ स्वरः—१, ५, गान्धारः ।
२, ६ पञ्चमः । ३, ४ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ अयमग्निः सुवीर्यस्येशो ग्रहः सौभगस्य । राय ईशे स्वएतस्य
मोमंत ईशे वृत्रहयानाम् ॥ १ ॥ इवं नरो मरुतः सश्रुता वृधं यस्मिन्नायः श-
वृषासः । अमि ये सन्ति पृतनासु दुह्यो विश्वाहा शत्रुमादधु ॥ २ ॥ स त्वं नो
रायः शिंशीहि मीद्वो अग्ने सुवीर्यस्य । तुर्विद्युन् वर्षिष्ठस्य प्रजावतोऽजर्षीवस्य
कुपिष्वः ॥ ३ ॥ चक्रियो विश्वा भुवनामि सासहिश्चक्रिदेवेष्व दवः । आ देवेषु यतत
आ सुवीर्य आ शंस उत नृणाम् ॥ ४ ॥ मा नो अग्नेऽमृतये मार्वीरताय रीरधः । मागो
तायै सहसस्पृश मा निदेऽप्यद्रवास्वा कृधि ॥ ५ ॥ अग्निं वाजस्य सुमग्नं प्रजावतोऽग्ने

अ० ३ । अ० १ । व० १६] १६६ [म० ३ । अ० २ । सू० १६ ।

बृहतो अश्वरे । सं राया भूर्यसा सृज मशोभुना तुविद्युम्न यशस्वता ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ १—५ उत्कीलः कात्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप् । ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समकुर्मिज्यते विश्ववारः । शोचि-
क्शो घृतनिर्णिकपावकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान् ॥ १ ॥ यथार्यजो होत्र-
मग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् । एत्रानेन हविषा यक्षि देवान्मनु-
ष्वद्यज्ञं प्र तिरेममद्य ॥ २ ॥ त्रीण्यार्येषु तव जातवेदस्तिस्व आजानीरुषमस्ते
अग्ने । तामिर्देवानामर्षो यक्षि विद्वानथा मत्र यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥ अग्नि
सुदीति सुदशं गुणन्तो नमस्यामस्त्वेज्यं जातवेदः । त्वां द्रुतमर्गति हव्यवाहं देवा
अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥ ४ ॥ यस्त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्विता च सत्ता
स्वधया च शम्भुः । तस्यानु धर्मं प्र यजा चिकित्वांस्था नो धा अश्वरं देववीतौ
॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ १८ ॥ १—५ कतो वैश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ त्रिष्टुप् । २, ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ मवां नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः । पुरु-
दुहो हि जितयो जनानां प्रति प्रतीचीर्देहतादरातीः ॥ १ ॥ तपो ष्वग्ने अन्तरां
अमित्रां तपः शंसमरुषः परस्य । तपो वसो चिकितानो अचिच्छान्वि ते तिष्ठन्तः-
मजरा अयामः ॥ २ ॥ इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तर्मे वलाय ।
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥ उच्छोचिषा मह-
सस्पृश स्तुतो बृहद्वयः शशमानेषु धेहि । रेवदग्ने विश्वामित्रेषु शं योर्मर्मन्मा ते
तन्वंभूरि कृत्वः ॥ ४ ॥ कृधि रत्नं सुमन्तिर्धनानां स धेदग्ने भवमि यत्समिद्धः ।
स्तोतुर्दुराणे सुभगस्य रेवत्सुप्रः कृत्वा दधिपे वृषि ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १९ ॥ १—५ कुशिकपुत्रो गार्गी ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १९ ॥ अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कविं विश्वविदुमृगम् । स नो

अ० ३ । अ० १ । व० २१] १७० [म० ३ । अ० २ । सू० २१ ।

यद्यदेवताता यजीयान्नाये वाजाय वनते मघानि ॥ १ ॥ प्र ते अग्ने हविष्मतीमि-
यर्म्यच्छा सुधुम्नां रातिर्नी घृताचीम् । मदक्षिणिदेवतातिमुगणः सं रातिभिर्व-
सुमिर्यज्ञमश्रेत् ॥ २ ॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिञ्च स्वपत्यस्य शिद्धोः ।
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभृतौ भूयाम ते सुधुतयश्च वस्वः ॥ ३ ॥ भूरीणि हि त्वे
दधिरे अनीकाग्रै देवस्य यज्यवो जनांसः । स आ वह देवतातिं यविष्ठ शर्धो य-
दद्य दिव्यं यजांसि ॥ ४ ॥ यत्त्वा होतारमनर्जन्मियेधे निषादयन्तो यजयाय देवाः ।
स त्वं नो अग्नेऽवितेह बोधधि श्रवांसि वेदि नमनूषु ॥ ५ ॥ १९ ॥

॥ २० ॥ १—५ गायी ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् ।
२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २० ॥ अग्निमुषसमश्विना दधिकां व्युष्टिषु हवते वह्निरुच्यैः । मुज्योतिषो
नः शृण्वन्तु देवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः ॥ १ ॥ अग्ने श्री ते वाजिना श्री
षधस्थां तिस्रस्ते जिह्वा अतजान पूर्वीः । तिस्र च ते तन्वा देवतातास्ताभिर्नः पाहि
गिरो अप्रयुच्छन् ॥ २ ॥ अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य नाम ।
याश्च माया मायिनां विश्वमिन्व त्वं पूर्वीः सन्दधुः पृष्टवन्धो ॥ ३ ॥ अग्नि-
र्नेता मग इव क्षितीनां देवीनां देव अतुग क्रतावा । स वृत्रहा सनयो विश्ववेदाः
पर्षद्विधाति दुरिता गृह्णन्तम् ॥ ४ ॥ दधिक्रामग्निमुषसं च देवीं बृहस्पतिं सवि-
तारं च देवम् । अश्विना मित्रावरुणा मगं च वसन्तद्रां आदित्यां इह हुवे ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ २१ ॥ १—५ कौशिको गायी ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४ त्रिष्टुप् ।
२, ३ अनुष्टुप् । ५ विराट् बृहती ॥ स्वरः—१, ४ धैवतः । २, ३ गान्धारः । ५ मध्यमः ॥

॥ २३ ॥ इह नो यज्ञममृतैषु घेहीमा हव्या जातवेदो जुषस्व । स्तोकानां-
मग्ने मेदसो घृतस्य होतः प्राशान प्रथमां निषय ॥ १ ॥ घृतवन्तः पावक ते स्तोकाः
श्रोतन्ति मेदसः । स्वधर्मन्देवतीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम् ॥ २ ॥ तुभ्यं स्तोका
घृतक्षुनोऽग्ने विप्राय सन्धय । ऋषिः श्रेष्ठः समिध्यसे यज्ञस्य प्रविता मव ॥ ३ ॥
तुभ्यं श्रोतन्त्यग्निषो शचीवः स्तोकासो अग्ने मेदसो घृतस्य । कविशस्तो बृहता
भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर ॥ ४ ॥ ओषिष्ठं ते मध्यतो मेद उज्जृत प्र ते वयं
ददामहे । श्रोतन्ति ते वसो स्तोका अर्धि त्वधि प्रति तान्देवशो विहि ॥ ५ ॥ २१ ॥

अ० ३ । अ० १ । व० १४] १७१ [म० ३ । अ० २ । सू० २४ ।

॥ २२ ॥ १—५ गायो ऋषिः ॥ पुरीष्या अग्नयो देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ४ निचृत्पङ्क्तिः । ४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१ धैवतः । २, ३, ४ पञ्चमः । ४ ऋषभः ॥

॥ २२ ॥ अयं सो अग्निर्धस्मिन्तोऽग्निन्द्रः सुतं दधे जठरं वावशानः । मह-
स्त्रिणं वाज्रमत्यं न ससिं ससुवान्तसन्स्तूयसे जातवेदः ॥ १ ॥ अग्ने यत्तं दिवि
वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वस्वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वीतितन्यं त्वेषः स भानुर-
र्णवो नृचक्षाः ॥ २ ॥ अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवां ऊचिषे धिष्या
ये । या रौचने परस्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः ॥ ३ ॥ पुरीष्यासो
अग्रयः प्रावणोमिः सजोषमः । जुषन्तां यज्ञमुद्गृहोऽनर्णीवा इषो महीः ॥ ४ ॥ इळा-
मग्ने पुरुदंसं मनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः मनुस्तनयो विजा-
वाग्ने सा ते सुपतिर्भूत्वस्मे ॥ ५ ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ १—५ देवश्रवा देववातश्च भारतावृषी ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २३ ॥ निर्मेधितः सुधित आ सुधस्थे युवा कविरध्वरस्य प्रणेता । जूर्य-
त्स्वमिजरो वनेष्वश्वं दधे अमृतं जातवेदाः ॥ १ ॥ अमन्थिष्टां भारता रेवदुमिं
देवश्रवा देववातः सुदक्षम् । अग्ने वि पश्य बृहतामि रायेषां नो नेता भवतादनु
धून् ॥ २ ॥ दश विपः पूर्य सीमनीजन्तुसुजातं मातृषु प्रियम् । अग्निं स्तुहि
दैवश्रतं देवश्रतो यो जनानामसदृशी ॥ ३ ॥ नि त्वा दधे वर आ पृथिव्या इळा-
यास्पदे सुदिनन्वे अह्नाम् । दृषद्वत्यां मानुष आपयायां सरस्वत्यां रेवदग्ने दिदीहि
॥ ४ ॥ इळामग्ने पुरुदंसं मनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः मनुस्तनयो
विजावाग्ने सा ते सुपतिर्भूत्वस्मे ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप् । २
निचृदुगायत्री । ३, ४, ५ गायत्री ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २—५ पञ्चमः ॥

॥ २४ ॥ अग्ने सहस्रं पृतना अभिमातीरणास्य । दुष्टरस्तरभरातीर्वचो धा
यज्ञवाहसे ॥ १ ॥ अग्ने इळा सभिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः । जुषस्व सू नो अह्व-
रम् ॥ २ ॥ अग्ने पुष्पेन जागृवे सहस्रः स्रनवाहुत । एदं बर्हिः सदा मम ॥ ३ ॥

अ० ३ । अ० १ । व० २७] १७२ [म० ३ । अ० २ । सू० ६६ ।

अग्ने विश्वेभिरग्निमिदं देवेभिर्महया गिरः । यज्ञेषु ये उ चायवः ॥ ४ ॥ अग्ने दा
दाशुषे रयि वीरवन्तं परीणवं । शिशीहि नः सुतुमतः ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ २५ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ १, २, ३, ४ अग्निः । ५ इन्द्राग्नी देवते ॥
छन्दः—१ निचूदनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३, ४, ५ भुरिक् ऋष्टुप् ॥ स्वरः—१, २
ऋषभः । ३—५ धैवतः ॥

॥ २५ ॥ अग्ने दिवः सूनुरसि प्रचेतास्तना पृथिव्या उत विश्ववेदाः । ऋष-
ग्देवाँ इह यजा चिकित्वः ॥ १ ॥ अग्निः सनोति वीर्याणि विद्वान्त्सनोति वाज-
मृताय भूषण । स नो देवाँ एह बह पुरुक्षो ॥ २ ॥ अग्निर्वापृथिवी विश्व-
जन्त्रे आ भानि देवी अमृते अमूरः । जयन्वाजैः पुरुक्षद्रो नमोमिः ॥ ३ ॥
अम इन्द्रश्च दाशुषो दुरोणे सुनावतो यज्ञमिदोष यातम् । अमर्धन्ता सोमपेयाय
देवा ॥ ४ ॥ अग्ने अपां समिध्यमे दुरोणे नित्यः सूनो सहसो जातवेदः । सध-
स्थानि मह्यमान ऊती ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ १—६, ८, ९ विश्वामित्रः । ७ आत्मा ऋषिः ॥ १—३ वैश्वानरः । ४—६
मरुतः । ७, ८ अग्निरात्मा वा । ९ विश्वामित्रोपाध्यायो देवता ॥ छन्दः—१—६ जगती ।
७—९ ऋष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । ७—९ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ वैश्वानरं मनसाग्निं निचाय्या हविष्मन्तो अनुपत्यं स्वर्विदम् ।
सुदानुं देवं राधिरं वसूषो गीर्मी रएवं कुशिकासो हवामहे ॥ १ ॥ तं शुभ्रमग्नि-
मवसे हवामहे वैश्वानरं मातरश्चानपुक्थ्यम् । बृहस्पतिं मनुषो देवतातये विप्रं
श्रोतामर्तितये गृण्यदम् ॥ २ ॥ अथो न क्रन्दजनिभिः समिध्यते वैश्वानरः
कुशिकेभिर्गुगेयुगे । स नो अग्निः सुवीर्यं स्वशक्यं दधातु रत्नममृतेषु जायतिः
॥ ३ ॥ प्र यन्तु वाजास्तविषीमिरम्यः शुभे समिश्रताः पृषतीगुचत । बृहदुक्षो
मरुतो विश्ववेदसः प्र वेपयन्ते पर्वतान् अदाभ्याः ॥ ४ ॥ अग्निश्चियो मरुतो विश्व-
कृष्टय आ तेषमृमव ईमहे वयम् । ते भ्यानिनो रुद्रिया वपेर्निर्णिजः मिहा न
ह्वेकतवः सुदानवः ॥ ५ ॥ २६ ॥ आतव्रातं गणंगणं सुशस्तिमिग्नेममिं मरु-
त्तमोज ईमहे । पृषदश्वासो अनवभ्रराधमो गन्तारो यज्ञं विदधेषु धीराः ॥ ६ ॥
अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आमन् । अर्कस्त्रिधातु रजसो
विमानोज्जसो घर्मो हविरस्मि नाम ॥ ७ ॥ त्रिभिः पवित्रैरुपोदथर्कं इदा

अ० ३ । अ० १ । व० ३१] १७३ [म० ३ । अ० २ । सू० २८ ।

मतिं ज्योतिरनुं प्रजानन् । वर्षिष्ठं रत्नमकृत स्वधाभिरादिदशावापृथिवी पर्यपश्यत्
॥ ८ ॥ शतधारमुत्समचीयमाणं विपश्चितं पितरं वक्त्राणाम् । मेळिं मदन्तं पिरो-
रुपस्थे त रोदसी पिपृतं सत्यवाचम् ॥ ९ ॥ २७ ॥

॥ २७ ॥ १—१५ विश्वमित्र ऋषिः ॥ १ ऋतवोऽग्निर्वा । २—१५ अग्निदेवता ॥
छन्दः—१, ७, १०, १४, १५ निवृद्गायत्री । २, ३, ६, ११, १२ गायत्री । ४, ५, १३
विराट् गायत्री ॥ षड्ज. स्वरः ॥

॥ २७ ॥ प्र वो वाजी अभिद्यवो हविष्मन्तो घृताज्या । देवाऽजिगाति सु-
मनयुः ॥ १ ॥ इळे अग्निं विपश्चितं गिरा यज्ञस्य साधनम् । श्रुष्टीवानं धितावा-
नम् ॥ २ ॥ अग्ने शक्रे मे नृयं यमं देवस्य वाजिनः । अति द्वेषांति तरेम ॥ ३ ॥
समिध्यमानो अध्वरोऽग्निः पावक ईक्ष्यः । शोचिष्तेऽस्तमीमहे ॥ ४ ॥ पृथुपाजा
अमर्त्यां घृतानिगिक्स्वाहुतः । अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाद ॥ ५ ॥ २८ ॥ तं सबाधो यत्-
क्षुव इत्या धिया यज्ञवन्तः । आ चक्रुरग्निमतये ॥ ६ ॥ इत्था देवो अमर्त्यः
पुरस्तादेति प्रायया । विदथानि प्रचोदयन् ॥ ७ ॥ वाजी वाजेषु धीयतेऽध्वरेषु
प्रणीयते । विप्रो यज्ञस्य साधनः ॥ ८ ॥ धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमा-
दधे । दक्षस्य पितरं तना ॥ ९ ॥ नि त्वा दयं वरेण्यं दक्षस्येळा सहस्कृत ।
अग्ने सुदृतिमृशिजम् ॥ १० ॥ २९ ॥ अग्निं यन्तुरममुरमृतस्य योगे वनुषः । विप्रा
वाजुः समिन्धते ॥ ११ ॥ ऊर्जो नशतमध्वरे दीदिवाममुय दधि । अग्निर्मळे कवि-
क्रतुम् ॥ १२ ॥ इळेन्यो नमस्यस्तिरस्तमीमि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥ १३ ॥
वृषो अग्निः समिन्धतेऽश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईक्षते ॥ १४ ॥ वृषणं
त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यातं बृहत् ॥ १५ ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥ १—६ विश्वमित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ गायत्री । २, ६
निवृद्गायत्री । ३ स्वराडुष्णिक । ४ त्रिष्टुप् । ५ निवृज्जगती ॥ स्वरः—१, २, ६
षड्जः । ३ श्रुषभः । ४ धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ २८ ॥ अग्ने जुषस्व नो हविः पुरोळाशं जातवेदः । प्रातःसावे धिय वसो
॥ १ ॥ पुरोळा अग्ने पचतस्तुभ्यं वा घा परिष्कृतः । तं जुषस्व यन्निष्ठ ॥ २ ॥
अग्ने वीहि पुरोळाशमाहुतं तिरोमह्यम् । सहसः सूनुरस्यध्वरे हितः ॥ ३ ॥ मा-
ध्यन्दिने सर्वे जातवेदः पुरोळाशमिह कवे जुषस्व । अग्ने यज्ञस्य तव मामधेयं न

अ० ३ । अ० १ । व० ३४] १७४ [म० ३ । अ० २ । सू० २६ ।

प्र मिनन्ति विद्वेषु धीराः ॥ ४ ॥ अग्ने तृतीये सर्वे हि कानिषः पुरोळाशं सहसः सूनबाहुतम् । अथा देवेष्वध्वरं विपुन्यया धा रत्नवन्तममृतेषु जागृविम् ॥ ५ ॥ अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः । जुषस्व तिरोअकथम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ २६ ॥ १—१६ त्रिशमित्र ऋषिः ॥ १—४, ६—१६ अग्निः । ५ ऋत्विज ऋग्निर्वा वेत्ता ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । १०, १२ भुरिगनुष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ स्वराट् पङ्क्तिः । ३, ५, ६ त्रिष्टुप् । ७, ८, १६ निचृत् त्रिष्टुप् । ११, १४, १५ जगती ॥ स्वरः—१, ४, १०, १२ गान्धारः । २, १३ पञ्चमः । ३, ५—८, १६ धैवतः । ११, १४, १५ निषादः ॥

॥ २६ ॥ अस्तीदमभिमन्यन्मसित प्रजननं कृतम् । एतां विरपत्नीमा भगधि मन्थाम पूर्वया ॥ १ ॥ अरणेर्निहितो जातवेदा गर्भे इव सुचितो गर्भिणीषु । दिवेदिव ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्यैर्भिरग्निः ॥ २ ॥ उत्तानायामवं मरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान । अरुषस्तपो रुशदस्य पाज इळायास्पुत्रो व्युनेऽज्जनिष्ट ॥ ३ ॥ इळायास्त्वा पदे वयं नामां पृथिव्या अभि । जातवेदो नि र्धामाग्नौ हव्याय वोळ्हवे ॥ ४ ॥ मन्थता नरः कविमदयन्तं प्रचेतसममृतं सुप्रती- कम् । यक्षस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादग्निं नरो जनयता सुशेवम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥ यदी म- न्यन्ति बाहुभिर्वि रोजतेऽधो न बाज्यरूपो वनेष्वा । चित्रो न यामस्यिनोरनिवृतः परि वृणक्तयश्मनस्तृणा दहन् ॥ ६ ॥ जातो अग्नी रोजते चैकितानो बाजी चिप्रः कविशस्तः सुदानुः । यं देवास ईड्यो विश्वविदं हव्यवाहमदधुरध्वरेषु ॥ ७ ॥ सीदं होतः स्व वं लोकं चिकित्शान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवा- न्दविषा बजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥ ८ ॥ कुणोते धूमं वृषणं सखायोऽ- स्त्रेभन्त इतन वाजमच्छं । अयमग्निः पृथनाषाट् सुवीरो येन देवासो असहन्त दस्युन् ॥ ९ ॥ अयं ते योनिर्ऋत्विगो यतो जातो अरोचयाः । तं जानन्नग्न आ सीदायो नो वर्धया गिरः ॥ १० ॥ ३३ ॥ तनूनपादुच्यते गर्भे आसुरो नरा- शंसो भवति यद्विजायते । मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वारतस्य सर्गो अमव- त्सरीषधि ॥ ११ ॥ मुनिर्मथा निर्मेयितः मुनिषा निहितः कविः । अग्ने स्वध्वरा कुणु देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥ अजीजनमृतं मर्त्यासोऽन्नेमासं तराणि वीळुजम्मम् । दश स्वसारो अश्रुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रमन्ते ॥ १३ ॥ प्र सप्त- होता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोऽदधनि । न नि मिपति सुरावो दिवे-

अ० ३ । अ० २ । व० ३] १७५ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३० ।

दिवे यदसुरस्य जठरादजायत ॥ १४ ॥ अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा
ब्रह्मणो विश्वमिद्विदुः । घुम्नवद्भक्ष कुशिकाम एरिर एकैको दमे अग्निं समी-
धिरे ॥ १५ ॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतश्चिकित्त्वोऽवृणीमहीह । ध्रुवम-
या ध्रुवमुताशमिषाः प्रजानन्विद्राँ उप याहि सोमम् ॥ १६ ॥ ३४ ॥ १ ॥ २ ॥

॥ ३० ॥ १—२२ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६—११, १४,
१७, २० निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६, ८, १३, १६, २१, २२ त्रिष्टुप् । १२, १५ विराट् त्रिष्टुप् ।
३, ४, ७, १६, १८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५, ६, ८—१५, १७, १६—२२
धैयतः । ३, ४, ७, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ ३० ॥ इच्छन्ति त्वा सोम्यामः सखायः सुन्वन्ति सोमं दधन्ति प्रयांसि ।
तिर्तिक्षन्ते अमिशस्ति जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः ॥ १ ॥ न ते दूरे परमा
चिद्रजस्या तु प्र याहि हरिषो हरिभ्याम् । स्थिराय वृष्णे सर्वना कुतेमा युक्ता ग्रा-
वाणः समिधाने अग्ना ॥ २ ॥ इन्द्रः सुशिप्रो मधवा तरुवो महाव्रातस्तुविकुर्मिर्ऋ-
षावान् । यदग्नो धा बाधितो मर्त्येषु कृत्या ते वृषभ वीर्याणि ॥ ३ ॥ त्वं हि
ष्मा च्यावप्रश्नच्युतान्येको वृश्वा चरसि जिघ्रमानः । तव द्यावापृथिवी पर्वतासोऽ-
नु ब्रताप निर्मितेव तस्थुः ॥ ४ ॥ उताभये पुरुहूत श्रवोभिरेको दुल्हमेवदो वृत्रहा-
सन् । इमे चिदिन्द्र रोदसी अणारे यत्संगृभ्णा मधवन्काशिरित्ते ॥ ५ ॥ १ ॥
प्र सू त इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रपृणन्तेतु शत्रून् । जहि प्रतीचो अनूचः
पराचो विश्वं मर्त्यं कृणुहि विष्टमस्तु ॥ ६ ॥ यस्मै धायुरदधा मर्त्यायामकं चिद्र-
जते गेष्वांसः । भद्रा त इन्द्र सुमतिर्धृताचीं सहस्रदाना पुरुहूत रातिः ॥ ७ ॥ स-
हदातुं पुरुहूत क्षियन्तमहस्तामिन्द्र सं पिणकुणारुम् । अमि वृत्रं वर्धमानं पियारु-
मपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥ ८ ॥ नि सामनामिषिरामिन्द्र भूमिं महीमपागं स-
दने ससत्थ । अस्तमनादद्यां वृषभो अन्तरिक्षमर्षन्त्वापस्त्वग्देह प्रभृताः ॥ ९ ॥ अला-
तुषो बल इन्द्र व्रजो गोः पुरा हन्तोर्भयमानो व्यार । सुगान्थो अकृणोन्निरजे
गाः प्रावन्वाणीः पुरुहूतं धमन्तीः ॥ १० ॥ २ ॥ एको द्वे वसुमती सपीची इन्द्र
आ पप्रौ पृथिवीपुत घाम् । उतान्तरिक्षादमि नः तमीक इषो रथीः सयुजः शूर वा-
जान् ॥ ११ ॥ दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा दिवेदिवे हर्यश्चप्रस्रताः । सं य-
दानळध्वन आदिदक्षैर्विमोचनं कृणुते तत्त्वस्य ॥ १२ ॥ दिदक्षन्त उपसो याम-
ज्जोर्विषस्वत्था महि चित्रमनीकम् । विश्वं जानन्ति महिना यदागादिन्द्रस्य कर्म

अ० ३ । अ० २ । व० ६] १७६ [म० ३ । अ० ३ । व० ३१ ।

सुकृता पुरुषि ॥ १३ ॥ महि ज्योतिर्निहितं वृक्षणास्त्रामा एकं चरन्ति विभ्रती
गौः । विश्वं स्वाद्य सम्भृतमुस्त्रियायां यत्सीमिन्द्रो अर्धधाज्जोजनाय ॥ १४ ॥
इन्द्र दृष्टो यामकोशा अभूवन्गजाय शिख गृणते सखिम्यः । दुर्मायवो दुर्गेवा मर्त्या-
सो निषाङ्गिणो रिपवो हन्तांसः ॥ १५ ॥ ३ ॥ सं घोषः शृण्वेऽवमैर्मित्रैर्जही न्यै-
ष्वशनिं तर्पिष्ठाम् । वृक्षेमधस्तादि रुजा सहस्र जहि रक्षो मघवन्नन्धयस्व ॥ १६ ॥
उद्ध ह रत्नः सहमूलमिन्द्र वृथा मध्यं प्रत्यग्रं शृणीहि । आ कीर्तनः सल्लूकं च-
कथे ब्रह्मदिपे तपुषि हेतिमस्य ॥ १७ ॥ स्वस्तये वाजिमिश्र प्रणेतः सं यन्पृही-
रिष आसत्सि पूर्वीः । रायो वन्तारो बृहवः स्याप्राप्ते अस्तु भग इन्द्र प्रजावान्
॥ १८ ॥ आ नो भर भगमिन्द्र धूमन्तं नि ते देण्णम्य धीमहि प्ररेके । ऊव इव
षप्रथे कामो अमे तमा पृण वसुपते वसूनाम् ॥ १९ ॥ इमं कामे मन्दया गोभि-
रथैश्चन्द्रवता राधमा प्रथश्च । स्वयेवो मनिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय वाहः कु-
शिकासो अकृन् ॥ २० ॥ आ नो गोत्रा ददेहि गोपते गाः सप्तस्मभ्यं सनधो
यन्तु वाजाः । दिवत्ता अमि वृषभ सन्वशुष्मोऽस्मभ्यं सु मघवन्शोधि गोदाः
॥ २१ ॥ शुनं हुवेम मघवानामेन्द्रं पस्मिन्भरे तृतमं वाजमाता । शृण्वन्तं पुश्रमृतये
स्यन्तु मन्तं वृत्राणि मञ्जितं धनानाम् ॥ २२ ॥ ४ ॥

॥ ३१ ॥ १—२२ विश्वामित्र कुशिको वा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, १४,
१६ विराट् पङ्क्तिः । ३, ६ भुक्त् पङ्क्तिः । २, ५, ६, १५, १७—२० त्रिचन्द्रचिह्नम् ।
४, ७, ८, १०, १२, २१, २२ चिह्नम् । ११, १३ स्वराट् चिह्नम् ॥ स्वरः—१—३, ६, १४,
१६ षष्ठ्यः । २, ४, ५, ७—१३, १५, १७—२२ धेवताः ॥

॥ ३१ ॥ शामद्विदुर्दुर्दुर्नप्यं गाहिद्वो अनस्य दीर्घिति सप्यन् । पिता
यत्र दुहितुः सेकंमृजन्तं शम्भेन मनसा दधन्ने ॥ १ ॥ न जामये तान्वा
रिक्थमारैकवकार गर्भे मनितुर्निधानम् । यदा मातरो जनयन्त वद्विपन्यः कर्ता
सुकृतेरन्य अन्धन् ॥ २ ॥ अयिर्जवे जुकारिर्जमानो महस्पुत्रो अरुपस्य
प्रयत्ने । महान्गर्भो मद्या जातमेषा मही प्रवृद्धयधस्य यज्ञैः ॥ ३ ॥ अमि जरीर-
क्षन्त सृष्टानं महि ज्योतिस्तमसो निरञ्जानन् । तं जानितीः प्रत्युदाश्चक्षुषामः
पतिगेवांममउदेक इन्द्रः ॥ ४ ॥ वीर्यो मनीरुमि धीरा अतुन्दन्याचाहिन्यन्मनसा
सप्त विप्राः । विश्वमविन्दन्पृथ्वापृतस्य प्रजानञ्जिता नमसा विवेक्ष ॥ ५ ॥ ५ ॥
विदद्यदी सरमा रुक्ममडेर्महि पार्यः पूर्ये सधर्यकः । अर्धं नवस्मपयचरालामञ्जु

अ० ३ । अ० २ । व० ६] १७७ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३२ ।

खं प्रथमा जानती गात् ॥ ६ ॥ अगच्छद् विप्रतमः सखीयन्मदयन्मुकुते ग-
र्भमद्रिः । सप्तान् मर्यां युर्वभिर्मखस्यमथामवदङ्गिराः सद्यो अर्चन् ॥ ७ ॥ सतः
सतः प्रतिमानं पुरोभूविश्वा वेदं जनिमा हन्ति शुष्णम् । प्र णो दिवः पदवीगिच्यु-
रर्चन्मखा सखीरमुच्चिन्निरवद्यात् ॥ ८ ॥ नि गच्यता मनसा सेदुरकैः कृण्वा-
नासो अमृतत्वाय गातुम् । इदं चिनु सदनं भूयैषां येन मामाँ असिपासन्नवेन
॥ ९ ॥ सम्पर्यमाना अमदन्नमि स्यं पर्यः प्रन्नस्य गेतां दुर्घाताः । वि रोदसी
अतपदोप एषां जाते निःष्ठामदयुर्गोषु वीरान् ॥ १० ॥ ६ ॥ स ज्ञानेर्विवृहा
सेदु हव्यैरुदुसिया असृजदिन्द्रो अकैः । उरुच्यस्मै घृतवद्भरन्ती मधु स्वाद्यं दुदुष्टे
जेन्या गाः ॥ ११ ॥ पित्रे चिच्छकुः सदनं सभस्मै महि त्विपीमत्सुकृतो वि हि
ख्यन् । विष्कम्भन्तः स्कम्भेनना जनित्री आर्मीना ऊर्ध्वं रधमं वि भिन्वन् ॥ १२ ॥
मही यदि धिपणा शिथ्ये धान्मयोदृधं विभ्यं रोदस्योः । गिरो यस्मिन्ननवद्याः
समीचीर्विश्वा इन्द्राय तविपीरनुत्ताः ॥ १३ ॥ मद्या ते मुख्यं वस्मि शक्तीरा वृ-
त्रधने नियुतो यन्ति पूर्वाः । महि स्तोत्रमव आगन्म सुरम्प्राक्तं सु भयवन्वोधि गोपाः
॥ १४ ॥ महि क्षेत्रं पुरुअन्द्रं विविद्वानादित्सविभ्यश्चरथं समंरत् । इन्द्रो नृभि-
रजनदीधानः साकं सूर्यमुपमं गातुमग्निम् ॥ १५ ॥ ७ ॥ अपथिदेप विम्बोद-
मुनाः प्र सुधीर्चांसृजदिध्वन्द्राः । मध्वः पुनानाः कविभिः पवित्रैर्युर्महिन्वन्त्य-
कुभिर्धनुत्रीः ॥ १६ ॥ अनु कृष्णे वसुधितो जिहाने उमे सूर्यस्य मंहता बज्रे ।
परि यत्तं महिमानं वृजध्यं सखाय इन्द्र काम्याः अजिप्याः ॥ १७ ॥ पतिर्भव
वृत्रहन्त्सूनृतानां गिरा विश्वायुष्टुषमो वयोधाः । आ नो गहि मरुवेभिः शिवेभि-
र्महान्महीमिरुतिभिः मरण्यन् ॥ १८ ॥ तमङ्गिरस्वन्नभमा सपर्यन्नव्यं कृणोमि म-
न्यसे पुराजाम् । इहो वि याहि बहुला अर्देयः स्वथ नो मघवन्समातये धाः ॥ १९ ॥
मिहः पावकाः प्रनता अभूवन्स्वस्मि नः पिपृहि पारमासाम् । इन्द्र त्वं रथिरः
पाहि नो रिपो मरुमवू कृणुहि गोजितो नः ॥ २० ॥ अर्देदिष्ट वृत्रहा गोपति-
र्गा अन्तः कृष्णो अरुपैर्धामभिर्गात् । प्र सूनृतां दिशमान आतेन दुरश्च विरवा
अवृणोदप स्वाः ॥ २१ ॥ शुनं हुवेम मघवानिभिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं वाजसाता ।
शृण्वन्तमुग्रभूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ २२ ॥ ८ ॥

॥ ३२ ॥ १—१७ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—३, ७—९, १७
त्रिष्टुप् । ११—१५ निचत्त्रिष्टुप् । १६ विराट् त्रिष्टुप् । ४, १० भुक्तिः पङ्क्तिः । ५

अ० ३ । अ० २ । व० ११] १७८ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३२ ।

निचत्पङ्क्तिः । ६ विराट्पङ्क्तिः । स्वरः—१—३, ७—९, ११—१७ धैवतः । ४—६, १० पञ्चमः ॥

॥ ३२ ॥ इन्द्र सोमं सोमपते पिबेमं माध्यन्दिनं सर्वनं चारु यसे । प्रमुध्या शिमे
मघवन्नृजीपिन्विमुच्या हरीं इह मादयस्व ॥ १ ॥ गवाशिरं ग्रन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिब
सोमं ररिमा ते मदाय । ब्रह्मकृता मारुतेना गणेन सज्जोषां रुद्रेस्तुपदा वृषस्व ॥ २ ॥
ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धन्नर्चन्त इन्द्र मरुतस्त ओजः । माध्यन्दिने सर्वने वज्र-
हस्त पिषां रुद्रेभिः सर्गणः सुशिप्र ॥ ३ ॥ त इन्द्रस्य मधुमद्विविप्र इन्द्रस्य शर्धो
मरुतो य आसन् । येभिर्वृषस्येपितो विवेदापर्मणो मन्यमानस्य मर्म ॥ ४ ॥ म-
नुष्वदिन्द्र सर्वनं जुषाणः पित्रा मोमं शश्वते जीर्याय । स आ ववृत्स्व हर्यश्च
यज्ञैः संरणयुर्मिरयो अर्णी सिसर्पि ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वमपो यद्ध वृत्रं जघन्वा
अर्था इव प्रासृजः सर्तुवार्जो । शर्यामिन्द्र चरेता वधेन वज्रिवांसं परि देवी-
रदेवम् ॥ ६ ॥ यजाम इक्षमेसा वृद्धमिन्द्रं बृहन्तमुष्वपज्जरं युवानम् । यस्य
प्रिये ममर्तुर्यज्ञिर्यस्य न रोदसी महिमानं ममाने ॥ ७ ॥ इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरु-
क्षि व्रतानि देवा न मिनन्ति विश्वे । दाधार यः पृथिवीं द्यापुतेमां जजान धर्य-
मुषसे सुदंताः ॥ ८ ॥ अद्रोघ मन्यं तव तन्मंहित्वं मयो यज्जानो अपिबो ह सोमम् ।
न धाव इन्द्र तवसेस्त ओजो नाहा न मासाः शरदो वरन्त ॥ ९ ॥ त्वं मयो
अपिबो ज्ञान इन्द्र मदाय मोमं परमे व्योमन् । यद्ध द्यावापृथिवी आविवेशीरया-
मवः पुन्यैः कारुधायाः ॥ १० ॥ १० ॥ अहन्नहिं परिशर्यामर्षी ओजायमानं
तुविजान तथ्यान् । न ते महिन्वमनु भुदथ र्णार्यदन्वया स्फिर्या वामवस्याः
॥ ११ ॥ यज्ञो हि ते इन्द्र वर्धनो भुदुत प्रियः सुतसोमो प्रियेधः । यज्ञेन यज्ञमव
यज्ञियः सन्यजस्ते वज्रमहिहत्य आवत् ॥ १२ ॥ यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वागेन
सुम्नाय नव्यसे ववृत्याम् । यः स्तोमैर्भिर्वावुधे पुन्येभिर्यो मध्यमेर्मरुत नृतेनमिः
॥ १३ ॥ विवेष यन्मा धिपणां जजान स्तवं पुरा पार्यादिन्द्रमहः । अहंसो यत्र
पीपरधया नो नावेव यान्तमुभये इवन्ते ॥ १४ ॥ आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा
सेज्ञेव कोशं सिमिचे विबध्वै । समु प्रिया आर्ववृत्रन्मदाय प्रदक्षिषिदभि सोमा-
म इन्द्रम् ॥ १५ ॥ न त्वा गभीरः पुरुहूत मिन्धुर्नाद्रयः परि पन्तो वरन्त । इत्या
सखिभ्य इषितो यदिन्द्रा दृळ्हं त्रिदरुजो गव्यमवम् ॥ १६ ॥ शुनं हुवेम मघवा-
नमिन्द्रं वस्मिन्मरे नृतेमं वाजसातो । शूयवन्तमुग्रमृतये समत्सु मन्तं वृत्राणि सु-
ब्जितं घनानाम् ॥ १७ ॥ ११ ॥

अ० ३ । अ० २ । व० १५ } १७६ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३४ ।

॥ ३३ ॥ १—१३ विष्णुमित्र ऋषिः ॥ नद्यो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ७ पङ्क्तिः । २, १० विराट्पङ्क्तिः । ३, ८, ११, १२ त्रिष्टुप् । ४, ६, ९ निवृत्तिष्टुप् । १३ उष्णिक् ॥ स्वरः—१, ५, ७ पञ्चमः । २—४, ६, ८—१२ धैवतः । १३ ऋषभः ॥

॥ ३३ ॥ प्र पर्वतानामुशती उपस्थादध्वे इव विपिते हासमाने । गावेव शुभ्रे मातरां रिहाणे विपादुतुद्री पर्यसा जवेते ॥ १ ॥ इन्द्रोपिते प्रसवं मिदमाणे अच्छा समुद्रं रथैव यायः । समाराणे उर्मिभिः पिन्वमाने अन्या वामन्यामप्येति शुभ्रे ॥ २ ॥ अच्छा सिन्धुं मातृतमामयामं विपाशमुर्वी सुभगामगन्म । वत्समिव मातरां संरिहाणे ममानं योनिमनु मुच्चरन्ती ॥ ३ ॥ एना वयं पर्यसा पिन्वमाना अनु योनिं देवकुतं चरन्तीः । न वर्तवे प्रसवः सर्गतकः क्रियुर्विप्रो नद्यो जोहवीति ॥ ४ ॥ रमेध्वं मे वचसे सोम्याय ऋतावरीरुषं मुहूर्तमेवैः । प्र सिन्धुमच्छा बृहती मनीषावस्युरहे कुशिकस्य मनुः ॥ ५ ॥ १२ ॥ इन्द्रो अस्मां अरद्वज्रबाहुरपाहन्वृत्रं परिधिं नदीनाम् । देवोऽनयन्सन्निता सुपाणिस्तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीः ॥ ६ ॥ प्रवाच्यं शश्वधा त्रियन्तिन्द्रस्य कर्म यदहिं विवृथत् । वि वज्रेण परिपदो जघानायन्नापोऽयंनपिच्छमानाः ॥ ७ ॥ एतद्वचो जरितमार्षि मृष्टा आ यणे घोषानुत्तरा युगानि । उक्थेषु कारो प्रति नो जुपस्व मा नो नि कः पुरुषत्रा नमस्ते ॥ ८ ॥ ओ पु स्वमारः कार्वे शृणोत ययौ वो दूरादनमा रथेन । नि पृ नेमध्वं भवता सुपारा अधोऽश्वताः सिन्धवः सोम्यामिः ॥ ९ ॥ आ ते कारो शृणवाप्ता वचोसि ययार्थ दूरादनमा रथेन । नि ते नमै पीप्यानेव योषा मयायिव कन्या शश्वचं ते ॥ १० ॥ १३ ॥ यदङ्ग त्वा भरताः सन्तरेयुर्गव्यन्माम् इषित इन्द्रजतः । अर्पादहं प्रसवः सर्गतक आ वो वृषे सुमतिं यज्ञिया नाम् ॥ ११ ॥ अतारिषुर्मरुता गव्यवः सममेक विप्रः सुमतिं नदीनाम् । प्र पिन्वध्वमिषयन्तीः सुराधा आ वक्षसाः पुणथ्वं यात शीमम् ॥ १२ ॥ उद्व उर्मिः शम्या इन्स्वापो योक्राशि मुञ्चत । माऽदुष्कृतो व्यनमाऽज्यौ शूनमारताम् ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ ३४ ॥ १—११ विष्णुमित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ११ त्रिष्टुप् । ४, ५, ७, १० निवृत्तिष्टुप् । १ विराट्पङ्क्तिः । ३, ६, ८ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७, ९—११ धैवतः । ३, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३४ ॥ इन्द्रः पूर्वमिदं तिरहासं कर्तुं विदुर्दुर्दयमानो वि शत्रून् । ब्रह्मजतस्तन्वा वायुधानो भूरिदात्र आपृणद्रोदसी उमे ॥ १ ॥ मस्तस्य ते तविषस्य प्र जूतिमिय-

अ० ३ । अ० २ । व० १८] १८० [म० ३ । अ० ३ । सू० ३५ ।

मि वाचंमृताय भूषन् । इन्द्रं क्षितीनामसि मानुषीणां विशां देवीनामुत पूर्वयावा ॥ २ ॥
 इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनादपणीतिः । अहन्व्यसमुशधुग्वने-
 ष्वाविधेना अकृणोद्राम्याणाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशि-
 ग्भिः पृतना अभिष्टिः । प्रारोचयन्मनवे केतुमहामविन्दुज्योतिर्वृहते रणाय ॥ ४ ॥
 इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवदधानो नयी पुरुणि । अचेतयदिय इमा जे-
 त्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ॥ ५ ॥ १५ ॥ एहो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य
 कर्म सुकृता पुरुणि । वृजनेन वृजिनान्मं पिपेप मायाभिर्दस्युरमिभूयोजाः ॥ ६ ॥
 युधेन्द्रो मृहा वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चपणिप्राः । विवस्वतः सदेने अस्य
 तानि विषा उक्थेभः क्वथो गृणन्ति ॥ ७ ॥ सत्रामाहं वरेण्यं सहोदां संस्वा-
 मं स्वर्गपथं देवीः । समान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः ॥ ८ ॥
 ससानात्थो उत सूर्यो ममानेन्द्रः समान पुरुभोजमं गाम् । हिंसययमुत भोगं म-
 सान हत्वी दस्युन्प्रायं वर्णमावन् ॥ ९ ॥ इन्द्र ओषधिरमनोदहानि वनस्पतीरम-
 नोदन्तरिचम् । विभेदं वलं तुनुदे विवाचो धाभयदमितामिक्रतुनाम् ॥ १० ॥
 शुनं हुवेम मध्वानिमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं वाजमाता । गुणवन्तमुग्रमनये समन्सु
 धनन्तं वृत्राणि सञ्चितं धनानाम् ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ३५ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, १०, ११
 त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ८ त्रिचण्डिष्टुप् । ४ विराडिष्टुप् । ५ मुनिक् पङ्क्तिः । ६ स्वर्ग-
 पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ६—११ ध्रुवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ निष्ठा हरी ग्य आ गृज्यमाना ग्राहि वायुर्न नियुतो नो अन्ध्र ।
 पिबाम्यन्धो अभिमृष्टो अस्मे इन्द्र म्वादां रग्मा ते मदाय ॥ १ ॥ उपोजिग पु-
 रुषताय सन्ती हरी रथस्य धुष्वा पुनजिम् । इवद्यथा सम्भृतं विश्वतश्चिदुपेमं यज्ञमा
 ब्रह्मा इन्द्रम् ॥ २ ॥ उपो नयस्व वृषणा तपुष्पोतेमं च त्वं वृषम स्वधावः । प्रसेता-
 मन्वा वि मुचेह शोणां दिवेदिवे सदृशरिद्धि धानाः ॥ ३ ॥ ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा
 पुनजिम् हरी सखाया सधमाद आश । स्थिरं ग्यं मुखमिन्द्राग्निनिष्ठेन्द्रजानन्विष्टौ
 उप याहि सोमम् ॥ ४ ॥ मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि गीरमन्यजमानासो
 अन्धे । अत्यायाहि शश्वतो वयं तेऽरं मुनेभिः कृणवाम सोमैः ॥ ५ ॥ १७ ॥ त-
 वायं सोमस्त्वमेवार्वाह शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि । अस्मिन्पञ्चे बहिष्या निषद्या
 दयिष्वमं जठर इन्द्रमिन्द्र ॥ ६ ॥ स्तीर्णा ते बहिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अ-

अ० ३ । अ० २ । व० २०] १=१ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३६ ।

त्वे ते हरिभ्याम् । तदोक्ते पुरुषाकाय वृष्णे मरुत्वते तुभ्यं गता हवींषि ॥ ७ ॥
इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः समिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमक्रन् । तस्यागत्या समना ऋष्य
पाहि प्रजानन्विद्वान्गृध्याऽनु स्वाः ॥ ८ ॥ यो अभोजो मरुते इन्द्र सोमे ये त्वा-
मवर्धन्नभवन्गणसर्वे । तेमिरेतं मजोषा वावशानोऽग्नेः पिव जिह्वया सोममिन्द्र ॥ ९ ॥
इन्द्र पिव स्वधया चित्सुतस्याग्नेवी पाहि जिह्वया यजत्र । अघ्वर्योऽग्रे प्रयतं शक्
हस्तादोतुर्वा यज्ञं हविषो जुपस्व ॥ १० ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं
वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु मन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम् ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ ३६ ॥ १-६, ११ विश्वामित्रः । १० घोम आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, ७, १०, ११ छिन्दुप । २, ३, ६, ८ निवृत्तिछिन्दुप । ६ विराट्छिन्दु । ४
भुक्ति पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१-३, ६-११ धैवतः । ४, ५
पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ इमाम् पु प्रभृतिं मानये धाः शश्वच्छश्वदनिभिर्षादमानः । सुतेसुते
वावृथे वर्धनेभिर्यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भून् ॥ १ ॥ इन्द्राय सोमाः प्रदिवा वि-
द्वाना ऋभुर्येषिर्वपवो विहायाः । प्रयम्यमानान्प्रति पृ गृभायेन्द्र पिव वृषधृतस्य
वृष्णः ॥ २ ॥ पिवा वर्धस्व तव धा मुगाम इन्द्र सोमामः प्रथमा उतेमे । यथा-
पिवः पुण्या इन्द्र सोमा एवा पाहि पुन्यो अथा नवीयान् ॥ ३ ॥ महां अमत्रो
वृजते विरुध्युग्रं शत्रुः पत्यते धुण्वजः । नाहं विव्याच पृथिवी चनेतं यस्तो-
मामो हयध्रुममन्दन् ॥ ४ ॥ महां उग्रो वावृथे वीर्योऽयं समाचक्रे वृषभः काव्येन ।
इन्द्रो मगो वाज्रदा अस्य गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पुर्वीः ॥ ५ ॥ १६ ॥
प्र यन्मिन्धवः प्रसवं यथायन्मापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः । अतश्चिदिन्द्रः सदर्शो
वरीणान्यदी सोमः पृणति दुग्धो अंशुः ॥ ६ ॥ समुद्रेण मिन्धवो यादमाना
इन्द्राय सोमं मुषुतं मरन्तः । अंशुं दृहन्ति हस्तिनो भरित्रैर्मध्वः पुनन्ति धारया
पवित्रैः ॥ ७ ॥ इदा इव कुक्षयः सोमधाताः सर्मा विव्याच सर्वना पुरुषि ।
अथा यदिन्द्रः प्रथमा व्याशं वृत्रं जघन्वा अवृणति सोमम् ॥ ८ ॥ आ तू मर
माङ्गिरसत्परिं छाष्टिषा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् । इन्द्र यत्ते माहिनं दत्रमस्त्य-
स्मभ्यं तद्वयं प्र यन्धि ॥ ९ ॥ अस्मे प्र यन्धि मघवज्जीषिभिन्द्रे गयो वि-
श्वारस्य भूरः । अस्मे शतं शरदो जीवसे धा अस्मे वीराञ्छ्वेत इन्द्र शिप्रिन्
॥ १० ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये
समत्सु मन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम् ॥ ११ ॥ २० ॥

अ० ३ । अ० २ । व० २४] १८२ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३८ ।

॥ ३७ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७ निचद्रायत्री ।
२, ४—६, ८—१० गायत्री । ११ निचद्रायत्री ॥ स्वरः—१—१० षड्भुः । ११ अष्टमः गान्धारः ॥

॥ ३७ ॥ वार्त्रिहत्याय शर्वसे पृतनाषाहाय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि ॥ १ ॥
अर्वाचीनं सु ते मन उत चतुः शतक्रतो । इन्द्रं कृण्वन्तु वाघतः ॥ २ ॥ नामानि
ते शतक्रतो विश्वामिर्गीर्मीर्महे । इन्द्राभिमातिपाह्ये ॥ ३ ॥ पुरुषुतस्य धार्मभिः
शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्पणीधृतः ॥ ४ ॥ इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुदुतमुप जुवे ।
मरेषु वाजसातये ॥ ५ ॥ २१ ॥ वाजेषु सासहिर्भेव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्रं
वृत्राय हन्तवे ॥ ६ ॥ द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृत्सुतृषु श्रवःसु च । इन्द्र साच्चामिमा-
तिषु ॥ ७ ॥ शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो
॥ ८ ॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चमु । इन्द्र तानि त आ वृणे
॥ ९ ॥ अर्गभिन्द्र श्रवो बृहद्युम्नं दधिष्व दुष्टम् । उक्ते शुष्मं तिरामसि
॥ १० ॥ अर्वावतो न आ गृह्यो शक पगवतः । उ लोको यस्तं अद्रिव इन्द्रेह
तत आ गृहि ॥ ११ ॥ २२ ॥

॥ ३८ ॥ १—१० प्रजापतिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६, १० त्रिष्टुप् ।
२—५, ८, ९ निचद्रायत्री । ७ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—६, ८—१० धैवतः । ७
पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ अमि तष्टेव दीधया मनीषामन्यो न वाजी सुधुरो जिहानः ।
अमि प्रियाणि मर्षुशत्पराणि कवी र्ऋक्षामि सन्दशे सुमेधाः ॥ १ ॥ इनात पृच्छ
जनिषा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तत्त द्याम् । इमा उ ते प्रपयोऽवर्धमाना मनो-
वाता अध नु धर्मणि ग्मन् ॥ २ ॥ नि पीमिदत्र गुह्या दधाना उत वृत्राय रोद-
सी समञ्जन् । सं मात्रामिर्मिरे येमूर्वी अन्तर्मही समृते घायसे धुः ॥ ३ ॥
आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्छियो वसानश्नरति स्वरोचिः । महत्तवृष्णो अमु-
रस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ ॥ ४ ॥ अस्य पूर्वो वृषभो ज्यायांनिमा
अस्य शुरुधः सन्ति पूर्वीः । दिवो नपाता त्रिदयस्य धीमिः वृत्रं राजाना प्रदिवो
दद्याधे ॥ ५ ॥ २३ ॥ श्रीणि राजाना त्रिदये पुरुणि परि विश्वानि भूषयः स-
दोसि । अपश्यमत्र मनसा जगन्वान्त्रते गन्धर्वो अपि गायकेशान् ॥ ६ ॥ तदि-
वस्य वृषभस्य धेनोरा नार्मभिर्मिरे सकम्पं गोः । अन्यदन्यदसुर्ववसाना नि

अ० ३ । अ० ३ । व० १] १८३ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४० ।

मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् ॥ ७ ॥ तदिन्द्रस्य सवितुर्नकिमे हिरेण्ययीममति या-
मशिश्नेत् । आ सुष्टुती रोदसी विश्वमिन्वे अपीव योषा जनिमानि वत्रे ॥ ८ ॥
युवं प्रलस्य साधयो महो यद्वी स्विस्तिः परि यः स्यात् ॥ गोपाजिह्वस्य तस्थु-
षो विरूपा विश्वे पश्यन्ति मायिनः कृतानि ॥ ९ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम-
स्मिन्भरे नृत्तं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्त वृत्राणि सञ्जितं ध-
नानाम् ॥ १० ॥ २४ ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६ विराट्छन्दः ।
३—७ निचृत्छन्दः । २, ८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—७, ६ धैवतः । २, ८
पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ इन्द्रं प्रतिर्हुद आ वच्यमानाच्छा पतिं स्तोमं तष्टा जिगाति । या
जागृविर्विदये शस्यमानेन्द्र यत्ते जायते विद्धि तस्य ॥ १ ॥ दिवश्चिदा पूर्या
जायमाना वि जागृविर्विदये शस्यमाना । भद्रा वस्त्राययर्जुना वसाना सेयमस्मे
सैनजा पित्र्या धीः ॥ २ ॥ यमा चिदत्र यमसूरसूत जिह्वाया अग्रं पतदा हस्यत् ।
वपुषि जाता मिथुना संचेते तमोहना तपुषो बुध्न एता ॥ ३ ॥ नकिरेषां निन्दिता
मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोषु योधाः । इन्द्र एषां दंडिता माहिनावानुद्रोत्राणि
ससृजे दंमनावान् ॥ ४ ॥ सखा ह यत्र सखिभिर्नवर्गैराभिश्वा सत्त्वभिर्गा अनु-
गमन् । सत्यं तदिन्द्रो दशभिर्दशर्ग्वः सूर्य विवेद तमसि क्षियन्तम् ॥ ५ ॥ २५ ॥
इन्द्रो मधु सम्भृतमस्त्रियायां पद्मद्विवेद शक्रवज्रमे गोः । गुहां हितं गुह्यं मूळहमप्सु
हस्ते दधे दक्षिणे दक्षिणावान् ॥ ६ ॥ ज्योतिर्वृणीत तमसो विजानन्नारे स्याम
दुरितादमीकै । इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारोः ॥ ७ ॥
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु प्यादारे स्याम दुरितस्य भूरः । भूरिं विद्धि तुजतो
मर्त्यस्य सुपारामो वसवो बर्हणावत् ॥ ८ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे
नृत्तं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्त वृत्राणि सञ्जितं धनानाम्
॥ ९ ॥ २६ ॥ २ ॥

॥ ४० ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—४, ६—६
गायत्री । ५ निचृत्छन्दः । ५ छन्दः स्वरः ॥

॥ ४० ॥ इन्द्र त्वा वृषमं वयं सुते सोमे हवामहे । स पाहि मध्वो अन्वसः

अ० ३ । अ० ३ । व० ६] १८४ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४२ ।

॥ १ ॥ इन्द्रं क्रतुविदं सुतं सोमं हर्यं पुरुष्टुत । पिबा वृषस्व तावृषिम् ॥ २ ॥
इन्द्रं प्र शो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः । तिरः स्तवानं विशपते ॥ ३ ॥ इन्द्रं
सोमाः सुता इमे तत्र प्र यन्ति सत्पते । क्षयं चन्द्राम् इन्दवः ॥ ४ ॥ दधिष्वा ज-
ठरं सुतं सोममिन्द्रं वरेण्यम् । तत्र द्युक्षाम् इन्दवः ॥ ५ ॥ १ ॥ गिर्वेणः पाहि
नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्रं त्वादातमिद्यशः ॥ ६ ॥ अभि द्युम्नानि वनिन
इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावृधे ॥ ७ ॥ अर्वावतो न आ गहि परा-
वतश्च वृत्रहन् । इमा जुषस्व नो गिरः ॥ ८ ॥ यदन्तरा परावतमर्वावतं च ह्यसं ।
इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ४१ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ यवमध्या गायत्री ।
२, ३, ४, ६ गायत्री । ४, ७, ८ निचृद्रायत्री । ६ विराङ्गायत्री ॥ पङ्क्त्यः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ आ नू न इन्द्रं मद्रव्यं धुन्वानः सोमपीतये हरिभ्यां यात्यद्विवः ॥ १ ॥
सुतो होता न ऋत्विग्यस्तिस्तिरे बहिरानुपक । अपुत्रन्यातरद्रयः ॥ २ ॥ इमा
ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बहिः सीद । गहि शूरं पुरोऽशम् ॥ ३ ॥ रागन्धि
सर्वेणु या णु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेयिन्द्रं गिर्वेणः ॥ ४ ॥ मतर्यः सोमपापुहं
रिहन्ति शर्वसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ ५ ॥ ३ ॥ म मन्दस्या द्यन्धमो
रावसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥ वयमिन्द्रं त्वायवो हविष्मन्तो
जरामहे । उत त्वमस्पृष्टुर्वमो ॥ ७ ॥ मारे अम्मद्वि मुमुक्षो हरिप्रियावाङ्मयाहि ।
इन्द्रं स्वधावो मन्त्रेह ॥ ८ ॥ अर्वाञ्च त्वा मुखे रथे वहतामिन्द्रं केशिना ।
वृतस्नू बहिरामदे ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ४२ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४—७ गायत्री ।
२, ३, ८, ९ निचृद्रायत्री ॥ पङ्क्त्यः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्रं गवाशिग्म् । हरिभ्यां यस्ते अ-
स्पृष्टुः ॥ १ ॥ तमिन्द्रं मदमा गहि बहिःष्ठां पावमिः सुतम् । कुबिज्ञस्य तृष्णवः
॥ २ ॥ इन्द्रमित्या गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः । आहूते सोमपीतये ॥ ३ ॥
इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेमिः कुबिदागमत् ॥ ४ ॥ इन्द्रं
सोमाः सुता इमे तान्दधिष्व शतक्रतो । जठरं वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ ५ ॥ विष्वा हि

अ० ३ । अ० ३ । व० ८] १८५ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४४ ।

त्वां धनञ्जयं वाजेषु दधुपं कवे । अथा ते मुष्ममीमहे ॥ ६ ॥ इममिन्द्र गवांशिरं
यवांशिरं च नः पिब । आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥ तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्तेऽसोमं
चोदामि पीतये । एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥ त्वां सुतस्य पीतये प्रतनमिन्द्र हवामहे ।
कुशिकामो अतस्यवः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ४३ ॥ १—८ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ विराट्पङ्क्तिः ।
२, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७, ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः ।
२, ४—८ ध्रुवतः ॥

॥ ४३ ॥ आ याह्यर्वाहुषं वन्युरेष्टास्तवेदनुं प्रदिवः सोमपेयम् । प्रिया स-
खाया वि मुचोपं वहिस्त्वाभिमे हव्यवाहो हवन्ते ॥ १ ॥ आ याहि पूर्विरिति च-
र्षणीरां अयं आशिष उषं नो हरिभ्याम् । इमा हि त्वां प्रतयः स्तोमैतष्टा इन्द्र
हवन्ते मरुतं जुषाणाः ॥ २ ॥ आ नो यज्ञं नरोवृषं सजोषा इन्द्र देव हरिभि-
याहि तयम् । अहं हि त्वां प्रतिभिर्जोद्विमीमि नृनप्रयाः सधमादे मधूनाम् ॥ ३ ॥
आ च त्वामेता वृषणा वहातो दरी मखाया सुधुरा स्वज्ञा । धानावदिन्द्रः सर्वनं
जुषाणः सखा मरुतुः शृणुवद्वन्दनानि ॥ ४ ॥ कुविन्मा गोषां करमे जनस्य कु-
विद्राजानं मधवन्नजीपिन् । कुविन्म ऋषिं परिवार्यं सुतस्य कुविन्मे वम्बो अमृतस्य
शिखाः ॥ ५ ॥ आ त्वां बृहन्तो हरयो युजाना अर्वाग्निन्द्र मधमादो वहन्तु ।
प्र ये हिता दिव क्रवजन्पाताः सुमम्मृष्टामो वृषभस्य मृगः ॥ ६ ॥ इन्द्र पित्र
वृषधूनस्य वृष्णा आ ये ते श्वेन उशने जभार । यस्य मदे च्यावयसि प्र कृषीर्यस्य
मदे अष गोत्रा ववर्थ ॥ ७ ॥ शुनं हवेम मधवानमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं वाजसातौ ।
शृणवन्तमुग्रपुनरो समन्सु धनन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ ४४ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृद्बृहती ।
३, ४ बृहती । ४ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ३, ४ मध्यमः । ४ गान्धारः ॥

॥ ४४ ॥ अयं ते अस्तु हव्यतः सोम आ हरिभिः सुतः । जुषाण इन्द्र ह-
रिभिर्ने आ गह्या तिम्र हरितं रथम् ॥ १ ॥ हर्यन्नपममर्चयः सूर्य हर्यन्नरोचयः ।
विद्राभिकित्वान्हर्यथ वर्षस इन्द्र विश्वा अमि श्रियः ॥ २ ॥ घामिन्द्रो हरिधा-
यसं पृथिवीं हरिर्वपेसम् । आधारयद्धरितोर्भूतिं भोजनं यधोरन्तहरिश्चरन् ॥ ३ ॥
जज्ञानो हरिनो वृषा विश्वमा माति रोचनम् । हर्यन्त्रो हरितं धत्त आयुधमा वम्बं

अ० ३ । अ० ३ । व० ११] १=६ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४७ ।

बाहोर्हरिम् ॥ ४ ॥ इन्द्रो ह्यन्तर्जुनं वज्रं शुक्रैरमीवृतम् । अपावृणोदरिभिर-
द्रिभिः सुतमुद्रा हरिमिराजत ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ४५ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृत्त्रिष्टुप् ।
३, ५ वृहती । ४ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ५ मध्यमः । ४ गान्धारः ॥

॥ ४५ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्योहि मयूररोमभिः । मा त्वा के चिभि
यमन्त्रि न पाशिनोऽति घन्वेव ताँ इहि ॥ १ ॥ वृत्रखादो वलंरुजः पुरां दमो
अपावृजः । स्थाता रथस्य हयोरमिस्वर इन्द्रो दृळ्हा चिदारुजः ॥ २ ॥ गम्भीरो
उदधीरिव क्रतुं पुष्पसि गा इव । प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा हृदं कुम्भा इवाश-
त ॥ ३ ॥ आ नस्तुजं रयि भ्रांशं न प्रतिजानते । वृषं एकं फलमकीव धनुहीन्द्र
सम्पारणं वसु ॥ ४ ॥ स्वयुरिन्द्र स्वराळंसि स्मर्दिष्टिः स्वयंशस्वरः । स वावृथान
ओजसा पुरुषुत मवा नः मुश्र्वस्तमः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ४६ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप् ।
२, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ युष्मस्य ते वृषमस्य स्वराज उग्रस्य युनः स्थविरस्य घृष्वेः । अ-
जुषतो वज्रिषो वीर्याणीन्द्र श्रुतस्य महतो महानि ॥ १ ॥ महो अमि महिष
वृष्पथेभिर्धनुस्पुटुम सहमानो अन्यान् । एको विश्वस्य ध्रुवनस्य राजा स योधया च
क्षयया च जनान् ॥ २ ॥ प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र देवेर्मिबिंशतो अप्रतीतः ।
प्र मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोगेमिहो अन्तरिक्षादजीपी ॥ ३ ॥ उरुं गर्भारं
जनुषाभ्युग्रं विश्वव्यचसमवतं मनीनाम् । इन्द्रं सोमसिः प्रदिर्वि सुतासिः समुद्रं
न अवत आ विंशन्ति ॥ ४ ॥ यं सोममिन्द्र पृथिवीयात्रा गर्भं न माता बिभृत-
स्त्राया । तं ते हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्वध्वयवो वृषभ पातवा उ ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४७ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—३ निचृत्त्रिष्टुप् ।
४ त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४७ ॥ मरुतो इन्द्र वृषभो रथाय विद्य सोममनुज्ज्वलं सवाम । आ सि-
न्धस्व जुठरे मध्व ऊर्मि त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम् ॥ १ ॥ सजोषा इन्द्र

अ० ३ । अ० ३ । व० १३] १८७ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४६ ।

सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् । जहि शत्रूरं मृधो नुदस्वाथामयं
कृणुहि विश्वतो नः ॥ २ ॥ उत ऋतुर्मिच्छतुपाः पाहि सोममिन्द्र देवेभिः सखिभिः
सुतं नः । यौ आर्मजो मरुतो ये त्वान्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ ३ ॥ ये त्वाहि-
हत्ये मघवन्नवधिन्ये शस्त्रे हरित्रो ये गर्विष्ठा । ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र
सोमं सर्गणो मरुद्भिः ॥ ४ ॥ मरुत्वेन्तं वृत्रं वावृधानमकवारि दिव्यं शाममि-
न्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनाग्रोमं सहोदामिह तं हुवेम ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४८ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृत्विष्टुप् ।
३, ४ त्रिष्टुप् । ५ भुक्ति पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४८ ॥ सद्यो ह जातो वृषमः कनीनः प्रमर्तेमावदन्वसः सुतस्य । साधोः
पिब प्रतिकामं यथा ते रसाशिरः प्रथमं सोम्यस्य ॥ १ ॥ यज्जायथास्तदहरस्य
कामेऽशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम् । तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्द-
म आसिञ्चदग्ने ॥ २ ॥ उपस्थाय मातरमर्चमैदृ निग्ममपश्यदमि सोममूषः । प्रया-
वयन्नवरदगृत्सो अन्धान्महानि चक्रे पुरुषप्रतीकः ॥ ३ ॥ उग्रस्तुराषाळमिभृत्यो-
जा यथावशं तन्वं चक्र एषः । त्वष्टारमिन्द्रे जनुषाभिभृगामृग्या सोममपिबन्मूषु
॥ ४ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं वाजसतौ । शूयवन्तमुग्रभूतये सम-
त्सु घनन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ४९ ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृत्विष्टुप् । २,
५ त्रिष्टुप् । ३ भुक्ति पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ ४९ ॥ शंसा महामिन्द्रं यस्मिन्विश्व आ कृष्टयः सोमपाः काममव्यन् । यं
सुक्रतुं धिषणे बिभ्रतष्टं घनं वृत्राणां जनयन्त देवाः ॥ १ ॥ यं नु नक्तिः पृतना-
सु स्वरार्जं विता तरति नृतमं हरिष्ठाम् । नतमः सत्त्वभिर्यो ह शूचैः पृथुजया
अभिनादायुर्दस्योः ॥ २ ॥ महावां पुत्सु तरणिर्नावी व्यानशी रोदसी मेहनावान् ।
मगो न कारे हव्यो मतीनां पितेव चारुः सुहवो वयोधाः ॥ ३ ॥ तृती दिवो
रजसस्पृष्ट ऊर्ध्वो रथो न बापुर्वसुभिर्नियुत्वान् । क्षपां वस्ता जनिता सूर्यस्य
विमक्ता भागं धिषण्येव वाजम् ॥ ४ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतमं
वाजसतौ । शूयवन्तमुग्रभूतये समत्सु घनन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १३ ॥

अ० ३ । अ० २ । व० १६] १८८ [म० ३ । अ० ४ । सू० ५१ ।

॥ ५० ॥ १—५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ।
३, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५० ॥ इन्द्रः स्वाहा पिबतु यस्य सोमं आगन्त्या तुभ्यो वृषभो मरुत्वान् ।
ओरुध्यचाः पृथतामेभिरक्षैरास्यं हविस्तन्वाः काममृध्याः ॥ १ ॥ आ तं सपर्यु ज-
वसे युनजि ययोरनु प्रदिवः श्रुष्टिमावः । इह त्वा धेयुर्हरयः सुशिप्र पित्रा त्वस्य
सुषुतस्य चारोः ॥ २ ॥ गोमिमिमिचुं दधिरे सुपारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धार्यसे गृणानाः ।
मन्दानः सोमं पणिवो ऋजीपिन्तमस्मभ्यं पुरुधा गा इषय ॥ ३ ॥ इमं कामं म-
न्दया गोभिरक्षैश्चन्द्रवता राधमा पप्रथश्च । सूर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय
वाहः कुशिकासो अक्रन् ॥ ४ ॥ शूतं हुवेम मधवानमिन्द्रं मस्मिन्मरे नृतमं वाजमातां ।
शूण्वन्तपुष्पमृतये समत्सु मन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ५१ ॥ १—१२ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—४, ७—६ त्रिष्टुप् ।
५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । १—३ निचृजगतो । १०, ११ यवमध्या गायत्री । १२ विगाङ्गायत्री ॥
स्वरः—४—६ धैवतः । १—३ निषादः । १०—१२ गङ्गाः ॥

॥ ५१ ॥ चर्षणीधृतं मधवानमुक्थ्यमिन्द्रं गिरं बृहतीरभ्यनूपत । वावृभानं
पुरुहूतं सुवृक्किभिर्मन्त्रं जरमाणं दिवेदिवे ॥ १ ॥ शतक्रतुमणवं शाकिनं नरं गिरं
म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः । वाजमनिं पुमिन्द्रे तृणिमप्यतुरं धाममाचमभिषाचं स्वविदम्
॥ २ ॥ आकुरे वसोजिगिता पनम्यतेऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति । विवस्वतः स-
दन् आ हि पिप्रिये मत्रामाहममिमातिहनं स्तुहि ॥ ३ ॥ नृणां त्वा नृतमं गी-
मिरुथैशमि प्र नीरमचता मवाधः । मं महसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिव
एकं ईशे ॥ ४ ॥ पूर्वोरस्य निष्पिथो मन्येणु पुरु वसन्ति पृथिवी बिमर्ति । इन्द्राय
आव ओषधीरुतापो रयिं गन्ति जीर्यो वनानि ॥ ५ ॥ १५ ॥ तुभ्यं ब्रह्माणि गिरं इन्द्र
तुभ्यं मत्रा दधिरे हरिवो जुषस्व । बोध्याः पिरवसो नृतनस्य मखं वसो जरितृभ्यो वयो
धाः ॥ ६ ॥ इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्यति अर्पिबः सुतस्य । तव प्रणीती
तव शूर शर्मणा बिवामन्ति कुवयः सुयज्ञाः ॥ ७ ॥ स वावृभान इह पाहि सोमं
मरुद्भिरिन्द्र सस्त्रिभिः सुतं नः । जातं यन्त्रा परि देवा अभूषन्महे मराय पुरुहूत
विश्वे ॥ ८ ॥ अन्तूर्यं मरुत आपिरेपोऽमन्दमिन्द्रमनु दार्तिवाराः । तमिः साकं पि-
बतु वृत्रस्वादः सुतं सोमं दाशुषः स्वे मधस्ये ॥ ९ ॥ इदं बन्धोजस्ता सुतं राधामां
षते । पित्रा त्वस्य गिर्विणः ॥ १० ॥ यस्ते अतु स्वधामसत्सुते नि यच्छ तन्वम् ।

अ० ३ । अ० ३ । व० १६] १८६ [म० ३ । अ० ४ । सू० ५३ ।

स त्वा ममत्तु सोम्यम् ॥ ११ ॥ प्र ते अश्रोतु कृत्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः प्र बाहू
शूर राधसे ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ ५२ ॥ १—८ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ गायत्री ।
२ निचृद्गायत्री । ६ जगती । ५, ७ निचृद्विष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वराः—१—४ षड्ङ् ।
६ निपादः । ५, ७, ८ ध्रैवतः ॥

॥ ५१ ॥ धानावन्तं कर्मिभ्यमपुष्वन्तमुक्थिनम् । इन्द्रं प्रातर्जुषस्व नः ॥ १ ॥
पुरोळाशं पचत्यं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च । तुभ्यं हव्यानि सिस्तते ॥ २ ॥ पुरोळाशं
च नो घर्मो जोषयासे गिरश्च नः । वधुरिषं योषणाम् ॥ ३ ॥ पुरोळाशं सन-
श्रुत प्रातःमात्रे जुषस्व नः । इन्द्रं क्रतुर्हितं वृद्धम् ॥ ४ ॥ माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य धानाः
पुरोळाशमिन्द्रं कृष्वेह चारुम् । प्र यत्स्तोता जग्निता तूर्ययो वृषायमाण उप गी-
भिरीष्टे ॥ ५ ॥ १७ ॥ तृतीयं धानाः सर्वेने पुरुषेन पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः ।
ऋभुमन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिक्तेम धीतिर्मिः ॥ ६ ॥ पुषएवते
ते चक्रमा कर्ममं हरिवन्तं हर्यन्वाय धानाः । अपूपमज्जि सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिब
वृद्धा शूर विद्वान् ॥ ७ ॥ प्रति धाना भरत तूर्यमस्मै पुरोळाशं वीरतमाय नृणाम् ।
दिवेदिवे मरुशीरिन्द्रं तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो ॥ ८ ॥ १८ ॥

॥ ५३ ॥ १—२४ विश्वामित्र ऋषिः ॥ १ इन्द्राणवन्तो । २—१४, २१—२४ इन्द्रः ।
१५, १६ वाक् । १७—२० रथाङ्गानि देवताः ॥ छन्दः—१, ५, ६, २१ निचृद्विष्टुप् । २, ६,
७, १४, १७, १८, २३, २४ त्रिष्टुप् । ३, ४, ८, १५ स्वराट्त्रिष्टुप् । ११ भुक्त्रिष्टुप् ।
१२, २२ अनुष्टुप् । २० भुरिगनुष्टुप् । १०, १६ निचृजगती । १३ निचृद्गायत्री । १८ निचृद्ग-
हती ॥ स्वराः—१—६, ११, १४, १५, १७, १८, २१, २३, २४ ध्रैवतः । १२, २२, २०
गान्धारः । १०, १६ निपादः । १३ षड्ङ् । १८ मध्यमः ॥

॥ ५३ ॥ इन्द्राणवन्ता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः । वीतं हव्या-
न्यध्वरेषु देवा वर्धेथा गीर्मिरिळ्ण मर्दन्ता ॥ १ ॥ तिष्ठा सु कै मघवन्मा परा
गाः सोमस्य जु त्वा सुपुतस्य यत्ति । पितुर्न पुत्रः सिचिमा रभे त इन्द्र स्वादि-
ष्टया गिरा शशीवः ॥ २ ॥ शंसावाध्वरो प्रति मे गृणीहीन्द्राय बाहः कृषवाच
जुष्टम् । एदं बरिष्यजमानस्य सीदाथा च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम् ॥ ३ ॥ जायेदस्तं

अ० ३ । अ० ३ । व० २३] १६० [म० ३ । अ० ४ । सू० ५३ ।

मघवन्त्सेदु योनिस्तदित्वा युक्ता हरयो वहन्तु । यदा कदा च सुनवाम सोमम-
ग्निष्टा दूतो धन्वात्यच्छ ॥ ४ ॥ परा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र आतरुष्यत्रा
ते अर्थम् । यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासमस्य ॥ ५ ॥ १६ ॥
अपाः सोमस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते । यत्रा रथस्य बृहतो
निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत् ॥ ६ ॥ इमे भोजा अक्रिरसो विरूपा दि-
वस्पुत्रासो असुरस्य वीराः । विश्वामित्राय ददन्तो मयानि सहस्रमावे प्र तिरन्तु
आयुः ॥ ७ ॥ रूपंरूपं मघवा सोमवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम् । भिर्य-
दिवः परि मुहुर्तमागात्स्वैर्मन्त्रैरनुतुषा अतावा ॥ ८ ॥ महां अर्षिर्देवजा देवजुतो-
ऽस्वन्नात्सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः । विश्वामित्रो यदवहत्सुदामप्रियायत कुशिकेभिरि-
न्द्रः ॥ ९ ॥ हुंसा इव कृणुष्य श्लोकमार्द्रिभिर्मदन्तो गीर्मिरेध्वरे मुने सचा । देवे-
भिर्विप्रा ऋषयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु ॥ १० ॥ २० ॥ उप-
प्रेतं कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः । राजा वृत्रं जहन्नप्रागपा-
गुदगथा यजाते वर आ पृथिव्याः ॥ ११ ॥ य इमे रोदसी उमे अहमिन्द्रमनु-
ष्टवम् । विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् ॥ १२ ॥ विश्वामित्रा अरासत
ब्रह्मेन्द्राव वज्रिणौ । करदिघ्नः सुरार्घसः ॥ १३ ॥ किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो
नाशिरं दुहे न तपन्ति घर्मम् । आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैवाशाखं मेषवत्र-
न्धया नः ॥ १४ ॥ ससर्परीरमतिं बाधमाना बृहन्मिमाय जमदग्निदत्ता । आ धर्मस्य
दुष्टिता ततान् श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम् ॥ १५ ॥ २१ ॥ ससर्परीरमरुच्यमभ्योजधि-
श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु । सा पक्ष्याः नन्यमायुर्दधाना यां मे पलस्तिजमदप्रयो
ददुः ॥ १६ ॥ स्थिगो गावो भवता बीजुरक्षो मेषा वि बहि मा युगं वि शारि ।
इन्द्रः पातन्वै ददता शरीतोररिष्टनेमे अभि नः सचस्व ॥ १७ ॥ बलं धेहि
तनूषु नो बलमिन्द्रानकुत्सु नः । बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा अभि
॥ १८ ॥ अभि ध्वंस्यस्व स्वदिरस्य सागमोजो धेहि स्पन्दने शिशपायाम् । अर्चं
बीळो बीळित बीज्यस्व मा यामादस्मादव जीहिपो नः ॥ १९ ॥ अयमस्मा-
न्वनस्पतिर्मा च हा मा च रीरिषत् । स्वस्त्या गृहेभ्य आवता आ विमोचनात्
॥ २० ॥ २२ ॥ इन्द्रोतिभिर्बहुसामिर्नो अथ याच्छेष्टामिर्मघवच्छूर जिन्व । यो
नो द्वेष्टयध्वरः ससर्पदीह यमु विष्मस्तमु प्रायो जहातु ॥ २१ ॥ परशुं चिद्धि तपति
शिम्वलं चिद्धि वृक्षति । उखा चिदिन्द्र बेषन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति ॥ २२ ॥ न
सार्वकस्य चिकिते जनासो क्षोधं नयन्ति वशु मन्वमानाः । नावाजिनं वाजिनां

अ० ३ । अ० ३ । व० २६] १६१ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५४ ।

हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वाभयन्ति ॥ २३ ॥ इम इन्द्र मरुतस्य पुत्रा अपपितुं
चिकितुर्न प्रपित्वम् । हिन्वन्त्यश्मरणं न नित्यं ज्यावाजं परि शयन्त्याजौ ॥ २४ ॥
२३ ॥ ४ ॥

॥ ५४ ॥ १—२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥
अङ्कः—१ निवृत्त्यङ्कः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । १२ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ३, ६, ८, १०, ११,
१३, १४ त्रिष्टुप् । ४, ७, १५, १६, १८, २०, २१ निवृत्तिष्टुप् । ५ स्वराट्त्रिष्टुप् ।
१७ भुरिक् त्रिष्टुप् । १६, २२ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, १२ पञ्चमः । २—८, १०,
११, १३—२२ धैवतः ॥

॥ ५४ ॥ इमं महे विदध्याय श्रुषं शश्वत्कृत्व ईक्ष्याय प्र जधुः । शृणोतु नो
दम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजमः ॥ १ ॥ महिं महे दिवे अर्चा पृथिव्यै
कामो म इच्छञ्चरति प्रजानन् । ययोहि स्तोमं विदधेषु देवाः संपर्षवो मादधन्ते
सचायोः ॥ २ ॥ युवाञ्छतं रोदसी सत्यमस्तु महे पु णः सुविताय प्र भूतम् ।
इदं दिवे नमो अग्ने पृथिव्यै संपर्यामि प्रयमा यामि रत्नम् ॥ ३ ॥ उतो हि वा
पूर्या आविविद्र अतावरी रोदसी सत्यवाचः । नरश्चिद्रां समिधे शूरमार्ता वव-
न्दिरे पृथिवि वेविदानाः ॥ ४ ॥ को अद्रा वेद क इह प्र वाचदेवां अच्छा पृथ्याका
समेति । ददृश एषामवमा मदांसि परेषु या गुह्येषु वृतेषु ॥ ५ ॥ २४ ॥ कवि-
र्नुचता अभि पीमचष्ट अतस्य योना विद्युते मदन्ती । नाना चक्राते सदनं यथा
वेः समानेन क्रतुना संविदाने ॥ ६ ॥ समान्या विद्युते दुरेभ्यन्ते ध्रुवे पदे तस्यतु-
र्जागरुके । उत स्वमारा युवती मवन्ती आदु भुवाते मिथुनानि नाम ॥ ७ ॥
विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान्विभ्रती न व्यबेते । एजम्बुवं पत्यते वि-
श्वमेकं चरत्पतत्रि विपुणं वि जातम् ॥ ८ ॥ सना पुराणमध्वेभ्यारान्महः पितु-
र्जनितुर्जामि तमः । देवासो यत्र पनितार एवैरुषो पथि व्युते तस्थुरन्तः ॥ ९ ॥
इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवीम्यदुदराः शृणवन्मिजिह्वाः । मित्रः सम्राजो वरुणो
युवान आदित्यामः कवयः पप्रथानाः ॥ १० ॥ २५ ॥ हिरण्यपाणिः सविता
सुजिह्वस्त्रिरा दिवो विदधे पत्यमानः । देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेराहस्मभ्यमा सुव
सर्वतातिम् ॥ ११ ॥ मुकृत्सुपाणिः स्वर्वा अतावा देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात् ।
पुष्यवन्त आभवो मादधध्वपुर्ध्ववावाणो अध्वरमतष्ट ॥ १२ ॥ विद्युद्रया मरुत
अष्टिमन्तो दिवो मर्या अतजाता अयासः । सरस्वती शृणवन्त्रिषांसो धाता

अ० ३ । अ० ३ । व० २८] १६२ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५५ ।

रयिं सहवीरं तुरासः ॥ १३ ॥ विष्णुं स्तोमांसः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो
यामनि गमन् । उरुक्रमः ककुहो यस्य पूर्वनि मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः ॥ १४ ॥
इन्द्रो विश्वैर्वीरैः पत्यमान उमे आ पप्रो रोदसी महित्वा । पुरंदरो वृत्रहा धृष्णु-
षेणः सङ्गम्या न आ मरा भूरि पृथः ॥ १५ ॥ २६ ॥ नासत्या मे पितरा
बन्धुपृच्छा सजात्यमशिनोश्चारु नाम । युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां दात्रं
रक्षेथे अकर्विरदब्धा ॥ १६ ॥ महत्तद्वः कवयश्चारु नाम यद्व देवा भवथ विश्व
इन्द्रे । सर्वं ऋद्भूमिः पुरुहूत प्रियेभिर्गिमां धियं सातये तत्तता नः ॥ १७ ॥ अ-
र्यमा णो अदितिर्यज्ञियासोऽदब्धानि वरुणस्य व्रतानि । युयोत नो अनपन्यानि
गन्तोः प्रजावान्नः पशुमां अस्तु गातुः ॥ १८ ॥ देवानां दूतः पुरुध प्रसूतोऽना-
गाभो वोचतु सर्वताता । शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः स्वर्गो नक्षत्रैर्वृन्तरिक्षम्
॥ १९ ॥ शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतानो ध्रुवक्षमास इक्ष्वा मदन्तः । आदित्येनो
अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम् ॥ २० ॥ सदा सुगः पितुमां
अस्तु पन्या मर्वा देवा ओषधीः सं पिपृक । मर्गो म अग्ने सरुषे न मृध्या उद्रायो
अरयां सदंनं पुरुक्षोः ॥ २१ ॥ स्वदंस्व इव्या समिषो दिदीक्षस्मद्यः कमं मिमीहि
श्रवांसि । विश्वां अग्ने पुत्सु ताज्जेपि शत्रूनहा विश्वां सुमना दीदिही नः ॥ २२ ॥ २७ ॥

॥ ५५ ॥ १—२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा ऋषिः ॥ विश्वं देवा देवताः । १
उषाः । २—१० अग्निः । ११ अहोरात्रौ । १२—१४ रोदसी । १५ रोदसी धुनिशौ वा ।
१६ दिशः । १७—२२ इन्द्रः पञ्चन्यान्मा त्वष्टा वाग्निश्च देवताः ॥ इन्द्रः—१, २, ६, ७,
८—१२, १६, २२ निचत्त्रिष्टुप् । ४, ८, १३, १६, २१ त्रिष्टुप् । १४, १५, १८ विराट्-
ष्टुप् । १७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ५, २० स्वरान् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २,
४, ६—१६, २१, २२ अक्षतः । ३, ५, २० पञ्चमः ॥

॥ ५५ ॥ उषसः पूर्वा अध यद्वृषुर्महद्भिर्जज्ञे अक्षरं पदे गोः । व्रता दे-
वानां नु प्रभूषन्महद्देवानां मसुरत्वमेकम् ॥ १ ॥ मो पृ णो अत्र जुहुरन्त देवा
मा पूर्वं अग्ने पितरः पदङ्गाः । पुराणयोः सन्नोः केतुरन्तर्महद्देवानां मसुरत्वमेकम्
॥ २ ॥ वि मे पुरुत्रा पंतयन्ति कामाः शम्यच्छा दीधे पूर्यायि । समिदे अग्रा-
वृतमिदं देम महद्देवानां मसुरत्वमेकम् ॥ ३ ॥ समानो राजा विभृतः पुरुत्रा शयं च-
यासु प्रयुतो वनानु । अन्या वत्सं भरति चेति माता महद्देवानां मसुरत्वमेकम् ॥ ४ ॥
अपचित्पूर्वास्वर्षरा अनुरुत्सद्यो जातासु तरुणीभ्यन्तः । अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता

अ० ३ । अ० ४ । व० १] १६३ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५६ ।

महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ५ ॥ २८ ॥ शयुः परस्तादधु नु द्विमातावन्धनश्चरति
 वृत्स एकः । मित्रस्य ता वह्णस्य व्रतानि महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ६ ॥ द्वि-
 माता होता विदधेऽपु सभ्राजन्वध्रं चरति क्षेति वृधः । प्र रथ्यानि रथ्यवाचो भ-
 रन्ते महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ७ ॥ शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं
 ददशे विश्वमायन् । अन्तमनिश्चरति निष्पिधं गोमहद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ८ ॥
 नि वेवेति पलितो दूत आध्वन्नद्वाध्वरति रोचनेन । वपूषि विभ्रदमि नो वि-
 चष्टे महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ९ ॥ विष्णुर्गोपाः परमं पाति पार्थः प्रिया धामा-
 न्यमृता दधानः । अग्निश्चा विश्वा भुवनानि वेद महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १० ॥
 २९ ॥ नाना चक्राने सम्या वपूषि तयोग्न्यद्रोचेन कृष्णमन्यन् । श्यावी च यद-
 रूपी च स्वमार्गे महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ११ ॥ माता च यत्र दुहिता च धेनु
 संपद्वेयं प्रापयेते मतीची । ऋतस्य ते नदमीळे अन्तमहद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १२ ॥
 अन्यस्यां गन्तं रिदमी मिमाय कया भुवानि दधे धेनुरुधः । ऋतस्य मा पर्यसा-
 पिन्वतेळा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १३ ॥ पश्चा वस्ने पुरुष्पा वपूष्यध्वी तस्थौ
 व्यति रेग्दिगा । ऋतस्य गङ्गा वि चरानि विद्वान्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १४ ॥
 पदे इव निहिते दस्ते ऋतस्यो रन्यदगुणा विरन्यत् । मधीचीना पृथ्यामा वि-
 पुची महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १५ ॥ ३० ॥ आ धेनवो धुनयन्तामशिन्वाः स-
 वदुधाः शशया अग्रदुधाः । नव्या नव्या युवतयो भवन्तीमहद्देवानामसुरत्वमेकम्
 ॥ १६ ॥ यदन्यामु वृषभो रोमधीति नो अन्यस्मिन्मध्ये नि दधाति रेतः । स हि
 क्षपायन्त्स भगः स राजा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १७ ॥ वीरस्य नु स्वरुच्यं
 जनायः प्र नु वीचाम विदुस्स्य देवाः । पोच्छा गुहाः पञ्चगुञ्चा वहन्ति मह-
 द्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १८ ॥ देवस्त्वष्टा मयिता विश्वरूपः पुषोप प्रजाः पुरुधा
 जजान । इमा च विश्वा भुवनान्यस्य महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १९ ॥ मही
 समैरक्ष्मवा मतीची उमे ते अस्य वपुता नृष्टे । शण्वे वीरो हिन्दमानो वसुनि
 महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २० ॥ इमा च नः पृथिवी विश्वधाया उप क्षेति हित-
 मित्रो न राजा । पुरःसदः शमिपदो न वीरा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २१ ॥
 निष्पिध्वरीस्त ओषधोरुतापो रयि त इन्द्र पृथिवी बिभति । सखायस्ते वामभार्जः
 स्वाम महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ३ ॥

॥ ५६ ॥ १-८ प्रजापतिर्विश्वामित्रो वाच्यो वा ऋषयः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ ऋम्भः—
 २५

अ० ३ । अ० ४ । व० ३] १६४ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५८ ।

१, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ ५, ७ त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—८ धेयतः । २ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ न ता मिनन्ति मायिनो न धीरा व्रता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि ।
न रोदसी अद्भुता वेशाभिर्न पर्वता निनमै तस्थिर्वायः ॥ १ ॥ पद्भ्याँ एको अ-
चरन्विमर्त्युतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः । तिस्रो महीरुपरास्तस्थुस्त्या गुहा द्वे निर्हिते
दर्येका ॥ २ ॥ त्रिपाजस्यो वृषमो विश्वरूप उत ज्युधा उरुध प्रजावान् । ज्य-
नीकः पत्यते माहिनावान्त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम् ॥ ३ ॥ अभीक आसा
पट्वीरबोध्यादित्थानामहे चारु नाम । आपधिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग्भजन्तीः
परि पीमवृज्जन् ॥ ४ ॥ श्री पृथस्था सिन्धवस्त्रिः कवीनामुत त्रिषाता विदधेपु
सम्राट् । अतावरीयोषणास्त्रिस्तो अष्टास्त्रिरा दिवो विदधे पत्यमानाः ॥ ५ ॥
त्रिरा दिवः सवितुर्वार्याणि दिवेदिव आ सुव त्रिर्तो अहः । त्रिधातु राय आ
सुत्रा वसूनि मगं वानार्धषणे सातये धाः ॥ ६ ॥ त्रिरा दिवः सवितुः सौपवीनि
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी । आपधिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्नं भिद्यन्त सवितुः
सवार्य ॥ ७ ॥ त्रिरुत्तमा दृणशा रोचनानि त्रयो राजन्न्यमुरस्य वीराः । अतावात
इपिरा दुष्मामस्त्रिरा दिवो विदधे सन्तु देवाः ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ ५७ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ विश्वे देशे देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ४
त्रिष्टुप् । २, ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धेयतः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ प्र मे विविकौ अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोपाम् । सघ-
श्चिषा दुदुहे भूरि धामेरिन्दुस्तदग्निः पन्नितारो अस्याः ॥ १ ॥ इन्द्रः सु पूषा
वृषणा सुहस्ता दिवो न मीताः शंशयं दुदुहे । विश्वे यदस्यां गणयन्त देवाः प्र
धोऽत्र वसवः सुममश्याम् ॥ २ ॥ या जामयो वृष्णं इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्ती-
जानते गर्भमस्मिन् । अच्छा पुत्रं धेनवो वावणाना महश्चरन्ति विभ्रतं वर्षपि
॥ ३ ॥ अच्छा विवन्मि रोदमी नमके प्राध्वा योजानो अध्वरे मनीषा । इमा
उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा मवन्ति र्शता यजत्राः ॥ ४ ॥ या ते जिह्वा मधु-
मती सुमेधा अमे देवेषूच्यते उरुची । तस्यै विश्वो अवसे यज्ञाना सादय पायया
चा मधूनि ॥ ५ ॥ या ते अमे पयस्स्येव धारासञ्चन्ती पीपयदेव चित्रा । ताम-
स्मभ्यं प्रमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्याम् ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ५८ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१, ८, ६ त्रिष्टुप् ।

अ० ३ । अ० ४ । व० ६] १६४ [म० ३ । अ० ४ । सू० ५६ ।

२, ३, ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५, ७-९ धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ५८ ॥ धेनुः प्रजस्य काम्यं दुहोनान्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः । आ
घातनि वहति शुभ्रयापोपमः स्तोमो अश्विनावर्जगः ॥ १ ॥ सुयुग्वहन्ति प्रति
वामृतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरं मेधाः । जरेधापस्मद्वि पणंमनीषा युधोरवश्चक्रमा
घातमर्वाक् ॥ २ ॥ सुयुग्मिरश्वैः सृष्टा रथेन दक्षाविमं शृणुतं श्लोकमद्रैः । कि-
मङ्ग वा प्रत्यवर्ति गमिष्ठादुर्विप्रासो अश्विना पुगजाः ॥ ३ ॥ आ मन्येथामा
गतं कश्चिदेवैर्विश्वे जनामो अश्विना हवन्ते । इमा हि वा गोश्चजीका मधूनि प्र
वित्रामो न ददुरुषो अग्रे ॥ ४ ॥ तिरः पुरु चिदश्विना रजास्याङ्गुषो वा मध-
धाना जनेषु । एह यातं पथिमिः त्रयानेदक्षाविमे वा निधयो मधूनाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥
पुगणमोक्तः मुख्यं शिवं वा युवोर्नृश द्विविणं जुहाव्याम् । पुनः कृष्णानाः स-
ख्या शिवानि मध्वा मदम सह नू ममानाः ॥ ६ ॥ अश्विना वायुना युवं सुदक्षा
निगुह्निष्व मजोपसा युवाना । नमन्या निरोअह्वयं जुषाणा मोमं पिबतमश्विधा
सुदान् ॥ ७ ॥ अश्विना परि वामिषः पुरुचीरीयुर्गोर्मियतमाना अमृधाः । रथो
ह वामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति मयः ॥ ८ ॥ अश्विना मधुपुत्तमो
युवाकुः सोमस्मं पातमा गतं दुगणं । रथो ह वा भूरि वर्षः कर्किन्मुतावतो
निष्कृतमार्गमिष्टः ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ५६ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ मित्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५ त्रिष्टुप् । ३
निचृत्त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ६, ९ निचृद्रायत्री । ७, ८ गायत्री ॥ स्वरः १—३, ५
धैवतः । ४ पञ्चमः । ६—९ पदजः ॥

॥ ५६ ॥ मित्रो जनान्यातयति जुषाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत धाम् ।
मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत ॥ १ ॥ प्र स मित्रं मर्तो
अस्तु प्रयश्शान्यस्ते आदित्यु शिश्रति प्रनेन । न हन्यते न भीयते त्वोतो नैनमंहो
अभोत्यान्तितो न दूरात् ॥ २ ॥ अनमीवास इळ्या मदन्तो पितृभ्यो वरिष्ठा
पृथिव्याः । आदित्यस्य व्रतपक्षिण्यन्तो वयं मित्रस्य सुमर्तो स्याम ॥ ३ ॥ अयं
मित्रो नमस्यः सुशेवो राजा सुभद्रो अर्जनघृषाः । तस्य वयं सुमर्तो यज्ञियस्यपि
मद्रे सौमनसे स्याम ॥ ४ ॥ एहो आदित्यो नमसोपसर्षो यानयज्जनो गृणते सुशेवः ।
तस्मा एतत्पन्यतमाय जुष्टममौ मित्राय हविरा जुहोत ॥ ५ ॥ ५ ॥ मित्रस्य वर्ष-

अ० ३ । अ० ४ । व० ८] १६६ [म० ३ । अ० ५ । सू० ६१ ।

शीघ्रतोऽवो देवस्य सानसि । धुसं त्रिवश्रवस्तमम् ॥ ६ ॥ अमि यो महिना दिवं
मित्रो बभूव सप्रथाः । अमि श्रवोभिः पृथिवीम् ॥ ७ ॥ मित्राय पञ्च येमिरे जना
अमिष्टिशवसे । स देवान्विश्वान्विभर्ति ॥ ८ ॥ मित्रो देवेन्द्रायुषु जनाय वृक्ष-
हिषे । इष इष्टव्रता अरुः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ६० ॥ १—७ विश्वामित्र ऋषिः ॥ ऋग्वो वेद्यताः ॥ छन्दः—१, २, ३ जगती ।
४, ५ निचृजगती । ६ त्रिराङ्जगती । ७ भुरिजगती ॥ निपातः स्वरः ॥

॥ ६० ॥ इहेह नो मनसा बन्धुता नर उशिजो जन्मुरमि तानि वेदसा । या-
मिर्णयाभिः प्रतिजृतिवपसः सौधन्वना यज्ञियं भागवाननरा ॥ १ ॥ याभिः शची-
भिश्चमसौ अपिशत यया धिया गामरिणोत चर्मणः । येन हरी पनसा निरतस्तन
तेन देवत्वममवः समानश ॥ २ ॥ इन्द्रस्य मुख्यगृभवः समानशुर्मनोर्नपता अ-
पसो दधन्विरे । सौधन्वनासो अपृत्त्वमेरि विष्टी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यवा
॥ ३ ॥ इन्द्रेण याथ सरथं सुते सचा अथो वशानां भवथा सह श्रिया । न वः
प्रतिमै सुकृतानि वाधतः सौधन्वना अमवो वीर्याणि च ॥ ४ ॥ इन्द्रं अभुभि-
र्वाजिवाजिः समुचितं सुतं सोमसा वृषसा गभस्त्योः । धियेषिनो मधवन्दाशुषो
गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्या वृमिः ॥ ५ ॥ इन्द्रं अभुमान्नामवान्नन्वेह नोऽस्मि-
न्सर्वेन शच्या पुरुषुन । इमानि तुभ्यं स्वमराणि ये मिरे व्रता देवाणां मनुष्य-
धर्मभिः ॥ ६ ॥ इन्द्रं अभुमिवाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरप दाहि यज्ञियम् ।
शतं केतैमिरिषिरेमिरायवे महत्स्वयीयो अध्वरस्य होमनि ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ १—७ विश्वामित्र ऋषिः ॥ उषा वेद्यता ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप् । २
त्रिराष्टिष्टुप् । ६ निचृष्टिष्टुप् । ३, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५, ६, ७ धैवतः ।
३, ४ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ उपो वाजेन वाजिनि रचंताः स्तोमं जुपस्य गृणतो मधोनि । पु-
शशी देवि युगतिः पुरन्धिगन्तु व्रतं चगसि विश्ववारं ॥ १ ॥ उपो देव्यमर्त्या वि-
माहि चन्द्ररथा सूनृता हरयन्ती । आ तां बहन्तु मयमासो अथा हिरण्यवर्षा
पृथुपार्जसो ये ॥ २ ॥ उषः प्रतीची भुवनानि विश्वोधा निष्ठस्य मृतस्य केतुः । समा-
नमर्थं चरणीयनां चक्रमिव नव्यस्या ववृत्स्व ॥ ३ ॥ अव स्युमेव चिन्वती मधो-
न्युषा याति स्वसरस्य पत्नीं । स्वर्जनन्ती मुमगा मुदसा अन्तादिवः पप्रथ आ
पृथिव्याः ॥ ४ ॥ अञ्छा वो देवीमुपसं विप्राती प्र वो मरध्वं नमसा सुवृक्षि ।
ऊर्ध्वं मधुधा दिवि पाजो अश्रेत्प्र रचिना रुरुषे रयवमैदक ॥ ५ ॥ अतावरी

अ० ३ । अ० ४ । व० ११] १६७ [म० ३ । अ० ५ । सू० ६२ ।

दिवो अर्कैरबोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात् । आयतीमग्न उपसं विभार्ती
वाममेषि द्रविणं भिक्षमाणः ॥६॥ अतस्य बुध्न उपसामिषण्यन्वृषा मही रोदसी
आ विवेश । मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुषा ॥७॥=॥

॥ ६२ ॥ १—१५ विश्वामित्रः । १६—१८ विश्वामित्रो जमदग्निर्वा ऋषिः ॥ १—३
इन्द्रावरुणौ । ४—६ बृहस्पतिः । ७—९ पूषा । १०—१२ सविता । १३—१५ सोमः ।
१६—१८ विश्वावरुणौ, देवतेः ॥ छन्दः—१ विराट्पिण्डम् । २ त्रिपिण्डम् । ३ निचृत्त्रिपिण्डम् ।
४, ५, १०, ११, १६ निचृद्रायत्री । ६ त्रिपाद्रायत्री । ७, ८, ९, १२, १३, १४, १५, १७, १८
गायत्री ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४—१८ पङ्कजः ॥

॥ ६२ ॥ इमा उ वां भूमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन् । कः त्य-
दिन्द्रावरुणा यशो वां येन स्मा मिने भरथः सखिम्यः ॥ १ ॥ अयम् वा पुरु-
तमो रयियञ्चक्षुममवमे जोहवीति । सजोषाविन्द्रावरुणा मरुङ्किर्दिवा पृथि-
व्या शृणुतं हव मे ॥ २ ॥ अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्यादस्मे इयिर्मरुतः सर्व-
वीरः । अस्मान्वरुत्रीः शरणैरवन्तस्मान्होत्रा भारती दक्षिणाभिः ॥ ३ ॥ बृह-
स्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य । रास्व ग्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥ शुचिर्मर्क-
बृहस्पतिमध्वरेषु नमस्यत । अत्राम्योज्ञ आ चक्रे ॥ ५ ॥ ६ ॥ वृषमं चपणीनां
विश्वरूपमदाभ्यम् । बृहस्पतिं वरेण्यम् ॥ ६ ॥ इयं ते पूषाघृणे सुष्टुतिर्वै न-
व्यमी । अस्मासस्तुस्यै शस्यते ॥ ७ ॥ तां जुषस्व गिरं मम वाजयन्तामवा धि-
यम् । वधूयुरिव योषणाम् ॥ ८ ॥ यो विश्वामि विपश्यति भुवना सं च पश्यति ।
स नः पूषाविता भुवत् ॥ ९ ॥ तत्सञ्चितुर्वरेण्यं मर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो
नः प्रचोदयात् ॥ १० ॥ १० ॥ देवस्य सवितुर्वयं वाजयन्तः पुरन्ध्या । भगस्य
शक्तिमीमहे ॥ ११ ॥ देवं नरः सवितारं विप्रो यज्ञैः सुवृक्तिभिः । नमस्यन्ति धि-
वेषिताः ॥ १२ ॥ सोमो जिगाति मालुविद्देवानामिति निष्कृतम् । अतस्य योनि-
मासदम् ॥ १३ ॥ सोमो अस्मभ्यं द्विपदे चतुष्पदे च पशवे । अनयावा इपरक-
रत् ॥ १४ ॥ अस्माकमापुर्वैर्धर्म्यमभिमांतीः सहमानः । सोमः सधस्यमासदत् ॥ १५ ॥
आ नो मित्रावरुणा धृतैर्गव्युतिमुत्तनम् । मध्वा रजांसि सुकतू ॥ १६ ॥ उरुशंसो
नमोबुधा मद्वा दक्षस्य राजथः । द्राक्षिष्ठाभिः शुचिधृता ॥ १७ ॥ गृह्णाना जमद-
ग्निना योनांबुतस्य सीदतम् । पातं सोममृतावधा ॥ १८ ॥ ११ ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ चतुर्थमण्डलारम्भः ॥

॥ १ ॥ १—२० आग्नेयः ऋषिः ॥ १, ५—२० अग्निः । २—४ अग्निर्वा वरुणश्च
देवता ॥ छन्दः—१ स्वराडितिशकरी । २ अतिजगती । ३ अष्टिः । ४, ६ भुरिक् पङ्क्तिः ।
५, १८, २० स्वराट् पङ्क्तिः । ७, ८, १५, १७, १८ विगच्छिषुर् । ९, १०, ११, १२, १९
निबृत्तिषुर् । १३, १४ विषुर् ॥ स्वराः—१, ४—७, ९, १८, २० पञ्चमः । २, निषादः । ३
मध्यमः । ५, १०—१७, १९ धैवतः ॥

॥ १ ॥ त्वां ह्यग्ने सदमित्युप्यवो देवामो देवमर्ति न्येतिर इति कर्त्तव्यं
न्येतिरे । अमर्त्यं यजत मर्त्येष्वेव देवमादेवं जनत प्रचेतमं विश्वमादेवं जनत प्रचे-
तमम् ॥ १ ॥ स आतरे वरुणमग्ने आ ववृन्स्व देवां अज्ज्ञां सुमती यज्वेनसं उयेष्टे
यज्वेनसम् । अनावानमादित्यं अपेणीधृतं राजानं अपेणीधृतम् ॥ २ ॥ मग्ने स-
क्तास्त्वस्मिन् वरुणस्त्राशुं न चक्रं रथ्येव रक्षास्मभ्यं दस्म रक्षा । अग्ने मृत्नीकं वरुणे
सचां विदो मरुतुं विश्वमानुष । तोकामं तुजे शुशुवानं शं कृध्यस्मभ्यं
दस्म शं कृधि ॥ ३ ॥ त्वं नो अग्ने वरुणस्व विद्वान्देवस्य ह्येष्टां वासिसीष्टाः ।
यजिष्ठो वह्नितमः शोगुषानो विश्वा देषामि प्र मुमुग्धस्मत् ॥ ४ ॥ स त्वं नो
अग्नेऽमो मेवोती नेदिष्ठो अस्या उपमो व्युष्टो । अवे यच्च नो वरुणं रराक्षो
वीहि मृत्नीकं सुहवो न एधि ॥ ५ ॥ १२ ॥ अस्य श्रेष्ठा सुमर्गस्य सन्दर्देवस्य
विप्रतमा मर्त्येषु । शुचिं धृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पर्हा देवस्य मंहर्नव धेनोः ॥ ६ ॥
त्रिरस्य ता परमा सन्ति सन्त्या स्पर्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः । अनन्ते अन्तः प-
रिवीत आमाच्छुचिः शुक्रो अयो रोरुवानः ॥ ७ ॥ स दूतो विश्वेदमि वधि सथा
होता हिरण्यरथो रंमुजेहः । रोहिदक्षो वपुष्यो विभाव सदा एवः पितृमतीव
मंसत् ॥ ८ ॥ स चैतयन्मनुषो यज्वन्धुः प्र तं प्रद्या रक्षानया नयन्ति । स चैत्य-
स्य दुर्योसु सार्धन्देवो मर्त्यस्य सधनित्वमापत् ॥ ९ ॥ स नो अग्निर्नयतु प्रजान-

अ० ३ । अ० ४ । व० १६] १६६ [म० ४ । अ० १ । सू० २ ।

अच्छा रत्नं देवमङ्गं यदस्य । धिया यद्विश्वं अमृता अकृपवन्धोपिता जनिता
सत्यमुत्तमं ॥ १० ॥ १३ ॥ स जायत प्रथमः प्रस्थासु महो बुध्ने रजसो अस्य
योनी । अपादशीर्षा गुहमानो अन्तायोयुवानो वृषभस्य नीळे ॥ ११ ॥ प्रशर्व अर्त
प्रथमं विपन्यं ऋतस्य यानां वृषभस्य नीळे । स्वाहो युवा वपुष्यो विमावा सप्त
प्रियासोऽजनयन्त वृष्ये ॥ १२ ॥ अस्माकमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सैदुर्ऋ-
तमाधुवाणाः । अस्मद्वजाः सुदूषा वधे अन्तरुदुष्वा आजन्मपसो हुवानाः ॥ १३ ॥
ते मर्मजत दहवांसो अग्निं नदपमन्ये अभितो वि वोचन् । पश्वर्यन्त्रासो अभि
कारमर्चन्निदन्त ज्योतिश्चकृपन्त धीमिः ॥ १४ ॥ ते गव्यता मनसा दध्ममुधं गा
वेमानं परि षन्तमर्द्रिम् । दृळ्हं नरो वचमा दैव्येन व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वधुः
॥ १५ ॥ १४ ॥ ते मन्वत प्रथमं नाम धेनोस्त्रिः सप्त मातुः परमाग्निं विन्दन् ।
तज्जानतीरम्यनूपत वा आविर्भुवदरुणीर्यशमा गोः ॥ १६ ॥ नेशत्तमो दुषितं
रोचत चौरुदेव्या उपमो भानुर्गते । आ सूर्यो बृहन्निष्ठदधौ ऋजु मर्तेषु वृजिना
च पश्यन् ॥ १७ ॥ आदिन्यश्वा बुधुधाना व्यस्यन्नादिद्रन्तं धारयन्त धुमङ्गम् । विश्वे
विधासु दूर्यासु देवा मित्रं धिये वरुण सत्यममृतु ॥ १८ ॥ अच्छा वोचेय शुशुचा-
नपग्निं होतारं विश्वमरमं यजिष्ठम् । शुच्युधो अतृणस्य गत्रामन्यो न पुतं परि-
षिक्तमंशोः ॥ १९ ॥ विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मनुषाणाम् । अ-
ग्निर्देवानामव आनुष्ठानः सुमृष्टोको भवतु जातवेदाः ॥ २० ॥ १५ ॥

॥ २ ॥ १—२० वामदेव अग्निः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, १६ पङ्क्तिः । १२
नित्यपङ्क्तिः । १४ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ४—७, ९, १३, १५, १७, १८, २० नित्यपङ्क्तिः ।
३, १६ त्रिपङ्क्तिः । ८, १०, ११ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, १२, १४, १६ पञ्चमः । २—११,
१३, १५—१८, २० धेवतः ॥

॥ २ ॥ यो मर्त्येष्वमृतं अतावा देवो देवेष्वरतिनिधायि । होता यजिष्ठो
महा शुच्यैर्हव्यैरग्निर्मनुष इर्यधै ॥ १ ॥ इह त्वं सूनो सहसो नो अथ जातो
जातो वम्यो अन्तरग्ने । दूत इर्यसे युयुजान अष्व अजुपुष्कान्वृषयः शुक्रार्थं
॥ २ ॥ अत्या वृषस्त्वं रोहिता घृतस्त्वं ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा । अन्तरीयसे
अरुषा युजानो युष्मांश्च देवान्निषा आ च मर्तान् ॥ ३ ॥ अर्यमशं वरुण मित्र-
वैषामिन्नाविष्णुं मरुतो अशिनोत । स्वशो अग्ने सुरयः सुराधा एदु वह सुह-
विषे जनाय ॥ ४ ॥ गोमौ अग्नेजविमौ अथी यज्ञो नृवत्सस्वा सद्रुमिदमपृष्यः ।

अ० ३ । अ० ४ । व० २०] २०० [म० ४ । अ० १ । सू० ३ ।

इष्वाँ एषो असुर मजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावांन् ॥ ५ ॥ १६ ॥
यस्ते इध्मं जभरत्सिध्विदानो मूर्धानं वा ततपते स्वाया । भुवस्तस्य स्वतर्वाः
प्रायुरग्ने विश्वस्मात्सीमघायत उरुष्य ॥ ६ ॥ यस्ते मरादभिरते चिदभौ निशि-
षन्मन्द्रमर्तिथिपदीरन् । आ देवयुग्निधते दुरोणे तस्मिन्नाधिर्भुवो अस्तु दास्वान्
॥ ७ ॥ यस्त्वा वृषा य उपसि प्रशंसान्मियं वा कृण्वते हविष्मान् । अश्वो
न स्वे दम् आ हेम्यावन्तमंहसः पीपरो दाश्वामिम् ॥ ८ ॥ यस्तुभ्यमग्ने अमृताय
दाशद्भुवस्त्वे कृण्वते यत्सुहृ । न स गया शशमानो वि योषन्नमंहः परिवर-
दयायोः ॥ ९ ॥ यस्य त्वमग्ने अध्वरं जुजोषो देवो मर्तस्य सुधितं रराणः । प्री-
तेदमद्भोत्रा सा यविष्ठासाम यस्य विधुतो वृधासः ॥ १० ॥ १७ ॥ चिन्मिचिदि
चिनवद्धि विश्वान्पृष्ठेव व्रीता वृजिना च मर्तान् । गये च नः स्वपन्यासं देव दिती
च रास्वादितिगुरुष्य ॥ ११ ॥ क्वि शशासुः क्वयोदध्वा निधायन्तो दुर्यो-
स्वायोः । अतस्त्वं हर्यो अग्न एतान्पदिभः परयेरुहतां अर्य एवैः ॥ १२ ॥
त्वमग्ने धावते सुप्रणीतिः सुतपोमाय विवते यविष्ठ । रत्नं भग शशमानाय घृष्टे
पृथुश्चन्द्रमर्से चपणिप्राः ॥ १३ ॥ अथा ह यद्यमग्ने त्वाया पदमिहस्तंमिधकृ-
मा तनूमिः । रथं न क्रन्तो अपसा भुरिजोऽस्तं यमुः सुध्यं आशुपाणाः ॥ १४ ॥
अथा मातुरुपसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेदमो नृन् । द्विवस्पृत्रा अक्षिरसो
मशेमाद्रिं रुजेम धुनिनं शुचन्तः ॥ १५ ॥ १८ ॥ अथा यथा नः पितरः परासः
प्रत्नासो अग्न ऋतमासुपाणाः । शुचीदयन्दीर्घितिमुक्यशामः क्षामा भिन्दन्तो
अरुणोरपं वन् ॥ १६ ॥ मुरुर्माणः मुरुचो देवयन्तोऽग्नो न देवा जनिमा धमन्तः ।
शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रमव गव्यं परिषदन्तो अगमन् ॥ १७ ॥ आ यूथेव
क्षमति पशो अरुयद्देवानां यज्जनिमान्पृष्ठ । मर्तानां विदुर्वशीरुकप्रन्नुधे चिदभौ
उपरस्यायोः ॥ १८ ॥ अकर्म ते सरपसो अभूम ऋतमवन्नक्षुपसो विधातीः ।
अननमग्निं वुरुवा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्षमनधारु चक्षुः ॥ १९ ॥ ऐता ते अग्न
उचयाति वेधोऽवांचाम क्वये ता जुषस्व । उन्धोचस्व कृणुहि वस्यसो नो पुरो
शयः पुरुवार प्र यन्धि ॥ २० ॥ १९ ॥

॥ ३ ॥ १-१६ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ५, ८, १०, १२, १५
निबृत्तिच्छन्दः । २, १३, १४ विरादिच्छन्दः । ३, ७, ९ मिन्द्रुष । ४ स्वराक्षहती । ६, ११, १६
पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, ५, ७-१०, १२-१५ जैबतः । ४ मध्यमः । ६, ११, १६ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ४ । व० २३] २०१ [ग० ४ । अ० १ । सू० ४ ।

॥ ३ ॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योः । अग्निं पुरा
 तनयित्स्नोरचित्तादिरप्यरूपमवसे कृणुध्वम् ॥ १ ॥ अयं योनिश्चक्रमा यं वयं ते
 जायेव पत्यं उशती सुवासाः । अर्वाचीनः परिवीतो नि पीदेमा उ ते स्वपाक
 प्रतीचीः ॥ २ ॥ आशुएवने अटपिताय मन्यं नृचक्षसे सुपृलीकार्यं वेधः । देवाय
 शस्तिमपृताय शंस प्रावैव सोता मधुपुत्र मीले ॥ ३ ॥ त्वं चित्रः शम्या अग्ने
 अस्या अतस्य बोध्यतचित्स्वाधीः । कदा ते उक्था सधमाद्यानि कदा भवन्ति
 मुख्या गृहे ते ॥ ४ ॥ कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कथ आगः ।
 कथा मित्राय मीळहुषे पृथिव्यै ब्रवः कर्दर्यम्णे कद्रुगाय ॥ ५ ॥ २० ॥ कद्रिण्या-
 सु वृधमानो अग्ने कद्रानाय प्रतवसे शुभये । परिज्मने नासस्याय च ब्रवः कर्दग्ने
 रुद्राय नृमे ॥ ६ ॥ कथा महे पुष्टिभराय पृष्णे कद्रुद्राय सुमस्वाय हविर्दे । क-
 द्रिण्याव उरुगायाय रेतो ब्रवः कर्दग्ने शरवे बृहत्यै ॥ ७ ॥ कथा शर्धाय प्रकृतापु-
 ताय कथा सुरे बृहते पुच्छयमानः । प्रति ब्रवोऽर्दिनये तुराय साधा दिवो जात-
 वेदश्चिकित्वान् ॥ ८ ॥ अग्नेन अन्नं निर्यतमीळ आ गोरामा सचा मधुमत्पक्रमग्ने ।
 कृष्णा सनी रुशता धामितेवा जामयेण पर्यमा पीयाय ॥ ९ ॥ अग्नेन हि ष्मा
 वृषभश्चिदृक्तः पुमाँ अग्निः पर्यमा पृष्टयेन । अस्पन्दमानो अचरद्वयोधा वृषा
 शुक्रं दृदुहे पृष्टिरुधः ॥ १० ॥ २१ ॥ अग्नेनादि व्यमन्मिदन्तः समङ्गिरसो नवन्त
 गोभिः । शुने नरः परि पदघुषामपाविः स्वग्भवज्जाते अग्नौ ॥ ११ ॥ अग्नेन
 देवीरमता अपेक्षा अणीभिगणे मधुमद्भिग्ने । वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र स-
 दमित्सर्वितवे दधन्युः ॥ १२ ॥ मा कस्य यच्च सदमिदुरो गा मा वेशस्य प्रमित-
 तो मापेः । मा आतुरग्ने अनुजोऽर्गं येमा सखुर्द्वै रिपोर्भुजेम ॥ १३ ॥ रक्षा
 णो अग्ने तत्र रक्षणेभी रारक्षःणः सुमग्व प्रीणानः । प्रति पुर वि रुज वीदुहो
 जहि रक्षो महि चिद्वावृथानम् ॥ १४ ॥ एभिर्मव सुमना अग्ने अर्करिमान्स्पृशं
 मन्यभिः शूर वाजान् । उव ब्रह्माण्यंगिगे जुपस्य सं ते शस्तिर्देववांता जरेत
 ॥ १५ ॥ एता विश्वा त्रिदुषे तुभ्यै वेधो नीधान्यग्ने निषया वचांसि । निषचन्तां
 कुचये काण्णान्यशींसिषं प्रतिभिर्विप्रं उक्थे ॥ १६ ॥ २२ ॥

॥ ४ ॥ १—१५ वामदेव अग्निः ॥ अग्नी रक्षोहा देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७
 श्रुति पङ्क्तिः । १ स्वराट् पङ्क्तिः । १२ निचुत्पङ्क्तिः । ३, १०, ११, १५ निचुत् त्रिष्टुप् ।

अ० ३ । अ० ५ । व० १] २०२ [म० ४ । अ० १ । सू० ५ ।

६. विराट् त्रिष्टुप् । ७, १३ त्रिष्टुप् । १४ स्वराड् बृहती ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ८, ९, १२
पञ्चमः । ३, ६, ७, १०, ११, १३, १५ धैवतः । १४ मध्यमः ॥

॥ ४ ॥ कुक्ष्य पाजः अस्मिन् न कुक्षीं याहि राजेवामवाँ इमेन । तृष्वी-
मनु प्रसितिं मृणानोऽस्तामि विध्यं रक्षमस्तपिष्ठः ॥ १ ॥ तव भ्रमास आशुया
पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः । तपूष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानमन्दितो वि सृज वि-
ष्वगुन्काः ॥ २ ॥ प्रति स्पशो वि सृज तूणितमो मवापायुर्विशो अस्या अदब्धः ।
यो नो दूरे अवशंसो यो अन्त्यग्ने मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षात् ॥ ३ ॥ उदग्ने तिष्ठ
प्रत्या तनुञ्च न्यमित्रौ ओषतात्तिग्महेते । यो नो अराति समिधान चक्रे नीचा
तं धेक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥ ४ ॥ ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्या-
न्यग्ने । अर्च स्थिरा तनुहि यानुज्ज्वां जामिमजामिं प्र मृणीहि शर्षन् ॥ ५ ॥ २३ ॥
स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमरन्तु । विश्वान्यस्मै सुदि-
नानि रायो घुम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यात् ॥ ६ ॥ सदैग्ने अस्तु सुमगः सुदा-
नुषस्त्वा नित्येन इविषा य उक्थः । पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणं विश्वेदस्मै
सुदिना सासदिष्टिः ॥ ७ ॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यवाक्सं ते वावाता ज-
रतामियं गीः । स्वश्वास्त्वा सुरथा मजेयमास्मे चत्राणि धारयेरन्तु धन् ॥ ८ ॥
ब्रह्म स्वा भूर्या चर्गदुप त्मन्दोषावस्तदीदिवांसमनु धन् । क्रीळन्तस्त्वा सुमनेसः
सपेमाभि घुम्ना तस्थिवांसो जनानाम् ॥ ९ ॥ यस्त्वा स्वधः सुहिरयो अग्न
वपयाति वसुमता रथेन । तस्यं त्राता भवमि तस्य सखा यस्तं आतिथ्यमानुष-
गुजोषत् ॥ १० ॥ २४ ॥ महो रुजामि बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमाद-
न्विषाय । त्वं नो अस्य ववसश्चिकिञ्चि होतयेविष्ठ मुकतो दम्पनाः ॥ ११ ॥
अस्वमजस्तरणायः सुशेवा अनन्द्रामोजुका अश्रमिष्टाः । ते पायवः सधयश्चो
निषजग्ने तव नः पान्त्वमूर ॥ १२ ॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं
इरितादरन्तु । ररक्ष तान्सुकृतो विश्वेर्वदा दिप्सन्तु इद्रिपशो नाहं देष्टुः ॥ १३ ॥
त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान् । उभा शंसां सृदय सत्य-
तातेऽनुषुया कृणुद्ययाय ॥ १४ ॥ अया ते अग्ने मभिधा विधेम प्रति स्तोमं
शस्वमानं गृमाय । दहाशसो रक्षमः पादास्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवधात्
॥ १५ ॥ २५ ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ १—१५ वामदेव अविः ॥ वैश्वानरा देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् ।

अ० ३ । अ० ५ । व० ४] २०३ [म० ४ । अ० १ । सू० ६ ।

२, ५, ६, ७, ८, ११ निचुत्त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १२, १३, १५ त्रिष्टुप् । १०, १४
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-६, ११-१३, १५ ध्रुवतः । १०, १४ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ वैश्वानराय मीळिदुषे सजोषाः कथा दशेमाग्नये बृहन्नाः । अग्नेन
बृहता वृक्षेनाप स्तमायदुपमिन्न रोधः ॥ १ ॥ मा निन्दत य इमा मर्षं राति
देवा ददौ मर्त्याय स्वधावान् । पाकाय गृत्तो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृत्तमो गृहो अ-
ग्निः ॥ २ ॥ सामं शिवही महि तिग्मभृष्टिः सहस्रेता वृषमस्तुविष्मान् । पदं न गोरपंगु-
ळं विविद्वानग्निमर्षं मेढु वोचन्मनीषाम् ॥ ३ ॥ प्र ताँ अग्निर्वेमसस्तिग्मर्षस्तपिष्ठेन
शोचिषा यः नृगधाः । प्र ये पिनन्ति वह्णस्य धाम प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि ॥ ४ ॥
अध्रातरो न योषणो व्यन्तः पतिषो न जनयो दुरेवाः । पापासः सन्तो अनुता अस्-
त्था इदं पदमजनता गभीरं ॥ ५ ॥ १ ॥ इदं मे अग्ने कियते पावकामिनते गुरुं भारं नम-
न्म । बृहदाथ धृपता गभीरं गृहं पृष्ठं प्रयमा समधातु ॥ ६ ॥ तमिन्वेव समना
समानमभि क्रन्वा पुनती धीतिरदयाः । समस्य चपेक्षधि चारु पृश्नेरग्रे रूप आ-
रुपितं जवाह ॥ ७ ॥ प्रवाच्यं वर्चसुः किं मे अस्य गुहा हितमुप निशिग्वदन्ति ।
यदुस्त्रिषाणामप वाग्निं व्रन्यति श्रियं कुरो अग्रं पदं वेः ॥ ८ ॥ इदं तु त्वन्महि
महामनीकं यदुस्त्रिया सवत पृथ्वी गौः । अतस्य पदे अग्नि दीधानं गुहां रघुष्य-
द्रघुयद्वेद ॥ ९ ॥ अर्धं पुतानः पित्रोः सचासामनुत गुह्यं चारु पृश्नेः । मातु-
पदे परमे अग्नि पदोवृष्णः शोचिषः प्रयतस्य जिह्वा ॥ १० ॥ २ ॥ अतं वोचि
नममा पुच्छयमानस्तवाशमा जातवेदोप दीदम् । त्वमस्य क्षयामि यत् विश्वं दिवि
यदु द्रविणं यत्पृथिव्याम् ॥ ११ ॥ किं नो अस्य द्रविणं कञ्च रजं वि नो वोचो जा-
तवेदश्चिकित्वा । गुहाध्वनः परमं यज्ञो अस्य रेकुपदं न निदाना अगन्म ॥ १२ ॥
का पर्यादा वृपता कद्वं वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम् । कदा नो देवीरमृ-
तस्य पत्नीः सूर्यो वण्णं न नतनञ्जरासः ॥ १३ ॥ अनिरेण वर्चसा फल्ग्वेन प्रती-
त्येन कृधुनातुषामः । अग्रा ते अग्ने किमिहा वदन्त्यनायुधास आसता सचन्नाम् ॥ १४ ॥
अस्य श्रिये समिधानस्य वृष्णो वसोरनीकं दप आ रुगेच । रुद्रांसानः सुव-
शीकरूपः क्षिनिर्न राया पुरुवारो अग्रोत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥ १--११ वामवेय अग्निः ॥ अग्निर्वेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ८, ११ विराट्
त्रिष्टुप् । ७ निचुत्त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । २, ४, ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ स्वरः पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३, ५, ७, ८, १०, ११ ध्रुवतः । २, ४, ६, ९ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ५ । व० ६] २०४ [म० ४ । अ० १ । सू० ७ ।

॥ ६ ॥ ऊर्ध्व ऊ पु शो अध्वरस्य होतॄग्ने तिष्ठ देवताता यज्ञीयान् । त्वं
हि विश्वमभ्यसि मन्म प्र वेधसंशिवत्तिरसि मनीषाम् ॥ १ ॥ अमूरो होता न्यसादि
विश्वमभिमेन्द्रो विदयेषु प्रचेताः । ऊर्ध्व भानुं सन्वितेवाश्रेभेतेषु धूमं स्तमागृह्ण
याम् ॥ २ ॥ यता सुजुषीं रातिनीं घृताचीं प्रदक्षिणिदेवतातिमुग्रायः । उदु स्व-
हर्नवजा नाकः पश्वो अनखि सुधितः सुमेकः ॥ ३ ॥ स्तर्णिं बर्हिषि समिधाने
अम्ना ऊर्ध्वो अध्वर्युर्जुषाणो अस्थत् । पथग्निः पशुपा न होता त्रिविध्यंति प्र-
दिव उग्रायः ॥ ४ ॥ परि स्मना मितदुरेति होतानिमेन्द्रो मधुवचा अतावा । द्र-
वस्त्वस्य वाजिनो न शोका मयन्ते विश्वा भुवन्ता यदभ्रात् ॥ ५ ॥ ४ ॥ भद्रा ते
अग्ने स्वनीक संहृष्टोरस्य सतो विपुणस्य चारुः । न यत्तं शेचिस्तभमा वरन्त न
ध्वस्मानस्तन्निरेप आ धुः ॥ ६ ॥ न यस्य सातुर्जनितोरवाग्नि न मानराधितरा
नू चिदिष्टौ । अधा मित्रो न सुधितः पावकोऽग्निर्दीदाय मानुषीषु त्रिभु ॥ ७ ॥
द्विर्य पञ्च जीजनन्त्यवसाताः स्वसारो अग्नि मानुषीषु त्रिभु । उपबुधमथयोन
इन्तं शुक्रं स्वासं परशुं न तिग्मम् ॥ ८ ॥ तत्र त्वे अग्ने हरितो घृतम्ना गोहितास
अज्वञ्चः स्वञ्चः । अरुषामो वृषण अस्तुमुष्का आ देवतातिमहन्त दस्माः ॥ ९ ॥
ये ह त्वे ते सहमाना अयासंस्तेषामो अग्ने अर्चयश्नन्ति । श्येनासो न दुवस-
नासो अर्थं तुविष्णुणसो माहन्तं न शर्धः ॥ १० ॥ अकारि ब्रह्म समिधानं तुभ्यं
केशारण्यस्य यजते न्यू धाः । होतारमग्निं मनुषो नि पेदुर्नमस्यन्त उशिजः क्षत्र-
मायोः ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः । अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ भुरिकि त्रिष्टुप् । ७, १०,
११ त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । २ स्वराहणिक । ३ निषुवनुष्टुप् । ४, ६
अनुष्टुप् । ५ त्रिराहनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७-११ धैवतः । २ ऋषभः । ३-६ गान्धारः ।

॥ ७ ॥ अयमिह यजन्तो वासि अस्तुविर्होता यज्ञिष्ठो अन्वरेष्वीक्यः । यमन्ते-
वानो भृगवो विरुचुर्वनेषु चित्रं विम्बं विशेविशे ॥ १ ॥ अग्नें कुरा त आनुष-
म्भुवदेवस्य चेतनम् । अथा हि त्वा जगृभिरे मतीसो विचयीक्यम् ॥ २ ॥ अता-
वानं विचेतमं परयन्तो घासिन् स्तुभिः । विदेषामध्वराणां इस्कृतां दमेदमे ॥ ३ ॥
आशुं दूनं विवस्वतो विश्वा यथर्जुलीगमि । आ जंभुः केतुमायनो भृगवाणं वि-
शेविशे ॥ ४ ॥ तर्हि होतारमानुषविचक्रिवांसं नि पेदिरे । स्यवं पावकशो-

अ० ३ । अ० ५ । व० ६] २०५ [म० ४ । अ० १ । छ० ६ ।

चित्रं यजिष्ठं सप्त धामभिः ॥ ५ ॥ ६ ॥ तं शश्वतीषु मातृषु वन आ वीतं अ-
भितम् । चित्रं सन्तं गुहां हितं सुवेदं क्वचिदर्थिनम् ॥ ६ ॥ सप्तस्य यद्विपुला स-
स्मिन्मूर्धन्यतस्य धामन्त्रयन्त देवाः । मह्यं अग्निर्नमसा रातहंयो वेरध्वराय सद्-
मिदतावा ॥ ७ ॥ वेरध्वरस्य दूत्यानि विद्वानुमे अन्ता रोदसी सञ्चिकित्वान् ।
दूत ईयसे प्रदिवं उराणो विदुष्टो दिवं आरोधनानि ॥ ८ ॥ कृष्णं त एम रु-
शतः पुरो मारचरिष्यवः चिर्वेषामिदेकम् । यदप्रवीता दधते ह गर्भं मद्यश्चिज्जातो
मनुसीदुं दूतः ॥ ९ ॥ सद्यो जातस्य ददृशानमोजो यदस्य वातो अनुवार्ति शो-
विः । वृषांति तिग्मामतसेषु जिह्वा स्थिरा चिदन्ना दयते वि जम्भैः ॥ १० ॥ तृषुयदन्ना
तृषुषा ववचं तृषु दूतं कृणुते यद्वा अग्निः । वानस्य गेळि संचते निजूर्वाशुं न
वाजयते हिन्वे अवा ॥ ११ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, ६ नृचृद्गायत्री ।
२, ३, ७ गायत्री । ८ भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ दूतं वो विश्वेदमं हव्यवाहममर्त्यं । यजिष्ठमृज्जसे गिरा ॥ १ ॥
स हि वेदा वसुधितिं मह्यं आरोधनं दिवः । स देवां एहवचति ॥ २ ॥ स वेद
देव आनमं देवां अतायते दमं । दानि प्रियाणि चिदसु ॥ ३ ॥ स होता सेदुं
दूत्यं चिकित्वा अन्तरिधने । विद्वान् आरोधनं दिवः ॥ ४ ॥ तं स्याम्य ये अग्नये
ददाशुर्हव्यदातिभिः । य ई पुष्यन्त इन्धते ॥ ५ ॥ ते राया ते सुर्षयैः सप्तवासो वि शृ-
णिवो । ये अग्ना दधिरे दुवः ॥ ६ ॥ अस्मे रायो दिवेदिवे सं चरन्तु पुरुस्पृहः ।
अस्मे वाजांस इरताम् ॥ ७ ॥ स विप्रश्चर्षणीनां शर्वसा मानुषाणाम् । अतिं चि-
मेव विध्यति ॥ ८ ॥ ८ ॥

॥ ६ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ गायत्री । २, ६
गिराङ्गायत्री । ५ चिपाङ्गायत्री । ७, ८ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ अग्ने मूलं मह्यं अमि य ईमा देवयुं जनम् । इयेयं ब्रह्मसदम्
॥ १ ॥ स मानुषीषु दूतमो विष्णु प्रावीरमर्त्यः । दूतो विस्वेषां भुवत् ॥ २ ॥ स
सद्य परि खीयते होता मन्द्रो दिर्विष्टेषु । उत पोता नि पदिदति ॥ ३ ॥ उत मा
अग्निरध्वर उतो गृहपतिर्दमे । उत अन्ना नि पदिदति ॥ ४ ॥ वेषि श्वध्वरीयता-
युपवक्ता जनानाम् । इत्या च मानुषाणाम् ॥ ५ ॥ वेपीदस्य दूतान्यस्य जुजोषो

अ० ६ । अ० ५ । व० ११] २०६ [म० ४ । अ० २ । सू० ११ ।

अथर्व । इत्थं मर्तस्य वेळहवे ॥ ६ ॥ अस्माकं जोष्यध्वरमस्माकं यज्ञमङ्गिरः ।
अस्माकं शृणुषी हवम् ॥ ७ ॥ परि ते दुळभो रथोऽस्मां अश्रोतु विश्वतः । येन
रक्षसि दाशुषः ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ १—= वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवताः ॥ छन्दः—१ गायत्री । २, ३, ४, ७
भुक्तिगायत्री । ५, ८ स्वरडणिकम् । ६ विराडणिकम् ॥ स्वरः—१—४, ७ षड्जः ।
५, ६, ८ ऋषभः ॥

॥ १० ॥ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः कर्तुं न भद्रं हृदिस्पृशम् । ऋध्यामां त
योद्वैः ॥ १ ॥ अथा ह्यग्ने कर्तो भद्रस्य दत्तस्य साधाः । रथीकृतस्य बृहतो अभूथ ॥ २ ॥
एमिनीं अकैर्भवां नो अर्वाह स्वर्णं ज्यातिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः
॥ ३ ॥ अमिष्टे अद्य गीर्भिर्गुणन्तोऽग्ने दाशेम । प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शु-
ष्माः ॥ ४ ॥ तव स्वादिष्ठग्ने संष्टिरिदा चिदहं इदा चिदक्रोः । श्रिये रुक्मो
न रोचत उपाके ॥ ५ ॥ घृतं न पुनं तनुरेपाः शुचिं हिरण्यम् । तत्तं रुक्मो न
रोचत स्वधावः ॥ ६ ॥ कृतं चिद्विष्मा मनेमि द्वेषोऽग्ने हनोषि मर्त्तान् । इत्या
यजमानादृतावः ॥ ७ ॥ शिवा नः सख्या मन्तु भ्रात्राग्ने देवेषु युष्मे । सा नो
नाभिः सदने सस्मिन्नुधन् ॥ ८ ॥ १० ॥ १ ॥

॥ ११ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता । छन्दः—१, २, ५, ६ निचञ्चिद्वर ।
३ स्वरडणिकम् । ४ भुक्तिपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५, ६ धैवतः । ३ ऋषभः ।
४ पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ भद्रं ते अग्ने महमिअनीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य । रुशद्दृशे
दृदृशे नक्त्या चिदरुचितं दृश आ रूपे अक्षम् ॥ १ ॥ विषाह्यग्ने पृणते मनीषां
खं वेपसा तुविजातु स्तवानः । विश्वेभिर्विडावनः शुक्र देवस्तनो रास्व सुमहो भूरि
मन्म ॥ २ ॥ त्वदग्ने काव्या त्वन्मनीषास्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि । त्वदेति
द्विर्विषं वीर्येणा इत्याधिपे दाशुषे मन्याय ॥ ३ ॥ त्वह्वाजी वाजम्भरो विहाया
अमिष्टिकृज्जायते सन्यगुष्मः । त्वद्वयिदेवर्जतो मये सुस्वदाशुर्जुवां अग्ने अवी
॥ ४ ॥ त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो देवं मर्ता अमृत मन्द्रजिह्वम् । द्वेषोयुतमा विवा-
संति धीमिदमूनमं गृहपतिममूरं ॥ ५ ॥ आरे अस्मदमतिपारे अहं आरे विश्वा
दुर्मर्ते यन्निपासि । दोषा शिवः सहसः स्रुता अग्ने यं दुव आ चित्सर्वसं स्वस्ति
॥ ६ ॥ ११ ॥

अ० ३ । अ० ५ । व० १४] २०७ [म० ४ । अ० २ । सू० १४ ।

॥ १२ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३, ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४ धैवतः । ३, ४, ६
पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ यस्त्वामग्ने इनधते यत्सुक्रिस्ते अन्नं कृणवत्सस्मिन्नहन् । स सु
धुम्नैरभ्यस्तु प्रमल्लत्तव कृत्वा जातवेदश्चिकित्वा ॥ १ ॥ इध्मं यस्ते जमरञ्च-
भ्रमाणो महो अग्ने अनीकुमा संपर्यन् । स इधानः प्रति दोषामुषासं पुष्यत्रयि
संचते घ्नन्नमित्रान् ॥ २ ॥ अग्निगीशे बृहतः क्षत्रियस्याग्निर्वाजस्य परमस्य गायः ।
दधाति रत्नं विधत्ते यविष्ठो व्यानुपङ्मर्त्याय स्वधावान् ॥ ३ ॥ यच्चिद्धि ते
पुरुषत्रा यच्चिद्वाचित्तिभिश्चकुमा कच्चिदागः । कृधी प्वस्माँ अर्दितेरनागान्व्येना-
मि शिश्रथो विष्वगमे ॥ ४ ॥ महर्षिचदम् एनसो अभीकं ऊर्वाह्वानामुत
मर्त्यानाम् । मा ते सखायः मदमिद्रिषाम यच्चा तोकाय तनयाय शं योः ॥ ५ ॥
यथा ह त्वद्वसवो गौर्यं चित्रदि पिनाममुञ्चता यजत्राः । एवो प्वस्मन्मुञ्चता
व्यंहः प्र तार्यिमे प्रतरं न आयुः ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ १—४ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५ विराट्-
त्रिष्टुप् । निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ प्रत्यग्निरुपसामग्रमख्यद्विमातीनां सुमना रत्नधेयम् । यातमश्विना
मुकृतो दुरोणमुत्सूर्यो ज्योतिषा देव एति ॥ १ ॥ ऊर्ध्वं भानुं सञ्चिता देवो
अश्वेदृप्सं दर्विष्वद्विषो न सत्वा । अनु व्रतं वरुणो यन्ति पित्रो यत्सूर्यं दि-
व्या रोहयन्ति ॥ २ ॥ यं मीमकृण्वन्तमसे विष्ट्वे ध्रुवर्तमा अनेवस्यन्तो अर्थम् ।
तं सूर्यं हरितः सप्त यङ्हीः रशं विश्वस्य जगतो वहन्ति ॥ ३ ॥ बर्हिष्ठेभिर्विहर-
न्यामि तन्तुमव्ययश्चर्मनं देव वस्म । दर्विष्वतो रश्मयः सूर्यस्य चर्मवावाधुस्तमो
अप्स्वन्तः ॥ ४ ॥ अनायतो अर्निवद्दः कथायं न्यहुत्तानोऽव पथते न । कया
याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम् ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्लिङ्गोक्ता देवता वा ॥ छन्दः—१ भुरिक्-
पङ्क्तिः । ३ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३
पञ्चमः । २, ४, ५ धैवतः ॥

॥ १४ ॥ प्रत्यग्निरुपसो जातवेदा अख्यदेवो रोचमाना महोभिः । आ

अ० ३ । अ० ५ । व० १७] २०८ [म० ४ । अ० २ । सू० १६ ।

नासत्योरुगाया रथेनेमं यज्ञमुप नो यातमच्छ ॥ १ ॥ ऊर्ध्वं केतुं संविता देवो अ-
भेज्ज्योतिर्विचक्ष्मै ध्रुवनाय कृण्वन् । आमा पावापृथिवी अन्तरिक्षं वि ध्रुवो
रश्मिभिश्चेकितानः ॥ २ ॥ आवहन्त्यरुणी ज्योतिषागान्गही चित्रा रश्मिभि-
श्चेकिताना । प्रबोधयन्ती सुविताय देव्युषा ईयते सुयुजा रथेन ॥ ३ ॥ आ
वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उपमो व्युष्टौ । इमे हि वां मधुपेयाय
सोमा अस्मिन्यज्ञे वृषणा मः दयेथाम् ॥ ४ ॥ अनायतो अर्निवदः कथायं न्यह-
कुणानोऽव पद्यते न । कथां याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः
पाति नाकम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १—१० वामदेव ऋषिः ॥ १—६ अग्निः । ७, ८ सोमकः साहदेव्यः । ९,
१० अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४ गायत्री । २, ५, ६ त्रिराट् गायत्री । ३, ७, ८, ९,
१० निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ अग्निर्होता नो अध्वरे राज्ञी सन्परिणीयते । देवो देवेषु यज्ञियः
॥ १ ॥ परि त्रिष्विष्वध्वरं यात्यग्नी रथारिव । आ देवेषु प्रयो दधेत् ॥ २ ॥
परि वाजंपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ ३ ॥ अयं यः
मृजये पुरो दैवव्रते समिधयेत् । पुमां अमित्रदंभनः ॥ ४ ॥ अस्य धा वीर इवे-
ताऽग्नेरीशीत मर्त्यः । तिग्मजम्भस्य मीळहुषः ॥ ५ ॥ १५ । तमर्वन्तु न सान-
सिमरुषं न दिवः शिशुम् । मृष्टयन्ते दिवेदिवे ॥ ६ ॥ बोधघ्नमा हरिभ्या कु-
मारः साहदेव्यः । अच्छा न हत उदरं ॥ ७ ॥ उत त्या यजता इरीं कुमारा-
त्साहदेव्यात् । प्रयता मद्य आ ददे ॥ ८ ॥ एष वां देवावश्विना कुमारः साहदे-
व्याः । दीर्घायुरस्तु सोमकः ॥ ९ ॥ तं युवं देवावश्विना कुमारं साहदेव्यम् । दी-
र्घायुषं कृणोतन ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ १—२१ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६, ८, ९, १२,
१६ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ७, १६, १७ त्रिराट् त्रिष्टुप् । २, २१ निचृत्पङ्क्तिः ।
५, १३, १४, १५ स्वराट् पङ्क्तिः । १०, ११, १८, २० भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४,
६—८, ९, १२, १६, १६, १७ धैवतः । २, ५, १०, ११, १३—१५, १८, २०, २१
पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ आ मन्यो यातु मध्वी ऋजीषी ब्रह्मन्बभूव इरय उपे नः । तस्या

अ० ३ । अ० ५ । व० २०] २०६ [म० ४ । अ० ३ । सू० १६ ।

इदन्धः सुपुमा सुदक्षमिहामिपित्वं करते गृणानः ॥ १ ॥ अवंस्य शुराध्वनौ ना-
न्तेऽस्मिन्नो अथ सर्वेने मन्दर्घ्ये । शंसत्युक्थमुदानेव वेधाश्चितुपे असुर्योय मन्मै
॥ २ ॥ कविर्न नियमं विदथानि साधुन्वृषा यत्सेकं विपिषानो अर्चात् । दिव
इत्था जीजनत्सप्त कारुणद्वा विचक्षुर्वयुना गृणन्तः ॥ ३ ॥ स्वर्ध्वेदि सुदशीकम-
कैर्महि ज्योतीं हरुचुर्यश्च वस्तोः । अन्धा तमोसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृ-
तमो अभिष्टौ ॥ ४ ॥ ववच इन्द्रो अर्मितमृजीप्युभे आ पशौ रोदसी महित्वा ।
अनेश्चिदस्य महिमा विरेच्यमि यो विश्वा भुवना वभूव ॥ ५ ॥ १७ ॥ निश्चानि
शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरेच मखिभिर्निकामैः । अश्मानं चिद्ये बिभिदुर्वचोमि-
व्रजं गोमैतमुशिजो वि वव्रुः ॥ ६ ॥ अपो वृत्रं वव्रिवासं पराहन्प्रावने वव्रं पृथिवी
सचेताः । प्राणीसि सपुत्रियायैनाः पतिर्मेवज्ज्वमा शूर धृष्णो ॥ ७ ॥ अपो
यदद्रिं पुरुहूत ददर्गाविभुवत्सरमा पृथ्यं तै । स नो नेता वाजमा दर्शि भूरि गोत्रा
रुजभङ्गिरोभिर्गृणानः ॥ ८ ॥ अच्छा कवि नृमणो गा अभिष्टौ स्वर्षाता मघव-
आधमानस । कुनिभिस्तर्मिषणो शुभ्रहृता नि मायावानब्रह्मा दस्युरर्त ॥ ९ ॥
आ दस्युप्रा मनसा याव्यस्तं भुवन्तं कुन्तः सख्यं निकामः । स्वे योनीं नि षदतं
सरुंग वि वो चिकित्सदन्विद्ध नारी ॥ १० ॥ १८ ॥ यामि कुन्तेन सरथमव-
स्युस्तोदो वानसर हर्गेरीशानः । अत्रा वाजं न गध्यं युयुपन्मविषेदहन्पार्याय
भूषात् ॥ ११ ॥ कुन्ताय शुष्णांशुपं नि वर्हीः प्रणिन्वे अहः कुर्यवं सहस्रा ।
सद्यो दस्युन्म मृण कुत्स्येन प्र सुरश्चक्रं बृहतादमीके ॥ १२ ॥ त्वं पिप्रं पृगयं
शुशुवासंमृजिष्वने वेदयिनाय रन्वीः । पञ्चाशत्कृष्णा नि वपः सहस्रात्कुं न
पुरो जग्निमा वि दर्दः ॥ १३ ॥ सूर उपाके तन्वःन्दधानो वि यत्ते चेत्य-
मृतस्य वर्षः । मृगो न हस्ती तर्विपीपुषाणः सिद्धो न भीम आधुधानि विभ्रत्
॥ १४ ॥ इन्द्रं कामा वसुयन्तो अग्मन्त्स्वर्माच्छे न सर्वेने चकानाः । अवस्यर्वः
शशमानास उर्कथगेको न रणवा मुदशीवि पुष्टिः ॥ १५ ॥ १९ ॥ तमिह इन्द्रं
मुहवं हुवेम यस्ता चकार नर्या पुरुषाणि । यो मावते जरित्रे गध्यं चिन्मन्तु वाजं
भरति स्थाहरीधाः ॥ १६ ॥ निग्मा यदन्तरशानिः पताति कस्मिच्चिच्छूर मुहुके
जनानाम् । घोरा यदयं समृतिर्भवात्यर्थं स्मा नस्तन्वो बोधि गोपाः ॥ १७ ॥
भुवोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वार्जमाना । त्वामनु प्रमतिमा ज-
गन्मोरुशंसो जरित्रे विश्वधे स्याः ॥ १८ ॥ पमिर्नृभिर्निद्र त्वायुमिष्टा मघवाङ्गि-
मघवन्विश्व आजी । घातो न घृमैरुभि सन्तो अयः जपो मदेम शरदश्च पूर्वीः

अ० ३ । अ० ५ । व० २३] २१० [म० ४ । अ० २ । सू० १७ ।

॥ १६ ॥ एवेदिन्द्राय वृषमाय वृष्ये ब्रह्माकर्ष भृगवो न रथम् । नृश्चिधर्या नः
सख्या विषोषदसञ्ज उग्रोऽविता तनूपाः ॥ २० ॥ नृष्टुत इन्द्र नृ गृणान इषं
अग्निं नपोऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः
सहासाः ॥ २१ ॥ २० ॥

॥ १७ ॥ १—२१ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । ७, ६
भुरिक् पङ्क्तिः । १४, १६ स्वराट्पङ्क्तिः । १५ याजुषी पङ्क्तिः । २१ निचृत्पङ्क्तिः । २, १२,
१३, १७, १८, १९ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८, १०, ११ त्रिष्टुप् । ४, २० विगाट्-
त्रिष्टुप् । स्वरः—१, ७, ६, १४—१६, २१ पञ्चमः । २—६, ८, १०—१३ १७—२०
धैवतः ॥

॥ १७ ॥ त्वं मुहो इन्द्र तुभ्यं ह वा अतुं वृत्रं पंहना मन्यत धीः । त्वं
वृत्रं शर्वसा जघन्वान्मुजः सिन्धुर्गहिना जग्रमानान् ॥ १ ॥ तव त्विषो जनि-
मवेजत धौ रेजद्रूपिभियसा स्वस्य मन्योः । अघायन्त सुभ्वः पर्वतास आदे-
न्धन्वानि सरयन्त आपः ॥ २ ॥ भिनद्गिरि शर्वसा वज्रमिषाणां विष्कृण्वानः
सहसान् ओजः । वधीवृत्रं वज्रेण मन्दमानः सरसाणो जर्वसा हतवृष्णीः ॥ ३ ॥
सुवीरस्ते जनिता मन्यन्त पौरिन्द्रस्य कर्तो स्वपस्तमो भून् । य ई जजान स्वयं
सुवज्रमनपवृत्तं सदासो न भूम् ॥ ४ ॥ य एक इक्ष्वावयति प्र भूमा राजा कृ-
ष्टीनां पुरुषूत इन्द्रः । सत्यमेतमनु विश्वे मदन्ति शक्ति देवस्य गृणतो मघोनः ॥ ५ ॥
२१ ॥ सत्रा सोमा अमवक्षस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मदिष्टाः । सत्रामवो
वसुपतिर्वधनां दत्ते विश्वा अधिया इन्द्र कृष्टीः ॥ ६ ॥ त्वमधं प्रथमं जार्यमानोऽ-
धे विश्वा अधिया इन्द्र कृष्टीः । त्वं प्रति प्रवत आशयानमहि वज्रेण मघवन्वि
वृषः ॥ ७ ॥ सत्राहन् दाष्टृषिं तुजमिन्द्रं महामणारं वृषम् सुवज्रम् । इन्ता यो
वृत्रं सन्तोत वाजं दाता मघानि मघवा सुगधाः ॥ ८ ॥ अयं हतश्चातयते स-
ग्नीवीर्य आजिषु मघवा वायव एकः । अयं राजं वरति यं सनोत्यस्य मियासः
सख्ये स्याम ॥ ९ ॥ अयं मृषवे अध जयन्त घ्नन्मघसु प्र कृणुते युधा गाः ।
यदा सत्यं कृणुते मन्युमिन्द्रो विश्वं दुळहं मयत एजदस्मात् ॥ १० ॥ २२ ॥
समिन्द्रो गा अजयत्सं हिरण्या समक्षिया मघवा यो ह पूर्वीः । एभिर्नृभिर्नृतमो
अस्य शाकं रायो विपक्षा संप्ररश्च वस्वः ॥ ११ ॥ कियत्स्विदिन्द्रो अभ्येति
प्रातः कियत्पितृर्भनितुर्यो जजान । यो अस्य शुष्मं शुक्लैरियति वातो न जूतः स्तनय-

अ० ३ । अ० ५ । व० २६] २११ [म० ४ । अ० २ । सू० १८ ।

जिह्वैः ॥ १२ ॥ जियन्तं त्वमविद्यन्तं कृणोतीर्यति रेणुं मघवा समोहं । विभ-
ञ्जनुरशनिर्मां इव द्यौस्त स्तोतारं मघवा वसो धातु ॥ १३ ॥ अयं चक्रमिषण-
त्सूर्यस्य न्येतशं रीरमत्ससुमाक्षम् । आ कृष्ण ई जुहुराक्षो जिघति त्वचो बुध्ने
रजसो अस्य योनौ ॥ १४ ॥ अर्सेक्त्यां यजमानो न होता ॥ १५ ॥ २३ ॥
गव्यन्त इन्द्रं सखाय विप्रो अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः । जनीयन्तो जनिदा-
मर्दिनोतिमा च्यावयामोऽवृते न कोशम् ॥ १६ ॥ आता नो बोधि ददृशान आ-
पिभिर्गृह्यता मर्दिता सोम्यानाम् । सर्वा पिता पितृतमः पितृणां कर्तेषु लोकमु-
जने वयोधाः ॥ १७ ॥ सखायतामविना बोधि सर्वा गृणान इन्द्र स्तुवते वयो
धाः । वये ह्य तै चक्रमा सवाध आभिः शमीमिर्महयन्त इन्द्र ॥ १८ ॥ स्तुत
इन्द्रो मघवा यद्वं वृत्रा भृगीयेवको अप्रतीनि हन्ति । अस्य प्रियो जग्निता यस्य
शर्मन्निर्दिवा वारयन्ते न मर्ताः ॥ १९ ॥ एवा न इन्द्रो मघवा विगृणी कर्त्तस्-
दा चरेणीधृदन्वा । त्वं राजा जुनुषां वेद्यस्मे अधि श्रवो माहितं यजग्नित्रे ॥ २० ॥
नू षुत इन्द्र नू गृणान इषं जग्नित्रे नये न पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं
धिया स्वम रुध्यः सदासाः ॥ २१ ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १—१३ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्राद्विती देवते ॥ छन्दः—१, ८, १२ त्रिष्टुप् ।
५, ६, ७, ८, १०, ११ निवृत्तिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । ३, ४ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ स्वराट् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ५—१२ धैवतः । २—४, १३ पञ्चमः ॥

॥ १८ ॥ अयं पन्था अनुविष्टः पुराणो यतो देवा उदजायन्त विश्वे । अत-
श्चिदा जनिषीष्ट प्रहृष्टो मा मातरमपुषा पत्तवे कः ॥ १ ॥ नाहमतो निरया दु-
र्गद्वैतस्तिरश्चता पार्थाभिर्गमाणि । बहूनि मे अकृता कर्त्तानि युष्यं त्वेन सं त्वेन
पृच्छै ॥ २ ॥ पुराग्रतो मातरमन्वेचष्ट न नानु गान्वनु नू गमानि । त्वष्टुर्गृहे
अपिबत्सोममिन्द्रः शतधन्यं चर्मोः सुतस्य ॥ ३ ॥ किं स ऋधकृणवधं सदसं
मासो जमारं हरदश पूर्वीः । नही नस्य प्रतिमानमस्त्यन्तज्जतेपुन ये जनित्वाः
॥ ४ ॥ अवपमिव मन्यमाना गुहाकग्निर्माता वीर्येणा न्यष्टम् । अयोर्दस्था-
त्स्वयमत्कं वसान आ रोदसी अगृणाज्जायमानः ॥ ५ ॥ २५ ॥ एता अर्षन्त्य-
ललाभन्तीर्ज्जतावरीग्वि सङ्क्रोशमानाः । एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति क-
मापो अर्द्धि परिधिं रुजन्ति ॥ ६ ॥ किमु ध्विदस्मै निविदो मनन्तेद्रस्यावर्ध
दिधिषन्त आपः । भयेतान्युत्रो महता वधेन वृत्रं जयन्वां अमृजद्वि सिन्धून् ॥ ७ ॥

अ० ३ । अ० ६ । व० २] २१२ [म० ४ । अ० २ । सू० १६ ।

ममश्चन त्वा युवतिः परास ममश्चन त्वा कुपवा जग र । ममश्चिदापः शिशवे म-
मृदयुर्ममश्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत् ॥ ८ ॥ ममश्चन ते मघवन्व्यसो निवित्रिध्वौ
अप हन् जघान । अथा निर्विद्ध उत्तरो वभूवाञ्छिरो दासस्य सं पिण्गवधेन
॥ ९ ॥ गुष्टिः संसृज स्थविरं तयागामनाभूयं वृषभं तुष्टमिन्द्र । अनीलं वृत्सं
चरथाय माता स्वयं गातुं तन्व इच्छमानम् ॥ १० ॥ उत माता मदिपमन्वेनदमी
त्वा जहति पुत्र देवाः । अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो नितरं वि क्र-
मस्व ॥ ११ ॥ कस्ते मातरं विधवामचक्रच्छुं कस्त्वामजिषामचरन्तम् । कस्ते
देवो अर्धे मादिक आसीद्यत्प्राक्षिणाः पितरं पादगृह्य ॥ १२ ॥ अर्चन्त्या शुने
आन्त्राधि पेचे न देवेषु विविदे मदितारम् । अर्पयं जायाममदीयमानामधा मे
ह्येनो मध्वा जभार ॥ १३ ॥ २६ ॥ ५ ॥

॥ १६ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप् ।
२, ६ निचुत्रिष्टुप् । ३, ५, ८ त्रिष्टुप् । ४, ९ सुगिक पङ्क्तिः । ७, १० पङ्क्तिः । ११ निचु-
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ५, ८, ९ ध्रैवतः । ४, ६, ७, १०, ११ पञ्चमः ॥

॥ १६ एवा त्वामिन्द्र वज्रिभ्रत विधे देवामः सुहवाम ऊमाः । महापुमे
रोदसी वृद्धपुष्यं निरेकमिदृणने वृत्रहन्त्ये ॥ १ ॥ अवामृजन्त जित्रयो न देवा
भूवः मघाकिन्द्र मन्ययोनिः । अहन्नदि परिशयात्मणः प्र वर्तनीर्यदो विश्वधेनाः
॥ २ ॥ अनृणुवन्तं विषतमवृथमवृथमानं सुपुषाणमिन्द्र । सम प्रति प्रवत
आशयानमहि वज्रेण वि रिणा अपवेन् ॥ ३ ॥ अचोदयश्च्यवसा जाम वृष्टं
वार्यं वातस्तीक्ष्णीमिन्द्रः । इच्छा न्यान्नादुशमान ओजोऽवाभिनत्कुरुषः प-
र्वतानाम् ॥ ४ ॥ अमि प्र ददृजनयो न गम रथा इव प्र ययुः साकमद्वयः । अ-
सर्पयो तिमृत् उज्ज ऊर्मीन्वे नृता अ रिणा इन्द्र मिन्धून् ॥ ५ ॥ १ ॥ त्वं मही-
मवनि विधधेना तु गीतये वय्याय चरन्तीम् । अमियो नममजदणः सुतरणा
अकृषोरिन्द्र मिन्धून् ॥ ६ ॥ प्रायुवो नमन्वो न वक्रा ध्रुवा अपिन्वयुवतीर्ह-
तृणाः । धन्वान्यजो अगृहृषाणा अगोमिन्द्रः स्तयोदमुवन्तीः ॥ ७ ॥ पूर्वी-
रुषमः शरदश्च गृता वृत्रं जयन्ता अमृजदि मिन्धून् । परिष्ठिता अतृणद्वष्टा-
वाः सीरा इन्द्रः अर्वितवे पृष्टिष्या ॥ ८ ॥ वज्रीभिः पुत्रमपुवो अदानं निवेश-
आदरिव आ जभर्ष । व्यंक्षो अरुणददिमाशदानो निर्धुस्वच्छिदत्समरन्त पर्व ॥ ९ ॥

अ० ३ । अ० ६ । व० ५] २१३ [म० ४ । अ० २ । सू० २१ ।

प्र ते पूर्वाणि करणानि विमात्रिद्वौ आह विदुषे करांसि । यथायथा वृष्यानि
स्वगुर्तापीसि राजन्नर्याविवेपीः ॥ १० ॥ नृ पुत इन्द्र नृ गृणान इषं
जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिषो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः
सदासाः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ २० ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६ निच-
त्त्रिष्टुप् । ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ८, १० त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । ७, ९ स्वराट् पङ्क्तिः ।
११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६, ८, १० धैवतः । २, ७, ९, ११ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ आ न इन्द्रो दृगदा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ओजिष्टेभि-
र्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्तु त्वर्णिः पृतन्यून ॥ १ ॥ आ न इन्द्रो हरिभिर्यान्व-
च्छावाञ्चीनोऽवमे राधमे च । तिष्ठानि वज्री मधवा विरुशीमं यज्ञमनु नो वा-
जसातो ॥ २ ॥ इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत्सनिष्यमि क्रतुं नः । श्वघ्नीव
वज्रिन्मनये घनानां त्वया वयमयं आजिजयेम ॥ ३ ॥ उशन्तु पु यः सुमना उ-
पाके सोमस्य नु सुषुतस्य स्वधावः । पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्वसा ममदः पृष्टयेन
॥ ४ ॥ वि यो रगुश ऋषिभिर्नैवभिर्बुधो न पुङ्कः सण्यो न जेता । मय्यो न योषाममि
मन्यमानोऽच्छा विवक्षिम पुरुहुतामिन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्वः इन्द्रः स-
नादेव महसे जात उग्रः । आदतो वज्रं स्थविरं न भीम उदेव कोशं वसुना न्यष्टम् ॥ ६ ॥
न यस्य वर्ता जुनुषा न्वस्ति न राधस आमरीता मधस्य । उद्धावृषाणस्तविषीव उग्रास्म-
भ्यं दद्वि पुरुहूत गायः ॥ ७ ॥ ईक्षे गायः क्षयस्य चर्षणीनामुत व्रजमपवर्तामि गोनाम् ।
शिञ्जानरः समिधेषु प्रहावान्वस्वो राशिमभिनेतामि भूरिम् ॥ ८ ॥ कया तच्छृण्वे शच्या
शचिष्ठो यया कृणाति मुहु का चिदृष्वः । पुरु दाशुपे विचायेष्ठो अहोऽथा दधाति
द्वार्वेण जरित्रे ॥ ९ ॥ मा नो मर्थाग भग दद्वि तन्नः प्र दाशुपे दातवे भूरि य-
त्ते । नव्यं देष्णे शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः ॥ १० ॥ नृ
पुत इन्द्र नृ गृणान इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिषो ब्रह्म नव्यं धिया
स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ २१ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ७, १० भुरिष्टु-
पङ्क्तिः । ३ स्वराट् पङ्क्तिः । ११ निचृत् पङ्क्तिः । ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ६, ८, विराट्

अ० ३ । अ० ६ । व० ७] २१४ [म० ४ । अ० ३ । सू० २२ ।

त्रिष्टुप् । १ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ७, १०, ११ पञ्चमः । ४—६, ८, ९ धैवतः ॥

॥ २१ ॥ आ यात्विन्द्रो ज्वंसु जय न इह स्तुतः संधमादस्तु शूरः । वायु-
धानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्षौर्न जत्रमभिभूतिं पुण्यात् ॥ १ ॥ तस्येविह स्तवथ वृ-
ष्यानि तुविषुमन्स्य तुविराधसो नृन् । यस्य कर्तुर्विबुध्यो न सम्राट् माह्वा त-
रुत्रो अम्बसि कृष्टीः ॥ २ ॥ आ यात्विन्द्रो दिव आ पृथिव्या मनु समुद्रावुत वा-
पुरीषात् । स्वर्षादवसे नो मरुत्वान् परावतो वा सदेनादृतस्य ॥ ३ ॥ स्थुरस्य
रायो बृहतो य ईशे तमु एवाम विदधेध्विन्द्रम् । यो वायुना जयति गोमतीषु प्र
धृष्णया नयति वस्यो अन्ध ॥ ४ ॥ उप यो नमो नमसि स्तभायन्निर्यति वाचं
जनयन्धजध्वै । अञ्जमानः पुरुवार उर्ध्वरेन्दै कृण्वीत सदेनेषु होता ॥ ५ ॥ ५ ॥ धिया
यदि धिषयन्तः सरययान्तदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोदे । आ दुर्गेषाः पास्त्यस्य
होता यो नो महान्तं वरुणेषु वह्निः ॥ ६ ॥ सत्रा यदी मावेगस्य वृष्णः सिपेकि
शुष्मः स्तुवते भगव । गुहा यदीमौशिजस्य गोदे प्र यद्विये प्रायमे मदीय ॥ ७ ॥
वि यद्वरामि पर्वतस्य वृषे पयोभिर्जिन्वे अयां जगामि । विददगंगस्य गवयस्य
गोदे यदी वाजाय मध्ये वहेन्ति ॥ ८ ॥ भद्रा ते हस्ता मुकृतोत पाणी प्रयन्ताग
स्तुवते राधे इन्द्र । का ते निषलिः किमु नो मेमस्मि किं नोदुहु हपमे दातवा उ
॥ ९ ॥ एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सम्रादहन्ता वृत्रं वग्धिः पुरवे कः । पुरुषुत क-
त्वा नः शग्धि रायो मेवीय तेज्वसो देव्यस्य ॥ १० ॥ नू पुत इन्द्र नू गृणान
इषं जरित्रे नयो न पीपेः । अकारि ते हरित्रो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रुध्यः
सदासाः ॥ ११ ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ २२ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, १० निचृत्
त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ६ ७ त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ९ स्वरट् पङ्क्तिः ।
११ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—७, १० धैवतः । ८, ९, ११ पञ्चमः ॥

॥ २२ ॥ यज्ञ इन्द्रो जुजुषे यज्ञं वष्टि तन्नो महान्करति शुष्म्या चिन् । ब्रह्म
स्तोमं मघवा सोममुक्या यो अरमानं शर्वमा विभ्रदेति ॥ १ ॥ वृषा वृषन्धि
चतुरश्रिमस्येषुगो वाहुभ्यां नृत्तमः शचीवान् । श्रिये परुष्णीमुषमाण ऊर्णा यस्याः
पर्वीणि मरुताय विव्ये ॥ २ ॥ यो देवो देवतयो जायमानो महो वाजंभिर्महर्हिश्च
शुष्मैः । दधानो वज्रं बाह्वोरुशन्तं धाममेन रजयत्प्र भूम ॥ ३ ॥ बिम्बा रोषांसि

अ० ३ । अ० ६ । व० १०] २१५ [म० ४ । अ० ३ । सू० २३ ।

प्रवत्तश्च पूर्वोर्ध्वोर्ध्वज्जनिमन्त्रेजत चाः । आ मातरा भरति शुष्म्या गोर्नृवत्परि-
जमन्नोनुवन्त वाताः ॥ ४ ॥ ता तू ते इन्द्र महतो महानि विश्वेष्वित्सर्वेनेषु प्रवाच्याः ।
यच्छूर धृष्णो धृपता दधृष्वानहि वज्रेण शवसाविवेपीः ॥ ५ ॥ ७ ॥ ता तू ते
सत्या तुविनृमण विश्वा प्र धेनवः सिस्रते वृष्ण ऊर्ध्वः । अर्धा इ त्वद्वृषमणो
मियाणाः प्र सिन्धवो जवसा चक्रमन्त ॥ ६ ॥ अत्राह ते हरिस्ता उ देवीरवो-
मिरिन्द्र स्तवन्त स्वमारः । यस्मीमनु प्र मुचो बद्धधाना वीर्यामनु प्रसिति स्यन्द-
यध्यै ॥ ७ ॥ पिपिळे अंशुर्मद्यो न सिन्धुग त्वा शमी शशमानस्य शक्तिः । अस्म-
द्यक्षशुशुचानस्य यम्या आशुने रश्मिं तुव्योजसं गोः ॥ ८ ॥ अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि
ज्येष्ठा नृमणानि सत्रा महुरे सदांसि । अस्मभ्यं वृत्रा मुहनानि रन्धि जहि वध-
र्वनुषो मन्यस्य ॥ ९ ॥ अस्माकमिन्सु मृणुहि त्वमिन्द्रास्मभ्यं चित्रां उप माहि वा-
जान् । अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरन्धीरस्माकं सु मघवन्वोधि गोदाः ॥ १० ॥ नू
पुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो न पीरः । अकारि ते हरियो ब्रह्म नव्यं धि-
या स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ ८ ॥

॥ २३ ॥ १—११ चामदेव ऋषिः ॥ १—७, ११ इन्द्रः । ८, १० इन्द्र ऋतदेवो वा
देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ७, ८, ९ त्रिष्टुप् । ४, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६ भृगिक्
पङ्क्तिः । ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ७—१० धैवतः । ५, ६, ११ पञ्चमः ॥

॥ २३ ॥ कथा महामवृधत्कस्य होतुर्येवं जुषाणो अभि सोममूर्धः । पिबन्नुशानो
जुषमाणो अन्धो ववच ऋध्वः शुचते धनाय ॥ १ ॥ को अस्य वीरः सधमादपाप
समानंश मुपतिभिः को अस्य । कदस्य चित्रं चिकिते कदूती वृधे भुवच्छशमा-
नस्य यज्योः ॥ २ ॥ कथा मृणोति दूयमानमिद्रः कथा शृणवन्नवसामभ्य वेद ।
का अभ्य पूर्वोरुमातयो ह कुर्येनमाहुः पपूरि जरित्रे ॥ ३ ॥ कथा सत्रार्धः श-
शमानो अस्य नशदमि द्रविणं दीध्यानः । देवो भुवन्नवेदा म अतानां नमो ज-
गुम्वा अभि यज्जुजोषत् ॥ ४ ॥ कथा कदस्या उपसो व्युष्टौ देवो मर्तस्य मुख्यं
जुजोष । कथा कदस्य मुख्यं सखिभ्यो ये अस्मिन्कामं सुयुजं ततसे ॥ ५ ॥ ६ ॥
किनादमत्रं मुख्यं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम । श्रिये मुदशो वपुस्य
सर्गाः स्वर्णे चित्रतममिष आ गोः ॥ ६ ॥ दुहं जिघांसन्ध्वरसमनिन्द्रा तेतिके
तिग्मा तुजमे अनीका । अण्णा चिषत्रे अणया न उग्रो दूर अज्ञाता उपसौ

अ० ३ । अ० ६ व० १२] २१६ [म० ४ । अ० ३ । सू० २४ ।

बवाधे ॥ ७ ॥ अतस्य हि शुरुषः सन्ति पूर्वीर्ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति ।
 अतस्य श्लोको बधिरा ततर्द्ध कर्णा बुधानः शुचमान आयोः ॥ ८ ॥ अतस्य
 दृढा धरुणानि सन्ति पुरुषि चन्द्रा वपुषे वपुषि । अतेन दीर्घमिषण्णन्त पृष्ठं अ-
 तेन गाव अतमा विवेशुः ॥ ९ ॥ अतं येषान अतमिद्वेनोत्पुतस्य शुष्मस्तुरया
 उ गव्युः । अतायं पृथी बहुले गर्धारे अतायं धेनू परमे दुहाते ॥ १० ॥ नृ पुत
 इन्द्र नृ गृह्णान इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारिते हरियो ब्रह्म नव्यं धिया स्वाभ
 रुध्यः सदासाः ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ २४ ॥ १—११ वामदेव अयिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ७ त्रिष्टुप् । ३,
 ६ निचृष्टिष्टुप् । ४ विराट् त्रिष्टुप् । २, ८ भुक्ति पङ्क्तिः । ६ स्वराट् पङ्क्तिः । ११ निचृत्
 पङ्क्तिः । १० निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-४, ७, ९ ध्रुवतः । २, ६, ८, ११ पञ्चमः ।
 १० गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ का सुष्टुतिः शर्वसः मुनुमिन्द्रमर्वाचीनं राधस आ ववर्तन् । दृदिहि
 वीरो गृह्णते वसन्ति स गोपतिनिष्पिधो नो जनासः ॥ १ ॥ स वृषहृत्ते हव्यः स
 इड्यः स सुष्टुत इन्द्रः सन्यगधाः । स यामन्ना मघत्रायन्याय ब्रह्मण्यते सुर्वये व-
 रिवो धातु ॥ २ ॥ तमिन्नरो वि ह्वयन्ते सर्गिके गिरिकांमस्तन्वः कृणवत त्राम् ।
 मिथो यस्यागामुभयासो अग्न्यग्नेस्तोक्तस्य ननयस्य सार्ता ॥ ३ ॥ कनूयन्ति चि-
 तयो योग उग्राशुपाणामो मिथो अर्णसार्ता । स यद्विशोऽवृहन्त युध्ना आदि-
 क्षेम इन्द्रयन्ते अर्माके ॥ ४ ॥ आदिद्ध नेम इन्द्रियं यजन्त आदिन्नाकिः पुंगोऽशौ
 रिरिच्यात् । आदिन्योषो वि पृथ्यादभुर्ग्रीनादिज्जुजोप वृषमं यजन्त्य ॥ ५ ॥
 ११ ॥ कृषोन्यस्मै वरिवो य इत्यन्द्राय सोममुशने मुनोर्नि । सध्रीचीनेन मनमा-
 विवेनन्तमित्सखायं कणुते समत्सु ॥ ६ ॥ य इन्द्राय मुनवन्मोर्ममय पचन्पृक्की-
 क्त भुज्जानि धानाः । प्रानि मनायो रुचयानि हर्यन्तस्मिन्दग्धपणं शुष्ममिन्द्रः ॥ ७ ॥
 यदा संपयं व्यचेष्टधावा दीर्घं यदाजिमम्यरुयदयः । अविक्कट्पणं पत्न्यन्वा दु-
 गोष आ निशितं सोममुद्धिः ॥ ८ ॥ भूयसा वस्नमेवस्कनीयोऽर्विकीतो अकानिषं
 पुनर्बन् । स भूयसा कनीयो नारिरेचीदीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ॥ ९ ॥ क
 इमं दशभिमेन्द्रं कीक्षाति धेनुभिः । यदा वृत्राणि जह्वन्तुदधेनं मे पुनर्ददत् ॥ १० ॥
 नृ पुत इन्द्र नृ गृह्णान इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरियो ब्रह्म नव्यं
 धिया स्वाभ रुध्यः सदासाः ॥ ११ ॥ १२ ॥

अ० ३ । अ० ६ । व० १५] २१७ [म० ४ । अ० ३ । सू० २६ ।

॥ २५ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत् पङ्क्तिः ।
२, ८ स्वराट् पङ्क्तिः । ४, ६ भुक्ति पङ्क्तिः । ३, ५, ७ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—
१, २, ४, ६, ८ पञ्चमः । ३, ५, ७ धैवतः ॥

॥ २५ ॥ को अथ नर्यो देवकीम उगभिन्दस्य सख्यं जुजोष । को वा महेऽवसे
पार्याय मर्मिदे अग्नौ सुतमोम इष्टे ॥ १ ॥ को नानाम वचसा मोम्याय मनायुवी
भवति वस्ते उम्नाः । क इन्द्रस्य युज्यं कः संखित्वं को आत्रं वष्टि कवये क उती
॥ २ ॥ को देवानामवो अथा वृणोति क आदिन्याँ आदिति श्योतिरीष्टे । क-
स्थाश्वितान्विन्द्रो अग्निः सुतस्यांशोः पिबन्ति मनुमाविबेनम् ॥ ३ ॥ तस्मा अग्नि-
मरितः शर्म यंसज्जयोक्पयान्मर्योचरन्तम् । य इन्द्राय मनुवामेन्याह नरे नर्याय
नृतमाय नृणाम् ॥ ४ ॥ न ते जितन्ति बृहदो न दध्रा उर्वे रा आदितिः शर्म यंस-
त् । प्रियः सुकृन्मिय इन्द्रं मनायुः प्रियः सुमावीः प्रियो अस्य मोमी ॥ ५ ॥ १३ ॥
सुप्रव्यः प्राशरालेप वीरः सुध्वं पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः । नार्युष्वेरापिने सखा
न जाभिः प्राव्यावनेदवाचः ॥ ६ ॥ न देवतां पणिना सख्यमिन्द्रोऽमुन्वता
सुतपाः सं गृणीते । आस्य वेदः श्रिदति हन्ति नृगं वि सुध्वये पक्रये केवलो
भूत् ॥ ७ ॥ इन्द्रं परेऽपरे मय्यमाम इन्द्रं यान्तोऽवमिताश इन्द्रम् । इन्द्रं श्रियन्ते
उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाजयन्तो हवन्ते ॥ ८ ॥ १४ ॥

॥ २६ ॥ १—७ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । २
भुक्ति पङ्क्तिः । ३, ७ स्वराट् पङ्क्तिः । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराट्त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—३, ७ पञ्चमः । ४—६ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ अहं मनुभवं भूरिचाहं कवीयँ अषिरस्मि विषः । अहं कुन्स-
मार्जुनेयं न्यृञ्जेऽहं कविरुशना पश्यता मा ॥ १ ॥ अहं भूमिमददामार्यायाहं बृष्टि
वाशुपे मन्याय । अहपो अनयं वावशाना ममे देवामो अनु केतमायन् ॥ २ ॥
अहं पुरो मन्दमानो व्यैरं नवं साकं नवतीः शम्बरस्य । शततमं वेश्यं सर्वतांता
दिबोदासमतिथिग्वं यदावम् ॥ ३ ॥ म सु प विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र श्येनः
श्येनेभ्य आशुपत्वा । अचक्रया सन्स्वधया सुण्णो हव्यं मरुन्मनवे देवजुष्ठम्
॥ ४ ॥ मरुद्यदि विरतो वेदिजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि । तृषं ययौ म-
धुना सोम्यजोन भवो विरिदे श्येनो अत्र ॥ ५ ॥ अजीपी श्येनो ददमानो अंशुं
परावतः शकुनो मन्द्रं मदम् । सोमं मरुदाहृशो देवावाग्निबो अमुष्मादुतरावा-

अ० ३ । अ० ६ । व० १८] २१८ [म० ४ । अ० ३ । सू० २६ ।

दाय ॥ ६ ॥ आदाय रयेनो अमरत्सोमं सहस्रं सर्वां अपुर्तं च साकम् । अत्रा
पुरन्धिरजहादरातीर्महे सोमस्य मूरा अमूरः ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ २७ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । २
विराट् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ५ निचृच्छकरी ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ गर्भे तु सभन्वेषामवेदमहं देवानां जनिमानि विश्वा । शतं मा
पुर आयसीररक्षसर्ध रयेनो जवसा निर्दीयम् ॥ १ ॥ न या स मामपु जोषं
जभाराभीमाम त्वक्षसा वीर्येण । ईमां पुरन्धिरजहादरातीरुष वातां अतरच्छू-
शुवानः ॥ २ ॥ अत्र यच्छयेनो अस्वतीदधु घोरि यद्यदि वानं ऊहुः पुरन्धिम् ।
सुजयदस्मा अत्र ह क्षिपज्यां कुशानुरग्ना मनमा भृगयन् ॥ ३ ॥ अजिप्य
ईमिन्द्रावतो न भुञ्चुं रयेनो जमार वृणो अभि ष्णोः । अन्तः पतत्पतय्यस्य
पर्णमधु यामनि प्रसितस्य तद्वेः ॥ ४ ॥ अर्धं त्वेनं कलशं गोभिरङ्गमोपिप्यान्
मघवां शुक्रमन्धेः । अनुयुभिः प्रयतं मध्नो अमभिन्द्रो मदाय प्रति धत्पिबध्यै
शूरो मदाय प्रति धत्पिबध्यै ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ २८ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रासोमौ देवते ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । ३
विराट् त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । २ भुरिक पङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४ धेवतः ।
२, ५ पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ त्वा युजा तत्र तन्मोम सत्य इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः । अ-
हक्षहिमिषान्सम मिन्धुनरावृणोदधिदितेन ग्वानि ॥ १ ॥ त्वा युजा नि सिद-
त्सुयस्येन्द्रश्चक्रं सहसा मघ इन्द्रो । अग्निं षणुना वृहता वर्तमानं मघो दुहो
अपे विश्वायु धायि ॥ २ ॥ अमभिन्द्रो अर्दहदग्निमिन्द्रो पुरा दस्युन्मध्यन्दिनाद-
र्भाके । दुर्गे दुराणे कत्वा न यानां पुरु महसा शर्वा नि बर्हान् ॥ ३ ॥ विश्व-
स्मात्सीमधुमौ इन्द्र दस्युन्विशो दार्मीरकुशोरप्रशस्ताः । अबाधेषाममृषानं नि
शत्रुनर्विन्देयामपचिदि वध्वैः ॥ ४ ॥ एवा सत्यं मघवाना युवं तदिन्द्रं सो-
मोर्बमरव्यं गोः । आर्दहेतमपिहितान्यभां गिरिचयुः साक्षिचतुष्टाना ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ २९ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् । ३
निचृत्त्रिष्टुप् । ४, २ त्रिष्टुप् । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ४ धेवतः । ५ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ६ । व० २१] २१६ [म० ४ । अ० ३ । सू० ३० ।

॥ २९ ॥ आ नः स्तुत उत वाजंभिह्वनी इन्द्रं यहि हरिर्मिन्दमानः ।
निगमिर्ह्यः सर्वना पुरुषयाङ्गुपेर्मिगृगानः सत्यगंधाः ॥ १ ॥ आ हि प्पा याति
नर्धश्चिक्त्वान्दुयमानः सोतृभिरुप यज्ञम् । स्वश्वो यो असीर्मुर्मन्यमानः सुष्वा-
णेभिर्मिदति सं ह वीरैः ॥ २ ॥ श्रावयेदस्य कर्णा वाजयध्ये जुष्टामनु प्र दिशं
गन्तव्यै । उष्ट्रावृषाणो गधसे तृविष्णान्कर्त्तु इन्द्रः सुतीर्थामयं च ॥ ३ ॥ अ-
च्छा यो गन्ता नाधमानमृती इत्या विप्रं हवमानं गुणन्तम् । उप त्मनि दधानो
धुषांशून्सहस्राणि शतानि वज्रबाहुः ॥ ४ ॥ त्वोनामो मधवाभिन्त्र विप्रा वधं
ते स्याम सूरयो गुणन्तः । भेजानामो बृहद्विवस्य गाय आकार्यस्य द्रावने
पुरुषोः ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ ३० ॥ १—२४ वामदेव ऋषिः ॥ १—८ १२—२४ इन्द्रः । ९—११ इन्द्र उपाख्य
देवते ॥ छन्दः—१, ३, ७, ८, ११, १२, १३, १८, १९, २३ निचव्रायत्री । २, १०, ७, १३,
१४, १५, १७, २१, २२ गायत्री । ४, ६ विगाड गायत्री । २० पिशालिकामध्या गायत्री ।
८, २४ विगाडनुष्टुप ॥ स्वराः—१—७, ८—२३ यङ्जः । ८, २४ ऋषभः ॥

॥ ३० ॥ नर्किगिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायौ अस्ति वृत्रहन् । नर्किगवा यथा
त्वम् ॥ १ ॥ सत्रा ते अमुं कुशयो विश्वा चक्रेव वावृतुः । सत्रा महौ अंसि भु-
तः ॥ २ ॥ विधे चनेदना त्वा देवान इन्द्र युयुधुः । यदहा नक्तुमातिरः ॥ ३ ॥
यत्रोत वाग्निभ्यश्चक्रं कुन्त्याय युध्वते । मृगाय इन्द्र सूर्यम् ॥ ४ ॥ यत्र देवौ
अघायतो विश्वौ आयुष्य एक इत् । त्वमिन्द्र वनेगहन ॥ ५ ॥ १६ ॥ यत्रोत
मर्त्याय कमरिणा इन्द्र सूर्यम् । प्रावः जचीभिरेतसम् ॥ ६ ॥ किमाहुतांसि वृत्र-
हन्मघवन्मन्युमत्तमः । अत्राह दानुमानिरः ॥ ७ ॥ एतदेदुत वीर्यमिन्द्र चक्रे
पौंसम् । स्त्रियं यदुद्दिगायुतं वर्धादुदितरं दिवः ॥ ८ ॥ दिवाधिद्वा दुहितरं
महान्महीयमानाम् । उषामिन्द्र सं पिणक् ॥ ९ ॥ अपोषा अनसः सरत्तन्नि-
ष्टादहं बिभ्युषी । नि यत्सीं शिश्रयदृषा ॥ १० ॥ २० ॥ एतदस्या अनः शये
सुमंश्चिष्टं विषाश्या । सुमारं सीं परावतः ॥ ११ ॥ उत मिन्धुं विबाल्यं वित-
स्यानामधि धर्मि । परिं छा इन्द्र मायया ॥ १२ ॥ उत शुष्णस्य धृष्ण्या प्र मृ-
षो अमि वेदनम् । पुरो यदस्य सम्पिणक् ॥ १३ ॥ उत दामं कौलितुं वृहनः
वर्षेतादधि । अवाहभिन्त्र शम्भ्वम् ॥ १४ ॥ उत दामस्य वृचिनः सरस्वाधि

अ० ३ । अ० ६ । व० २६] २२० [म० ४ । अ० ३ । सू० ११ ।

शतावधीः । आधि पञ्च प्रधिरिव ॥ १५ ॥ २१ ॥ उत त्मं पुत्रममुत्रः परावृत्तं श-
तक्रतुः । उक्थेविन्द्र आभजत् ॥ १६ ॥ उत त्या तुवेशादद् अस्नातारा शची-
पतिः । इन्द्रो विद्रो अपास्यत् ॥ १७ ॥ उत त्या सुय आर्या मरयोऽरिन्द्र पारतः ।
अर्याचित्ररथावधीः ॥ १८ ॥ अनु द्वा जहिता नयोऽन्धं श्रोणं च वृत्रहन् । न
तर्त्तं सुगनमष्टवे ॥ १९ ॥ शतमरमन्मयीनां पुराभिन्द्रो वरास्यत् । दिवोदामाय
दाशुषे ॥ २० ॥ २२ ॥ अस्वापयहमीतये महस्वा त्रिशतं ह्यैः । दामानामिन्द्रो
मायया ॥ २१ ॥ स धेदुतासि वृत्रहन्ममान इन्द्र गोपतिः । यस्ता विश्वानि चि-
च्युषे ॥ २२ ॥ उत नुते यदिन्द्रियं करिष्या इन्द्र पौम्यम् । अद्या नक्रिष्टदा मि-
नत् ॥ २३ ॥ वामं वामं त आदुर् देवो देदात्य मा । वामं पृथा वामं मगो वामं
देवः कुरुळ्ती ॥ २४ ॥ २३ ॥

॥ ३१ ॥ १—१५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, ८, ९, १०, १५
गायत्री । २, ६, १२, १३, १५ त्रिचन्द्रायत्री । ३ त्रिचन्द्रायत्री । ४, ५ विराडगायत्री ।
११ विरोल्लिकामध्या गायत्री ॥ पद्यः स्वरः ॥

॥ ३१ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदती सुदावृधः मग्वा । कया शचिष्ठया वृ-
ता ॥ १ ॥ कस्त्वा सत्या मदीनां महिष्ठो मन्मदध्वयः । वृद्धा चिदारुजे वसु
॥ २ ॥ अमी पु णः सखीनामहिता जगित्गाम् । शतं भवाम्पुनिभिः ॥ ३ ॥
अमी न आ ववृन्व चक्रं न वृत्तमवेनः । निद्रुद्धिश्चपणीनाम् ॥ ४ ॥ प्रवता हि
कतूनामा हा पदेव गच्छमि । अभाक्षि सूर्य मचा ॥ ५ ॥ २४ ॥ सं यत्त इन्द्र
मन्यवः सं चक्रार्थं दधन्विः । अध न्वे अध सूर्ये ॥ ६ ॥ उत स्मा हि त्वाप्राहृ-
रिन्मघवानं शचीपते । दानाग्मविर्दाधयुम् ॥ ७ ॥ उत स्मा गृध इन्परि शशपा-
नार्य सुन्वते । पुरु चिन्महमे वसु ॥ ८ ॥ नहि प्मा ते शतं चन राधो वरन्त
आमुरः । न च्यान्नानि करिष्यन्तः ॥ ९ ॥ अस्मा अवन्तु ते शतमस्मान्महस्व-
तयः । अस्मान्निश्वा अभिष्टयः ॥ १० ॥ २५ ॥ अस्मा इहा वृक्षांश्च मरुयाय
स्वस्तये । महो गये दिन्मते ॥ ११ ॥ अस्मा अविददि विश्वेन्द्र गया परीक्ष-
सा । अस्मान्निश्वाभिरुतिभिः ॥ १२ ॥ अस्मभ्यं नो अपा वृधि व्रजो अस्नेव
गोमतः । नवाभिरिन्द्रोतिभिः ॥ १३ ॥ अस्माकं धृष्ण्या रथो युमो इन्द्रानप-
प्युतः । गरुडश्चयुरायत ॥ १४ ॥ अस्माकमुत्तमं कृधि भवो देवेषु सूर्य । वषिष्ठे
वामिरोषरि ॥ १५ ॥ २६ ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० १] २२१ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३३ ।

॥ ३२ ॥ १—२४ वामदेव ऋषिः ॥ १—२२ इन्द्रः । २३, २४ इन्द्राश्वौ देवते ॥
छन्दः—१, ८, ६, १०, १४, १६, १८, २२, २३ गायत्री । २, ४, ७ वितङ्गायत्री । ३, ५,
६, १२, १३, १५, १६, २०, २१ निवृद्धगायत्री । ११ पिरीलिकामन्वा गायत्री । १७
पाणिनिवृद्धगायत्री । २४ स्वराहार्वा गायत्री च ॥ बृजः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ आतूनं इन्द्र वृत्रहन्स्माकमर्धमा गहि । महान्मरीर्मिरुतिमिः ॥ १ ॥
भूमिभिदयामि नृत्तुजिग । चित्र चित्रिणीष्वा । चित्रं कृणोष्यतये ॥ २ ॥ वृत्रे
मिषिच्छश्यामं हमि वार्धन्तमोजमा । सखिभिरे त्वे सचा ॥ ३ ॥ व-
यमिन्द्र त्वे सचा वयं त्वामि नोनुमः । अस्मांश्चमौ उदुदव ॥ ४ ॥ स नमि-
त्रामिन्द्रिवो जन्वषामिन्द्रिभिः । अनाधृष्टाभिग गहि ॥ ५ ॥ २७ ॥ भूयामो पु
त्वावतः मत्वाय इन्द्र गोमनः । युजो वाजाय धृष्ये ॥ ६ ॥ त्वं वृक ईशिष इन्द्र वा-
जम्य गोमनः । स नो यन्धि महीमिषम् ॥ ७ ॥ न त्वा वरन्ते अन्यथा यहि-
त्ससि स्तुतो मधम् । स्तोत्रम्य इन्द्र गिर्वणः ॥ ८ ॥ अमि त्वा गोमा गिरान्-
वत प्र दावने । इन्द्र वाजाय धृष्ये ॥ ९ ॥ प्र ते वोचाम वीर्या मन्दमान
आरुजः । पुरो दासीरमीत्ये ॥ १० ॥ २८ ॥ ता ते गृणन्ति वेधसो यानि च-
कर्ध पौष्पा । स्तुतो विन्द्र गिर्वणः ॥ ११ ॥ अवीवधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोम-
वाहमः । ऐषु धा वीर्यवर्णः ॥ १२ ॥ यषिद्धि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम् ।
तं त्वा वयं हवामहे ॥ १३ ॥ अवीर्नानो वमो मवाप्मे सु मन्व्यान्धमः । सोमा-
नामिन्द्र सोमपाः ॥ १४ ॥ अस्माकं त्वा मनीनामा स्तोम इन्द्र यच्छतु । अवीगा
वर्तया हरी ॥ १५ ॥ पुरोवाशं च नो घमो जोषयामे गिरिश्च नः । वृधयुरिव
योषणाम् ॥ १६ ॥ २९ ॥ महस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीवहे । शनं सोमस्य
स्वयः ॥ १७ ॥ महस्रा ते शना वयं गवामा व्यावयाममि । अम्प्रा राध एतु ते
॥ १८ ॥ दश ते कलशानां दिग्ययानामधीमहि । भूरिदा असि वृत्रहन् ॥ १९ ॥
भूरिदा भूरि देहि नो मा दध्नं भूया भर । भूरि पेदिन्द्र दित्ससि ॥ २० ॥ भू-
रिदा धामि भुनः पुरुषा शूर वृत्रहन् । आ नो मजस्व राधासि ॥ २१ ॥ प्र ते वृधू
विबधन्त शंसांमि गोपणा नपात् । माभ्यां गा अनु शिश्रयः ॥ २२ ॥ कनीन-
केव विवधे नवे वृषदे अर्धके । वृधू यामेषु शोभेने ॥ २३ ॥ अरं म उज्याम्बो-
रमनुज्याम्बो । वृधू यामेषु जिधा ॥ २४ ॥ ३० ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ अमबो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् विष्टुप् ।

अ० ३ । अ० ७ । व० ३] २२२ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३४ ।

१, ४, ५, ११ त्रिष्टुप् । ३, ६, १० तित्तिष्टुप् । ७, ८ भुक्तिः पङ्क्तिः । ९ स्वराट् पङ्क्तिः ॥
स्वराः—१—६, १०, ११ धैवतः । ७—८ पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ प्र ऋभ्यो दूतमिव वाचमिष्य उपस्मिरे श्वेतीं धेनुमीले । ये वा-
तजूतास्तरणिभिरेवैः परि द्यां सृणो अयमो वसुधुः ॥ १ ॥ यदारमकृद्भुमवः त्रि-
ष्टुभ्यो परिविष्टी वेषणा दंमनाभिः । आदिदेवानामुप सख्यमायन्धीरासः पुष्टि-
मंहन्मनायै ॥ २ ॥ पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सता पूर्व जग्णा शशाना । ते
वाजो विभ्र्वा ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुष्मरसो नोऽवन्तु यज्ञम् ॥ ३ ॥ यत्संवत्सममवो
गामरक्षन्त्यत्संवत्सममवो मा अपिंशन् । यत्संवत्सममवो नभासो अस्यास्ताभिः श-
मीभिरमृतत्वमाशुः ॥ ४ ॥ उष्टु आह चमसा दा कुरेति कर्नायान्त्रीन्कृण्वामे-
त्पाह । कनिष्ठ आह चतुर्गम्कुरेति त्वष्ट ऋमवस्तन्यनयदत्तो वः ॥ ५ ॥ १ ॥
सत्यमृचुनेर एवा हि चक्रुर्नु स्वधाममवो जग्मुस्ताम् । विभ्राजमानाश्चमसो अ-
देवावेनश्चष्टा चतुरो ददृशान् ॥ ६ ॥ द्वादश धृन्यदगोद्यस्यातिध्ये रणभुमवः
ससन्तः । सुषेत्राकृण्वन्त्यन्त मिन्युन्यन्त्यातिप्रसोपधीर्निगमापः ॥ ७ ॥ ग्यं
ये चक्रुः सुवृते नरेष्टा ये धेनुं विश्वजुर्व विश्वरूपाम् । त आ तदन्त्यमवो रयि
नः स्ववसः स्वपसः सुहन्ताः । ८ ॥ अगो ह्येयामनुपन्त देवा अभि कृत्वा मनसा
दीप्यानाः । वाजो देवानामभवन्सुकुर्मन्त्रस्य ऋभुता वरुणस्य विभ्र्वा ॥ ९ ॥ ये
हरी मेधयोऽथा मरुत इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अथा । ते रायमरोषं द्रविणा-
न्यस्मे धृष्व ऋमवः क्षेमयन्तो न मित्रम् ॥ १० ॥ द्वादहः प्रीतिपुत शो मदी धुने
ऋते आन्तस्य सख्याय देवाः । ते नूनमस्मे ऋमवो वसन्ति तूर्तयि अस्मिन्म-
वने दधात ॥ ११ ॥ ९ ॥

॥ ३४ ॥ १—११ यामदेव ऋषिः ॥ श्रुतः देवता ॥ छन्द—१ त्रिष्टुप् । २
भुक्तिः त्रिष्टुप् । ४, ६, ७, ८, ९ तित्तिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । ३ । ११ स्वराट् पङ्क्तिः ।
५ भुक्तिः पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१, २, ४, ६—१० धैवतः । ३, ५, ११ पञ्चमः ॥

॥ ३४ ॥ ऋभुर्विभ्र्वा वाज इन्द्रो नो अक्षेमं यज्ञं रत्नधेयोप यात । इदा
हि वो ध्रिषद्या देव्यहामघात्पीति सं मदा अगमता वः ॥ १ ॥ विद्वानासो जन्म-
नो वाजरत्ना उत ऋतुभिर्ऋमवो मादयध्वम् । सं वो मदा अगमन्तं सं पुराण्विः
सुवीरांस्ते रयिभेरयध्वम् ॥ २ ॥ मयं वो यज्ञं ऋमवोऽकारि यमा मनुष्यत्वादिवो

अ० ३ । अ० ७ । व० ६] २२३ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३५ ।

दधिध्वे । प्र बोद्धी जुमुपाणामो अस्थुग्भूत विश्वे अभियोत वाजाः ॥ ३ ॥
अभूद् वो विभूते रत्नधेयमिदा नरो द्वाशुपे मर्त्याय । पिबत वाजा अमवो ददे
षो महिं तूर्तं यं सर्वनं मदाय ॥ ४ ॥ आ वाजा यातोषे न अमुचा महो नरो द्र-
विणसो गृणानाः । आ वः पीतयोऽभिपित्वे अह्नामिमा अस्तं नवस्व इव गमन्
॥ ५ ॥ ३ ॥ आ नपातः शवसो यातनोपेमं यज्ञं नमसा द्यमानाः । सजोषसः
सुरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः ॥ ६ ॥ सजोषा इन्द्र वरुणेन
सोमै सजोषाः पाहि गिर्वयो मरुद्भिः । अघ्रेयामिश्चतुषामिः सजोषा ग्नापत्नी-
मी रत्नधामिः सजोषाः ॥ ७ ॥ सजोषम आ तिन्येर्मादयध्वं सजोषस अमवः
पर्वतेभिः । सजे पमो देव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुमी रत्नधेभिः ॥ ८ ॥ ये अ-
श्विना ये पितरा य ऊनी धेनु ततक्षुश्चमवो ये अश्वा । ये असंश्रय अघ्रेयोदमी ये
विभ्वो नरोः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ ९ ॥ ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रायि धृत्य वसु-
मन्तं पुरुषम् । ते अघ्रेया अमवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणन्ति ॥ १० ॥
नापाभूत न बोधीतृपामानिःशस्ता अमवो यज्ञे अस्मिन् । समिन्द्रेण मदध सं
मरुद्भिः सं राजमी रत्नधेयाय देवाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ३५ ॥ १-६ वामदेव अग्निः ॥ अमवो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ७, ९
तिलत् त्रिष्टुप् । = त्रिष्टुप् । ३ भुक्ति पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४,
६—१ धेयतः । ३, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ इहोप यात शवसो नपातः सौधन्वना अमवो मापे भूत । अस्मि-
न्दि यः सर्वने रत्नधेयं गन्धिवद्रमनुवो मदासः ॥ १ ॥ आगभृणामिह रत्नधेय-
मभुत्सोमस्य सुपुतस्य पीतिः । सुकृत्यया यत्स्वपस्यया चै एकं विचक्र चमसं चतुर्धा
॥ २ ॥ व्यकृणोत चमसं चतुर्धा सखे वि शिवेन्यब्रवीत । अथैत वाजा अमृत-
स्य पन्थां गणं देवानाममवः सुहस्ताः ॥ ३ ॥ किमयः भिष्वमस एष आस यं
काव्येन चतुरां विचक्र । अथा सुनु चं सर्वनं मदाय पात अमवो मधुनः सोम्य-
स्य ॥ ४ ॥ शच्याकर्त पितरा युवाना शच्याकर्त चमसं देवसानम् । शच्या हरी
धनुतरावतष्टेन्नुवाहृमया वाजरत्नाः ॥ ५ ॥ ५ ॥ यो वः मुनोत्यभिपित्वे अह्ना तीव्रं
वाजामः सर्वनं मदाय । तस्मै रायिपमवः सर्ववीरमा तक्षत वृषणो मन्दसानाः ॥ ६ ॥
आतः सुतमपिबो हर्यश्च माध्यन्दिनं सर्वनं केवलं ते । सपृथुभिः पिबस्व रत्न-
धेभिः सखी वा इन्द्र चक्रे सुकृत्या ॥ ७ ॥ ये देवासो अभवता सुकृत्या रथेवा

अ० ३ । अ० ७ । व० ९] २२४ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३७ ।

इवेरधि दिवि निषेद । ते रत्नं धातु शवसो नपातः सौधन्वना अमवतामृतासः
॥ ८ ॥ यत्तृतीयं सर्वनं रत्नधेयमकुण्ठं स्वपस्या सुहस्ताः । तदमवः परिषिक्तं
व एतत्सं मदभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम् ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ३६ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ अमवो देवता ॥ छन्दः—१, ६ ८ स्वरान्द
त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ विराट् जगती । ७ जगती ॥ स्वरः—१, ६, ८, ९
धैवतः । २—५, ७ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ अतस्यो जातो अमवोऽशुक्लः ॥ ग्यास्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः ।
महत्तद्वो वेद्यस्य प्रवाचनं गाममवः पृथिवीं यच्च पुष्यं ॥ १ ॥ ग्यां ये चक्रः
सुवर्तं सुचेतसोऽविह्वरन्तं मनसस्सगि ध्याया । तौ ऊ न्वस्य सर्वनस्य धीतय आ
वो वाजा अमवो वेदयामामि ॥ २ ॥ तद्वो वाजा अमवः सुवाचनं देवेषु विभ्वो
अमवन्वमहित्वनम् । जिवी यमन्ता पुनरं मताजुग पुनर्गुवाजा चग्याय तद्यथ
॥ ३ ॥ एकं वि चक्र चमं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणां धीतिभिः । अथा
वेवेष्टमृतत्वमानस श्रुती वाजा अमवन्तद्व उवध्यम् ॥ ४ ॥ अमवो रविः
मध्यमश्रवस्तमो वाजश्रुतामो यमजीजनश्रवः । विस्वतष्टो विदधेय प्रवाच्यो यं
देवामोऽव्या स विचर्यणिः ॥ ५ ॥ ७ ॥ स वाज्यर्वा म अविचर्यस्या स
शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरः । स रायसोपं स सुवीर्यं दधे यं वाजो विभ्वो
अमवो यमविषुः ॥ ६ ॥ श्रुष्ट वः पेशो अर्धि ध वि दशतं प्तोमो वाजा अम-
वस्तं जुनुष्टन । धीगमो दि ष्टा क्रायो विप्रश्चिन्तान्व एना ब्रह्मणा वेदयामसि
॥ ७ ॥ ययस्मभ्यं विपगाभ्यस्परि विहामो विश्वा नयाणि मांजसा । धुमन्तं
वाजं नृषशुभ्रमन्तमना नो रविभूमवस्तज्जता वयः ॥ ८ ॥ इह मजापिह रवि र-
राखा इह श्रवो श्रीग्वनवता नः । येन वयं चितयेमन्यन्यान्तं वाजं चित्रमृमवो
इदा नः ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ३७ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ अमवो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् । २
त्रिष्टुप् । ३, ८ निवृत् त्रिष्टुप् । ४ पङ्क्तिः ॥ ५, ७ अनुष्टुप् । ६ निवृत्तनुष्टुप् ॥
स्वरः—१—३, ८ धैवतः । ४ पञ्चमः । ५—७ ऋषभः ॥

॥ ३७ ॥ उप नो वाजा अध्वरमृष्टा देवा एत पृथिर्मर्देवयानैः । यथा
वहं मर्तुषो विश्वाः सु दधिध्वे रयवाः सुदिनेष्वह्नाम् ॥ १ ॥ ते वो इवे मनसं

अ० ३ । अ० ७ । व० १२] २२५ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३८ ।

सन्तु यज्ञा जुष्टासो अथ घृतनिर्णिजो गुः । प्र वः सुतासो इत्यन्त पूर्णाः कस्त्रे
दक्षाय हव्यन्त पीताः ॥ २ ॥ व्युदायं देवहितं यथा वः स्तोमो वाजा अश्वत्थो
ददे वः । जुष्टे मनुष्वदुपगमु विचु युष्म सचा बृहद्वेषु सोमम् ॥ ३ ॥ पीवो-
अथाः शुचद्रथा हि भूतार्यः शिप्रा वाजिनः सुनिष्काः । इन्द्रस्य घ्नो शवसो
नपातोऽनु वधेन्यमियं मदाय ॥ ४ ॥ अश्वमश्वत्थो रयिं वाजं वाजिन्तं युजम् ।
इन्द्रस्वन्तं हवामहे मदायान्तमश्विनम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ मेदमनो यमवथ युयमिन्द्रश्च
मर्यम् । म धीमिरस्तु मनिता मेधमाता सो अवीता ॥ ६ ॥ वि नो वाजा अश्व-
क्षणं पथश्चिन्तयत्ये । अस्मभ्यं सूरयः स्तुता विश्वा आशास्तरीपणिं ॥ ७ ॥
तं नो वाजा अश्वत्थ इन्द्र नास्रेत्या रयिम् । ममर्थं चपेक्षिभ्य आ पुरु शस्त
प्रयत्तये ॥ ८ ॥ १० ॥

॥ ३८ ॥ १-१० वामदेव ऋषिः ॥ १ यावापृथिव्यौ । २-१० दधिक्रा देवता ॥
छन्दः—१, ४ विराट् पङ्क्तिः । ६ भुक्ति पङ्क्तिः । २, ३ त्रिष्टुप् । ४, ८, ९, १० निचृत्
त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वराः—१, ४, ६ पञ्चमः । २, ३, ५, ७-१० धैवतः ॥

उतो हि वां दाया मन्ति पूर्वा या पुरुभ्यस्मदस्गुर्निशे । जेशासा दद-
धुर्गमामां घनं दस्गुभ्यो अमिभूतिपयम् ॥ १ ॥ उत वाजिनं पुरुनिष्पिध्वानं
दधिक्रामु ददधुर्निष्पिध्वानं । अजिप्य श्येनं प्रुषितं माशु चकृत्यमयां नृपतिं न
शूरम् ॥ २ ॥ य सोमनु प्रवतेव द्रवन्तं विध्वः पुरुमदति हर्षमणः । पदभिर्गृध्वन्तं
मेधयुं न शूरं रथतुरं वातमिव ध्रजन्तम् ॥ ३ ॥ यः स्मारुन्धानो गध्या समस्तु सनु-
तरावन्ति गोपु गच्छन् । अविर्ध्वजीरो विदधा निचिभ्यस्त्रिरो अगतिं पर्याप
आयोः ॥ ४ ॥ उत स्मैन वम्यमधि न तायुमनु क्रोरन्ति चित्तयो मरेषु ।
नीचायेमानं जगुरिं न श्येन अश्वान्त्वा पशुमच्च युधम् ॥ ५ ॥ ११ ॥ उत
स्मानु पथमः मरिष्यन्ति येवेति अणिमी रथानां । स्रजं कृण्वानो जन्यो न शु-
म्वा रेणुं रोहिद्विराणं ददध्वान् ॥ ६ ॥ उत स्य वाजी सहिर्जितावा शुश्रूष-
माणस्तन्वा समर्थे । तुरं यनीषु तुर्यस्रजिप्योऽधि भ्रुवोः किरते रेणुमृजन्
॥ ७ ॥ उत स्मस्य तन्युर्तामिषो अर्ध्या ना अभियुजो मयन्ते । यदा सहस्रम-
मि प्रीमयोधीदुवर्तुः स्मा भवति भीम अज्जन् ॥ ८ ॥ उत स्मास्य पनयति
जनां जतिं कृषिरो अभिभूतिपाशोः । उतैर्नमाहुः समिधे वियन्तः परां दधिक्रा
असरत्सहजे ॥ ९ ॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कष्टीः सूर्य इव ज्यातिषा

अ० ३ । अ० ७ । व० १५] २२६ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४११

वस्ततान । सङ्क्रसाः शतसा वयवोपुष्पकु मध्वा समिमावर्चोसि ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ३६ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ दधिका देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२, ४ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५ धैवतः । २, ४ पञ्चमः । ६ ऋषभः ॥

॥ ३६ ॥ आशुं दधिका तपु नु एवाम दिवस्पृथिव्या उत चर्किराम । व-
द्वन्तीर्माषसः सृदयन्त्वति विधनि दुगितानि पर्वन् ॥ १ ॥ एहर्कर्म्यवतः
क्रतुप्रा दधिकाव्योः पुरुवारस्य वृष्णः । य पुरुष्यो दीदिवासं नाग्नि ददधुर्मित्रा-
वरुणा ततुरिम् ॥ २ ॥ यो अश्वस्य दधिकाव्यो अकारित्समिदे अग्ना उप-
सो व्युषी । अनागसं तमदितिः कृणोतु म मित्रेण वरुणेना सजोषाः ॥ ३ ॥
दधिकाव्यो इष ऊर्जा महो यदमन्महि पुरुता नाम भद्रम् । स्वस्तये वरुण मि-
त्रमग्नि हवामह इन्द्रं वज्रवाहम् ॥ ४ ॥ इन्द्रनिवेदुमये वि ह्वयन्त उदीगाणा य-
ज्ञमुपप्रयन्तः । दधिकापु सृदन्तं मन्याय ददधुर्मित्रावरुणा नो अश्वम् ॥ ५ ॥ दधि-
काव्यो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुग्भि नो मुग्धा कम्प्य ण आगै-
षि तारिषन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ४० ॥ १—१५ वामदेव ऋषिः ॥ १-४ दधिकाया । ५ सूर्यश्च देवता ॥ छन्दः—१
निचृत् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ स्वराट् त्रिष्टुप् । ४ भुरिक त्रिष्टुप् । ५ निचृत् जगती ॥
स्वरः—१-४ धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ ४० ॥ दधिकाव्यो इदु नु चर्किराम विधा इन्माषसः सृदयन्तु । अपासग्नेरुपसः
सूर्यस्य वदस्पतेराहिरमस्य जिष्णोः ॥ १ ॥ सन्व मरिपो मरिपो दधन्त्यम-
च्छास्मादिष उपसस्तुरण्यमन् । सत्यो द्रवो द्रवः पतक्रो दधिकावपमूर्जे
स्वजेनन् ॥ २ ॥ उत स्मोस्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेनु वाति प्रगुविनः ।
इनेनस्यैव ध्रजतो अश्वकमं परि दधिकाव्यः सहोर्जा तारिवतः ॥ ३ ॥ उत स्य
वाजी क्षिपयिषि तुरण्यति प्रोवाया वदो आपकृच्छ आमनि । कर्तुं दधिका अनु
संतवीत्वत्पयामं हास्यन्वापनीकयत् ॥ ४ ॥ इमः शुचिषवस्तुतस्त्रिषसदोता वेदि-
षदतिथिदुरोणसत् । नृषद्वंसद्वत्सद्वयोमसद्वजा गोजा श्वतजा आहिजा श्वतम्
॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ४१ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणी देवते ॥ छन्दः—१, ४, ६, ११ त्रिष्टुप् ।
२, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ७ पङ्क्तिः । ८, १० स्वराट् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१-६, ८, ११ धैवतः । ७, ८, १० पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० १७] २२७ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४२ ।

॥ ४१ ॥ इन्द्रा को वां वरुणा सुम्नमां स्तोमो हविर्मां अमृतो न होता । यो
 वां हृदि क्रतुमो अस्मदुक्तः पस्पर्शदिन्द्रावरुणा नमस्वान् ॥ १ ॥ इन्द्रा ह यो व-
 रुणा चक्र आपी देवा मर्तः सख्याय प्रयस्वान् । स हन्ति वृत्रा समिधेषु शत्रूनवा-
 मिर्वा एहाजिः स प्र मृण्वे ॥ २ ॥ इन्द्रा ह रत्न वरुणा धेष्टेत्या नृभ्यः शश-
 मानेभ्यस्ता । यदी सखाया सख्याय मोमैः सुतेभिः सुप्रयसा मदयैते ॥ ३ ॥
 इन्द्रा युवं वरुणा द्विद्युमस्मिन्मोजिष्टमृग्रानि वधिष्टं वज्रम् । यो नो दुरेवो वृक-
 त्तिर्मीतिस्तर्दिमन्मिमाथामभिभु योजः ॥ ४ ॥ इन्द्रा युवं वरुणा भुतमभ्या धियः
 प्रेतारो वृषभेव धेनोः । मा नो दूषीयद्यमेव गुत्वा सहस्रधारा पयसा मही गौः
 ॥ ५ ॥ १५ ॥ तोकं हिते तनय उर्वगसु मृगो दृशीकि वृषणश्च पौंस्ये । इन्द्रा नो
 अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्दस्मा पण्तिक्म्यायाम् ॥ ६ ॥ युवामिद्वयवसे पुन्या-
 य परि प्रभूती गवोः स्वापी । वृणीते सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरैव
 शम्भू ॥ ७ ॥ ता वां धियोऽधमे वाजयन्तीराजि न जग्मुर्युवयुः सुदान् । श्रिये न
 गाव उप मोममश्रुगिन्द्र गिरा वरुणं मे मनापाः ॥ ८ ॥ इमा इन्द्रं वरुणं मे म-
 नोपा अगमन्तु द्रविक्षमिच्छमानाः । उपमस्युर्जोष्टार इव वस्वो रघ्वोऽपि श्रवसो
 मिर्माणाः ॥ ९ ॥ अद्वयस्य नमना गध्यस्य पुष्टेर्नित्यस्य गायः पतयः स्याम ।
 ता चक्रणा उतिप्रनेध्यमाभिरम्प्रा गयो यियुत सच ताम् ॥ १० ॥ आ नो
 बृहन्ता बृहतीभिस्ती इन्द्रं यानं वरुण वाजंसाती । यद्विद्यवः पृथनासु प्रवृत्तान्त-
 स्य वां स्याम सन्तिनार आजिः ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ४२ ॥ १—१० वस्तवस्युः परिकुम्भस्य ऋषिः ॥ १—६ आत्मा । ७—१० इन्द्रा-
 वरुणा देवते ॥ छन्दः—१, २, ३, ४, ६, ९ निचृत् त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् । ८
 भुरिक् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । ५ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६—१० धैवतः ।
 ५ पञ्चमः ॥

॥ ४२ ॥ मम विना गच्छं क्षत्रियस्य विश्वायोर्भि अमृता यथा नः । क्र-
 तं सचन्ते वरुणाय देवा राजामि कुष्टेर्गुणमस्य वज्रेः । १ ॥ अहं राजा वरुणो म-
 ह्यं तान्यमुषीणि प्रथमा धारयन्त । क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कुष्टेर्गुण-
 स्य वज्रेः ॥ २ ॥ अहमिन्द्रो वरुणस्ते महिन्वावीं गर्भीरे रत्नसी सुमेके । तेष्वेव
 विश्वा हवर्नानि विद्वान्तममैरयं रादसां प्रारयं च ॥ ३ ॥ अहमपो आपिन्वामा-
 ना प्रारयं दिवं सदनं ऋतस्य । ऋतेन पुत्रो अदितेऽर्जतात्रोत विधातुं प्रयद्वि-

अ० ३ । अ० ७ । व० २०] २२८ [ग० ४ । अ० ४ । सू० ४४

भूम ॥ ४ ॥ मां नरः स्वस्था वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते । कृणोम्याजि
मधवाहमिन्द्र इयमि रेणुमभिभून्वो जाः ॥ ५ ॥ १७ ॥ अहं ता विश्वा चक्रं न-
किंमा दैव्यं सद्यो वरते अप्रतीतम् । यन्मा सोमांसो ममदन्यदुक्थोमे मयेते रजसी
अपारे ॥ ६ ॥ विदुष्टं मित्रा भुवनानि तस्य ता प्र ब्रवीषि वरुणाय वेधः ।
त्वं वृत्राणि शृण्विषे जघन्वान्त्वं वृतां अग्निना इन्द्र सिन्धुन ॥ ७ ॥ अस्माकमत्र
पितरस्त अमिन्तमस अपयो दोग्धे ब्रध्ममाने । त आयजन्त असदस्युमस्या इन्द्रं
न वृत्रतुरमर्धदेवम् ॥ ८ ॥ पुरुकुन्त्यानां हि वामदाशजव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः ।
अथाराजानं त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददधुरधदेवम् ॥ ९ ॥ राया वयं संसवा-
सो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः । तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा
धत्तमनपफुरन्तीम् ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ४३ ॥ १—७ पुरुमन्त्राजमीन्द्रो मीन्द्रावापिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१
त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ६, ७ निचत् त्रिष्टुप् । ४ इराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ४—७
धवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ क उ श्रवन्कृतमो यज्ञियानां वन्दारं देवः कृतमो जुपते । कस्येमां
देवीममृतेषु प्रेष्टां हृदि श्रेषाम सुष्ठुति सुहव्याम् ॥ १ ॥ को मृजति कृतम आग-
मिष्ठो देवानाम् कृतमः शम्भविष्ठः । मधं कम हृद्वन्दश्ममाधुं यं सूर्यस्य दक्षिणापृणीत
॥ २ ॥ मच्छु हि म्मा मच्छथ वितो धुनिन्द्रा न शक्तिं परितवस्यायम् । दिव
आजाता दिव्या सुपृणी कया शचीनां भवथः शचिष्ठा ॥ ३ ॥ का वां भूदृपमा-
तिः कया न आश्विना गमथो ह्यमाना । को वां मरुश्चित्त्यजमो अर्माकं उरुप्यते
माध्वी दक्षा न उती ॥ ४ ॥ उरु वां रथः परि नक्षति ग्रामा यन्समद्रादमि वर्त-
ते वाम् । मध्वा माध्वी मधु वां प्रपायन्त्यर्मा वां पृचो भुगर्जन पङ्काः ॥ ५ ॥ सि-
न्धुर्वा रसया सिञ्चदक्षान्पृणा वयोः रुपामः परि मन् । तद् पु वामजिरं चति
यानं येन पती भवथः सूर्यानाः ॥ ६ ॥ इहेह यदां समना पपृचे संयमस्मं सुमति-
वीजरत्ना । उरुप्यते जवितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्विक् ॥ ७ ॥ १९ ॥

॥ ४४ ॥ १—७ पुरुमन्त्राजमीन्द्रो मीन्द्रावापिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१,
३, ६, ७ निचत् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ४ विराट् त्रिष्टुप् । ४ मुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१—३, ४—७ धवतः । ४ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० २१] २२६ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४५ ।

॥ ४४ ॥ तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुजयमश्विना सङ्गतिं गोः । य सूर्या
वहति बन्धुरायुर्गिर्वीहसं पुरुतमं वसुयुम् ॥ १ ॥ युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो
नपाता वनथः शर्बीभिः । युवोविपुगमि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्ककुहामो रथे वाम्
॥ २ ॥ को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपयाय वाकैः । अतस्य वा व-
जुषे पुर्व्यागि नमो येमानो अश्विना बवर्तन् ॥ ३ ॥ हिरण्ययेन पुरुष रथेनेमं यङ्गं
नासत्योप यातम् । पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रन्नं विधत्ते जनाय ॥ ४ ॥
आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सवृता रथेन । मा वामन्ये नि य-
मदेवयन्तः सं यद्दे नामिः पुर्व्या वाम् ॥ ५ ॥ नू नो गयि पुरुवीरं वृहन्तं दक्षा
मिमाथामुमर्थेष्वस्मे । नरो यद्रामश्विना स्तोममावः स्मधस्तुतिमाजुर्विहसो अगमन्
॥ ६ ॥ इहेह यद्रां मयना पपुक्षे सेषमस्मे मुमन्निर्वीजरन्ता । उरुष्यते जगितारं युवं
ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक् ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ ४४ ॥ १—७ यामदेव ऋषिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१, ३, ४ जगती । ५
निचृजगती । ६ विराड् जगती । ७ भुरिक् अष्टुप् । ८ निचृन्द्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-६
निषादः । २, ७ धैवतः ॥

॥ ४५ ॥ एष स्य भानुरुदियति गुज्यते रथः पर्णिमा दिवो अग्य सांन-
वि । पुक्षामो ऋमिन्मिथुना अधि त्रयो दतिस्तृतीणो मधुनो वि रंशते ॥ १ ॥
उद्रां पृक्षामो मधुमेत इति रथा अश्वाम उपमो व्युष्टिषु । अपोणिवन्तस्तस्य आ
परीवृतं स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः ॥ २ ॥ मध्वः पिबन्त मधुपेमिरामभिरुत
मियं मधुने युज्याथां रथम् । आ वर्तेनि मधुना जिव्वथस्यथो दतिं वहथे मधुम-
न्तमश्विना ॥ ३ ॥ हंमामो ये वा मधुमन्तो अस्त्रिधो हिरण्यपर्णा उहुवे उपर्वु-
धः । उद्रमुतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मत्तः सन्नानि गच्छथः ॥ ४ ॥
स्वध्वगामो मधुमन्तो अग्नये उक्ता जगन्ते प्रति वस्तोरश्विना । यस्मिन्कहस्तस्त-
स्मिर्विषत्तणः सोमं मुषाव मधुमन्तमग्निभिः ॥ ५ ॥ अकेनिपासो अहभिर्दिविध्व-
तः स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः । सूर्यश्चदश्वान्युयुजान ईयते विश्वा अन्तु
स्वध्वयां चेतथस्यथः ॥ ६ ॥ प्र वामवोचमश्विना धियन्धा रथः स्वश्वो अ-
जगो यो अस्ति । येन मयः परि रजांसि याथो हविष्यन्तं तरणिं भोजमच्छ
॥ ७ ॥ २१ ॥ ४ ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० २५] २३० [म० ४ । अ० ५ । सू० ४६ ।

॥ ४६ ॥ १—७ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रवायू देवते ॥ छन्दः—१ विराङ् गायत्री ।
२, ३, ४, ६, ७ गायत्री । ४ निबृद्धगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ अत्र पिब सधुतां सुतं वायो दिविष्टिषु । त्वं हि पूर्वपा अर्तिं
॥ १ ॥ ज्ञतेना नो अभिष्टिभिर्नियुत्वा इन्द्रसारथिः । वायो सुतस्य तृष्पतम्
॥ २ ॥ आ वा मह्यं हर्य इन्द्राय अभि प्रयः । वहन्तु सोमपीतये ॥ ३ ॥
रथं हिरण्यवन्धुमिन्द्राय स्वध्वरं आ हि स्थर्यो दिविस्पृशम् ॥ ४ ॥ रथेन
पृथुपार्जसा दारवासमुप गच्छतम् । इन्द्रवायू इहा गतम् ॥ ५ ॥ इन्द्रवायू अयं सु-
तस्तं देवेभिः सजोषसा । पिबन्तं दाशुषां गृहे ॥ ६ ॥ इह प्रयाणमस्तु वामिन्द्रवायू
विमोचनम् । इह वा सोमपीतये ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ ४७ ॥ १—४ वामदेव ऋषिः ॥ १ वायुः । २—४ इन्द्रवायू देवते ॥ छन्दः—१, ३
अनुष्टुप् । ४ निबृद्धानुष्टुप् । २ भुक्तिगुणिकम् ॥ स्वरः—१, ३, ४ गान्धारः । २ ऋषभः ॥

॥ ४७ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अयं दिविष्टिषु । आ याहि सोम-
पीतये स्नाहो देव नियुत्वेता ॥ १ ॥ इन्द्रश्च वायवेण सोमानी प्रतिमह्यः ।
युवा हि वन्ती देवो निम्नमापो न सध्वरु ॥ २ ॥ वायुविन्द्रश्च शुष्मिणां सगर्थं
शवसस्पती । नियुत्वेन्ता न ऊनय आ यानं सोमपीतये ॥ ३ ॥ या वा सन्ति पु-
रुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा । अस्मे ता यज्ञवाहमे देवायु नि यच्छवम् ॥ ४ ॥ २३ ॥

॥ ४८ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ वायुदेवता ॥ छन्दः—१ निबृद्धानुष्टुप् । २ अनुष्टुप् ।
३, ४, ५ भुक्तिगुणिकम् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ४८ ॥ विहि होत्रा अनीता विषो न गयो अर्यः । वायवा चन्द्रेण रथेन
याहि सुतस्य पीतये ॥ १ ॥ निर्गुणश्चो अशस्तीर्नियुत्वा इन्द्रसारथिः । वायवा
चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ २ ॥ अन्तु कृष्णे वसुधितो यमोर्तं विध्वं-
शसा । वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ ३ ॥ वहन्तु स्वा मनोयुजो युक्तासो
नवतिर्नव । वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ ४ ॥ वायो ज्ञतं हरिषां
युवम् वोष्वावाह । उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यानु पार्जसा ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ४९ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्राहस्पती देवते ॥ छन्दः—१ निबृद्धगायत्री ।
२, ३, ४, ५, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ३ । अ० ८ । ष० १] २३१ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५१ ।

॥ ४२ ॥ इदं वांमास्यं हविः धियमिन्द्रावृहस्पती । उक्थं मदश्च शस्यते
॥ १ ॥ अयं वां परि पिच्यते सोम इन्द्रावृहस्पती । चार्कर्मदाय पीतये ॥ २ ॥ आ
न इन्द्रावृहस्पती गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् । सोमपा सोमपीतये ॥ ३ ॥ अस्मे इन्द्रा-
वृहस्पती गयि धत्तं शतग्विनम् । अश्वावन्तं सहस्रिणम् ॥ ४ ॥ इन्द्रावृहस्पती वयं
सुते गीर्भिर्हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ५ ॥ सोममिन्द्रावृहस्पती पिबतं दा-
शुपां गृहे । मादयेथा तदोहसा ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ ५० ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ १—६ बृहस्पतिः । १०, ११ इन्द्रावृहस्पती
देवते ॥ छन्दः—१-३, ६, ७, ८ निर्वृजिष्टुप् । ५, ४, ११ विराट् जिष्टुप् । ८, १०
जिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५० ॥ यस्तुस्तम्भं महिमा वि ज्मो अन्तान्बृहस्पतिस्त्रिपधस्थो रवेण । तं
प्रत्नाम अर्षयो दीर्घ्यानाः पुरो विप्रादधिरे मन्द्रजिह्वम् ॥ १ ॥ धुनेतयः सुप्रकृतं म-
दन्तो बृहस्पते अमि ये नस्तस्मै । पृषन्तं सुप्रमदं धमूर्व बृहस्पते रक्षतादस्य बोनिम्
॥ २ ॥ बृहस्पते या परमा परावदत आ तं अतस्पृशो नि पैदुः । तुभ्यं स्वाता अंबता अ-
द्रिदुग्धा मध्वः शोतन्वभितो विरप्शाम् ॥ ३ ॥ बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो
ज्यातिषः परमे व्योमन् । सप्तम्यस्तुविज्ञातो रवेण वि सप्तशरिभरधमत्तमोसि
॥ ४ ॥ स मृदुभा स अकृता गणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण । बृहस्पतिरुत्सिया
हव्यसुदः कर्तिकदृढावशतीरुद्राजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥ एषा पित्रे विश्वदेवाय वृष्यो
यज्ञविधेम नमसा हविर्भिः । बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्
॥ ६ ॥ स इद्राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थामि बीर्येण । बृहस्पति यः
सुभृतं विभर्ति वग्गुयति वन्दते पूवमाजं ॥ ७ ॥ स इत्थेति सुधित ओकमि स्वे
तस्मा इत्थं पिन्वते विश्वदानीम् । तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते शस्मिन्ब्रह्मा राजन्ति
पूवे एति ॥ ८ ॥ अप्रतीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सजन्या । अ-
वश्ये यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्तिदेवाः ॥ ९ ॥ इन्द्रश्च सोमं पि-
बतं बृहस्पतेऽस्मिन्यज्ञ मन्दमाना वृषयवसु । आ वां विशन्तिवन्दवः स्वाध्वोऽस्मे
गयि सर्ववीरं नि येच्छतम् ॥ १० ॥ बृहस्पत इन्द्र वर्धतं नः सचा सा वां सुमति-
र्भूवस्मे । अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धो जज्ञस्तमयो अनुषामराताः ॥ ११ ॥ २७ ॥ ७ ॥

॥ ५१ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८ जिष्टुप् । ३
विराट् जिष्टुप् । ४, ६, ७, ८, ११ निर्वृजिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । १० भुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३—६, ११ धैवतः । २, १० पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० ३] २३२ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५२ ।

॥ ५१ ॥ इदमुत्पत्तुरुतमं पुरस्ताज्ज्योतिस्तमसो वयुर्नावदस्थात् । नूनं दि-
वो दूहितरो विभातीर्णातुं कृणवन्नुषसो जनाय ॥ १ ॥ अस्थुरु चित्रा उपसः पु-
रस्तान्मिता इव स्वरवोऽध्वरेषु । व्यू ब्रजस्य तमसो द्वारोच्छन्तीरब्रह्मकुचयः पा-
वकाः ॥ २ ॥ उच्छन्तीरद्य चितयन्त भोजात्राधोदेयापोपसो घोनीः । अचिन्ने
अन्तः पश्यः समन्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये ॥ ३ ॥ कुवित्स देवीः सनयो
नवो वा यामो बभूयादेषो वो अद्य । येना नवमे अक्षिरे दशमे सप्तास्ये रे-
वती रेवदुष ॥ ४ ॥ यूयं हि देवीर्ऋतयुग्भिरभ्यः परिप्रयाथ भुवनानि सद्यः ।
प्रबोधन्तीरुपसः समन्तं द्विपाच्चतुष्पाच्चरथाय जीवम् ॥ ५ ॥ १ ॥ कं स्विदासां
कतमा पुराणी यया विधाना विदधुर्ऋभूणाम् । शुभं यच्छुभ्रा उपसश्चरन्ति न
वि ज्ञायन्ते सदृशीर्युयाः ॥ ६ ॥ ता या ता भद्रा उपसः पुरासुरभिष्टिष्ठन्ना
अनजातमस्याः यास्वीजानः शशमान उकथे । स्तवच्छंसन्द्रविणं सद्य आप ॥ ७ ॥
ता आ चरन्ति मयना पुरस्तान्ममानतः समना पप्रथानाः । अनस्य देवीः सप्तमो
बुधाना गवां न सर्गा उपसो जरन्ते ॥ ८ ॥ ता इत्येव ममना ममानीरमीनवणी
उपसश्चरन्ति । गृहन्तीरभ्वममितं रुशद्भिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः ॥ ९ ॥
ययि दिवो दूहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मानुं देवीः । स्योनादा वः प्र-
तिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतेयः स्याम ॥ १० ॥ तद्वो दिवो दूहितरो विभातीरु-
पं भुव उपसो युज्जकेतुः । वयं स्याम यशसो जनेषु तर्थाश्च धृता पृथिवी च
देवी ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ५२ ॥ १—७ वामदेव ऋषिः ॥ उपा देयता ॥ छन्दः—१, २, ३, ४, ६
नितृद्गायत्री । ५, ७ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ५२ ॥ प्रति प्या मूनसे जनीं वृच्छन्ती परि स्वसुः । दिवो अदर्शि दु-
हिता ॥ १ ॥ अश्वेव चिकरुपी माता गवांप्रतावरी । मन्वाभूदक्षिनोरुपाः ॥ २ ॥
कृत सस्त्रास्यक्षिनोरुत माता गवाममि । उनापो वस्त्रे ईशिणे ॥ ३ ॥ यावदेषमं
त्वा चिक्रित्विन्सूनवावरि । प्रति स्तोमोऽहम्माहि ॥ ४ ॥ प्रति भद्रा अरक्षन्त गवां
सर्गा न रमयः । ओषा अप्रा उरु जयः ॥ ५ ॥ आपमुषीं विमावरि ध्यावर्ष्यो-
र्तिषा तमः । उपो अनु स्वधामव ॥ ६ ॥ आ या तनापि शरिमभिरान्तरिक्षमुक
प्रियम् । उपः शुक्रेण्योषिषा ॥ ७ ॥ ३ ॥

अ० ३ । अ० ८ । ष० ६] २३३ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५५ ।

॥ ५३ ॥ १—७ यामदेव ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६, ७ निचु-
जगती । २ बिराड् जगती । ४ स्वराड् जगती । ५ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ५३ ॥ तदेवस्य सवितुर्वीर्यं महद्गुणमिहे असुरस्य प्रचेतसः । हृदिरेन
द्राणुषे यच्छति स्मना तन्नो महो उदयान्देवो अकुर्मिः ॥ १ ॥ दिवो धर्ता भुवनस्य
प्रजापतिः पिशंगं द्रापिं प्रति मुञ्चते ऋषिः । विचक्षणः प्रथयन्नापुणस्त्वर्जीजन-
त्सविता सुम्नमुक्थ्यम् ॥ २ ॥ आप्रा रजामि दिव्यानि पार्थिव्यं श्लोकं देवः
कुण्ठे स्वाय धर्मयो । प्र वाहू अस्माकमग्निना सत्रीमनि निवेश्येन्द्रमुवन्नकुभिर्ज-
गत् ॥ ३ ॥ अदाभ्यो भुवनानि प्रचाकशद्वतानि देवः सविताभि रक्षते । प्राह्ना-
ग्नाहू भुवनस्य प्रजाभ्यो धुनयेतो महो अज्यम्य राजति ॥ ४ ॥ त्रिगन्तर्लिं स-
विता माहस्वना त्री रजामि परिभूस्त्रीणि गच्छन्ता । तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिम-
इन्वति त्रिभिर्भूतगभि नो रक्षति न्मना ॥ ५ ॥ बृहन्सुम्नः प्रसवीता निवेशतो
जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी । स नो देवः सविता शर्म यच्छत्वस्मे क्षयाय त्रि-
वरुथमहेमः ॥ ६ ॥ आगन्तव्यं ऋतुभिर्वधेत् नयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम्
स नः क्षपाभिरहमिश्र जित्वा प्रजावन्तं रयिस्मे समिन्वतु ॥ ७ ॥ ४ ॥

॥ ५४ ॥ १—६ यामदेव ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् त्रिष्टुप् ।
२ निचुत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ स्वराट् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ अभूदेवः सविता वन्यो नु न इदानीमहं उवाच्यो नृमिः । वि-
यो गन्ता मज्जति मानवेभ्यः श्रेष्ठो नो अत्र ददिजे यथा दधन् ॥ १ ॥ देवेभ्यो हि
प्रथमं यद्विर्येभ्योऽमृतत्वं सुवामि प्रागपुत्तमम् । आदिहामानं सवितर्व्यूणेषु जूची-
ना जीविता मानुषेभ्यः ॥ २ ॥ अचिन्ती यच्चकृमा देव्यं जने दानेदत्तः । प्रभूनी
पुरुषत्वता । देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः ॥ ३ ॥ न
प्रमिये सवितुर्देव्यस्य तद्यथा दिश्वं भुवनं धारयिष्यति । यत्पृथिव्या वरिमन्त्रा
स्वह्नारिर्वर्ष्मन्निवः सुवति सन्धमेस्य तन् ॥ ४ ॥ इन्द्रज्येष्ठान्बृहज्जयः पर्वतेभ्यः
क्षयो एभ्यः सुवामि पस्पावतः । यथायथा पुनयेन्तो वियेमि एवैव तस्थुः सविता
सुधाय ते ॥ ५ ॥ ये ते भिरहन्मवितः सवता विवेदिदेव सोमगमासुवन्ति । इन्द्रो
पावापृथिवी सिन्धुरज्जिगात्रिन्यनो अदिनिः शर्म यमन् ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ५५ ॥ १—१० यामदेव ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ४
निचुत् त्रिष्टुप् । ३, ५ भुरिक्पर्कः । ६, ७ स्वराट्पर्कः । ८, ९ विराड्गायत्री । १०

अ० ३ । अ० ८ । व० ८] २३४ [म० ४ । अ० ५ । छ० ५६ ।

गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ४ धैवतः । ३, ५—७ पञ्चमः । ८—१० षड्जः ॥

॥ ५५ ॥ को वस्त्राता वसवः को वरुताद्यावाभूमीअदिते प्रासीथां नः ।
सहीयसो वरुण मिश्र मर्तुत्को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः ॥ १ ॥ प्रये धामा-
नि पूर्याण्यर्चान्वि यदुच्छान्वियोतारो अमूराः । विधातारो वि ते दधुरजस्वा अ-
तधीतयो रुचन्त दस्माः ॥ २ ॥ प्र पस्त्या मर्दिति सिन्धुमर्कैः स्वस्ति मर्दि म-
रुषाय वेवीम् । उमे यथा नो अहनी निपात उपामानका करतामदब्धे ॥ ३ ॥
व्यर्धमा वरुणधेति पन्थामिपस्पतिः सुवितं गातुमग्निः । इन्द्राविष्णु नृषदु पु स्त-
वाना शर्म नो यन्तममवृक्षत्थम् ॥ ४ ॥ आ पर्वस्य मरुतामवांसि देवस्य प्रातु-
रग्नि भगस्य । पात्यातिर्जन्यादहंसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येन् ॥ ५ ॥ ६ ॥
नू रौदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अर्षेमिगिष्टैः । समुद्रं न संचरणे सनि-
ष्यवो धर्मस्वरसो नृपोऽअप यन् ॥ ६ ॥ वेवेनी देव्यदितिनिपातु देवस्त्राता प्रायताम-
प्रयुच्छन् । नहि मिश्रस्य वरुणस्य धामि मर्दामसि प्रमियं सान्वमेः ॥ ७ ॥ अग्निरीशे
वसव्यस्याग्निर्महः सोमस्य । तान्यस्मभ्यं रामते ॥ ८ ॥ उषां मयान्या वह मृत-
ते वार्या पुरु । अस्मभ्यं वाजिनीवति ॥ ९ ॥ तन्मु नः सविता भगो वरुणो मिश्रो
अर्धमा । इन्द्रो नो राघसा गमन् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ ५६ ॥ १—७ वामदेव अग्निः ॥ द्यावापृथिव्यो देवते ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप् ।
४ विराट् त्रिष्टुप् । ३ भुक्ति पङ्क्तिः । ५ निचृदगायत्री । ६ विराट् गायत्री । ७ गायत्री ॥
स्वरः—१, २, ४ धैवतः । ३ पञ्चमः । ५—७ षड्जः ॥

॥ ५६ ॥ मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे रुचा भवता शुचयद्विरर्कैः । यत्मी
वरिष्ठे वृद्धी विमिन्वन्नवजोदा पप्रयानेभिरेवैः ॥ १ ॥ देवी देवेभिर्यजते यजत्रे-
रार्मिनी तस्यतुरुवमाणे । अतावगी अमुहा देवपुत्रे यज्ञस्य नेत्री शुचयद्विरर्कैः
॥ २ ॥ स इत्स्वणा सुवनेष्वास य इमे द्यावापृथिवी जवान । उर्वी मर्धारे रज-
सी सुमेकं अवशे धीरः शक्या मर्मैरत् ॥ ३ ॥ नू रौदसी बुद्धिर्नो वरुणैः पत्नीवद्भि-
रिषयन्ती सजोषाः । उरुची विधे यजते नि पातं प्रिया स्याम रथ्यः सदासाः
॥ ४ ॥ प्र वो महि यवी अभ्युपस्तुति मरामहे । शुची उप प्रशस्तये ॥ ५ ॥ पु-
जाने तन्वा मियः स्वेन दक्षेण राजयः । उरुधार्थं सनाहृतम् ॥ ६ ॥ मही मिश्रस्य
साधयस्तरन्ती पिप्रती अतम् । परि गृहं नि वेदधुः ॥ ७ ॥ ८ ॥

अ० ३ । अ० ८ । अ० ११] २३५ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५८ ।

॥ ५७ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ १—३ क्षेत्रपतिः । ४ शुनः । ५, ८ शुनासीरी । ६, ७ सीता देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७ अनुष्टुप् । २, ३, ८ त्रिष्टुप् । ५ पुर-
उष्णिक् ॥ स्वरः—१, ४, ६, ७ गान्धारः । २, ३, ८ धैवतः । ५ ऋषभः ॥

॥ ५७ ॥ क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनैव जयामसि । गामर्ध्वं पोषयित्वा स नो
मृळातीदृशे ॥ १ ॥ क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिव पर्यो अस्मासु धुक्च । मधु-
शुनं घृतमिव सुपूतघृतस्य नः पतयो मृळयन्तु ॥ २ ॥ मधुमतीरोषधीर्घातु आपो
मधुमक्षो मवत्वंतरिषम् । क्षेत्रस्य पतिर्मधुमाक्षो अस्वरिष्यन्तो अन्वेन चरेम ॥ ३ ॥
शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृपन् लाङ्गलम् । शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्टासु-
दिह्यग ॥ ४ ॥ शुनार्मिगाविमां वाचं जुपेथां यद्विवि चक्रधुः पर्यः । तेनेमामुप-
मिञ्चतम् ॥ ५ ॥ अर्वाचीं सुमगे मव सीते वन्दामहे त्वा । यथा नः सुमगासमि
यथा नः सुफलाममि ॥ ६ ॥ इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषातु यच्छतु । सा
नः पर्यवती दुहापुनरगमुत्तरां नमाम् ॥ ७ ॥ शुनं नः फाला वि कृपन्तु भूमिं
शुनं कीनाशा अमि येन्तु वाहिः । शुनं पर्जन्यो मधुना पर्याभिः शुनासीरा शुन-
मस्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ५८ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निः सूर्यो वाऽगो वा गावो वा घृतं वा
देवताः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ८, १० त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ४
अनुष्टुप् । ६, ७ त्रिष्टुप् । ११ स्वराट् त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २,
८, ९, १० धैवतः । ३ पञ्चमः । ४, ६, ७, ११ गान्धारः । ५ ऋषभः ॥

॥ ५८ ॥ समुद्रादुर्मिमधुमां उदारदुःशुना सममृतन्वमानम् । घृतस्य नाम
गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाम ॥ १ ॥ वयं नाम प्र प्रवामा घृतस्या-
स्मिन्यग्रे धारयासा नमोभिः । उपे व्रक्षा शृणुवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवसीद्गौर
एतम् ॥ २ ॥ अन्वमि अन्वमा प्रयो अस्य सवा हे शीर्षे सम हस्तमसो अस्व ।
किं कृदो कृदो धेनूनि कृदो देवो मर्त्यो आ र्विवेश ॥ ३ ॥ त्रिधा हितं प-
थिभिर्गुह्यमानं गर्वि देवासो घृतमन्वाविन्दन् । इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादे-
कं स्वघणा निष्टेजसुः ॥ ४ ॥ एता अर्पन्ति हृद्यान्ममुद्राच्छतव्रजारिपुणा नावच-
क्षे । घृतस्य धारा अमि चाकशीमि हिरण्यो वेतसो मध्ये आसाम् ॥ ५ ॥ १० ॥
सम्यक्संबान्त सरितो न घेना अन्तर्देवा मनसा पृथमानाः । एते अर्पन्त्युर्मयो घृ-
तस्य मृगा इव विपुक्षोरीकमाणाः ॥ ६ ॥ सिन्धोरिव प्राध्वने शूयनासो वतेप्र-

अ० ३ । अ० ८ । व० ११] २३६ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५८ ।

मियः पतयन्ति यद्वाः । घृतस्य धारा अरुपो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नुर्मिभिः
पिन्वमानः ॥ ७ ॥ अभि प्रवन्त सभनेव योषाः कन्याण्यः स्मर्यमानासो अभिम् ।
घृतस्य धाराः समिधो नमन्तता जुषाणो हर्यति जातवेदाः ॥ ८ ॥ कन्या इष
बहुमेतवा उ अज्यज्जाना अभि चाकशीमि । यत्र सोमः मूयते यत्र यज्ञो घृ-
तस्य धारा अभि तत्पवन्ते ॥ ९ ॥ अभ्यर्पत मुष्टिं गव्यमाजिपस्मासु भद्रा द्र-
विणानि धत्त । इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥ १० ॥
धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि । अपामनीके समिधे
व आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम् ॥ ११ ॥ ११ ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ इति चतुर्थं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ पञ्चमं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १—१२ बुधगविष्टिगयात्रेया ऋषी ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ११, १२ निर्वृत्तिष्टुप् । २, ७, १० त्रिष्टुप् । ५, ८ स्वरस्य पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६, ७, १०-१२ धैवतः । ५, ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ अर्चयिष्यमिः समिधा जनानां प्रति धेनुर्मिवापतीमुपासम् । यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छे ॥ १ ॥ अर्वाधि होता यजयाय देवानुर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थान् । समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महाग्नेवस्त-
मसो निरमोचि ॥ २ ॥ यदा गच्छस्य रशनामजीगः शुचिगच्छे शुचिभिर्गोर्मिरग्निः । आदक्षिणा युज्यते वाजयन्युत्तानामुर्ध्वो अधयज्जुह्विभिः ॥ ३ ॥ अग्निमच्छा देवयनां मनोमि चक्षुषीव सूर्ये सं चरन्ति । यथां सुवाते उपमा निरूपे श्वेतो वाजी जायते अग्ने अह्नाम् ॥ ४ ॥ जनिष्ट हि जन्यो अग्ने अह्नां हितो हितेष्वरुषो वनेषु । दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि पसादा यजीयान् ॥ ५ ॥ अ-
ग्निर्होता न्यसीदयज्जीयानुपस्थं मातुः सुरगा उलोके । युवा कविः पुरुनिःष्ठ आ-
तावा धृती कृषीनामुत मध्य इदः ॥ ६ ॥ १२ ॥ प्र णु न्यं विप्रमध्वरेषु साधु-
मग्निं होतारमीळते नमोमिः । आ यस्तुतान् रोदसी ऋतेन नित्यं सृजन्ति वाजिनं घृतेन ॥ ७ ॥ मार्जान्यो मृग्यते स्वे दमृनाः कविप्रशस्तो अर्निधिः शिवो नः । सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा विश्वो अग्ने महिमा प्राप्स्यन्मान् ॥ ८ ॥ प्र सद्यो अग्ने अत्येष्यन्मानाविर्यस्यै चारुतमो बभूथ । इत्थेन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामर्ति-
णिर्मानुषीणाम् ॥ ९ ॥ तुभ्यं मरन्ति क्षितयो यविष्ठ वलिमग्ने अन्तित् ओत दू-
रात् । आ मर्दिष्टस्य सुमर्ति चिकिद्भि बृहते अग्ने महि शर्म भद्रम् ॥ १० ॥ आय रथं मानुमो मानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतेभिः सप्तन्तम् । विद्वान्यथीनामुर्वन्त-
रिब्रमेह देवर्हविरयाय वधि ॥ ११ ॥ अर्वाचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृष-
साय वृष्ये । गर्बिष्ठिरो नमसा स्तोममग्नां विषीव कृममृकृम्यञ्चमभेत् ॥ १२ ॥ १३ ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० १६] २३८ [म० ५ । अ० १ । सू० ३ ।

॥ २ ॥ १, ३-८, १०-१२ कुमार आग्नेयो वृशो वा जार उभौ वा । २, ४ वृशो
जार ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, ८ त्रिष्टुप् । ४, ५, ६, १० निचृष्टि-
ष्टुप् । ११ विराट् त्रिष्टुप् । १२ स्वरट् पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । १२ निचृदति जगती ॥
स्वरः—१, ३-५, ७-११ धैवतः । २, ६ पञ्चमः । १२ निषादः ॥

॥ २ ॥ कुमारं माता युवतिः समुन्धं गुहां विभर्ति न देदाति पित्रे । अनीकमस्य
न मिनज्जनासः पुरः पश्यन्ति निर्हितमरुतौ ॥ १ ॥ कपेन त्वं युवते कुमारं पेषीं
विमर्षि मर्हिषी जजान । पूर्वाहिं गर्भः शरदौ ववर्धरिश्यं ज्ञानं यदमृतं माता
॥ २ ॥ हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमगन्तेश्वरादपश्यमायुधा मिमानम् । दृष्ट्वा नो अस्मा
अमृतं त्रिषुक्वल्किं मामेनिन्द्राः कृणवन्नकथाः ॥ ३ ॥ क्षेत्रादपश्यं मनूनश्चरन्तं
सुमण्यं न पुनः शोभमानम् । न ता अगृध्नन्नजनिष्ट हि वः पत्न्यैर्हिरण्यवतयो
भवन्ति ॥ ४ ॥ के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरण्यश्चिदाम् । य ई
जगद्भुव ते सृजन्वाजाति पृथ उप नश्चिकित्वान् ॥ ५ ॥ त्वां गजानं वसति
जनानामगतयो नि दधुर्मन्थेषु । ब्रह्माययन्ते तं सजन्तु निम्बिनागे निषामो
भवन्तु ॥ ६ ॥ १४ ॥ शुनश्चिच्छेपं निर्दितं महत्प्राप्योदमुञ्चो अशमिष्ट हि
वः । एवास्मदेने वि सुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह नृ निषय ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा य-
मानो अप हि मदैयः प्र मे देवानां वनया उवाच । इन्द्रो विद्वो अनु हि त्वां च-
क्षत् तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ८ ॥ वि ज्योतिषा वृक्षता भान्यग्निगविर्वि-
श्वानि कृणुते महित्वा । प्रादेवीमायाः महते दुरेताः शिशोति गृध्रे रक्षेम विनिर्व
॥ ९ ॥ उत स्वानासो विवि पन्त्यग्नेरितग्मायुधा रक्षेम हन्तवा उ । मदे चिद-
स्य प्र रुजन्ति मामा न वर्गने परिबाधो अदेवीः ॥ १० ॥ एतं ते स्तोमं तुवि-
जात विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् । यदादग्ने प्रति त्वं देव हव्याः सर्वतीक्ष्ण
र्षना जयेम ॥ ११ ॥ तुविग्रीवां वृषभो वातृधानोऽशत्रुर्षेः समजाति वेदः । इती-
ममग्निममृता अबोचन् हिष्मते मनवे शर्म यंसज्जविष्मते मनवे शर्म यंसत् ॥ १२ ॥ १५ ॥

॥ ३ ॥ १-१२ वसुभृत आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ निचृष्टिपङ्क्तिः ।
११ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ३, ५, ६, १२ निचृष्टिष्टुप् । ४, १० त्रिष्टुप् । ६ स्वरट् त्रिष्टुप्
७, ८ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ११ पञ्चमः । २-१०, १२ धैवतः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० १८] २२६ [म० ५ । अ० १ । सू० ४ ।

॥ ३ ॥ त्वमग्ने वरुणो जायसे यत्त्वं मित्रो भवसि यत्समिद्धः । त्वे विश्वे
सहसस्पुत्र देवास्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय ॥ १ ॥ त्वमग्नेमा भवसि यत्कनीनां नाम
स्वधावन्गुह्यं विमर्षि । अजन्ति मित्रं सुधितं न गोभिर्यदम्पती समनसा कृणोषि
॥ २ ॥ त्वं श्रियं मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत्ते जनिम चारु चित्रम् । पदं यद्विष्णो-
रुपमं निधापि तेन पामि गुह्यं नाम गोनाम् ॥ ३ ॥ त्वं श्रिया सुदृशो देव देवाः
पुरु दधाना अमृतं सपन्त । होतारमग्निं मनुषो नि पदुर्दशस्यन्त उशिजः शंसमा-
योः ॥ ४ ॥ न त्वद्धेता पूर्वं अग्ने यज्यास्य काव्यैः परो अस्ति स्वधावः । त्रि-
शङ्ख यस्या अतिथिर्भवासि स यज्ञेन वनवदेव मनीन् ॥ ५ ॥ वयमग्ने वनुयाम त्वोता
वमयवो हविषा बुध्यमानाः । वयं समयो विदधेऽप्वह्नां वयं राया सहसस्पुत्र मनीन्
॥ ६ ॥ १६ ॥ यो न आगो अभ्येनो मरान्यधीदधमघशंसे दधात । जही चिकित्वो
अभिर्शस्तिमेतामग्ने यो नो मर्चयनि हयेन ॥ ७ ॥ त्वामस्या व्युषिं देव पूर्वं द्रुतं
कृषवाना अयजन्त हव्यैः । संस्थे यदग्ने ह्यमे गयीणां देवो भर्तृर्वसुभिरिध्यमानः
॥ ८ ॥ अत्र स्पृषि पितरं योधि विद्वान्पुत्रो यस्तं सहसः स्रन उहे । कदाँ चि-
कित्वो अमि चक्षमे नोऽग्ने कदा अतचिद्यातयासे ॥ ९ ॥ भूरि नाप वन्दमानो
दधाति पिता वसो यदि तज्जोषयामि । कुविदेवस्य सहसा चक्रानः सुम्नमग्निर्व-
नते वावृथानः ॥ १० ॥ त्वमङ्ग जरितारं यविष्ठ विश्वान्यग्ने दुरितानि पर्षि । स्तोत्र
अहश्चित्रावो जत मां ज्ञातकंता वृजिना अभूवन् ॥ ११ ॥ इमे यामासस्त्वद्रिगभू-
वन्वमवे वा तदिदामो अवाचि । नाहायमग्निर्भिशस्तये नो न रीषते वावृथानः
परा दान् ॥ १२ ॥ १७ ॥

॥ ४ ॥ १—११ वसुधृत आश्रय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, १०, ११
भुक्तिः पङ्क्तिः । ४, ७ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ६, ८ निचुष्टिष्टुप् ।
५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ७, १०, ११ पञ्चमः । २, ३, ५, ६, ८, ९ धैवतः ॥

॥ ४ ॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसुनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु राजन् । त्वया वाजं
वाजयन्तो जयेमामि ध्याम पृन्सुतीर्मर्त्यानाम् ॥ १ ॥ हव्यवाळमिरजरः पिता नो
विभुर्विमावा सुदृशीको अस्मे । सुगारिपत्याः समिषो दिदीक्षस्मद्यत्सं मिमीहि श्र-
वांसि ॥ २ ॥ विशां कविं विष्पतिं मानुषीणां शुचिं पावकं घृतघृष्टमग्निम् । नि हो-
तारं विश्वविदे दधिष्णे स देवेषु वनते वाय्वीधि ॥ ३ ॥ जुषस्वाम इत्या सजोषा

अ० ३ । अ० ८ । व० २२] २४० [म० ५ । अ० १ । सू० ६ ।

यत्तमानो रश्मिभिः सूर्यस्य । जुषस्व नः समिधं जातवेद आ च देवान्देविरघाय वधि
॥४॥ जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् । विश्वा अग्ने अ-
धियुजो विहृत्या शत्रूयतामा मंग भोजनानि ॥ ५ ॥ १८ ॥ वधेन दस्युं प्र हि चा-
तयस्व वयः कृष्वानस्तन्वेऽस्वायै । पिपर्षि यत्सहसस्पुत्र देवान्तमो अग्ने पाहि नृतम्
वाजे अस्मान् ॥६॥ वयं ते अग्न उर्यर्विधेम वयं हव्यैः पावक मद्रशोचे । अस्मे रयि
विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि ॥ ७ ॥ अस्माकमग्रे अध्वरं जुषस्व
सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम् । वयं देवेषु मुकुतः स्याम शर्मणा नस्त्रिवरूथेन पाहि
॥ ८ ॥ विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितार्तिं पर्षि । अग्रे अ-
त्रिवर्त्मसा गृणानोऽस्माकं बोध्यविता तनूनाम् ॥ ९ ॥ यस्त्वा वृदा क्रीणि म-
न्यमानोऽमर्त्य मर्त्यो जोहवीमि । ज तवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिगमे अमृ-
तत्वमश्याम् ॥ १० ॥ यस्मै त्वं मुकुते जातवेद उ लो रुमग्ने कृण्वः स्योनम् । अ-
श्विनं स पुत्रियं वीरवन्तं गोमन्तं रयि नशने स्वमि ॥ ११ ॥ १९ ॥

॥ ५ ॥ १—११ वसुधृत आग्नेय ऋषिः ॥ आप्रं देवता ॥ छन्दः—१, ५, ६, ७, ९, १० गायत्री । ३, ८ निचृष्टायत्री । ११ विराड्गायत्री । ४ पिपीलिकामध्या गायत्री ।
२ अव्युष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३—११ पङ्क्तः । २ ऋषभः ॥

॥ ५ ॥ सुममिद्धाय शोचिषं घृतं मीवं जुहोतन । अग्नये जातवेदसे ॥ १ ॥
नराशंसः सुषुदतीमं यज्ञमदाभ्यः । कविर्दि मयुहस्यः ॥ २ ॥ दलितो अग्ने आ
वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् । मुखं रथेभिरुतये ॥ ३ ॥ उर्णम्रवा वि प्रथस्वभ्यः की
अनूषत । मवा नः शुभ्र मानये ॥ ४ ॥ देवीर्दुरो वि श्रेयध्वं सुप्रायणा न ऊ-
तये । प्रप्र यज्ञं पृणीतन ॥ ५ ॥ २० ॥ सुप्रतीके वये वृधा यद्धी अतस्य मातरा ।
वोषामुषासमीमहे ॥ ६ ॥ वानस्य पत्न्यर्शुलिवा देव्या होतारा मनुषः । इमं नो
यज्ञमा गतम् ॥७॥ इत्या सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोधुवः । बर्हिः सदिन्स्त्रिधः
॥ ८ ॥ शिवस्त्वष्टरिहा गहि त्रिभुः पोष उत त्वना । यज्ञेयज्ञे न उदव ॥९॥ यत्र
वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि । तत्र हव्यानि गामय ॥ १० ॥ स्वाहाग्नये
वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः । स्वाहा देवेभ्यो हविः ॥ ११ ॥ २१ ॥

॥ ६ ॥ १—१० वसुधृत आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ८, ९
निचृष्टपङ्क्तिः । २, ५ पङ्क्तिः । ७ विराट्पङ्क्तिः । ३, ४ स्वराड्बृहती । ६, १० भुरिगृहती ।
स्वरः—१, २, ५, ७—९ पञ्चमः । ३, ४, ६, १० मध्यमः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० २५] २४१ [म० ५ । अ० १ । सू० ७ ।

॥ ६ ॥ अग्निं तं भन्ते यो वसुस्त्वं यं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवो-
ऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ १ ॥ सो अग्निर्यो वसुर्गुणे सं-
यमायन्ति धेनवः । सपर्वन्तो रघुद्रुवः सं भुजानासः सूर्य इषं स्तोतृभ्य आ भेर
॥ २ ॥ अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः । अग्नी रायेस्वाभुवं स प्रीतो
यति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ ३ ॥ आने अग्न इधीमहि धुमन्तं देवा जग्म । यज-
स्या ते पनीयसी समिहीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ ४ ॥ आने अग्न अना हविः
शुक्रस्य शोचिषस्पते । सुञ्चन्द्र दम्प विष्पते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत इषं स्तोतृभ्य
आ भेर ॥ ५ ॥ २२ ॥ प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् । ते हिंन्विरे त इन्विरे
त इषयन्त्यानुष गिषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ ६ ॥ तत् त्य अग्ने अर्चयो मर्हि वाधन्त
वाजिनः । ये पत्नमिः शफानां व्रजा भुग्न्त गोनामिषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ ७ ॥
नवा नो अग्न आ भेर स्तोतृभ्यः सुत्तितीगिषः । ते स्याम य आनुचुम्बादनामो
दमेदम् इषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ ८ ॥ उपे सुञ्चन्द्र सुर्विपो दवी श्रीणीष आ-
सनि । उतो न उन्पुष्या उक्थेषु शवमस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भेर ॥ ९ ॥ एषां
अग्निमनुष्यमूर्गामिष्येभिरानुपक् । दध्दस्मे सूर्वीर्यमुत त्यदाश्चरव्यमिषं स्तोतृभ्य
आ भेर ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ७ ॥ १—१० इष आश्वेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २
अनुष्टुप् । ३ भुगिगनुष्टुप् । ४, ५, ८, ९ निन्दनुष्टुप् । ६, ७ स्वराहुष्टिक । १० निन्द-
दृष्टिती ॥ स्वरः—१—५, ८, ९ नान्धारः । ६, ७ ऋषभः । १० मध्यमः ॥

॥ ७ ॥ सखायः सं वः सम्यञ्चमिषं स्तोमं चाग्नये । वर्षिष्ठाय वितीनामूर्जो
नमे महस्वते । १ ॥ कुम्भा चिद्यस्य समृती रघवा नरो नृषदने । अर्हन्ताश्विमि-
न्यते मञ्जनयन्ति जन्तवः ॥ २ ॥ सं यद्विषो वनामहे स हव्या मानुषाणाम् ।
उत पुष्पस्य शवस अतस्य रश्मिमा ददे ॥ ३ ॥ स स्मा कृणोति क्तुमा नक्तं
चिह्न आ मते । पात्रको यद्वनस्पतीन्प्र स्मा मिनात्यजरः ॥ ४ ॥ अवे स्म यस्य
वेषणे स्वेदे एषिषु लुहति । अमीमह स्वर्जन्यं भूमि पृष्ठेव रुद्रहुः ॥ ५ ॥ २४ ॥
यं मर्त्यः पुरुस्पृष्टं त्रिदक्षिणस्य धायसे । प्र स्वादने पितृनामस्तेताति चिदायवे ॥ ६ ॥
स हि स्मा धन्वाचितं दाता न दात्या पशुः । विरिश्मश्रुः शुचिदक्षमुगतिमृष्टवि-
षिः ॥ ७ ॥ शुचिः स्म यस्मा अश्वित्प्र स्वर्धितोव गीर्यत । सुषुम्भत माता कात्या

अ० ४ । अ० १ । व० १] २४२ [म० ५ । अ० १ । सू० ६ ।

यदानुशे भगम् ॥ ८ ॥ आ यस्ते सर्पिरासुतेऽग्ने शमस्ति धार्यसे । ऐषु पुम्नमुत
श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः ॥ ९ ॥ इति चिन्मन्युमध्विजस्त्वादातमा पशुं ददे । आदग्ने
अपृणतोऽग्निः सासद्यादस्युनिषः सासद्यानन् ॥ १० ॥ २५ ॥

॥ ८ ॥ १-७ इय आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ५ स्वरानुष्टुप् ।
२ भुक्तिः ऋष्टुप् । ३, ४, ७ निचृज्जगती । ६ विराड्जगती ॥ स्वरः-१, २, ५ धैवतः ॥
३, ४, ६, ७ निषादः ॥

॥ ८ ॥ त्वामग्ने ऋतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नाम उतये मरस्कृत । पुरुष-
न्द्र यजतं विश्वधार्यसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम् ॥ १ ॥ त्वामग्ने अतिथिं पूर्वं
विशः शोचिष्केशं गृहपतिं नि पैदिरे । बृहन्केतुं पुरुषं धनस्पृतं भुशमीणं स्ववमं
जरद्विषं ॥ २ ॥ त्वामग्ने मानुषीरिळते विशो हात्राविष्टं विधिं चि रत्नधातमम् ।
गुहा सन्तं सुमग विश्वदर्शतं तुविष्णुसमं मुयजे घृतश्रियम् ॥ ३ ॥ त्वामग्ने धर्ण-
सि विश्वधा वयं गोभिर्गुणन्तो नमसोप सेदिम । म नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरे
देवो मतेस्य यशसा मुदीतिभिः ॥ ४ ॥ त्वामग्ने पुरुषो विज्ञेर्विश वयो दधासि
प्रन्नथां पुरुषुत । पुरुषश्चा सहसा वि रजसि त्विषिः ना ते तिविषाणस्य ना-
धृषं ॥ ५ ॥ त्वामग्ने समिधानं यविष्ट्य देवा दूतं चाङ्गिरे हव्यवाहनम् । उरुचय-
सं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुदधिरे चोदयन्मति ॥ ६ ॥ त्वामग्ने प्रदिव आहुतं
घृतैः मुम्नायवः सुप्रमिथा समीधिरे । म वाव्रथान ओषधीमिभितोमि त्रया-
मि पार्थिवा वि तिष्ठमे ॥ ७ ॥ २६ ॥ ८ ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ १-७ गय आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, स्वराऽनुष्टुप् । ३, ४
भुक्तिः ऋष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ६ विराडनुष्टुप् । ५ स्वराऽनुष्टुप् । ७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-
१, ३, ४ अप्रभः । २, ६ गान्धारः । ५ मध्यमः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ९ ॥ त्वामग्ने हविष्मन्तो देवं मनीम इळते । मन्ये त्वा ज्ञातवदसं स हव्या
वक्ष्यानुषक् ॥ १ ॥ अग्निर्होता दाम्बेतः तयस्य वृक्षवर्हिषः । सं यज्ञासम्भरन्ति यं
सं वाजासः श्रवव्यवः ॥ २ ॥ उत स्म यं शिशुं यथा नवं जनिष्ठागणी । धर्तारं
मानुषीणां विशामग्निं स्वध्वग्म् ॥ ३ ॥ उत स्म दग्मीयसे पुत्रो न हार्याशीम् ।
पुरु यो दग्धासि वनाग्ने पशुनं यवमे ॥ ४ ॥ अथ स्म यस्यार्चयः सम्यक्संयन्ति
भूमिनेः । यशीमहं जितो त्विषुष ध्मानैव धमन्ति शिक्षीते ध्मातरी यथा ॥ ५ ॥ तवा-

अ० ४ । अ० १ । व० ३] २४३ [म० ५ । अ० १ । सू० ११ ।

हमर्गन अतिभिर्मित्रस्य च प्रशस्तिमिः । हेयोयुतो न हुंरिता तुर्याम मन्यानाम् ॥ ६ ॥
तं नो अग्ने अमी नरो रयिं सहस्र आ भर । स क्षेपयस्स पोषयद्भुवाजस्य सा-
तये उतार्धं पूत्सु नो वृधे ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ १० ॥ १—७ गय आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६ निचृदनुष्टुप् ।
५ अनुष्टुप् । २, ३ मृगिगुणिक । ४ स्वराड्बृहती । ७ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ६
गान्धारः । २, ३ ऋषभः । ४ मध्यमः । ७ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ अग्न ओजिष्ठमाभर युष्मस्मभ्यमग्निगो । म नो राया परीक्षसा
रतिं वाजाय पन्थाय ॥ १ ॥ त्वं नो अग्ने अद्भुतं कृत्वा दत्तस्य महता । त्वे अ-
सुर्ये मारुहन्काणा मित्रो न यज्ञियः ॥ २ ॥ त्वं नो अग्न एषां गयं पुष्टिं च वर्ध-
य । ये स्तोमेषिः प्र सूरयो नरो मघान्यान्तशुः ॥ ३ ॥ ये अग्ने चन्द्रते गिरः शु-
म्भन्त्यश्वाधमः । शुष्ममिः शुष्मणो नरो दिवश्चिद्येषा वृहत्सुकीर्तिर्बोधन्ति तमना
॥ ४ ॥ तव त्वे अग्ने अर्चये आजन्तो यन्ति धृष्णया । परिष्मानो न विद्युतः
स्मानो रथो न वाजयुः ॥ ५ ॥ नू नो अग्न उतये मुवाधंसश्च गतये । अस्मा-
कामश्च सूरयो विश्वा आशास्तरिपणि ॥ ६ ॥ त्वं नो अग्ने अङ्गिरः स्तुतः
स्त्वानि आ भर । होतृविश्वामर्षे रयिं स्तोत्रभ्यः स्त्वमे च न उतार्धं पूत्सु नो
वृधे ॥ ७ ॥ २ ॥

॥ ११ ॥ १—६ सुतम्भर आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ निचृ-
जगती । २ जगती । ४, ६ विराजजगती ॥ त्रिपादः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ अनेभ्य गोषा अजनिष्ठ जागृविग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।
युतप्रतीको वृहता दिविमृशा युमद्विमाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ १ ॥ युगस्ये
केतुं प्रथमं पुरोहितपग्नि नरस्त्रिपथस्य समीधिरे । इन्द्रेण देवैः सग्यं स बर्हिषि
मीदृञ्चि होता यजथाय मुकतुः ॥ २ ॥ अनेमृष्टो जायमे पात्रोः शुचिर्मेन्द्रः क-
विरुदन्तिष्ठा विवस्वतः । यूतेन त्वावर्धयन्नग्न आहुत धूमस्ते केतुरमवदिवि श्रितः
॥ ३ ॥ अग्निर्नो यज्ञमृष वेतु साधुयाग्निं नरो वि भरन्ते गुह्यगृहे । अग्निर्दुतो
अमवद्व्यवाहनोर्जनि धृणाना वृणते कविकेतुष ॥ ४ ॥ तुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं
वचस्तुभ्यं मनोषा इयमन्तु शं वृदे । त्वां गिरः सिन्धुमिश्रवनीमेहाग पृणन्ति
शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ ५ ॥ त्वामग्ने अङ्गिरसा गुहा हितमन्वविन्दन्तिश्रियाणं
वनेवने । स जायसे मथ्यमानः सहो महत्स्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ ६ ॥ ३ ॥

अ० ४ । अ० १ । व० ६] २४४ [म० ५ । अ० १ । सू० १४ ।

॥ १२ ॥ १—६ सुतम्भर आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ स्वराद्-
पङ्क्तिः । ३, ४, ५ त्रिष्टुप् । ६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः ३—६ धैवतः ॥

॥ १२ ॥ प्रागनये बृहते यज्ञियाय अतस्य ब्रह्णे अमुं गाय मन्म । घृतं न
यज्ञ आस्येऽमुपुतं गिरं भरे वृषमार्यं प्रतीचीम् ॥ १ ॥ अतं चिकित्व अतमिषि-
किद्वष्टस्य धारा अनु तन्धि पूर्वाः । नाहं यातुं महसा न हवेन अतं संपास्य-
रुषस्य वृष्णः ॥ २ ॥ कया नो अग्न अतयस्मृतेन भुवो नवेदा उच्येस्य नव्यः ।
वेदा मे देव अतुपा अतूनां नाहं पतिं सनितुरस्य रायः ॥ ३ ॥ के ते अग्न
रिपवे बन्धनासः के पायवः सनिषन्त शुभन्तः । के धामिषन्ते अनृतस्य पन्ति
क आसतो वचमः सन्ति गोपाः ॥ ४ ॥ मखायस्ते विषुणा अग्न एते शिवामः
सन्तो अशिवा अभूवन् । अध्वेत स्वयमेते वचमिष्टेऽयने वृजिनानि मृवन्तः
॥ ५ ॥ यस्ते अग्ने नमसा यज्ञमीदृ अतं स पान्यरुषस्य वृष्णः । तस्य तयः
पृथुरा साधुरेतु प्रसन्नीणस्य नहुषस्य शपः ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥ १—६ सुतम्भर आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृद्
गायत्री । २, ६ गायत्री । ३ विराड्गायत्री ॥ पङ्क्तिः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ अर्वन्तस्त्वा हवापहेऽर्चन्तः समिधीमहि । अग्ने अर्चन्त इतये
॥ १ ॥ अग्नेः स्तोमं मनामहे मिधमय दिविमृशः । देवस्य द्रविणस्पवः ॥ २ ॥
अग्निर्ज्वेत नो गिरा होता यो मानुषेया । स येतदेव्यं जनम् ॥ ३ ॥ त्वममे
मयथा अग्नि जुष्टो होता वसेयसः । त्वया यज्ञं वि तन्वते ॥ ४ ॥ त्वामग्ने वा-
जसातमं विषां वर्धन्ति सुष्टुतम् । स नो रास्य सुवीयेम् ॥ ५ ॥ अग्ने नेमिर्गो
इव देवांस्वं परिभूमे । आ गार्धाश्च त्रमृजमे ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ १—६ सुतम्भर आग्नेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, ६
निचृद् गायत्री । २ विराड्गायत्री । ३ गायत्री ॥ पङ्क्तिः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ अग्नि स्तोमं न बोधय समिधानो अमर्त्यम् । इव्या देवेषु नो
दधन् ॥ १ ॥ तमध्वेष्वीकते देवं मता अमन्यम् । यनिष्ठं मानुषं जनं ॥ २ ॥
वं दि शसन्त इकंते सुवा देवं घृतश्रुता । अग्नि इव्याय बोळहवे ॥ ३ ॥ अ-

अ० ४ । अ० १ । व० ६] २४५ [म० ५ । अ० २ । सू० १७ ।

ग्निर्जातो अरोचत घनन्दस्युज्जयोर्निष्ठा तमः । अग्निन्दुद्रा अपः स्वः ॥ ४ ॥ अ-
ग्निर्मलिन्यै कविं घृतपृष्ठं सपर्यत । वेतु मे शुण्वद्वचम् ॥ ५ ॥ अग्निं घृतेन वा-
हधुः स्तोमेभिर्विश्वचर्वाणिम् । स्यादीभिर्वेचस्युमिः ॥ ६ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १५ ॥ १—४ धरुण आह्निग्न्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४ स्वराट्-
पङ्क्तिः । २, ४ त्रिष्टुप् । ३ चिराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५ पञ्चमः । २—४ धैवतः ॥

॥ १५ ॥ म वेधमे कवये वेधाय गिरं मरे यशमे पुष्याय । घृतप्रसक्तो अ-
सुरः सुशेवो रापो धृता धरुणो वस्वो अग्निः ॥ १ ॥ अनेन अतं धरुणं धा-
रयन्त यज्ञस्य शाके परमे व्योमिन् । दिवो धर्मेन्द्रुणं मेदुषो नृजानैरजातां अमि-
ये ननजुः ॥ २ ॥ अग्नेयुर्वस्तन्वस्तन्वते वि वयो महद्गुरं पुष्याय । म संवतो
नवजातस्तुत्यन्तिमहे न कुद्वममितः परि पुः ॥ ३ ॥ एतेव यद्गर्मे पप्रथानो
जनत्रनं धायमे चक्षमे च । वयोवयो जग्मे यद्धानः परि त्मना विषुरूपो जि-
गाभि ॥ ४ ॥ वाजो नु ते श्वसमगान्वन्तं पुरुं दोषं धरुणं देव रायः । यदं न ता-
युर्गुहा दधानो महो राये चितयन्नत्रिमस्पः ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ १६ ॥ १—४ पूरुगन्त्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ३ चिराट्-
त्रिष्टुप् । ४ भुरिगुणिक । ५ पृःता ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४ ऋषभः । ५ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ बृहदग्रे हि भानवेर्वा देवायाग्नये । यं त्रिं न प्रशस्तिभिर्मर्ता-
मो दधिरे परः ॥ १ ॥ स हि शुभिर्जनानां होता दक्षस्य बाह्वोः । विद्व्यमग्नि-
गन्धर्भगो न बार्गमृण्वति ॥ २ ॥ अग्न्य स्तोमं मघानः सख्ये वृद्धशोचिवः ।
विश्वा यस्मिन्तुविश्वणि समये शुष्ममादधुः ॥ ३ ॥ अशादीग्न एषां सुवीर्यस्य
महता । तमिच्छन् न रोदसो परि श्रवो बभूवतुः ॥ ४ ॥ नून एहि वार्यमग्ने गृ-
णान आ मेर । ये वयं ये च सुग्यः स्वस्ति धामहे सचोर्नाधि पृन्मुनो वृधे ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ १७ ॥ १—४ पूरुगन्त्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ भुरिगुणिक ।
२ अनुष्टुप् । ३ निचदनुष्टुप् । ४ चिरादनुष्टुप् । ५ भुरिगुहता ॥ स्वरः—१ ऋषभः ।
२—४ गान्धारः । ५ मध्यमः ॥

अ० ४ । अ० १ । व० १२] २४६ [म० ५ । अ० २ । सू० २० ।

॥ १७ ॥ आ यज्ञेदेव मर्त्ये इत्या तव्याममृतये । अग्निं कृते स्वध्वरे पुरी-
क्षितावसे ॥ १ ॥ अस्य हि वषशस्तरः आमा विधर्मन्मन्त्रमे । तं नाकं चित्रशो-
चिषं मन्त्रं परो मनीषया ॥ २ ॥ अस्य वासा उ अर्चिषा य आयुक्त तुजा गिरा ।
विबो न यस्य रेतसा बृहच्छोचन्त्यर्चयः ॥ ३ ॥ अस्य कत्वा चित्तसा वसस्य
वसु रथ आ । अथा विश्वामु इत्योऽग्निर्विचु प्र शस्यते ॥ ४ ॥ न न इद्वि वा-
र्यमासा संचत सूर्यः । उजो नपादभिष्टये प हि शधि मस्तये उतधि पुनमु
नो बुधे ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ १८ ॥ १—५ द्विती नृक्तवादा अत्रेव कविः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४
विराडनुष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ३ भुगिगुणिक । ४ भुगिगुहता ॥ स्यरः—१, २, ४
गान्धारः । ३ कपभः । ५ मध्वमः ॥

॥ १८ ॥ प्रातरग्निः पुरुप्रियो विशः स्तवेतातिधिः । विश्वानि यो अमर्त्यो
हव्या मर्तेषु रणयति ॥ १ ॥ द्वितीयं मूक्तवाहमे स्वस्य दत्तस्य मंहता । इन्दुं स
धत्त आनुषक्तोता चित्ते अमर्त्ये ॥ २ ॥ तं वो दीर्घायुशोचिषं गिरा हवे मयो-
नाम् । अर्चिषो येषां ग्यो वषश्चदावर्जयते ॥ ३ ॥ त्रिवा वा येषु दीर्घानिराम-
कुक्वा पान्ति ये । स्त्रीण्यं बहिः स्वध्वरे श्रवामि दधिरे परि ॥ ४ ॥ ये मे पञ्चा-
शतं इदुरश्वानां मध्वस्तुनि । सुमर्दन्ते मदि श्रवो बृहन्कृधि मघोनां नृवदमन
नृणाम् ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १९ ॥ १—४ चित्रात्रेय कविः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ गायत्री । २ निचृद-
गायत्री । ३ अनुष्टुप् । ४ भुगिगुणिक । निचृदपङ्क्तिः ॥ स्यरः—१, २ पङ्क्तः । ३
गान्धारः । ४ कपभः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १९ ॥ अम्यवम्याः प्र जावन्ते प्र वत्रेवत्रिर्धित । उपस्थं पातुर्वि चष्टे
॥ १ ॥ जुहुरे वि चित्तयन्तोऽनिमिषं नृम्यं पान्ति । आ दृक्तां पुरं विविशुः ॥ २ ॥
आ क्षेत्रेयस्य जन्तवो सुमर्दन्ते कृष्टयः । निष्करीवो बृहदुक्थ एनः मघा न
वाज्रपुः ॥ ३ ॥ प्रियं दुग्धं न काम्यमजामि जाम्योः सचा । एमो न वाजंजट-
रोऽदन्धः शस्त्रतो दमः ॥ ४ ॥ क्रीळंभो गम् आ भुवः सं मर्मना वायुना वे-
र्विदानः । ता अस्य सन्धुषजो न निग्माः सुमंशिता वक्ष्यो वक्षणेस्याः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ २० ॥ १—४ प्रयस्यन्त अत्रय अग्नयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३ विराड-
नुष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ४ पङ्क्तिः ॥ स्यरः—१—३ गान्धारः । ४ पञ्चमः ॥

अ० ४ । अ० १ । व० १५] २४७ [म० ५ । अ० २ । सू० २३ ।

॥ २० ॥ यमग्ने वाजसातम् त्वं चिन्मन्यसे रयिम् । तं नो गीर्भिः श्रवाय्यं
देवत्रा पनया युजम् ॥ १ ॥ ये अग्ने नेरयन्ति ते वृद्धा उग्रस्य शर्वसः । अप
द्वेषो अप हूरोऽन्दव्रतस्य सधिरः ॥ २ ॥ होतारं त्वा वृणीमहेऽग्ने दक्षस्य सा-
धनम् । युज्ञेषु पूर्य गिरा प्रयस्वन्तो हवामहे ॥ ३ ॥ इत्या यथा त उतये सहसा-
चन्द्रिर्वदिवे । राय अताय मुक्तो गोभिः प्याम मधुमार्दो वीरः स्याम सध-
मार्दः ॥ ४ ॥ १२ ॥

॥ २१ ॥ १—४ सप्त आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप् ।
२ भुगिगुणिक । ३ स्वरादुणिक । ४ निचृदुहर्ता ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २, ३
ऋषभः । ४ मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ मनुष्यन्त्वा नि धीमहि मनुष्यन्मभिधीमहि । अग्ने मनुष्यदक्षिरो
देवान्देवयते यज ॥ १ ॥ त्वं हि मानुषे जनेऽग्ने सुप्रति इध्यसे । सुचस्त्वा य-
न्त्यानुषकमुजातु सर्पिगमुते ॥ २ ॥ त्वां विश्वं सजोषमो देवामो दनुमकृत । म-
प्यन्तस्त्वा कवे युज्ञेषु देवमीकृते ॥ ३ ॥ देवं वो देवयज्ययाग्निमीळीतु मर्त्यैः ।
मर्भिदः शुक्र दीदितृणस्य योनिमामदः सप्तस्य योनिमामदः ॥ ४ ॥ १३ ॥

॥ २२ ॥ १—४ विश्वसामात्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्
२, ३ स्वरादुणिक । ४ वृहता ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २, ३ ऋषभः । ४ मध्यमः ॥

॥ २२ ॥ प्र विश्वसामअश्विदक्षो पात्रकशाचिपे । यो अश्वरेण्वीडियो होता
मन्द्रतमो विशि ॥ १ ॥ न्यग्निं जानवदसं दधाता देवमृत्विजम् । प्र युञ्ज ए-
त्वानुषगया देवव्यचस्तमः ॥ २ ॥ त्रिक्रिन्विन्मनमं त्वा देवं मतीम उतये । वर-
णस्य नेर्वमदृशानामो अमन्महि ॥ ३ ॥ अग्ने चिक्रिद्वयस्य न इदं वचः
सहस्य । तं त्वां मुशिप्र दम्पते स्तोमैर्वर्धन्त्यत्रयो गीर्भिः शुम्भन्त्यत्रयः ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ २३ ॥ १—४ युम्नो विश्वत्रयणिर्ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २
निचृदनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ४ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ २३ ॥ अग्ने सहन्तमा भर ह्यन्नस्य प्राप्तो रयिं । विश्वा यश्रपणीरभ्यासा
वजेषु सासहत् ॥ १ ॥ तमग्ने पृतनापहं रयिं सहस्य आ भर । त्वं हि सत्यो

अ० ४ । अ० १ । व० १६] २४८ [म० ५ । अ० २ । सू० २६ ।

अजुतो वाता वाजस्य गोमृतः ॥ २ ॥ विश्वे हि त्वां सजोषसो जनांसो वृक्ष-
बर्हिषः । होतारं सद्यमु प्रियं व्यन्ति वार्यो पुरु ॥ ३ ॥ स हि ष्मा विश्वचर्षणिर-
भिनाति सहो दधे । अग्नं पृथु क्षेपेवा रेवमः शुक्र दीदिहि घुमत्पावक दीदिहि
॥ ४ ॥ १५ ॥

✓ ॥ २४ ॥ १—४ वसुधुः सुयन्धुः धुतवन्धुर्विप्रवन्धुश्च गोपायना लोपायना वा
अपयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ पूर्वार्द्धस्य साम्नी वृद्धत्युत्तरार्द्धस्य भुविगृहती ।
३, ४ पूर्वार्द्धस्योत्तरार्द्धस्य भुविगृहती ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ २४ ॥ अग्ने त्वं नो अ तम उत आता शिवो भवा वरुध्यः । वसुग्निरव-
सुश्रवा अच्छा नवि घुमत्तमं गयि दाः ॥ १ ॥ २ ॥ स नो बोधि श्रुषी हवसु-
रुषा णो अघायतः सवस्मात् । ते त्वां शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे
सर्विभ्यः ॥ ३ ॥ ४ ॥ १६ ॥

॥ २५ ॥ १—६ वसुधुय आत्रेया अपयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ८ निचृद्-
गुण्ड ॥ २, ५, ६, ६ अनुष्टुप् । ३, ७ विराडनुष्टुप् । ४ भुरिगुण्डिक ॥ स्वरः—१—३,
५—६ धैवतः । ४ अपयः ॥

॥ २५ ॥ अच्छा वो अग्निमवमे देवं गायि स नो वसुः । रासत्यप्र अप-
णामुतावा पर्षति क्षिपः ॥ १ ॥ स हि सत्यो यं पूर्वं चिदेवामभिधर्माधिरे । हो-
तारं मन्द्रजिह्वमितुदीतिभिर्विभावसुम् ॥ २ ॥ स नो धीवी वर्णिष्ठया श्रेष्ठया च
सुपत्या । अग्ने रायो दिदीहि नः सुवृक्त्रिमिरेण्य ॥ ३ ॥ अग्निदेवेषु राजन्य-
ग्निरमेतेवाविशन् । अग्निनी इत्यवाहनोऽग्नि धीमिः मपर्यत ४ ॥ अग्निस्तु-
विश्रवस्तमं तुविब्रह्माणसुत्तमम् । अनूते आवपत्येति पुत्रं ददति दाशुषे ॥ ५ ॥ १७ ॥
अग्निर्ददति सत्यंति मामाह यो युधा नभिः । अग्निरत्यै रघुष्यटं जेतारमपरा-
जितम् ॥ ६ ॥ यद्वार्हिष्टं तदग्नये बृहदच विमावसो । महिषीव न्वह्यिस्त्वद्वाजा
उदीरते ॥ ७ ॥ तव घुमन्तो अर्चयो शर्ववोच्यते बृहन् । उतो ते तन्यतुर्यथा म्रानो
अर्ते त्मना विवः ॥ ८ ॥ पूर्वा अग्नि वसुयवः सहमान भवन्दिम । स नो विश्वा
अति द्विषः पर्षशवेव मुकतुः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ २६ ॥ १—६ वसुधुय आत्रेया अपयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६ गायत्री ।
२, ३, ४, ५, ६, ८ निचृद्गायत्री । ७ विराडगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ४ । अ० १ । व० २२] २४६ [म० ५ । अ० २ । सू० २८ ।

॥ २६ ॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान्वक्षि यद्वि
च ॥ १ ॥ तं त्वा घृतस्नवीमहे चित्रमानो स्वर्दशं देवाँ आ वीतये वह ॥ २ ॥
वीतिहोत्रं त्वा कवे घुमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे ॥ ३ ॥ अग्ने विश्वे-
भिर्गोहि देवेर्मिह्व्यदातये । होतां त्वा वृणीमहे ॥ ४ ॥ यजमानाय सुन्वत
आग्ने सुवीर्यं वह । देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥ ५ ॥ १६ ॥ समिधानः सहस्रजिदग्ने
धर्माणि पुष्यसि । देवानां द्रुत उक्थ्यः ॥ ६ ॥ न्यग्निं ज्ञातवेदसं होत्रवाहं य-
विष्ठयम् । दधाता देवमुत्विजम् ॥ ७ ॥ प्रयज्ञ एत्वानुषगघा देवव्यचस्तमः । स्तृणीत
बर्हिगसदे ॥ ८ ॥ एदं मरुतो अश्विना मित्रः सीदन्तु वरुणः । देवासः सर्वया
विशा ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ २७ ॥ १—६ व्यहणस्त्रैवृष्णस्त्रसदस्युश्च पौरुकुत्स्य अश्वमेधश्च भारतोऽ-
त्रिषा ऋषयः ॥ १—५ अग्निः । ६ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२ विराट् त्रिष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ५, ६ भुग्निगुणिक् ॥ स्वरः—१—३ धैवतः ।
४ गान्धारः । ५, ६ अश्वमेधः ॥

॥ २७ ॥ अनेखन्ता सत्यनिमामहे मे गावा चेतिष्ठो असुरो मघोनः । वै-
वृष्णो अग्ने दशमिः सहस्रैर्वैश्वानर व्यरुणश्चिकेत ॥ १ ॥ यो मे शता च वि-
शतिं च गोनां हरीं च युक्ता सुधुग ददाति । वैश्वानर सुष्टुतो वावृधानोऽग्ने बल्ल
व्यरुणाय शर्म ॥ २ ॥ एवा ते अग्ने सुमतिं चक्रानो नविष्ठाय नवमे त्रसदस्युः ।
यो मे मिरस्तुविज्ञानस्य पूर्वगुक्तेनाभि व्यरुणो गुणानि ॥ ३ ॥ यो मे इति प्र-
वोचत्यश्वमेधाय मर्ये । ददद्वा मनिं गुते ददन्मेधामृतायते ॥ ४ ॥ यस्य मा
परुषाः शतहृत्पर्यन्युत्तणः । अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव ज्याशिरः ॥ ५ ॥ इ-
न्द्राग्नी शतदान्यश्वमेधे सुवीर्यम् । छत्रं धारयन् बृहद्वि सूर्यमित्राजरम् ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ २८ ॥ १—६ विश्वानुराजेषां ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२, ४, ५, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २८ ॥ समिद्धो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत्प्रन्यह्नुषसमुर्विषा वि माति ।
एति प्राचीं विश्ववागा नमोमिदेवाँ ईळाना हविषा घृताचीं ॥ १ ॥ समिध्यमानो
अमृतस्य राजसि हविष्कुण्वन्तं सचमे अस्तये । विश्वं स बले द्रविणं यमिन्व-
स्यातिध्यमग्ने नि च धव इत्पुः ॥ २ ॥ अग्ने शर्धं महुते सामगाय तव घृन्ता-

अ० ४ । अ० १ । व० २५] २५० [म० ५ । अ० १ । सू० २६ ।

न्युत्तमानि सन्तु । सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महीसि ॥३॥
 ✓ समिद्धस्य मन्त्रोऽग्ने ऋग्वे सव भिषम् । वृषभो घुम्नवाँ अग्नि समध्वरेष्विध्यसे
 ॥ ४ ॥ समिद्धो अग्न आहुत देवान्यक्षि स्वध्वर । त्वं हि हव्यवाळसि ॥ ५ ॥
 आ जुहोता दुवस्यताग्निं प्रयत्यध्वरे । वृणीध्वं हव्यवाहनम् ॥ ६ ॥ २२ ॥

॥ २६ ॥ १—१५ गौरिवीतिः शाक्तय ऋषिः ॥ १—८, ९—१५ इन्द्रः । १ इन्द्र
 वचना वा देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः । ८ खराट्पङ्क्तिः । २, ४, ७ त्रिष्टुप् । ३,
 ५, ६, ९, १०, ११ निचृष्टिष्टुप् । १२, १३, १४, १५ खराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ८
 पञ्चमः । २—७, ९—१५ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ अर्थमा मनुषो देवताता श्री रौचिना दिव्या धारयन्त । अर्चन्ति
 त्वा मरुतः पुनर्दत्तास्वमेष्ठापृषिरिन्द्रासि धीरः ॥ १ ॥ अनु यदी मरुतो मन्द-
 मानमार्चन्मिन्द्रं पृषिवांसं सुतस्य । आदत्त वज्रमभि यदहि हव्यपो यद्भीरुसृजन्सर्वा
 उ ॥ २ ॥ उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुपुनस्य पेयाः । तदि हव्यं
 मनुषे गा अर्विन्ददहमहि पृषिवाँ इन्द्रो अस्य ॥ ३ ॥ आद्रोदसी वितरं वि षक्-
 भायत्संविष्यानश्चिद्विषसं मृगं कः । जिगर्निमिन्द्रो अपजर्गुगणः प्रति अमन्तमव
 दानवं हन् ॥ ४ ॥ अथ कत्वा मघवन्तुभ्यं देवा अनु । वधे अददुः सोमपेषम् ।
 यत्सुर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतश कः ॥ ५ ॥ २३ ॥ नव यद-
 स्य नवति च भोगान्त्माकं वज्रेण मघवा विवृशत् । अर्चन्तिन्द्रं मरुतः सधम्ये ब्र-
 ह्ममेन वचसा बाधत धाम् ॥ ६ ॥ सखा सख्ये अपचन्तुयमग्निरस्य क्रन्वा महिषा
 श्री शतार्नि । त्री माकमिन्द्रो मनुषः सरामि सुतं पिवद्वृत्रहत्याय सोमम् ॥ ७ ॥
 श्री यच्छता महिषाणामगो मास्त्री सरामि मघवा सोमपापाः । कारं न विश्वं अ-
 हन्त देवा मरमिन्द्राय यदहि जघान ॥ ८ ॥ उशान यत्सहस्यं ग्यातं गृहमिन्द्र जुजुगाने-
 भिरश्वैः । वन्वानां अत्र मरथं ययाथ कुत्सेन देवरवर्नोर्ह दुष्याम् ॥ ९ ॥ प्रान्य-
 अक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यद्विषो यातवेऽकः । अनामो दग्धुगम्बो वधेन नि
 दुर्योण आहुण्मृधवाचः ॥ १० ॥ २४ ॥ स्तोमासम्बा गीरिवीतेरवर्धयन्नधयो
 वेदायिनाय विभुम् । आ त्वापृजिस्वा मग्याय चक्रे पचन्त्यक्षीरपिबः सोममस्य
 ॥ ११ ॥ नवग्वासः सुतमोमाम इन्द्रं दशग्वासो अभ्यर्चन्त्यकैः । गर्व्यं चिदूर्ध्व-
 मपिधानवन्तं तं चिन्नरः शशमाना अप वन् ॥ १२ ॥ कयो नु ते परि चगाणि
 चिद्वान्नीर्या मघवन्त्या चकथे । या चो नु नम्बा कृण्वः शविष्ठ प्रदु ता ते विदयेषु ब्रवाम

अ० ४ । अ० १ । व० २८] २५१ [म० ५ । अ० २ । सू० ३० ।

॥ १३ ॥ एता विश्वा चक्रवौ इन्द्र भूर्यपरीतो जनुषा वीर्येण । या चिभु वज्रि-
भूणवौ दधृष्वाम ते वर्ता तविष्या अस्ति तस्याः ॥ १४ ॥ इन्द्र ब्रह्म क्रियमाण-
जुषस्व या ते शविष्ठ नव्या अकर्म । वस्त्रेव भद्रा मुकुता वमुपू रथं न धीरः स्वर्पा
अतवम् ॥ १५ ॥ २५ ॥

॥ ३० ॥ १—१४ बभ्रुगन्धेय क्रपिः ॥ इन्द्र ऋणञ्चयश्च देवता ॥ छन्दः—१—४,
८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । १० विराट् त्रिष्टुप् । ७, ११, १२ त्रिष्टुप् । ६, १३ पङ्क्तिः । १४
स्वराट् पङ्क्तिः । १५ भुरिक पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ७—१२ धैवतः । ६, १३—१४
पञ्चमः ॥

॥ ३० ॥ कस्य वीरः को अपश्यदिन्द्रं सुखरथमीयमानं हरिभ्याम् । यो
शया वज्री सुतसोममिच्छन्तदोको गन्ता पुरुहूत उती ॥ १ ॥ अवाचचवं पद-
भस्य सस्वरुपं निधातुगन्वायमिच्छन् । अपृच्छमन्यो उत ते म आहुरिन्द्रं नरो
बुधुशाना अरोम ॥ २ ॥ प्र नु वयं सुते या ते कुतानीन्द्र ब्रवाप यानि नो जुजो-
पः । वेदविदाष्टगुणवच्च विद्वान्वहेत्येयं पृथवा सर्वसेनः ॥ ३ ॥ स्थिरं मनश्च-
क्रे ज्ञात इन्द्र वेपादेको सुधये भूयमभित् । अश्मानं चिच्छ्वमा दिष्टुतो वि-
विदो गवापुवेषुमियाणाप् ॥ ४ ॥ परो यस्त्वं परम आजनिष्ठाः परावति श्रुत्यं
नाम बिभ्रन् । अतश्चिदिन्द्रादमयन्त देवा विश्वा अपो अजयहासपत्नीः ॥ ५ ॥
२६ ॥ तुभ्येहेते पुरुतः सुरोवा अर्चन्त्यकं मुन्वन्त्यन्धः । अहिमोहानमप आशयानं
प्र मायाभिर्षायिने मच्छदिन्द्रः ॥ ६ ॥ वि षु मृधो जनुषा दानमिन्वज्जन्वावा
मधवन्त्सञ्जकानः । अत्रा दासस्य नमृचेः शिरो यदवर्तयो मनवे गातुमिच्छन्
॥ ७ ॥ युजं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो दासस्य नमृचेर्नयान् । अश्मानं
चिन्स्वयैवर्तमानं प्र चक्रियेव गेदमी पुरुङ्गथः ॥ ८ ॥ स्त्रियो हि दास आयु-
धानि चक्रे किं मा कञ्जला अस्य मेवाः । अन्तर्हृत्पदमे अस्य धेने अयोप
प्रेषुष्ये दस्युमिन्द्रः ॥ ९ ॥ समत्र गात्राभिर्नोऽनवन्तेहेह वन्तर्वियुता यदासन् । सं-
ता इन्द्रो असृजदस्य शार्कयेदो सोमोसः सुषुता अमन्दन् ॥ १० ॥ २७ ॥ यदो
सोमा बभ्रुधृता अमन्दस्रगोवीक्षपभः सादेनव । पुनरः पणिवो इन्द्रो अस्य पु-
नर्गवामददादुत्तिषाणाम् ॥ ११ ॥ भद्रमिदं रुशमा अग्ने अकृन्वावा चत्वारिददतः
सहसा । ऋणञ्चयस्य भयता प्रयानि प्रत्यग्रमीप्स्य नृतमस्य नृणाम् ॥ १२ ॥
मुपेक्षं माव सुजन्त्यस्मं गवां सहस्ररुशमासो अग्ने । तीव्रा इन्द्रममन्दुः सु-

अ० ४ । अ० १ । व० ३१] . २५२ [म० ५ । अ० २ । सू० ३१ ।

तासोऽक्रोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाः ॥ १३ ॥ औच्छ्रुत्सा राज्ञी परितक्म्या याँ
श्रृणुष्वे राजानि रुशमानाम् । अत्यो न बाजी रुधुरज्यमानो बभ्रुश्चत्वार्यसन-
त्सहस्रा ॥ १४ ॥ चतुःसहस्रं गव्यस्य पशुः प्रत्यग्रमीप्स रुशमेष्वधे । धर्मश्चि-
न्तः प्रवृजे य आसीदयस्मयस्तम्वादाप विप्राः ॥ १५ ॥ २८ ॥

॥ ३१ ॥ १—१३ अवस्युरात्रेयऋषिः ॥ १—८, १०—१३ इन्द्रः । ८ इन्द्रः कुत्सो
वा । ८ इन्द्र उशना वा । ६ इन्द्रः कुत्सश्च देवता ॥ छन्दः—१, २, ५, ७, ९, ११
नितृष्टिष्टुप् । ३, ४, ६, १० त्रिष्टुप् । १३ विराट्त्रिष्टुप् । ८, १२ स्वराट्पङ्क्तिः ॥
हवरः—१—७, ९—११, १३ धैवतः । ८, १२ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ इन्द्रो रथाय प्रवते कृणोति यम्यम्यन्मघवा वाजयन्तम् ।
यूथेव पशो व्युनोति गोपा अर्गिष्टा याति प्रथमः मिषामन ॥ १ ॥ आ
प्र द्रव हरिवो मा वि वेनः पिशाङ्गाने अभि नः सचस्व । नहि न्वदिन्द्र व-
स्यो अन्यदस्त्यमेनांश्चिज्जनिवतश्चकथ ॥ २ ॥ उद्यत्सहः सहस्र आर्जनिष्ट दे-
दिष्ट इन्द्र इन्द्रियाणि विश्वा । प्राचोदयन्मदुवां वृधे अन्तर्वि उपोतिषा संवृ-
त्वचमोऽवः ॥ ३ ॥ अनवस्ते रथमश्वाप तत्तन्वप्या वज्रं पुरुहत धुमन्तम् । ब्र-
ह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कगवधयन्नहये हन्तवा उ ॥ ४ ॥ वृष्णे यत्ते वृषणो अ-
र्कमर्चनिन्द्र प्रावाणो अदितिः सत्रोपाः । अनश्वामो ये पवयोऽरथा इन्द्रेपिता
अभ्यवर्तन्त दस्युन् ॥ ५ ॥ २६ ॥ प्र ते पूर्वाणि कर्णानि वाचं प्र नूतना मघ-
वन्या चकथ । शक्तीवो यविभरा रोदसा उमे जयन्तो मनत्रे दानुचित्राः ॥ ६ ॥
तदिक्षु ते करणं दस्म विप्राहिं यद्वनश्रोत्रो अत्रार्मिमीथाः । शुष्णस्य चित्पारि मा-
या अगृभ्णाः प्रापिन्वं यन्नप दस्युमेधः ॥ ७ ॥ न्वमपो यदवे तुर्वशायांमयः सुदु-
धाः पार इन्द्र । उग्रमेयांमवहो ह कुन्मं सं ह यदापुशनारन्त देवाः ॥ ८ ॥ इ-
न्द्राकृत्मा वहमाना रथेना वामत्या अपि कर्षे वहन्तु । निः पीमङ्गयो धर्मयो
निः पधस्थान्मघोनो ब्रूदो वंग्यस्तमामि ॥ ९ ॥ वातस्य युक्कान्तमुज्जिदधा-
न्कविधिदेषो अजगन्नभ्युः । विश्वे ते अत्र मरुतः सखाय इन्द्र ब्रह्माणि त-
र्विपीमवर्धन् ॥ १० ॥ ३० ॥ सूर्यश्चिद्रथं परितक्म्यायां पूर्वं करदुपरं जुजुवांसम् ।
मरुत्क्रमेतशः सं रिक्खाति पुरो दधत्सनिभ्यति क्रतुं नः ॥ ११ ॥ आयं जना
अभिचर्षे जगामेन्द्रः सखायं मुतसोममिच्छन् । बद्धग्रावाव वेदिं भ्रियाते यस्य

अ० ४ । अ० २ । व० १] २५३ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३३ ।

जीरमध्वर्यवश्चरन्ति ॥ १२ ॥ ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मर्ता अमृत मो ते
अह आरन् । वावग्धि ययूरुत तेषु धेह्योजो जनेषु येषु ते स्याम ॥ १३ ॥ ३१ ॥

॥ ३२ ॥ १—१२ गातुगात्रेय ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, ६, ११
त्रिष्टुप् । २, ३, ४, १०, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ८ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ भुक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१—४, ७, ६—१२ धैवतः । ५, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३२ ॥ अर्द्वैरुत्सममृजो वि ग्वानि न्वमर्णवान्वद्धानाँ अग्म्याः । म-
हान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद्वः मृजो वि धारा अवे दानवं हन् ॥ १ ॥ त्वमुत्साँ अ-
तुभिर्वद्धानाँ अरह ऊधः पर्वतस्य वज्रिन् । अहिं चिदग्र प्रयुतं शयानं जघन्वाँ
इन्द्र तर्विषीमधत्थाः ॥ २ ॥ त्वस्य चिन्महतो निर्घृगम्य वधर्जधान तर्विषीभिरि-
न्द्रः । य एक इदप्रतिर्मन्यमान आदस्मादन्यो अजनिष्ट तव्यान् ॥ ३ ॥ त्वं चि-
देपो स्वधया मदनं मिहो नपातं मृवृधं तमोगाम् । वृषप्रमर्मा दानवस्य मामं व-
ज्रेण वज्री नि जघान शुष्णम् ॥ ४ ॥ त्वं चिदस्य क्रतुभिर्निपत्तममर्मणो विद-
दिदस्य मर्म । यदाँ मुत्तत्र प्रभृता मदस्य युयुंसन्तं तममि हस्ये धाः ॥ ५ ॥ त्वं
चिदिन्धा कल्पयं शयानमसुर्ये तममि वावृधानम् । तं चिन्मन्दानो वृषभः सुत-
स्योच्चिन्द्रो अपगूर्याँ जघान ॥ ६ ॥ ३२ ॥ उद्यदिन्द्रो महते दानवाय वधर्यमि-
ष्ट सहो अप्रतीतम् । यदाँ वज्रेण प्रभृताँ ददाभ विश्वस्य जन्तोरेधमं चकार ॥ ७ ॥
त्वं चिदर्ण मधुपं शयानममिन्वं वज्रं महाददुग्रः । अपादमज्रं महता वधेन नि दु-
र्योच्च आहृणहृमृधवाचम् ॥ ८ ॥ को अस्य शुष्मं तर्विषीं वरात् एको धनाँ भग्ने
अप्रतीतः । इमे चिदस्य त्रयसो नु देवी इन्द्रस्योजसो भियमाँ जिहाने ॥ ९ ॥
न्यस्मै देवी स्वाधितिर्जिहीत इन्द्राय गातुरशनीवं येमे । सं बदोजो युवते विश्व-
माभिरनु स्वधानेँ जितयोँ नमन्त ॥ १० ॥ एकं नु त्वा सत्पति पाञ्चजन्यं जातं
शृणोमि यशसं जनेषु । तं मेँ जगृभ आशसो नर्विष्टं दोषावस्तेहिंवमानाम् इन्द्रम्
॥ ११ ॥ एवा हि त्वामृतुथा यातयन्तं मघा विप्रैभ्यो ददतं शुष्णोर्मि । किं ते ब्र-
ह्मणो गृहते सस्वायो ये त्वाया निदधुः काममिन्द्र ॥ १२ ॥ ३३ ॥ १ ॥ २ ॥

॥ ३३ ॥ १—१० संवरणः प्राजापत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ७
पङ्क्तिः । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, १० भुक्पङ्क्तिः । ५, ६ स्वराट्पङ्क्तिः । ८ त्रिष्टुप् । ९ निचृ-
त्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—७, १० पञ्चमः । ८, ९ धैवतः ॥

अ० ४ । अ० २ । व० ४] २५४ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३४ ।

॥ ३३ ॥ महि महे तवसे दीध्ये नृनिन्द्रायेत्या तवसे अतव्यान् । यो अस्मै
सुमतिं वाजसातो रतुतो जनैः समर्थश्चिकेत ॥ १ ॥ स त्वं न इन्द्र धियमानो अर्क-
हरीर्षां वृषन्योक्त्रमश्रेः । या इत्या मघवन्ननु जोषं वचो अमि प्रार्थः संक्षि जनान्
॥ २ ॥ न ते त इन्द्राभ्यस्मदृष्वार्युक्तासो अब्रह्मता यदसन् । तिष्ठा रथमधि
तं वज्रहस्ता रश्मि देव यमसे स्वयं ॥ ३ ॥ पुरु यत्त इन्द्र सन्न्युक्था गर्व च-
कथोर्वरासु युध्यन् । तत्त्वे सूर्याय चिदोक्तमि स्वे वृषा समत्सु वासस्य नाम चित्
॥ ४ ॥ वयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः । आस्माञ्जगम्या
दाहिशुष्म सत्त्वा मग्नो न हव्यः प्रभूथेषु चारुः ॥ ५ ॥ १ ॥ पृथ्वेश्यमिन्द्र त्वे
ह्योजो नृमणानि च नृतमानो अर्धतः । स न एनी वमवानो रथि दाः प्रार्थः स्तुषे
तुविमघस्य दानम् ॥ ६ ॥ एता न इन्द्रोतिमिग्य पाहि गृणतः शर कारुन् । उत
त्वचं ददतो वाजसातो पिप्रीहि मध्वः सुपुनस्य चारोः ॥ ७ ॥ उत त्वे मा पौ-
बकुत्स्यस्य सुरेस्त्रमदस्योर्हिरणिनो रगाणाः । वहन्तु मा दश श्येतासो अस्य
गैरिस्त्रितस्य क्रतुभिर्नु संरचे ॥ ८ ॥ उत त्वे मा मारुताश्वस्य शोणाः क्रत्वाम-
वासो विदथस्य गतो । महस्ता मे च्यवतानो ददान आनूकमर्थो वपुष नाचैत्
॥ ९ ॥ उत त्वे मा धन्यस्य जुष्टा लक्ष्मणस्य मरुतो यतानाः । मृदा रायः
संवरणस्य अर्धेर्जं न गावः प्रयता अपि गमन् ॥ १० ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ १-६ संरक्षणः प्राजापत्य ऋषिः । इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक्
त्रिष्टुप् । १, ६ त्रिष्टुप् । २, ४, ५ निचृजगतो । ३, ७ जगतो । ८ विराट्जगतो ॥
स्वरः—१, ६, ८ धैवतः । २-५, ७, ८ निपादः ॥

॥ ३४ ॥ अजातशत्रुमजरा स्वर्चन्यनु स्वधामिता दम्पसीयते । सुनोतन
पचत ब्रह्मवाहसे पुरुषुताय प्रतरं दधानत ॥ १ ॥ आयः सोमेन जटर्मर्षिप्रताम-
न्दत मघवा मध्वो अन्धसः । यदी मृगाय इन्तवे महावधः महस्रभृष्टिपुशनां वधं
यमेत् ॥ २ ॥ यो अस्मै घ्नम उत वा य ऊर्ध्वानि सोमं सुनोति भवति पुमां अह ।
अपाप शक्रस्तनुष्टिम्हति तनुशुभ्रं मघवा यः क्वामस्वः ॥ ३ ॥ यस्यावधीत्पितृ-
वस्य मातरं यस्य शक्रो आतरं नात ईषते । वेतीहस्य प्रयता यतङ्गो न किल्बिषादी-
यते वस्व आक्रः ॥ ४ ॥ न पञ्चमिर्दशमिर्वष्टारभं नासुन्वता सचते पुष्यता
अन । जिनाति वेदपुषा हन्ति वा धुनिग देवपुं भञ्जति गोमति व्रजे ॥ ५ ॥ ३ ॥
वित्वयः सपुतो चक्रमामजोऽसुन्वतो विपुषः सुन्वतो वृधः । इन्द्रो विरवस्य

अ० ४ । अ० २ । व० ७] २५५ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३६ ।

दामिता विभीषणो यथावशंनेयति दाममार्यः ॥ ६ ॥ समीं पणेरजति मोजनं
मुपे वि दृशुपे भजति सुनरं वसु । दुर्गे चन प्रियते विश्व आ पुरु जनो यो अ-
स्य तविषीमचुकुषत् ॥ ७ ॥ सं यज्जनौ सुधनौ विश्वशर्षमाववेदिन्द्रो मघवा
गोषु शुभ्रिषु । युजं ह्यन्यमकृत प्रवेपन्युदी गव्यं मृजते सत्त्वभिर्धुनिः ॥ ८ ॥ स-
हस्रसामाग्निवेशि गृणीषे शत्रिमग्न उपमा केतुमर्यः । तस्मा आपः सन्यतः पीप-
यन्त तस्मिन्क्षप्रममवत्वेपमस्तु ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ३५ ॥ १-८ प्रभूवसुगङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ निचृदनुष्टुप् ।
३ भुरिगनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् । २ भुरिगुष्णिक् । ४, ५, ६ स्वराडुष्णिक् । ८ भुरिग्व-
हती ॥ स्वरः-१, ३, ७ गान्धारः । २, ४-६ ऋषभः । ८ मध्यमः ॥

॥ ३५ ॥ यस्ते माध्रिष्ठोऽवस इन्द्र क्रतुष्टमा मर । अस्मभ्यं चर्षणीसहं सस्ति
वाजेषु दुष्टम् ॥ १ ॥ यदिन्द्र ते चतस्रो यच्छ्वर मन्ति तिस्रः । यद्वा पञ्च चि-
तीनामवस्तन्सु न आ मर ॥ २ ॥ आ तेऽवो वरेण्यं वृषन्तमस्य हमहे । वृषजू-
तिर्हि जज्ञिष आभूमिन्द्र तुर्वरिः ॥ ३ ॥ वृषा ह्यमि राधसे जज्ञिषे वृष्णि ते
शवः । स्वत्वं ते धूषन्मनः सत्राहामिन्द्र पौंस्यम् ॥ ४ ॥ त्वं तमिन्द्र मर्त्यमभिन्न-
यन्तमद्रिवः । सर्वरथा शतक्रतो नि याहि शवसस्पते ॥ ५ ॥ ५ ॥ त्वाभिष्टव्रह-
न्तम जनामो वृक्रबर्हिषः । उग्र पूर्वापु पुण्यं हवन्ते वाजमातये ॥ ६ ॥ आमस्क-
मिन्द्र दुष्टरं पुरोयावानमाजिषु । सयावानं धनेधने वाजयन्तमवा रथम् ॥ ७ ॥
अम्माकमिन्द्रेहि नो रथमवा पुग्न्ध्या । वयं शविष्ठ वार्य दिवि श्रवो दधीमहि दिवि
स्तोमं मनामहे ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ प्रभूवसुगङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ४, ५ निचृ-
दनुष्टुप् । २, ६ ऋषिष्टुप् । ३ जगती ॥ स्वरः-१, २, ४-६ धैवतः । ३ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ स आ गोमदिन्द्रो यो वसुना चिकेतदातुं दामनो रयीषाम् । धन्व-
चरो न वंसंगस्तबाह्वभकपानः पिबतु दुग्धमंशुम् ॥ १ ॥ आ ते हनू हरिवः शूर-
शिघ्रे रुद्रसोमो न पर्वतस्य पृष्ठे । अनु त्वा राज्ञन्नर्वतो न द्विन्वन् गीर्मिर्मेदेम पुरु-
हूत विरवे ॥ २ ॥ चक्रं न वृत्तं पुरुहूत वेपते मनो भिया मे अमतेरिदद्रिवः । र-
थादधि त्वा जरिता सदावृष कुबिषु स्तोपन्मघवन्पुरुवसुः ॥ ३ ॥ एष आवेच

अ० ४ । अ० २ । व० १०] २५६ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३६ ।

जग्निता तं इन्द्रेयंति वाचं बृहदाशुषाणः । प्र सव्येन मघवन्यसि शयः प्र दाक्षि-
 षिर्दारिद्र्यो मा वि वैनः ॥ ४ ॥ वृषा त्वा वृषणं वर्धतु द्यौर्वृषा वृषभ्यां वरुणे ह-
 रिम्याम् । स नो वृषः वृषरथः सुशिम वृषक्रतो वृषा वज्रिन्मरै धाः ॥ ५ ॥ यो रो-
 हितौ वाजिनौ वाजिनीवान्त्रिभिः शतैः सचमानावदिष्ट । यूने समस्मै क्षितयो नमन्तां
 श्रुतरथाय मरुतो दुवोया ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ३७ ॥ १—५ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः । २ विराट्-
 त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः । २—५ धैवतः ॥

॥ ३७ ॥ सं भानुना यनते सूर्यस्याजुहानो घृतपृष्ठः स्वचाः । तस्मा अपृष्टा
 उषसो व्युच्छान्य इन्द्राय सुनयामत्याह ॥ १ ॥ मर्मिदाग्निर्यनवत्स्तीर्णवर्हियुक्त-
 श्वा सुनसामो जराते । ग्रावाणो यस्येषिरं वदन्त्ययदध्वर्युर्हविषात्र सिन्धुम् ॥ २ ॥
 वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ई वहाते मर्हिषीमिषिराम् । आस्यं श्रवस्याद्रथ आ-
 च धोषान्पुरू सहस्रा परि वर्तयते ॥ ३ ॥ न स राजा व्ययते यस्मिन्निन्द्रस्तीघ्रं
 सोमं पिबति गोसंस्तायम् । आ सन्वर्नरजति हन्ति वृशं क्षेति क्षितीः सुमगो नाम
 पुष्यन् ॥ ४ ॥ पुष्यान्क्षेमं अभि योगे भवान्युमे वृतां संयती सं जयाति । प्रियः
 सूर्ये प्रियो अग्ना भवति य इन्द्राय सुनसामो ददाशत् ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ३८ ॥ १—५ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप् । २, ३,
 ४ निचृत्तनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ उरोष्ट इन्द्र राधमो विम्बी गतिः शतक्रतो । अघा नो विश्व-
 चर्षणे घृम्ना सुचित्र महय ॥ १ ॥ यदीमिन्द्र श्रवाण्यमिषं शविष्ठ दाधिषे । पृथगे
 दीर्घिश्रुत्तमं हिरण्यवर्णं दुष्टरम् ॥ २ ॥ शुष्मासो ये ते अद्रिवो महता केतसापः ।
 उमा देवावमिष्टये दिवश्च गमश्च राजयः ॥ ३ ॥ उतो नो अस्य कस्य चिद्वक्ष्य-
 तव वृत्रहन् । अस्मभ्यं नृम्णमा मंगस्मभ्यं नृमणस्यसे ॥ ४ ॥ नू ते आभिरमि-
 षिभिस्तव शर्मच्छतक्रतो । इन्द्र स्याम सुगोपाः शूर स्याम सुगोपाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ३९ ॥ १—५ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २, ३
 निचृत्तनुष्टुप् । ४ स्वराड्विष्टक् । ५ बृहती ॥ स्वरः—१—३ गान्धारः । ४ ऋषभः ।
 ५ मध्यमः ॥

अ० ४ । अ० २ । व० १३] २५७ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४१ ।

॥ ३९ ॥ यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति न्वादातमद्विवः । राधस्तस्यो विददस उ-
मयाहन्त्या मर ॥ १ ॥ यन्मन्यसे वर्णेयमिन्द्र युत्तं तदा मर । विनाम तस्य ते
व्यमकूपास्म्य दावने ॥ २ ॥ यत्ते दिव्यु प्रगध्य मनो अस्ति श्रुतं बृहन् । तेन
हृत्वा चिददिव आ वाजं दपि मानये ॥ ३ ॥ मंहिष्ठं वो मघोनां राजानं चष-
णीनाम् । इन्द्रमुप प्रशस्तये पूर्वाभिर्जुजुपे गिरः । ४ ॥ अस्मा इत्काव्यं वच उ-
वशमिन्द्राय शंसयम् । तस्मा उ ब्रह्मवाहमे गिरे वधेन्त्यत्रयो गिर शुम्भन्त्यत्रयो
॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४० ॥ १—६ अत्रिर्ऋषिः ॥ १—४ इन्द्रः । ५ सूर्यः । ६—६ अत्रिदेवता ॥
कुन्दः—१ निवृत्तिपक्षः । २, ३ उत्पिण्डः । ४ स्वरावृत्तिपक्षः । ५ विष्टुः । ६, ८, ९ निवृत्ति-
विष्टुः । ७ भुक्ति पक्षिः ॥ स्वरः—१—३, ६ कपभः । ४—६, ८ धैवतः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ आ ग्राह्यद्विभिः सुने सोमं सोमपते पिय । वृषस्त्रिन्द्र वृषभिर्वृषहन्तम
॥ १ ॥ वृषा ग्राया वृषा मदा वृषा सोमो अयं सुतः । वृषस्त्रिन्द्र वृषभिर्वृषहन्तम
॥ २ ॥ वृषा न्या वृषेण हुवे वृषिश्चित्राभिर्मृनिभिः । वृषस्त्रिन्द्र वृषभिर्वृषहन्तम
॥ ३ ॥ ऋजुपी वृजो वृषमन्तुगपादृष्मी राजा वृत्वा मोषपावा । युक्वा
हर्मिष्ठासुरा यामदवाकमाध्यन्दिने सवने मन्मदिन्द्रः ॥ ४ ॥ यन्त्वा सूर्य स्वर्मा-
नुस्तपमाविध्यदामरः । अत्रेष्ट्रविद्यथा माधो भुवनान्यर्दधियुः ॥ ५ ॥ ११ ॥
स्वर्मातोम्य यदिन्द्र माया अवा दिवो वत्तमाना अवाहेन । गृह्णं सूर्य तमसापर्वनेन
तुरीयेण ब्रह्मणाविन्दद्विः ॥ ६ ॥ मा माप्तिमं तव सन्तमत्र इरभ्या वृग्धो भियमा
नि गरीन् । त्वं मित्रो असि मृत्युगधाम्ना मेहावतं वरुणश्च राजा ॥ ७ ॥
प्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः सपयन् कीर्णिता देवानममोपशिचन् । अत्रिः सूर्यस्य
दिवि सन्तुगधान्स्वर्मातोम्य माया अपृचन् ॥ ८ ॥ यं वै सूर्य स्वर्मा नुस्तपमावि-
ध्यदामरः । अत्रयुस्तमन्विन्दब्रह्मन्ये अशक्नुवन् ॥ ९ ॥ १२ ॥

॥ ४१ ॥ १—२० अत्रिर्ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ कुन्दः—१, २, ६, १५, १८
विष्टुः । ४, १३ विष्टु विष्टुः । ३, ७, ८, १४, १६ पक्षिः । ५, ९, १०, ११, १२
भुक्ति पक्षिः । २० याजुषी पक्षिः । १६ जगती । १७ निवृत्तिपक्षः ॥ स्वरः—१, २, ४, ६,
१३, १५, १८ धैवतः । ३, ५, ७—१२, १४, १६, २० पञ्चमः । १६, १७ निवृत्तिः ॥

अ० ४ । अ० २ । व० १६] २५८ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४१ ।

॥ ४१ ॥ को नु वा मित्रावरुणावृतायन्दिवो वा महः पार्थिवस्य वा दे ।
 अतस्य वा सदासि प्रासीथा नो यज्ञायते वा पशुषो न वाजान् ॥ १ ॥ ते नो
 मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं अभुवा मरुतो जृषन्त । नमोभिर्वा ये दधन्ते सुवृक्कि
 स्तोमं रुद्राय मीळहुषे सजोषाः ॥ २ ॥ आ वा येष्ठां क्षिना हुवष्ये वातस्य
 पत्सन्नध्यस्य पुष्टौ । उत वा दिवो असुराय मन्म प्रान्धासीव यज्यंवे मरुधम्
 ॥ ३ ॥ प्र सक्ष्यो विव्यः कषधं होता जितो विवः सजोषा वातो अमिः । पूषा
 मर्गः प्रभूये विश्वमोजा आजि न जग्मुराश्वतमाः ॥ ४ ॥ प्र वो रविं युक्ता-
 श्वं मरुधं राय एषेऽवसे दधीत धीः । सुशेव एषेराशिजस्य होता ये व एषा
 मरुतस्तुराणाम् ॥ ५ ॥ १३ ॥ प्र वो वायुं रथयुजं कृणुध्वं प्र देवं विप्रं पनित-
 रमर्कैः । इषुष्यं अतसापः पुरन्धीर्वस्वीर्नो अत्र पत्नीरा धिये धुः ॥ ६ ॥ उपे
 व एषे वन्येभिः शूषैः प्र यद्वा दिवश्चितयाद्भिरर्कैः । उषासानक्षां विदुषीव वि-
 श्वमा हा वहतो मर्त्याष यद्म ॥ ७ ॥ अमि वो अर्चे पोष्यावतो नृन्वास्तोष्पति
 त्वष्टारं रराक्षः । वन्यां सजोषा धिषणा नमोभिर्वनस्पतीरोपधी राय एषे ॥ ८ ॥
 तुजे नस्तने पर्वताः सन्तु स्वैतवो ये वसवो न वीराः । पनित आप्त्यो यजतः
 सदा नो वर्धन्तः शंसं नर्यो अमिष्टौ ॥ ९ ॥ वृक्षो अस्तोपि भूम्यस्य गर्भे जितो
 मपातमपां सुवृक्कि । गृणीते अग्निरेतरी न शूषैः शोचिष्यैः शो नि रिंक्षति वनो
 ॥ १० ॥ १४ ॥ कथा महे रुद्रियाय प्रवाम कद्राये चिक्कितुषे मर्गाय । आप
 ओषधीकृत नोऽवन्तु र्धर्षना गिरयो वृक्षकेशाः ॥ ११ ॥ शृणोतु न उर्जा व-
 तिर्गिरः स नभस्तरीयो हषिरः परिजमा । शृणन्वापः पुरो न शुभ्राः परि
 क्षुषो बहदावस्याद्रैः ॥ १२ ॥ विदा चिक्षु महान्तो ये व एवा प्रवाम दस्मा वार्ये
 दधानाः । वयश्चन सुध्वं आवं वन्ति सुमा मर्तमनुयतं वधस्नैः ॥ १३ ॥
 ॥ १४ ॥ आ देव्यानि पार्थिवानि जन्मापबान्छा सुमंवाय वोचम् । वर्धन्तां
 षावो गिरश्चन्द्राग्रा उदा वर्धन्ताममिषाता अर्णाः ॥ १४ ॥ पदेपदे मे जरिमा नि
 वायि वरुत्री वा शक्रा वा पायुभिश्च । सिषक्कु माना मही रसा नः स्मत्सुरि-
 मिर्ध्वज्जहस्तं अज्वनिः ॥ १५ ॥ १५ ॥ कथा दाशेष नममा सुदाननेवया मरु-
 तो अच्छोक्षौ प्रधेवमो मरुतो अच्छोक्षौ । मा नोऽहिर्वृन्ध्यां रिपे वाइस्माकं भू-
 दुपमातिवनिः ॥ १६ ॥ इति चिक्षु प्रजायै पशुमत्यै देवासो वनन्ते मर्त्यो व आ
 देवासो वनन्ते मर्त्यो वः । अत्रा शिवा तन्वो धासिमस्या जरां धिन्मे निर्वृतिर्ज-
 अमीत ॥ १७ ॥ तां वो देवाः सुमतिमूर्जवन्तामिषमश्याम वमवः शसा नोः ।

अ० ४ । अ० २ । व० १६] २५६ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४२ ।

सा नः सुदानुर्मुल्यन्ती देवी प्रति द्रवन्ती सुविताय गम्याः ॥ १८ ॥ अमि न
इळा यूयस्य माता स्मज्जदीमिहर्वशी वा गृणातु । उर्वशी वा बृहद्विवा गृणान्त-
म्युयर्वाना प्रभूयस्यायोः ॥ १९ ॥ सिपक्षु न ऊर्ज्यस्य पुष्टेः ॥ २० ॥ १६ ॥

॥ ४२ ॥ १—१८ अत्रिर्ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ४, २, ११, १२,
१४, १६, १८ निवृत्तिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ७, ८, १, १३, १४ त्रिष्टुप् । १७
याज्ञकी पङ्क्तिः । १० भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—६, ११—१६, १८ जैवतः । १०, १७
पञ्चमः ॥

॥ ४२ ॥ प्र शन्तमा वरुणं दीधितिं गीर्मित्रं भगमदिति नूनमश्याः । पृष-
द्योनिः पञ्चहोता मृणोस्वतूर्तपन्था असुरो मयोद्धुः ॥ १ ॥ प्रति मे स्तोममदिति-
र्जघ्म्यात्मनुं न माता हर्षं सुशेवम् । अहं प्रियं देवहितं यदस्यहं पित्रे वरुणे
बन्धयोद्धुः ॥ २ ॥ उदीर्य कृतिनमं कवीनामुनर्चनममि मध्वा घृतेन । स नो व-
ह्निं प्रयता हितानि चन्द्राणि देवः सविता सुवानि ॥ ३ ॥ समिन्द्र णो मनसा
नेषि गोभिः सं सुरिर्महामवः सं स्वसित । सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवा-
नो सुमन्या ग्रियानाम् ॥ ४ ॥ देवो मगः सविता रायो अंश इन्द्रो वृषस्य स-
ज्जितो धनानाम् । अभुत्वा वाजं उत वा पुरन्धिरवन्तु नो अपृतासस्तुरासः ॥ ५ ॥
१७ ॥ मरुत्वतो अप्रतीतस्य जिष्णोरर्ज्यतः प्र भवामा कृतानि । न ते पूर्वं मघ-
वृक्षापरासो न वीर्यं नूतनः कश्चनाप ॥ ६ ॥ उप स्तुहि प्रथमं रत्नधेयं बृहस्पतिं
सन्तितारं धनानाम् । यः शमेते स्तुवते शम्भविष्टः पुरुवसुगणज्जोह्वानम् ॥ ७ ॥
तत्रोनिभिः सचमाना अरिष्टा बृहस्पते मघवानः सुवीराः । ये अचदा उत वा
सन्ति गोदा ये वस्त्रदाः सुभगास्तेषु रायः ॥ ८ ॥ विमर्षाणं कृणुहि विचर्षेणं
ये भुजते अपृथन्तो न उक्तयः ॥ अपवतान्प्रसवे वावृधानान्महादिषः सूर्यावा-
वस्य ॥ ९ ॥ य ओहते रक्षसो देववीतावचकेभिस्तं मेरुतो नि यात । यो वः
शमी शशमानस्य निन्दात्तुच्छयान्कामान्करते सिष्विहानः ॥ १० ॥ १८ ॥ तद्ध
दुहि यः स्त्रिषुः सुधन्वा यो विश्वस्य क्षति मेघजस्य । यच्चा महे सौमनसाय
कुरुं नमोभिर्देवमसुरं दुवस्य ॥ ११ ॥ दमूनसो अपसो ये सुहस्ता वृष्णाः पत्नीनि-
र्वा विभवतहाः । सरस्वती बृहद्विवा रक्षा दशस्यन्तीविविस्वन्नु शुभ्राः ॥ १२ ॥
प्र ह महे सुशरणाय मेघा गिरं मरे नव्यमी जायमानासु । य आहना ददितुर्व-
चवासु कृपा मित्रानो अकृणोद्विदं नः ॥ १३ ॥ प्र सुष्टुतिः स्तनयन्तं रुन्ध्रं पि-

हृत्स्पतिं जरितर्नूनमरयाः । यो अद्भिर्माँ उदनिर्माँ इयन्ति प्र विष्णुता रोदसी उच्च-
माणः ॥ १४ ॥ एष स्तोमो मारुतं शशो अर्च्छा रुद्रस्य सुनूपुत्रन्यूरुदश्याः ।
कामो राये हवते मा स्वस्त्युप स्तुहि पृषदश्वो अयासः ॥ १५ ॥ प्रैष स्तोमः पृ-
थिवीमन्तरिक्षं वनस्पतीरोषधी राये अश्याः । देवोदेवः सुहवो भूतु मध्यं मा नो
माता पृथिवी दूर्ध्वता धातु ॥ १६ ॥ उगो देवा अनियाधे म्याम ॥ १७ ॥ सप्तश्चि-
तोर्वसा नृतेन मयाभुवा सुप्रणीती गमेम । आ नो रायि वहतमोत धीगता
विश्वान्यमृता सौमगानि ॥ १८ ॥ १६ ॥

॥ ४३ ॥ आ धेनवः पयसा तृणैश्च अमघेन्तीत्यर्च्यं नो यन्तु मध्वो । महो रायं वृ-
हतीः सप्तविंशो मघोभुवो जग्निता जोहवन्ति ॥ १ ॥ आ मुष्णती नमसा वनेयस्य याचा
वाजाय पृथिवी अमघे । पिता माता मधुवचाः सुहस्ता गोरमोर नो गुशमाववि-
ष्टाम् ॥ २ ॥ अथयवश्चकुरांसो मधुति प्र वायवे भरत चाह शुक्रम् । होतव नः
प्रथमः पशुस्य देव मध्वो रग्निमा ते मदाय ॥ ३ ॥ दद्यान्निषो युज्जेत चाह अग्निं
सोमस्य या शमितारां सुहस्ता । मध्वो रमं मुगमस्तिगिरिष्ठा चनिश्चदहदुह शुक्र-
मंशुः ॥ ४ ॥ अमावि ते जुजुषाणां गोमः कन्वे दत्ताय वृहते मदाय । हवी
र्यं मुधुरा योमे अवीगिन्द्र प्रिया कृणुहि हवमानः ॥ ५ ॥ २० ॥ आ नो मही-
मरमति मजोषा ग्नां देवी नमसा गतहव्याम् । मधोमदाय वृहतामृतब्रामाग्ने वह
पथिभिर्देवयानैः ॥ ६ ॥ अजन्ति यं प्रथयन्तो न विप्रा वपावन्तं नाग्निना तप-
न्तः । पितुने पुत्र उपमि प्रेष्ट आ यमो अग्निमुतयञ्जपादि ॥ ७ ॥ अच्छा मही
वृहती शन्नमा गीद्वीतो न गन्त्वश्चिनां हुवर्ष्य । मघोभुवो मग्था यातमर्वागन्तं नि-
धि धुरमाणिर्न नाभिम् ॥ ८ ॥ प्र तन्यमो नमउक्तिं तुग्स्याहं पूष्य उत वायो-
रीदिवि । या रावमा चोदितागं मतीनां या वाजस्य द्रविणोदा उत त्मन् ॥ ९ ॥
आ नामभिर्कृतो वलि विश्वाना रूपेभिर्जतिषेदो हुवानः । यज्ञं गिरं जग्निः सु-
ष्टुतिं च विश्वं गन्त मरुतो विश्वं उती ॥ १० ॥ २१ ॥ आ नो दिवो वृहतः प-
शवो सरस्वती यजता मन्तु यज्ञम् । हवीं देवी जुजुषाणां पूषाचीं शग्मा नो वा-

अ० ४ । अ० २ । व० २४] २६१ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४४ ।

चण्डशती शृणोतु ॥ ११ ॥ आ धेधमं नीलिं धृष्टं बृहन्ते बृहस्पतिं मदेन मादयध्वम् । मा-
दयानि दम आ दाशिवानं हिमययणमरुधं मयेम ॥ १२ ॥ आ धेणोमर्बुहद्विहो
रगणो विश्वमिगन्त्वोमभिर्द्वानः । आ वमान ओपधीमृधमिधधातुशृङ्गो दृष्टभो
वर्गधाः ॥ १३ ॥ मातुष्यदे परमे शुक्रधायोविन्ययो गम्पिगमो अगन् । सु-
शेव्यं नमसा रानहव्याः शिशुं मृजन्त्याययो न दामे ॥ १४ ॥ बृहद्वयो बृहते तु-
भ्यमग्ने धियाजगे मिथुनामः मचन्त । देवोदेवः सुहो भृतृ मद्यं मा नो माता पृ-
थिवी दुर्मता धान ॥ १५ ॥ उरगे देवा अनिवाधे स्याम ॥ १६ ॥ समश्चितोर्व-
मा नृतेन मयोभुवा सुप्रर्णाना गमेम । आ नो रयिं बहन्मान वीगता विश्वा-
न्यमृता सोमगानि ॥ १७ ॥ २२ ॥

॥ ४४ ॥ १—२४ अगन्ताः काश्या शान्ये च दृष्टलिङ्गा कश्यपः ॥ विष्टवेदेवा
देवताः ॥ छन्दः १, २३ निगद्यजगती । २, ३, ४, ५, ६ निचजगती । ७, ८, १२ जगती ।
७ भुक्ति विष्टु । १०, ११ स्वराटविष्टु । १२ विगद्य विष्टु । १५ विष्टु ॥ स्वरः—
१—६, ७, ८, १२, १३ निपादाः । ३, १०, ११, १४, १५ धेवतः ॥

॥ ४४ ॥ तं प्रन्तथा पूर्वथा विश्वधेमथा ज्येष्ठतानि वद्विषदं स्यविदम । प्रती-
शानं वृजतं दोहमे गिगशुं जयन्तमनु यामु वर्धमे ॥ १ ॥ श्रिये सुदृशीरुपरम्य याः
स्वेगिगेचमानः ककुभामचोदेन । सुगोषा अमि न दमाय सुक्रतो परा मायार्मि-
अन आम नाम ते ॥ २ ॥ रुन्ये हविः मचन्ते मच्च धातु चागिष्टानतुः स होता
महोमरिः । प्रमर्षाणो अतु वद्विषेण शिशुमेधे युवाजगे विचुहा हितः ॥ ३ ॥
प्र वे एते सुयुजो यामिष्टये नीचीरुमुधे यम्य अतावधः । सुयन्तामः सर्वशास-
र्भीशुभिः किविनीमानि प्रवृणो मपायति ॥ ४ ॥ मज्जभूराणमनरुभिः सुतेष्टमं वयाकिनं
चित्तगर्भासु सुध्वरुः । धारवाकेष्वनुगाथ शोभसे वर्धामु पन्नीरुभि जीवो अध्वरे
॥ ५ ॥ २२ ॥ ग्राहगेय ददशे तादगुच्यते मं छायाया दधिरे मिधगाप्सवा । महीपस्मभ्य-
सुरुषामुरु अर्षो बृह-सुरीरुमनेपच्युतं सहः ॥ ६ ॥ वेन्यभुजनिवान्वा अति स्पृधः
समर्पता मनसा सूर्यः कविः । प्रम रत्नन्ते परि विश्वतो गयमस्माकं शर्म वनव-
स्त्रावधुः ॥ ७ ॥ ज्वायाममस्य यतुनेस्य केतुन अपिस्वरं चरति यामु नाम ते ।
ग्राहविन्धायि तमप्ययं विदुष उ स्ये वदते सो अरं करन् ॥ ८ ॥ समुद्रमा-
सामवे तस्थे अग्निमा न रिप्यति सर्वतं यस्मिन्नायता । अत्रा न हादि कवणस्य

अ० ४ । अ० २ । व० २७] १६२ [म० ५ । अ० ४ । सू० ४५ ।

रेजरे यत्रां प्रतिविद्यते पृतबन्धनी ॥ ६ ॥ स हि स्रवस्य मनसस्य चित्तिभिरेवा-
वदस्य यज्ञतस्य सधेः । अत्रसारस्य स्पृशवाम रथवाभिः शर्विष्ठं वाजं विदुषां चि-
दर्घ्यसु ॥ १० ॥ २४ ॥ श्येन आभामादितिः कृत्तुः । मदी विश्ववारस्य यज्ञतस्य
प्रायेनः । संप्रत्ययमर्थगन्त्येतवे विदुषिषां परिपानमन्ति ते ॥ ११ ॥ सदापुषां
यज्ञतो वि दिषो वधीद्वाहुवृकः श्रुतविसर्पो वः सर्वा । उभा स वरा प्रत्येति मातिं
च यन्दीं गणं भजते सुप्रयाधमिः ॥ १२ ॥ सुतम्भरो यजमानस्य सत्पतिर्विश्व-
सामूधः स प्रियापुदञ्चनः । भस्त्रेन् रमवच्छिद्विश्रये पयोऽनुमुवाचो अर्घ्येति न
स्वपन् ॥ १३ ॥ यो जागार तमूर्चः कामयन्ने यो जागार तमु सामानि यन्ति ।
यो जागार तपयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योक्ताः ॥ १४ ॥ अग्निर्जागार
तमूर्चः कामयन्नेऽग्निर्जागार तमु सामानि यन्ति । अग्निर्जागार तपयं सोम आह
तव हमस्मि सख्ये न्योक्ताः ॥ १५ ॥ २५ ॥ ३ ॥

॥ ४५ ॥ १—११ सदापुष आश्रयः ऋषिः ॥ विप्रवेद्या देवताः ॥ सुन्दः —१, २
पङ्क्तिः । ५, ६, ११ मुरिक पङ्क्तिः । २, १० सदापु पङ्क्तिः । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६, ७
निष्ठात्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५, ८—११ पञ्चमः । ३, ४, ६, ७ ध्रुवः ॥

॥ ४५ ॥ विदा दिवो विष्यन्नद्रिपुर्कथगान्या उपमो अर्चिनो गुः । अपा-
वृत्त व्रजिनीरुन्स्वर्गादि दुरो मानुषीदेव आवः ॥ १ ॥ वि सूर्यो अमतिनभियं सा-
दोर्वाद्भवो माता जाननी गान् । धन्वणसो नद्यः स्वादोअर्णाः स्थणोव सुमिता
हन्त योः ॥ २ ॥ अस्मा उपथाय पर्वतस्य गमो महीनां जुनुषं पुर्कथ । वि प-
र्वतो जिहीति साधेत धाराविवामन्तो दसयन्त भूय ॥ ३ ॥ मूर्केभिर्वा वचोभिर्दे-
वर्जैरिन्द्रा न्वग्नी असे हुवध्वे । उक्थंभिर्हि प्मा कवधः सुग्रा आविवासन्तो
मरुतो यजन्ति ॥ ४ ॥ एतो न्वेष सुधोमवास प्र वृन्धुना मिनवामा वरीयः ।
आरे द्वेषोपि मनुर्देधामायाम प्राञ्चो यजमानवक्तुः ॥ ५ ॥ २६ ॥ एता धियं कृत्वा-
वामा सखावोऽप या मातां अणुः व्रजं गोः । यया मनुर्विशेशिप्रं जिगाय यया वृत्ति-
गवृकुराण पुरीषम् ॥ ६ ॥ अर्नोदत्र हस्तेयतो आदिराचन्येन दश मासो नवम्बाः ।
अतं यती सग्मा गा अविन्दद्विधानि सन्वाङ्गिराश्चकार ॥ ७ ॥ विश्वे अस्या
व्युचि माद्विनायाः सं कटोभिरङ्गिरसो नवन्त । उत्स आसो परमे सधस्य अतस्य
प्रया सूरमा विदुहाः ॥ ८ ॥ आ सूर्यो वातु सप्ताहः खेत्रं यदस्योर्ध्वं दीर्घ-

अ० ४ । अ० ३ । व० १] २६३ [म० ५ । अ० ४ । सू० ४७ ।

याये । रघुः श्येनः पतयदन्धो अरुह्य युवा कविदीदयशोषु गच्छन् ॥६॥ आ सूर्यो
अरुह्युक्कमणोऽयुक्क यज्ज रितो वीतपृष्ठाः । उक्ता न नावमनयन्त घीरा आश्रयव-
तीरापो अर्वागतिष्ठन् ॥१०॥ धिर्ये वो अप्सु दधिबे स्वर्षा ययातरन्दश मासो न-
बग्वाः । अया धिया स्याम देवगोपा अया धिया तुतुर्यामात्यहः ॥ ११ ॥ २७ ॥

॥ ४६ ॥ १—८ प्रतिज्ञात्र आज्ञेय ऋषिः ॥ १—६ विश्वदेवाः । ७, ८ देवपरम्यो
देवताः ॥ छन्दः—१ भुरिजगती । ३, ५, ६ निबृजगती । ४, ७ जगती । २, ८ निबृ-
जगतिः ॥ स्वरः—१, ३, ४—७ निषादः । २, ८ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ हयो न विद्वौ अयुजि स्वयं धुरि तां वहरामि मतरणीमवस्युवम् ।
नास्यां बश्मि त्रिषुचं नावृतं पुनर्विद्वान्पथः पुग्यत ऋजु नैषति ॥ १ ॥ अग्न इन्द्र
वरुण मित्र देवाः शर्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो । उभा नासत्या रुद्रो अध म्नाः
पूषा भगः सरस्वती जुपन्त ॥ २ ॥ इन्द्राग्नी मित्रावरुणादिति स्वः पृथिवीं यां
मरुतः पर्वतां अयः । इवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं मगं नु शंसं सवितारमृतधे
॥ ३ ॥ उत नो विष्णुस्त वातो अग्निधो द्रविणोदा उत सोमो मयस्करत् ।
उत अमव उत रावे नो अग्निनोत त्वष्ट्रोत विभ्वानु मंसते ॥ ४ ॥ उत त्वष्ट्रो
मारुतं शर्धे आ गमद्विषयं यजतं बर्हिगसदे । बृहस्पतिः शर्म पूषो नो यमद्व-
रुध्यैवरुणो मित्रो अयमा ॥ ५ ॥ उत त्वे नः पर्वतासः सुशस्तबः सुवीतवां
नद्यस्त्रामशो ध्रुवन् । भगो विभक्ता शत्रुसावसा गमद्वरुण्यजा अदितिः श्रोतु मे
इवम् ॥ ६ ॥ देवानां पत्नीरुशनीर्वन्तु नः भावन्तु नस्तुजये वाजसातये । याः
पार्थिवामो या अपामपि ह्वे ता नो देवीः सुहवाः शर्म बभूवत ॥ ७ ॥ उत म्ना
व्यन्तु देवः पत्नीरिष्टावस्य ग्नायपिनीराद । आरोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु
देवीर्यन्तुर्जनीनाम् ॥ ८ ॥ २८ ॥ २ ॥

॥ ४७ ॥ १—७ प्रतिज्ञात्र आज्ञेय ऋषिः ॥ विश्वदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ३,
७ त्रिष्टुप् । ४ भुरिक्त्रिष्टुप् । ६ विराट्त्रिष्टुप् । ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६,
७ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४७ ॥ प्रयुज्जती दिव एति नुवाणा मही माता दुहितुर्बोधयन्ती । आवि-
वांसन्ती युवतिर्भेनीषा पितृभ्य आ सद्ने जोहुवाना ॥ १ ॥ अजिरामस्तदप इयं-
माना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम् । अनन्तास उरवो विश्वतः सीं परि धा-

अ० ४ । अ० ३ । व० ३] २६४ [म० ५ । अ० ४ । सू० ४६ ।

चापृथिवी भन्ति पन्थाः ॥ २ ॥ उद्धा संपुद्रो अरुपः संपुर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा-
विवेश । मध्ये दिवो निहितः पृथिवरश्मा वि चक्रमे रजसम्पातयन्तौ । ३ ॥ च-
त्वार ई विभ्रति क्षेमयन्तो दश गर्भं चरमे धापयन्ते । त्रिधातवः परमा अस्य गावो
दिवश्चरन्ति परि सद्यो अन्तान् ॥ ४ ॥ इदं वपुर्निवर्चने जनानश्चरन्ति यस्म्यस्म-
रथुरापः । द्वे यदी विभ्रतो मातुर्गन्धे इहेह जाते यस्याः सवन्धु ॥ ५ ॥ वि तेन्य-
ते धियो अमा अपांसि वस्त्रा पुत्राय मातरो वयान्त । उग्रप्रक्षे धृषणो मोदमाना
दिवस्त्वथा वध्वो गन्तव्यन् ॥ ६ ॥ तदस्तु भित्राधरुणा तदग्ने शं योरसमभ्यमिद-
मरतु शस्तम् । अग्नीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सादनाय ॥ ७ ॥ १ ।

॥ ४८ ॥ १—४ प्रतिष्ठानुगत्रेय ऋषिः । विश्वेदेवा देवताः । छन्दः—१, ३
स्वराट् त्रिष्टुप् । २, ४, ५ निचृजगतो ॥ स्वरः—१, ३ धैवतः । २, ४, ५ निपादः ॥

॥ ४८ ॥ कर्तुं प्रियं य ध र्मे मनामहे स्वर्त्तत्राय स्वर्गशमे महे वयम् । आ-
मेन्यस्य रजसो यदभ्र आ अपो वृणाना वितनोनिं मायिनी ॥ १ ॥ ता अनत
वपुर्न वीरवक्ष्णं समान्या वृत्तया विश्वमा रजः । अपो अपाचीरपरा अपेजेने
प्र पूर्वाभिमिरते देवमुजनेः ॥ २ ॥ आ प्र वेभिरगन्धेभिरकुमिविर्विष्टं वक्ष्मा जि-
घर्ति मायिनि । शतं वा यस्य प्रचरन्त्ये दमे मयतयन्तो वि च वर्तयन्तहा ॥ ३ ॥
तामस्य गीनि पृशोरिधि प्रत्यनीकमग्न्यं पुजे अस्य वपिमः । मत्ता यदि पितुम-
न्तमिव क्षयं रत्नं दधाति भर्तृहृदये विशे ॥ ४ ॥ स जिह्वा चतुर्गन्क अञ्जते
चारु वसानो वरुणो यतन्नग्निम् । न तस्य विद्य पुरुषन्वता ययं यतो भगः सविता
दाति वार्यम् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ ४९ ॥ १—४ प्रतिष्ठानुगत्रेय ऋषिः । विश्वेदेवा देवताः । छन्दः—१, २, ४ भु-
क्तिविष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४९ ॥ देवं वो अथ सवितारमेपे भगं च रत्नं विमज्जन्तपायोः । आ वा
नरा पुण्ड्रजा वक्ष्यां दिवेदिवे चिदाश्विना सखीयन् ॥ १ ॥ प्रति प्रयाणमसु-
रस्य विद्वान्सुर्कदेवं सवितारं दुवस्य । उप ध्रुवीत नमसा विज्ञानव्येष्टं च
रत्नं विमज्जन्तपायोः ॥ २ ॥ अदृश्या दयते वार्यांश्च पृषा भगो आदितिर्वस्त

अ० ४ । अ० ३ । व० ६] २६३ [म० ३ । अ० ४ । सू० ५१ ।

उत्तः । इन्द्रो विष्णुर्वैष्णो मित्रो अमिरहानि भद्रा जनयन्त इस्माः ॥ ४ ॥ तन्नो
अनर्वा संविता वरुणं तत्सिन्धव इपयन्तो अनु गमन् । वपयद्देवे अध्वरस्य होता
रायः स्याम पतयो वाजरन्ताः ॥ ४ ॥ प्र ये वसुभ्य ईवदा नमो दुस्ये मित्रे वरुणे
सूक्तवाचः । अवैत्वभ्वं कण्ठता वरीयो दिवस्पृथिव्योरवसा मदेम ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ५० ॥ १—५ स्वस्याग्नेय ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ स्वराष्ट्रिणक् ।
२ निचदुष्टिणक् । ३ भुष्टिणक् । ४, ५ निचदुष्टुप ॥ स्वरः—१—३ ऋषभः । ४, ५
जैयतः ॥

॥ ५० ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मतो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इष्टुष्यति पुष्पे
पुषीत पुष्यमे ॥ १ ॥ ते ते देव नेतये चेमाँ अनुशसे । ते राया ते आःपुचे स-
धेमहि सचुधैः ॥ २ ॥ अतो न आ नृनन्थीनतः पत्नीर्दिशस्यत । आरे विश्वं
पथेष्ठां विषो युयातु युधुविः ॥ ३ ॥ यत्र वह्निर्भिर्हितो दुद्रवद्दोष्यः पशुः । नृमया
धीरपस्त्योऽर्णा धीरव सन्तिता ॥ ४ ॥ एष ते देव नेता रथस्पतिः शं रयिः । शं
राये शं स्वस्तये इषः स्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ५१ ॥ १—१७ स्वस्याग्नेय ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ गायत्री ।
२, ३, ४ निचदुगायत्री । ५, ६, ७, १० निचदुष्टिणक् । ८ उष्टिणक् । ९ विराष्ट्रिणक् ।
११ निचदुष्टुप । १२ त्रिष्टुप । १३ पङ्क्तिः । १४, १५ अनुष्टुप ॥ स्वरः—१—४ ऋषभः
५—१० ऋषभः । ११, १२ जैयतः । १३ पञ्चमः । १४, १५ गान्धारः ॥

॥ ५१ ॥ अग्ने सुवस्य पीतये विश्वेभ्यो भिरा गहि । देवेभिर्हव्यदातये ॥ १ ॥
अतधीनय आ गंतु सन्धमाणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत जिह्वा ॥ २ ॥ विप्रै-
भिर्विप्र सन्त्य प्रातर्पावभिरा गहि । देवेभिः सोमपातये ॥ ३ ॥ अयं सोमश्चमू
सुतोऽमंने परि पिब्यते । प्रिय इन्द्राय वायवे ॥ ४ ॥ वायवा वाहि वीतवे सुवायो
हव्यदातये । पिबा सुतस्यान्धसो अभि प्रयः ॥ ५ ॥ ५ ॥ इन्द्रश्च वायवेण
सुतानां पीतिर्मह्यः । ताजुष्यामरेपसावभि प्रयः ॥ ६ ॥ सुता इन्द्राय वायवे
सोमासो दध्याशिरः । निम्नं न यन्ति सिन्धवोऽभि प्रयः ॥ ७ ॥ सजृषिर्वैभिर्देवे-
भिर्गृध्रिभ्यामुषसा सजृः । आ यासग्ने अश्वित्सुते रण ॥ ८ ॥ सजृषिर्वावरुणा-
भ्यां सजृः सोमेन विष्णुना । आ यासग्ने अश्वित्सुते रण ॥ ९ ॥ सजृषिर्वा-

अ० ४ । अ० ३ । व० १०] २६६ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५२ ।

स्यैर्वसुभिः सज्जूरिन्द्रेण वायुना । आ यादाम्ने अश्विबत्सुते रश्मि ॥ १० ॥ ६ ॥
स्वस्ति नो मिमीतामश्विना मगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्ग्यः । स्वस्ति पूषा अमुरो
दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना ॥ ११ ॥ स्वस्तये वायुमुप प्रवामहे सोमं
स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः । बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तये आदित्यासो मव-
स्तु नः ॥ १२ ॥ विश्वे देवा नो अथा स्वस्तये वैश्वानरो वसुगग्निः स्वस्तये ।
देवा अवन्तु भवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पान्वहसः ॥ १३ ॥ स्वस्ति मित्राव-
रुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति । स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्नेश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि
॥ १४ ॥ स्वस्ति पन्थामनु चरेम घ्न्याचन्द्रमसाधिव । पुनर्ददताग्रता जानता सं
गमेमहि ॥ १५ ॥ ७ ॥

॥ ५२ ॥ १—१७ शवाद्याश्च आश्वेय ऋषिः ॥ महतो देवताः ॥ छन्दः—१, ४, ५, १५
विराडनुष्टुप् । २, ७, १० निचृदनुष्टुप् । ६ पङ्क्तिः । ३, ६, ११ विगाडष्णिक । ८, १२,
१३ अनुष्टुप् । १४ बृहती । १६ निचृदबृहती । १७ पृथ्वी ॥ स्वरः—१, २, ४—७, १०,
१५ पञ्चमः । ३, ६, ११ ऋषभः । ८, १२, १३ गान्धारः । १४, १९, १७ मध्यमः ॥

॥ ५२ ॥ म श्यामाश्च धृष्ण्याची मरुज्जिर्गर्ग्येभिः । ये अत्रोषमनुज्ज्वं भवो
मदन्ति यज्ञियाः ॥ १ ॥ ते हि स्थिरस्य शश्वसः मखायः सन्ति धृष्णुषा । ते
यामा धृषद्विनस्मना पान्ति शश्वतः ॥ २ ॥ ते स्यन्द्रामो नोक्षणोऽर्ति ष्कन्द-
न्ति शर्वरीः । मरुतामथा महो दिवि जमा च मन्महे ॥ ३ ॥ मरुसु वो दधामहि
स्तोमं यज्ञं च धृष्णुषा । विश्वे ये मानुषा युगा पान्ति मर्त्ये रिपः ॥ ४ ॥ अहन्तो
ये सुवसन्तो नरो अस्मिन्नसः । अ यज्ञं यज्ञिर्भस्वो विवो अन्वा मरुज्ज्वः ॥ ५ ॥ ८ ॥
आ रुक्मैरा यथा नरं अन्वा अष्टीरमुक्षत । अन्वेना अहं विपुतो मरुतो जमभृती-
रिव अनुरते त्मना दिवः ॥ ६ ॥ ये वावृधन्त पार्थिवा य उरावन्तरिच आ ।
धृजने वा नदीनां मधस्थे वा महो दिवः ॥ ७ ॥ शर्धो मारुतमुच्छंस सत्यशव-
समुश्वसम् । उत स्म ते शुभे नरः म स्यन्द्रा युजत त्मना ॥ ८ ॥ उत स्म ते प-
रुष्यामूर्धा वसत शुन्ध्यवः । उत पृष्या रथानामग्निं भिन्वन्त्योजसा ॥ ९ ॥
आपथ्यो विपथ्योऽन्तस्पथा अनुपथाः । एतेभिर्मणं नामभिर्घ्नं विधार ओहते
॥ १० ॥ ६ ॥ अथा नरो न्योद्वेऽधा नियुत ओहते । अथा पारावता इति चित्रा
रूपाणि हरयी ॥ ११ ॥ छन्दः स्तुमः कुमन्यव उत्समा क्षीरिखी नृतुः । ते मे

अ० ४ । अ० ३ । व० १३] २६७ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५३ ।

के चिन्न तायत्र ऊमा आसन्दृशि त्विषे ॥ १२ ॥ ये ऋत्वा ऋष्टिविद्युतः कवयः
सन्ति वेधसः । तमृषे मारुतं गणं नमस्या रमया गिरा ॥ १३ ॥ अच्छ ऋषे
मारुतं गणं दाना मित्रं न योपया । दिवो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीभिर्नि-
षण्यत ॥ १४ ॥ नू मन्वान एषा देवा अच्छा न वक्षणा । वाना संचेद सूरि-
भिर्यामभुतेभिराजिमः ॥ १५ ॥ प्र ये मे बन्धेषे गां वोचन्त सूरयः पृश्नि वोचन्त
मातरम् । अथा पिनरमिषिणि रुद्रं वोचन्त शिकसः ॥ १६ ॥ सप्त मे सप्त शा-
किन एकमेका शता ददुः । यमुनायामधि श्रुतमुद्राधो गव्यं मृजे नि राधो अश्व्यं
मृजे ॥ १७ ॥ १० ॥

॥ ५३ ॥ १—१६ श्यावाश्व आश्वेय ऋषी ॥ मरुतो वेधताः ॥ छन्दः—१ भुरिगा-
यत्री । ८, १२ गायत्री । २ निचृदृष्टती । ६ स्वगाङ्गुहती । १४ वृहती । ३ अनुष्टुप् । ४,
५ उष्णिक् । १०, १५ विगङ्गुणिक । ११ निचृदुष्णिक् । ६, १६ पङ्क्तिः । ७, १३ निचृ-
रङ्गिः ॥ स्वराः—१, ८, १२ पङ्क्तः । २, ६, १४ मध्यमः । ३ गान्धारः । ४, ५, १०, १५,
११ ऋषभः । ६, ७, १३, १६ पञ्चमः ॥

॥ ५३ ॥ को वेद जानमेषां को वा पुरा मुन्नेत्वास मरुताम् । यद्युयुजे
किंलास्यः ॥ १ ॥ ऐतास्येषु तस्थुषः कः शुश्राव कथा ययुः । कस्मै सस्रुः सु-
दामे अन्वापय इतीमिर्वृष्टयः सह ॥ २ ॥ ते मे आहुषे आययुरुषु शुभिविभि-
र्मदे । नरो मर्या अरुपस इमान्यइयञ्जिते प्लुहि ॥ ३ ॥ ये अङ्गिषु ये वाशीषु
स्वमानवः अक्षु रुक्मेषु स्वादिषु । आया र्ग्येषु धन्वमु ॥ ४ ॥ युष्माकं स्मा रथा
अनु मुदे दधे मरुतो जीरदानवः । वृष्टी यावो यतीरिव ॥ ५ ॥ ११ ॥ आ यं
नरः सुदानवो ददाशुपं दिवः कोशमचुच्यवुः । वि पर्जन्यं सृजन्ति रोदसी अनु
धन्वना यन्ति वृष्टयः ॥ ६ ॥ तत्तृदानाः सिन्धवः चोदमा रजः प्र सञ्चुर्धेनवो
यथा । स्यमा अश्वा इवाध्वनो विमोचने वि यद्वर्तन्त एन्यः ॥ ७ ॥ आ यात
मरुतो द्विष अन्तरिक्षादुमादुत । माव स्यात परावतः ॥ ८ ॥ मा वो रसानित-
या कुभा कुमुर्मा वः सिन्धुर्नि शीरमत । मा वः परि छात्सरधुः पुरीषिष्यस्मे इ-
त्सुम्नमस्तु वः ॥ ९ ॥ तं वः शर्धं रथानां त्वेषं गणं मारुतं नव्यसिनाम् । अनु प्र-
वन्ति वृष्टयः ॥ १० ॥ १२ ॥ शर्धशर्ध व एषां कर्तव्यातं गणकृणं सुशस्तिभिः ।
अक्षु कामेय धीतिभिः ॥ ११ ॥ कस्मा अथ सृजाताय रातहव्याय प्र ययुः ॥

अ० ४ । अ० ३ । व० १६] २६८ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५४ ।

एता यामेन मरुतः ॥ १२ ॥ येन लोकाय तनयाय धान्यं बीजं वहध्वे अर्चि-
तम् । अस्मभ्यं तद्धतन यच्च ईमेहे राधो विष्वायु सौमगम् ॥ १३ ॥ अतीयाम
निदस्तिरः स्वस्तिमिहिन्वावधमरातीः । वृष्टीं शं योरापे उस्ति मैषजं स्याम मरुतः सह
॥ १४ ॥ सुतेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः । यं प्रार्थध्वे स्याम ते
॥ १५ ॥ स्तुहि भोजान्तस्तुवता अस्य यामेति रणन्गावो न यवसे । यतः पूर्वो
हव सखीरनु हव गिरा वृणाहि कामिनः ॥ १६ ॥ १३ ॥

॥ ५४ ॥ १—१५ श्यावाश्च आग्नेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ७,
१२ जयती । २ विराज् जगती । ६ भुरिज्जगती । ११, १२ निबृज्जगती । ४, ८, १०
भुरिक् त्रिष्टुप् । ५, ९, १३, १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ६, ७, ११, १२, १५ निषादः ।
४, ५, ८—१०, १३, १४ गान्धारः ॥

॥ ५४ ॥ प्र शर्धाय मारुताय स्वर्मानव इमां वाचमनजा पर्वतच्युते । धर्म-
स्तुभे दिव आ पृष्ठवर्चने घृम्नश्रवसे महि नृम्णमर्चत ॥ १ ॥ प्र वो मरुतस्तविषा
उदैन्यवो वयोवृधो अश्वयुजः परिभ्रयः । सं विष्टुता दधति वाशति त्रितः स्वर्गन्त्या-
पोऽवना परिभ्रयः ॥ २ ॥ विष्टुर्महसो नरो अश्मदिष्टवो वातत्विषो मरुतः पर्व-
तच्युतः । अग्नेया चिन्ममुहुरा दादुनीवृतः स्तनयदेमा रभसा उदोजिमः ॥ ३ ॥
व्योक्कृन्त्रा व्यहानि शिकमो व्यन्तगिन्त्रि वि रजोमि भूतयः । वि यदघ्नो अ-
ज्य नाव ई यथा वि दुर्गाधि मरुतो नाह रिप्यथ ॥ ४ ॥ तद्दीर्घं वो मरुतो महि-
त्वनं दीर्घं ततान सूर्यो न योजनम् । एता न यापे अर्गुमीतशोचिषोऽनश्वना य
न्ययातिना गिरिम् ॥ ५ ॥ १४ ॥ अभाजि शर्धो मरुतो यदशमं मोषथा वृधं
कपनेव वेधमः । अर्धस्मानो अग्नेति सजोषमश्चक्षुरिव यन्तमनु नेपथा मुगम् ॥ ६ ॥
न स जीयते मरुतो न हन्यते न स्तेधति न व्ययते न रिप्यति । नास्य राय उपे
हस्यन्ति नोतय अर्षिं वा यं राजानं वा सुष्टुदथ ॥ ७ ॥ नियुत्वंतो ग्रामजितो
वया नरोऽर्धमणो न मरुतः कवन्धिनः । विन्वन्मृत्सं यद्विनासो अस्वर्गन्त्युन्दन्ति
पृथिवीं मध्वो अन्धसा ॥ ८ ॥ प्रवन्वतीयं पृथिवीं मरुद्वयः प्रवन्वती योर्ध्ववति प्र-
वद्वयः । प्रवन्वतीः पृथ्वा अन्तर्दिश्याः प्रवन्वन्तः पर्वता जीरदानवः ॥ ९ ॥ यन्मरुतः
समरसः स्वर्णरः सूर्य उदिते मदथा दिवो नरः । न वोऽधाः भययन्ताह सिद्धतः
प्रपो अस्पाध्वनः पारमरनुय ॥ १० ॥ १५ ॥ अंसेषु व अहयः पत्सु स्वादयो व-
हः सु क्रुत्वा मरुतो रथे शुभः । अग्निभाजसो विष्टुतो गर्भस्थोः शिप्राः शीर्षसु वि-

अ० ४ । अ० ३ । व० १८] २६६ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५५ ।

तता हिरण्ययीः ॥ ११ ॥ तं नाकमर्थो अगृभीतशोचिपं रुशतिपप्लं मरुतो वि धू-
जुय । समस्यन्त वृजनातिस्विषन्त यत्सरन्ति घोपं विषतमृतायवः ॥ १२ ॥ युष्मादसस्य
मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्यो वयस्वतः । न यो युच्छति तिष्ठो यया वि-
ष्टोस्मे ररन्त मरुतः सहस्रिणाम् ॥ १३ ॥ युयं रयि मरुतः स्पर्हवीरं युयमृषिमवथ सा-
मविप्रम् । युयमर्वन्त मरुताय वाजं युयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् ॥ १४ ॥ तद्वो
यामि द्रविषां सयऊतयो येना स्वर्णं ततनाम नृमि । इदं सु मे मरुतो ह्यता
वचो यस्य तरेम तरेसा शनं हिमाः ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ ५५ ॥ १—१० श्यावाश्व आजेय अयिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ५ ज-
गती । २, ४, ७, ८ निषृजगती । ६ विराड् जगती । ३ स्वरट्त्रिष्टुप् । ६, १० निषृ-
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७—६ निषादः ॥ ३, ६, १० गान्धारः ॥

॥ ५५ ॥ प्रयज्यवो मरुतो भ्राजदृष्टयो बृहद्वयो दधिरे रुक्मवक्षसः । ईयन्ते
अश्वैः सुयमैमिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ १ ॥ स्वयं दधिध्वे त-
विषीं यया विद बृहन्महान्त उर्विया वि राजय । उतान्तरिक्षं ममिरे व्योजसा शुभं
यातामनु रथा अवृत्सत ॥ २ ॥ साकं जानाः सुभ्वः साकमृषिताः श्रिये चिदा प्रतरं वा-
बधुर्नरः । विरोकिणः सूर्यस्येव रश्मयः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ३ ॥
आभूषण्यं वो मरुतो महित्वनं दिद्वेण्यं सूर्यस्येव चक्षुषम् । उतो अस्मो अमृ-
तत्वे दधातु शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ४ ॥ उदीरयथा मरुतः समुद्रतो युयं
वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः । न वो दक्षा उप दम्पन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत
॥ ५ ॥ १७ ॥ यदश्वान्धुर्षु पृषतीग्युग्ध्वं हिरण्ययान्प्रत्यत्कां अमुग्ध्वम् । विश्वा-
इत्स्पृषो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ६ ॥ न पर्वता न नद्यो
वरन्त वो यत्राविध्वं मरुतो गच्छथेदु तत् । उत पावापृथिवी यायता परि शुभं
यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ७ ॥ यत्पुन्यं मरुतो यच्च नूतनं यदुद्यते वसवो यच्च
शस्वते । विश्वस्य तस्य भवथा नवेदसः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ८ ॥
युक्तं नो मरुतो मा बधिष्टनास्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्तन । अर्धि स्तोत्रस्य स-
रुयस्य गातु शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ९ ॥ युयमस्माकंयत वस्यो अरुहा
निरुतिभ्यो मरुतो गुणानाः । जुषध्वं नो इत्यदातिं यजत्रा वयं स्याम पतवो
रपीवाद् ॥ १० ॥ १८ ॥

अ० ४ । अ० ३ । व० २२] २७० [म० ५ । अ० ५ । सू० ५७

॥ ५६ ॥ १—६ इषावाभ्य आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, २, ५
निबृद्धदती । ४ विराड्दती । २, ६ दती । ३ विराट्पङ्क्तिः । ६, ७ निबृद्धपङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ४, ५, ८, ९ मध्यमः । ३, ६, ७ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ अग्ने शर्धन्तमा गणं पिष्टं रुवमेमिरजिभिः । विशो अद्य मरुता-
मव ह्वये दिवश्चिद्रोचनादधि ॥ १ ॥ यथा चिन्मन्यसे हृदा तदिन्मे जग्मुशर्मः ।
ये ते नेदिष्टं हवनान्यागमन्तान्वधे भीममेन्दशः ॥ २ ॥ मीळहुष्मेतीव पृथिवी प-
राहता मदन्त्येत्यस्मदा । अक्षो न वो मरुतः शिमीवो अमो दुधो गौरिव भीष-
युः ॥ ३ ॥ नि ये रिणन्त्योजमा वृथा गावो न दुधुरेः । अश्मानं चित्स्वये प-
र्वतं गिरिं प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठ नूनमेवां स्तोमैः समृत्तितानाम् ।
मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये ॥ ५ ॥ १६ ॥ युह्मध्वं वारुपी रथे युह्मध्वं रथेषु
रोहितः । युह्मध्वं हरीं अजिरा धुरि वोळ्ळे वे वरिष्टा धुरि वोळ्ळे वे ॥ ६ ॥ उत स्य
वायुरुपस्तुविष्वगिरिह स्म धावि दर्शनः । मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत्र तं
रथेषु चोदत ॥ ७ ॥ रथं नु मारुतं वयं श्रवम्युमा हुवानहे । आ यस्मिन्तस्थो सुरगानि
विभ्रती सचा महरुमु रोदसी ॥ ८ ॥ तं वा रुधे रथेषु मे त्वेषं पतम्युमा हुवे ।
यस्मिन्तमुजाता सुभगा महीषते सचा मरुमु मीळहुपी ॥ ९ ॥ २० ॥ ४ ॥

॥ ५७ ॥ १—८ इषावाभ्य आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ४, ५
जगती । २, ६ विराड्जगती । ३ निबृजगती । ७ विराट् त्रिष्टुप् । ८ निबृजिष्टुप् ॥
स्वरः—१—६ निषादः । ७, ८ गान्धारः ॥

॥ ५७ ॥ आ रुद्राम इन्द्रवन्तः सजोपसो दिग्गपरथाः सुत्रितार्थं गन्तव ।
इयं वो अस्मत्प्रति ह्येते मतिस्तृष्णाजे न दिव उन्मा उद्वन्यवे ॥ १ ॥ वाशीमन्त
आष्टिमन्तो मनीषिषः सुधन्वान् इष्टमन्तो निगृजिषः । स्वस्थाः स्थ सुरथाः पृश्नि-
मातरः स्वायुषा मरुतो यायना शुर्मम् ॥ २ ॥ धुनुथ पां पर्वतान्दाशुपे वसु नि
वो वनो जिहते यामनो भिया । कोपयथ पृथिवीं पृथिनमातरः शुमे वरुमाः पृष-
तीरयुग्धम् ॥ ३ ॥ वार्तन्विषो मरुतां वपनीर्बेजो यमा इव सुसदशः सुपेशसः ।
पिशङ्गाया अरुन्वाया अरेपसः प्रत्वेवसो महिना पौरिषोरवः ॥ ४ ॥ पुरुष्टप्सा
आञ्जिमन्तः सुदानवस्त्वेषसन्दशो अनवभराघसः । मुजातासो अनुषा रुक्मवच-
सो द्विवो अर्का अमृतं नाम मेजिरे ॥ ५ ॥ २१ ॥ अहवो वो मरुतो अंसयोरधि
सह ओजो बाहवो वलं दितम् । नुम्बा शीर्षस्वायुषा रथेषु वो विषा वः भीर-

अ० ४ । अ० ३ । व० २४] २७१ [म० ५ । अ० ५ । सू० ५६ ।

धि तनुषु पिपिशे ॥ ६ ॥ गोमदश्वावृद्धवन्सुवीरं चन्द्रवृद्धार्धो मरुतो ददा नः ।
मशस्ति नः कण्ठुत रुद्रियासो गन्धीय वोऽवसो देव्यस्य ॥ ७ ॥ इये नरो मरुतो
मृळता नस्तुवीमघामो अमृता अतज्ञाः । सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्विरयो वृ-
हदुषमाणाः ॥ ८ ॥ २२ ॥

॥ ५८ ॥ १—८ श्यावाश्व आश्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६,
८ निवृत्त्रिष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ७ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ तमु नूनं तर्विपीमन्तमेषां स्तुषे गणं मारुतं नव्यसीनाम् । य आ-
श्वश्वा अमवद्वहन्त उतेशिरे अमृतस्य स्वर्गजः ॥ १ ॥ तेषं गणं तवमं खादिह-
स्तं धुनिव नं मायिनं दानिवारम् । प्रयोभ्यो ये अर्भित महित्वा वन्दस्व विप्र तुविरार्ध-
सो नृन् ॥ २ ॥ आ वो यन्तृद्वारामो अथ वृष्टिं ये विश्वं मरुतो जुनन्ति । अयं यो
अग्निर्मरुतः मर्मिद एनं जुषध्वं कवयो युवानः ॥ ३ ॥ यूयं राजानिमियं जनानि वि-
भ्वतष्टं जनयथा यजत्राः । युष्मदेति मुष्टिहा बाहुज्जते युष्मत्तमदश्वा मरुतः सुवीरः
॥ ४ ॥ अग इवेदचमो अहेव प्रप्र जायन्ते अकवा महोभिः । पृश्नेः पुत्रा उष-
मामो रमिष्ठाः स्वयां मन्था मरुतः सं मिभिजुः ॥ ५ ॥ यत्प्रायासिष्ट पृषतीमिर-
श्वैर्वीळुपविर्मिमरुतो रथेभिः । सोदन्त आपो रिणने वनान्यवोसिषो वृषमः क्रन्द-
तुघोः ॥ ६ ॥ प्रथिष्ट यामन्पृथिवी चिंदेषां मनेव गर्भं स्वामिच्छवो धुः । वाता-
न्यश्वाभ्युर्ग्योयुषुजे वर्षं स्वेदं चक्रिरे रुद्रियांसः ॥ ७ ॥ इये नरो मरुतो मृळता न-
स्तुवीमघामो अमृता अतज्ञाः । सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्विरयो वृहदुषमा-
णाः ॥ ८ ॥ २३ ॥

॥ ५९ ॥ १—८ श्यावाश्व आश्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ४ विराट्-
जगती । २, ३, ६ निवृत्त्रजगती । ५ जगती । ७ स्वराट्त्रिष्टुप् । ८ निवृत्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१-६ निषादः । ७, ८ धैवतः ॥

॥ ५९ ॥ प्र वः स्पळक्रन्तमुवितायं दावनेऽर्ची दिवे प्र पृथिव्या ऋतं मेरे ।
उदन्ते अश्वान्तरुषन्त आ रजोऽनु स्वं भानुं भेषयन्ते अर्णवैः ॥ १ ॥ अमादेशां
भियसा भूमिरेजति नौनं पूर्णा क्षरति व्यथिर्यती । दरेदृशो ये चितयन्त एमभि-
रन्तर्मेहे विदथं येतिरे नरः ॥ २ ॥ गवामिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमं धुर्यो न चक्षु-
रजसो विसर्जने । अस्या इव सुम्बन्धारवः स्थन मर्या इव श्रियसे चेतथा नरः
॥ ३ ॥ को वो महान्ति महतामुदरनवत्कस्काव्या मरुतः को ह पौंस्वा । यूयं ह भूमि

अ० ४ । अ० ३ । व० २६] २७२ [म० ५ । अ० ५ । सू० ६१ ।

किरणं न रज्येध प्र यद्भरध्वे सुविताय वावने ॥ ४ ॥ अथा इवेदं कृतासुः सर्वन्धुः
शरा इव प्रयुधः प्रोत युयुधुः । मर्षा इव सुबुधो वाहधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र भिनन्ति
बृष्टिभिः ॥ ५ ॥ त अज्येष्ठा अकनिष्ठास उज्जिदोऽमध्यमासो महमा वि वाहधुः ।
सुजातासो जनुषा पृश्निमातरो दिवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन ॥ ६ ॥ वयो
न ये श्रेष्ठीः पृत्तुरोजसान्तिन्दिवो बृहत्तः सानुनस्परि । अथास एषामुमये यथा
बिदुः प्र पर्वतस्य नभर्नैरुच्यवुः ॥ ७ ॥ मिमातु घोरदितिर्वीतयेनः सं दानुचित्रा
उपसो यतन्ताम् । आचुच्यवुर्दिव्यं कोशमेत अये रुद्रस्य मरुतो गुणानाः ॥ ८ ॥ २४ ॥

॥ ६० ॥ १—८ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो मरुतो वाग्निरव देवता ॥
छन्दः—१, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । २ भुरिक त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् । ७, ८
जगती ॥ स्वरः—१-६ धैवतः । ७, ८ मिषादः ॥

॥ ६० ॥ ईळे अग्नि स्वधमं नमोभिग्निह प्रसक्तो वि चयन्कुतं नः । रथैरिव प्र
भेरे वाजयद्विः मदक्षिणिन्मरुतां स्तोममृष्याम् ॥ १ ॥ आ ये तस्थुः पृषतीषु भुतासु
मुखेषु रुद्रा मरुतो रथेषु । वना चिदुमा जिहते नि वो भिया पृथिवी चिद्रेजते पर्वत-
वित् ॥ २ ॥ पर्वतश्चिन्महि बृद्धो विभाय दिवश्चित्सानु रेजत म्वने यः । यत्कीळथ
मरुत अष्टिमन्त आप इव मध्यगच्छो धवत्वे ॥ ३ ॥ वरा इवेद्रेवतासो हिरण्यैरभि
स्वधाभिस्तन्वः पिपिथे । भिये श्रेयामस्तवसो रथेषु मन्त्रा महोसि चक्रिरे तनूषु
॥ ४ ॥ अज्येष्ठामो अकनिष्ठास एते मं आनेरो वाहधुः सौभगाय । युषा पिता
स्वरा रुद्र एषा सुबुधा पृश्निः मुदिना मरुद्भयः ॥ ५ ॥ यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा
यद्वावमे सुमगासो दिविष्ठ । अतो नो रुद्रा उत वा न्वः स्यामं त्रिषाञ्जविषो यथ-
जाम ॥ ६ ॥ अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो दिवो बृहच्च उत्तरादधि प्णुभिः ।
ते मन्दमाना धुनयो रिशादसो वामं धत्त यजमानाय मुन्वते ॥ ७ ॥ अग्ने मरुजिः
अमर्षजिः अकक्षिः सोमं पिव मन्दमानो गणभिभिः । पावकेर्मविशमिः बोर्भिरायु-
भिर्वैश्वानर प्रदिवा केतुना मजुः ॥ ८ ॥ २५ ॥

॥ ६१ ॥ १—१६ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ १—४, ११—१६ मरुतः । ५—८ शशी-
वती तरणतमहिषी । ९ पुष्कर्मळहो वैश्वदग्निः । १० तरणतो वैश्वदग्निः । १७—१६ रथ-
वीतिर्दिव्यो देवताः ॥ छन्दः—१—४, ६—८, १०—१६ गायत्री । ५ अनुष्टुप् । ६
जगती ॥ स्वरः—१—४, ६—८, १०—१६ धैवतः । ५ गान्धारः । ६ मध्यमः ॥

32

अ० ४ । अ० ४ । व० २] १७४ [म० ५ । अ० १ । सू० ६४ ।

अर्कं विहस्ता सुकृते परस्पा यं त्रासाये वरुणेष्वास्वन्तः । राजानां चित्रमहोषीयमाना
सहस्ररूपं विभूयः सह द्रौ ॥ ६ ॥ हरिण्यनिर्णिगयो अस्य स्थूणा वि आजवे
दिव्यश्वाजनीव । भद्रे चेत्रे निर्मिता तित्त्वित्रे वा सनेम मध्ये अधिगर्भस्य
॥ ७ ॥ हरिण्यरूपमुषसो व्युष्टावयः स्थूणासुर्दिता सूर्यस्य । आ रोहयो वरुण
मित्र गर्तमत्तमवाये आर्दिनि क्षितिं च ॥ ८ ॥ यद्वह्निं नातविधे सुदानु अर्द्धिष्ठं
शर्म भुवनस्य गोपा । तेन नो मित्रावरुणावविष्टं सिषासन्तो जिगीवांसः स्थाम
॥ ९ ॥ ३१ ॥ ३ ॥

॥ ६३ ॥ १—७ अर्चनानां ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २,
४, ७ निचृजगती । ३, ५, ६ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ अतस्य गोपावधिं तिष्ठथो रथं सत्यधर्माणां परमे धर्मोमनि । य-
मत्र मित्रावरुणावयो युवं तस्मै वृष्टिर्मधुमत्पिन्वते दिवः ॥ १ ॥ सम्राजो वस्य भुव-
नस्य राजयो मित्रावरुणा विदथे स्वर्दशा । वृष्टिं वा र धो अमृतत्वभीमं घावा-
पृथिवी वि चरन्ति तन्यवः ॥ २ ॥ सम्राजा उष्टा वृषभा दिवस्पती पृथिव्या मि-
त्रावरुणा विचरन्ती । चित्रेभिर्भ्रूरुपं तिष्ठथा रथं धां वर्पयथो असुरस्य मायया
॥ ३ ॥ माया वा मित्रावरुणा दिवि श्रिता स्रष्टो वयातिशरति चित्रमायुधम् ।
तमग्नेषां वृष्ट्या गूहयो दिवि पर्जन्यं वृप्ता मधुमन्त ईरते ॥ ४ ॥ रथं युजते
मरुतः क्षेमं सुखं शरो न मित्रावरुणा गर्विष्ठिषु । रजोषि चित्रा विचरन्ति त-
न्यवो दिवः सम्राजा पर्यसा न उद्यतम् ॥ ५ ॥ वाचं सु मित्रावरुणाविर्गवती
पर्जन्यश्चित्रा वदति त्विषीमतीम् । अभ्रा वसत मरुतः सु मायया धां वर्पयतम-
रुणामरेपसम् ॥ ६ ॥ धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता वृता रक्षेधे असुरस्य मा-
यया । अतन विरवं भुवनं वि रजयः सूर्यमा धृत्यो दिवि चित्रं रथम् ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ १—७ अर्चनानां ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २ चिरादनुष्टुप् ।
६ निचृदनुष्टुप् । ३, ५ भुरिगुणिक् । ४ उणिक् । ७ निचृत् पङ्क्तिः । स्वरः—१, २, ९
गान्धारः । ३-५ श्रुपञ्चः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ६४ ॥ वरुणं वो रिशार्दसमुषा मित्रं हवामहे । परिं व्रजेवं वाहोर्जिगन्वा-
सा स्वर्धरम् ॥ १ ॥ ता वाहवा सुचेतुना प्र वन्तमस्या अर्धेत । शेषं हि क्षाधिं
वा विशांसु क्षामु जोगुवे ॥ २ ॥ यन्नमन्त्र्या गतिं मित्रस्य वावा पुषा । अस्व

अ० ४ । अ० ४ । व० ३] २७५ [म० ५ । अ० ५ । छ० ६७ ।

मित्रस्य शर्मण्यहिंसानस्य सन्निधे ॥ ३ ॥ युवाभ्यां मित्रावरुणोपमं धेयामृचा ।
यज्ज्वर्ये मघोनां स्तोतृणां च स्पर्धसे ॥ ४ ॥ आ नो मित्र सुदीतिभिर्वरुणश्च
सधस्य आ । स्वे चर्ये मघोनां सखीनां च वृधसे ॥ ५ ॥ युवं नो येषु वरुण
क्षत्रं बृहस्पतिं विभूयः । उरु णो वार्जसातये कृतं राये स्वस्तये ॥ ६ ॥ उरुदन्त्या
मे यजता देवचक्ष्रे रुशग्रवि । सुतं सोमं न हस्तिभिरा णदिमर्धावतं नरा विभ्रताव-
र्चनानसम् ॥ ७ ॥ २ ॥

॥ ६५ ॥ १—६ रातहव्य आग्नेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ४
अनुष्टुप् । २ मिच्छनुष्टुप् । ३ स्वराड्णिक । भुविगुणिक । ६ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१, २, ४ गान्धारः । ३, ५ अषभः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ६५ ॥ वरिचकेतु स मुकतुर्देवत्रा स ब्रवीतु नः । वरुणो वर्यं दर्शतो
मित्रो वा वनते गिरः ॥ १ ॥ ता हि भेष्टवर्चसा राजाना दीर्यश्रुतामा । ता स-
त्पती अतावृधं अतावान्ना जनैजने ॥ २ ॥ ता वामियानोऽवसे पूर्वा उपे ब्रुवे
सचा । स्वभामिः सुचेतुना वार्जो अमि प्र दावने ॥ ३ ॥ मित्रो अंशेशिचदापुरु
क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि मूर्तवतः सुमतिरस्ति विधतः ॥ ४ ॥ वयं मित्र-
स्यावामि स्याम सप्रयस्तमे । अनेहमस्वोतयः सत्रा वरुणशेषसः ॥ ५ ॥ युवं
मित्रेम जने यतथः सं च नययः । मा मघोनः परि रुयते मो अस्माकमृषीणा गो-
पीथे न उरुषतम् ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ १—६ रातहव्य आग्नेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ५, ६
विराडनुष्टुप् । २ मिच्छनुष्टुप् । ३, ४ स्वराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ आ चिंकितान मुकतुर्देवो मेतं रिशादमा । वरुणाय अतपेशसे
दधीत प्रयसे महे ॥ १ ॥ ता हि क्षत्रमविदुतं सम्भगसुर्यमाशति । अयं व्रतेव मा-
नुषं स्वर्ग्यं धायि दर्शतम् ॥ २ ॥ ता वामेषे स्थानामुर्वी गन्धूतिमेषाम् । गतहव्य-
स्य सुपुतिं वृषस्तोमैर्मनामहे ॥ ३ ॥ अघा हि काभ्या युवं दक्षस्य पुर्मिज्जुता ।
नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ॥ ४ ॥ तदृतं पृथिवि बृहस्पतिवपुष अर्षी-
णाम् । अयसानावरै पृथ्वति क्षसन्ति वामिमः ॥ ५ ॥ आ यद्दामीयचक्षसा मित्रं
वयं च सूरयः । व्यधिष्ठे बहुपाय्ये यतमहि स्वराज्ये ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ६७ ॥ १—५ यजत आग्नेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ४
मिच्छनुष्टुप् । ३, ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० ८] २७६ [म० ५ । अ० ५ । सू० ७० ।

॥ ६७ ॥ बलिस्था देवा निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्थमन्व-
र्षिष्ठं क्षत्रमाशाये ॥ १ ॥ आ यद्यनिं हिरण्यं वरुण मित्र सदधः । धर्तारां
चर्षणीनां युन्तं सुम्नं रिशादसा ॥ २ ॥ विश्वे हि विश्वेदसो वरुणो मित्रो
अर्यमा । व्रता पदेव स रिचरे पान्ति मर्त्ये णिषः ॥ ३ ॥ ते हि सत्या अतस्पृष्टा
अतावानो जनेजने । मुनीधासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ॥ ४ ॥ को नु वा
मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तस्तु वामेपते प्रतिरत्रिभ्य एपते प्रतिः ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ६८ ॥ १—५ यजत आग्नेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २ गायत्री ।
३, ४ निचृद्गायत्री । ५ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ प्र वो मित्राय गायत वरुणाय विषा गिरा । महिषत्रावृतं बृहत्
॥ १ ॥ सम्राज्जा या घृतयोनी मित्रश्चोमा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता ॥ २ ॥
तानं शक्रं पार्थिवस्व महो रायो दिव्यस्य । महि वां भ्रष्टं देवेषु ॥ ३ ॥ अतमुतेन स-
षन्तेषिरं दक्षमाशाने । अटुहा देवा वर्धने ॥ ४ ॥ वृष्टिर्वावा रिन्यापिषस्पती दा-
तुमन्याः । बृहन्तं गर्तमाशाने ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ६९ ॥ १—४ उरुचक्रिगाग्नेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २ निचृ-
द्गायत्री । ३, ४ विराड् गायत्री ॥ गन्धारः स्वरः ॥

॥ ६९ ॥ श्री रोचना वरुण श्रीर्द्धि घृन्त्रीणि मित्र धारयथो रजामि । वाङ्म-
घानावमर्ति क्षत्रियस्यानु व्रतं रत्नमाणावजुयम् ॥ १ ॥ इगवर्तावरुण धेनवो वां म-
धुमदा सिन्धवो मित्र दुहे । त्रयस्तभ्युत्पन्नास्तस्मिन्गुणा धिषणानां गेतोधा वि घृ-
मन्तः ॥ २ ॥ आतदेवीमर्दिनि जेहर्वामि मयर्दिन उदिता सूर्यस्य । राये मित्रा-
वरुणा सर्वतातेळे लोकाय तनयाय शं योः ॥ ३ ॥ या धर्तारा रजमो रोचनस्यो-
तानिन्या विव्या पार्थिवस्य । न वां देवा अमृता आ भिनन्ति व्रतानि मित्रावरुणा
धुरारिणि ॥ ४ ॥ ७ ॥

॥ ७० ॥ १—४ उरुचक्रिगाग्नेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ गायत्री छन्दः ।
षड्जः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ पुरुरुणा चिद्व्यस्त्यवो नूनं वां वरुण । मित्र वंसि वां सुमतिषु
॥ १ ॥ तप वां सम्यगद्विवाकेपमस्याध धावसे । वयं ते कृत्रा स्वाम् ॥ २ ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० १२] २७७ [म० ५ । अ० ६ । सू० ७३ ।

नातं नो रुद्रा पायुर्मितुं त्रायेथां सुत्रात्रा । तुर्यम दस्युन्तनूमिः ॥ ३ ॥ मा करयाद्भुत
क्रतू यत्नं भुजेमा तनूमिः । मा शेषसा मा तनसा ॥ ४ ॥ ८ ॥

॥ ७१ ॥ १—३ बाहुवृक्त आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणी देवते ॥ गायत्री छन्दः ।
षड्जः स्वरः ॥

॥ ७१ ॥ आ नो गन्तं विशादसा वरुण मित्रं बर्हणा । उपेमं चारुमध्वरम्
॥ १ ॥ विश्वस्य हि प्रचेतसा वरुण मित्रं राजथः । शिनाता पिप्यते धियः ॥ २ ॥
उप नः सुतमा गतं वरुण मित्रं टाशुषः । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ ६ ॥

॥ ७२ ॥ १—३ बाहुवृक्त आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणी देवते ॥ उष्णिक् छन्दः ॥
आपञ्चः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ आ मित्रे वरुणे वयं गीर्भिर्जुहुमो अत्रिवत् । नि बर्हिषि सदतं सो-
मपीतये ॥ १ ॥ त्रेनेन स्थो ध्रुवर्क्षमा धर्मणा यातयज्जना । नि बर्हिषि सदतं सो-
मपीतये ॥ २ ॥ मित्रश्च नो वरुणश्च जुषतां यज्ञमिष्टये । नि बर्हिषि सदतां सो-
मपीतये ॥ ३ ॥ १० ॥ ५ ॥

॥ ७३ ॥ १—१० पौर आत्रेय ऋषिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७
निचृदनुष्टुप् । ३, ६, ८, ९ अनुष्टुप् । १० विगहनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ यदृष स्थः पंगवन्ति यदविवर्त्यश्विना । यद्वा पुरु पुरुभुजा यदन्त-
रिच आ गतम् ॥ १ ॥ इह त्या पुरुभूतमा पुरु दंसांसि बिभ्रता वरस्या ग्राम्य-
प्रिगू हुवे तुविष्टमा भुजे ॥ २ ॥ इमान्यद्वपुषे वपुश्चक्रं रथस्य येमधुः । पर्यन्या
नाहुषा युगा मृहा रजोसि दीयथः ॥ ३ ॥ तद् पु वामेना कृतं विश्वा यदामनु द-
वे । नाना जातावरेपसा समस्मे बन्धुमेयधुः ॥ ४ ॥ आ यद्वा सूर्या रथं तिष्ठद्र-
घुष्यदं सदा । परिवामरुषा वयो युष्ठा वरन्त आतपः ॥ ५ ॥ ११ ॥ युवोरत्रि-
शिकेताति नरा मुमेन चेतसा । यमं यदामरेपस नाभत्यास्ना सुरण्यति ॥ ६ ॥
उग्रो वा ककुहो ययिः शुण्वे यामेषु सन्तनिः । यद्वा दंसांमिरश्विनार्त्रिनराववर्तति
॥ ७ ॥ मध्व ऊ पु मधूपुत्रा रुद्रा सिषकि पिप्युषी । यत्समुद्राति पर्यथः एक्वाः
पृथो यरन्त वाम् ॥ ८ ॥ सत्यमिद्रा उ अश्विना युवामाहुमेयोधुवा । ता याम-

अ० ४ । अ० ४ । व० १६] २७८ [म० ५ । अ० ६ । सू० ७५ ।

न्यामहूतमा यामभा मृळयत्तमा ॥ ६ ॥ इमा ब्रह्माणि वर्धनारिवभ्यौ सन्तु श-
न्तमा । या तन्नाम रथौ इवावोषाम बृहजमः ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ ७४ ॥ १—१० आत्रेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २, १० विराड्-
छन्दः । ३ अनुष्टुप् । ४, ५, ६, ६ निचृदनुष्टुप् । ७ विराड्छन्दः । ८ निचृदुष्टुप् ॥
स्वरः—१—६, ६, १० गान्धारः । ७, ८ क्रपञ्चः ॥

॥ ७४ ॥ कृष्टो देवावश्विनाद्या दिवो मनावसु । तच्छ्रवथो वृषण्यसु अत्रि-
र्बामा विवासति ॥ १ ॥ कुह त्या कुह नु भुता दिवि देवा नासत्या । कस्मिन्ना
संतथो जने को वां नदीनां सचा ॥ २ ॥ कं याणः कं ह गच्छथ कमस्त्रा युजाये
रयम् । कस्य ब्रह्माणि रययथो वयं बासुरमसीष्टये ॥ ३ ॥ पौरं चिद्वयुदप्रुतं पौरं
पौराय जिन्वथः । यदीं गृभीततातये सिर्हामेव बृहस्पदे ॥ ४ ॥ प्र स्यवानाञ्जु-
लुरुषो वत्रिमत्कं न मुञ्चथः । युवा यदीं कथः पुनरा काममृणवे वध्वः ॥ ५ ॥ १३ ॥
अस्ति हि वामिह स्तोता स्मसि वा सन्दाशि श्रिये । न भुतं म आ गतमवोमिर्वा-
जिनीवसु ॥ ६ ॥ को वामथ पुरुणामा वने मर्त्यानाम् । को विप्रो विप्रवाहसा
को यज्ञर्वाजिनीवसु ॥ ७ ॥ आ वां रथो रथानां येष्टो यात्वश्विना । पुरु चिद-
स्युस्तिर आङ्गुषो मर्त्येष्व ॥ ८ ॥ शम्पु वां मधुयुवास्माकमस्तु चर्कतिः । अर्वा-
चीना विचेतसा विमिः श्येनेव दीयतम् ॥ ९ ॥ अश्विना यज्ञ कर्हि चिचुभ्रूया-
तमिमं हवम् । वस्वीरु पु वां धृजः पृच्छन्ति सु वां पृषः ॥ १० ॥ १४ ॥

॥ ७५ ॥ १—६ अवस्युरात्रेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३ पङ्क्तिः ।
२, ४, ६, ७, ८ निचृत्पङ्क्तिः । ५ स्वराट्पङ्क्तिः । ६ विराट्पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ प्रति मित्तमं रथं वृषणं वसुवाहनम् । स्तोता वामश्विनाह्विः
स्तोमेन प्रति भूयति माध्वी मम भुतं हवम् ॥ १ ॥ अत्यायातमश्विना तिरो विश्वा
अहं सना । दद्या हिरण्यवर्तनी सुषुम्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मम भुतं हवम्
॥ २ ॥ आ नो रत्नानि बिभ्रतावश्विना गच्छतं युवम् । रुद्रा हिरण्यवर्तनी
लुण्ठाना वाजिनीवसु माध्वी मम भुतं हवम् ॥ ३ ॥ सुष्टुमो वां वृषयवसु रथे वा-
जीप्याहिता । उत वां ककुहो मृगः पृषः कुबोति बापुषो माध्वी मम भुतं हवम्
॥ ४ ॥ बोधिर्नमसा रथेषिरा हवनभुता । बिभिरच्यवानमश्विना नि वांजो
अहवावित्तं माध्वी मम भुतं हवम् ॥ ५ ॥ १५ ॥ आ वां नरा मनो बुजोऽर्थासः

अ० ४ । अ० ४ । व० १६] २७६ [म० ५ । अ० ६ । सू० ७८

मुषितस्तवः । वयो वहन्तु पीतये सह सुम्नेभिरश्विना माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ६ ॥ अश्विनावेह गच्छन् नासत्या मा वि वेनतम् । तिरश्चिदर्या परि वर्ति-
र्यातमदाभ्या माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ७ ॥ अस्मिन्गृहे अदाभ्या जरितारं शुभ-
स्पती । अवस्युमश्विना युवं गृणन्तमुप भूषयो माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ८ ॥ अ-
भूषा रुशत्पशुराग्निरधाय्यत्विषः । अयोत्रि वा वृषयवसू रयो दक्षावमर्त्यो
माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ९ ॥ १६ ॥

॥ ७६ ॥ १—५ अत्रिजपिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २ स्वरादपङ्क्तिः । ३,
४, ५ निचञ्चिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३—५ धैवतः ॥

॥ ७६ ॥ आ मत्पिग्निस्त्वामनीकमुद्विप्राणां देवया वाचो अस्पुः । अर्वा-
ञ्चा नूनं रथेह यातं पीपिवांसमश्विना युमेष्व ॥ १ ॥ न संस्कृतं प्र सिंसीतो
गमिष्ठान्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभिगिन्वेवसागमिष्ठा प्रत्यवर्ति दाशुषे
शर्मविष्ठा ॥ २ ॥ उता यातं सहगवे प्रातर्हो मध्यन्दिन उदिता सूर्यस्य । दिवा
नक्तमवसा शन्तमेन नेदानीं पीतिरश्विना ततान ॥ ३ ॥ इदं हि वां प्रदिवि स्या-
नमोक्तं इमे गृहा अश्विनेदं दुरोणम् । आ नो दिवो बृहतः पर्वतादाहो यातमि-
षमूर्जं वहन्ता ॥ ४ ॥ समश्विनोरवसा नूतनेन मयोधुवा सुप्रसीती गमेम । आ
नो रयिं बहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौमगानि ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ ७७ ॥ १—५ अत्रिजपिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७७ ॥ प्रातर्षावाणा प्रथमा यजध्वं पुरा गृध्रादरक्षः पिबातः । प्रातर्हि
यज्ञमश्विना दुधाते प्र शंसन्ति कुवयः पूर्वभाजः ॥ १ ॥ प्रातर्यजध्वमश्विना हि-
नोत न सायमेस्ति देवया अजुष्टम् । उतान्यो अस्मद्यजते वि चावः पूर्वेः पूर्वो
यजमानो वनीयान् ॥ २ ॥ हिरण्यत्वंस्मधुवर्णो धृतस्तुः पृष्ठो वह्ना रयो वर्तते
वाम् । मनोजवा अश्विना वातरंहा येनातियाधो दुरितानि विश्वा ॥ ३ ॥ यो
भूर्यिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष चनिष्ठं पिन्वो ररते विभागे । स लोकमस्य पीप-
ञ्छमीभिरनूर्ध्वमासः सदमितुर्तुर्यात् ॥ ४ ॥ समश्विनोरवसा नूतनेन मयोधुवा
सुप्रसीती गमेम । आ नो रयिं बहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौमगानि ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ ७८ ॥ १—६ सप्तवज्रिरार्षेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ३

अ० ४ । अ० ४ । व० २२] २८० [म० ५ । अ० ६ । सू० ७६ ।

डणिक् । ४ निष्पिष्टुप् । ५, ६ अनुष्टुप् । ७, ८, ९ निष्पिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३
अषमः । ४ धैवतः । ५—६ गान्धारः ॥

॥ ७८ ॥ अश्विनवेह गच्छन् नास्त्या मा वि वेनतम् । हंसार्थिव पततमा
सुताँ उप ॥ १ ॥ अश्विना हरिणा विव गोराविधानु यवसम् । हंसार्थिव पततमा
सुताँ उर ॥ २ ॥ अश्विना वाजिनीवम् जुषेथाँ यज्ञमिष्टये । हंसार्थिव पततमा
सुताँ उप ॥ ३ ॥ अत्रियेद्रामवरोहन्नुवीममजोहवीआधमानेव योषा । श्येनस्य चि-
ज्जवमा नूतनेनागच्छतमश्विना शन्तमेन ॥ ४ ॥ १६ ॥ वि जिह्विष्व बनस्पते
योनिः सूर्यन्त्या इव । श्रुतं मे अश्विना हवे समवाधि च मुञ्चतम् ॥ ५ ॥ भी-
ताय नाधमानाय ऋषये समवधये । प्रायामिरश्विना युवं वृक्षं सं च वि धाचयः
॥ ६ ॥ यथा धातः पुष्करिणीं समिङ्गयति सर्वतः । एवा ते गर्भे एजतु निरैतु
दशमास्यः ॥ ७ ॥ यथा धातो यथा वनं यथा समुद्रं व्रजति । एवा त्वं दशमास्य
सहवैहि जरायुणा ॥ ८ ॥ दश मासाब्दरायानः कुमारो अधि मातरि । निरैतु
जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अधि ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ ७९ ॥ १—१० सत्यप्रवा आश्रेय ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ स्वराड्-
ब्राह्मी गायत्री । २, ३, ७ भुगिगृहती । १० स्वराड् बृती । ४, ५, ८ पङ्क्तिः । ६, ९
निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ पङ्क्तिः । २, ३, ७, १० मध्यमः । ४—६, ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ ७९ ॥ एहे नो अद्य बोधयोषो राये दिविन्मेती । यथा चिक्षो अवोधयः
सत्यश्रवसि वारये मुजति अश्वसूते ॥ १ ॥ या हुनीये दौचदये व्योच्छो दु-
हितर्दिवः । सा व्युच्छ सहीयमि सत्यश्रवसि वारये मुजति अश्वसूते ॥ २ ॥
सा नो अद्याभरद्वमुव्युच्छा दुहितर्दिवः । या व्योच्छः सहीयमि सत्यश्रवसि वा-
रये मुजति अश्वसूते ॥ ३ ॥ अमि ये त्वा विमावरि स्तोमैर्गुणन्ति वह्नयः ।
मघनिधानि माश्रयो दामन्वन्तः सुरातयः मुजति अश्वसूते ॥ ४ ॥ यच्छिद्धि ते
गुणा इमे छदयन्ति मघतये । परि चिदृष्टयो दधुददता राधो अह्ये मुजति अ-
श्वसूते ॥ ५ ॥ २१ ॥ ऐषु धा वीरवयश उपो मघानि सूरिषु । ये नो राधां-
स्यर्षया मघवानो अरोसत मुजति अश्वसूते ॥ ६ ॥ तेभ्यो घुम्नं बृहद्यश उपो
मघोन्या वह । ये नो राधांस्यर्षया ग-या मजन्त सुरयः मुजति अश्वसूते ॥ ७ ॥
उत नो गोमतीरिष आ वेहा दुहितर्दिवः । माकं सूर्यस्य रुरिमभिः शुक्रः शोच-
निरिभिः मुजति अश्वसूते ॥ ८ ॥ व्युच्छा दुहितर्दिवो मा चिरं तनुषा अपः ।

अ० ४ । अ० ४ । व० २४] २८१ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८१ ।

नेत्रा स्तेनं यथा रिपुं तपाति सूर्यो अर्घिषा सुजाते अश्वसूनुते ॥ ६ ॥ एता-
वद्वेदुषस्त्वं भूयो वा दातुमर्हसि । या स्तोतृभ्यो विभावर्युच्छन्ती न प्रमीयसे सु-
जाते अश्वसूनुते ॥ १० ॥ २२ ॥

॥ ८० ॥ १—६ सत्यश्रवा आत्रेय ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१, ६ निचृत्त्रि-
ष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ भुक्त्वि पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ६ धैवतः । ३—५
पञ्चमः ॥

॥ ८० ॥ युतर्धमानं बृहतीपुतेन ऋतावरीमरुणसुं विभातीम् । देवीमुपमं
स्वरावहन्तीं प्रति विप्रासो मनिर्मज्जन्ते ॥ १ ॥ एषा जनैर्दशना बोधयन्ती सु-
गान्पथः कृण्वती यात्यग्ने । बृहद्वथा बृहती विश्वमिन्वोषा ज्योतिर्यच्छत्यग्ने अह्ना-
म् ॥ २ ॥ एषा गोभिर्मरुणैर्मिथुजानासंधन्ती रयिमप्रायु चक्रे । पथो रदन्ती सुविताय
देवी पुरगुता विश्ववारा वि माति ॥ ३ ॥ एषा ज्यैनी मवति द्विवर्ही आविष्क-
एवाना तन्वै पुरस्तात् । ऋतस्य पन्थामन्वति माधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति
॥ ४ ॥ एषा शुभ्रा न तन्वो विदानोर्व्वे स्नाती दृश्ये नो अस्थात् । अप द्वेषो
बाधमाना तमांस्पृषा दिवो दुहिता ज्योतिषागात् ॥ ५ ॥ एषा प्रतीची दुहिता
दिवो नृन्योपैव भद्रा नि रिणोते अप्सः । व्यूह्वती दाशुषे वार्याणि पुनर्ज्योति-
र्युवतिः पूर्व्वार्कः ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ८१ ॥ १—५ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१, ५ ज-
गती । २ विराट् जगती । ४ निचृजगती । ३ स्वरट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५
निषादः । ३ धैवतः ॥

॥ ८१ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ १ ॥ विश्वा रू-
पाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रामावीद्वद्रं विपदे चतुष्पदे । वि नार्कमख्यत्सविता व-
रेण्योऽनु प्रयाणमुपसो वि राजति ॥ २ ॥ यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्युर्देवा देवस्य
महिमानमोजसा । यः पार्थिवानि विपमे स एतशो रजोसि देवः सविता महित्वना
॥ ३ ॥ उत योसि सवितुस्त्रीणि रोचनोत सूर्यस्य रश्मिभिः समुक्ष्यसि । उत रा-
श्रीमुभयतः परीयस उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः ॥ ४ ॥ उनेशिषे प्रसवस्य त्व-
मेक इदुत पूषा भवसि देव यामभिः । उतेदं विश्वं भुवनं वि राजसि श्यावाश्वस्ते
सवितुः स्तोममानशे ॥ ५ ॥ २४ ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० २८] २८२ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८३ ।

॥ ८२ ॥ १—६ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१ निचृदनु-
ष्टुप् । २, ४, ६ निचृद्गायत्री । ३, ५, ६, ७ गायत्री । ८ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—१ गा-
न्धारः । २—६ पङ्क्तः ॥

॥ ८२ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ १ ॥ अस्य हि स्वयंशस्तरं सवितुः कच्चन प्रियम् । नमिनन्ति स्वर-
राज्यम् ॥ २ ॥ स हि स्तनानि दाशुषं सुवार्ति सविता भर्गः । तं भागं चित्रमीमहे ॥ ३ ॥
अथा नो देव सवितः प्रजावत्सात्रीः सौमगम् । परादुःष्वप्यं सुव ॥ ४ ॥ विश्वानि
देव सवितुर्दुष्टानि परा सुव । यद्भद्रं तन्न आ सुव ॥ ५ ॥ २५ ॥ अनागमो
अदितये देवस्य सवितुः सुव । विश्वा वामानि धीमहि ॥ ६ ॥ आ विश्वदेवं सत्यंति
सुक्तेरुषा वृणीमहे । सत्यसंव सवितारम् ॥ ७ ॥ य इमे उभे अहनी पुर एत-
प्रयुच्छन् । स्वाधीदुर्वेः सविता ॥ ८ ॥ य इमा विश्वा ज्ञातान्याश्रावयन्ति स्तेकेन ।
प्र च सुवार्ति सविता ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ ८३ ॥ १—१० अत्रिर्ऋषिः ॥ पृथिवी देवता ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप् । २
स्वराट् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४ निचृजगता । ५, ६ त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् ।
८, १० भुरिक् पङ्क्तिः । ९ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः । ५—७ धैवतः । ८,
१० पञ्चमः । ९ गान्धारः ॥

॥ ८३ ॥ अश्वा वद तवमं गीर्भिर्गगिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवाय ।
निक्रददृषभो जीरदान् मेतो दधात्योपधीषु गर्भम् ॥ १ ॥ वि वृक्षान् इत्युत
हन्ति रुक्षमो विश्वं विमाय भुवनं महावधात् । उतानागा इषते वृणयावतो यत्प-
र्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः ॥ २ ॥ रथीव कश्याश्वौ अभिस्त्रिपञ्चाविदुतान्कणुते
वृष्ट्योः अह । दुरात्सिहस्य स्तनया उदीरन्ते यत्पर्जन्यः कणुते वृष्ट्योः नमः ॥ ३ ॥
प्र वाता वान्ति पतयन्ति विष्टुत उदोषधीर्जिहते पिन्वते स्वं । इरा विश्वस्मै भु-
वनाय जायते यत्पर्जन्यः पृथिवीं रेतसावति ॥ ४ ॥ यस्य व्रते पृथिवी नक्षमीति
यस्य व्रते शक्रवज्रधुरीति । यस्य व्रत ओषधीर्विश्वरूपाः स नः पर्जन्य महि शर्म
यच्छ ॥ ५ ॥ २७ ॥ दिवो नो वृष्टिं भरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृणो अश्वस्य
धाराः । अर्वाहेतेन स्तनयित्नुनेष्टपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः ॥ ६ ॥ अमि क्र-
न्द स्तनय गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन । इति सुकर्ष विषितं न्यञ्चं
समा भवन्तूदृतौ निषादाः ॥ ७ ॥ ग्रहान्तं कोशमुदञ्चा नि विञ्च स्पन्दन्ता कु-

अ० ४ । अ० ४ । व० ३२] २८३ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८६ ।

स्या विविताः पुरस्तात् । पृथेन चावापृथिवी व्युन्धि सुप्रपाणं मयत्त्वध्याभ्यः
॥ ८ ॥ यत्पर्जन्यं कनिकदस्तनयन् हंसि दुष्कृतः । प्रतीदं विश्वं मोदते यत्किं
च पृथिव्यामधि ॥ ९ ॥ अर्वावीर्षमुदुषू गृभायाकर्णन्वान्यत्येतवा उ । अजीज-
न ओषधीर्मोज्जनाय कमुत प्रजाभ्यो विदो मनीषां ॥ १० ॥ २८ ॥

॥ ८४ ॥ १—३ अत्रिर्ऋषिः । पृथिवी देवता ॥ छन्दः—१, २ निचदनुष्टुप् । ३
विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ८४ ॥ बलित्था पर्वतानां खिद्रं किमधि पृथिवि । प्र या भूमिं प्रवत्वति प्रह्ना
जिनोषि महिनि ॥ १ ॥ स्तोमोसस्त्वा विचारिणि प्रति टोमन्त्यकुर्मिः । प्र या
वाजं न हेपन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि ॥ २ ॥ इच्छा विद्या वत्सपतीन्स्मया दर्शयोजि-
सा । यत्तं अभ्रस्य विद्युतो दिवो वर्षन्ति वृष्टयः ॥ ३ ॥ २९ ॥

॥ ८५ ॥ १—८ अत्रिर्ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१, २ विराड् त्रिष्टुप् । ३,
४, ६, ८ निचत्त्रिष्टुप् । ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ७ प्राक्प्राणिक् ॥ स्वरः—१—४, ६, ८
घञतः । ५ षञतः । ७ ऋषभः ॥

॥ ८५ ॥ प्र सम्राजं बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म मियं वरुणाय श्रुतार्थं । वि यो
जघान शमितेव चर्मोपस्तिरं पृथिवीं सूर्याय ॥ १ ॥ वर्नेषु व्यन्तरिचं ततान वा-
जमवन्तु पर्य उस्त्रियां । हृत्सु क्रतुं वरुणो अप्यग्निं दिवि सूर्यमदधात्सो-
ममर्द्रौ ॥ २ ॥ नीचीनवारं वरुणः कवन्तं प्र समज्जे रोदसी अन्तरिक्षम् । तेन वि-
श्वस्य भुवनस्य राजा यत् न वृष्टिर्युनक्ति भूमं ॥ ३ ॥ उनात्ति भूमिं पृथिवीमुत
या यदा दुग्धं वरुणो वष्ट्यादित् । समभ्रेण वसत पर्वतास्तविषीयन्तः श्रथय-
न्त वीराः ॥ ४ ॥ इमाम् प्वोमुस्य श्रुतस्य महीं प्रायां वरुणस्य प्र वोचम् ।
मानेनेव तस्थिवा अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण ॥ ५ ॥ ३० ॥ इमाम्
नु कवितमस्य प्रायां महीं देवस्य नकिरा दधर्ष । एकं यदुद्रा न पूणन्त्येनीरासि-
ञ्चन्तीरिवनयः समुद्रम् ॥ ६ ॥ अर्यम्यं वरुण मित्र्यं वा सखायं वा सदमिद्भ्रातरं
वा । वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत्सीमागमकुमा शिश्रुस्तत् ॥ ७ ॥
कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विष । सर्षा ता वि ष्यं शि-
थिरेव देवावा ते स्याम वरुण प्रियामः ॥ ८ ॥ ३१ ॥

॥ ८६ ॥ १—६ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५ स्वराड्पङ्क्तिः ।
२, ३ विराडनुष्टुप् । ६ विराड्पूर्वानुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५ ऋषभः । २, ३, ६ गान्धारः ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० ३४] २८४ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८७ ।

॥८६॥ इन्द्राग्नी यमवथ उमा वाजेषु मर्त्यम् । इच्छा चित्स प्र भेदति घुम्ना
वाणीरिव त्रितः ॥ १ ॥ या पृतनासु दुष्टा या वाजेषु श्रवाण्या । या पञ्च च-
र्षणीरभीन्नाग्नी ता हवामहे ॥ २ ॥ तयोरिदमवच्छवन्तिग्मा दिद्युन्मघोर्नोः । प्र-
ति द्रुणा गर्भस्योर्गवां वृषध्न एषते ॥ ३ ॥ ता वामेने रथानामिन्द्राग्नी हवामहे ।
पती तुरस्य राधसो बिद्वासा गिर्वणस्तमा ॥ ४ ॥ ता वृषन्तावनु धूममतीय देवा-
वदन्ता । अहन्ता चित्पुरो दधेऽक्षं च देवावर्षते ॥ ५ ॥ एवेन्द्राग्निम्यामहा वि हव्यं
शूर्यं घृतं न पतमर्दिभिः । ता सूरिषु श्रवो बृहद्रयि गुणस्तु दिधृतमिषं गुणस्तु
दिधृतम् ॥ ६ ॥ ३२ ॥

॥ ८७ ॥ १—६ एवयामरुद्राग्नेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१ अतिजगती ।
२, ८ स्वराज्जगती । ३, ६, ७ भुरिगजगती । ४ निवृजगती । ५, ६ विराज्जगती ॥
निरादः स्वतः ॥

॥ ८७ ॥ प्र वो महे मृतयो यन्तु विष्णवे मरुत्वं ते गिरिजा एवयामरुत् ।
प्र शधीय मयज्यवे सुखादये तवमे भन्ददिष्टये धुनिवताय शवसे ॥ १ ॥ प्र ये जता
महिना ये च नु स्वये प्र विद्यता वृषते एवयामरुत् । कत्वा तद्वो मरुतो नाष्टये शवो
द्वाना मृदा तदेषामष्टेष्टासो नाद्रयः ॥ २ ॥ प्र ये दिवो बृहतः ऋषिर्वे गिरा सु-
शुक्रानः सुभवे एवयामरुत् । न येपामिरी मधस्थ इष्ट आं अग्नयो न स्वविद्युतः
प्र स्युन्द्रासो धुनीनाम् ॥ ३ ॥ स चक्रमे महतो निरुक्कमः समानस्मात्सदस ए-
वयामरुत् । यदायुक्क त्मना स्वादधि पशुसिर्विषधेमो विमहमो जिगति शेषधो
नृभिः ॥ ४ ॥ स्वतो न वोऽमवात्रेजयदृषो स्वेपो ययिस्तेषिष एवयामरुत् । येना
सहन्त अज्जत स्वरोचिषः स्थायमानो हिरण्ययाः स्वायुधाम हविमणः ॥ ५ ॥
॥ ३३ ॥ अग्नरो वो महिमा बृद्धशवमस्तेषं शवोऽवन्वेवयामरुत् । स्थातारो हि
प्रसितौ मन्दाश स्थन ते न उरुप्यता निदः सुशुक्रासो नाग्नयः ॥ ६ ॥ ते रु-
द्रासः सुमेवा अग्नयो यथा तुविद्युम्ना अवन्वेवयामरुत् । कीर्षं पृथु पप्रथे सद्य
पार्थिवं येषामज्जम्बा ग्रहः शधीस्यद्भुतनसाम् ॥ ७ ॥ अद्वेषो नो मरुतो गातुमे-
तन ओता इव जरितुर्ययामरुत् । विष्णोर्मिहः समन्यवो युयोतन स्मदध्योऽन
दमनाप द्वेषांसि सनुतः ॥ ८ ॥ गन्तानो यज्ञं यज्ञियाः सुशयि ओता इवमरुत्
एवयामरुत् । ज्येष्ठासो न पर्वतासो व्योमनि यूयं तस्य प्रचेतसः स्यात् दुर्धर्तवो
निदः ॥ ९ ॥ ३४ ॥ ६ ॥ ५ ॥

इति पञ्चमं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ षष्ठं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १—१३ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ७, १३
भुक्तिः पङ्क्तिः । २ स्वराट् पङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः । ३, ४, ६, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ८, १०
त्रिष्टुप् । ९ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५, ७, १३ पञ्चमः । ३, ४, ६, ८—१२
धैवतः ॥

॥ १ ॥ त्वं ह्यग्ने प्रथमो मनोतास्या धियो अमवो दस्म होता । त्वं सीं वृ-
षभकृणोर्दुष्टीतु महो विश्वस्मै सहसे सहध्वै ॥ १ ॥ अथा होता न्यसीदो यजीयान्निळ-
स्पद इषयभीडयः सन् । तं त्वा नरः प्रथमं देवयन्तो महो राये चितयन्तो अनुगमन्
॥ २ ॥ वृतेव यन्तै बृहभिर्वसव्यैस्त्वे रयि जागृवांसो अनु गमन् । रुशन्तमग्निं दर्शतं
बृहन्तै वपावन्तं विश्वहा दीदिवांसम् ॥ ३ ॥ पदं देवस्य नमसा व्यन्तः अवस्यवः
अव आपन्नमृक्तम् । नामानि चिदधिरे यज्ञियानि भद्रायां ते रणयन्त सन्दृष्टौ ॥ ४ ॥
त्वा वर्धन्ति क्षितयः पृथिव्यां त्वा राय बभयांसो जनानाम् । त्वं ज्ञाता तरणे चे-
त्यो भूः पिता माता सदमिन्मानुषाणाम् ॥ ५ ॥ ३५ ॥ सपर्येण्यः स प्रियो वि-
त्त्वभिर्होता मन्द्रो नि पसादा यजीयान् । तं त्वा वयं दम आ दीदिवांसमुप ब्रु-
वाधो नमसा सदेम ॥ ६ ॥ तं त्वा वयं मुध्यो नव्यमग्ने सुमतायव ईमहे देवयन्तः ।
त्वं विशो अनयो दीद्यानो दिवो अग्ने बृहता रोचनेन ॥ ७ ॥ विशो कविं विश्वपतिं
शश्वतीनां नितोशनं वृषमं वर्षणीनाम् । प्रेतीषणिमिषयन्तं पात्रकं राजन्तमग्निं
यजतं रयीणाम् ॥ ८ ॥ सो अग्ने ईजे शशमे च मतो यस्त आनत्समिधा हव्य-
दातिम् । य आहुतिं परि वेदा नमोभिर्विधेत्स वामा दधते त्वोतः ॥ ९ ॥ अस्मा
उ ते महि महे विधेम नमोभिरग्ने समिधोत हव्यैः । वेदीं घ्नो सहसो गोभिरु-
क्यैरा ते भद्रायां सुमनो यतेम ॥ १० ॥ आ यस्ततन्य रोदसी वि भासा श्रवो-
भिश्च अवस्यस्तदग्नः । बृहज्जिर्वाजैः स्थविरेभिरस्मे रेवज्जिरग्ने वितुरं वि भाहि

अ० ४ । अ० ५ । व० ३] २८६ [म० ६ । अ० १ । सू० ३ ।

॥ ११ ॥ नृबद्धसो सदमिद्वेद्यस्मे भूरि तोकाय तनयाय पृथ्वः । पूर्वीरिषो बृहती-
रारेऽग्रा अस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु ॥ १२ ॥ पुरुषयग्ने पुरुषा त्वाया वसूनि
राजन्सुता ते अश्याम् । पुरुषाणि हि त्वे पुरुवार सन्त्यग्ने वसुं विधत्ते राजनि
त्वे ॥ १३ ॥ ३६ ॥ ४ ॥

॥ २ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६ भुरिगु-
णिक् । २ स्वराडुणिक् । ७ निचुडुणिक् । ८ उणिक् । ३, ४ अनुडुप् । ५, ६, १०
निचुदनुडुप् । ११ भुरिगतिजगती ॥ स्वरः—१, २, ७—६ ऋषभः । ३—६, १० गा-
न्धारः । ११ निषादः ॥

॥ २ ॥ त्वं हि क्षैतव्यशोऽग्ने मित्रो न पत्यसे । त्वं विचर्षणे श्रवो वसो
पुष्टिं न पुष्यसि ॥ १ ॥ त्वां हि ष्मा चर्षण्यो यज्ञेभिर्गोभिरीळते । त्वां वाजी
यात्यवृको रजस्तूर्विधचर्षणिः ॥ २ ॥ सजोषस्त्वा दिवो नरो यज्ञस्य केतुमिन्धते ।
यज्ञस्य मानुषो जनः सुम्नायुर्जुह्वे अध्वरे ॥ ३ ॥ श्रध्वस्ते सुदानवे धिया मर्तः
शशमते । ऊती ष बृहतो दिवो विषो अंहो न तरति ॥ ४ ॥ समिधा यस्त आ-
हुतिं निश्चिति मर्यो न शत् । वयार्वन्तं स पुष्यति क्षयमग्ने शतायुषम् ॥ ५ ॥ १ ॥
त्वेषस्ते धूम श्रयवति दिवि षच्छुक्र आनतः । सरो न हि युता त्वं कृपा पावक
रोचसे ॥ ६ ॥ अधा हि विच्वीड्योऽसि म्रियो नो अतिथिः । रयवः पुरीव जूर्यः
सुनुर्न त्रययाय्यः ॥ ७ ॥ कृत्वा हि द्रोणे अज्यसेऽग्ने वाजी न कृत्व्यः । परि-
ष्मेव स्वधा गयोऽत्यो न हार्यः शिशुः ॥ ८ ॥ त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न यव-
से । धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिकंसः ॥ ९ ॥ वेपि ह्यध्वरीयतामग्ने हो-
ता दमे विशाम । समृधौ विरपते कृणु जुषस्व हव्यमङ्गिरः ॥ १० ॥ अच्छा नो
मित्रमहो देव देवानग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः । वीहि स्वस्ति सुजितिं दिवो नृन्वि-
षो अंहांसि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ३ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ ऋषिडुप् ।
२, ५, ६, ७ निचुत्त्रिण्डुप् । ८ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—७ धैवतः । ८ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ अग्ने स वैषहतृषा ऋतेजा उरु व्योतिर्नशते देवयुष्टे । यं त्वं मि-
त्रेण वरुणः सजोषा देव पासि त्यजसा मर्तमंहः ॥ १ ॥ रजे यज्ञेभिः शशमे
शभीभिर्धृद्धारायाग्नये ददाश । एवा च न तं यशसामजुष्टिर्नाहो मर्तं नशते न

अ० ४ । अ० ५ । व० ७] २८७ [म० ६ । अ० १ । सू० ५ ।

प्रदतिः ॥ २ ॥ सूर्यो न यस्य दृशतिरेषा भीमा यदेति शुचतस्त आ धीः । हे-
पस्वतः शुरुधो नायमक्रोः कुत्रा चित्रणवो वसतिर्वेनेजाः ॥ ३ ॥ तिग्मं चिदेम
महि वपो अस्य भसदध्वो न यमसान आसा । विजेहमानः परशुर्न जिह्वां ब्रवि-
र्न द्रावयति दारु धत्त ॥ ४ ॥ स इदस्तेव प्रति धादसिष्यञ्चिदशीत तेजोऽयमो
न धारासु । चित्रधजतिरतिर्यो अक्रोर्वेन द्रुषद्वा रघुपत्मजहाः ॥ ५ ॥ ३ ॥ स
ई रेभो न प्रति वस्त उस्त्राः शोचिषा रारपीति मित्रमहाः । नक्तं य ईमरुषो यो
दिवा नृनमर्त्यो अरुषो यो दिवा नृन् ॥ ६ ॥ दिवो न यस्य विधृतो नवीनोदृषा
रुक्ष आपधीषु नूनोत् । घृणा न या ध्रजमा पत्मना यन्ना रोदसी वसुना दं सु-
पत्नी ॥ ७ ॥ धायोभिर्वा यो युज्येभिरकैर्विद्युन्म दविद्योत्स्वेभिः शुष्मैः । शधो
वा यो मरुतां ततश्च ऋभुर्न त्वेपो रममानो अद्यौत् ॥ ८ ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२, ५, ६, ७ भुरिक्पङ्क्तिः । ३, ४ तितृत्पङ्क्तिः । ८ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ धैवतः । २—८
पञ्चमः ॥

॥ ४ ॥ यथा होतर्मनुषो देवताता ग्रहोभिः सूनो सहसो यजासि । एवा नो
अद्य समना समानानुशङ्गन् उशतो यन्ति देवान् ॥ १ ॥ स नो विमावा चक्ष-
णिर्न वस्तोर्गमिर्वन्दारु वेद्यश्चनो धात् । विश्वायुर्यो अमृतो मर्त्येषुषुर्भूदतिथि-
र्जातवेदाः ॥ २ ॥ द्यावो न यस्य पनयन्त्यभ्यं भासांसि वस्ते सूर्यो न शुक्रः । वि
य इनोत्यजरः पात्रकोऽश्रस्य चिच्छिन्नथत्पूर्व्याणि ॥ ३ ॥ वन्ना हि सूनो अस्य-
द्यसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्जाम् । स त्वं न ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजेव जेरवुके दै-
प्यन्तः ॥ ४ ॥ नितिक्रि यो वाग्णमममर्ति वायुर्न राष्ट्रत्येत्यकून् । तुर्याम य-
स्त आदिशामरातीरत्यो न हुतः पततः परिदुत् ॥ ५ ॥ ५ ॥ आ सूर्यो न भानु-
मज्जिरकैरग्ने ततन्ध रोदसी वि भासा । चित्रो नयत्परि तमांस्यक्रः शोचिषा प-
त्मनौशिजो न दीयन् ॥ ६ ॥ त्वां हि मन्द्रतममर्कशोकैर्विब्रुमहे महि नः ओष्यमे ।
इन्द्रं न त्वा शर्वसा देवता वायुं पृणन्ति राक्षसा नृतमाः ॥ ७ ॥ नू नो अग्नेऽवु-
कोभिः स्वस्ति वेषि रायः पृथिभिः पर्वहः । ता सूरिभ्यो गृणते रासि सुम्नं म-
दैम शतहिमाः सुवीराः ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, त्रि-

अ० ४ । अ० ५ । व० ६] २८८ [म० ६ । अ० १ । सू० ६ ।

ष्टुप् । २, ५, ६, ७ निचृत्तिष्टुप् । ३ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४—७ धैवतः ।
३ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ हुवे वः सूनुं सहस्रो युवानमद्रोघवाचं प्रतिभिर्यविष्ठम् । य इन्वन्नि
द्रविणानि प्रचेता विश्ववाराणि पुरुषारो अधुक् ॥ १ ॥ त्वे वसूनि पुर्वणीक होत-
वोषा वत्तेरेरिरे यज्ञियांसः । क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्पिन्त्सं सौमगानि द-
धिरे पावके ॥ २ ॥ त्वं विक्षु प्रदिवः सीद आसु कृत्वा रथीरभवो वार्याणाम् ।
अत इनोषि विधुते चिकित्वा व्यानुषज्जातवेदो वसूनि ॥ ३ ॥ यो नः सनुत्थो अ-
भिदासदमे यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात् । तमजरेभिर्वृषभिस्तवु स्वैरतपा तपिष्ठ
तपसा तपस्वान् ॥ ४ ॥ यस्ते यज्ञेन समिधाय उत्थरर्कैर्मिः सूनो सहस्रो ददा-
शत् । स मर्त्येष्वमृत प्रचेता राया धुम्नेन श्रवसा वि भाति ॥ ५ ॥ स तत्कु-
धीषितस्तूर्यमग्ने स्पृधां बाधस्व सहसा सहस्वान् । यच्छस्यमे ह्यभिर्ग्नो वचोभि-
स्तज्जुषस्व जरितुर्घोषि मन्म ॥ ६ ॥ अश्याम तं क्षाममग्ने तयोती अश्याम रयि
रयिवः सुवीरम् । अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम धुम्नमजराजरं ते ॥७॥७॥

॥ ६ ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ४,
५ निचृत्तिष्टुप् । ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ प्र नव्यसा सहसः सूनुमच्छा यज्ञेन गातुमव इच्छमानः । वृश्चद्वनं
कृष्णयामं रुशन्तं वीती होतारं दिव्यं जिगाति ॥ १ ॥ स श्वितानस्तन्यतू रोच-
नस्था अजरेभिर्नानदद्भिर्विष्टः । यः पावकः पुरुतमः पुरुणी पृथुन्यग्निरनुयाति
मर्वन् ॥ २ ॥ वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति । त्रि-
अदासो दिव्या नवग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः ॥ ३ ॥ ये ते शुक्रासः शु-
चयः शुचिष्मः कां वपन्ति विषितासो अश्वाः । अध भ्रमस्त उर्वियः वि भाति या-
तयमानो अधि सानु पृश्नेः ॥ ४ ॥ अध जिह्वा पापतीति प्र वृष्णो गोषुयुधो ना-
शनिः सज्जाना । शरस्येव प्रसितिः क्षातिग्नेर्दुर्वर्तुर्भोमो दयते वनानि ॥ ५ ॥ आ
भानुना पार्थिवानि जयांसि महस्तोदस्य धृषता ततन्थ । स बाधस्वाप भया स-
होभिः स्पृधां वनुष्यन्वनुषो नि जर्व ॥६॥ स चित्र चित्रं चितयन्तमस्मे चित्रक्षत्र
चित्रतमं वयोधाम् । चन्द्रं रयिं पुरुवीरं बृहन्तं चन्द्रं चन्द्राभिर्गृणते युवस्व ॥७॥८॥

॥ ७ ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—

अ० ४ । अ० ५ । व० १०] २८६ [म० ६ । अ० १ । सू० ८ ।

१ त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ स्वराट् त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ जगती ॥ स्वरः—१, २, ७ ध्रुवतः । ३—५ पञ्चमः । ६ निपादः ॥

॥ ७ ॥ मूर्धनं दिवो अरुति पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् । कविं
सम्राजमतिथिं जनानामासन्न पात्रं जनयन्त देवाः ॥ १ ॥ नाभिं युजानां सदनं र-
यीणां महामाहावमभि सं नवन्त । वैश्वानरं रथमध्वराणां युजस्य केतुं जनयन्त
देवाः ॥ २ ॥ त्वद्विशं जायते वाज्यमे त्वहीरासो अभिमातिपादः । वैश्वानर त्व-
मस्मासु धेहि वसूनि राजन्स्त्रुयान्याणि ॥ ३ ॥ तदां विश्वे अमृत जायमानं शिशुं
न देवा अभि सं नवन्त । तव क्रतुमिरमृतन्वनायन्वैश्वानर यत्पित्रोरदीदेः ॥ ४ ॥
वैश्वानर तव तानि वृक्षानि महान्यमे तक्षिरा दधर्ष । यज्जायमानः पित्रोरुपस्थेऽ-
र्विन्दः केतुं व्युनेष्वहाम् ॥ ५ ॥ वैश्वानरस्य विमितासि चक्षुः सानूनि दिवो
अमृतस्य केतुना । नम्रेद् विद्वा भुवनार्थि मूर्धनि यथा इव रुहद्दुः सप्त विश्वरः
॥ ६ ॥ वि यो रजस्म्यभिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरा वि दिवो रंक्षना कविः । परि यो
विश्वा भुवनानि पञ्चोऽद्वयो लोपा अमृतस्य गतिना ॥ ७ ॥ ९ ॥

॥ ८ ॥ १—७ । सम्राजो वाहेरस्य कृपिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, ४ जग-
ती । ६ घिराड् जगती । २, ३, ५ त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६ निपादः ।
२, ३, ५, ७ ध्रुवतः ॥

॥ ८ ॥ पुनस्य वृषो अरुस्य नू सः प्र नु वोवं विदधा जातवैदसः ।
वैश्वानराय मतिर्नव्यनी शुचिः सोमं इव पवते चारुभयम् ॥ १ ॥ स जायमानः
परमे व्योमनि वृतासुग्निर्वापा अरक्षत । व्यन्तरिक्षमभिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो म-
हिना नाकमस्पृशत् ॥ २ ॥ व्यस्तभुजोऽदीना मित्रो अद्भुतोऽन्तर्वाचदकुणोज्जो-
तिषा तमः । वि चर्मलीव धिषणो अवतपद्वैश्वानरो विश्वमवत्त वृण्यम् ॥ ३ ॥
अपापुपस्थे मद्रिषा अमृण्यत् विशो रजानमुप तस्थुर्कृगिमयम् । आ दूतो अग्नि-
ममरद्विवस्वतो वैश्वानरं मातरिषा परावतः ॥ ४ ॥ युगेयुगे विदुष्यै गुणद्वयो-
ऽग्ने रयिं युशसं धेहि नव्यसीम् । एवेव राजवधशंसमजर तीचा नि वृश्च वनिनं
न तेजसा ॥ ५ ॥ अस्माकमग्ने मधवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम् । वयं ज-
येम शतिनं सहस्रिणं वैश्वानरं वाजमज्ञं तवोतिभिः ॥ ६ ॥ अदब्धमिस्तव गोपा-
मिरिष्टेऽस्माकं पाहि त्रिपथस्थ सूरान् । रक्षां च नो ददुषां शर्धो अग्ने वैश्वानर
प्र च तारीः स्तवानः ॥ ७ ॥ १० ॥

अ० ४ । अ० ५ । व० १२] २६० [म० ६ । अ० १ । सू० १० ।

॥ ६ ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१ विराट्-
त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ४ पङ्क्तिः । ७ भुरिजगती ॥
स्वरः—१, ५, ६ धैवतः । २—४ पञ्चमः । ७ निषादः ॥

॥ ९ ॥ अहंश्च कृष्णमहरजुनं च वि वेतेते रजसी वेशाभिः । वैश्वानरो जा-
यमानो न राजावातिरज्यातिपाग्निस्तर्मांसि ॥ १ ॥ नाहं तन्तुं न वि जाना-
म्योतुं न यं वयन्ति समरेस्तमानाः । कस्यै स्विदुत्र इह वक्त्राणि परो वेदात्सर्व-
रेण पित्रा ॥ २ ॥ स इत्तन्तुं स वि जानात्योतुं स वक्त्रान्यृतुथा वेदाति । य ई चि-
कैतदमृतस्य गोपा अवश्वरन्परो अन्येन पश्यन् ॥ ३ ॥ अयं होता प्रथमः पश्य-
तेमधिदे उयोतिरिमृतमर्त्येषु । अयं स जज्ञे ध्रुव आ निपत्तोऽमर्त्यस्तन्वावर्धमानः ॥ ४ ॥
ध्रुवं उयोतिर्निर्दिष्टं दृशये कं मनो जधिष्ठं पतयत्स्वतः । विश्वे देवाः समनसः स-
कैता एकं क्रतुमभि वि यन्ति साधु ॥ ५ ॥ वि मे कर्णा पतयतो वि चक्षुर्वीदं
उयोतिर्हृदय आहितं यत् । वि मे मनश्चरति दुराग्रीः किं स्विद्वक्ष्यामि किमु नू
मनिष्ये ॥ ६ ॥ विश्वे देवा अनमस्यन्मियानास्त्यामग्ने तर्मांसि तस्थिवांसम् । वै-
श्वानरोऽवतुतये नोऽमर्त्योऽवतुतयेनः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ १० ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
४ आर्षी पङ्क्तिः । २, ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् । ७ प्राजापत्या वृहती ॥
स्वरः—१, ४ पञ्चमः । २, ३, ५, ६ धैवतः । ७ मध्यमः ॥

॥ १० ॥ पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृक्तिं प्रयति यज्ञे अग्निमध्वरे दधिध्वम् ।
पुर उक्थेभिः स हि नो विमावा स्वध्वरा करति जातवेदाः ॥ १ ॥ तमुं घुमः पु-
र्वणीक होतुर्गने अग्निभिर्मनुष इधानः । स्तोमं यमस्मै ममतेवशुषं घृतं न शुचिं म-
तयः पवन्ते ॥ २ ॥ प्रीपाय स श्रवसा मर्त्येषु यो अग्नये ददाश विप्र उवथः । चि-
त्राभिस्तपूतिभिरिचित्रशोचित्रजस्य माता गोमतो दधाति ॥ ३ ॥ आ यः पशौ जा-
यमान उर्वी दूरेदृशा भ्रासा कुष्णाध्वा । अध बहु चित्तम् उर्म्यायास्तिरः शोचिषा
ददशे पावकः ॥ ४ ॥ नू नैश्चित्रं पुरुवाजाभिरूती अग्ने रयिं मध्वेज्यश्च धेहि ।
ये राधसा श्रवसा चात्यन्यान्सुवीर्यैमिश्रामि सन्ति जनान् ॥ ५ ॥ इमं यज्ञं चनो
धा अग्न उशान्यं त आमानो जुहुते हविष्मान् । भरद्वाजेषु दधिषे सुवृक्तिमवी-
र्वाजस्य गध्यस्य सातौ ॥ ६ ॥ वि द्वेषासीनुहि वर्धयेळां मदम शतहिमाः सु-
वीराः ॥ १७ ॥ १२ ॥

अ० ४ । अ० ५ । व० ११] २९१ [म० ६ । अ० १ । सू० १३ ।

॥ ११ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५
निचृत्विष्टुप् । ४, ६ विराट्त्रिष्टुप् । २ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६ धैवतः ।
२ पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ यजस्व होतरिषितो यजीमानग्ने बाधो मरुतां न प्रयुक्ति । आ नो
मित्रावरुणा नासत्या द्यावा होत्राय पृथिवी वष्ट्याः ॥ १ ॥ त्वं होता मन्द्रतमो
ना अधुगन्तर्देवो विदथा मर्त्येषु । पावक्यां द्युहाः वह्निर्गसाग्ने यजस्व तन्वंतव
स्वां ॥ २ ॥ घन्वां चिद्धि त्वं शिषणा वष्टि प्र देवाज्जन्म गृणते यजध्वै । वेषिष्ठो
अङ्गिरसां यज्र विप्रो मधु हृन्दो मनति रेभ इष्टौ ॥ ३ ॥ अदिद्युतस्वपाको
विभावामे यजस्व रोदसी उरुची । अयुं न यं नमसा रातह्व्या अजन्ति सुम-
यसं पञ्च जनाः ॥ ४ ॥ वृजे ह यन्नमसा वह्निर्गनावयामि सुग्युतवती सुवृक्तिः ।
अम्यक्षि सद्य सदर्ने पृथिव्या अश्रायि यज्ञः सूर्ये न चक्षुः ॥ ५ ॥ दशस्या नः
पुर्वणीक होतर्देवमिरग्रे अग्निमिरिधानः । रायः सूनो सहसो वावसाना अति
ससेम वृजनं नाहः ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ १२ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२ निचृत्विष्टुप् । ३ भुरिक्पङ्क्तिः । ४, ६ निचृत्पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २
धैवतः । ३—६ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ मध्ये होता दुरोणे वह्निपो रात्रिस्तोदस्य रोदसी यजध्वै । अयं
स सूनुः सहस आतावा दुगन्सूर्यो न शोचिषा ततान ॥ १ ॥ आ यस्मिन्त्वे स्व-
पाके यजत्र यत्तद्राजन्सर्वतातेव नु द्याः । त्रिषधस्थस्ततरुषो न जंहो हव्या मघा-
नि मानुषा यजध्वै ॥ २ ॥ तेजिष्ठा यस्यागतिर्वनेराट् तोदो अध्वन्न वृधसानो
अघात् । अघोघो न द्रविता चेतति तमन्नमर्त्योऽवत्र ओषधीषु ॥ ३ ॥ सास्माकै-
भिरेतरी न शूर्वेरग्निः ध्रुवे दम आ जातवेदाः । द्रुवन्नो वन्वन् ऋत्वा नावोसः
पितेर्व जाग्यायि यज्ञः ॥ ४ ॥ अध स्मास्य पनयन्ति भासो वृथा यत्तद्वदनुयाति
पृथीम् । सद्यो यः स्यन्दो विषितो धवीयानृणो न तायुरति घन्वा राट् ॥ ५ ॥
स त्वं नो अवेक्षिदाया विश्वेमिरग्ने अग्निमिरिधानः । वेषि रायो वि यमसे दु-
ष्कृन्ना मदम शतहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ १३ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।

अ० ४ । अ० ५ । व० १७] २६२ [म० ६ । अ० १ । सू० १५ ।

२ स्वराट्पङ्क्तिः । ३, ४ विराट्त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३—६ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ त्वद्विश्वा सुभग सौभगान्धमे वि येन्ति वृन्ति न वृथाः । श्रुष्टो
गृयिर्वाजो वृत्रतूयं दिवो वृष्टिगीढयो गीतिगपाप् ॥ १ ॥ त्वं भगो न आ हि र-
त्नमिषे परिजमेव क्षयसि दग्धमवर्चाः । अग्ने मित्रो न वृद्धत अतस्याग्निं क्षता वामस्य
देव भूर्यः ॥ २ ॥ स सत्पतिः शर्वमा हन्ति वृत्रमग्ने मित्रो वि पुण्येर्भति वाजम् ।
यं त्वं प्रचेत अतजात राया मुजोषा नप्तापां दिनोपि ॥ ३ ॥ यस्ते मुनो सहसो
गीभिरुक्थैर्यज्ञैर्मतो निशितिं वेद्यानम् । विश्वं स देव प्रति वारमग्ने धृत्ते धान्यं
पत्यते वसुधैः ॥ ४ ॥ ता नभ्य आ मौश्रवसा सुवीरगने मुनो महसः पुण्यमे
धाः । कृणोषि यच्छर्वमा भूरि पश्वो वयो वृकायारये जमुग्ये ॥ ५ ॥ वृथा मुनो
सहसो नो विहाया अग्ने होकं ननयं वाजिनो दाः । विश्वामिणीभिर्मि पृत्तिमभ्यां
मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥ १॥ ॥

॥ १४ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३ मुग्धि-
ष्णिक् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ अनुष्टुप् । ५ विराट्नुष्टुप् । ६ मुग्धितिजगती ॥ स्वरः—
१, ३ ऋषभः । २ धैवतः । ४, ५ गान्धारः । ६ निषादः ॥

॥ १४ ॥ अग्ना यो मृत्यो दुवो धियं जुजोष धृतिभिः । मनुष्ये ष प्र पु-
र्ये इषं वुरितावमे ॥ १ ॥ अग्निगिद्धि मचेता अग्निर्वधस्तेषु ऋषिः । अग्निं होता-
रमीळते यज्ञेषु मनुषो विशः ॥ २ ॥ नाना ह्यग्नेष्वमे स्पृधन्ते रायो अयः । तू-
र्वन्तो दस्पृषायवो व्रतैः सोक्षन्तो अव्रतम् ॥ ३ ॥ अग्निरग्नमृतीपदं वीरं ददाति
सत्पतिम् । यस्य प्रमन्ति शर्वमः सञ्चान्ति शर्वो भिया ॥ ४ ॥ अग्निर्हि विश्वना
निदो देवो मर्तमुत्पत्यति । महाया यस्यावृतो गृयिर्वाजेष्ववृतः ॥ ५ ॥ अच्छा नो
मित्रमहो देव देवानग्ने वोचः मुमति रोदस्योः । वीहि स्वस्ति मुञ्चति दिवो नृ-
न्तिषो अहांसि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १—१६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यो वीनहव्यो वा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥
छन्दः—१, २, ५ निचृज्जगती । ३ निचृदतिजगती । ७ जगती । ८ विगाड्जगती । ४, १४
मुग्धि ऋषिः । ६, १०, ११, १६, १६ त्रिष्टुप् । १३ विराट् त्रिष्टुप् । ६ निचृदतिश-
कते । १२ पङ्क्तिः । १५ प्राक्कीरुहती । १७ विराडनुष्टुप् । १८ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—

अ० ४ । अ० ५ । व० २०] २६३ [म० ६ । अ० १ । सू० १५ ।

१—३, ५, ७, ८ निपादः । ४, ६, ९, १०, ११, १३, १४, १६, १८ ध्रुवतः । १२ पञ्चमः ।
१५ मध्यमः । १७, १८ गान्धारः ॥

॥ १५ ॥ इमं पुत्रो अतिथिमुपयुधं विश्वासां विशां पतिमृजसे गिरा । वेती द्विषो
जनुषा कच्चिदा शुचिर्ज्योतिर्दत्ति गर्भो यदच्युतम् ॥ १ ॥ मित्रं न यं सुधितं
भृगवो दधुर्वनस्रतावीड्यमृध्वशोचिपम् । न त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रश-
स्तिभिर्महयसे दिनदिवे ॥ २ ॥ स त्वं दक्षस्यावृको वृधो भूरग्यः परस्यान्तरग्य
तरुषः । रायः मनो सहसो मर्त्येष्वाल्लुदियेऽल्ल वीतहव्याय सप्रथो भग्नाजाय
सप्रथः ॥ ३ ॥ द्युतानं यो अतिथिं स्वर्णरमग्निं होतारं मनुषः स्वध्वम् । विप्रं
न द्युत्तवचसं सुवृक्तिर्महव्यवाहमरतिं देवमृज्जमे ॥ ४ ॥ पावकया यश्चिन्नय-
न्त्या कृषा क्षामद्रुह्य उपमो न भानुना । तूर्वन्न यापन्नेतशस्य नू रण आ यो
पृणे न तत्प्राणो अजरः ॥ ५ ॥ १७ ॥ अग्निमग्निं वः समिधां दुवस्यत प्रियं-
प्रियं यो अतिथिं गृणीषणि । उप यो गीमिरमृतं विवागत देवो देवेषु वनेते हि
वार्य देवो देवेषु वनेते हि नो दुवः ॥ ६ ॥ समिद्धमग्निं समिधां गिरा गृणे शुचिं
पावकं पुगं अध्वरे ध्रुवम् । विप्रं होतारं पुरुवारमद्रहं कविं सुमैरीमहं जात-
वेदसम् ॥ ७ ॥ त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे प्रायुमीड्यम् । दे-
वामश्च मनीमश्च जागृषि विभुं विश्वं नमसा नि पदिरे ॥ ८ ॥ विभूषन्नग्न
उमयां अनु व्रता दूतो देवातां रजसीं समीयमे । यत्ते धीतिं सुमतिमावृणामहेऽध्व
स्मा नस्त्रिवरुधः शिवा भव ॥ ९ ॥ तं सुप्रतीकं मुदशं स्वच्छमविद्धासो विदुष्टं सपेम ।
स यत्तद्विश्वा वृणुनानि विद्वान्प्र हव्यमग्निरमृतेषु योचतुः ॥ १० ॥ १८ ॥ तमग्ने पाभ्युत तं
पिपिषि यस्त आनन्दवयं शूर धीतिम् । यज्ञस्य वा निशितिं वोदितिं वा तमितृणश्चि शर्व-
सोत राया ॥ ११ ॥ त्वमग्ने यनुष्यतोनि पाहि त्वष्टु नः सहमावन्नवद्यात् । सं त्वा ध्वस्म-
न्वदभ्येतु पाथः सं रयिः स्पृहयार्यः महस्त्री ॥ १२ ॥ अग्निर्होता गृहपतिः स राजा
विश्वा वेद जनिमा जातवेदाः । देवानामुत यो मर्त्यानां यजिष्ठः स प्र यजतामृतावा
॥ १३ ॥ अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावकशोचि वेष्टं हि यज्वा । अता य-
जासि महिना वि यद्गृहव्या वह यविष्टया ते अद्य ॥ १४ ॥ अग्निं प्रयांति सुधितानि हि
रुयो नि त्वा दधीत रोदसी यजध्वै । अवा नो मघवन्वाजसातावग्ने विश्वानि दुरिता
तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ॥ १५ ॥ १६ ॥ अग्ने विश्वमिः स्वनीकं हवैरु-
त्सविभ्यः प्रथमः सीदु योनिम् । कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय

अ० ४ । अ० ५ । व० २४] २६४ [म० ६ । अ० २ । सू० १६ ।

साधु ॥ १६ ॥ इममु त्वमथर्ववदग्निं मन्थन्ति वेवसः । यमङ्कयन्तमानयन्मयूरं
इयान्याभ्यः ॥ १७ ॥ जनिष्वा देववीतये सर्वताता स्वस्तये । आ देवान् व-
क्ष्यमूर्तां अतावृधो यज्ञं देवेषु पिस्पृशः ॥ १८ ॥ वयमु त्वा गृहपते जनानामग्ने
अकर्म समिधा बृहन्तम् । अस्थुरि नो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सं
शिशधि ॥ १९ ॥ २० ॥ १ ॥

॥ १६ ॥ १—४८ भरद्वाजो गार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, ७
आर्ची उष्णिक् । २, ३, ४, ५, ८, ९, ११, १३, १४, १५, १७, १८, २१, २४, २५, २८,
३२, ४० निचृद्गायत्री । १०, १६, २०, २२, २३, २६, ३१, ३४, ३५, ३६, ३७, ३८, ३९,
४१ गायत्री । २६, ३० विराड्गायत्री । १२, १६, ३३, ४२, ४४ साम्नां त्रिष्टुप् । ४३, ४५
मिचृत्त्रिष्टुप् । २७ आर्ची पङ्क्तिः । ४६ भुक् पङ्क्तिः । ४७, ४८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१,
६, ७ ऋषभः २—५, ८—११, १३—१५, १७—२६, २८—३२, ३४—४१ बृहजः । १२,
१६, २७, ३३, ४२—४६ पञ्चमः । ४७, ४८ गान्धारः ॥

॥ १६ ॥ त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवभिर्मानुषे जने ॥ १ ॥
स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा मृदः । आ देवान्वलि यति च ॥ २ ॥ वेत्या हि
वेधो अध्वनः पृथश्च देवाब्जसा । अग्ने यज्ञेषु सुक्रतो ॥ ३ ॥ त्वामीळि अध्वं हिता
मरतो वाजिभिः शुनम् । ईजे यज्ञेषु यज्ञियम् ॥ ४ ॥ त्वमिमा वार्या पुरु दिवो-
दासाय सुन्वते । भरद्वाजाय दाशुपे ॥ ५ ॥ २१ ॥ त्वं दूनो अमर्त्य आ ब्रह्मा
दैव्यं जनेम् । शृण्वन्विप्रस्य सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥ त्वामग्ने स्वाध्यामतीसां देववीत-
ये । यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥ तव प्र यच्चि सन्दधमुत क्रतुं सुदानवः । विश्वे जुपन्त
क्रामेनः ॥ ८ ॥ त्वं होता मनुहितो वह्निरासा त्रिदुष्टरः । अग्ने यच्चि दिवो विशः
॥ ९ ॥ अग्न आ वाहि वीतये गृणानो हव्यदातये । नि होता सत्सि बहिषि
॥ १० ॥ २२ ॥ तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छोचा यविष्ठय
॥ ११ ॥ स नः पृथु श्रवायमच्छा देव विवाससि । बृहदग्ने सुवीर्यम् ॥ १२ ॥
त्वामग्ने पुष्करादध्ययर्वा निरमन्यत । पुर्धो विश्वस्य वाघतः ॥ १३ ॥ तमु त्वा
दध्यङ्कृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहर्णे पुरन्दरम् ॥ १४ ॥ तमु त्वा पाथ्यो वृषा
समीधि दशयुहन्तमम् । धनञ्जयं रणे रणे ॥ १५ ॥ २३ ॥ एषु वृ अवाप्ति तेज्जने
इत्येतरा गिरः । एमिर्वर्धस इन्दुमिः ॥ १६ ॥ यत्र कं च ते मनो दक्षं दक्षस

अ० ४ । अ० ५ । व० ३०] २६५ [म० ६ । अ० २ । सू० १६ ।

उत्तरम् । तत्रा सदैः कृणवसे ॥ १७ ॥ नहि ते पूर्वमल्लिपद्भवनेमाना वसो । अथा
दुर्वो वनवसे ॥ १८ ॥ आग्निरगपि भरतो वृत्रहा पुरुचेतनः । दिवोदासस्य
सत्पतिः ॥ १९ ॥ स हि विश्वाति पार्थिवा रयि दाशन्महिन्यना । वृन्वन्नवातो
अस्तृतः ॥ २० ॥ २४ ॥ स प्रज्वन्नवीयमार्गे धुमेन संयता । बृहत्तन्ध भा-
जुना ॥ २१ ॥ प्र वः सखायो अग्नये स्तोमं यज्ञं च धृष्णया । अर्चं गायं च वेधसे
॥ २२ ॥ स हि यो मातृपा युगा सीददोता कविकृतुः । दूतश्च हव्यवाहनः ॥ २३ ॥
ता राजाना शुचित्रताग्नित्यान्मार्गं गणम् । वमो यन्मिह रोदसी ॥ २४ ॥ वस्वी
ते अग्ने सन्दृष्टिरियते मर्त्याय । ऊर्जो नपादमृतस्य ॥ २५ ॥ २५ ॥ कृत्वा दा
अस्तु श्रेष्ठोऽद्य त्वा वृन्वन्सुरेवणाः । मर्त आनाश सुवृक्किम् ॥ २६ ॥ ते ते अग्ने
त्वोता इपयन्तो विश्वमायुः । तरन्तो अर्यो अरातीर्वृन्वन्तो अर्यो अरातीः ॥ २७ ॥
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यामद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥ २८ ॥
सुवीरं रयिमा भर जातवेदो विचर्षणे । जहि रक्षांसि सुक्रतो ॥ २९ ॥ त्वं नः
पाह्यहंसो जातवेदो अघायनः । रक्षा णो ब्रह्मणस्कवे ॥ ३० ॥ २६ ॥ यो नो
अग्ने दुरेव आ मर्तो वधाय दाशति । तस्मात्तः पाह्यहंसः ॥ ३१ ॥ त्वं तं देव जिह्वया परि
बाधस्व दुःकृतम् । मर्तो यो नो जिघांसति ॥ ३२ ॥ भरद्वाजाय सप्रथः शर्म यच्छ
सहन्त्य । अग्ने नरेण्यं वसु ॥ ३३ ॥ अग्निर्वृत्राणि जह्वन्नदविण्स्पृषिपन्यया ।
सर्मिद्धः शुक्र आहुतः ॥ ३४ ॥ गर्भे मातुः पतुष्विता विदिद्युतानो अक्षरं । सी-
दन्नृतस्य योनिमा ॥ ३५ ॥ २७ ॥ ब्रह्म प्रजावदा मर जातवेदो विचर्षणे । अग्ने
यज्ञीर्दयद्विवि ॥ ३६ ॥ उप त्वा रयवसन्दृशं प्रयस्वन्तः सहस्कृत । अग्ने ससु-
जमहे गिरः ॥ ३७ ॥ उप छायाभिन् घृणेरगन्ध शर्म ते वयम् । अग्ने हिरण्य-
सन्दृशः ॥ ३८ ॥ य उग्र इव अर्यहा तिम्रमृङ्गो न वंसगः । अग्ने पुरो रुरोजिथ
॥ ३९ ॥ आ यं हस्ते न स्वादिनं शिशुं जातं न विभ्रति । विशामग्निं स्वध्वरं
॥ ४० ॥ २८ ॥ प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम् । आ स्वे वो नो नि वी-
दतु ॥ ४१ ॥ आ अमृतं जातवेदसि प्रियं शिशितातिथिम् । स्योन आ गृहपतिम्
॥ ४२ ॥ अग्ने युक्त्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः । अरं वहन्ति मन्यवे ॥ ४३ ॥
अच्छा नो याह्या ब्रह्माभि प्रयांसि वीतये । आ देवान्सोमर्पातये ॥ ४४ ॥ उदग्ने
भारत धुमदजसेण दविद्युतत् । शोचा वि भाह्यजर ॥ ४५ ॥ २९ ॥ वीती यो
वेवं मर्तो दुवस्थेदभिमीळिताध्वरे हविष्मान् । होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योरुलानहस्तो
नमसा विवासेत् ॥ ४६ ॥ आ ते अग्ने अन्वा हविर्बुधा तष्टं नमामसि । ते ते भ-

अ० ४ । अ० ६ । व० ३] २६६ [म० ६ । अ० २ । सू० १७ ।

वसन्तवर्षा-वृषभासो वसन्तवर्षा ॥ ४७ ॥ अग्निं देवासो अग्निप्रिन्धते वृत्रहन्तमम् ।
येना वसन्त्याभूता तृष्णा रक्षांसि वाजिना ॥ ४८ ॥ ३० ॥ ५ ॥

॥ १७ ॥ १—१५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३,
४, ११ त्रिष्टुप् । ५, ६, ८ त्रिष्टुप् । ७, ९, १०, १२, १४ त्रिष्टुप् । १३ स्व-
राट्पङ्क्तिः । १५ आर्च्युणिकः ॥ स्वरः—१—१२, १४ धैवतः । १३ पञ्चमः । १५
ऋषभः ॥

॥ १७ ॥ पित्रा सोममग्निं यमुग्रं तर्हि उर्वं गव्यं महिं गृणान इन्द्र । वि यो
धृष्णो वधिपो वज्रहस्त विधा वृत्रमग्निविधा शर्वाभिः ॥ १ ॥ स ईषाहि य
अजीपी तर्हो यः शिप्रवान्वृषभो यो गीरीदाम् । यो गोत्रमिदं वृत्रभृद्यो हरिष्ठाः
स इन्द्र चित्रां अग्निं रुन्धि वजान् ॥ २ ॥ एता पाहि प्रतनथा मन्दतु न्वा अग्नि
ब्रह्म वायुधन्वोत्त गोभिः । अग्निः सूर्यं कृणुहि पीपिहीपो जदि शर्त्राभि गा इन्द्र
रुन्धि ॥ ३ ॥ ते त्वा मदा वृहदिन्द्र स्वधाव इमे पीता उच्चयन्त युमन्तम् । महा-
मनुनं त्वमं विभूतिं सत्सुगमो जहपन्त प्रसाहम् ॥ ४ ॥ येभिः सूर्यमुपमं मन्दमा-
नोऽवास्योऽपहृच्छानि दर्शन् । एतामहि पार गा इन्द्र सन्तं नुत्था अच्युतं सदासः
परि भ्वात् ॥ ५ ॥ १ ॥ तव क्रत्या तव तदंयनाभिगमासु पक्कं शक्या नि
दीधः । और्णोर्दुर उस्त्रियाभ्यो वि दृच्छोदवीद्वा असृजो अङ्गिरस्वान् ॥ ६ ॥
पप्राथ त्वां महि दंसो वृषवीमुप आमुषो वृहदिन्द्र स्तमायः । अधारयो रोदसी
देवपुत्रे प्रन्ने मातरा यद्वा ऋतस्य ॥ ७ ॥ अथ त्वा विश्वं पुर इन्द्र देवा एकं त-
वमं दधिरे भर्गाय । अर्देवो यदभ्योऽदिष्ट देवान्स्वर्पाता वृणत इन्द्रमत्र ॥ ८ ॥
अथ घोश्चित्ते अप सा नु वज्रादहितानमज्जियसा स्वस्य मन्योः । अहिं यदि-
न्द्रो अभ्योर्दसानं नि चिद्विश्वार्थुः शयर्थं जघान ॥ ९ ॥ अथ त्वष्टा ते मह उ-
ग्र वज्रं सहस्रभृष्टिं ववृतच्छताश्रिम् । निकामप्रमणसं येन नवन्तमहिं सं पिणगृ-
जीपित् ॥ १० ॥ २ ॥ वर्धन्यं विश्वं मरुतः सजोषाः पचच्छतं महिषां इन्द्र-
तुभ्यम् । पुषा विष्णुस्त्रीणि सरांसि धावन्वृत्रहणं मदिरमंशुमस्मै ॥ ११ ॥ आ
चोदो महि वृतं नदीनां परिष्ठितमसृज ऊर्मिमयाम् । तामामनु प्रवते इन्द्र पन्थां
प्रार्दीयो नीचीरपसः समुद्रम् ॥ १२ ॥ एवा ता विश्वा चक्रुवामिन्द्रं महामुग्रम-
जुयं सहोदाम् । सुवीरं त्वा स्वायुधं सुवज्रमा ब्रह्म नव्यमवसे ववृत्यात् ॥ १३ ॥
स नो वाजाय श्रवस इपे च राये धैहि युमत इन्द्र विप्रान् । भरद्वाजे नृवतं

अ० ४ । अ० ६ । व० ६] २६७ [म० ६ । अ० २ । सू० १८ ।

इन्द्र सूरिन्वि च स्मैधि पार्ये न इन्द्र ॥ १४ ॥ अथा वाजं देवहितं सनेम मदेम
शतहिमाः सुवीराः ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १८ ॥ १—१५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६,
१४ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ८, ११, १३ त्रिष्टुप् । ७, १० विराट् त्रिष्टुप् । १२ भुरिक् त्रिष्टुप् ।
३, १५ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ ब्रह्मयुष्णिक् ॥ स्वरः—१, २, ४, ७—१४
धैवतः । ३, ५, १५ पञ्चमः । ६ आषभः ॥

॥ १८ ॥ तमु एहि यो अमिभूत्योजा वन्वन्वातः पुरुद्वत इन्द्रः । अषाढह-
मुग्रं सहमानमाभिगीर्भिर्वधे वृषमं चर्षणीनाम् ॥ १ ॥ स युध्मः सत्वा खजकुत्स-
मदा तुविद्यो नन्दनुमां ऋजीपी । बृहद्रेणुश्चर्वनो मानुषीणामेकः कृषीनामभव-
त्सहावा ॥ २ ॥ स्वं ह नु त्यददमायो दस्युरेकः कृष्टीरवनोरार्याय । अग्निं स्विष्टु
वीर्यैतत् इन्द्र न स्विदस्ति तदनुथा वि वोचः ॥ ३ ॥ सदिद्धि तं तुविजातस्य
मन्ये सहः सहिष्ठ तुरतस्तुरस्य । उग्रमुग्रस्य नवसस्तवीयोऽरधस्य रघुतुरो बभूव
॥ ४ ॥ तन्नः प्रतनं सख्यमस्तु युध्मे इत्या वदद्भिर्वलमहिगरोभिः । हर्षच्युतच्युद-
स्मेपयन्तमृणोः पुरो वि दुरो अस्य विश्वाः ॥ ५ ॥ ४ ॥ स हि धीभिर्हव्यो
अस्त्युग्र ईशानकुम्भहति वृत्रतूर्ये । स लोकसाता तनये स वज्री विन्तन्तुसाय्यो
अमवत्समत्सु ॥ ६ ॥ स मज्मना जनिष्य मानुषाणाममर्त्येन नाम्नाति प्र सर्वे । स
युध्मेन स शर्वमोत राया स वीर्येण नृतमः समोकाः ॥ ७ ॥ स यो न मुहे न
मिथु जनो भूत्सुमन्तुनामा जुष्टिर्धुनि च । वृण्विपमुं शम्बरं शुष्णमिन्द्रः पुरो
व्यौत्ताय शयथय नू चित् ॥ ८ ॥ उदावता त्वदमा पन्यसा च वृत्रहत्याय र-
थमिन्द्र तिष्ठ । धिष्व वज्रं हस्त आ दक्षिणश्रुभि प्र मन्द पुरुदत्र प्रायाः ॥ ९ ॥
अग्निर्न शुक्लं वर्तमिन्द्र द्वेती रक्षो नि धक्ष्यशनिर्न भीमा । गम्भीरय ऋध्वया
यो रुरोजाध्वानयदुरिता दम्भयच्च ॥ १० ॥ ५ ॥ आ सहस्रं पृथिभिर्निन्द्र राया
तुविद्युम्न तुविवाजैर्भिरवाक् । याहि सर्वो सहसो यस्य नू चिददेव ईशो पुरुहूत योतोः
॥ ११ ॥ प्र तुविद्युम्नस्य रथविरस्य वृष्वेदिवो ररप्यो महिमा पृथिव्याः । नास्य
शशुर्न प्रतिमानमस्ति न प्रतिष्ठिः पुरुमायस्य सखीः ॥ १२ ॥ प्र तत्तं अथा करं
कुनं भूत्कुत्सं यवायुमतिथिग्वमस्मै । पुरु सहस्रा नि शिखा अभि क्षामुत्तर्वयायं
भृष्टता निनेय ॥ १३ ॥ अनु त्वाहिघ्ने अर्धं देव देवा मदन्विधे कवितमं कवी-
नाम् । करो यत्र वरिवो बाधिताय द्विवे जनाय तन्वे गृणानः ॥ १४ ॥ अनु

अ० ४ । अ० ६ । व० ६] २६८ [म० ६ । अ० २ । सू० २० ।

धावापृथिवी तत्त ओजोऽमर्त्या मिहत् इन्द्र देवाः । कृत्वा कृत्नो अकृतं यत्ने
अस्त्युक्थं नवीयो जनयस्व युज्ञैः ॥ १५ ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ १—१३ ॥ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३,
१३ भुरिक्पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः । २, ४, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, १०, ११, १२ विराट्त्रिष्टुप् ।
८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ६, १३ पञ्चमः । २, ४—८, १०, ११, १२ धैवतः ॥

॥ १६ ॥ महीं इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत त्रिवर्ही अग्निः सहोभिः । अ-
स्मद्रथंवावृधे वीर्यायोरुः पुथुः सुकृतः कर्तुमिभूत् ॥ १ ॥ इन्द्रमेव धिषणा सातये
धाद्वुहन्तमुष्वमजरं युवानम् । अपाळहेन शवसा शशुवांसं सघरिचद्यो वावृधे अ-
सामि ॥ २ ॥ पुथू करस्ता बहुला गमंती अस्मत्पक्षं मिमीहि श्रवांसि । युथेव
पथः पशुपा दमूना अस्मां इन्द्राभ्या ववृत्स्वार्जा ॥ ३ ॥ तं व इन्द्रं चतिनमस्य
शार्कैरिह नूनं वाजयन्तो हुवेम । यथा चिन्पूवं जरितारं आसुरनेद्या अनवद्या
अरिष्टाः ॥ ४ ॥ धृतव्रतो धनदाः सोमवृक्षः स हि वामस्य वसुनः पुरुष्टुः । सं
जग्मिरे पृथ्याः रायो अस्मिन्तसमुद्रे न सिन्धवो यादमानाः ॥ ५ ॥ ७ ॥ शर्विष्ठं
न आ मर शूर शत्रु ओजिष्ठमोजो अभिभूत उग्रम् । विश्वा घृम्ना वृष्या मा-
नुषाणामस्मभ्यं दा हरिवो मादयध्वै ॥ ६ ॥ यस्ते मदः पृतनापाळमृध इन्द्र तं न
आ मर शशुवांसम् । येन लोकस्य तनयस्य सातो मसीमहि जिगीवांसस्वोताः
॥ ७ ॥ आ नो मर वृषणं शुष्ममिन्द्र धनस्पृतं शशुवांसं मुदक्षम् । येन वंसां
पृतनासु शत्रुन्तवोतिभिरुत जामीरजामीन् ॥ ८ ॥ आ ते शुष्मो वृषम एत प-
थादोत्तरादधरादा पुरस्तात् । आ विश्वतो अमि समेन्ववाडिन्द्र घृम्नं स्वर्वेदे-
ह्यस्मे ॥ ९ ॥ नृवत्त इन्द्र नृतेमामिरुती वसीमहि वामं श्रोमनेमिः । इत्ते हि वस्व
उमयस्य राजन्धा रत्नं महि स्थूरं वृहन्तम् ॥ १० ॥ मरुत्वन्तं वृषं नमृधान-
मववर्हि निष्ठां अमवर्हिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नृतेनायोग्रं सद्योदामिह तं हुवेम
॥ ११ ॥ जनं वज्रिन्महि चिन्मन्यमानमेभ्यो नृभ्यो रन्धया येष्वस्मि । अधा हि
त्वा पृथिव्या शूरसातो हवामहे तनये गोष्वप्सु ॥ १२ ॥ त्र्यं तं पभिः पुरुहूत
सख्यैः शत्रौः शत्रोरुत्तर इत्स्याम । घ्नन्तो वृत्रायुमयानि शूर राया मदेम वृष्टता
स्वोताः ॥ १३ ॥ ८ ॥

॥ २० ॥ १—१३ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः । इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ आर्ष्य-

अ० ४ । अ० ६ । व० ११] २६६ [म० ६ । अ० २ । सू० २१ ।

उच्छृणु । २, ३, ७, १२ पङ्क्तिः । ४, ६ भुरिक्पङ्क्तिः । १३ स्वराट्पङ्क्तिः । १० निचृत्पङ्क्तिः ।
५, ८, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २—४, ६, ७, १०, १२, १३ पञ्चमः ।
५, ८, ९, ११ धैवतः ॥

॥ २० ॥ द्यौर्न य इन्द्राभि भूमर्यस्तस्थौ रयिः शर्वसा पृत्सु जनान् । तं नः स-
हस्रभरमुर्वरासां दद्वि घ्नो स हसो वृत्रतुरम् ॥ १ ॥ दिवो न तुभ्यमन्विन्द्र स-
त्रामुर्य देवेर्मिधाणि विश्वम् । अहिं यद्वृत्रमपो वत्रिवांसं हवृजीपिन्विष्णुना सत्तानः
॥ २ ॥ तूर्वाञ्जोयान्तवसस्तवीशान्कृतब्रह्मेन्द्रो वृद्धमहाः । राजामवन्मधुनः सोम्यस्य
विश्वासां यत्पुरां दुर्नुमावत् ॥ ३ ॥ शर्तरपद्रवण्यं इन्द्रात्र दशोण्यं कवयेऽर्क-
सातौ । वधैः शुण्यस्याशुषस्य मायाः पित्वो नारिरैर्चीत्किं चन म ॥ ४ ॥ मद्भो
मुद्भो अपर् विश्वायु धायि वज्रस्य यत्पतने पादि शुणः । उरु प सरथं सारथये
करिन्द्रः कुत्साय सूर्यस्य सार्ता ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्र श्येनो न मदिरमंशुमस्यै शिरो
वासस्य नमुचेर्मथायन् । प्रावृक्षर्मा मायं समन्तं पृणयाया समिपा सं स्वस्ति ॥ ६ ॥
वि पिप्रोरहिमायस्य इन्द्राः पुरो वज्रिञ्चवेमा न दर्दः । सुदामन्तद्रेक्णां अप्रमु-
ष्यमृजिध्वने दात्रं दाशुषं दाः ॥ ७ ॥ स वेतसुं दशमायं दशोणिं ततुंजिमिन्द्रः
स्वभिष्टिमुन्नः । आ तुमं शरवदिभुं घोतनाय मातुर्न मीमुषं सृजा इयध्वं ॥ ८ ॥
स ई सृधो वनते अप्रतीतो बिभ्रद्रजं वृत्रहणं गर्भस्तौ । तिष्ठद्वरी अध्यस्तेव
गते वचोयुजां वहत इन्द्रमुष्वम् ॥ ९ ॥ सनेम तेऽवमा नव्य इन्द्र प्र पुरवः
स्तवन्त एना यज्ञः । मस यन्पुरः शर्म शार्गदीर्द्धेन्द्रासीः पुरुकुत्साय शिञ्जन्
॥ १० ॥ त्वं वृध इन्द्र पुर्यो भूवेक्षित्स्यन्नुशने काध्याय । परा नववास्त्वमनुदेयं
महे पित्रे ददाथ स्वं नपातम् ॥ ११ ॥ त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ह्यणोरपः सीरा न सर्व-
न्तीः । प्र यत्समुद्रमतिं शरं पथिं पारयां तुर्वशं यद्वं स्वस्ति ॥ १२ ॥ तव ह त्यदिन्द्र वि-
श्वमाजौ सस्तो धुनीचुमुरी या ह सिष्वप । वीदयदिक्षुभ्यं सोमैभिः सुवन्दभीति-
रिधमभृतिः पृथ्यैर्कैः ॥ १३ ॥ १० ॥

॥ २१ ॥ १—१२ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६,
१०, १२ विराट्त्रिष्टुप् । ४, ५, ६, ११ त्रिष्टुप् । ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ स्वराट्बृहती ॥
स्वरः—१—७, ९—१२ पञ्चमः । ८ मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ इमा उ त्वा पुरुतमस्य कारोर्हव्यं वीर हव्यां हवन्ते । धियो रथे-
ष्टामजं नवीथो रथिर्विभूतिरीयते वचस्या ॥ १ ॥ तस्यै स्तुप इन्द्रं यो विदो नो मि-

अ० ४ । अ० ६ । व० ११] ३०० [म० ६ । अ० २ । छ० २२ ।

बीहंसं गीर्भिर्यज्ञवृद्धम् । यस्य दिवमतिं मद्वा पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महि-
त्वम् ॥ २ ॥ स इत्तमोऽवयुनं तंतन्वत्स्येण वयुनवचकार । कदा ते मतीं अमु-
तस्य धामेयन्तो न मिनन्ति स्वभावः ॥ ३ ॥ यस्ता चकार स कुहं सिदिन्द्रः
कमा जनं चरति कासु विद्धु । कस्ते यज्ञो मनसे शं वराय को अर्क इन्द्र कतमः
स होता ॥ ४ ॥ इदा हि ते वेविषतः पुराजाः प्रजासं आसुः पुरुकुत्सस्वायः । ये
मध्यमासं उत नूतनास उतावमस्य पुरुहूत बोधि ॥ ५ ॥ ११ ॥ तं पुच्छन्तोऽव-
रासः पराणि मत्ना तं इन्द्र श्रुत्यानु येसुः । अर्चामसि वीर प्रजावाहो यादेव विष-
तात्त्वा महान्तम् ॥ ६ ॥ अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे महि जमानममि तन्सु-
तिष्ठ । तव मत्नेन युज्येन सरुया वज्रेण धृष्णो अप ता नुदस्व ॥ ७ ॥ स तु श्रु-
धीन्द्र नूतनस्य प्रजायतो वीर कारुधायः । त्वं ह्यापिः प्रदिवि पितृणां शश्व-
द्वभूय सुहव एतौ ॥ ८ ॥ प्रोतये वरुण मित्रमिन्द्रं मरुतः कृष्वावसे नो अद्य । प्र-
पूषणं विष्णुमग्निं पुरन्धि सवितारमोषधीः पर्वताम् ॥ ९ ॥ इम उ त्वा पुरुशाक-
प्रयज्यो जरितारो अभ्यर्चन्त्यर्कैः । भूधी हवमा हुवतो हुवानो न त्वावो अन्यो अ-
मृत त्वदस्ति ॥ १० ॥ नु म आ वाचमुप याहि विद्वान्विभेभिः सनो सहसो य-
जत्रैः । ये अग्निजिह्वा अतसाप आसुर्ये मनुं चक्रुर्परं दसाय ॥ ११ ॥ स नो
बोधि पुरता सुषेवत दुर्गेषु पथिकृद्विदानः । ये अश्रमास उरवो बहिष्ठास्तेभिर्न
इन्द्राभि वल्लि वाजम् ॥ १२ ॥ १२ ॥

॥ २२ ॥ १—११ अरुद्राजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७ भु-
रिक् पङ्क्तिः । ३ स्वराट् पङ्क्तिः । १० पङ्क्तिः । २, ४, ५, त्रिष्टुप् । ६, ८ विराट् त्रिष्टुप् ।
९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ७, १० पञ्चमः । २, ४, ५, ६, ८, ९, ११ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ य एक इद्व्यंश्वर्षणीनामिन्द्रं तं गीर्भिरम्यर्च आभिः । यः पत्य-
ते वृषमो वृष्यावान्मृत्यः सन्वा पुरुमायः सहस्वान् ॥ १ ॥ तमु नः पूर्वं पितरो
नवग्वाः मम विमासो आभि आजयन्तः । नक्षत्रामं ततुरि पर्वतेष्वामद्रौघवाचं
मतिभिः शर्विष्ठम् ॥ २ ॥ तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नुवतः पुरुवोः ।
यो अस्कृधोयुरजरः स्ववन्तिमा भर हरिवो मादयध्वै ॥ ३ ॥ तस्यो वि वोचो यदि
ते पुरा चिज्जरितार आनशुः सुम्नमिन्द्र । कस्ते भागः किं वयो दुध खिद्यः पु-
रहूत पुरुवसोऽमुरम् ॥ ४ ॥ तं पुच्छन्ती वज्रहस्तं रयेष्वामिन्द्रं वेपी बह्वरी य-

अ० ४ । अ० ६ । व० १६] ३०१ [म० ६ । अ० २ । सू० २३ ।

स्य नू गीः । तुविष्मामं तुविकुर्मि रभोदां गातुमिषे नचते तुभ्रमच्छ ॥ ५ ॥ १३ ॥
 अया ह त्पं मायया वाधुधानं मनोजुवा स्वतवः पर्वतेन । अन्युता चिद्रीळिता
 स्वोजो रुजो वि दृळ्हा धृषता विरप्तिन् ॥ ६ ॥ तं वो धिया नय्यस्या शर्विष्ठं
 प्रत्नं प्रत्नवत्परितंसयध्वै । स नो वददनिमानः सुब्रह्मेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि
 ॥ ७ ॥ आ जनय दुहणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा । तपा वृषन्वि-
 श्वतः शोचिषा तान्ब्रह्माद्विषे शोचय चापञ्च ॥ ८ ॥ भुवो जनस्य दिव्यस्य रा-
 जा पार्थिवस्य जगतस्त्वेषसन्दक् । धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुष्य
 दयसे वि मायाः ॥ ९ ॥ आ संयतमिन्द्र णः स्तुतिं शत्रुतूर्याय वृद्धीममृध्नाम् ।
 यया दासान्यार्याणि वृथा करो वज्रिन्सुतुका नाहुषाणि ॥ १० ॥ स नो नि-
 युक्तिः पुरुहूत वेषो विश्ववाराधिग गहि प्रयण्यो । न या अदेवो वते न देव
 आभिर्याहि तूयमा मद्रयद्रिक् ॥ ११ ॥ १४ ॥

॥ २३ ॥ १—१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ८, ९
 निवृत्तिष्टुप् । ५, ६, १० त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
 १, ३, ५—१० धैवतः । २, ४ पञ्चमः ॥

॥ २३ ॥ सुत इत्वं निर्मिच्छ इन्द्र सोमे स्तोमे ब्रह्मणि शस्यमान उक्थे ।
 यद्वा युक्ताभ्यां मघवन्हरिभ्यां विभ्रद्वज्रं बाह्वोरिन्द्र यासि ॥ १ ॥ यद्वा विवि
 पार्ये सुविमिन्द्र वृत्रहत्येऽवामि शूरसातौ । यद्वा दक्षस्य विभ्युषो अविभ्युदर-
 न्धयः शर्धत इन्द्र दस्यून् ॥ २ ॥ पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीरुग्रो जगि-
 तारमुती । कर्ता वीराय सुष्वय उ लोकं दाता वसु स्तुवते कीरये चित् ॥ ३ ॥
 गन्तेयान्ति सर्वना हरिभ्यां बभ्रिर्वज्रं पपिः सोमं वृदिर्गाः । कर्ता वीरं नय सर्व-
 वीरं भोता हव गृणतः स्तोमवाहाः ॥ ४ ॥ अस्मै वयं यद्वावान तद्विषिष्म इन्द्राय
 यो नः प्रदिवो अपस्कः । सुते सोमं स्तुमामि शंसदुक्थेन्द्राय ब्रह्म वर्धनं यथासत्
 ॥ ५ ॥ १५ ॥ ब्रह्माणि हि चकृवे वर्धनानि तावत्त इन्द्र मतिमिर्विषिष्मः । सुते
 सोमं सुतपाः शन्तमानि रान्धा क्रियास्म वक्ष्यानि युक्तेः ॥ ६ ॥ स नो बोधि
 पुरोळाशं रराणः पिबा तु सोमं गोश्वजीकमिन्द्र । एदं ब्रह्मिर्जमानस्य सीशेरं
 कृधि त्वायत उ लोकम् ॥ ७ ॥ स मन्दस्वा ह्यनु जोषमुग्र प्र त्वा यज्ञास इमे
 अरनुचन्तु । प्रेमे हवासः पुरुहूतमस्मे आ त्वेयं धीरवस इन्द्र यम्याः ॥ ८ ॥ तं
 वः सखायः सं यथा सुतेषु सोमैभिरीं पृथता भोजमिन्द्रम् । कुवितस्मा असति

अ० ४ । अ० ६ । व० १६] ३०२ [म० ६ । अ० ३ । सू० २५ ।

नो भराय न सुष्विमिन्द्रावसे मृधाति ॥ ६ ॥ एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि सोमे
भरदाजिषु चयदिन्मघोनः । असद्यथा जरित्र उत सूरिरिन्द्रो गायो विश्ववारस्य
दाता ॥ १० ॥ १६ ॥ २ ॥

॥ २४ ॥ १—१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ भु-
रिक् पङ्क्तिः । ३, ५, ६ पङ्क्तिः । ४, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । १० विराट् त्रिष्टुप् ।
६ ब्राह्मी वृद्धती ॥ स्वरः—१—३, ५, ६ पञ्चमः । ४, ७, ८, १० धैवतः । ६ मध्यमः ॥

॥ २४ ॥ वृषा मद इन्द्रे श्लोक उक्था सचा सोमेषु सुतपा अजीषी । अ-
र्च्यो मघवा नृभ्य उर्क्यधुक्षो गजा गिरामदितेतिः ॥ १ ॥ ततुर्गिर्वो नर्यो
विचेताः श्रोता हवै गृणत उर्व्यतिः । वसुः शंभो नरां कारुधाया राजी स्तुतो
विदथे दाति वाजम् ॥ २ ॥ अज्ञो न चक्रयोः शूर बुध्न्य ते महा रिरिचे रो-
दस्योः । वृक्षस्य नु ते पुगूत वया व्युत्तयो रुरुगिन्द्र पूर्वीः ॥ ३ ॥ शचीव-
तस्ते पुरुशाक शाका गवामिव स्रुतयः मञ्चरेणीः । वत्सानां न तन्तयस्त इन्द्र
दामन्वन्तो अशामनः सुदामन् ॥ ४ ॥ अन्यदथ कवेरमुन्यदु श्वोऽसंच सन्मुहु-
राचक्रिरिन्द्रः । मित्रो नो अत्र वरुणश्च पूषार्यो वशस्य पर्येतास्ति ॥ ५ ॥ १७ ॥
वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठादुक्थेभिर्गिन्द्रानयन्त यज्ञैः । त त्वाभिः सुष्टुतिभि-
र्वाजयन्त आजिं न जग्मुर्गिर्वाहो अश्वाः ॥ ६ ॥ न यं जरन्ति शरदो न मासा
न घाव इन्द्रमवकर्शयन्ति । वृद्धस्य चिद्धर्धतामस्य तनूः स्तोमैभिरुक्थैश्च शस्यमा-
ना ॥ ७ ॥ न वीळ्वे नमते न स्थिराय न शर्यते दस्युज्जाय स्तवान् । अज्ञा इ-
न्द्रस्य गिरयश्चिदृष्या गम्भीरे चिद्धवति गाधममै ॥ ८ ॥ गम्भीरेण न उरु-
खामत्रिन्नेपो यन्धि सुतपावन्वाजान् । स्था ऊ पु ऊर्ध्व ऊरी अरिपण्यप्रको-
र्व्युष्टौ परितक्म्यायाम् ॥ ९ ॥ सचस्व नायमवसे अमीक इतो वा तमिन्द्र पाहि
रिषः । अमा चैनमरण्ये पाहि रिषो मदम शतहिमा सुवीराः ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ २५ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ पङ्क्तिः ।
३ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ७, ८, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५ पञ्चमः ।
२, ४, ६—६ धैवतः ॥

॥ २५ ॥ या त ऊतिरवमा या परमा या मध्यमेन्द्र शुष्मिअस्ति । तामिरू

अ० ४ । अ० ६ । व० २२] ३०३ [म० ६ । अ० ३ । सू० २६ ।

षु वृत्रहृत्यैऽवीर्न पृथिव्यै वाजैर्महात्मानं ॥ १ ॥ आभिः स्पृधो मिथीतीररिषण्य-
अभिर्त्रस्य व्यथया मन्युमिन्द्र । आभिर्विश्वा अभियुजो विष्वचीरार्थीय विशोऽव
तागीर्दासीः ॥ २ ॥ इन्द्रं जामयं उन येऽजामयोऽर्वाचीनासो वनुषो युयुजे । त्व-
मेवां विथुरा शवींसि जुहि वृष्यानि कृणुही पराचः ॥ ३ ॥ शूरो वा शूरं वनते
शरीरैस्तनुरुचा तरुणि यत्कुरुर्वते । तोके वा गोषु तनये यदप्सु वि क्रन्दसी उ-
र्वरामु ब्रवते ॥ ४ ॥ नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णुर्न त्वा योधो मन्यमानो यु-
योध । इन्द्र नकिंष्टा प्रत्यस्त्येषां विश्वा जातान्यभ्यसि तानि ॥ ५ ॥ १६ ॥
स पत्यत उभयोर्नुष्णमयोर्धदीं वेधसः समिधे हवन्ते । वृत्रे वा महो नृवति चये
वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्तसेते ॥ ६ ॥ अथ स्मा ते चर्षणयो यदेजानिन्द्र त्रा-
तोत मेवा वरुता । अस्माकामो ये नृत्मासो अथ इन्द्रं सुरयो दधिरे पुरो नः
॥ ७ ॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय मत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्यै । अनु चक्रमनु
सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृपते ॥ ८ ॥ एवा नः स्पृधः समंजा समस्विन्द्र
रागन्धि मिथीतीरदेवीः । विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो भरद्वाजा उत ते इन्द्र
नूनम् ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ २६ ॥ १—८ भरद्वाजो वार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।
२, ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ निचृत् पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ विराट्त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् ।
८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—५ पञ्चमः । ६—८ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ शुधी न इन्द्र ह्वयामसि त्वा महो वाजस्य सातौ वावृषाणाः । सं
यद्विशोऽयन्त शूरसाता उप्रं नोऽवः पार्ये अहन्दाः ॥ १ ॥ त्वां वाजी हवते वा-
जिनयो महो वाजस्य गध्यस्य सातौ । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं तरुत्रं त्वां चष्टे
मुष्टिहा गोषु युध्यन् ॥ २ ॥ त्वं कविं चौदयोऽर्कसातौ त्वं कुत्साय शुष्णं दाशुषे वर्क ।
त्वं शिरो अमर्मणः पराहन्तिधिग्वायं शंस्यं करिष्यन् ॥ ३ ॥ त्वं रथं प्र भरौ योधमुष्वमा-
वो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् । त्वं तुग्रै वेतसवे सचाहन्त्वं तुजिं गृणन्तमिन्द्र तूतोः ॥ ४ ॥
त्वं तदुक्थमिन्द्र बर्हणा क्रुः प्र यच्छता सहस्रा शूर दधि । अव गिरेर्दासं शम्बरं ह-
न्वावो दिवोदासं चित्रामिरुती ॥ ५ ॥ २१ ॥ त्वं श्रद्धाभिर्मन्दमानः सोमैर्दभी-
तयं चुमूरिमिन्द्र सिध्वप । त्वं रजि पिठीनसे दशस्यन्षष्टिं सहस्रा शच्या सचा-
हन् ॥ ६ ॥ अहं चन तत्सूरिर्मिरानश्यां तव ज्याय इन्द्र सुम्नमोर्जः । त्वया य-
स्तवन्ते सधवीर वीरास्त्रिवरुथेन नहुषा शविष्ठ ॥ ७ ॥ वयं ते अस्यामिन्द्र शु-

अ० ४ । अ० ६ । व० २५] ३०४ [म० ६ । अ० ३ । वृ० २८ ।

मनहृतौ सखायः स्याम महिनः प्रेष्ठाः । प्रातर्दनिः क्षत्रश्रीरस्तु भ्रेष्ठो घुने वृत्राणां
सुनये धनानाम् ॥ ८ ॥ २२ ॥

॥ २७ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ १—७ इन्द्रः । ८ अभ्यावर्तिनश्चा-
यमानस्य दानस्तुतिर्वेवता ॥ छन्दः—१, २ स्वराट् पङ्क्तिः । ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ७, ८
त्रिष्टुप् । ६ ब्राह्मी उष्णिक् ॥ स्वरः—१—५, ७, ८ धैवतः । ६ मृगभः ॥

॥ २७ ॥ किमस्य मदे किमस्य पीताविन्द्रः किमस्य मुखे चकार । रणां वा
ये निषदि किं ते अस्य पुरा विविधे किमु नूतनासः ॥ १ ॥ सदस्य मये सद्यस्य पीताविन्द्रः
सदस्ये मुखे चकार । रणां वा ये निषदि सत्ते अस्य पुरा विविधे सद्य नूतनासः
॥ २ ॥ नहि नु ते महिमनः समस्य न मघवन्मघवस्त्वस्य त्रिष । न राधसो राधसो
नूतनस्येन्द्र न किर्ददश इन्द्रियं ते ॥ ३ ॥ एतस्यत्त इन्द्रियमचेति येनावधीर्वरशि-
खस्य शेषः वज्रस्य यत्ते निहतस्य शुष्मात्स्वनाच्चिदिन्द्र परमो ददार ॥ ४ ॥ वधी-
दिन्द्रो वरशिखस्य शेषोऽभ्यावर्तिने चायमानाय शिचन् । वृचीवतो यदरियुपी-
यायां हन्यूर्वे अर्धे भियसापरो दत्त ॥ ५ ॥ २३ ॥ त्रिशच्छन्नं त्रिमिणं इन्द्र साकं
यज्यावर्त्यां पुरुहूत श्रवसा । वृचीवन्तः शरत्रे पत्यमानाः पात्रां मिन्दानां न्यथा-
न्यायन् ॥ ६ ॥ यस्य गावावरुषा स्रयवस्य अन्तरु पु चरन्तो रेरिहाणा । स सु-
हजयाय तुर्वशं परादावृचीवतो देववाताय शिचन् ॥ ७ ॥ ह्यौ अग्ने रयिनो
विशति गा वधूमन्तो मघवा मह्यं संराट् । अभ्यावर्ती चायमानो ददाति दूषा-
श्रेयं दक्षिणा पार्थिवानाम् ॥ ८ ॥ २४ ॥

॥ २८ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ १, ३—८ गावः । २, ८ गाव इन्द्रो
वा देवता ॥ छन्दः—१, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । २ स्वराट् त्रिष्टुप् । ५, ६ त्रिष्टुप् । ३, ४
जगती । ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५—७ धैवतः । ३, ४ निषादः । ८ गान्धारः ॥

॥ २८ ॥ आ गावो अगमन्तु भद्रमकन्त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे । प्रजावतीः
पुरुषा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुपसो दुहानाः ॥ १ ॥ इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्त्युपेद-
दाति न स्वं भूषायति । भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्मभिश्चेत्स्त्रिये नि दधाति देवयुष
॥ २ ॥ न ता नशन्ति न दमाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति । दे-
वाश्च याभिर्यजते ददाति च व्योगिचामिः सचते गोपतिः सह ॥ ३ ॥ न वा अर्वा

अ० ४ । अ० ७ । व० २] ३०५ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३० ।

रेणुककाटो अश्नुते न संस्कृतवसुप यन्ति ता अमि । उरुगायममयं तस्य ता अनु
गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥४॥ गावो मगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः
सोमस्य प्रथमस्य भक्तः । इमा या गावः स जनाम् इन्द्र इच्छामीद्धुदा मनसा
चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥ युयं गावां मेदयथा कुशं चिदश्वीरं चिन्कणुथा सुप्रतीकम् ।
भद्रं गृहं कणुथ भद्रवाचो बृहदो वयं उच्यते समासु ॥ ६ ॥ प्रजावतीः सुयवसं
रिशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः । मा वः स्तेन ईशित माघशंसः परि वो
हेती रुद्रस्य वृथाः ॥ ७ ॥ उपेदमुपपर्वनमापु गोषूयं पृच्यताम् । उप ऋषभस्य
रेतस्युपेन्द्र तव वीर्यं ॥ ८ ॥ २५ ॥ ६ ॥

॥ २६ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५
निवृत्तिप्रष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । २ भुरिकृष्णिक् । ६ ब्राह्मी उष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५
धैवतः । २ पञ्चमः । ६ ऋषभः ॥

॥ २६ ॥ इन्द्रो वो नरः सख्यार्यं मेपुर्महो यन्तः सुमते चकानाः । महो
हि दाता वज्रहस्तो अस्ति महापुं उपवमवसे यजध्वम् ॥ १ ॥ आ यस्मिन्हस्ते
नर्या मिमिक्षुरा रथे हिरण्यये रथेष्टाः । आ रुमयो गर्भस्त्योः स्थुरयोराध्वन्वा-
सो वृषणो युजानाः ॥ २ ॥ श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुर्धृणुर्वी शर्वसा
दक्षिणावान् । वसानो अत्कं सुरभिं दशे कं स्वर्णं नृतविपिरो बभूय ॥ ३ ॥
स सोम आमिश्रतमः सुतो भूयस्मिन्प्राक्किः पच्यते सन्ति धानाः । इन्द्रं नरः स्तु-
वन्तो ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो देववाततमाः ॥४॥ न ते अन्तः शर्वसो धायुस्य
वि तु बाबधे रोदसी महित्वा । आ ता सुरिः पूणति तूतजानो युथेवाप्सु समी-
जमान ऊती । ५ ॥ एवेदिन्द्रः सुहव ऋष्वो अस्तूती अनूती हिरिशिप्रः सत्वा ।
एवा हि जानो असमात्योजाः पुरु च वृत्रा हनति नि दस्युन् ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ३० ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३
निवृत्तिप्रष्टुप् । ४ पङ्क्तिः । ५ ब्राह्मी उष्णिक् ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४ पञ्चमः । ५
ऋषभः ॥

॥ ३० ॥ भूय इहावधे वीर्यं एको अजुर्यो दयते वमूनि । प्ररिरिचे निव
इन्द्रः पृथिव्या अर्धमिदस्य प्रति रोदसी उमे ॥ १ ॥ अधा मन्ये बृहदमुर्यमस्य
यानि दापार नकिरा मिनाति । त्रिवेदिने सूर्यो दर्शतो भूदि सवाभ्युर्विधा सुक्र

अ० ४ । अ० ७ । व० ४] ३०६ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३२ ।

तुर्धात् ॥ २ ॥ अथा चिन् चित्तदपो नदीनां यदाभ्यो अरदो गातुमिन्द्र । नि प-
र्वता अद्यसदो न सैदुस्त्वया हृळहानि सुक्रतो रजोसि ॥ ३ ॥ सत्यमित्तम स्वावीं
अन्यो अस्तीन्द्र देवो न मर्त्यो ज्यायान् । अहन्महि परिशयानमर्णोऽवांसुजो अपो
अच्छा समुद्रम् ॥ ४ ॥ त्वमपो वि दुरो विषूचीरिन्द्र हृळहमरुजः पर्वतस्य । रा-
जामवो जगतधर्षणीनां साकं सूर्ये जनयन्धामुषासम् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ ३१ ॥ १—५ सुहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २
स्वराद् पङ्क्तिः । ३ पङ्क्तिः । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३ पञ्चमः । ४
धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ ३१ ॥ अभूरेको रयिपते रणीणामा हस्तयोराधिया इन्द्र कुष्टीः । वि तांके
अप्सु तनये च सरेऽवाचन्त चर्षणयो विवाचः ॥ १ ॥ त्वम्रियेन्द्र पार्थिवानि
विश्वार्युता चिन्त्यावयन्ते रजोसि । द्यावाद्यामा पर्वतासो वनानि विश्वं हृळहं
मयते अज्यमा ते ॥ २ ॥ त्वं कुस्तेनामि शुष्णमिन्द्राशुपं युध्य कुर्यधं गविष्टौ ।
दश प्रपित्वे अध सूर्यस्य मुषायश्चक्रमविवे रपोसि ॥ ३ ॥ त्वं सतान्यथ शम्भ-
रस्य पुरो जघन्धामतीनि दस्योः । अशिलो यत्र शच्या शचीवो दिवोदासाश्च
सुवते सुतके भरद्वाजाय गृणते वसूनि ॥ ४ ॥ स सत्यसत्त्वन्महते रणाय रथमा-
तिष्ठ तुचिनृग्य भीमम् । याहि मपथिक्वसोप मद्विक्व च भुत भावय चर्ष-
णिर्धः ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ३२ ॥ १—५ सुहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक पङ्क्तिः । २ स्वर-
राद् पङ्क्तिः । ३, ५ त्रिष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३, ४, ५ धैवतः ॥

॥ ३२ ॥ अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय । विरिप्तिने च-
क्रिये शन्तमानि वचास्यासा रथविराय तदम् ॥ १ ॥ स मात्रा सूर्येणा कवी-
नामवासयद्भुजदद्वि गृणानः । स्वाधीभिर्श्र्कामेवाविशान उदुस्त्रियाणाममृजमि-
दानम् ॥ २ ॥ स वह्निभिर्श्र्कभिर्गोषु शश्वन्मितह्वमिः पुरुकृत्वा जिगाय । पुरः
पुरोहा सखिभिः सखीयन्हृळहा रुरोज कविभिः कविः सन् ॥ ३ ॥ स नीच्या-
भिर्जितारमच्छा महो वार्जेमिमहद्विश्च शुष्मैः । पुरुवीराभिर्वृषभ क्षितीनामा-
गिर्वेणः सुविताय प्र याहि ॥ ४ ॥ स सर्गेण शर्वसा तक्रो अत्यैरप इन्द्रो दधि-
णतस्तुराषाद् । इत्या संजाना अनपाबुदर्थं विवेदिवे विविषुरग्रमृष्यम् ॥ ५ ॥ ४ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० ७] ३०७ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३५ ।

॥ ३३ ॥ १—५ शुनहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३ निचृत्पङ्क्तिः ।
४ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ स्वरान् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ३३ ॥ य ओजिष्ठ इन्द्र तं सु नो दा मदो वृषन्स्वभिष्टिर्दास्वान् । सौ-
वर्ण्यं यो वनवत्स्वस्यो वृत्रा समत्सु मासहृदमित्रान् ॥ १ ॥ त्वां वीन्द्रावसे
विवाचो हवन्ते चर्षणयः शूरमातौ । त्वं विप्रैर्भिर्वि पर्णिरशायस्त्वोत इत्सर्निता
वाज्रमर्षी ॥ २ ॥ त्वं तां इन्द्रोमयीं अमित्रान्दासा वृत्राययारी च शूर । वधीर्व-
नेव सुधितेभिरन्कैरा पुत्सु दीपि नृणां नृनम ॥ ३ ॥ स त्वं न इन्द्राकवाभिरुती
सखा विश्वायुरविता वृधे भूः । स्वर्षाता यद्वयामसि त्वा युध्यन्तो नेमधिता पु-
त्सु शूर ॥ ४ ॥ नूनं न इन्द्रापराय च स्या मवा मृलीक उन नो अभिष्टौ । इ-
त्या गुणन्तो महिनस्य शर्मिन्दवि व्याम पायै गोपतमाः ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ३४ ॥ १—५ शुनहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३४ ॥ सं ख त्वे जग्मुर्गिर इन्द्र पूर्वीर्वि च त्वद्यन्ति विम्बो मनीषाः ।
पुरा नूनं च स्तुतय ऋषीणां पस्पृध इन्द्रे अध्युक्थाकी ॥ १ ॥ पुरुदुतो यः पुरु-
गुर्न ऋभ्वो एकः पुरुप्रशस्तो अस्ति यज्ञः । रथो न महे शक्से युजानोऽस्माभि-
रिन्द्रो अनुमाद्यो भूत् ॥ २ ॥ न यं हिमन्ति धीतयो न वाणीरिन्द्रं नक्षन्तीदभि
वर्धयन्तीः । यदि स्तोतारः शतं यन्सहस्रं गुणन्ति गर्विणसं श तदस्मै ॥ ३ ॥
अस्मा एतद्विव्यर्चैव मासा मिमिक्ष इन्द्रे न्ययामि सोमः । जनं न धन्वन्मभि सं
यदापः मत्रा वावृधुर्वनानि यज्ञैः ॥ ४ ॥ अस्मा एवन्मह्योऽबुधमस्मा इन्द्राय स्तोत्रं
प्रतिमिरवाचि । असद्यथा महति वृत्रतूर्य इन्द्रो विश्वायुरविता वृधश्च ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ३५ ॥ १—५ नर ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५ धैवतः । २ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ कदा भुवःस्थयाणि ब्रह्म कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यन्दाः । कदा
स्तोमं मासयोऽस्य राया कदा धियः करसि वाज्ररत्नाः ॥ १ ॥ कर्हि स्त्रित्तिदि-
न्दृ यन्नृभिर्नृन्वारीर्वीरामीळयासे जयाजीन् । त्रिधातु गा अर्धि जयासि गोविन्द्र
धुमं सर्वदेष्टस्मे ॥ २ ॥ कर्हि स्त्रित्तिदिन्दृ यज्जरित्रे विश्वप्सु ब्रह्म कृणवः श-
विष्ठ । कदा धियो न नियुतो युवासे कदा गोमथा हवनानि गच्छाः ॥ ३ ॥ स
गोमथा जरित्रे अश्वबन्धः वाज्रश्रवसो अर्धि धेहि पृथः । पीपिशीपः सुदुषामिन्द्र

अ० ४ । अ० ७ । व० १०] ३०८ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३८ ।

धेनुं भगद्वाजेषु सुरुचौ रुरुच्याः ॥ ४ ॥ तमा नूनं वृजनमन्यथा चिच्छुरो यच्छ-
क वि दुरो गृणीषे । मा निरंशुक्रदुर्घस्य धेनोराक्षिरसान्ब्रह्मणा विप्रजिन्व ॥ ५ ॥ ॥

॥ ३६ ॥ १—५ नर ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २ विराट्-
त्रिष्टुप् । ४, ५ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ स्वरः—१, २ धैवतः । ३—५ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ सत्रा मदास्तव विश्वजन्त्याः सत्रा रायोऽथ ये पार्थिवास्तः ।
सत्रा वाजानामभवो विभक्ता यदेवेषु धारयथा असुर्यम् ॥ १ ॥ अनु प्र येजे जन
ओज अस्य सत्रा दधिरे अनु वीर्योप । स्यूमृष्टे दुधयेऽवते च कर्तुं वृज्जन्त्यपि
वृष्टृत्ये ॥ २ ॥ तं सत्रीचीकृतयो वृष्टयानि पौंस्यानि नियुतः सधुरिन्द्रम् । समुद्रं
न सिन्धव उक्थशुष्मा उरुव्यचमं गिर आ विशन्ति ॥ ३ ॥ स रायस्त्वामुप मृजा
गृणानः पुरुषेन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्यः । पतिर्विभुथासमो जनानामेको विश्वस्य भुवनस्य
राजा ॥ ४ ॥ स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयुर्धोर्न भूषामि रायो अर्यः । असो यथा
नः शवसा चक्रानो युगेयुगे वयसा चेकितानः ॥ ५ ॥ ॥

॥ ३७ ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५
विराट्त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ५ धैवतः । २, ३ पञ्चमः ॥

॥ ३७ ॥ अर्वाग्रयं विश्ववारं त उग्रेन्द्र युक्तामो हरयो वहन्तु । कीरिशिचिद्वि
त्वा हवते स्वर्वातृधीमहि सधमादस्ते अथ ॥ १ ॥ प्रो द्रोणे हरयः कर्ममन्पुना-
नास ऋज्यन्तो अभूवन् । इन्द्रो नो अस्य पृथ्व्यः पपीयाद्युक्तो मदस्य सोम्यस्य राजा
॥ २ ॥ आसन्नाणामः शवसानमच्छेन्द्रं सुचक्रे रथ्यामो अथाः । अभि भव
ऋज्यन्तो वहेयुर्न चिन्नु वायोरमृतं वि दम्येत् ॥ ३ ॥ वरिष्ठो अस्य दक्षिणामि-
थर्तीन्द्रो मघोनां तुविकुर्मितमः । यया वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृष्णा दयमे
वि सुरीन् ॥ ४ ॥ इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य दातेन्द्रो गीर्भिर्वधितां वृद्धमहाः ।
इन्द्रो वृषं हनिष्ठो अस्तु सन्धा ता गूरिः पूणति तूतुजानः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ३८ ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ५
निचृत्त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ अपावित उदु नश्चित्रतमो महीं भर्षिषुमतीमिन्द्रहतिम् । पन्यसीं
धीतिं दैव्यस्य यामञ्जनस्य गतिं वनते सुदानुः ॥ १ ॥ दूराक्षिदा वसतो अस्य

अ० ४ । अ० ७ । व० १२] ३०६ [म० ६ । अ० ३ । सू० ४० ।

कर्णा घोषादिन्द्रस्य तन्यति ब्रुवाणः । एयमेनं देवहृतिर्वष्टन्यान्मयगिन्द्रमियमु-
च्यमाना ॥ २ ॥ तं वो धिया परमया पुराजामजरमिन्द्रमभ्यनूयकैः । ब्रह्मा च
गिरी दधिरे समस्मिन्महाश्च स्तोमो अधि वर्धदिन्द्रे ॥ ३ ॥ वर्धाद्यं यज्ञ उत सोम
इन्द्रं वर्धाद्ब्रह्म गिर उक्था च मन्य । वर्धाहेनमुपसो यामन्नक्तोर्वर्धान्मासाः शरदो
द्याव इन्द्रम् ॥ ४ ॥ एवा जज्ञानं सहमे अमामि वावृधानं राधसे च श्रुताय ।
महामुग्रमवसे विप्र नूनमा विवासेम दृत्रतृतीयु ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ३६ ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ वि-
राट् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ४, ५ भुक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ मन्द्रस्य कवेर्दिव्यस्य वहेर्विप्रमन्मनो वचनस्य मध्वः । अपा नस्त-
स्य सचनस्य देवेषो युवस्व गृणते गोअप्राः ॥ १ ॥ अयमुज्ञानः पर्यद्रिमुस्त्रा ऋ-
तधीतिभिर्धृतयुग्युज्ञानः । रुजदरुणं वि पुल्लस्य सानुं पृणीर्वचोभिरभि योधदि-
न्द्रः ॥ २ ॥ अयं योतयद्युतो व्यकून्दोषा वस्तोः शरद इन्दुरिन्द्रः । इमे के-
तुमदधुनू चिदङ्गा शुचिजन्मन उपसधकार ॥ ३ ॥ अयं राचयदुरुचो रुचानोऽयं
वासयद्वृत्तेन पूर्वीः । अयमीयत ऋतयुग्भिर्धैः स्वर्बिहा नाभिना चर्षणिप्राः
॥ ४ ॥ नू गृणानो गृणते प्रतन राजभिर्षः पिव वसुदेयाय पूर्वीः । अप ओषधी-
रविषा वनानि गा अवतो नृनुचमे रिरिहि ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४० ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ विराट्
त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ४ भुक् पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४,
५ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो मदायाव स्य हरी विमुञ्चा सखाया । उत
प्र गाय गृण आ निषद्याथा यज्ञाय गृणते वयो धाः ॥ १ ॥ अस्य पिब यस्य
जज्ञान इन्द्र मदाय क्रत्वे अपिबो विरप्तिन् । तमु ते गावो नर आपो अद्रिरिन्दुं
समहन्पतये समस्मै ॥ २ ॥ सार्धे अग्रा सुत इन्द्र सोम आ त्वा वहन्तु हरयो
बर्हिष्ठाः । त्वायता मनसा जोहवीमीन्द्रा याहि सुविताय महे नः ॥ ३ ॥ आ याहि
शश्वदुशता ययाथेन्द्र महा मनसा सोमपेयम् । उप ब्रह्माणि भूखव इमा नोऽथा
ते यज्ञस्तन्वे वयो धात् ॥ ४ ॥ यदिन्द्र दिवि पार्थे यदध्वग्यज्ञा स्वे सदेने यज्ञ
वासि । अतो नो यज्ञमवसे नियुत्वान्त्सजोषाः पाहि गर्बणो मरुद्भिः ॥ ५ ॥ १२ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० १५] ३१० [म० ६ । अ० ३ । सू० ४३ ।

॥ ४१ ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ३, ४ अष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४१ ॥ अर्हेळमान उर्ष याहि यज्ञं तुभ्यं पवन्त इन्द्रवः सुतार्सः । गात्रो
न वञ्चिन्स्वमोको अञ्जेन्द्रा गृहि प्रथमो यज्ञयानाम् ॥ १ ॥ या ते काकुत्स्तुकृता
या वरिष्ठा यया शश्वत्पिषासि मध्व ऊर्मिम् । तथा पाहि प्र ते अध्वर्युरस्थात्सं
ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गृध्रुः ॥ २ ॥ एष हृत्सो वृषभो विश्वरूप इन्द्राय वृत्तो स-
मकारि सोमः । एतं पिब हरिवः स्थातरुप्र यस्येशिपे प्रदिवि याते अर्षम् ॥ ३ ॥
सुतः सोमो असुतादिन्द्र वस्यानयं श्रेयाञ्चिकितुषे रणाय । एतं तितिर्ष उर्ष
याहि यज्ञं तेन विश्वास्तविष्णोरा पृणस्व ॥ ४ ॥ ह्वयामसि त्वेन्द्र याज्ञवल्किरं ते
सोमस्तन्व भवति । शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु प्रास्माँ अत्र पृतनासु प्रविजु ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ४२ ॥ १—४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वरानु-
ष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ अष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ ऋषभः । २—४
गात्रधारः ॥

॥ ४२ ॥ प्रत्यस्मै पिपीपते विश्वानि विदुषे भर । अरुहमाय जग्मयेऽप-
वाह्युने नरे ॥ १ ॥ एमेनं प्रत्येतन सोमेभिः सोमपातमम् । अमत्रेभिश्च जीषि-
णमिन्द्र सुतेभिर्गिन्दुभिः ॥ २ ॥ यदीं सुतेभिर्गिन्दुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ ।
वेदा विश्वस्य मेधिशो धृषत्तन्मिदेपते ॥ ३ ॥ अस्माअस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्र
भरा सुतम् । कुवित्समस्य जेन्यस्य शर्धतोऽभिशास्तेग्वस्परत् ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ ४३ ॥ १—४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ उष्टुप् छन्दः ॥
ऋषभः स्वरः ॥

॥ ४३ ॥ यस्य त्यच्छस्त्रं मदे दिवोदासाय गन्धयः । अयं स सोम इन्द्र
ते सुतः पिब ॥ १ ॥ यस्य तीव्रसुतं मदं मध्यमन्तं न रक्षसे । अयं स सोम इन्द्र
ते सुतः पिब ॥ २ ॥ यस्य गा अन्तरश्मनो मदे हृल्ला अवासृजः । अयं स
सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ ३ ॥ यस्य मन्दानो अन्धसो मार्घानि दाधिषे शबः ।
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ ४ ॥ १५ ॥ ३ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० १९] ३११ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४४ ।

॥ ४४ ॥ १—२४ शंयुर्बाह्वस्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृद-
जुष्टुप् । २, ५ स्वरानुष्टुप् । ६ आसुरी पङ्क्तिः । ७ भुरिक्पङ्क्तिः । ८ भिचृत्पङ्क्तिः । ९,
१२, १६ पङ्क्तिः । १०, ११, १३, २२ त्रिष्टुप् । १४, १५, १७, १८, २०, २४ निचृद-
त्रिष्टुप् । १६, २१, २३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४ गान्धारः । २, ५ ऋषभः । ६, ७,
८, ९, १२, १६ पञ्चमः । १०, ११, १३—१५, १७—२४ धैवतः ॥

॥ ४४ ॥ यो रयिवो रयिन्तमो यो घुमनैर्घुमनवत्समः । सोमः सुतः स इन्द्र
तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ १ ॥ यः शमस्तुविशम ते गयो दामा मतीनाम् ।
सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ २ ॥ येन वृद्धो न शर्वसा तुरो न
स्वाभिरुतिभिः । सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ ३ ॥ त्वमु ब्रो
अग्रहणं गृणीषे शर्वसस्पतिम् । इन्द्रं विश्वासाहं नरं मंहिष्ठं विश्वर्षणिम् ॥ ४ ॥
यं वर्धयन्तीद्विरः पतिं तुरस्य राधसः । तमिन्स्य रोदसी देवी शुष्मं सपर्यतः
॥ ५ ॥ १६ ॥ तद्व उदथस्य वर्धयेन्द्रायोपस्तृणीषणि । विप्रो न यस्योतयो वि
यद्रोहन्ति सचिदः ॥ ६ ॥ अविदुद्वै मित्रो नवीयान्पणानो देवेभ्यो वस्यो अचैव ।
समवान्तस्तालाभिर्धोतरिभिरुषा पायुरमवत्सखिभ्यः ॥ ७ ॥ अतस्य पथि वेधा
अपायि धिये मनांसि देवासो अक्रन् । दधानो नाम महो वचोभिर्वपुर्दृश्ये वेन्यो
व्यावः ॥ ८ ॥ घुमस्तमं दधे धेहस्मे सधा जनानां पूर्वीररातीः । वर्षाणो वयः
कृणुहि शचीभिर्धनस्य सातावस्मौ अविहृदि ॥ ९ ॥ इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वयं
दात्रे हरिवो मा वि वेनः । नकिंरापिर्देहस्य मर्त्यत्रा किमङ्गरं चोदेनं त्वाहुः ॥ १० ॥
॥ १७ ॥ मा जस्वने वृषम नो ररीथा मा तेरेवतः सख्ये रिषाम । पूर्वीष्ट इन्द्र निःविधो
जनेषु जह्यसुष्वन्निप्र वृष्टापृणतः ॥ ११ ॥ उदभ्राणीव स्तनयंभियर्तान्द्रो राधा-
स्यश्चयानि गव्यः । त्वमसि मदिवः कारुधाया मा त्वागमान आ दमन्मघोनः ॥ १२ ॥
अध्वर्यो वीर प्र महे सुतानामिन्द्राय भर स ह्यस्य राजा । यः पूर्यामिरुत नूतना-
भिर्गामिर्वावृषे गृणतामृषीणाम् ॥ १३ ॥ अस्य मदे पुरु वर्षीसि विद्वानिन्द्रो वृ-
शारण्यप्रती जघान । तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मै सोमं वीराय शिप्रिणे पिबध्वै ॥ १४ ॥
पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता वृत्रं वज्रेण मन्दसानः । गन्ता यज्ञं परावत-
श्चिदक्ष्णा वसुधीनामविता कारुधायाः ॥ १५ ॥ १८ ॥ इदं त्यत्पात्रमिन्द्रपान-
मिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि । मत्सद्यथा सौमनसाय देवं व्यस्महेषो गुयवद्वचंहः
॥ १६ ॥ एना मन्टानो जहि शूर शर्वज्ञामिमज्जामि मघवन्नमिश्रान् । अभिषेक्षो

अ० ४ । अ० ७ । व० २३] ३१२ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४५ ।

अभ्यादेदिशानान्पराच इन्द्र प्र मृणा जही च ॥ १८ ॥ असुष्मा णो मधवभिन्द्र पु-
स्वस्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः । अपां तोकस्य तनयस्य जेष इन्द्र सूरिन्कुणुहि
स्मा नो अर्वम् ॥ १८ ॥ आ त्वा हरये वृषणो युजाना वृषरथासो वृषरश्मयोऽर्याः ।
अस्मत्राञ्चो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदाय सुयुजो वदन्तु ॥ १९ ॥ आ ते वृषन्वृषणो
द्रोणमस्थुर्धृतप्रुषो नोर्मयो मदन्तः । इन्द्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति
वृषमाय सोमम् ॥ २० ॥ १९ ॥ वृषासि दिवो वृषभः पृथिव्या वृषा सिन्धूनां
वृषमः स्तिर्यानाम् । वृष्णे त इन्दुर्वृषम पीपाय स्वादू रसो मधुपेयो वराय ॥ २१ ॥
अयं देवः सहसा जायमान इन्द्रेण युजा पणिमस्तमायत् । अयं स्वस्य पितुर्गार्ध-
धानीन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः ॥ २२ ॥ अयमकृणोदुपमः सुपत्नीरयं सूर्ये अदधा-
ज्ज्योतिरन्तः । अयं विधातु दिवि रोजनेषु त्रिनेषु विन्ददमृतं निर्गूळहम् ॥ २३ ॥ अ-
यं यावत्पृथिवी वि ष्कभायदयं रथमयुनक्मत्तरश्मिम् । अयं गोषु शच्या एकमन्तः
सोमो दाधार दशयन्वमुत्सम् ॥ २४ ॥ २० ॥

॥ ४५ ॥ १—३३ शंयुर्वाहंरूपस्य ऋषिः ॥ १—३० इन्द्रः । ३१—३३ वृषस्तत्ता
देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ८, १४, २०, २१, २२, २३, २४, २८, ३०, ३२ गायत्री । ४,
७, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १६, १७, १८, १९, २५, २६, २९ तिच्ङ्गगायत्री । ५, ६,
२७ त्रिष्टुप्गायत्री । ३१ आर्च्युष्णिक् । ३३ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३०, ३२ षड्जः ।
३१ ऋषभः । ३३ गान्धारः ॥

॥ ४५ ॥ य आनयत्परावतः सुनीती त्वृशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा
॥ १ ॥ अविप्रे चिद्वयो दधदनाशुना चिद्विता । इन्द्रो जेता हितं धनम् ॥ २ ॥
महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः । नास्य क्षीयन्त ऊतयः ॥ ३ ॥ सखायो
ब्रह्मवाहमेऽर्चत प्र च गायत । स हि नः प्रमतिर्मही ॥ ४ ॥ त्वमेकस्य वृत्रहक्षत्रि-
ता द्यौरसि । उतेदृशे यथा वयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ नयसीद्वति द्विषः कृणोष्यु-
क्थशंसिनः । नृभिः सुवीर उच्यमे ॥ ६ ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखाय-
मुग्मियम् । गां न दोहसे हुवे ॥ ७ ॥ यस्य विश्वानि हस्तयोः चूर्चुर्वसूनि नि हिता ।
वीरस्य पृतनावहः ॥ ८ ॥ वि दृळ्हानि चिद्विद्वो जनानां शशीपते । वृह माया
अनानत ॥ ९ ॥ तमु त्वा सत्य सोमपा इन्द्र वाजानां पते । अहमहि अवस्यवा
॥ १० ॥ २२ ॥ तमु त्वा यः पुरासिथ्यो वा नूनं हिते धने । हव्यः स शुध्वि
हवम् ॥ ११ ॥ धीभिर्विद्विर्वतो वाजा इन्द्रश्चावयान् । त्वया जेष्म हितं धनम् ॥ १२ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० २७] ३१३ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४६ ।

अभूरु वीर गिर्वणो महीं इन्द्र धने हिते । मरि वितन्तसायः ॥ १३ ॥ या ते ऊति-
रमित्रहन्मक्षजवस्तमासति । तया नो हिनुही रथम् ॥ १४ ॥ स रथेन रथीतमोऽ-
स्माकेनाभियुग्वना । जेषि जिष्णो हितं धनम् ॥ १५ ॥ २३ ॥ य एक इत्तमु पुहि
कृष्टीनां विचर्षणिः । पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः ॥ १६ ॥ यो गृणतामिदासिंथापिकृती
शिवः सखा । स त्वं न इन्द्र मृज्य ॥ १७ ॥ धिष्व वज्रं गर्भस्त्यो रक्षोहत्याय
वज्रिवः । सासदीष्टा अमि स्पृघः ॥ १८ ॥ प्रत्नं रथीणां युजं सखायं कीरिचो-
दनम् । ब्रह्मवाहस्तमं हुवे ॥ १९ ॥ स हि विश्वानि पार्थिवो एको वसुनि पत्य-
ते । गिर्वणस्तमो आग्नेयः ॥ २० ॥ २४ ॥ स नो नियुद्धिरा पृण कामे वाजै-
भिरश्विभिः । गोमद्विर्गोपते ध्रुपत् ॥ २१ ॥ तद्वो गाय सुते सचां पुरुबुताय स-
त्त्वेन । शं यद्वे न शाकिने ॥ २२ ॥ न ह्य वसुनि यमते दानं वाजस्य गोमतः ।
यत्सीमुष अश्वद्विरः ॥ २३ ॥ कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गर्भत् । श-
चाभिरप नो वरत् ॥ २४ ॥ इमा उ त्वा शतक्रतोऽमि प्र शीनुवुर्गिरः । इन्द्र
वत्सं न मातरः ॥ २५ ॥ २५ ॥ दुणाशं सख्यं तव गौरासे वीर गव्यते । अश्वो
अवायते भव ॥ २६ ॥ स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे
करः ॥ २७ ॥ इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः । वत्सं गानो न धे-
मवः ॥ २८ ॥ पुरुतमं पुरुणां स्तोतृणां विवाचि । वाजैर्भिर्वाजयन्ताम् ॥ २९ ॥
अस्माकमिन्द्र भूत ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । अस्मात्राये महे हिन्दु ॥ ३० ॥
अग्निं वृचुः पणीनां वर्षिष्ठे मुर्धनस्थात् । उरुः कन्नो न गाह्यः ॥ ३१ ॥ यस्य
वायोर्विव द्रवद्भद्रा गतिः सहस्रिणी । सद्यो दानाय मंहते ॥ ३२ ॥ तत्सु नो विश्वे
अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः । वृषं सहस्रदातमं सूरिं सहस्रसातमम् ॥ ३३ ॥ २६ ॥

॥ ४६ ॥ १—१४ शंयुर्बाहस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रः प्रगाथं वा देवता ॥ छन्दः—१
निचृदनुष्टुप् । ५, ७ स्वरानुष्टुप् । २ स्वरानुष्टुप् । ३, ४ भुरिगुहती । ८, ९ विरा-
दुहती । ११ निचृदुहती । १३ वृहती । ६ ब्राह्मी गायत्री । १० पङ्क्तिः । १२, १४ विराट्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ७ गान्धारः । २—४, ८, ९, ११, १३ मध्यमः । ६ षड्जः । १०,
१२, १४ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं
भरस्त्वां काण्डास्वर्वतः ॥ १ ॥ स त्वं नश्चिन्न वज्रहस्त धृष्णुया महेः स्तेवानो
अद्रिवः । गामर्षं रथ्यामिन्द्र सं किं सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ २ ॥ यः सत्राहा

अ० ४ । अ० ७ । व० ३०] ३१४ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४७ ।

विचर्षणिरिन्द्रं तं हूमहे वयम् । सहस्रमुक्क तुविनुम्ण सत्पते मवा समत्सु नो-
 वृधे ॥ ३ ॥ बाधसे जनान्वृषभेव मन्युना घृषौ मीळह ऋचीपम । अस्माकं बोध्य-
 विता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये ॥ ४ ॥ इन्द्र ज्येष्ठं न आ मरं ओजिष्ठ पणुरि श्रवः ।
 भेनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओमे मुशिप्र प्राः ॥ ५ ॥ २७ ॥ त्वाभुग्रमवसे च-
 र्षणीसहं राजन्देवेषु हूमहे । विश्वा सु नो विधुरा पिबुना वसोऽमित्रान्त्सुषहा-
 न्कुधि ॥ ६ ॥ यदिन्द्र नाहुषीष्वाँ ओजो नृम्ण च कृष्टिषु । यद्वा पञ्च क्षितीनां
 घुम्नमा भर सत्रा विश्वानि पोस्या ॥ ७ ॥ यद्वा तृक्षो मघवन्दुश्चावा जने यन्पूरी
 कञ्च वृष्ण्यम् । अमभ्यं तद्विरीहि सं नृपास्तेऽमित्रान्पुत्सु तूर्वणे ॥ ८ ॥ इन्द्र
 त्रिधातुं शरणं त्रिवरूथं स्वस्तिमत् । छर्दिर्यञ्च मघवद्भ्यश्च मघं च यावया विष्णु-
 मेभ्यः ॥ ९ ॥ ये गव्यता मनसा शत्रुमादभुरभिप्रध्नन्ति धृष्णुया । अर्ध स्मा
 नो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनुपा अन्तमो भव ॥ १० ॥ २८ ॥ अर्ध स्मा नो वृधे
 भवेन्द्र नायमवा युधि । यदन्तरिक्षे पतयन्ति पणिनो दिघवस्तिग्ममूर्धानः ॥ ११ ॥
 यत्र शूरास्तन्वी वितन्वते प्रिया शर्म पिपृणाम् । अर्ध स्मा यच्च तन्वेतने च
 छर्दिरचितै यावय द्वेषः ॥ १२ ॥ यदिन्द्र सर्गे अर्वतओदयामे महाधने ।
 अमग्ने अर्ध्वानि वृजिने पथि शेनो इव अवय्यतः ॥ १३ ॥ मिन्द्रं वि प्रवण
 ओशुया यतो यदि क्राशमनु प्वणि । आ ये वयो न वर्धेतत्यामिषि गृभीता
 याह्वोगेवि ॥ १४ ॥ २९ ॥

॥ ४७ ॥ १—३१ गर्ग ऋषिः ॥ १—५ सोमः । ६—१६, २०, २१—३१ इन्द्रः । २०
 लिङ्गांका देवताः । २२—२५ प्रस्ताकस्य साजयस्य दानस्तुतिः । २६—२८ रथः ।
 २९—३१ तुम्बुभिर्वेत्ता ॥ छन्दः—१, ३, ५, २१, २२, २८ निचृन्त्रिष्टुप् । ४, ८, ११
 त्रिराट् त्रिष्टुप् । ६, ७, १०, १५, १६, १८, २०, २६, ३० त्रिष्टुप् । २७ स्वराट् त्रिष्टुप् ।
 २, ९, १२, १३, २६, ३१ भुरिक्पङ्क्तिः । १४, १७ स्वराट् पङ्क्तिः । २३ आसुरी पङ्क्तिः ।
 १५ वृद्धती । २४, २५ त्रिराङ्गावती ॥ स्वरः—१, ३, ५, २१, २२, २८, ४, ८, ११, ६,
 ७, १०, १५, १६, १८, २०, २६, ३०, २७ धैवतः । २, ९, १२, १३, २६, ३१, १४, १७,
 २३ पञ्चमः । १६ मध्यमः । २४, २५ षड्जः ॥

॥ ४७ ॥ स्वादुर्भिलाषं मधुमौ उताये तीव्रः किलायं रसवौ उतायम् । उ-
 तोन्वस्य पयिवांसमिन्द्रं न करचन सहत आह्वेषु ॥ १ ॥ अयं स्वादुरिह मदिष्ठ

अ० ४ । अ० ७ । व० ३४] ३१५ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४७ ।

आस यस्येन्द्रो वृत्रहृत्वे प्रमाद । पुरुषि यश्च्यौत्ना शम्बरस्य वि नवति नव च
 देहोऽहन् ॥ २ ॥ अयं मे पीत उर्दिषति वाचमयं मनीषाशुशतीर्मजीमः । अयं प-
 ल्वीरिमिमीत धीरो न याभ्यो भुवनं कच्चनारे ॥ ३ ॥ अयं स यो वग्निमाणां पृ-
 थिव्या वर्ष्माणं दिवो अकृणोदयं सः । अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु सोमो दाधा-
 रोर्वन्तारिक्तम् ॥ ४ ॥ अयं विदच्चित्रदशीकमर्षाः शुक्रसंघनामुषसामनीके । अयं
 महान्महता स्कम्भेनोद्यामस्तस्नाद्वृषभो मरुत्वान् ॥ ५ ॥ ३० ॥ ध्रुवपिब क-
 लशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् । माध्यन्दिने सर्वेन आ वृषस्व रयिस्थानो
 रयिमस्मासु धेहि ॥ ६ ॥ इन्द्र प्र णः पुरणतव परय प्र नो नय प्रतरं वस्यो अ-
 च्छ । मवा सुपारो अतिपारयो नो भवा सुनीतिरुत वामनीतिः ॥ ७ ॥ उरु नो
 लोक्रमनु नेषि विद्वान्स्वर्ज्योतिरमयं स्वस्ति । ऋग्वार्त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उपे
 स्थयाम शरणा ब्रुहन्ता ॥ ८ ॥ वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा वहिष्ठयोः शतावृक्ष-
 योग । इषमा वंशीपां वधिष्ठां मा नस्तारीन्मघवन्त्रायां अर्यः ॥ ९ ॥ इन्द्र मृच्छ
 महं जीवातुमिच्छ चोदय धिःमयसो न धागाम् । यत्किञ्चाहं त्वायुगिदं वदामि-
 तज्जुषस्व कृधिमा देववन्तम् ॥ १० ॥ ३१ ॥ आतारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवैहवे
 सुहवं सुरमिन्द्रम् । ह्यामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्तिनो मघवां धात्विन्द्रः ॥ ११ ॥
 इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वां अर्वाभिः समृलीको भवतु विश्ववेदाः । बाधेतां द्वेषो अ-
 मयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्वाम ॥ १२ ॥ तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे
 सौमन्तसे स्याम । स सुत्रामा स्वर्वां इन्द्रो अस्मे आराद्धिद्वेषः सनुतर्धुयोतु ॥ १३ ॥
 अव त्वे इन्द्र अवतो नोभिर्मिरो ब्रह्माणि नियुतो धवन्ते । उरु न राधः सर्वना
 पुरुणयो गा वज्रिन्पुवसे समिन्दन् ॥ १४ ॥ क ई स्तवत्कः पृणात्को यज्ञाते य-
 दुग्रमिन्मघवा विश्वहावेत् । पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपरं शचीभिः
 ॥ १५ ॥ ३२ ॥ शरावे वीर उग्रमुग्रं दमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः । पधमानदि-
 लुभयस्य राजा चोष्कृत्यते विश इन्द्रो मनुष्यान् ॥ १६ ॥ परा पूर्वेषां मुख्या ह्येषां
 वितर्तुराणो अरेमिरेति । अनानुभूतीरवधून्वानः पूर्वीरिन्द्रः शरदस्तर्त्तरीति ॥ १७ ॥
 रूपंरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्ष्णाय । इन्द्रो मायार्भिः पुरुरूपं ईयते
 युक्ता ऋस्य हरयः शता दश ॥ १८ ॥ युजानो हरिता रथे भूरी त्वष्टेह राजति ।
 को विशाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनिषु सुरिषु ॥ १९ ॥ अगन्वति सव-
 मागन्म देवा उर्जी सती भूमिरंहृष्याभूत् । बृहस्पते प्र चािकन्सा गाघशात्रथा सते
 जगित्र इन्द्र पन्थाय ॥ २० ॥ ३३ ॥ विवेदिवे सद्यस्मिन्मर्द्धे कृष्णा असेधदप

अ० ४ । अ० ८ । व० १] ३१६ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४८ ।

सन्नो जाः । अहन्दासा वृषभो वस्नयन्तोदत्रजे वर्चिनं शम्बरं च ॥२१॥ प्रस्तोक
इष्टु राधसस्त इन्द्र दश कोशयोर्दश वाजिनोऽदात् । दिवोदासादतिथिग्वस्य राधः
शाम्बरं वसु प्रत्यग्रभीष्म ॥ २२ ॥ दशाश्वान्दश कोशान्दश वस्त्रार्धमोजना ।
दशो हिरण्यपिण्डान्दिवोदासादसानिषम् ॥ २३ ॥ दश रथान्प्रष्टिमतः शतं गा
अथर्वभ्यः । अश्वथः षायवेऽदात् ॥ २४ ॥ महि राधो विध्वजन्त्यं दधानान्भर-
द्वाजान्ताज्जयो अभ्ययष्ट ॥ २५ ॥ २४ ॥ वनस्पते वीङ्मो हि भुया अस्मत्स-
खा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि बील्यस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि
॥ २६ ॥ दिवस्पृथिव्याः पर्येजि उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्येष्टं महः । अपामो-
ज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज ॥ २७ ॥ इन्द्रस्य वज्रो
मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव
रथं प्रति हव्या गृभाय ॥२८॥ उपश्वासय पृथिवीमुत्तं यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं
जगत् । स दुन्दुभे सज्जग्निरेण देवैर्दुर्गाहवीयो अप सध शत्रून् ॥२९॥ आ क्रन्दय
बलमोजो न आ धा निः एनिहि दुग्ता बाधमानः । अप प्रोथ दुन्दुभे दुन्धुना
इत इन्द्रस्य मुष्टिमि वील्यस्व ॥ ३० ॥ आमूर्जं प्रत्यावर्तयेमाः केतुमहुन्दभिर्वा-
वदीति । समश्चर्णाश्वरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र गृथिनो जयन्तु ॥३१॥३५॥७॥

॥ ४८ ॥ १—२२ शंयुर्वाहंस्पत्य ऋषिः ॥ तृणपाणिकं पृश्निमूक्तं ॥ १—१५
अग्निः । ११, १२, २०, २१ मरुतः । १३—१५ मरुतो लिङ्गोक्ता देवता वा । १६—१६
पूषा । २२ पृश्निर्वावाभूर्मा वा देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, १४ बृहती । ३, १६ विगाह-
बृहती । १०, १२, १७ भुगिबृहती । २ आर्ची जगती । १५ निचृदतिजगती । ६, २१
त्रिष्टुप् । ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ भुगिक्त्रिष्टुप् । ९ भुगिनुष्टुप् । २० स्वगाडनुष्टुप् ।
३२ अनुष्टुप् । ११, १६ उणिक् । १३, १८ निचृदुणिक् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५, १०, १२,
१४, १७, १६ मध्यमः । २, १५ निषादः । ६, ७, ८, २१ धैवतः । ९, २०, २२ गान्धारः ।
११, १३, १६, १८ ऋषभः ॥

॥ ४८ ॥ यज्ञायज्ञा वो अम्नवे मिरागिरा च दक्षसे । प्रप्र वयममृतं ज-
त्वेदसं प्रियं भिन्नं न शंसिषम् ॥ १ ॥ ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्य-
दातय । भुवद्राजेष्वविता भुवद्वृध उत आता तनूनाम् ॥ २ ॥ वृषा ह्यग्ने अजरो
महास्विभास्यर्चिषा । अजसेण शोचिषा शोशुचच्छुसे सुदीतिभिः सु दीदिहि

अ० ४ । अ० ८ । व० ५] ३१७ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४६ ।

॥ ३ ॥ महो देवान्यजसि यक्ष्यानुषक्त्य क्रत्योत दंसना । अर्वाचः सीं कृणुह्य-
ग्नेऽर्धमे रास्व वाजोत वैस्व ॥ ४ ॥ यमापो अद्रयो वना गर्भधृतस्य विप्र्रिति ।
सहसा यो भयितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानवि ॥ ५ ॥ १ ॥ आ यः पप्रौ भा-
नुना रोदसी उभे धूमेन धावते दिवि । निरस्तमो ददृश ऊर्ग्यास्वा श्यावास्वरूपो वृषा
श्यावा ब्रह्मवृषा ॥ ६ ॥ बृहद्भिर्ग्ने अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा । भरद्वाजे स-
मिधानो यविष्ठ्य रेवन्नः शुक्र दीदिहि शुमत्पाषक दीदिहि ॥ ७ ॥ विश्वासां
गृहपतिर्विशामसि त्वमग्ने मानुषीणाम् । शतं पुर्भिर्यविष्ठ पाह्यैसः समेद्वारं शतं
हिमाः स्तोतृभ्यो ये च ददति ॥ ८ ॥ त्वं नश्चित्र उत्या वसो राधांसि चोदय ।
अस्य गायस्त्वमग्ने रथीरसि विदा गाधं तुचे तु नः ॥ ९ ॥ पर्षिं लोकं तनयं पृथ्वि-
पुमदं धैरप्रयुत्वाभिः । अग्ने हेळांसि दैव्या युयोधि नोऽदेवानि ह्वरांसि च ॥ १० ॥ २ ॥
आ संखायः सवर्दुधां धेनुमं जध्वमुप नव्यसा वचः । सृजध्वमनपस्फुराम् ॥ ११ ॥ या
शधीय मारुताय स्वमानवे श्रवोऽमृत्यु धुवत । या मृळीके मरुतां तुराणां या सुमनरेव-
यावरी ॥ १२ ॥ भरद्वाजायार्ध धुवत द्विता । धेनुं च विश्वदीहमभिषं च विश्वभोजम्
॥ १३ ॥ तं व इन्द्रं न सुक्रतुं वरुणमिव मायिनम् । अर्यमणं न मन्द्रं सुप्रमोजमं
विष्णुं न स्तुप आदिशे ॥ १४ ॥ त्वेषं शर्धो न मारुतं तुविष्वर्ण्यनर्वाणं पूषणं सं यथा
शता । सं सहस्रा कार्षिचर्षणिभ्य आं आविर्गुह्या वस्र करसुवेदा नो वस्र क-
रत् ॥ १५ ॥ आ मा पूषन्पुं द्रव शंसिषं तु ते अपिकर्ण आघृणे । अघा अर्यो
अरातयः ॥ १६ ॥ ३ ॥ मा काकुम्बीरमुदृहो वनस्पतिमशस्तीवि हि नीनशः ।
मोत सरो अह एवा चन प्रीवा आदधते वेः ॥ १७ ॥ हतेरिव तेऽवृकमस्तु स-
ख्यम् । अर्च्छिद्रस्य दधन्वतः सुपूर्णस्य दधन्वतः ॥ १८ ॥ परो हि मर्त्येगसि ममो
देवैरुत श्रिया । अमि ख्यः पूषन्पृतनासु नस्त्वमवा नूनं यथा पुरा ॥ १९ ॥
वामी वामस्य धूतयः प्रणीतिरस्तु सुनृता । देवस्य वा मरुतो मर्त्यस्य वेजानस्य प्र-
यज्यवः ॥ २० ॥ सद्यश्चिद्यस्य चकृतिः पमि द्यां देवो नैति सूर्यः । त्वेषं शर्वो
दधिरे नाम यद्वियं मरुतो वृत्रहं शर्वो ज्येष्ठं वृत्रहं शर्वः ॥ २१ ॥ सकृद्ध द्यौर-
जायत सकृद्भूमिरजायत । पूर्यां दुग्धं सकृत्पयस्तदन्यो नानु जायते ॥ २२ ॥ ४ ॥

॥ ४६ ॥ १—१५ अजिश्वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ४, १०,
११ त्रिष्टुप् । ५, ६, ९, १३ निचृत्त्रिष्टुप् । ८, १२ विराट्त्रिष्टुप् । २, १४ स्वराट्
पङ्क्तिः । ७ ब्राह्मयुष्मिक् । १५ अतिजगती ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५, ६, ८—१३ धैवतः ।
९, १४ पञ्चमः । ७ ऋषभः । १५ निषादः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० ८] ३१८ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५० ।

॥ ४६ ॥ स्तुषे जनं सुव्रतं नभ्यसीभिर्गीर्भिर्मित्रावरुणा सुमन्यन्ता । त आ
गन्मन्तु त इह श्रुवन्तु सुव्रतासो वरुणो मित्रो अग्निः ॥ १ ॥ विशोऽग्नि ईर्य-
मध्वरेष्वहसक्रतुमरति युवत्योः । दिवः शिशुं सहसः सनुमग्निं यज्ञस्य केतुमरुषं
यजध्वै ॥ २ ॥ अरुषस्य दुहितरा विरूः सृभिर्गन्या पिपिशे दुरो अन्या । मिथ-
स्तुरा विचरन्ती पात्रके मन्म श्रुतं नक्षत ऋच्यमान ॥ ३ ॥ प्र वायुमच्छा बृहती
मेनीषा बृहद्रथि विश्ववारं रथप्राम् । सुतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविर्मियत्सि
प्रयश्यो ॥ ४ ॥ स मे वपुश्छदयदधिनोर्यो रथो विरुक्मान्मनसा यजानः । येन
नरा नासत्येष्वध्वै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च ॥ ५ ॥ ५ ॥ पर्जन्यवाना वृषभा पृ-
थिव्याः पुगीषाणि जिन्वतमप्यानि । सत्यश्रुतः कवयो यस्य गीर्भिर्जगतः स्यात-
र्जगदा कृणुध्वम् ॥ ६ ॥ पार्श्वी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं
धात् । ग्नाभिरच्छिद्रं शरणं मजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत् ॥ ७ ॥ पृथस्पथः
परिरति वचस्या कामेन कुतो अभ्यानच्छर्म् । स नो रासच्छुरुधश्चन्द्रा धियं-
धियं सोषधाति प्र पूषा ॥ ८ ॥ प्रथममाजं यशसं वयोधा मुपाणि देवं सुगर्भ-
स्तिमृभ्वम् । होता यक्षयजनं पस्त्यानामग्निस्त्वष्टारं मुहूर्तं विभावा ॥ ९ ॥ भू-
वनस्य पितरं गीर्भिर्गभी रुद्रं दिवा वर्धया रुद्रमक्रौ । बृहन्तमृष्वमजरं सुपम्नमृष-
ग्युवेम कविनेषितासः ॥ १० ॥ ६ ॥ आ युवानः कवयो यज्ञियामो मरुतो गन्त
गृणतो वरस्याम् । अचित्रं चिद्धि जिन्वथा वृधन्त इन्था नक्षतो नरो अङ्गि-
रस्वत् ॥ ११ ॥ प्र वीराय प्र तवमे तुरायाजा युथेव पशुरत्तिरस्तम् । स पिस्पृश-
ति तन्नि श्रुतस्य सृभिर्न नाकं वचनस्य विषः ॥ १२ ॥ यो रजांसि विममे पा-
थिवानि त्रिष्टिद्विष्णुर्मनवे बाधिताय । तस्य ते शर्मक्षुपद्व्यमानि गया मदेम तन्वा-
तना च ॥ १३ ॥ तन्नो जहिबुध्न्या अङ्गिरकंस्तत्पर्वतस्तत्सविता चनो धात् ।
तदोषधीमिग्भि रातिषाचो मगः पुरान्धजि-वतु प्र गये ॥ १४ ॥ नू नो रथि
रुथ्ये चर्षणिप्रां पुरुवीरं मह ऋतस्य गोषाम् । चयं दाताजरं येन जनान्स्पृधो अ-
देवीरभि च क्रमां विश आदेवीरभ्यश्नवाम ॥ १५ ॥ ७ ॥ ४ ॥

॥ ५० ॥ १—१५ ऋजिष्वा ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ७ त्रिष्टुप् ।
३, ५, ६, १०, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ८, १३ विराट्त्रिष्टुप् । २ स्वराट् पङ्क्तिः ।
६ पङ्क्तिः । १४ भुक् पङ्क्तिः । १५ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४—८, १०—१३ धैवतः ।
२, ६, १४, १५ पञ्चमः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० ११] ३१६ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५१ ।

॥ ५० ॥ इवे वो देवीमदिति नमोमिर्मृलीकाय वरुणं मित्रपुत्रम् । अभि-
 क्षदाभयमं सुशेवं त्रातृन्नेवान्तसंवितारं मगं च ॥ १ ॥ सुज्योतिषः स्रु दक्षपितृन-
 नागास्त्वे सुमहो वीहि देवान् । द्विजन्मानो यश्चतसापः सत्याः सर्वन्तो यजता अ-
 ग्निजिह्वः ॥ २ ॥ उत द्यावापृथिवी चक्षुर्बुध्नोदसी शरणं सुषुम्ने । मरुत्करथो वरि-
 वो यथा नोऽस्मे क्षयाय धिषणं अनेहः ॥ ३ ॥ आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्तामथा हुता-
 सो वसवोऽधृष्टाः । यदीमर्मे मदति वा हितासो बधे मरुतो अद्वाम देवान् ॥ ४ ॥ मिम्यक्ष-
 ये । रोदसी नु देवी सिपक्लि पूषा अभ्यर्धयज्वा । श्रुत्वा हवं मरुतो बद्धं याय
 भूमा रेजन्ते अध्वनि मन्त्रिके ॥ ५ ॥ ८ ॥ अमि त्वं वीरं गिर्विणसमर्चन्तं नक्ष-
 णा जरितनवेन । अशुदिद्वमुप च स्तवानो रासद्राजौ उप महो गृणानः ॥ ६ ॥
 ओमानमापो मानुषीरमृक्कं धातं तोकाय तनयाय शं योः । युयं हि ह्या भिषजो
 मातृर्तमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः ॥ ७ ॥ आ नो देवः संविता त्रायमाणो
 हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात् । यो दत्रवाँ उषसो न प्रतीकं व्यूणुते वाशुषे वा-
 र्याणि ॥ ८ ॥ उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्ध्वरे ववृत्याः ।
 स्यामहं ते सप्तमिद्रातौ तव स्यामग्नेऽवेसा सुवीरः ॥ ९ ॥ उत त्या मे इवमा ज-
 ग्म्यातं नासत्या धीभिर्युवमह्म विप्रा । अत्रि न महस्तमसोऽमुषुक्कं तूर्वतं नरा
 दुरितादभीकं ॥ १० ॥ ६ ॥ ते नो रायो द्युमतो वज्रवतो दातारो भूत नृषतः
 पुरुक्षोः । दशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता अप्या मृळता च देवाः
 ॥ ११ ॥ ते नो रुद्रः सरस्वती सजोषा मीळहुष्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः । ऋभुक्षा
 वाजो देवो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिव नः ॥ १२ ॥ उत स्य देवः सं-
 विता मगो नोऽपां नपादवतु दानु पत्रिः । त्वष्टा देवेभिर्जनिमिः सजोषा योदेवे-
 मिः पृथिवी समुद्रैः ॥ १३ ॥ उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवी समु-
 द्रः । विश्वे देवा ऋतावृधो हुवानाः स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु ॥ १४ ॥
 एवा नपातो मम तस्य धीभिर्भरद्वाजा अभ्यर्चन्त्यकैः । ग्राहतासो वसवोऽधृष्टा
 विश्वे स्तुतासो भूना यजत्राः ॥ १५ ॥ १० ॥

॥ ५१ ॥ १—१६ ऋजिष्वा ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ३, ५,
 ७, १०, ११, १२ निचुत्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । ४, ६, ९ स्वरादपङ्क्तिः । १३, १४, १५ निचु-
 दुषिक् । १६ निचुबनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ५, ७, ८, १०—१२ धैवतः । ४, ६, ९
 यङ्जमः । १३—१५ ऋचमः । १६ गान्धारः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० १४] ३२० [म० ६ । अ० ५ । सू० ५२ ।

॥ ५१ ॥ उदु त्वच्चक्षुर्महि मित्रयोरो एति प्रियं वरुणयोरदधम् । अतस्य
 क्षुचिं दर्शतमनीकं रुक्मो न दिव उदिता व्यधात् ॥ १ ॥ वेद यस्त्रीणि विदधा-
 न्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः । ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नभि चष्टे
 सूरौ अर्थ एवाम् ॥ २ ॥ स्तुष उ वो मह अतस्य गोपानदिति मित्रं वरुणं सु-
 जातान् । अर्थमणं मगमदधधीतीनच्छा वोचे सधन्यः पावकान् ॥ ३ ॥ रिशार्दसः
 सत्पतीरदधान्महो राज्ञः सुवसनस्य दातृन् । यूनेः सुभत्रान्धयतो दिवो नृनां
 शित्यान्याम्यदिति दुवोयु ॥ ४ ॥ द्यौः क्षिपतः पृथिवि मातरधुगमे भ्रातृषसवो
 मुळता नः । विश्वं आदिन्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्त
 ॥ ५ ॥ ११ ॥ मा नो वृकाय धुक्ये समरमा अघासते रीरधता यजत्राः । युयं
 हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां युयं दत्तस्य वचसा बभूव ॥ ६ ॥ मा व एनो अन्यकृतं
 भुजेममा तत्कर्म वसवो यश्चयध्वे । विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्त-
 न्वं रीरिषीष्ट ॥ ७ ॥ नम इदुग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत घाम् ।
 नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कुतः क्षिदेनो नमसा विवासे ॥ ८ ॥ अतस्य वो
 रथ्यः पूतदक्षानृतस्य पस्त्यसदो अदधान् । तां आ नमोमिरुचक्षसो नृन्वि-
 क्ष्वान्व आ नमे महो यजत्राः ॥ ९ ॥ ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ नस्तिरो विश्वानि
 दुरिता नयन्ति । मुत्तत्रामो वरुणो मित्रो अग्निर्ऋतधीतयो षक्मगजसत्याः
 ॥ १० ॥ १२ ॥ ते न इन्द्रः पृथिवी क्षाम वर्धन्पुषा मगो अदितिः पञ्च जनाः ।
 सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा मवन्तु नः सुत्रात्रामः सुगोपाः ॥ ११ ॥ न सन्नानं दि-
 व्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता । आसनेभिर्यजमानो मियधेदेवानां
 जन्म वसुधुर्ववन्द ॥ १२ ॥ अप्र त्यं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । दविष्टम-
 स्य सत्पते कुधी सुगम् ॥ १३ ॥ आवाणः सोम नो हि कं सखिन्वनाय वावशुः ।
 जही न्यत्रिष्यं पणिं वृको हिषः ॥ १४ ॥ युयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभि-
 र्यवः । कर्ता नो अध्वजा सुगं गोपा अमा ॥ १५ ॥ अपि पन्थामगन्महि स्वस्ति-
 गामन्नेहसम् । येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु ॥ १६ ॥ १३ ॥

॥ ५२ ॥ १—१७ ऋजिष्वा ऋषिः ॥ विश्वदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ४, १५, १६
 निचृत्त्रिष्टुप् । २, ३, ६, १३, १७ त्रिष्टुप् । ५ भुरिक्पङ्क्तिः । ७, ८, ११ गायत्री । ९,
 १०, १२ निचृद्गायत्री । १४ विराड्जगती ॥ स्वरः—१—४, ६, १३, १५—१७ ध्रुवतः ।
 ५ पञ्चमः । ७—१२ षड्जः । १४ मिषादः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० १७] ३२१ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५३ ।

॥ ५२ ॥ न तद्विवा न पृथिव्यानु मन्ये न यज्ञेन नोत शमीभिराभिः । उ-
ज्जन्तु तं सुभ्वः । पर्वतासो नि हीयतामतिराजस्य यथा ॥ १ ॥ अति वा यो
मरुता मन्यते नो ब्रह्म वा यः क्रियमाणं निनिस्सात् । तर्पयि तस्मै वृजिनानि
सन्तु ब्रह्मद्विषमभि तं शौचतु यौः ॥ २ ॥ किमङ्ग त्वा ब्रह्मणः सोम गोपां कि-
मङ्ग त्वाहुरभिशास्तिपां नः । किमङ्ग नः पश्यसि निष्पमानान्ब्रह्मद्विषे तर्पयि दे-
तिमस्व ॥ ३ ॥ अर्वन्तु मामुषमो जायमाना अर्वन्तु मा सिन्धवः पिन्वमानाः ।
अर्वन्तु मा पर्वतासो ध्रुवासोऽर्वन्तु मा पितरो वेवहृतौ ॥ ४ ॥ विश्वदानो सुम-
नसः स्याम पश्येम नु सूर्यमुक्षरन्तम् । तथा कन्दसुपतिर्वसना देवो ओहानोऽव-
सागमिष्ठः ॥ ५ ॥ १४ ॥ इन्द्रो नेदिष्ठमवसागमिष्ठः सरस्वती सिन्धुभिः पि-
न्वमाना । पर्जन्यो न ओषधीभिर्मोभुरग्निः सुशंसः सुहवः पितेव ॥ ६ ॥ विश्वे
देवाम आ गत शृणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि षीदत ॥ ७ ॥ यो वो देवा
घृतस्तुना हव्येन प्रतिभूषति । तं विश्व उषं गच्छथ ॥ ८ ॥ उप नः सूनवो गिरः
शृण्वन्त्वपृतस्य ये । सुमुळीका मवन्तु नः ॥ ९ ॥ विश्वे देवा अत्रावृधश्चतुर्भि-
र्हवनश्रुतः । जुपन्ता युज्यं पयः ॥ १० ॥ १५ ॥ स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गणस्त्वष्टमा-
न्मित्रो अर्यमा । इमा हव्या जुपन्त नः ॥ ११ ॥ इमं नो अग्ने अध्वरं होतर्वयु-
नशो यज । चिकित्वान्दैव्यं जनम् ॥ १२ ॥ विश्वे देवाः कृणुतेमं हव्यं मे ये अ-
न्तरिक्षे य उप षवि ष्ठ । ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसपारिमन्वर्हिषि
मादयध्वम् ॥ १३ ॥ विश्वे देवा मम शृण्वन्तु यज्ञिया उभे रोदसी अपां नपां
मन्म । मा वो वचांसि परिचक्ष्याणि वोचं सुग्नेष्विन्द्रो अन्तमा मदेम ॥ १४ ॥
ये के च उमा महिनो अहिमाया त्रिवो जाह्नवे अपां सुधस्ये । ते अस्मभ्यमिषये
विश्वमायुः क्षपं उस्मा वरिवस्यन्तु देवाः ॥ १५ ॥ अग्नीपर्जन्यावर्तुं धियं मेऽ-
स्मिन्हवे सुहवा सुष्टुतिं नः । इळामन्यो जनयद्गर्भमन्यः प्रजावतीरिष आ चक्ष-
स्मे ॥ १६ ॥ स्तीर्यो बर्हिषि समिधाने अग्नौ सूक्तेन प्रहा नमसा विवासे । अ-
स्मिन्नो अय विदये यजत्रा विश्वे देवा हविषि मादयध्वम् ॥ १७ ॥ १६ ॥

॥ ५३ ॥ १—१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६,
७, १० गायत्री । २, ५, ८ त्रिचुद्गायत्री । ८ त्रिचुदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—७, ८, १०
बहुजः । ८ गान्धारः ॥

॥ ५३ ॥ वृक्षं त्वा पथस्यते रथं न वार्जसातये । धिये पूषकयुजमहि ॥ १॥

अ० ४ । अ० ८ । व० २१] ३२२ [म० ६ । अ० ५ । वृ० ५५ ।

अभि नो नयं वसु वीरं प्रयतदाक्षिणम् । वामं गृहपतिं नय ॥ २ ॥ अदिस्सन्तं
चिदाष्टणे पूषन्दानाय चोदय । एणेरिच्छिद्वि अंदा मनः ॥ ३ ॥ वि पयो वाजं-
सातये चिमुहि वि मृधो जहि । सार्धन्तामुग्र नो धियः ॥ ४ ॥ परि तृन्धि पणी-
नामारया हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ॥ ५ ॥ १७ ॥ वि पूषन्मारया तुद
एणेरिच्छि हृदि प्रियम् । अथेमस्मभ्यं रन्धय ॥ ६ ॥ आ रिख किकिरा कृणु
पणीनां हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ॥ ७ ॥ यां पूषन्त्रह्यचोदनीमारां विम-
र्ष्याष्टणे । तया समस्य हृदयाम रिख किकिरा कृणु ॥ ८ ॥ या ते अष्टा गो-
ओपशाष्टये पशुसार्धनी । तस्यास्ते सुम्नमीमहे ॥ ९ ॥ उत नो गोषणि धियम-
ह्वसां वाजसामुत । नृवत्कृणुहि वीतर्ये ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ५४ ॥ १—१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६,
७, ८, ९ गायत्री । ३, १० निचृदगायत्री । ५ विराडगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ सं पूषन्विदूषां नय यो अञ्जेसानुशासति । य एवेदमिति ब्रवत्
॥ १ ॥ समं पूष्या गमेमहि यो मुह्यं अभिशामति । इम एवेति च ब्रवत् ॥ २ ॥
पूषश्चक्रं न रिष्यति न कोशोऽयं पश्यते । नो अयं व्यथते पविः ॥ ३ ॥ यो
अस्मै हविषाविधुष्य तं पूषापि मृष्यते । प्रथमो विन्दते वसु ॥ ४ ॥ पूषा गा अ-
न्वेतु नः पूषा रक्षतर्वतः । पूषा वाजं सनेतु नः ॥ ५ ॥ १६ ॥ पूषन्नु प्र गा इहि
यजमानस्य सुन्वतः । अस्माकं स्तुवतापुत ॥ ६ ॥ मार्किर्नेशन्मार्की रिषन्मार्की सं
शारि केवटे । अथारिष्ठापिरा गहि ॥ ७ ॥ शृण्वन्तं पूषणं वयमिर्मनष्टवेदसम् ।
ईशानं राघ ईमहे ॥ ८ ॥ पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह
स्मसि ॥ ९ ॥ परि पूषा परस्ताद्वस्तं दधातु दाक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु ॥ १० ॥ २० ॥

॥ ५५ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, २, ५, ६
गायत्री । ३, ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५५ ॥ एहि वा विमुचो नपादाष्टणे सं संचावहे । रथीर्क्षतस्य नो भव
॥ १ ॥ रथीतमं कपर्दिनमीशानं राघसो महः । राघः सखायमीमहे ॥ २ ॥ रायो
धारास्याष्टणे वसो राशिरजाय । धीवतोधीवतः सखा ॥ ३ ॥ पूषणं न्वजाभ्युषं स्तो-
त्राम वाजिनम् । स्वमुखो जार उच्यते ॥ ४ ॥ मातुर्दिधिषुमज्रं कर्मुर्जारः मृषोतु

अ० ४ । अ० ८ । व० २४] ई२३ [ग० ६ । अ० ५ । सू० ५८ ।

नः । आतेन्द्रस्य सखा मम ॥ ५ ॥ आजासः पूषणं रथे निशुम्भास्ते जनश्रियम् ।
येवं वहन्तु बिभ्रतः ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ५६ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५
गायत्री । २, ३ निचुद्गायत्री । ६ स्वराडुणिक् ॥ स्वरः—१—५ षड्जः । ६ ऋषभः ॥

॥ ५६ ॥ य एनमादिदेशति कर्ममादिति पूषणम् । न तेन देव आदिशे ॥ १ ॥
उत घा स रथीतमः सख्या सत्पतिर्युजा । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते ॥ २ ॥ उतादः
परुषे गवि सूर्यं हिंरययम् । न्यैरयमथीतमः ॥ ३ ॥ यद्य त्वां पुरुषुत प्र-
वाम दत्त मन्तुमः । तत्सु नो मन्म साधय ॥ ४ ॥ इमं च नो गुवेपणं मातर्ये सी-
पधो गणम् । आरात्पूषभसि श्रुतः ॥ ५ ॥ आते स्वस्तिमीमह आरेभ्यामुपावसुम् ।
अथा च सर्वतानये अथ सर्वतानये ॥ ६ ॥ २२ ॥

॥ ५७ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रपूषणौ देवते ॥ छन्दः—१, ६
विराड्गायत्री । २, ३ निचुद्गायत्री । ४, ५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ इन्द्रा तु पूषणा वयं सख्याय स्वस्तये । हुवेम वाजसातये ॥ १ ॥
सोममन्य उपासदन्पातवे चम्वोः सुतम् । कर्ममन्य इच्छति ॥ २ ॥ अजा अ-
न्यस्य वह्नयो हरी अन्यस्य सम्भृता । ताभ्यां वृत्राणि जिघ्नते ॥ ३ ॥ यदिन्द्रो
अनयद्रितो महीरूपो वृषन्तमः । तत्र पूषामवत्सर्वा ॥ ४ ॥ तां पूषाः सुमतिं वयं
वृषस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चा रभामहे ॥ ५ ॥ उत्पूषणं युवामहेऽभीश्रित्व
सारीथिः । मया इन्द्रं स्वस्तये ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ५८ ॥ १—४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । ३ ४
विराट् त्रिष्टुप् । २ विराड् जगती ॥ स्वरः—१, ३, ४ धैवतः । २ निषादः ॥

॥ ५८ ॥ शुक्रं ते अन्यदेजतं ते अन्यद्विषुरूपे अहनी धौर्विवासि । विश्वा हि
माया अर्वासि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह शान्तिस्तु ॥ १ ॥ अजाथः पशुपा वाजपस्त्यो
धियञ्जिन्वो भुवने विश्वे अर्पितः । अष्टौ पूषा शिथिगपुदरीवृजत्सञ्चक्षाणां भु-
वना देव ईयते ॥ २ ॥ वास्ते पूषावो अन्तः समुद्रे हिंरययीरुन्ऽरिबे चरन्ति ।

अ० ४ । अ० ८ । व० २७] ३२४ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६० ।

ताभिर्यासि दूत्यां सूर्यस्य कामेन कृतं भवं इच्छमानः ॥ ३ ॥ पूषा सुबन्धुर्दिव आ
पृथिव्या इच्छस्पतिर्मेघवा इस्मवर्चाः । यं देवासो अददुः सूर्यायै कामेन कृतं तवसं
स्ववर्चम् ॥ ४ ॥ २४ ॥

॥ ५६ ॥ १—१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ३, ४,
५ निचृद्वन्दुप् । २ विराड्वन्दुप् । ६, ७, ८ भुरिगनुष्टुप् । १० अनुष्टुप् । ८ उष्णिक् ॥
स्वरः—१—५ मध्यमः । ६, ७, ८, १० गान्धारः । ८ ऋषभः ॥

॥ ५६ ॥ प्र नु वोचा सुतेषु वा वीर्यानि यानि चक्रयुः । इतासीं वा पितरौ
देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवथो युवम् ॥ १ ॥ वलित्था महिमा वामिन्द्राग्नी पानिष्ठ आ ।
समानो वा जनिता भ्रातरा युवं यमाविहेहमातरा ॥ २ ॥ ओकिवासा सुते सचाँ
अश्वा सप्ती इवादने । इन्द्रान्वग्नी अवसेद वज्रिणा वपं देवा हवामहे ॥ ३ ॥
य इन्द्राग्नी सुतेषु वा स्तवत्तेष्वृतावृथा । जोषयाकं वदतः पञ्चहोषिणा न देवा
भसथश्चन ॥ ४ ॥ इन्द्राग्नी को अय वा देवौ मर्तेभिक्केतति । विषूचो अश्वा-
न्युयुजन ईयत एकः सान आ रथे ॥ ५ ॥ २५ ॥ इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागा-
स्वद्वतीभ्यः । द्विती शिरो द्विह्या वावद्वरस्तिशत्पदा न्यक्रमात् ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी
आ हि तन्वते नरो धन्वानि बाह्वोः । मा नो अस्मिन्महाधने परां वक्रं गविष्टु
॥ ७ ॥ इन्द्राग्नी तपन्ति माघा अर्यो अरातयः । अप द्वेषास्या कृतं युयुतं सूर्यादधि
॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी युजोरपि वसु दिव्यानि पार्थिवा । आ न इह प्र यच्छतं रथि
विश्वार्युपोषसम् ॥ ९ ॥ इन्द्राग्नी उक्थवाहसा स्तोमोभिर्हवनभृता । विश्वामिर्गो-
मिरा गतमस्य सोमस्य पीतये ॥ १० ॥ २६ ॥

॥ ६० ॥ १—१५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ३
निचृद्वन्दुप् । २ विराड्वन्दुप् । ४, ६, ७ विराड्गायत्री । ५, ८, ११ निचृद्वन्दुप् । ८,
१०, १२ गायत्री । १३ स्वराट् पङ्क्तिः । १४ निचृद्वन्दुप् । १५ विराड्वन्दुप् ॥ स्वरः—
१—३ धैवतः । ४—१२ यजुः । १३ पञ्चमः । १४, १५ गान्धारः ॥

॥ ६० ॥ अथर्वव्रतुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अरनी सङ्गरी सपर्यात् । इर-
च्छन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता ॥ १ ॥ ता योषिष्टमभि गा
इष्ट नूतमपः स्वरूपसो अग्न ऊळ्हाः । दिशः स्वरूपस इन्द्र विशा अपो गा अग्ने

अ० ४ । अ० ८ । व० ३१] ३२५ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६१ ।

धुवसे नियुत्वान् ॥ २ ॥ आ वृत्रहणा वृत्रहभिः शुष्मेरिन्द्रं यातं नमोभिरग्ने अ-
र्चाक् । युवं राधोभिरकवेमिरिन्द्राग्ने अस्मे भवतधुत्वमेभिः ॥ ३ ॥ ता हुवे ययोरिदं
पुने विश्वं पुरा कृतम् । इन्द्राग्नी न मर्धतः ॥ ४ ॥ उग्रा विघनिना मृध इन्द्राग्नी
इवामहे । ता नो मृज्जात इदशे ॥ ५ ॥ २७ ॥ हतो वृत्राण्यार्या हतो दासानि
सत्पती । हतो विश्वा अप द्विषः ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी युवामिधे मि स्तोमा अनूषत ।
पिबतं शम्भुवा सुतम् ॥ ७ ॥ या वं सन्ति पुरुषपूहो नियुतो दाशुषे नरा ।
इन्द्राग्नी ताभिरा गतम् ॥ ८ ॥ ताभिरा गच्छतं नरोपेदं सर्वनं सुतम् । इन्द्राग्नी
सोमंपीतये ॥ ९ ॥ तमीळिष्व यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजत् । कृष्णा कु-
योतिं जिह्वया ॥ १० ॥ २८ ॥ य इद्ध आविवांसति सुम्नमिन्द्रस्य मर्त्यैः । धु-
म्नाय सुतरा अपः ॥ ११ ॥ ता नो वाजवतीरिष आशून्पिपृतमर्वतः । इन्द्रमग्नि
च बोळहवे ॥ १२ ॥ उमा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उमा राधसः सह मादुयध्वै ।
उमा वाताराविषां रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥ १३ ॥ आ नो ग-
व्येभिरश्वैः सव्यैरुप गच्छतम् । सखायौ देवौ मरुताय शम्भुवेन्द्राग्नी ता इवा-
महे ॥ १४ ॥ इन्द्राग्नी मृणुतं हवं यजमानस्य सुव्रतः । वीतं हव्यान्वा गतं पिबतं
सोम्यं मधु ॥ १५ ॥ २६ ॥

॥ ६१ ॥ १—१४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य आशिः ॥ सरस्वती देवता ॥ छन्दः—१, १३
नितृजगती । २ जगती । ३ विराड्जगती । ४, ६, ११, १२ नितृद्गायत्री । ५, ६, १०
विराड्गायत्री । ७, ८ गायत्री । १४ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, १३ निषादः । ४—१२
षड्जः । १४ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ इयमददाद्रुसमृष्टाच्युतं दिवोदासं वध्रयश्वाय दाशुषे । या शश्व-
न्तमाचुत्वादावुसं पुण्यि ता ते वात्राणि तविषा सरस्वति ॥ १ ॥ इवं शुष्मेभि-
र्विसखा इवारुजत्सानुं गिरीणां तावेषेभिर्हर्मिभिः । पाशवतघ्नीमवसे सुवृक्त्रिभिः
सरस्वतीमा विवासेम धीतिभिः ॥ २ ॥ सरस्वति देवनिदो निबर्हय प्रजा विश्व-
स्य वृसयस्य मायिनः । उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो विषमेभ्यो अस्रवो बाजिनी-
वति ॥ ३ ॥ प्र यो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु ॥ ४ ॥
यस्त्वा देवि सरस्वत्युपकृते धने हिते । इन्द्रं न वृत्रतूर्ये ॥ ५ ॥ ३० ॥ त्वं देवि
सरस्वत्यवा वाजेषु बाजिनि । रदा पूषेव नः सनिम् ॥ ६ ॥ उत स्या नः सर-
स्वती घोरा हिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नी वष्टि सुष्टुतिम् ॥ ७ ॥ यस्या अनन्तो अर्धु-

अ० ५ । अ० १ । व० २] ३२६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६२ ।

तस्वेषधरिण्णुरणवः । अमरचरति रोहवत् ॥ ८ ॥ सा नो विश्वा अति द्विषः
स्वसृग्या ऋतावरी । अतमर्हैव सूर्यः ॥ ९ ॥ उत नः प्रिया प्रियासु समस्वसा
मुज्जुष्टा । सरस्वती स्तोम्या भूत् ॥ १० ॥ ३१ ॥ आपप्रुषी पार्थिवान्युरु रजो
अन्तरिक्षम् । सरस्वती निदस्पातु ॥ ११ ॥ त्रिषधस्था सप्तधातुः पञ्च जाता
वर्धयन्ती । वाजैवाजे हव्या भूत् ॥ १२ ॥ प्र या मद्भिन्ना प्रहिनासु चेकित घुम्ने-
मिरन्या अपसापपस्तमा । रथ इव बृहती विश्वने कृतोपस्तुत्या चिकितुषा सरस्वती
॥ १३ ॥ सरस्वन्याभि नो नेषि वस्यो माप स्फरीः पर्यसा मा न आ धक् । जुष-
स्व नः मुख्या वेश्या च मा त्वत्तेत्रायरणानि गन्म ॥ १४ ॥ ३२ ॥ ८ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ ६२ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अश्विनो देवते ॥ अङ्कः—१, २
भुरिक्पङ्क्ति । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६, ७, ८, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ९, ११ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३—११ धैवतः ॥

॥ ६२ ॥ स्तुपे नरा दिवो अस्य प्रसन्ताभिना हुवे जग्माणो अर्कैः । या
सद्य उसा व्युषि उमो अन्तान्युगृपतः पर्युरु वरसि ॥ १ ॥ ता यज्ञमा शुचिभि-
धक्रमाणा रथस्य भानुं हरुचु रजोभिः । पुरु वरास्पभिना मिमांतापो धन्वान्यति
याथो अजान् ॥ २ ॥ ता ह त्यद्वर्तिर्यदरध्रमुग्रत्या धिय ऊहयुः शश्वदश्वैः । मनो-
जवेमिरिषैः शयध्ये परि व्यथिर्दाष्टुषो मर्त्यस्य ॥ ३ ॥ ता नव्यमो जग्माणस्य
मन्मोष भूषतो युयुजानसेमी । शुभं पृच्छमिपमूर्जे वहन्ता होतो यक्षत्प्रत्नो अघुग्नु-
वाना ॥ ४ ॥ ता वरू इसा पुरुशाकतमा प्रत्ना नव्यसा वचसा विवासे । या
शंसते स्तुवते शम्भविष्टा बभूवतुर्गणते चित्रराती ॥ ५ ॥ १ ॥ ता भुज्युं विभि-
रुद्रथः संपुद्राक्षुग्रस्य सूनुमूहथु रजोभिः । अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजन्ता पतत्रिभिर-
र्षीसो निरुपस्थात् ॥ ६ ॥ वि जयुषा रथ्या यातमद्रिं श्रुतं हवै वृषणा वध्रिमु-
स्थाः । दशस्पन्ता शयवै पिप्यथुर्गामिति व्यवाना सुमतिं भूरण्य ॥ ७ ॥ यद्वी-
दसी प्रदिवो अस्ति भूषा ऐको देवानामुत मर्त्यत्रा । तदादित्या वसवो रुद्रिगमो
रक्षोयुजे तपुंरधं दधात ॥ ८ ॥ य ई राजानावृतुथा विदधद्रजसो मित्रो वरुणश्चि-
क्रेतत् । गम्भीराय रवसे हेतिमस्य द्रोघाय चिद्वचंस आनवाय ॥ ९ ॥ अन्तरैश्च-
क्रेस्तनयाय वर्तिर्धुमता यातं नृवता रथेन । सनुत्येन त्यजमा मर्त्यस्य वनुष्यतामपि
शीर्षा ववृक्ष ॥ १० ॥ आ परमाभिरुत मध्यमार्मिर्नियुज्यतिमवमामिर्वाक् ।
इच्छस्य चिद्वोमतो वि व्रजस्य दुरो वर्त गूणते चित्रराती ॥ ११ ॥ २ ॥

अ० ५ । अ० १ । व० ५] ३२७ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६४ ।

॥ ६३ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१ स्व-
राष्ट्रहृती । २, ४, ६, ७ पङ्क्तिः । ३, १० भुरिक् पङ्क्तिः । ८ स्वराट् पङ्क्तिः । ११ आसुरी
पङ्क्तिः । ५, ६ निचृत्तिष्टुप् ॥ स्वरः—१ मध्यमः । २, ३, ४, ६, ७, ८, १०, ११ पञ्चमः ।
५, ६ धैवतः ॥

॥ ६३ ॥ क॑त्या व॒न्गू पु॒रु॒दुता॑द्य द॒तो न स्तोमो॑ऽविद॒जम॑वान् । आ यो
अ॒र्वाङ्नास॑त्या व॒वर्ते॑ प्रे॒ष्टा ह्यसं॑धो अस्य॒ मन्म॑न् ॥ १ ॥ अ॒रं मे ग॑न्तं ह॒वना॑यामै
वृ॒णाना॑ यथा पि॒वाथो॑ अ॒न्धः । परि॑ ह॒ त्यह॑तिर्याथो रि॒षो न यत्प॑रो नान्तरस्तु-
र्यात् ॥ २ ॥ अ॒कारि॑ वाम॒न्धसो॑ वरी॒मञ्ज॑स्तारि॒ बर्हिः॑ सु॒प्राय॑णतमम् । उ॒क्तान॑हस्तो युव-
पु॒र्वव॒न्दा वां न॑क्ष॒न्तो अ॒द्र्य आ॑ञ्जन् ॥ ३ ॥ ऊ॒र्ध्वो वा॑म॒ग्निस्त्वे॒ष्वे॒ष्वस्था॑त्प्र रा॒तिरे॑ति
जु॒ष्टिनीं॑ घृ॒ताचीं॑ । प्र होत॑ गु॒र्तम॑ना उ॒ग्राणो॑ऽयु॒क्तो यो नास॑त्या ह॒वीम॑न् ॥ ४ ॥ अ॒धि श्रि॑ये
दु॒हिता॑ सूर्य॒स्य रथे॑ तस्यौ पु॒रु॒भुजा॑ श॒ताति॑म् । प्र मा॒षाभि॑र्म॒मायि॑ना भू॒तम॑त्र॒ नरा॑-
न॒तु जनि॑मन्य॒ज्ञिषा॑नाम् ॥ ५ ॥ २ ॥ यु॒वं श्री॑भिर्द॒र्शता॑मि॒राभिः॑ शु॒भ पु॒ष्टिर्ब॑हयुः
सूर्या॑याः । प्र वां वयो॑ वपु॒षेऽनु॑ प॒मन्न॑क्ष॒द्राणी॑ सु॒ष्टुता॑ धि॒ष्यया॑ वाम् ॥ ६ ॥ आ
वां वयो॑श्चा॒मो वहि॑ष्ठा अ॒भि प्रयो॑ नासत्या वह॒न्तु । प्र वां रथो॑ म॒नोज॑वा अ-
स॒र्जीपः॑ पु॒क्ष इ॒षिथो॑ अनु॒ पूर्वीः॑ ॥ ७ ॥ पु॒रु हि॑ वां पु॒रु॒भुजा॑ दे॒व्यां धे॑नु॒न इ॒षं पि॑-
न्व॒तम॑स॒काम् । स्तु॒तश्च॑ वां मा॒ध्वी सु॒ष्टुति॑श्च॒ रसा॑श्च॒ ये वाम॑न् रा॒तिम॑गमन् ॥ ८ ॥
उ॒त मे॑ ऋ॒ज्रे पु॒रय॑स्य र॒घी सु॒र्म॒ळहे॑ श॒तं पे॑रु॒के च॑ प॒क्षा । शो॒ढो दा॑द्वि॒रणि॑नः स्म-
दि॒पी॒न्दश॑ व॒शासो॑ अ॒भिषा॑च॒ ऋ॒ष्वान् ॥ ९ ॥ सं वां श॒ता ना॑सत्या स॒हस्रा॑श्वा॒नां
पु॒रु॒प॒न्था गि॑रे दा॒त् । भ॒रद्वा॑जाय वी॒र नू॒ गि॑रे दा॒क्षता॑ र॒क्षांसि॑ पु॒रु॒दंस॑सा स्युः
॥ १० ॥ आ वां सु॒म्ने वरि॑म॒न्त्सुरि॑भिः॒ व्याम् ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ६४ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, २, ६
विराट्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४ निचृत्तिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६ धैवतः ।
५ पञ्चमः ॥

॥ ६४ ॥ उ॒दु भि॒य उप॑मो रोच॒माना॑ अ॒ग्यु॒रपां॑ नो॒र्मयो॑ रु॒शन्तः॑ । कृ॒णोति॑
वि॒श्वो सु॑प॒था सु॑गान्यभू॒व व॒स्वी द॑क्षि॒णा म॒घोनी॑ ॥ १ ॥ भ॒द्रा द॑ह॒न्त उ॒र्विया॑ वि
आ॒स्यु॒त्ते शो॑चि॒र्भान॑वो द्याम॒प॒तन् । आ॒वि॒र्वचः॑ कृ॒णु॒षे शु॒म्भमा॑नोषो दे॒वि रो॑च॒मा-
ना॑ म॒होमिः॑ ॥ २ ॥ वह॑न्ति सी॒मरु॑णा॒मो रु॑श॒न्तो गा॑वः सु॒मगा॑मु॒र्विया॑ प्र॒थाना॑म् ।
अ॒पे॒जते॑ शू॒रो अ॒स्ते॒व श॒त्रु॒न्वाध॑न्ते त॒मो अ॒जि॒रो न॑ षो॒ळहा॑ ॥ ३ ॥ सु॒गोत॑ ते सु॒-

अ० ५ । अ० १ । व० ७] ३२८ [म० ६ । अ० ६ । ख० ६६ ।

पथा पर्तिस्ववाते अपस्तरसि स्वभानो । सा न आ बह पृथुयामश्वे रयि दिवो
दुहितरिषयधै ॥ ४ ॥ सा बह योचभिरवातोषो बरं वहसि जोपमनु । त्वं दिवो
दुहितर्या ह देवी पूर्वभूतो मंहना दर्शता भूः ॥ ५ ॥ उते वयधितमतेरपसभररच
वे पितुमाजो व्युष्टौ । अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ६५ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक्
पङ्क्तिः । ५ विराट्पङ्क्तिः । २, ३ विराट्त्रिष्टुप् । ४, ६ निचृत्विष्टुप् ॥ स्वराः—१, ५
पञ्चमः । २, ३, ४, ६ चैवतः ॥

॥ ६५ ॥ एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः जितीरुष्यन्ती मानुषीरजीगः ।
या भानुना रुशता राम्यास्वहायि तिरस्तमसश्चिदकून् ॥ १ ॥ वि तद्यपुररुण-
युगिभरधैरिचित्रं मान्युपसश्चन्द्ररयाः । अग्रं गृहस्य बृहतो नयन्तीर्वि ता वाचन्ते
तप ऊर्म्योयाः ॥ २ ॥ अग्रे वाजमिपमूर्जे वहन्तीर्नि दाशुषे उपमो मर्त्याय । म-
घोनीर्वीरवत्पत्यमाना अग्रे धाव विधते रत्नमथ ॥ ३ ॥ इदा हि वो विधते रत्न-
मस्तीदा वीराय दाशुषे उपासः । इदा विप्राय जग्ते यदुक्था नि प्य मावन्ते व-
हथा पुरा चिन् ॥ ४ ॥ इदा हि त उषो अद्रिमानो गोत्रा गगामाङ्गिरसो गुणन्ति ।
व्यर्केण विमिदुर्ब्रह्मणा च सत्या नृणाममघदेवहृतिः ॥ ५ ॥ उच्छा दिवो दुहितः
प्रतनघषो मरदाजवादिधते मघोनि । सुवीरं रयि गृणते रीरीशुरुगायमधि घेहि भवो
नः ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ६६ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ मकतो देवताः ॥ छन्दः—१, ६, ११
निचृत्विष्टुप् । २, ५ विराट्त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत्पङ्क्तिः । ६, ७, १० भुरिक्पङ्क्तिः ।
८ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१, २, ५, ६, ११ चैवतः । ३, ४, ६, ७, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ६६ ॥ वपुर्नु तबिकितुषे चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम् । मर्तेष्व-
न्यरोहते पीपाय सकृच्छुकं दुदुहे पृश्निरुषः ॥ १ ॥ ये अग्नयो न शोशुचामिधाना
द्विर्यन्निर्मरुतो वावृधन्त । अरेणवो हिरण्यवास एषा साकं नृम्योः पौर्योमिथ
भूवन् ॥ २ ॥ रुद्रस्य ये मीळहुषः सन्ति पुत्रा वारचो नु दाष्टुविर्मर्यै । विदे रिमाता
महो मही वा सेतृभिः सुधेः मर्ममाधात् ॥ ३ ॥ न य ईषन्ते जनुयोऽग्न न्वन्तः स-
न्तोऽध्यानि पुजानाः । निर्वेदुर्गुणवोऽनु जोऽमनु क्रिया तन्वमुद्रमाधाः ॥ ४ ॥ मधु

अ० ५ । अ० १ । व० १०] ३२६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

न येषु दोहसे बिदया आ नाम धृष्णु मारुतं दधानाः । न ये स्तौना अयासो
महा नू चित्सुदानुरव यासदुग्रान् ॥ ५ ॥ ७ ॥ त इदुग्राः शर्वसा धृष्णुवैष्णा
उभे युजन्त रोदसी सुमेके । अधस्मेषु रोदसी स्वशोचिरामवत्सु तस्थो न रोकः
॥ ६ ॥ अनेनो वो मरुतो यामो अस्वनश्चिच्छमज्जत्यरथीः । अनवसो अन-
भीशू रजस्तूर्वि रोदसी पथ्या याति सार्धन् ॥ ७ ॥ नास्य वृता न तरुता
न्वस्ति मरुतो यमवथ वाजसातो । तोके वा गोषु तनये यमप्सु स व्रजं दर्ता पार्ये
अध षोः ॥ ८ ॥ प्र चित्रमर्कं गृणते तुगय मारुताय स्वतवसे मरध्वम् । ये स-
होसि सहसा सहन्ते रेजते अमे पृथिवी मत्वेभ्यः ॥ ९ ॥ त्विषीमन्तो अध्वर-
स्येव दिष्टुतृपुष्यवसो जुहोऽनामे । अर्चत्रयो धुनेयो न वीरा भ्राजज्जमानो म-
रुतो अधृष्टाः ॥ १० ॥ तं वृधन्तं मारुतं भ्राजहृष्टि रुद्रस्य सुनुं हवसा विवासे ।
दिवः शर्घीय शुचयो मनीषा गिरयो नाप उग्रा अस्पृधन् ॥ ११ ॥ ८ ॥

॥ ६७ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१,
१ स्वराद् पङ्क्तिः । २, १० भुरिक्पङ्क्तिः । ३, ७, ८, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ।
६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६, १० पञ्चमः । ३—८, ११ धैवतः ॥

॥ ६७ ॥ विश्वेषां वः सतां ष्येष्टतमा गीर्मिमित्रावरुणा वावृधध्वै । सं
या रश्मेव यमतुर्धमिष्टा द्वा जना असमा बाहुभिः स्वैः ॥ १ ॥ इयं मन्त्रा प्र स्तु-
षीते मनीषोष प्रिया नमसा बर्हिरब्ध । यन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं छर्दिर्यदा व-
रुध्वै सुदान् ॥ २ ॥ आ यातं मित्रावरुणा सुशम्युष प्रिया नमसा ब्रूयमाना ।
सं यावन्तः स्थो अपसेव जनाञ्छुधीयतश्चिद्यतथो महित्वा ॥ ३ ॥ अश्वा न या
वाजिना पुतवन्ध आता यदुर्ममदिर्भरध्वै । प्र या महि महान्ता जार्यमाना घोरा
मर्तीय रिपवे नि दीधिः ॥ ४ ॥ विश्वे यदा मंहना मन्दमानाः स्रत्रं देवासो अ-
दधुः सजोषाः । परि यद्भूयो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अदग्वासो अमूराः
॥ ५ ॥ ६ ॥ ता हि स्रत्रं धारयेथे अनु चन्दहेथे सानुसुपमार्दिव घोः । हृहो न-
चत्र उत विश्वदैवो भूमिमातान्घ्ना धासिनायोः ॥ ६ ॥ ता विम्रं धैथे जठरं पूषध्या
आ यत्स्र सभृतयः पूषन्ति । न सृष्यन्ते युवतयोऽजाता वि यत्पयो विश्वजि-
न्वा मरन्ते ॥ ७ ॥ ता जिह्वया सदमेदं सुमेधा आ यदा सत्यो अगतिर्भूतेभूत् ।
तदा महिरव धृताभावस्तु युवं वाशुषे वि चयिष्टमंहः ॥ ८ ॥ प्र यदा मित्रावरु-
णा स्पर्धन्मिषा धाम युवर्धिता मिनन्ति । न ये देवाम ओहसा न मर्ता अयङ्क-

अ० ५ । अ० १ । व० १३] ३३० [म० ६ । अ० ६ । सू० ६६ ।

साचो अप्यो न पुत्राः ॥ ६ ॥ वि यदाचं कीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के विधि-
विदो मनानाः । आह्वो अवाम संत्यान्युक्था नकिंवेवेर्मर्यतथो महित्वा ॥ १० ॥
अवोरिस्था वां छर्दिषो अमिष्टौ युवोर्मिश्रावरुणावस्कंधोयु । अनु यदाचं स्फुरा-
नृजिप्यं ध्रुणुं यद्रणे वृषणं युनजन् ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ ६८ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ४,
११ त्रिष्टुप् । ६ निचृत्त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ७, ८ स्वरान्दपङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः । ६,
१० निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ४, ६, ११ धैवतः । २, ३, ५, ७, ८ पञ्चमः । ६, १०
निषादः ॥

॥ ६८ ॥ श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः सजोषा मनुष्वद्वृक्षर्षिषो यजध्वं । आ य
इन्द्रावरुणाविषे अय महे सुम्नार्य मह आवर्तेत् ॥ १ ॥ ता हि श्रेष्ठा देवताता
तुजा शराणां शर्विष्ठा ता हि भूतम् । मघोनां मर्दिष्ठा तुविशुष्यं ऋतेन वृषतुरा
सर्वसेना ॥ २ ॥ ता गृणीहि नमस्येभिः श्रुपैः सुम्नेभिरिन्द्रावरुणा चक्राना ।
वर्ज्जैणान्यः शर्वसा हन्ति वृत्रं सिषक्कयन्तो वृजनेषु विप्रः ॥ ३ ॥ ग्नाश्च यक्ष-
रक्ष बावुधन्त विश्वे देवासो नरा स्वगूताः । प्रभ्यं इन्द्रावरुणा महित्वा धीथ
शुषिबि भूतपूर्वा ॥ ४ ॥ स इत्सुदानुः स्ववां ऋतावेन्द्रा यो वां वरुण दाशति
स्मन् । इषा स द्विषस्तेरदास्त्रान्वमेवयि रयिवनेश्च जनान् ॥ ५ ॥ ११ ॥ यं
युवं दारवध्वराय देवा रयिं घन्थो वसुमन्तं पुरुक्षुम् । अस्मे स इन्द्रावरुणावपि
स्यात्प्र यो भनक्ति वनुषामशस्तीः ॥ ६ ॥ उत नः सुत्राप्रो देवगोपाः सुरिभ्यं
इन्द्रावरुणा रयिः स्यात् । येषां शुस्मः पृतनासु साह्वान्प्र सघो पुम्ना तिरते
ततुरिः ॥ ७ ॥ नू न इन्द्रावरुणा गृणाना पृङ्गं रयिं सौभ्रवसायं देवा । इत्यागृ-
णन्तो महिनस्य शर्थोऽथो न नावा दुर्गिता तरेम ॥ ८ ॥ प्र सम्राजं वृष्टे मन्म
नु प्रियमर्चं देवाय वरुणाय अग्रथः । अयं य उर्वी महिना महिमतः कृत्वा वि-
भ्रात्यजरो न शोचिषा ॥ ९ ॥ इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मघं
भृतवता । युवो रघो अघ्नरे देववीतये प्रति स्वसंरमुषं याति पीतये ॥ १० ॥ इ-
न्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृष्णा वृषेयाम् । इदं वामन्धः । परिषिक्त-
प्रस्मे आसद्यास्मिन्वर्हिषि मादयथाम् ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ ६९ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ३,

अ० ५ । अ० १ । व० १५] ३३१ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७१ ।

६, ७ निचृत्विष्टुप् । २, ४, ८ त्रिष्टुप् । ५ आह्म्युष्णिक् ॥ स्वरः—१—४, ६—८ घेवतः ।
५ ऋषभः ॥

॥ ६६ ॥ सं वां कर्मणा समिधा हिंनोमीन्द्राविष्णु अपसस्पोरे अस्य । जु-
पेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पथिभिः पारयन्ता ॥ १ ॥ या विश्वासां जनि-
तारा मतीनामिन्द्राविष्णु कलशा सोमधाना । प्र वां गिरः शस्यमाना अबन्तु
प्र स्तोमासो गीयमानासो अर्कैः ॥ २ ॥ इन्द्राविष्णु मदपती मदानामा सोमं यातं
द्रविणो दधाना । सं वामज्जन्वकुर्मिर्मतीनां सं स्तोमासः शस्वमानास उक्थैः ॥ ३ ॥
आ वामन्वासो अमिमतिषा इन्द्राविष्णु सधमादौ बहन्तु । जुपेथां विश्वा हवना
मतीनामुष ब्रह्माणि शृणुतं गिरो मे ॥ ४ ॥ इन्द्राविष्णु तत्पनयाय्वं वां सोमस्य
मदं उरु चक्रमाये । अकुण्ठमन्तरिक्षं वरीयोऽमथतं जीवसे नो रजांसि ॥ ५ ॥
इन्द्राविष्णु इतिषा वाधुधानाग्राहाना नमसा रातहव्या । घृतासुती द्रविणं धत्त-
मस्मे समुद्रः रथः कलशः सोमधानः ॥ ६ ॥ इन्द्राविष्णु पिबतं मध्वो अस्य सो-
मस्य दद्या जठरं पृषेथाम् । आ वामन्वांसि मदिराययमक्षुष ब्रह्माणि शृणुतं हव
मे ॥ ७ ॥ उमा जिग्ययुर्न परा जयेये न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च
विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ ७० ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१, ५
निचृजगती । २, ३, ४, ६ जगती ॥ निषादः रश्मः ॥

॥ ३ ॥ घृतवती भुवनानामभिभ्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुधै सुपेशसा । द्यावा-
पृथिवी वरुणस्य धर्मेणा विष्कर्मिते अजरे भरिरेतसा ॥ १ ॥ असंभन्ती भूरि-
धारे पयस्वती घृतं दुहाते सुकृते सुचित्रते । राजन्ती अस्य भुवनस्य रोदसी अस्मे
रेतः सिञ्चतं यन्मनुहितम् ॥ २ ॥ यो वामृजत्रे क्रमणाय रोदसी मतीं वदाश
धिषणे स साधति । प्र मज्जामिर्जायते धर्मेणस्परि युवोः सिक्ता विष्णुर्ब्रह्माणि सव्रता
॥ ३ ॥ घृतेन द्यावापृथिवी अमीवृते घृतभियां घृतपृचां घृतावृधा । उर्वी पृथ्वी होतृव्यै
पुरोहिते ते इदिप्रा ईळते सुस्नमिष्ट्ये ॥ ४ ॥ मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षतां
मधुक्षुता मधुक्षुये मधुव्रते । दधाने यज्ञं द्रविणं च वेवता महि भवो वाजमस्मे
सुवीर्यम् ॥ ५ ॥ ऊर्जं नो यौधे पृथिवी च पिन्वतां पिता माता विश्वविदां मुदंसमा ।
संग्रये रोदसी विश्वशम्भुवा सनि वाजं रयिमस्मे समिन्वताम् ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ७१ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१ जगती ।

अ० ५ । अ० १ । व० १७] ३३२ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७३ ।

२, ३ निचृज्जगती । ४ त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः—१—३ निषादः । ४—६ धैवतः ॥

॥ ७१ ॥ उदु ष्य देवः सविता हिरण्यया ब्राह्म अयंस्तु सर्वनाय सुक्रतुः ।
घृतेन पाणी अभि प्रुष्णुते मखो युवां सुदक्षो रजसो विधर्मणि ॥ १ ॥ देवस्य
वयं सवितुः सपीमनि श्रेष्ठे स्याम वसुनश्च वावने । यो विश्वस्य विपदो यश्चतुष्प-
दो निवेशने प्रसवे चासि भूमनः ॥ २ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्टं शिवेर्मि-
रथ परि पाहि नो गर्भम् । हिरण्यजिह्वः सविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अवशा-
स ईशत ॥ ३ ॥ उदु ष्य देवः सविता दमूना हिरण्यपाणिः प्रतिदोषमस्यात् ।
अयोहनुर्यजतो मन्द्रजिह्वा वा शुषे सुवति भूरि वामम् ॥ ४ ॥ उदु अयो उपव-
क्तेव ब्राह्म हिरण्यया सविता सुप्रतीका । त्रिवो रोहस्यरुहत्पृथिव्या अररीमस्तुत-
यत्कश्चिदभ्वम् ॥ ५ ॥ वाममथ सवितर्वाममु खो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः ।
वामस्य हि वयस्य देव भूरैरया धिया वाममाजः स्याम ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ ७२ ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रासोमौ देवते ॥ छन्दः—१
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५ विराट्त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ इन्द्रासोमा महि तदो महित्वं युवं महानि प्रथमानि चक्रयुः । युवं सूर्य
विविदथुयुवं स्वर्विश्वा तमांस्यहतं निदध ॥ १ ॥ इन्द्रासोमा वामयथ उवा समुस्सूर्य
नयथो ज्योतिषा सह । उप यां स्कम्भयुः स्कम्भनेनाप्रयतं पृथिवीं मातरं वि ॥ २ ॥
इन्द्रासोमावहिमपः परिष्ठां हयो वृत्रमनु वां यारमन्यत । प्रार्थस्यैरयतं नदीनामा
समुद्राणि पप्रथुः पुरुषि ॥ ३ ॥ इन्द्रासोमा एकमामास्त्रन्तर्नि गवामिदधधुर्वृषणा-
सु । जगुभयुरनपिनदमासु कशाचित्रासु जगतीष्वन्तः ॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा युवमस्म
तरुमपत्यसाचं श्रुत्यै रराये । युवं शुष्मं नर्यं चर्षेद्विभ्यः स विभ्यधुः पृतनाषा-
हस्रमा ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ ७३ ॥ १—३ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१, २
त्रिष्टुप् । ३ विराट्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ यो अद्रिमित्रयमजा अतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् । द्वि-
र्बर्हमा प्राधर्मसत्पिता न आ रोदसी वृषमो रोरवीति ॥ १ ॥ जनाय चिष ईवत
उ लोकं बृहस्पतिर्देवहूतौ चकार । धनवृत्राणि वि पुरो दर्दरीति जयञ्जवृत्रमि-

अ० ५ । अ० १ । व० १६] ३३३ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७५ ।

त्राग्न्युत्सु साहन् ॥ २ ॥ बृहस्पतिः समजयद्वर्षानि महो ब्रजान् गोमतो देव एषः ।
अपः सिषासन्त्स्वः प्रतीतो बृहस्पतिर्हन्यमित्रमर्कैः ॥ ३ ॥ १७ ॥

॥ ७४ ॥ १—४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ सोमारुद्रौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ४
त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७४ ॥ सोमारुद्रा धारयैथामसुर्यैः प्रवामिष्टयोऽमश्नुवन्तु । दमेदमे सम
रत्ना दधाना शं नो भूतं छिपदेशं चतुर्षादे ॥ १ ॥ सोमारुद्रा वि बृहत् विषूनी-
ममीवा या नो मयमाविवेश । आरे बाधेथां निश्च्येति पराचैरस्मे भद्रा सौश्रवसानि
सन्तु ॥ २ ॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषुमेपजानि धत्तम् । अवं स्वतं युञ्ज-
तं यज्ञो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् ॥ ३ ॥ तिग्मायुधौ तिग्महेता सुशेवौ
सोमारुद्राविह सु मृळतं नः । प्रनो ह्यञ्जतं वरुणस्व पाशाद्गोपायतं नः समनस्यमो-
ना ॥ ४ ॥ १८ ॥

॥ ७५ ॥ १—१६ पायुभरद्वाज ऋषिः ॥ देवताः—१ धर्मः । १ धनुः । ३ ज्या । ४
आर्त्ता । ५ इषुधिः । ६ सारथिः । ६ रश्मयः । ७ अश्वाः । ८ रथः । ९ रथगोपाः । १०
लिङ्गोक्ताः । ११, १२, १५, १६ इषवः । १३ प्रतोदः । १४ हस्तघ्नः । १७—१९ लिङ्गोक्ता
सङ्ग्रामाशिपः (१७ युञ्जभूमिर्ब्रह्मणस्पतिरदितिश्च । १८ कषचस्रोमवहणाः । १९ देवा
ग्रहा च) ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ७, ८, ९, ११, १४, १८ त्रिष्टुप् ।
६ जगती । १० विराड् जगती । १२, १६ विराडनुष्टुप् । १५ निचृदनुष्टुप् । १६ अनु-
ष्टुप् । १३ स्वराहृष्णिक् । १७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५, ७, ८, ९, ११, १४, १८ धैवतः ।
६, १० निषादः । १२, १५, १६, १६ गान्धारः । १३ ऋषभः । १७ पञ्चमः ॥

॥ ७५ ॥ जीमूतस्येव भवति प्रतीकं षड्भीं याति समदामुपस्थे । अनावि-
दथा तन्वा जय त्वं स त्वा बर्मेणो मदिमा पिपर्तु ॥ १ ॥ धन्वना गा धन्वनाजि जयेम
धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कुणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम
॥ २ ॥ वृक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिषस्वजाना । योषेव शि-
क्रे वितताधि धन्वज्या इयं समने प्रारयन्ती ॥ ३ ॥ ते आचरन्ती समनेव
योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अप शत्रून्विध्यतां संविदाने आर्त्ता इमे विष्कु-
रन्ती अमित्रान् ॥ ४ ॥ बहूनां पिता बहुरस्य पुत्राधिवा कुणोति समनावगत्य ।

अ० ५ । अ० १ । व० २२] ३३४ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७५ ।

इषुभिः सहकाः पृतनास्य सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसृतः ॥ ५ ॥ १६ ॥ रथे
तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः । अमीशूनां महिमानं पना-
यत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ॥ ६ ॥ तीव्रान्धोषान्कुण्वते वृषपाणयोऽश्वा
रथेभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रूरनपश्यन्तः
॥ ७ ॥ रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रापुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथमुप शमं
संदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः ॥ ८ ॥ स्वादुपंसदः पितरौ वयोधाः कृच्छ्रेभितः
शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला अमृधाः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः
॥ ९ ॥ ब्राह्मणासुः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा । पृषा नः
पातु दुरिताहंतावृधो रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत ॥ १० ॥ २० ॥ सुपर्ण वस्ते
मुगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसृता । यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति
तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन् ॥ ११ ॥ अजीति परि बृहद्भि नोऽस्मा मवतु नस्तनूः ।
सोमो अर्धि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥ १२ ॥ आ जह्वन्ति सान्वेषां ज-
घनां उप जिघ्रते । अश्वाजनि प्रचेतमोऽश्वान्तमस्तु चोदय ॥ १३ ॥ अहिंरिव
भोगैः पर्येति बाहुं ज्यया हेति परिबाधमानः । हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्या-
न्युमान्पुमांसं परि पातु विश्वतः ॥ १४ ॥ आलाक्षा या रुक्शीर्ण्यथो यस्या अयो
मुखम् । इदं पर्जन्यरेतस इष्वे देव्यं बृहन्नमः ॥ १५ ॥ २१ ॥ अवसृष्टा परो पत
शरव्ये ब्रह्मसंशिते । गच्छामित्रान्प्र पयस्व मामीषां कं चनोच्छिषः ॥ १६ ॥ यत्र
बाह्याः सम्यतन्ति कुमारा विशिखा इव । तत्रा नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म य-
च्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु ॥ १७ ॥ मर्माणि ते वर्मणा द्वादयामि सोमस्त्वा
राजामृतेनानु वस्ताम् । उरोर्वीरियो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु
॥ १८ ॥ यो नः स्वो अरणो यश्च निष्टयो जिघांसति । देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु
ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ॥ १९ ॥ २२ ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ सप्तमं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ मन्त्रः—१—१८ एकादशाक्षरपा-
दैस्त्रिपदा विराड्गायत्री । १६—२५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१८ षड्जः । १६—२५
धैवतः ॥

॥ १ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । दूरे-
दृशं गृहपतिमथर्घुम् ॥ १ ॥ तमग्निमस्ते वसवो गृण्वन्त्सुप्रतिचक्ष्मवर्मे कुतश्चित् ।
दक्षारण्यो यो दम आस नित्यः ॥ २ ॥ प्रेक्षां अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया
सुर्म्या यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ॥ ३ ॥ प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो
वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त घुमन्तः । यत्रा नरः समासते सुजाताः ॥ ४ ॥
दा नो अग्ने धिया रयिं सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम् । न यं यात्रा तरति या
तुमावान् ॥ ५ ॥ २३ ॥ उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्द्विष्मती घृता-
ची । उप स्वनमरमतिर्वसुयुः ॥ ६ ॥ विश्वा अग्नेऽर्ष दहारातीर्येभिस्तपोभिरदेहो
जरूथम् । प्र निस्वरं चातयस्वामीवाम् ॥ ७ ॥ आ यस्ते अग्न इधते अनीकं व-
सिष्ठ शुक्र दीदिवः पार्वक । उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ॥ ८ ॥ वि ये ते
अग्ने भेजिरे अनीकं मर्ता नरः पित्र्यासः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः
॥ ९ ॥ इमे नरो वृषहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि संन्तु मा याः । ये मे धियं प-
नयन्त प्रशस्ताम् ॥ १० ॥ २४ ॥ मा शूने अग्ने नि षदाम नृणां माशेषसोऽवी-
रता परि त्वा । प्रजावतीषु दुर्यासु दुर्य ॥ ११ ॥ यमश्ची नित्यमुपयाति यज्ञं
प्रजावन्तं स्वपत्यं चयं नः । स्वजन्मना शेषसा वावृधानम् ॥ १२ ॥ पाहि नो अग्ने
रक्षसो अजुष्टात्पाहि धूर्तररुषो अघ्रायोः । त्वा युजा पृतनार्यैरभि प्याम् ॥ १३ ॥
सेवन्ति नो दीवस्त्वन्यान्यत्र वाजी तनयो वीळपाणिः । सहस्रपाथा अक्षरा समेति
॥ १४ ॥ सेवन्ति नो वसुधामनो निपाति समेद्वारमंस उरुष्यात् । सुजातासः परि

अ० ५ । अ० २ । व० २] ३३६ [म० ७ । अ० १ । वृ० २ ।

चरन्ति वीराः ॥ १५ ॥ २५ ॥ अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समि-
विन्धे हविर्मान् । परि यमेत्यध्वरेषु होता ॥ १६ ॥ त्वे अग्न आहवनानि भूरी-
शानाम् आ जुहुयाम नित्या । ऊमा कृण्वन्तो बहू मियेधे ॥ १७ ॥ हवो अग्ने
वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ । प्रति न ई सुरमीधि व्यन्तु ॥ १८ ॥
मा नो अग्ने वीरते परा दा दुर्वाससेऽमेतये मा नो अस्यै । मा नः क्षुधे मा रक्षसं
आतावो मा नो दमे मा वन आ जुहुर्याः ॥ १९ ॥ नू मे ब्रह्माण्यम् उच्छशाधि
त्वं देव मघवद्भ्यः सुषूदः । रातो स्यामोभयाम् आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ २० ॥ २६ ॥ त्वमग्ने सुहवो रणवसन्तस्मृतीति सूनो सहसो दिदीहि । मा
त्वे सत्ता तनये नित्य आ धृक्मा वीरो अस्मभ्यो वि दासीत् ॥ २१ ॥ मा नो
अग्ने दुर्भृतये सचैषु देवेर्देवग्निषु प्र वोचः । मा ते अस्मान् दुर्भृतयो भूमाधिदेवस्य
सूनो सहसो नशन्त ॥ २२ ॥ स मतो अग्ने स्वनीक रेवानमर्त्ये य आजुहोति ह-
व्यम् । स देवता वसुवर्नि दधाति यं सुरिर्यी पुच्छमान एति ॥ २३ ॥ महो नो
अग्ने सुवितस्य विद्वान्यि सुरिभ्य आ वहा बहन्तम् । येन वयं सहसावग्मदेमा-
विचिताम् आयुषा सुवीराः ॥ २४ ॥ नू मे ब्रह्माण्यम् उच्छशाधि त्वं देव मघवद्भ्यः
सुषूदः । रातो स्यामोभयाम् आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ २५ ॥ २७ ॥ १॥

॥ २ ॥ १—११ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आप्रं देवता ॥ छन्दः—१, ६ विराट्त्रिष्टुप् ।
२, ४ त्रिष्टुप् । ३, ६, ७, ८, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६—११
धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ २ ॥ जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य शोचा बृहद्यज्ञतं धूममृण्वन् । उप स्पृश
दिव्यं सानु स्तूपः सं रश्मिर्मिस्ततनः सूर्यस्य ॥ १ ॥ नराशंसस्य महिमानमेषा-
ह्वरं स्तोषाम यज्ञतस्य यज्ञैः । ये मुक्तवः शुचयो धियन्धाः स्वदन्ति देवा उभ-
यानि हव्या ॥ २ ॥ इत्येन्ये वो अमुरं सुदक्षमन्तर्दूतं रोदसी सत्यवाचम् । मनु-
ष्वदग्निं मनुना समिधं समध्वराय सहमिन्महेम ॥ ३ ॥ सपर्यवो मरमाद्या अभिहु
प्र वृञ्जते नमसा बर्हिर्गनौ । आजुह्वाना घृतपृष्ठं पृषदध्वर्यवो हविषां मर्जयन्ध्वम्
॥ ४ ॥ स्वाध्यावेति दुरो देवयन्तोऽर्शभयू रणयुर्वेवताता । पूर्वी शिशुं न मातरा
सिद्धाद्ये सद्युग्रो न समनेषुञ्जन् ॥ ५ ॥ १ ॥ इत बोधयो दिव्ये मही न उषा-
सानका सुदुर्ध्व धेनुः । बर्हिपदा पुरदूते मघोनी आ यज्ञिये सुविताव भवेताम्
॥ ६ ॥ विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु काक मन्त्रे वा जातवेदसा यजन्त्ये । ऊर्ध्वं नो

अ० ५ । अ० २ । व० ५] ३३७ [म० ७ । अ० १ । सू० ४ ।

अध्वरं कृतं हवेषु ता देवेषु वनयो वार्याणि ॥ ७ ॥ आ भारती भारतीभिः
मजोषा इळा देवैर्मनुष्यैर्भिरग्निः । सरस्वती सारस्वतेभिर्गवाक् तिस्रो देवीर्वह्निरेदं
सदन्तु ॥ ८ ॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि राणः स्यस्व । यतो वीरः क-
र्मण्यः सुदक्षो युक्रावा जायते देवकामः ॥ ९ ॥ वनस्पतेऽव मजोषं देवानग्नि-
हविः शमिता सदयात । मेदु होता मन्यन्ते यजानि यथा देवानां जनिमानि वेद
॥ १० ॥ आ याङ्मने समिधातो अग्निहिन्नेण देवैः सग्यं तुर्गभिः । वृद्धिं आ-
स्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ३ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, १० चिराद्विष्टुप् ।
४, ६, ७, ८ निचृत्विष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् । २ स्वरान्द पङ्क्तिः । ३ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
४—१० धैवतः । २, ३ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ अग्निं वो देवग्निरितिः मजोषा यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम् । यो
मर्त्येषु निधुविर्हतावा तपुमथा वृनामः पञ्चकः ॥ १ ॥ प्रोथुदश्यो न यवसेऽवि-
ष्यन्त्यदा महः संवरेणादयमथात । आदस्य वातो अनु वाति शोचिन्ध स्म ते ब्र-
जंनं कृष्णमस्ति ॥ २ ॥ उद्यम्य ते नवज्ञानस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्यजगं इधानाः ।
अच्छा ग्रामरूपो धूम एति सं दूतो अग्न इयमे हि देवान् ॥ ३ ॥ वि यस्य ते
पृथिव्यां पाजो अश्रेतुषु यदक्षा समवृक्त जम्भैः । सेतव मृदा प्रमितिष्ट एति यवं
न दस्य जुह्वा विवेक्षि ॥ ४ ॥ तमिहोषा तमपमि यावष्टुष्टान्नमर्त्यं न मर्जयन्त नरः ।
निशिशाना अतिथिमस्य योनीं दीदाय शोचिन्ध नम्य वृष्णः ॥ ५ ॥ ३ ॥ भूमन्त्रे
स्वनीक प्रतीकिं वि यद्वक्तो न रोचत उशके । दिवो न ते नन्यतुरेति शुष्मश्चि-
त्रो न सूरः प्रीतिं चक्षि भानुम् ॥ ६ ॥ यथा नुः स्वाहाग्नये दा शेष परीळभिर्घृ-
तवज्जिश्च इव्यैः । तेभिर्नो अग्ने कर्मितमहोभिः ज्ञानं पुभिर्गयसीभिर्नि पादि ॥ ७ ॥
षा वा ते सन्ति दाशुषे कृष्ट्या गिरी वा याजिर्भुवन्निष्ठ याः । तामि-ः मनो सहसो
नि पादि स्मत्सुरीर्ज्जितृज तवेदः ॥ ८ ॥ नियन्तेव स्वधितिः शुचिर्गन्धसा कृपा
तन्वाश्रोचमानः । आ यो मात्रोरुशन्त्यो जनिष्ठ देवयज्याय मवतुं पाकः ॥ ९ ॥
एता नो अग्ने सौमगा दितीक्ष्यि कृतं मुचेनस वतम । विश्वा स्तोतुमसां पृणते
च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ७ भुरिक्
४३

अ० ५ । अ० २ । व० ७] ३३८ [म० ७ । अ० १ । सू० ५ ।

पङ्क्तिः । ६ स्वराट् पङ्क्तिः । ८, ९ पङ्क्तिः । २, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । १० विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६—६ पञ्चमः । २, ५, १० धैवतः ॥

॥ ४ ॥ प्र चः शुक्राय धामवे भरध्वं हृद्यं मुक्तिं ज्ञानये संपूतम् । यो दै-
व्यानि मानुषा जनुष्यन्तर्विश्वानि विचिन्त जिगाति ॥ १ ॥ स गुत्सो अग्निस्त-
रूणभिदस्तु यतो बर्हिष्ठो अजनिष्ठ मातुः । सं यो वना युवते शुचिदभूरि
चिदज्ञा समिदत्ति सयः ॥ २ ॥ अस्य देवस्य मंसयनीकिं यं मर्तासः इयंतं जगुभे ।
नि यो गृध्रं पौरुषेयीमुवोचं दुरोकमग्निशयवे शुशोच ॥ ३ ॥ अयं कविरकविषु
धचेता मर्तेभ्यग्निमृता नि धायि । स मा नो अत्र जुहुरः सहस्वः सदा त्वे मुम-
नसः स्याम ॥ ४ ॥ आ यो योनिं देवकृतं मसाट् क्रत्वा ह्यग्निमृतां अतारीत् ।
तमोषधीश्च वनिनश्च गर्भं भूमिश्च त्रिषधायमं विमर्ति ॥ ५ ॥ ५ ॥ ईशो ह्यग्नि-
मृतास्य भूरीशो रायः सुवीर्यस्य दातोः । मा त्वा नृयं सहसावज्जीरा मा-
पसवः परि वदाम मादुवः ॥ ६ ॥ परिषद्यं हारणाय रेकणो नित्यस्य रायः पतयः
स्याम । न शेषो अग्ने अन्यजानमस्त्यचेतानस्य मा पथो वि दुवः ॥ ७ ॥ नहि
ब्रमायारणः सुशेवोऽन्योदर्यो मनमा मन्तवा उ । अघां चिदोक्तः पुनरित्स पत्या
नो वाज्यधीषाळनु नव्यः ॥ ८ ॥ त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वष्ट्र नः सहसाव-
ज्जघ्यात् । सं त्वा ध्वस्मन्वदम्येतु पाथः सं रयिः स्पृहाययः सहस्री ॥ ९ ॥ एता
नो अग्ने सौभगा दिदीक्षुषि क्रतुं मुचेतसं वतेम । विश्वां स्तोतृभ्यो वृणते च
सन्तु ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ १—९ यस्मिन् ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ इन्द्रः—१, ४ विराट् त्रि-
ष्टुप् । २, ३, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ७ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ८, ९
धैवतः । ५—७ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ प्राग्नये तवसे मरध्वं गिरं दिवो अरुतये पृथिव्याः । यो विश्वेषाम-
मृतानामुपस्थे वैश्वानरो बाहूध जागृवाङ्किः ॥ १ ॥ पृष्टो दिवि धारयग्निः पृथि-
व्यां नेता सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम् । स मानुषीभि विगो वि माति वैश्वा-
नरो बाहूधानो वरेण ॥ २ ॥ त्वद्भिया विश आयन्नभिक्कीरसमना जहतीमोज-
नानि । वैश्वानर पुरे शोशुचानः पुरो यदने दुरयन्नदीदेः ॥ ३ ॥ तव त्रिधातुं
पृथिवी उत पौर्वैश्वानर व्रतमग्ने सचन्त । त्वं प्रासा रोदसी आ तंतन्याजसेण
शोचिषा शोशुचानः ॥ ४ ॥ त्वमग्ने हरितो वावशान्ना गिरः सचन्ते धुनया

अ० ४ । अ० २ । व० १०] ३३६ [म० ७ । अ० १ । सू० ७ ।

पुताचीः । पतिं कृष्टीनां रथ्यै रथीणां वैश्वानरपुषसां केतुमहाम् ॥ ५ ॥ ७ ॥
 त्व असुर्यो वसतो न्यएवन्क्रतुं हि ते मित्रमहो जुषन्त । त्व दस्युरोकेसो अग्न आज
 उरु ज्योतिर्जनयन्न रयाय ॥ ६ ॥ स जायमानः परमे व्योमन्नागुर्न पाथः परि
 पामि स्यः । त्वं भुवना जनयन्ममि क्रन्नपन्थाय जातवेदो दशस्यन् ॥ ७ ॥ ता-
 मग्ने अग्ने इषमेरयस्व वैश्वानर शुमतीं जातवेदः । यया राधः पिन्वसि विश्व-
 वार पृथु श्रवो वाशुपे मर्त्याय ॥ ८ ॥ ते नो अग्ने पृथ्वं द्यः पुरुक्षं रयिं नि वाजं
 श्रुत्य युवस्व । वैश्वानर महि नः शर्म यच्च रुद्रेभिरन्नेवसुभिः सजोषाः ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ६ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृन्विष्टुप् ।
 ६ विराट् त्रिष्टुप् । ७ निस्तृप्तिः । ३, ७ भुक्तिः पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४—६ ध्रुवतः ।
 २, ३, ७ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ प्र सन्नाजो अनुग्रस्य प्रशस्ति पुंसः कृष्टीनामनुमथस्य । इन्द्रस्येव
 प्र तवसंस्कृतानि वन्दे दारुं वन्दमानो विवस्मि ॥ १ ॥ कविं केतुं धासि भानु-
 मर्देर्दिवन्ति शं राज्यं रोदस्योः । पुनरस्व गीभिरा विवासेऽनेत्रनानि पुर्व्य
 मुहानि ॥ २ ॥ न्यक्तून्मयिनो मृधवाचः पृथीरश्रद्धां अत्रुधां अयज्ञान् । मप्र ता-
 न्दस्युरभिर्विवाय पूर्वश्रकारापरं अयज्यन् ॥ ३ ॥ सो अयार्चने तमामि मदन्ती
 प्राचीरश्चकार नृतमः शचीभिः । तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीषेऽनानतं दमयन्तं
 पृतन्यन् ॥ ४ ॥ सो वेष्टोऽर्नमयवृधस्तेर्यो अयपेन्निरुषसश्चकार । स निरुध्या
 नहुषो यद्वो अग्निर्विशश्चक्रे बलिद्वतः सहोभिः ॥ ५ ॥ यस्य शर्मसुप विश्वे ज-
 मास एवैस्स्थुः सुमतिं भिचमाणाः । वैश्वानरो वरमा रोदस्योराग्निः संसाद
 पित्रोरुपस्थम् ॥ ६ ॥ आ देवो ददे बुध्न्यावसूनि वैश्वानर उदिता सूर्यस्य ।
 आ संपुद्रादवरादा परस्मादाग्निर्देदे दिव आ पृथिव्याः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्नि-देवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । ४, ५, ६
 निचृन्विष्टुप् । २ भुक्तिः पङ्क्तिः । ७ स्वरट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६ ध्रुवतः । २, ७
 पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ प्र वो देवं विस्सहमानमग्निमश्वं न वाजिनं हिषे नमोभिः । भवर्ह
 नो दुतो अश्वरस्य विद्वान्तमनो देवेषु निर्विदं मिनष्टुः ॥ १ ॥ आ य अग्ने पृथिव्या
 अत्रु स्तो मन्द्रो देवानां मरुषं जुषाणः । आ सानु शुर्वनेदयन्पृथिव्या जम्ब्यै

अ० ५ । अ० २ । व० १२] ३४० [म० ७ । अ० १ । सू० ६ ।

भिर्विशेषांशुशुवनानि । २ ॥ प्राचीनो यज्ञः सुधिं हि बर्हिः प्रीणीते अग्निरी-
लितो न हाता । आ मातरा विश्वारि हृष्टानो यतो यविष्ठ जज्ञिषे सुशेवः ॥ ३ ॥
सद्यो अश्वरे रथिरं जनन् सानुपासो विचैः सो य एषाम् । विशामधायि विशप-
तिर्दुर्गेणेऽग्निर्भद्रो मधुवचा अन्तर्वा ॥ ४ ॥ असादि वृत्तो वहिराजगन्वानग्निर्ब्रह्मा
नृपदेने विधत्ता । द्यौश्च य पृथिवी वानुधाते आ ये होता यजति विश्ववारम्
॥ ५ ॥ एते घुम्नेभिर्विश्वमार्तिगन्तु मन्त्रं ये वारं नयी अतवन् । म ये विशस्ति-
रन्त श्रोपमाणा आ ये मे अम्य दीधिवन्तस्य ॥ ६ ॥ नू न्वामग्न ईमहे वसिष्ठा
ईशानं सूनो सहस्रो वसूनाम् । इषं स्तोतृभ्यो मधवेदय आनदधुयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ७ स्वराट् पङ्क्तिः । ५
निचृत्विष्टुप् । २, ३, ४, ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७ पञ्चमः । २—६ धैवतः ॥

॥ ८ ॥ इन्धे राजा मधुर्यो नमोभिर्वस्य प्रतीकपाहुतं वृत्तेन । नरो हन्धेभि-
रीकते मवाध आग्निरग्र उपनाशोचि ॥ १ ॥ अयमु प्य सुमहो अवेदि होता
भद्रो मनुषो गृहो अग्निः । वि भा अरुः मयज्ञानः पृथिव्यां कृष्णपविरोपधी-
भिर्ववत्ते ॥ २ ॥ कया नो अमे हि वरः सुकृत्ति क मु न्वधामृणवः सस्यमानः ।
कदा मवेप पतयः सुदध रायो वन्तारो दृष्टस्य सुधोः ॥ ३ ॥ प्रमासमग्निर्भ-
रत्तस्य अम्ये वि यन्तुर्गो न रोचते बृहदाः । अभि यः परं पतेनासु तस्थो गुतानो
दैव्यो अतिथिः शुशोच ॥ ४ ॥ अमभित्वे अ हवेनानि भूरि भुवो विश्वेभिः
समता अनीकिः । स्तुतध्विदग्ने भृगिवपे गृणानः मयं वेवस्व तन्वै सुजात ॥ ५ ॥
इदं वचं शतमाः समहस्यमुदन्नये जनिपीठ दिवर्हाः । शं यन्स्तोतृभ्य आपये
मवानि घुमदीधिवचनं रक्षोहा ॥ ६ ॥ नू न्वामग्न ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहस्रो
वसूनाम् । इषं स्तोतृभ्यो मधवेदय आनदधुयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ ८ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । ४, ५ निचृ-
त्विष्टुप् । २, ३ मुक्ति पङ्क्तिः । ६ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ५ धैवतः । २, ३, ६
अमः ॥

॥ ९ ॥ अबोधि जार उपमापस्थाद्वोता मन्द्रः कवितमः पावकः । दधाति
स्तुभ्यस्य जन्तोर्द्वया वेवेषु द्राविणं सुकृत्सु ॥ १ ॥ स सुकृतयो वि दुरः प-

अ० ५ । अ० २ । व० १४] ३४१ [म० ७ । अ० १ । सू० ११ ।

णीनां पुत्रानो अकं पुरुभोजसं नः । होता मन्द्रो विशां दमूनाभिरस्ममो ददृशे रा-
म्याणाम् ॥ २ ॥ अमूरः कविरदिति विवम्यान्मुसंमन्मित्रो अतिथिः शिवो नः ।
चित्रभानुरुपसो भात्यश्रेषां गर्भः प्रम्वः आ विवेश ॥ ३ ॥ ईळेन्यो वो मनुषो
युगेषु समनगा अशुचज्जातवेदाः । सुमन्दरा भानुना यो विभाति प्रति गावः
समिधानं बुधत ॥ ४ ॥ अग्ने ग्राहि दून्येमा रिपय्यो देवां अच्छा ब्रह्मकृता
गणेन । मरस्वतीं मरुतो अश्विनापो यच्चि देवावन्तधेयाय विश्वान् ॥ ५ ॥
त्वामग्ने समिधानो यमिष्टो जरुथं हन्यदि राये पुरन्धिम् । पुरुणीथा जातवेदो
जरस्व यूयं पात स्वप्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ १० ॥ १—५ यमिष्ट ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ३ निचृन्त्रिष्टुप् ।
४, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १० ॥ उपो न जारः पृथु पाजो अथेदधिद्युद्दीद्यच्छोशुचानः । वृषा हरिः
शुचिग माति भामा धियो दिन्वान उशनर्गजगः ॥ १ ॥ स्वर्णे वस्तोरुषमाम-
रोचि यज्ञं तन्वाना उशिजो न मन्म । अग्निर्जन्मानि देव आ वि विान्द्रवहुतो
देवयावा वनिष्टः ॥ २ ॥ अच्छा गिरो मनयो देवयन्तोर्गिनि यन्ति द्रविणं भि-
क्षमाणाः । सुमन्दरा सुप्रतीकं स्वर्चं हव्यवाहमरुति मानुषाणाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रो
नो अग्ने वसुभिः सजोषो रुद्रं रुद्रेभिग वेदा वृन्तम् । आदिन्येभिर्गदिति वि-
श्वजन्त्यां बृहन्पतिमृक्वभिर्विश्वारम् ॥ ४ ॥ मन्द्र होताः मुग्निजो यविष्टमग्नि विश
ईळेन्यो अश्वरेषु । स हि क्षपायां अमवद्रयीषामनेन्द्रो दूतो यजथाय देवान् ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ११ ॥ १—५ यमिष्ट ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ४
भुरिक्पङ्क्तिः । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृन्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, पञ्चमः । ३, ५
धैवतः ॥

॥ ११ ॥ महीं अस्यध्वरस्य प्रकेतो न ऋते त्वदमृता मादयन्ते । आ विश्वे-
भिः सग्यं ग्राहि देवैर्यग्ने होता प्रथमः सदेह ॥ १ ॥ त्वामीळते अजिरं दूत्या-
य इविष्मन्तः सदमिन्मानुषासः । यस्य देवैरामदो बृहिरग्नेऽहान्यस्मै मुदिना
भवन्ति ॥ २ ॥ त्रिष्टिदङ्गोः प्र धिक्त्तुर्वसुनि त्वे अन्तर्दशुणे मर्त्याय । मनु-
ष्वदग्न इह यच्चि देवान्मवा नो दूतो अभिशस्तिपावा ॥ ३ ॥ अग्निरीशे बृह-
तो अध्वरस्याग्निर्विश्वस्य इविषः कृतस्य । क्रतुं हस्य वसवो जुषन्ताथा देवा

अ० ५ । अ० २ । व० १८] ३४२ [म० ७ । अ० १ । सू० १५ ।

दधिरे हव्यवाहम् ॥४॥ आग्नें वह हविरद्याय देवानिन्द्रज्येष्ठाम इह मादयन्ताम् ।
इमं युञ्जं दिवि देवेषु धेहि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १२ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रिराट् त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २ ध्रैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ अगन्म मा नमन्ता यविष्ठं यो दीदायु सर्भिदुः स्वेदुरोणे । चि-
त्रमानुं रोदमी अन्तरुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम् ॥ १ ॥ स पृह्वा विश्वा दु-
रितानि माह्वानग्निः पृथे दप आ जातवेदाः । स नो रक्षिपहुग्नितादवद्यादस्मा-
न्गृणत उत नो मुषोनः ॥ २ ॥ त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभि-
र्बसिष्ठाः । त्वे वसु सुपणनानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १५ ॥

॥ १३ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, २ स्वराट् पङ्क्तिः ।
३ मुरिक् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ प्राग्र्ये विश्वशुचं धियन्धेऽमुरध्ने मन्म धीति भगध्वम् । भेरं ह-
वितं बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीताम् ॥ १ ॥ त्वमग्ने शोचिषा शो-
शुचान आ रोदमी अपृणा जायमानः । त्वं देवा अभिरास्तेमृञ्चो वैश्वानर
जातवेदो मतिता ॥ २ ॥ जानो यदग्ने हवना व्यस्यः शून्न गोपा इयः परि-
जमा । वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द मन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १६ ॥

॥ १४ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ निचृदृदती । २ नि-
चृत्तिष्टुप् । ३ त्रिराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ मध्यमः २, ३ ध्रैवतः ॥

॥ १४ ॥ समिधा जातवेदसे देवाय देवहूतिभिः । हविर्भिः शुक्रशोचिषे न-
मस्विनो वयं दाशेमाग्नये ॥ १ ॥ वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम सुष्टु-
ती यजत्र । वयं घृतेनाध्वरस्य होतव्यं देव हविषा मद्रशोचे ॥ २ ॥ आ नो दे-
वेभिरुप देवहूतिमग्ने ग्राहि वर्षत्कृति जुषाणः । तुभ्यं देवाय दाशतः स्वाम यूयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १७ ॥

॥ १५ ॥ १—१५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, १०, १२, १५
त्रिराट् गायत्री । २, ४, ५, ६, ८, १३ गायत्री । ८ निचृदृदगी । ११, १५ आर्क्युष्टिष्टुप् ॥
स्वरः—१—१०, १२, १३, १४ पङ्क्तिः । ११, १५ ऋषभा ॥

अ० ५ । अ० २ । व० २२ । ३४३ [म० ७ । अ० १ । सू० १६ ।

॥ १५ ॥ उग्रस्रग्ध्रं मील्लहृषं आस्यं जुहुता हविः । यो नो नेदिष्ठमाय्वम् ॥ १ ॥ यः पञ्च चर्षणीरभि निष्पमाद् दमेदमे । कविर्गृहपतिर्धुवा ॥ २ ॥ स नो वेदो अमात्यमग्नो रक्षतु विश्वतः । उताऽगान्धान्वहेमः ॥ ३ ॥ नवं तु स्तोममग्नये दिवः श्येनार्थं जीजनम् । वस्यः कविदुनार्ति नः ॥ ४ ॥ स्पर्धा यस्य श्रियो दृशे रविर्गोर्गर्वतो यथा । अग्रे यज्ञस्य शोचतः ॥ ५ ॥ १८ ॥ सेमां धनु वपेदकृतिमग्निर्जुपत नो गिरः । यजिष्ठा हव्यषाहनः ॥ ६ ॥ नि त्वा नक्ष्य विश्वते धुमन्तं देव धीमहि । सुवीरमग्न आहुत ॥ ७ ॥ क्षपे वस्रश्च दीदिहि स्वृग्नयस्वया ययम् । सुवीरस्त्वनेस्पृष्टः ॥ ८ ॥ उप त्वा सातये नरो विप्रामो यन्ति धीतिभिः । उपाक्षरा सदस्त्रिणी ॥ ९ ॥ अग्नी रक्षांसि मेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पाषाक इक्ष्यः ॥ १० ॥ १९ ॥ स न्ये सधांभ्या भर्ग्यानिः सहसो यदो । भर्गश्च दातु वार्यम् ॥ ११ ॥ त्वमग्ने वीरव्यशो देवश्च मयि । भर्गः । दिर्तिश्च दाति वार्यम् ॥ १२ ॥ अग्रे रक्षा णो अहमः । प्रति षम देव रीपतः । तर्पिष्ठैरजरो दह ॥ १३ ॥ अथा मही न आयम्यता धृष्टो नृपीतये । पूर्ववा शतभुजिः ॥ १४ ॥ त्वं नः प्राह्वहेमो दोषविस्तग्वायुतः । दिवा नक्तमदाम्यः ॥ १५ ॥ २० ॥

॥ १६ ॥ १—१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ म्वराडनुष्टुप् । ४ निचदनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् । ११ भुगिगनुष्टुप् । २ भुगिबृहती । ३ निचदबृहती । ४, ९, १० पृथ्वी । ६, ८, १२ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ७, ११ गान्धारः । २, ३, ४, ९, १० मध्यमः । ६, ८, १२ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ एना वो अग्निं नमसोजो नपातमा हुवे । प्रियं चेतिष्ठमग्निं स्वध्वरं विश्वस्य द्रुतममृतम् ॥ १ ॥ स योजने अरुषा विश्वभोजमा स द्रुद्रवत्स्वाहुतः । सुब्रह्मा युज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम् ॥ २ ॥ उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मील्लहृषः । उज्जुमासो अरुषासो दिविस्पृष्टः समग्निमिन्धते नरः ॥ ३ ॥ तं त्वा द्रुतं कृणुमहे यशस्तनं देवा आ वीतये वह । विश्वा सूनो सहसो मर्तभोजना रासु तद्यत्वेमह ॥ ४ ॥ त्वमग्ने गृहपतिस्त्वं होता नो अश्वरे । त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यज्ञि वैषि च वार्यम् ॥ ५ ॥ कुधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वंहि रत्नधा असि । आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं मुशंसो यश्च दक्षते ॥ ६ ॥ २१ ॥ त्वे भर्गने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्त्रारो ये पध्वानो जनानामूर्वान्दयन्तु गोनाम् ॥ ७ ॥ येषामिळा वृतहस्ता दुरोण्य औ अपि शता निषीदति ।

अ० ५ । अ० २ । व० २४] ३४४ [म० ७ । अ० २ । सू० १८ ।

तांस्त्रायस्व सहस्य मुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत् ॥ ८ ॥ स मुन्द्रया च जि-
ह्वया वह्निगुसा विदष्टरः । अग्ने रयि मघवेद्वयो न आ वह हव्यदाति च सुदय ॥ ९ ॥
ये राधाँणि ददुत्यश्वा मघा कामेन श्रवसो महः । ताँ अहेसः पिपृहि पूर्वभिष्टुं
शतं पुमिर्यविष्ठ ॥ १० ॥ देवा वो द्रविणोदाः पूर्णा विवष्ट्यासिचम । उवा
सिअध्वमुप वा पृणध्वमादिदो देव ओहते ॥ ११ ॥ तं होताग्मध्वस्य प्रचेतमं
षड्देवा अकृण्वत । दधाति स्तनं विष्टे सुवार्यमग्निर्जनाय दाशुषे ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ १७ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्नि देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ७ आच्युः
णिक् । २ साम्नी त्रिष्टुप् । ५ साम्नी पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१, ३, ४, ६, ७ ऋषभः ।
२ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ अग्ने भव सुप्रमिथा समिद्ध उत वह्निर्विश्या वि स्तुणीताम् ॥ १ ॥
उत द्वार उशनीवि श्रयन्तामुत देवा उशन आ वेहेह ॥ २ ॥ अग्ने वीह हविषा
यवि देवान्स्ववरा कृणुहि ज्ञानवदः ॥ ३ ॥ स्ववरा कर्मणि ज्ञानवेवा यच्चदेवाँ
अमृतान्प्रियं च ॥ ४ ॥ वंस्व विश्वा वर्याणि प्रचेतः सत्या भवन्वृशिपो नो
अय ॥ ५ ॥ त्वामु ते दधिरे ह-यवाहे देवामो अग्ने उर्ज आ नपांम् ॥ ६ ॥ ते
ते देवाय दाशतः स्याम मुहो नो रग्ना वि दध इयानः ॥ ७ ॥ २३ । १ ॥

॥ १८ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—२१ इन्द्रः । २२—२५ सुवास पञ्चवसस्य
दानस्तुनिदेवता ॥ छन्दः—१, १७, २१ पङ्क्तिः । २, ४, १२, २२ मुक्वि पङ्क्तिः । ८, १३,
१४ स्वराट् पङ्क्तिः । ३, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ६, ११, १६, १६, २० त्रिष्टुप् । ६,
१, १५, १८, २३, २४, २५ त्रिष्टुप् ॥ स्वराः—१, २, ४, ८, १—१४, १७, २१, २२
पञ्चमः । ३, ५—७, ९—११, १५, १६, १८, १६, २०, २३, २४, २५ धैवतः ॥

॥ १८ ॥ त्वे ह यत्पितरश्चित्र इन्द्र विश्वा वामा जगिनागे अमन्वन । त्वं
गावः सुदुषास्त्वे श्वास्त्वे वसुं देवगते वनिष्ठः ॥ १ ॥ राजेव हि जनिमिः क्षे-
प्येवावृष्टमिमि विदुःकविः मनु । पिशा गिरो मघवन्नोभिरश्वैस्स्वागतः शिशिहि
राये अस्मान् । २ ॥ इमा उ न्वा पस्पृशानामो अत्र मुन्द्रा गिरो देवयन्तीरुप
स्थुः । अवावी ते पृथ्या राय एतु स्याम ते सुमताविन्द्र शर्मन् ॥ ३ ॥ धेनुं
न त्वा सुयवेसे दुदुच्छ्रुप ब्रह्माणि ससृजे वनिष्ठः । त्वामिन्मे गोपति विश्व

स० ५ । अ० २ । व० २८] ३४५ [म० ७ । अ० २ । सू० १८ ।

आहा न इन्द्रः सुमतिं गन्त्वच्छ ॥ ४ ॥ अर्णीसि चित्पप्रथाना सुदाम इन्द्रो गा-
धान्यकृणोत्सुपारा । शर्धन्तं शिम्पुमुच्यथस्य नव्यः शापं सिन्धूनामकृणोदशस्तीः
॥ ५ ॥ २४ ॥ पुरोळा इत्तुर्वशो यक्षुरासीद्राये मत्स्यामो निशिता अपीव । श्रु-
ष्टिचक्रभृगवो द्रुष्टवक्ष सखा सखायमरद्विषूचोः ॥ ६ ॥ आ पक्यासो भलानसो
मनन्तालिनासो विषाणिनः शिवासः । आ योऽनयत्सधमा आर्यस्य गव्या तत्सु-
भ्यो अजगन्पुषा नृन् ॥ ७ ॥ दुराध्योऽर्दिति खेवयन्तोऽचेतमो वि जगृध्रे
परुष्णीम् । मृहविन्यक्पृथिवीं पत्यमानः पशुष्कविशयश्चायमानः ॥ ८ ॥ इयुर्ग-
न न्यर्थं परुष्णीमाशुश्चनेदभिषित्वं जगाम । सुदाम इन्द्रः सुतुकां अमित्रानगन्ध-
यन्मानुषे वध्रिवाचः ॥ ९ ॥ इयुर्गात्रो न यवसादगोपा यथाकृतमभि मित्रं चिता-
सः । पृश्निगावः पृश्निनिप्रेषितासः श्रुष्टिं चक्रुर्नियुतो रन्त्यथ ॥ १० ॥ २५ ॥
एकं च यो विशतिं च श्रवस्या वैकर्ण्योर्जनात्राजा न्यस्तः । दस्मो न सद्यश्चि शि-
शाति बर्हिः शूरः सर्गमकृणोदिन्द्र एषाम् ॥ ११ ॥ अथ श्रुतं कवचं वृद्धमप्सुनु
द्रुष्टुं नि वृणान्वज्रबाहुः । वृणाना अत्र सखायं सख्यं त्वायन्तो ये अमदन्वनु त्वा
॥ १२ ॥ वि सद्यो विश्वा दृष्टितान्येषामिन्द्रः पुरः सहमा सम ददः । ध्यानवस्य
तत्सवे गये भाजेषम पूरुं विदये मृधवाचम् ॥ १३ ॥ नि गव्यवोऽनवो द्रुष्टवश्च
षष्टिः शता सुषुपुः षट् सहस्रा । षष्टिर्वीरामो अथि षट् देवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्या
कृतानि ॥ १४ ॥ इन्द्रैते तत्सवो वेविषाणा आपो न मुष्टा अधवन्त नीचीः ।
दुर्मित्रासः मकलविन्मिमाना जह्रुर्विश्वानि मोजेना सुदासे ॥ १५ ॥ २६ ॥ अर्धं
वीरस्य श्रुतपामेनिन्द्रं परा शर्धन्तं नुनदे अभि क्षाम् । इन्द्रो मय्यु मय्युभ्यो मिमाय
भेजे पथो वर्तनि पत्यमानः ॥ १६ ॥ आध्रणे चित्तद्वेकं चकार मित्रं चित्पत्वेना
जघान । अव अक्षीर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः प्रायच्छद्विश्वा मोजेना सुदासे ॥ १७ ॥
शश्वन्तो हि शत्रवो राग्धुष्टे भेदस्य चित्छर्धतो विन्द्र रन्धिम् । मर्ता एनः स्तुवतो
यः कृणोति तिग्मं तस्मिन्नि जहि वज्रमिन्द्र ॥ १८ ॥ आवदिन्द्रं यमुना तत्सवश्च
प्रात्रे भेदं सर्वताता मुषायत् । अजासश्च शिग्रवो यक्षवक्ष वलि शीर्षाणि जभ्रु-
रश्व्यानि ॥ १९ ॥ न त इन्द्र सुमतयो न रायः सञ्चक्षे पूर्वा उषसो न नूनाः ।
देवकं चिन्मान्यमानं जघन्थाव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् ॥ २० ॥ २७ ॥ प्र ये
गृहादममदुस्त्वाया पराशरः शतयातुर्वसिष्ठः । न ते भोजस्य सख्यं मृकृन्ताधा सु-
रिभ्यः सुदिना व्युच्छान् ॥ २१ ॥ इन्द्रसुर्वेचकतः शस्ते योद्धा रथा बधूयन्ता सु-
दमसः । अर्हण्ये पैजवनस्य दानं होतैव सद्य पर्येषि रेमन् ॥ २२ ॥ चत्वारो मा

अ० ५ । अ० २ । व० ३०] ३४६ [म० ७ । अ० २ । सू० १९ ।

पैजवनस्य दानाः स्मर्हिष्ठयः कृशनिनो निरेके । अजासो मा पृथिविष्ठाः सुदास-
स्तोकं तोकाय अर्वसे वहन्ति ॥ २३ ॥ यस्य अत्रो रोदसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णे शीर्ष्णे
विषमाजा विभक्ता । समेदिन्द्रं न स्रवतो गृणन्ति नि युध्यामधिमाशशाभीके ॥ २४ ॥
इमं नरो मरुतः सश्चतानु दिवोदासं न पितरं सुदासः । अविष्टना पैजवनस्य कर्त
दूयाशं स्रवमजरं कुवोयु ॥ २५ ॥ २८ ॥

॥ १६ ॥ १—११ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ त्रिष्टुप् । ३, ६
निचृत्त्रिष्टुप् । ७, ६, १० विराट् त्रिष्टुप् । २ निचृत्पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः । ८, ११ भुरिक्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ६, ७, ८, १० ध्रुवतः । २, ४, ८, ११ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ यत्तिग्ममृद्धो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्चयावयति प्र विश्वाः ।
यः शश्वतो अदाशुषो गयस्व प्रयन्तामि सुप्रितगाय वेदः ॥ १ ॥ त्वं ह त्यादि-
न्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समये । दामं यच्छृणु कुषवं न्यस्मा अरन्धय
आर्जुनेयाय शिचन् ॥ २ ॥ त्वं धृणो धृणता गीतहव्यं प्रावो विश्वामिरुतिभिः
सुदासम् । प्र पौरुकुत्सिं त्रसदस्युमावः चेत्रमाता वृषहत्येषु पूरुम् ॥ ३ ॥ त्वं
नृभिर्नृमणो देवर्वातो भूरीणि वृत्रा हव्यश्च हंसि । त्वं नि दस्युं चुमुर्णि धुर्नि चा-
स्वापयां दमीर्तये सहन्तु ॥ ४ ॥ तव र्यान्नानि वज्रहस्त तानि नव यन्पुगे न-
वति च सद्यः । निवेशने शततमाविवेधीरहन च वृत्रं नमुचिपुताहन् ॥ ५ ॥ २६ ॥
सन्ता ता ते इन्द्र भोजनानि शतहव्याय दाशुषं सुदासं । वृष्णे ते हरी वृषणा
युनज्जि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम् ॥ ६ ॥ मा ते अस्यां सहसावन्परिष्ठा-
वघाय भूम हरिवः पगदै । प्रायस्व नाश्वकेभिर्वरुधेस्तव प्रियासः सुरिषु स्याम
॥ ७ ॥ प्रियाम इत्तं मघवन्नभिष्टो नरो मदप शम्भे मखयः । नि त्वशं नि याद्वं
शिशिद्यतिथिग्वाय शंस्यं कर्म्यन् ॥ ८ ॥ मद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टो नरः शं-
सन्त्युक्थशाम उक्था । ये ते हवेभिर्वि पयिर्दाशन्नस्मान्वृणीन् युज्याय तस्मै
॥ ९ ॥ एते स्तोमा नरा नृनम तुभ्यस्पृष्टो ददतो मघानि । तेषामिन्द्र वृत्र-
हर्त्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् ॥ १० ॥ नू इन्द्र शूर स्तवमान
कृती ब्रह्मजुतस्तन्वा वावृषस्व । उप नो वाजान्मिमीक्षुः स्तीन्युयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ११ ॥ ३० ॥ २ ॥

अ० ५ । अ० ३ । व० ३] ३४७ [म० ७ । अ० २ । सू० २१ ।

॥ २० ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वराट् पङ्क्तिः ।
७ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ४, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५ विराट्त्रिष्टुप् । ६, ८, ९ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ७ पञ्चमः । २—६, ८, ९, १० धैवतः ॥

॥ २० ॥ उग्रो जज्ञे वीर्याय स्वधावाञ्चक्रिरणो नर्यो यत्करिष्यन् । जग्मि-
र्युवा नृषदैनमवोभिस्त्राता त इन्द्र एनमो महश्चित् ॥ १ ॥ इन्ता वृत्रमिन्द्रः शशु-
वानः प्रावीक्षु वीरो जगितारमनी । कर्ता सुदामे अह वा उ लोकं दाता वसु सु-
हुरा दाशुषे भूत् ॥ २ ॥ युध्मो अनवा खलुकृन्ममहा शरः सत्रापाह जुनुषेमषा-
लहः । व्याम इन्द्रः पुननाः स्वोजा अथा विश्वे शत्रूयन्तं जघान ॥ ३ ॥ उभे
चिदिन्द्र रोदसी महित्वा पप्रार्थ तविषीमिस्तुविष्मः । नि वज्रमिन्द्रो हरिधान्मि-
मिलन्ममन्धमा मदेषु वा उद्योच ॥ ४ ॥ वृषा जजान वृषणं रणाय तमु चिन्मा-
री नर्य समुव । प्र यः सैनानीरध नृभ्यो अस्तीनः सत्वा गवेर्षणः स धृष्णुः
॥ ५ ॥ १ ॥ नृ चिन्म अप्रते जनो न रेष्मन्मनो वो अस्य योग्माविवासात् ।
यज्ञेय इन्द्रे दधते दुर्वांसि क्षयन्म राय अतपा ऋतेजाः ॥ ६ ॥ यदिन्द्र पूर्वो
अपराय शिक्तमयज्ज्यायान्कनीयमो देष्णम् । अमृत इत्पर्यासीत वरमा चित्र
चित्र्य मरा गयि नः ॥ ७ ॥ यस्त इन्द्र प्रियो जनो ददाशदसभिरेके अद्रिवः
सत्वा ते । त्रयं ते अस्यां मुवर्ता चर्निष्टाः स्याम वरुथे अघ्नतो नृपीता ॥ ८ ॥
एष स्तोमो अचिक्रदृषा त उत स्तामुर्मधवन्नक्रपिष्ट । गयस्कामो जगितारं त
आगन्वमङ्ग शक्र वस्य आ शक्रो नः ॥ ९ ॥ म न इन्द्र त्वयताया इषे धास्मना
च ये मघवानो जुनन्ति । वस्यो पु ते जग्निरे अस्तु शक्तिर्युयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ १० ॥ २ ॥

॥ २१ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६, ८, ९ विराट्
त्रिष्टुप् । २, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ७ भुरिक्पङ्क्तिः । ४, ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
२, ६, ८, ९, १० धैवतः । ३, ४, ५, ७ पञ्चमः ॥

॥ २१ ॥ असावि देवं गोऋजीकमन्थो न्यग्मिभिन्द्रो जुनुषेमुवोच । बोधा-
मसि त्वा हर्यश्च यज्ञेर्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु ॥ १ ॥ प्र येन्ति यज्ञं विप-
र्यन्ति वहिः सोममादो विदथे दुधवाचः । न्यु भ्रियन्ते यशसो गुमादा दूरउण्डो
वृषणो नृपाचः ॥ २ ॥ त्वमिन्द्र सवितवा अपस्कः परिष्ठिता अहिना शर पूर्वीः ।
त्वदायके रथ्योऽन धेना रेजन्ते विश्वा कृत्रिमाणि भीषा ॥ ३ ॥ भीमो विवेषा-

अ० ५ । अ० ३ । व० ७] ३४८ [म० ७ । अ० २ । सू० २३ ।

युधेमिरेषामपांसि विश्वा नर्याणि विद्वान् । इन्द्रः पुरो जहृषाणो वि दूधोद्वि-
बज्जहस्तो महिना जघान ॥ ४ ॥ न यातव इन्द्र जजुवुनो न वन्दना शविष्ठवेद्यामिः ।
स शर्धदर्यो विषुणस्य जन्तोर्मा शिश्रदेवा अपि गुह्यतं नः ॥ ५ ॥ ३ ॥ अभि
कृत्वेन्द्र भूरध उमन्न ते विव्यह्महिमानं रजांसि । स्वेना हि वृत्रं शवसा जघन्य
न शत्रुन्ते विविदद्युधा ते ॥ ६ ॥ देवाश्चित्ते असुर्याय पूर्वेषु छत्राय ममिरे
सहांसि । इन्द्रो मघानि दयते विषद्येन्द्रं वाजस्य जोहुवन्त माता ॥ ७ ॥ कीरि-
श्चिद्वि त्वामवसे जुहावेशानमिन्द्र सौमगस्य भूरः । अवी बभूथ शतमृते अस्मे
अमिलत्तुस्त्वावतो वरूता ॥ ८ ॥ सस्वायस्त इन्द्र विश्वह स्याम नमोवृधासो
महिना तैरुत्र । वन्वन्तु स्या तेऽवसा समीकेऽमीतिमर्यो वनुषां शवांसि ॥ ९ ॥ स
न इन्द्र त्वयताया इषे धास्मना च ये मघवानो जुनन्ति । वस्वी पु ते जग्नि
अस्तु शक्तिर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ २२ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिगुष्णिक । २, ७
निवृदनुष्टुप् । ३ भुरिगनुष्टुप् । ५ अनुष्टुप् । ६, ८ विराडनुष्टुप् । ४ आर्ची पङ्क्तिः ।
६ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ ऋषभः । २, ३, ५—८ गान्धारः । ४ पञ्चमः । ६ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा वं ते मुपाव हर्षश्चाद्रिः । मोतुर्बाहु-
भ्यां सुयतो नार्वी ॥ १ ॥ यस्ते मतो पुण्यश्चारुस्ति येन वृत्राणि हर्षश्च हंसि ।
स त्वा मिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥ २ ॥ बोधा सु मे मघवन्वाचमेमां यां ते वसिष्ठो
अर्चति प्रशीतिम् । इमा ब्रह्मा सधमादे जुषस्व ॥ ३ ॥ शुधी हव विपिपानस्या-
त्रेवोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम् । कुषा दुवांस्यन्तमा सचेमा ॥ ४ ॥ न ते गिरो
अपि मृषं तुरस्य न मुष्टुतिममृषस्य विद्वान् । सदा ते नाम स्वयशो विवक्षि
॥ ५ ॥ ५ ॥ भूरि हि ते सर्वना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् । मारे अ-
स्मन्मघवज्ज्योक्तः ॥ ६ ॥ तुभ्येहिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना
कृणोमि । त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि ॥ ७ ॥ नृ चिक्षु ते मन्यमानस्य दस्मोर्द-
शनुवन्ति महिमानमुग्र । न वीर्यमिन्द्र ते न राघः ॥ ८ ॥ ये च पूर्व आर्षयो ये च
नून्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः । अस्मे ते सन्तु सख्या शिवानि युयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ २३ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६ भुरिगुष्णिकः ।

अ० ५ । अ० ३ । व० ६] ३४६ [म० ७ । अ० ९ । सू० २५ ।

४ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ३ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६ पञ्चमः ।
२, ३, ५ धैवतः ॥

॥ २३ ॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्थं महया वसिष्ठ । आ यो विश्वानि
शर्वसा ततानोपश्रोता म इवतो वचांसि ॥ १ ॥ अयामि घोष इन्द्र देवजामिरि-
रज्यन्त यच्छुरुधो विवाचि । नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु तानीदं ह्यस्यति पर्ष्य-
स्मान् ॥ २ ॥ युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः । वि वाधिष्ट
स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्रायप्रती जयन्वान् ॥ ३ ॥ आपश्चित्पिप्युः स्तुर्योऽन
गावो नक्षत्रं जरितारस्त इन्द्र । याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीमि-
दयसे वि वाजान् ॥ ४ ॥ ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविराधसं जरित्रे
एको देवत्रा दयसे हि मनीनस्मिच्छूरं सर्वने मादयस्व ॥ ५ ॥ एवेदिन्द्रं वृषणं
वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यकैः । स नः स्तुता वीरवत्पातु गोमधुयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ २४ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२, ५ त्रिष्टुप् । ४ विराट् त्रिष्टुप् । ६ विराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५ धैवतः ।
६ पञ्चमः ॥

॥ २४ ॥ योनिष्ट इन्द्र सदाने अकारि तमा नृभिः पुरुहूत प्र याहि । असो
यथा नोऽविना वृधे च ददो वधूनि प्रमदश्च सोमैः ॥ १ ॥ गृधीतं ते मन इन्द्र
द्विबर्हीः सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि । विमृष्टधेना भरते सुवृक्किरियमिन्द्रं जो-
हुवती मनीषा ॥ २ ॥ आ नो दिव आ पृथिव्या ऋजीषिभिर्दं बर्हिः सोमपेयांश्च
याहि । वहन्तु त्वा हरयो मघंश्चमाङ्गुषमच्छा त्वसं मदाय ॥ ३ ॥ आ नो वि-
श्वामिरुतिभिः सजोषा ब्रह्म जुषाणो हर्यश्च याहि । वरीवृजःस्थर्विरमिः सुशि-
प्रास्मे दध्ववृषणं शुष्ममिन्द्र ॥ ४ ॥ एष स्तोमो मह उग्राय वाहै धुरीवात्यो न
वाजयन्धायि । इन्द्र त्वायमर्क ईद्रे वधूनां दिवींश्च द्यामधि नः श्रोमंत धाः ॥ ५ ॥
एवा न इन्द्र वार्यस्य पूधि प्र ते मही सुमति वैविदाम । इषं पिन्व मघवद्भ्यः
सुवीरो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ८ ॥

॥ २५ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः । २ विराट्
पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः । ६ स्वराट्पङ्क्तिः । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
२, ४, ६ पञ्चमः । ३, ५ धैवतः ॥

अ० ५ । अ० ३ । व० ११] ३५० [म० ७ । अ० २ । सू० २७ ।

॥ २५ ॥ आ ते मह इन्द्रोऽन्युग्र समन्यवो यत्समरन्त सेनाः । पताति दि-
घुन्नर्यस्य बाह्वोर्मा ते मनो विष्णुर्धृतिवि चरित् ॥ १ ॥ नि दुर्गे इन्द्र अधिष्ठामि-
त्रानभि ये नो मर्तासो अमन्ति । अरे तं शंस कृणुहि निनित्सोरा नो भर
सम्भरणं वसनाम् ॥ २ ॥ शतं ते शिप्रिभुतयः सुदामे महन्नं शंसा उत राति-
रेस्तु । जुहि बर्ध्वनुषो मन्यस्यास्मे घुम्नमधि रन्नं च धेहि ॥ ३ ॥ त्वावतो हीन्द्र
कत्वे अस्मि त्वावतोऽवतुः शूर राता । विश्वेदहानि तविषीव उग्रं ओकः कृणुष्व
हरिवो न मेधीः ॥ ४ ॥ कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिन्द्रे सही देवजतमियानाः ।
सत्रा कृधि सुहना शूर वृत्रा वयं तरुवाः सनुयाम वाजम् ॥ ५ ॥ एवा न इन्द्र
वार्यस्य पूरि प्र ते महीं सुमति वेविदाम । इषं पिन्व मघवद्भ्यः सुवीरा युयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ८ ॥

॥ २६ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ४ त्रिष्टुप् ।
५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ न सोम इन्द्रसमुनो ममाद् नाब्रह्मणो मघवानं सुतामः । तस्मा
उक्थं जनये यजुर्जोषम्वन्नर्वायः शृणुद्यथा नः ॥ १ ॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं
ममाद् नीथिनीथे मघवानं सुतामः । यदी सत्राधः पितरं न पुत्राः संपानदत्ता अ-
वमे हवन्ते ॥ २ ॥ चकार ता कृणुवधुतमन्या यानि ब्रुवन्ति वेधमः सुतेषु । ज-
नीरिव पतिरेकः सप्तानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः ॥ ३ ॥ एवा तमाहुस्त
मृएव इन्द्र एको विभक्ता तर्गणमेधानाम् । मिथस्तु उतयो यस्य पूर्वीरमे भ-
द्राणि सश्वत प्रियाणि ॥ ४ ॥ एवा वसिष्ठ इन्द्रपुत्रे नृकृष्टीनां वृषमं मुने गृ-
णानि । सहस्रिण उप नो माहि वाजान्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ २७ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ बिराट् त्रिष्टुप् ।
२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ इन्द्रं नरो नेमर्धिता हवन्ते यत्पायी युनजते धियस्ताः । शरो नृ-
पाता शर्वमश्वकान आ गोमति व्रजे भज्जा त्वं नः ॥ १ ॥ य इन्द्र शुष्मो मघ-
वन्ते अस्ति शिल्पा मखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः । त्वं हि दृळ्हा मघवन्विचेता अपा
वृधि परिरुतं न राधः ॥ २ ॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षपि विष्टरूपं य-
दास्ति । ततो ददाति दाशुषे वसन्ति चोदद्राध उपस्तुतश्चिदुवाक् ॥ ३ ॥ नृ बिभ्र

अ० ५ । अ० ३ । व० १४] ३५१ [म० ७ । अ० २ । सू० ३० ।

इन्द्रो मघवा सहृती दानो वज्रं नि यमते न ऊनी । अनेना यम्य दक्षिणा प्री-
याय वामं नृभ्यो अभिवीता सखिभ्यः ॥ ४ ॥ नृ इन्द्र राये वयिष्कृषी न आ ते
मनो ववृत्याम मघाय । गोमदश्चावद्रथवद्वयन्तो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ २८ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ।
३ भुरिक्पङ्क्तिः । ४ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५ धैवतः । ३, ४ पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ ब्रह्मा ए इन्द्रोप याहि विद्वानर्वाञ्चस्ते हरयो सन्तु युक्ताः । विश्वे
चिद्धि त्वा विह्वन्त मती अस्माकमिच्छुर्गुहि विश्वमिन्व ॥ १ ॥ हवै त इन्द्र म-
हिमा व्यानहब्रह्म यत्पासि शवसिष्कृषीणाम् । आ बद्रजं दधिषे हस्त उग्र गोरः
सन्क्रत्वा जनिष्ठा अपाब्धः ॥ २ ॥ तत्र प्रणीतोन्द्र जोहुवानान्तसं यधृक्क रोदसी
निनेय । महे जत्राय शर्वमे हि जज्ञेःतुतिं चित्तुर्जिराशिश्रत् ॥ ३ ॥ एभिर्न इ-
न्द्राहंभिर्दशस्य दुर्मित्रासो हि चितयः पर्वन्ते । प्रति यच्चष्टे अनृतमनेना अर्ब द्विता
वरुणो मायी नः सात ॥ ४ ॥ वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद्द-
दन्नः । यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ २९ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वराट्पङ्क्तिः ।
३ पङ्क्तिः । २ विराट्त्रिष्टुप् । ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः । २, ४, ५
धैवतः ॥

॥ २९ ॥ अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्व आ तु प्रयाहि हग्विस्नदोकाः । पिवा-
त्वस्य सुषुतस्य चारोदो मघानि मघवस्रियानः ॥ १ ॥ ब्रह्मन्नीर ब्रह्मकृतिं जु-
षाणोऽवाचीनो हरिमिर्याहि तूर्यम् । अभिमन्तु पु मवने मादयस्वोप ब्रह्माणि शृणव
इमा नः ॥ २ ॥ काते अत्परङ्कृतिः सुक्रेः कदा नूनं ते मघवन्दाशेम । विश्वा घ-
तीरा तनने त्वायाधा म इन्द्र शृणवो हवेमा ॥ ३ ॥ उतो घा ते पुरुष्या इदास
न्येषां पूर्वेषामशृणोऽर्षीणाम् । अथाहं त्वा मघवञ्जोहशीमि त्वं न इन्द्रास प्र-
सतिः पितेव ॥ ४ ॥ वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद्ददन्नः । यो
अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ३० ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् ।
२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २ धैवतः । ३, ४, ५
पञ्चमः ॥

अ० ५ । अ० ३ । व० १७] ३५२ [म० ७ । अ० २ । सू० ३२ ।

॥ ३० ॥ आ नो देव शवसा याहि शुष्मिन्मवा वृध इन्द्र रायो अस्य । महे
नृम्णाय नृपते सुवज्र महि क्षत्राय पौस्याय शूर ॥ १ ॥ हवन्त उ त्वा हव्यं वि-
वाचि तनूषु शूराः सूर्यस्य सार्ता । त्वं विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्वं वृत्राणि रन्धया
मुहन्तु ॥ २ ॥ अहा यदिन्द्र मुदिना व्युच्छान्दधो यत्केतुमुपमं समत्सु । न्यग्निः
सीददसुरो न होता हुवानो अत्र सुभगाय देवान् ॥ ३ ॥ वयं ते त इन्द्र वे च
देव स्तवन्त शूर ददतो मघानि । यच्छा सुरिभ्य उपमं वरूथं स्वाधुवो जरणा-
मश्रवन्त ॥ ४ ॥ वोचेमेदिन्द्र मघवानमेनं महो रायो राधसो यददक्षः । योऽर्चितो
ब्रह्मकृतिमविष्टो युषं पात स्वास्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ३१ ॥ १—१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो वेषता ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री । २, ८
गायत्री । ६, ७, ९ निचृद् गायत्री । ३, ४, ५ आर्च्युष्णिक् । १०, ११ भुगिज्जुष्टुप । १२
अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६—६ षड्जः । ३, ४, ५ ऋषभः । १०—१२ गान्धारः ॥

॥ ३१ ॥ प्र व इन्द्राय मार्दनं हर्षश्वाय गायत । सस्त्रायः सोमपात्रे ॥ १ ॥
शंसेदुबथं मुदानव उत युत्वं यथा नरः । चक्रमा सत्पराधसे ॥ २ ॥ त्वं न इन्द्र
वाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रतो । त्वं हिरण्यपुर्वसो ॥ ३ ॥ वयमिन्द्र त्वायवोऽमि प्र
शोनोमो वृषन् । विदी त्वस्य नो वसो ॥ ४ ॥ मा नो निदे च वक्रवेऽयो रन्धी-
ररान्व्ये । त्वे अपि क्रतुर्मम ॥ ५ ॥ त्वं बर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया
प्रति ब्रुवे युजा ॥ ६ ॥ १५ ॥ महाँ उतामि यस्य तेऽनु स्वधावरी सहः । मम्राते
इन्द्र रोदमी ॥ ७ ॥ तं त्वा मरुत्वती परि भुवद्वासी सयावरी । नचमाणा सह
युभिः ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वासस्त्वान्विन्द्वो भुवन्दस्ममुप यवि । सं ते नमन्त कृष्टयः
॥ ९ ॥ प्र वो महे महिर्वधे मरध्वं प्रचंतमे प्र मुषति कृणुध्वम् । विशः पूर्वाः प्र
चरा चर्षणिप्राः ॥ १० ॥ उरुव्यचसे महिने सुवृद्धिमिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः ।
तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः ॥ ११ ॥ इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव सत्रा गजा-
नं दधिरे सहध्वै । हर्षश्वाय बर्हया समापीन् ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ ३२ ॥ १—२७, २६, २७ वसिष्ठः । २६ वसिष्ठः शक्तिर्मा ऋषिः ॥ इन्द्रो वे-
षता ॥ छन्दः—१, ४, २४ विराड् बृहती । ६, ८, १२, १६, १८, २६ निचृद् बृहती । ११,
२७ बृहती । १७, २५ भुगिज्जुष्टुप । २१ स्वरः—१, २, ६ षड्जः । ४, १३, १५, १६,

अ० ५ । अ० ३ । व० २०] ३५३ [म० ७ । अ० २ । सू० ३२ ।

२३ निचूतपङ्क्तिः । ३ साम्नीपङ्क्तिः । ७ विराट् पङ्क्तिः । १०, १४ भुरिगजुष्टम् । २०, २२
स्वराडनुष्टम् ॥ स्वरः—१, ४, ६, ८, ११, १२, १६, १७, १८, २१, २३, २५, २६, २७
मध्यमः । २, ३, ५, ७, ९, १३, १५, १९, २३ पञ्चमः । १०, १४, २०, २२ गान्धारः ॥

॥ ३२ ॥ मो षु त्वा वाघतेश्चनारे अस्मन्नि रीरमन् । आरात्तचित्सधमादै
न आ गहीह वा सन्नुप शुधि ॥ १ ॥ इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सन्ना मधी न
मह्य आसते । इन्द्रे कामं जस्तिताते दन्तयते रये न पादमा दधुः ॥ २ ॥ राय-
स्कामो वज्रहस्तं सुदक्षिणं पुत्रो न विरै हवे ॥ ३ ॥ इम इन्द्रोऽपि तुन्द्रे सोमा-
सो दध्याशिरः । ताँ आ मदीय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां यादोक्त आ ॥ ४ ॥
अयच्छुक्कं ईयते वधूनां नू विक्को मधिदिरः । मयस्त्रिचयः सहस्राणि शता
ददन्नकिर्दिन्सन्नामा निनत् ॥ ५ ॥ १७ ॥ म इमे अग्रिष्कृत इन्द्रेण दूयुवे नभिः ।
यस्ते गभीरा सर्वनानि वृत्रहन्तुनोऽप्या च धारयन्ति ॥ ६ ॥ मवा बह्वं मघवन्म-
घोनां यन्ममजामि शर्धतः । वि त्वाहेनस्य वेदनं मभेष्टया दृशाशौ भग मयम्
॥ ७ ॥ सुनोता सोमपाये सोमनिन्द्राय वृत्रिणे । पचरा पृथीरवसे कृणुधामितृपु-
णञ्जिनृणते माः ॥ ८ ॥ मा स्वेधत गोविन्दो दक्षता महे कृणुध्वं राय आनुजे ।
तरणिरिज्जयति चेति पुष्यति न देवाः कण्वन्वे ॥ ९ ॥ नकिः सुदासो रथं
पर्याप्तं न रीरगत् । इन्द्रो यस्याहिना यस्य प्रकृतो मत्स गोर्धति द्रजे ॥ १० ॥
॥ १८ ॥ ममद्रजं वाजयन्निन्द्र मन्यो यस्य त्वमघिना भुवः । अस्माकं बोध्यविता
रथानामस्माकं शूर नृणाम् ॥ ११ ॥ उदिन्वस्व रिन्दतेऽग्नौ धनं न जिग्मुषः ।
य इन्द्रो हरिश्वाज दमन्ति तं रिन्दे दधे दधाति सोमिति ॥ १२ ॥ मन्त्रमस्वै
सुधितं सुपेशं दधात यजिष्या । पूर्वाश्वेन प्रभिनयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा
भवेत् ॥ १३ ॥ कस्तमिन्द्र तावत्सुता मत्पौ दधपति । श्रद्धा इत्ते मघवन्पार्ये दिवि
वाजी वाजं सिषासति ॥ १४ ॥ सुघोनेः स्म वृत्रहयेषु चोदय ये ददति प्रिया
वसु । तव प्रणीती हर्षश्च सृणिभिर्विधा तरेम दुरिता ॥ १५ ॥ १६ ॥ तवेदिन्द्रा-
वमं वसु त्वं पुष्यसि मध्यमम् । सुत्रा विश्वस्य परमस्य राजसि नकिष्वा गोषु
वृण्वते ॥ १६ ॥ त्वं विश्वस्य धनुदा असि श्रुतो य ई भवन्त्याजयः । त्वार्यं
विश्वः पुरुहूत पार्थिवोऽव्युर्नाम मित्रते ॥ १७ ॥ यदिन्द्र यावत्स्वमेतावद्वि-
मीशीय । स्तोतामिदिधिषण रदावसो न पापत्वार्यं रासीय ॥ १८ ॥ शिवैय-
मिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे । नहि त्वदन्यन्मघवन् आयं वस्यो श्रीस्त

अ० ५ । अ० ३ । व० २३] ३५४ [म० ७ । अ० २ । सू० ३३ ।

पिता च न ॥ १६ ॥ तरणिरित्तिषासति वाजं पुरन्ध्या युजा । आ व इन्द्रं पुरुहूतं
नमे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्वेष्टम् ॥ २० ॥ २० ॥ न हृष्टी मर्त्यो विन्दते वसु न सेधन्तं
रथिर्नशत् । मुशक्किरिन्मघवन्तुभ्यं मावते देष्णं यत्तार्ये दिवि ॥ २१ ॥ अमि स्वा
शूर नानुमोऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानस्य जगतः स्वर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः
॥ २२ ॥ न त्वावाँ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न ज्ञातो न जनिष्यते । अत्रायन्तो
मघवन्मिन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ २३ ॥ अमी पतस्तदा धेन्द्र ज्यायः
कनीयसः । पुरुवमुहि मघवन्तुनादसि मरेमरे च हव्यः ॥ २४ ॥ पर्वा गुह्यं
मघवन्मित्रान्त्ववेदा नो वस्त्रं कृधि । अस्माकं बोध्ययिता महाधने भवा वृधः
सखीनाम् ॥ २५ ॥ इन्द्रं क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यया । शिवा यो अ-
स्मिन्पुहृत यामनि जावा ज्योतिरशीमहि ॥ २६ ॥ मा नो अज्ञाता वृजना
दुग्धोऽमाशिवासो अब कमुः । त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोऽति शूर तरामसि
॥ २७ ॥ २१ ॥

॥ ३३ ॥ १—१४ संस्तवो वसिष्ठस्य सपुत्रस्येन्द्रेण वा संग्रहः ॥ १—६ वसिष्ठ-
पुत्राः । १०—१४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ त एव देवताः ॥ वृन्तः—१, २, ३, ६, १३ त्रिष्टुप् ।
३, ४, ५, ७, ८, १४ निचृत्त्रिष्टुप् । ८, ११ विराड्त्रिष्टुप् । १० भुक्त्रिष्टुप् ॥ स्वराः—
१—६, ११—१४ धेवनः । १० पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ शिष्यश्चो मा दक्षिणतस्कंपदा धियज्जिन्वासो अमि हि प्रपन्दुः ।
उत्तिष्ठन्वाचे परि वृद्धिपो नृक्ष मे दुरादधितवे वसिष्ठाः ॥ १ ॥ दुरादिन्द्रमनयन्मा
मुतेन तिरो वंशतमति पान्तपुष्टम् । पाशद्युम्नस्य वायुतस्य सोमत्सुतादिन्द्रो
अवृणीता वसिष्ठान् ॥ २ ॥ एवेक्षु कं सिन्धुमेभिस्त्वतरेवेक्षु कं भेदमेभिर्जघान ।
एवेक्षु कं दाशराज्ञे मुदामं प्रावदिन्द्रो ब्रह्मणा वो वसिष्ठाः ॥ ३ ॥
जुष्टी नरो ब्रह्मणा वः पितृणामर्चमध्ययं न किला गिपाथ । बन्धकरीषु वृद्धता
रवेष्टेन्द्रे शुष्ममर्दधाता वसिष्ठाः ॥ ४ ॥ उद्यामिवेत्तृष्णजो नायितासोऽदीधु-
दाशराज्ञे वृतामः । वसिष्ठस्य स्तुवत इन्द्रो अश्रोदुक् तत्सुभ्यो अकृणोदु लोक-
म् ॥ ५ ॥ २२ ॥ दृष्ट्वा इवेदगोअजनास आसन्परिच्छिन्ना मरता अर्थकासः ।
अभवच्च पुरस्ता वसिष्ठ आदितृत्सुनां विशो अप्रथम ॥ ६ ॥ त्रयः कृणवन्ति
ध्रुवनेषु रेतस्तिष्ठः प्रजा आर्या न्योतिरग्नाः । त्रयो घर्मास उपसं सचन्ते सर्वो
इत्थो अनु विदुर्वसिष्ठाः ॥ ७ ॥ सूर्यस्येव वक्ष्यो ज्योतिरेषां समुद्रस्येव मणिमा

अ० ५ । अ० ३ । व० २६] ३५५ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३४ ।

मधीरः । वातस्येव प्रजवो नान्येन स्तोमो वसिष्ठा अन्येनवे वः ॥ ८ ॥ त इ-
 क्रियं हृदयस्य प्रकेतैः सहस्रवन्शमभि सं चरन्ति । यमेन तत् परिधिं वर्यन्तोऽ-
 प्सरस उर्ध्वं सेदुर्वसिष्ठाः ॥ ९ ॥ विष्टुतो ज्योतिः परि सज्जिहानं मित्रावरुणा
 यदपश्यतां त्वा । तत्ते जन्मोतैर्क वसिष्ठागस्त्यो यत्ता विश आजभारं ॥ १० ॥
 ॥ २३ ॥ उतासि मैत्रावरुणो वसिष्ठोर्वश्या ब्रह्मन्मनसोऽधि जातः । द्रुपं स्कृणं ब्र-
 ह्मणा दैव्येन विश्वे देवाः पुष्करे त्वाददन्त ॥ ११ ॥ स प्रकेत उभयस्य प्रविद्वा-
 न्सहस्रदान उत वा सदानः । यमेन तत् परिधिं वसिष्ठस्यपसरसः परि जप्ते व-
 सिष्ठः ॥ १२ ॥ सत्रे ह जातविपिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिषिचतुः सप्तानम् ।
 ततो ह मान उदियाय मध्यात्ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम् ॥ १३ ॥ उक्थभृतं सा-
 मभृतं बिभर्ति ग्रावाणं विभ्रत्प्र वदत्यग्रे । उपैनमाध्वं सुमनस्यमाना आ वो ग-
 च्छाति प्रतृदो वसिष्ठः ॥ १४ ॥ २४ ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—१५, १८—२५ विश्वे देवाः । १६ अहिः ।
 १७ अविर्बुध्यो देवता ॥ हृदः—१, २, ५, १२, १३, १४, १६, १६, २० भुविगार्चीगा-
 यत्री । ३, ४, १७ आर्ची गायत्री । ६, ७, ८, ९, १०, ११, १५, १८, २१ निचृत्त्रिपादगा-
 यत्री । २२, २३ निचृत्त्रिपादो विष्टुप । २३ आर्ची त्रिष्टुप । २५ विराडार्ची त्रिष्टुप च ॥
 स्वरः—१—२२, २३ षड्जः । २३, २५ धैवतः ॥

॥ ३४ ॥ म शुक्रं तु देवी मन्तीषा अस्मत्सुतं गयो न वार्जा ॥ १ ॥
 विदुः पृथिव्या दिवो जनित्रं शृण्वन्त्याग्रे अयं कर्न्तीः ॥ २ ॥ आपश्चिदस्मै
 पितृन्त पृथ्वीवृत्रेषु शूरा मंसन्त उग्राः ॥ ३ ॥ आ भूर्वस्मै दधाताश्चानिन्द्रो
 न वज्री हिरण्यबाहुः ॥ ४ ॥ अग्निं म स्थानाहैव यज्ञं यतिव पत्नन्मनां हिनोत
 ॥ ५ ॥ तमनां ममत्सु हिनोत यज्ञं दधातं केतुं जनाय वीरम् ॥ ६ ॥ उदस्य शु-
 र्माज्ञानुर्नर्ति बिभर्ति भारं पृथिवी न भूमं ॥ ७ ॥ हवामि देवा अयातुरगने सा-
 ध्वजनेन धियं दधामि ॥ ८ ॥ अग्निं वो देवी धियं दधिध्वं म वो देवत्रा वाचं
 कणुष्वम् ॥ ९ ॥ आ चष्ट आतां पाथो नदीनां वरुण उग्रः सहस्रचक्षाः ॥ १० ॥
 ॥ २५ ॥ राजा राष्ट्रानां पेशो नदीनामनुत्तमस्मै क्षत्रं विश्वायु ॥ ११ ॥ अविष्टो
 अस्मान्विश्वं सु विचवर्षु कणेत शंसं निनिस्सोः ॥ १२ ॥ व्येतु दिव्युष्टिपामशे-
 वा युषोत विष्वग्रपस्तननाम् ॥ १३ ॥ अवीक्षो अग्निर्व्यासमोभिः प्रेष्ठो अस्मा

अ० ५ । अ० ३ । व० २६] ३५६ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३५ ।

अधायि स्तोमः ॥ १४ ॥ सज्जुर्वेभिरपां नपातं सखायं कृध्वं शिवो नो अस्तु
॥ १५ ॥ अञ्जापुकथैरहिं गृणीषे बुभो नदीनां रजःसु पीदन् ॥ १६ ॥ मा नोऽ-
हिर्बुध्न्यो रिवे धान्मा यज्ञो अस्य सिधदतायोः ॥ १७ ॥ उत नः एषु नृषु श्रवो
धुः प्र गये यन्तु शर्धन्तो अर्थः ॥ १८ ॥ तर्पन्ति शत्रुं स्वर्णं भूमा मरसिनासो
अमैभिरेषाम् ॥ १९ ॥ आ यज्ञः पत्नीगमन्त्यच्छा त्वष्टा सुपाशिर्दधातु वीरान्
॥ २० ॥ २६ ॥ प्रति नः स्तोमं त्वष्टा जुपेत् स्वद्वामे शर्मतिर्वसूयुः ॥ २१ ॥
ता नो रासत्रातिषाचो वसुग्या रोदसी वरुणानी शृणोतु । वरुत्रीभिः सुशरणो नो
अस्तु त्वष्टा सुदत्रो वि दधातु रायः ॥ २२ ॥ तन्नो रायः पर्वतास्तन्न आपस्तत्रा-
तिषाच ओषधीरुत द्यौः । वनस्पतिभिः पृथिवी सज्जाता उमे रोदसी परि पासतो
नः ॥ २३ ॥ अन्तु तदुर्वी रोदसी जिज्ञातान्तु ध्रुवा वरुण इन्द्रमखा । अन्तु विष्वे
मरुतो ये सहासो रायः स्यात् धरुणं विदधे ॥ २४ ॥ तन्न इन्द्रो वरुणा मित्रो
अग्निराप ओषधीर्विनिनो जुपन्त । शर्मन्त्यस्य मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ २५ ॥ २७ ॥

॥ २१ ॥ १—१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विष्णवेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ३, ४, ५,
११, १२ आदि १ । ६, ८, १०, १५ निचुञ्जितप । ७, ९ विराट्छादिटप । १३, १४ भुक्-
कपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—१२, १५ धैवतः । १३, १४ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ शं न इन्द्राग्नी भवन्तामवोधिः शं न इन्द्रावरुणा रातह्यया । श-
मिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रावृषमा व जसार्ता ॥ १ ॥ शं नो मगः
शम्भु नः शंसो अस्तु शं नः पुण्यः शम्भु मन्तु रायः । शं नः सत्यस्य मयमय
शंसः शं नो अयमा पुंरुज्ञानो अस्तु ॥ २ ॥ शं नो धाना शम्भु धर्मा नो अस्तु
शं न उरुची सवतु स्युधाभिः । शं रोदसी वरुत्री शं नो अद्रिः शं नो देवानो
सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥ शं नो अग्निर्ज्योतिर्मनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणाय-
श्चिना शं । शं नः मुकृतां मुकृतानि मन्तु शं न इषिगे अभिवातु वातः ॥ ४ ॥
शं नो धावापृथिवी पूर्वहर्ता शमन्तरिधं दुराये नो अस्तु । शं न ओषधीर्विनिनो
भवन्तु शं नो रजसम्पतिरस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥ २८ ॥ शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो
अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुरोसः । शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलाश्वः शं नस्त्वष्टा ग्ना-
भिर्दिह शृणोतु ॥ ६ ॥ शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो आवाणः शम्भु
सन्तु यज्ञाः । शं नः स्वरुधा भितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्भुस्तु वेदिः

अ० ५ । अ० ४ । व० २] ३५७ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३६ ।

॥ ७ ॥ शं नः सूर्य उरुचक्षा उदैतु शं नश्चतस्रः प्रदिशो भवन्तु । शं नः प-
र्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शम्भु सन्त्वार्यः ॥ ८ ॥ शं नो अदितिर्मवतु
व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः । शं नो विष्णुः शम्भु पूषा नो अस्तु शं नो
भवित्रं शम्भुस्तु वायुः ॥ ९ ॥ शं नो देवः सविता प्रार्यमाणः शं नो भवन्तु वसो
विधातीः । शं नो पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शम्भुः ॥ १० ॥
॥ ११ ॥ शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सद धीभिरेस्तु । शर्मभिषाचः
शम्भु रातिषाचः शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः ॥ १२ ॥ शं नः सत्य-
स्य पतेयो भवन्तु शं नो अवेन्तः शम्भु सन्तु गावः । शं नः ऋमवः सुकृतः सुह-
स्ताः शं नो भवन्तु पितरो हवेषु ॥ १३ ॥ शं नो अज एकपाद्वो अस्तु शं नो-
ऽर्हिवृष्णः शं समुद्रः । शं नो अपा नपात्येरुस्तु शं नः पृश्निर्भवतु देवगोपाः
॥ १४ ॥ अदित्या रुद्रा वसवो जुषन्तेदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः । शृण्वन्तु नो
दिव्याः पार्थिवासो गोजाता उत ये यज्ञियासः ॥ १५ ॥ ये देवानो यज्ञिया यज्ञि-
यानां मने यज्ञत्रा अमृता अतृणाः । ते नो रासन्तागुरुगायमथ यूयं पात स्वस्ति-
भिः सदा नः ॥ १६ ॥ ३० ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—२ त्रिष्टुप् । ३, ४,
६, निचृत्विष्टुप् । ८, ९ विराट् त्रिष्टुप् । ५ यज्ञिः । १, ७ भुक् यज्ञिः ॥ स्वरः—२, ३,
४, ६, ८, ९ धेवतः । १, ५, ७ यज्ञनः ॥

॥ ३६ ॥ प्र ब्रह्मैतु सदेनादृतस्य वि रश्मिभिः समृजे सूर्यो गाः । वि सा-
नुना पृथिवी सस्र उर्वी पृथु प्रतीकमध्यध्वं अग्निः । १ ॥ इमां वा मित्रावरुणा
सुवृक्षिभिषं न कृण्वे ऋसुरा नवीयः । इनां वामन्यः पदवीरदब्धो जनं च मित्रो
यतति ब्रुवाणः ॥ २ ॥ आ वातस्य धजतो रन्त इत्या अर्षीपयन्त धेनवो न स-
दाः । महो दिवः सदेने जायमानोऽर्चिकददृषमः सस्मिन्नूर्धन् ॥ ३ ॥ गिरा य
पता युनज्जदरी त इन्द्रे प्रिया सुरथा शूर धायू । य यो मन्युं रिरिचतो मिना-
त्या सुकृतमर्गमणं बहृत्याम् ॥ ४ ॥ यजन्ते अस्य सख्यं वयश्च नमस्विनः स्व
अनस्य धामन् । वि पृथो वावधे नृभिः स्तवान इदं नमो रुद्राय प्रेष्ठम् ॥ ५ ॥
॥ १ ॥ आ यत्माकं यशसो वावशानाः सरस्वती सप्तथी सिन्धुमाता । याः सु-
ष्वयन्त सुदुषाः सुधारा अभि स्वेन पयसा पीप्यानाः ॥ ६ ॥ उत त्ये नो मरुतो
मन्दमाना धियं तोकं च वाजिनोऽवन्तु । मा नः परि ख्यदत्तरा चरन्त्यवीडुधन्व-

अ० ५ । अ० ४ । व० ५] ३५८ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३८ ।

व्यं ते रयिं नः ॥ ७ ॥ प्र वो महीसरमतिं कृणुध्वं प्र पुषणं विदुध्वं न वीरम् ।
मगं धियोऽवितारं नो अस्याः सातो वाजं रातिषाचं पुरन्धिम् ॥ ८ ॥ अचलायं
वो मरुतः श्लोकं पत्नस्त्रा विष्णुं निषिक्कपामवोभिः । उत प्रजायं गृणते वयो
धुर्युयं पात रवस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥ २ ।

॥ ३७ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । २,
७ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ८ विराट्त्रिष्टुप् । ४ निचृत्पङ्क्तिः । ६ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
२, ३, ५, ७, ८ ध्रुवतः । ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३७ ॥ आ वो वाहिष्ठो बहव स्तवध्वं रथो वाजा ऋभुक्ष्णो अमृक्कः ।
अभि त्रिपुष्टैः सर्वनेषु संप्रिमेदं सुशिवा प्रहभिः पृणध्वम् ॥ १ ॥ व्यं ह रत्नं
मघवेन्तु धत्थ स्वर्देशं ऋभुक्ष्णो अमृक्कम् । सं यज्ञेषु स्वधावन्तः पिवध्वं वि नो
राधांसि प्रतिभिर्दयध्वम् ॥ २ ॥ उवाचिध्वं हि मघवन्देणं महो अर्मस्य बहवो
विभागे । उभा नै पूर्णा वसुता गमस्ती न मुनता नि यमते वसव्या ॥ ३ ॥ नव-
मिन्द्र स्वयंशा ऋभुक्षा वाजो न साधुस्तमेष्कु । व्यं तु ते दाश्वामं स्याम्
ब्रह्मं कृण्वन्तो हरिषो वसिष्ठाः ॥ ४ ॥ मन्तामि प्रवतो वाशुपं त्रिशाभिर्विव-
षो हर्यश्च धीमिः । ववन्मा तु ते युज्यामिस्ती कदा न इन्द्र राय आ दशम्येः
॥ ५ ॥ ३ ॥ वापयमीव वेधमस्त्वं नः कदा न इन्द्र वचेमो बुधोधः । अस्मै ता-
त्या धिया रयिं सुवीरं पुत्रो नो अर्वा न्युदीत वाजी ॥ ६ ॥ अभि ये देवा नि-
र्वातिरिचदीशे नवन्त इन्द्रं शरदः सुपृवः । उपं त्रिवन्धुर्जरदं प्रिप्त्यस्ववेशं यं
कृण्वन्त मतीः ॥ ७ ॥ आ नो गधांसि मविनः स्तवध्व्या आ रायो यन्तु पर्वत-
स्य रातो । सदा नो दिव्यः पायुः सिषक्तु व्यं पात रवस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ ॥

॥ ३८ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—६ मविता । ६ मविता भगो वा । ७, ८
वाजिनो देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराट्त्रिष्टुप् । २, ४, ६ स्वराट्
पङ्क्तिः । ७ भुक्त्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ८ ध्रुवतः । २, ४, ६, ७ पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ अनुध्वं देवः मविता रयाम हिण्ययीमतिं यामि श्रेत् । नूनं भगो ह-
व्यो मानुषेभिर्वि यो रत्नां पुरु वसुर्दधाति ॥ १ ॥ वदुं तिष्ठ सवितः श्रुध्यस्य हि-
रण्यपाणे प्रभृतावृतस्य । व्युर्वी पृथीपमतिं सज्जान आ नृभ्यो मते मोजनं सु-

अ० ५ । अ० ४ । व० ७] ३५६ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४० ।

वानः ॥ २ ॥ अपि द्युतः संहिता देवो अस्तु यमा चिद्विश्वे वसवो गुणान्ति ।
स नः स्तोमाभमस्यश्चनो धाद्विधैभिः पातु पायुभिर्नि मुरीन् ॥ ३ ॥ अभि यं
देव्यदितिर्गुणाति सवं देवस्य सवितुर्जुपाणा । अमि सम्राजो वरुणो गृणन्त्यभि
मित्रामो अयमा सजोषाः ॥ ४ ॥ अभि ये िथो वनुषः सर्पन्ते राति दिवो रा-
तिपाचः पृथिव्याः । अहिर्बुध्न्य उत नः शृणोतु वरुण्येकधेनुभिर्नि पातु ॥ ५ ॥
अनु तन्नो जाम्पतिर्मसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरिथानः । भगपुग्रोऽवशे जोहवीति
भगमनुगो अर्धं याति रत्नम् ॥ ६ ॥ शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मित-
द्रवः स्वर्काः । जस्मयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेभ्यस्मद्युयन्नभमीवाः ॥ ७ ॥ वाजैवा-
जेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता अन्नज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं
तुसा यात पृथिर्मिद्वयानैः ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ३६ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ५, ७ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । ३ स्वराट्त्रिष्टुप् । ४, ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३६ ॥ ऊर्ध्वो अग्निः सुमतिं वस्वो अश्रेप्रतीची जूर्णिवेवतातिमेति ।
भेजाते अद्रीं रथ्येव पन्थामृतं होता न इषिनो यजाति ॥ १ ॥ प्र वाहृजे मुप्रया
वर्हिरेषामा विशपतीवि बीरिट इयाते । विशामक्कोरुपसः पूर्वहृतौ वायुः पृषा स्व-
स्तये नियुत्वान् ॥ २ ॥ उप्रया अत्र वसवो गन्त देवा उरावन्तरिद्वे मर्जयन्त शु-
भ्राः । अर्वाक्पथ उरुत्रयः कणुध्वं श्रोता द्रुतस्य जग्मुषो नो अस्य ॥ ३ ॥ ते
हि यज्ञेषु यज्ञियांस ऊमाः सधस्थं विश्वे अभि सान्ति देवाः । ताँ अध्वर उंशतो
यक्ष्यग्ने अष्टी भगं नासत्या पुरन्धिम् ॥ ४ ॥ आग्ने गिरो दिव आ पृथिव्या
मित्रं वह वरुणमिन्द्रमग्निम् । आर्यमणमदिति विष्णुमेषां सरस्वती मरुतो मादय-
न्ताम् ॥ ५ ॥ ररे हव्यं मतिभिर्यज्ञियानां नन्नत्कामं मर्त्यानामसिन्वन् । धाता
रयिमविदस्यं सदासां सञ्जीमहि युज्येभिर्नु देवैः ॥ ६ ॥ नू रोदसी अभिष्टुते
वसिष्ठैश्चतावीनो वरुणो मित्रो अग्निः । यच्छ्वन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ४० ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । ३ भुरि-
कपङ्क्तिः । ६ विराट्पङ्क्तिः । २, ४ विराट्त्रिष्टुप् । ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३,
६ पञ्चमः । २, ४, ५, ७ धैवतः ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० ६] ३६० [म० ७ । अ० ३ । सू० ४२ ।

॥ ४० ॥ ओ शुष्टिर्विद्व्याऽसमेतु प्रति स्तोमं दधीमहि तुराणाम् । यद-
य देवः सविता सुवाति स्यामास्य रत्निनो विभागे ॥ १ ॥ मित्रस्तत्रो वरुणो
रोदसी च युभक्रमिन्द्रो अर्यमा ददातु । दिदेष्टु देव्यदिती रेकणो वायुश्च यन्मि-
युवैते भगश्च ॥ २ ॥ सेदुग्रो अस्तु मरुतः स शुष्मी यं मर्त्यं पृषदश्वा अवा-
थ । उतेमग्निः सस्वती जुनन्ति न तस्य रायः पर्येतास्ति ॥ ३ ॥ अयं हि नेता
वरुण ऋतस्य मित्रो राजानो अर्यमाणो धुः । सुहवा देव्यदितिरनर्वा ते नो अं-
हो अति पर्यभरिष्ठान् ॥ ४ ॥ अस्य देवस्य मीळहुपो वया विष्णोरेपस्य प्रपुथे
हविर्भिः । विदे हि रुद्रो रुद्रियं महित्वं यामिष्टं वर्तिरश्विनाविगवत् ॥ ५ ॥ मात्रं
पूषन्नाघृण इरस्यो वरुत्री यद्रातिपाचश्च रासन् । स्योह्वो नो अर्चन्तो नि पान्तु
वुष्टिं परिज्मा वातो ददातु ॥ ६ ॥ नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठश्चतावानो वरुणो
मित्रो अग्निः । यच्चन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ४१ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ लिङ्गोक्ताः । २—६ भगः । ७ उपा देवता ॥
छन्दः—१ निचृजगती । २, ३, ४, ७ निचृन्निष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ४ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
निषादः । २, ३, ४, ६, ७ ध्रैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४१ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना । प्रात-
र्मगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोमं पुन रुद्रं हुवेम ॥ १ ॥ प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम
वयं पुत्रमदितीयो विधृता । आध्रदिच्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं मगं भक्षी-
त्याह ॥ २ ॥ मग प्रणेत्तर्मग सत्यरात्रो भगेमां धियमुदवा ददन्तः । मग प्र णो जनय
गोभिरश्वैर्मग प्र नृमिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥ उनेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत
मध्ये अह्वाम् । उतोदिता मघवन्न्मर्यस्य वयं देवानां सुमर्ता स्याम ॥ ४ ॥ मग एव
भगवाँ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम । तं त्वा मग सर्व इज्जोहवीति स नो
मग पुरस्ता मवेह ॥ ५ ॥ समध्वरायोपसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदार्थ । अर्वा-
चीन वसुविदं मगं नो रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु ॥ ६ ॥ अश्ववतीर्गोमतीर्न
उपासो वीरवतीः सदेमुच्छन्तु भद्राः । घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ ४२ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३ निचृन्निष्टुप् ।
४, ५ विरादत्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ६ निचृन्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ ध्रैवतः । ६ पञ्चमः ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० ११] ३६१ [म० ७ । अ० ३ । व० ४४ ।

॥ ४२ ॥ प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त प्र क्रन्दन्नुर्नधन्यस्य वेतु । प्र धेनव उदमुतो नवन्त युज्यातामद्री अध्वरस्य पेशः ॥ १ ॥ सुगस्ते अग्ने सनधितो अध्वा युंश्वा सुते हरितो रोहितश्च । ये वा सस्यन्नरुपा वीरवाहो हुवे देवानां जनिमानि सप्तः ॥ २ ॥ समु वो यज्ञं महयन्नमोभिः प्र होता मन्द्रो रिरिच उपाके । यजस्व सुपूर्वशीक देवाना यद्वियांमरमति वचन्थाः ॥ ३ ॥ यदा वीरस्य देवतो दुग्णे स्योनिशीरतिधिराचिकेतत् । सुप्रीतो अग्निः सुधितो दम आ स विशे दाति वार्धमियत्थै ॥ ४ ॥ इमं नो अग्ने अध्वरं जुपस्व मरुत्स्विन्द्रं यशसं कुधी नः । आ नक्ता बहिः संदतामुपागोशन्ता मित्रावरुणा यजेह ॥ ५ ॥ एवाग्निं सदस्यं वसिष्ठो शयस्क्रामो विश्वस्यस्य स्तोतु । इषं रयिं पप्रथद्वाजमस्मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ ४३ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ निचुत्त्रिष्टुप् । ४ चिष्टुप् । ३ विगट् त्रिष्टुप् । २, ५ भुरिष्ट पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४ धैवतः । २, ५ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ प्र वो यज्ञेषु देवयन्तो अर्चन्त्यावा नमोभिः पृथिवी इषधै । येनो ब्रह्मायसमानि विना विष्वेग्वियन्ति बनिनो न शाखाः ॥ १ ॥ प्र यज्ञ एतु हेत्वो न सप्तिरुद्यच्छ्वं समनसो घृतावीः । स्तुणीत बर्हिध्वराय साधूर्ध्वा शोर्चीषि देवयून्यस्थुः ॥ २ ॥ आ पुत्रामो न मातरं विभृताः सानो देवासो बर्हिषः सदन्तु । आ विश्वावी विदध्वरामनङ्गमे मा नो देवताता मृधस्कः ॥ ३ ॥ ते सीषपन्त जोषमा यजत्रा ऋतस्य धाराः सदुया दहानाः । ज्येष्ठो वो अद्य मह आ वसनामा गन्तन् समनसो यति ए ॥ ४ ॥ एवा नो अग्ने त्रित्वा दशस्य त्वया वयं सहसा वषास्काः । राया युजा सधमादो अरिष्टा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४४ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ लिङ्गोका देवताः ॥ छन्दः—१ निचुत्त्रिष्टुप् । २, ३ निचुत्त्रिष्टुप् । ४, ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ निषादः । २, ३ धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ४४ ॥ दधिक्रां वः प्रथममग्निोपसमग्निं समिद्धं मगंमूतये हुवे । इन्द्रं विष्णुं पूषणं ब्रह्माणस्पतिमाश्रित्यान्धावापृथिवी अयः स्वः ॥ १ ॥ दधिक्रामु नमसा शोचयन्त उदीराणा यज्ञसुप्रयन्तः । इळां देवीं बर्हिषि सादयन्तोऽश्विना

अ० ५ । अ० ४ । व० १४] ३६२ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४७ ।

विप्रां सुहृदां हुवेम ॥ २ ॥ दधिकावां लो पुषुधानो अग्निमुप सु उचमं सूर्यं गाम् ।
अध्नं मौर्यतोर्वरुणस्य वभ्रुं ते विश्वास्मदुगिता यावयन्तु ॥ ३ ॥ दधिकावा प्र-
थमो वाज्यर्वाग्ने रथानां भवति प्रजानन् । संविदान उपमा सूर्येणादित्येभिर्वसु-
भिररुर्गिगोभिः ॥ ४ ॥ आ नो दधिकाः पथ्यामनक्वृतस्य पन्थामन्वतेवा उ ।
शृणोतु नो दैव्यं शर्धो अग्निः शृण्वन्तु विश्वे महिषा अमृताः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४५ ॥ १—४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वयः ॥

॥ ४५ ॥ आ देवो यातु सविता सुरन्तोऽन्तरिक्षे प्रा वहेमानो अश्वैः । ह-
स्ते दधानो नर्यां पुरुणि निवेशयञ्च प्रसुवञ्च भूमं ॥ १ ॥ उदस्य बहु शिथिरा
बृहन्ता हिरण्यया दिवो अन्तो अनष्टाम् । नूनं सो अस्य महिमा पतिष्ट सूर-
श्चिदस्मा अनुदादपस्याम् ॥ २ ॥ स धा नो देवः सविता महावा साविष्टसु-
पतिर्वसुनि । विश्रयमाणो अमर्तिषु रूचीं मर्तमोजनमधे रामते नः ॥ ३ ॥ इमा
गिरः सवितारं मुजिह्वं पूर्णगमस्तिमीळते सुपाणिम् । त्रिं वयो बृहत्स्मे दधा-
तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ १२ ॥

॥ ४६ ॥ १—४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ रुद्रो देवता ॥ छन्दः—२ निचृत्त्रिष्टुप् । १ वि-
राट्जगती । ३ निचृत्जगती । ४ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वयः—२ धैवतः १, ३ निषादः ।
४ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः क्षिप्रेषवे देवाय स्वधाम्ने । अषा-
ळहाय सहमानाय वेधसे त्रिगमायुधाय भरता शृणोतु नः ॥ १ ॥ स हि सूर्येण
क्षम्यं जन्मनः साम्राज्येन दिव्यस्य चेतति । अवभवन्तीरुप नो दुर्ध्वरानमी-
वो रुद्र जासु नो मव ॥ २ ॥ या ते दिष्टुदवमृष्टा दिवस्सरि क्षमया चरति परि
सा वृणक्तु नः । सहस्रं ते स्वपिवात मेषजा मा नस्तोकेषु तनयेषु रीरिषः ॥ ३ ॥
मा नो वधी रुद्र मा परा वा मा ते भूम प्रमिता हीलितस्य । आ नो भज बहि-
र्षि जीवशंसे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ १३ ॥

॥ ४७ ॥ १—४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आपो देवताः ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । २ वि-
राट्त्रिष्टुप् । ४ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वयः—१—३ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० १६] ३६३ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४६ ।

॥ ४७ ॥ आपो यं वः प्रथमं देवयन्तं इन्द्रपानमुर्मिमकुण्वतेळः । तं वो व-
वं शुचिमरिप्रमथ घृतप्रुषं मधुमन्तं वनेम ॥ १ ॥ तमुर्मिमापो मधुमत्तमं वोऽप्य-
नपादवत्वाशुहेमा । यस्मिन्निन्द्रो वसुभिर्मादयति तमश्याम देवयन्तो वो अथ
॥ २ ॥ शतपावेत्राः स्वयया मदतीर्वीर्वीर्वाजानामपि यन्ति पार्थः । ता इन्द्रस्य न
मिनन्ति व्रतानि सिन्धुभ्यो वयं घृतवज्जुहोत ॥ ३ ॥ याः सूर्यो रश्मिमिराततान
याभ्य इन्द्रो अरदद्गातुमर्मिम् । ते सिन्धवो वरिवो धातना नो यूयं पात स्वरित-
भिः सदा नः ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ ४८ ॥ १—४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—३ अभवः । ४ अभवो विश्वेदेवा वा
देवताः ॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः । २ निचुरिक्पङ्क्तिः । ३ त्रिपङ्क्तिः । ४ विराट्त्रिपङ्क्तिः ॥
स्वरः—१ पञ्चमः । २—४ धैवतः ॥

॥ ४८ ॥ ऋक्षक्षणो वाजा मादयध्वमस्मे नरो मघवानः सुतस्य । आ वो-
ऽर्वाचः कर्तवो न यातां विभ्वो रथं नयं वर्तयन्तु ॥ १ ॥ ऋक्षश्च शुभिरग्नि वः
स्याम विभ्वो विभुभिः शर्वसा शर्वांसि । वाजो अस्मां अवन्तु वाजेसाताविन्द्रेण
युजा तरुपेम वृषम् ॥ २ ॥ ते चिद्धि पूर्वीरग्नि सन्ति शासा विभ्वो अर्य उपर-
ताति वन्वन् । इन्द्रो विभ्वो अमुषा वाजो अर्यः शत्रोर्मिधत्या कृण्वन्वि नृ-
म्याम् ॥ ३ ॥ नू देवासो वरिवः कर्तना नो भूत नो विश्वेऽवसे सजोषाः । स-
मस्मे इषं वसवो ददीरन्ययं पात स्वरितभिः सदा नः ॥ ४ ॥ १५ ॥

॥ ४९ ॥ १—४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आपो देवताः ॥ छन्दः—१ निचुरिक्पङ्क्तिः । २, ३
त्रिपङ्क्तिः । ४ विराट् त्रिपङ्क्तिः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४९ ॥ समुद्रज्येष्ठाः तलितस्य मध्यात्पुनाना यन्त्यनिविशमानाः ।
इन्द्रो वा वज्री वृषभो उराद ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ १ ॥ या आपो
दिव्या उत वा स्रवन्ति खनिर्निभा उत वा याः स्वयञ्ज्याः । समुद्रार्था वाः शुचयः
पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ २ ॥ यासां राजा वरुणो याति मध्ये
सत्यानुते अवपश्यञ्जनानाम् । मधुश्रुतः शुचयो याः पावकास्ता आपो देवीरिह
मामवन्तु ॥ ३ ॥ यासु राजा वरुणो यासु सोमो विश्वे देवा या सृजं मदन्ति ।
वैष्णवरो यास्वग्निः प्रविष्टस्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ ४ ॥ १६ ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० १६] ३६४ [म० ७ । अ० ३ । सू० ५२ ।

॥ ५० ॥ १—४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ मित्रावरुणौ । २ अग्निः । ३ विश्वेदेवाः ।
४ नद्यो देवताः ॥ छन्दः—१, ३ स्वराट् त्रिष्टुप् । २ निचृत्तिजगती । ४ भुरितिजगती ॥
स्वरः—१, ३ धेवतः । २, ४ निषादः ॥

॥ ५० ॥ आ मां मित्रावरुणेह रक्षतं कुलाययेद्विभ्रयन्मा न आ गेन् । अ-
ज्जकारं दुर्दृशीकं तिरो दधे मा मां पथेन रपसा विदत्सहः ॥ १ ॥ यद्विजाम-
न्यरुषि वन्दनं भुवदष्टीवन्तो परि कुल्फौ च देहत् । अग्निष्टच्छोचमप बाधता-
मितो मा मां पथेन रपसा विदत्सहः ॥ २ ॥ यच्छब्दम्लौ मवन्ति यद्विदीषु य-
दोषधीभ्यः परि जायते विषम् । विश्वे देवा निरितस्तत्सुवन्तु मा मां पथेन र-
पसा विदत्सहः ॥ ३ ॥ याः प्रवतो निवत उद्वत् उद्वन्तीरुदकाश्च याः । ता
अस्मभ्यं पयसा पिबन्मानाः शिवा देवीरशिपदा मवन्तु सर्वा नद्यो अशिमिदा
मवन्तु ॥ ४ ॥ १७ ॥

॥ ५१ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आदित्या देवताः ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप् ।
३ निचृत्तिजगती ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ ५१ ॥ आदित्यानामवमा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन । अनागा-
स्त्वे अदितिन्वे तुराम इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः ॥ १ ॥ आदित्यासो अदि-
तिर्मादिवन्तो मित्रो अयमा वरुणो रजिष्ठाः । अस्माकं सन्तु भुवनस्य गोपाः पि-
बन्तु सोममवमे नो अद्य ॥ २ ॥ आदित्या विश्वं मरुतश्च विश्वे देवाश्च विश्वं
अमवश्च विश्वे । इन्द्रो अमिरश्चिना तुष्टवाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ ३ ॥ १८ ॥

॥ ५२ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आदित्या देवताः ॥ छन्दः—१, ३ स्वराट् पङ्क्तिः ।
२ निचृत्तिजगती ॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः । २ धेवतः ॥

॥ ५२ ॥ आदित्यासो अदितयः स्याम पुर्देवश्चा वसवो मन्यश्चा । सनैम
मित्रावरुणा सनन्तो भवेम पावापृथिवी भवन्तः ॥ १ ॥ मित्रस्तन्नो वरुणो मा-
महन्तु शर्म त्रुकाय तनेयाय गोपाः । मावो भुजेमान्यजातमेनो मा तत्कर्म वसवो
वसवश्च ॥ २ ॥ तुरण्यवोऽङ्गिरसो नक्षन्त रत्नं देवस्य सवितुरिणानाः । णिता
च तन्नो अमन्यजो विश्वेदेवाः सननसो जुषन्त ॥ ३ ॥ १९ ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० २२] ३६५ [म० ७ । अ० ३ । सू० ५५ ।

॥ ५३ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ धावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५३ ॥ म धावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः सुबाधे इळे बृहती यजत्रे । ते चिद्धि पूर्वे कवयो गृणन्तः पुरो मही दधिरे देवपुत्रे ॥ १ ॥ प्र पूर्वजे पितरा न-
व्यसीमिर्गोभिः कृणुध्वं सदाने ऋतस्य । आ नो धावापृथिवी दैव्येन जनैन
यातं महि वां वरुणम् ॥ २ ॥ उतो हि वां रत्नधेयानि सन्नि पुरुषि धावापृ-
थिवी सुदासे । अस्मे धत्तं यदसदस्कृषांयु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ २० ॥

॥ ५४ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वास्तोष्पनिदेवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्
२ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्स्वावेशो अर्नमीवो भवा नः । य-
स्वेमेहे प्रति तर्भो जुषस्व शं नो मव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥ वास्तोष्पते प्रतरणो
न एधि गयस्फानो गोभिरश्वेभिरिन्दो । अजरासमे मख्ये स्याम पितेव पुत्रान्प्रति
नो जुषस्व ॥ २ ॥ वास्तोष्पते शग्मया संसरा ते सक्षीमहि रणवया गातुमत्या ।
एहि चेमे उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ २१ ॥

॥ ५५ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ वास्तोष्पनिः । २—८ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
१ निचृत्त्रयत्री । २, ३, ४ बृहती । ५, ७ अनुष्टुप् । ६, ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१
षड्जः । २, ३, ४ मध्यमः । ५—८ गान्धारः ॥

॥ ५५ ॥ अमीवहा वास्तोष्पते विश्वा रूपाययाविशन् । सखा सुशेवं एधि
नः ॥ १ ॥ यदर्जुन सारमेय दतः पिशङ्ग यच्छंस । बीव आजन्त ऋण्य उप स्र-
क्तेषु वप्सतो नि षु स्वप ॥ २ ॥ स्तेनं राय सारमेय तस्करं वा पुनः सर । स्तो-
तृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान्दुच्छुनायमे नि षु स्वप ॥ ३ ॥ त्वं सुकरस्य दर्दहि
तवं दर्दतु सुकरः । स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान्दुच्छुनायमे नि षु स्वप ॥ ४ ॥
सस्तु माता सस्तु पिता सस्तु श्वा सस्तु विश्वपतिः । सस्तु सर्वे ज्ञातयः स स्वय-
मभितो जनः ॥ ५ ॥ य आस्ते यश्च चरति यश्च पश्यति नो जनः । तेषां सं
ईनो अवाणि ययेदं हर्म्य तथा ॥ ६ ॥ सदसंशुको वृषभो सः समुद्राबुधश्चरत् ।
तेषां सवृषेभ्य बभूव नि जनान्स्वाययामसि ॥ ७ ॥ प्रोष्ठेशया वीशया नारीया-
स्तप्यशीवरीः । श्वियो याः पुष्यगन्धास्ताः सर्वाः स्वाययामसि ॥ ८ ॥ २२ ॥ ३॥

अ० ५ । अ० ४ । व० २५] ३६६ [म० ७ । अ० ४ । सू० ५६ ।

॥ ५६ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुतो वेवताः ॥ छन्दः—१ आर्ची गायत्री । २, ६, ७, ८ भुरिगार्ची गायत्री । ३, ४, ५ प्रजापत्या बृहती । ८, १० आर्च्युष्णिक् । ११ निचृदः ऋग्युष्णिक् । १२, १३, १५, १८, १९, २१ निचृदित्रिष्टुप् । १७, २० त्रिष्टुप् । २२, २३, २५ विराट् त्रिष्टुप् । २४ पङ्क्तिः । १४, १६ स्वरान्दपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ६, ७, ८ षड्जः । ३, ४, ५ मध्यमः । ८, १०, ११ ऋषभः । १२, १३, १५, १७—२२, २३, २५ धैवतः । १४, १६, २४ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ क ई र्व्यक्ता नरः सनीळा रुद्रस्य मर्या अथा स्वर्चाः ॥ १ ॥ न-
किर्देषां जुनृषि वेद ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम् ॥ २ ॥ अभि स्वपुर्मिर्मिथो वं-
पन्त वार्तस्वनसः श्येना अस्पृधन् ॥ ३ ॥ एतानि धीरो निण्या चिकेत पुरिन-
र्बद्धो मही जुमार ॥ ४ ॥ सा विट् सुवीरा मरुद्भिरस्तु सनात्सहन्ती पुष्पन्ती
नुम्बम् ॥ ५ ॥ यामं येष्टाः शुभा शोभिष्ठाः श्रिया सम्मिशला ओजोमिरुषाः
॥ ६ ॥ उग्रं व ओजः स्थिरा शवांस्यधा मरुद्भिर्गणस्तुर्विष्मान ॥ ७ ॥ शुभ्रो वः
शुष्मः कुम्भी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धृष्णोः ॥ ८ ॥ सनेम्यस्मद्युयोरं दिष्टं
मा वो दुमतिरिह प्रणङ्कः ॥ ९ ॥ प्रिया वो नाम हुवे तुराणामा यत्तुपन्मरुतो वा-
वशानाः ॥ १० ॥ २३ ॥ स्वायुधामं इग्मिणः सुनिष्का उत स्वयं तन्वः शु-
म्भमानाः ॥ ११ ॥ शुची वो हव्या मरुतः शुचीनां शुचिं हिनोम्यध्वरं शुचि-
म्यः । अतेन सत्यमृतसापं आयुष्कुचिजन्मानः शुचयः पावकाः ॥ १२ ॥ अं-
सेष्वा मरुतः स्वादयो वो वक्षः सु रुक्मा उपशिथ्रियाणाः । वि चिपतो न वृष्टिमीं
रुचाना अनु स्वधामायुर्धैर्यन्वमानाः ॥ १३ ॥ प्र बुधया व ईरते महोसि प्र ना-
मानि प्रयज्यवस्तिरध्वम् । महसियं दम्यं भागयेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम्
॥ १४ ॥ यदि स्तुतस्य मरुतो अधीयेत्या विप्रस्य राजिनो हवीमन । यक्षु रायः
सुवीर्यस्य दात नू चिद्यमन्य आदभदरावा ॥ १५ ॥ २४ ॥ अत्यासो न वे मरुतः
स्वर्चो यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः । ते हर्म्येष्टाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न
प्रकीर्त्तिनः पयोधाः ॥ १६ ॥ दशम्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु वरिवस्यन्तो रोदसी सुमेके ।
आरे गोहा नृहा वधो वो अस्तु सुम्नेमिरस्मे वसवो नमध्वम् ॥ १७ ॥ आ वो होतो जोह-
वीति सत्तः सत्राचीं रातिं मरुतो गृणानः । य ईवतो वृषणो अस्ति गोषाः सो
अह्यावी हवते व उक्थैः ॥ १८ ॥ इमे तुरं मरुतो रामयन्तीमे सहः सहस्र आन-
मन्ति । इमे शंसं वनुष्यतो नि पान्ति गुरु द्वेषो अरुरुषे दधन्ति ॥ १९ ॥ इमेरधं
चिन्मरुतो जुनन्ति भूमिं चिद्यथा वसवो जुषन्त । अर्प वाधध्वं वृषणस्तमांसि प्रच

अ० ५ । अ० ४ । व० २८] ३६७ [म० ७ । अ० ४ । सू० ५८ ।

विश्वं तनयं लोकमस्मे ॥ २० ॥ २५ मा वो द्वात्रा मरुतो निरराम मा पश्चाद्घमरथ्यो
विभागे । आ नः स्पृहं मंजतना वस्येऽयदी मुजातं वृषणो वो अस्ति ॥ २१ ॥ सं
यद्धनन्त मन्पुभिर्जनासः शूरा यद्द्विष्वोषधीषु विद्धु । अथ स्मा नो मरुतो रुद्रि-
यासस्त्रातारो भूत पृतनास्वर्यः ॥ २२ ॥ भूरि चक्र मरुतः त्रिज्याययुक्थानि या
वः शस्यन्ते पुरा चित् । मरुद्विरुद्रः पृतनासु साळ्हा मरुद्विरिन्सन्ति वाजमवी
॥ २३ ॥ अस्मे वीरो मरुतः शुष्यस्तु जनानां यो अमुरो विधर्ता । अपो येन
सुजितये तरेनाध स्वमोको अभि वः स्याम ॥ २४ ॥ तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो
अग्निराण ओषधीर्वनिनो जुषन्त । शर्मन्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ २५ ॥ २६ ॥

॥ २७ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—२, ४ त्रिष्टुप् । १ वि-
राट् त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ मध्वो वा नाम मरुतं यजत्राः प्र यज्ञेषु शर्वसा मदन्ति । ये रे-
जयन्ति रोदसी चिदुर्वी पिन्वन्त्युत्सं यदयासुरुद्राः ॥ १ ॥ निचेतारो हि मरुतो
गुणन्तं प्रणेतारो यजमानस्य मन्यं । अस्माकं पथ विदथेषु बहिरा वीतये सदत
पिप्रियाणाः ॥ २ ॥ नैतावदन्ये मरुतो यथेमे अजन्ते रुक्मैरायुर्धैस्तुर्भिः । आ
रोदसी विश्वपिशः पिशानाः समानमज्ज्यञ्जते शुमे कम् ॥ ३ ॥ अध्वक्सा वो
मरुतो दिष्टुदस्तु यद्द आगः पुरुषता कराम । मा वस्तस्यामपि भूमा यजत्रा अस्मे
वो अस्तु सुमतिश्च निष्ठा ॥ ४ ॥ कुते चिदप्रं मरुतो रणान्तानवद्यासः शुचयः
पावकाः । प्र णोऽवत सुमतिर्मियजत्राः प्र वाजैभिस्तिरत पुष्यसे नः ॥ ५ ॥
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामभिर्नरो हवीषि । ददात नो अमृतस्य प्र-
जायै जिगृत रायः सूनृता मघानि ॥ ६ ॥ आ स्तुतासो मरुतो विश्वं उनी अ-
च्छां सूरारिस्सर्वताता जिगात । ये नस्मना शतिनो वर्धयन्ति यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ २७ ॥

॥ २८ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—३, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ।
५ त्रिष्टुप् । १ विराट् त्रिष्टुप् । २, ६ भुरिकपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५ धैवतः । २, ६
पङ्कजः ॥

॥ २८ ॥ प्र साङ्गुधै अर्चता गङ्गा यो दैव्यस्य धामस्तुर्विष्मान् । उत

अ० ५ । अ० ४ । व० ३०] ३६८ [म० ७ । अ० ४ । व० ५६ ।

सोदन्ति रोदसी महित्वा नचन्ते नाकं निश्चैतेखंशात् ॥ १ ॥ जनुर्विदो मरु-
तस्त्वेष्येण मीमांसस्तुविमन्यवोऽयासः । प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति विमो वो
यामन्मयते खर्दृक् ॥ २ ॥ बृहदयो मघवदभ्यो दधात जुजोषमिन्मरुतः सुष्टुति नः ।
गतो नाध्वा वि तिराति जन्तुं प्र याः स्पर्धाभिरुतिभिस्तिरेत ॥ ३ ॥ युष्मोतो विमो
मरुतः शतस्त्री युष्मोतो अर्वा सहुरिः सहस्री । युष्मोतः सम्राज्यत इन्ति वृत्रं प्र तद्वो
अस्तु धृतयो देष्णम् ॥ ४ ॥ तौ आ रुद्रस्य मूर्च्छिदुषो विवासे कुविमंसन्ते मरुतः
पुनर्नः । यत्सस्वती जिहीछिरे यदाविगम तदेन ईमहे तुराणाम् ॥ ५ ॥ प्र सा
वाचि सुष्टुतिर्मघोनामिदं सूक्तं मरुतो जुषन्त । आराचिदेवो वृषणो युयोत यूषं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ५६ ॥ १—१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—११ मरुतः । १२ यद्वो देवता ॥ छन्दः—
१ निचृद्वृद्धती । २ वृद्धती । ३ रवराड्वृद्धती । ४ पङ्क्तिः । ५ निचृत्पङ्क्तिः । ६, १२ अजु-
ष्टुप् । ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । ९, १० गायत्री । ११ निचृत्त्रायत्री ॥ स्वरः— १, ३,
६ मध्यमः । २, ४ पञ्चमः । ५, १२ गान्धारः । ७, ८ धैवतः । ९, १०, ११ षड्जः ॥

॥ ५६ ॥ यं प्रायेध्व इदमिदं देवासो यं च नयेध । तस्मा अग्ने वरेण मि-
थार्थमन्मरुतः शर्म यच्छत ॥ १ ॥ युष्माकं देवा अत्रसाहनि प्रिय ईजानस्तरति द्विषः ।
प्र स चयैः तिरते वि महीरिषो यो वो वराय दाशति ॥ २ ॥ नहि वंश्चरमं चन व-
सिष्ठः परिमंसते । अस्माकमघ मरुतः सुते सचा विश्वे पिबत कामिनः ॥ ३ ॥
नहि वं ऊतिः पतनासु मर्धति यस्मा अराध्वं नरः । अभि व आर्षत्सुमतिर्नवी-
यसी तूयं यात पिपीषवः ॥ ४ ॥ ओ पु घृष्टिराधसो यातनान्धोसि पीतये । इमा वो ह-
व्या मरुतो ग्रे हि कुं मो प्वन्ध्रं गन्तव ॥ ५ ॥ आ च नो बर्हिः सदताविता च नः
स्पर्धाणि दातवे वसु । अस्तेषन्तो मरुतः सोम्ये मघौ स्वाहेह मादयाध्वै ॥ ६ ॥
॥ २६ ॥ सस्वश्चिद्धि तन्वः । शुम्भमाना आ इंसो नीलपृष्ठा अपसन् । विश्वं
शर्धो अभितो मा नि वेदु नरो न रणवाः सर्वे नदन्तः ॥ ७ ॥ यो नो मरुतो अभि
दूर्हणायुस्तिरश्चिच्चानि वसवो जिघोसति । बृहः पाशान्प्रति स मूर्चीष्ट तर्पिष्ठेन
इन्मना हन्तना तम् ॥ ८ ॥ सान्तपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टेन । युष्माकोती रि-
सादसः ॥ ९ ॥ वृहमेधाम आ गत मरुतो मापं धूतन । युष्माकोती मुदानवः ॥ १० ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० ३] ३६६ [म० ७ । अ० ४ । सू० ६१ ।

इहेह वः स्वतपसः कवय सूर्यत्वचः । यज्ञं मरुत आ वृणे ॥ ११ ॥ अयम्बकं
वजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्
॥ १२ ॥ ३० ॥ ४ ॥

॥ ६० ॥ १—१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ सूर्यः । २—१२ मित्रावरुणौ देवतैः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । ६ चिराट् पङ्क्तिः । १० स्वराट् पङ्क्तिः । २, ३, ४, ६, ७, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ८, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, १० पञ्चमः । २—८, ११, १२ धैवतः ॥

॥ ६० ॥ यद्यद्य सूर्ये ब्रवोऽनागा उद्यन्मित्राय वरुणाय सत्यम् । वयं देवत्रा-
दिने स्याम तव प्रियासौ अर्यमन्गुणन्तः ॥ १ ॥ एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षा उभे
उदैति सूर्यो अभि जमन् । विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च गोपा ऋजु मर्तेषु वृजिना च
पश्यन् ॥ २ ॥ अयुक्तं सप्त हरितः सधस्थाया ई वहन्ति सूर्यं घृताचीः । धामानि
मित्रावरुणा युवाकुः सं यो युथेव जनिमानि चष्टे ॥ ३ ॥ उद्यौ पृक्षासो मधुमन्तो
अस्थुरा सूर्यो अरुहच्छुक्रमणः । यस्मा आदित्या अध्वनो रदन्ति मित्रो अर्यमा
वरुणः सजोपाः ॥ ४ ॥ इमे चेतारो अनृतस्य भूर्गमित्रो अर्यमा वरुणो हि सन्ति ।
इम ऋतस्य वावृधुर्दशो जग्मासः पुत्रा आदितेरदन्धाः ॥ ५ ॥ इमे मित्रो वरुणो
दुळभासाऽचेतसं चिचितयन्ति दक्षैः । अपि क्रतुं मुचेतसं वतन्तस्तिगश्चिदंहः सु-
पथा नयन्ति ॥ ६ ॥ १ ॥ इमे मित्रो अनिभिषा पृथिव्याश्चिकित्वांसो अचेतसं
नयन्ति । प्रवाजे चिन्तयो गाधमस्ति पारं नो अस्य विष्पिनस्य पश्यन् ॥ ७ ॥
पद्मोपावददितिः शर्म भद्रं मित्रो यच्छन्ति वरुणः सुदासं । तस्मिन्ना तुकं तनयं दधाना
मा कर्म देवहेळनं तुरासः ॥ ८ ॥ अब वेदिं हात्राभियजेत रिपः काश्चिद्वरुणधुतः सः ।
परि द्वेषोभिर्यमा वृण कुरुं सुदासं वृषणा उ लोकम् ॥ ९ ॥ सुखश्चिद्धिं समृ-
तिस्त्वेष्ट्येषामर्षीच्येन सहसा सहन्ते । युष्मन्निया वेषणो रेजमाना दक्षस्य चिन्म-
हिना मुळता नः ॥ १० ॥ यो ब्रह्मणे सुमतिमायजाते वाजस्य सातो परमस्य रायः ।
सीदन्त मन्युं मघवानो अर्य उरु क्षयाय चकिरे सुधातु ॥ ११ ॥ इयं देव पुरो-
हितिर्युवम्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि । विश्वानि दुर्गा पिपृतं त्रिरो नो ययं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥ २ ॥

॥ ६१ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवतैः ॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः । २, ४ त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः । २—७ धैवतः ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० ५] ३७० [म० ७ । अ० ४ । सू० ६३ ।

॥ ६१ ॥ उद्गां चतुर्वर्ण्य सुप्रतीकं देवयोरिति सूर्यस्तत्तन्वान् । अभि यो विश्वा भुवनानि चष्टे स मन्थुं मर्त्येषा चिकेत ॥ १ ॥ प्र वां स मित्रावरुणानु-
तावा विप्रो मन्मानि दीर्घश्रुर्दियति । यस्य ब्रह्माणि मुक्तू अवाथ आ यत्क्रत्वा
न शरदः पूर्यथे ॥ २ ॥ प्रोरोमित्रावरुणा पृथिव्याः प्र दिव ऋषादबुद्धतः सुदान् ।
स्पशो दधाथे ओषधीषु विचवृधग्यतो अर्निमिषं रत्नमाणा ॥ ३ ॥ शंसा मित्र-
स्य वरुणस्य धाम शुष्मो रोदसी बद्धधे महित्वा । अयन्मासा अयज्वनामवीराः
प्र यज्ञमन्मा वृजनं तिराते ॥ ४ ॥ अमूरा विश्वा वृषणाविमा वां न यामु चित्रं
ददृशे न यक्षम् । दुहः सचन्ते अनृता जनानां न वां निगयान्यचित्ते अभूवन्
॥ ५ ॥ समु वां यज्ञं महयं नमोभिर्दुवे वां मित्रावरुणा सबाधः । प्र वां मन्मा-
न्युचमे नवानि कृतानि ब्रह्म जुजुषन्निमानि ॥ ६ ॥ इयं देव पुगोर्हितियुवस्यो
यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि । विश्वानि दुर्गा पिपृतं त्रिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ ३ ॥

॥ ६२ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—३ सूर्यः । ४—६ मित्रावरुणौ देवते ॥
छन्दः—१, २, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ उत्सूर्यो बृहदचीर्ध्वभ्रेः पुरु विश्वा जनिम मानुषाणाम् । समो दि-
वा ददृशे रोचमानः क्रत्वा कृतः गुह्यतः कर्तुमिभूत् ॥ १ ॥ स सूर्य प्रति पुरो न
उद्गा एमिः स्तोमैर्भिरेशेभिरैवैः । प्र नो मित्राय वरुणाय बोधोऽनागमो
अर्घ्यम्णे अग्रये च ॥ २ ॥ वि नः महसैः शुरुधो रदन्त्वृतावानो वरुणो मित्रो अ-
ग्निः । यच्चन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कमा नः कामं पूषन्तु स्तवानाः ॥ ३ ॥ घा-
वाभूमी अदिने त्रासीथां नो ये वां जुजुः सुजनिमान ऋषे । मा हेळे भूम वरुण-
स्य वायोर्मा मित्रम्य प्रियतमस्य नृणाम् ॥ ४ ॥ प्र ब्राह्वा सिष्टतं जीवसे न आ
नो गवद्वृतिष्ठतं युतेन । आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुत मे मित्रावरुणा हवे-
मा ॥ ५ ॥ नू मित्रो वरुणो अर्यमा नस्मने तोकाय वरिषो दधन्तु । सुगा ने
विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ६३ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—५ सूर्यः । ६, ७ मित्रावरुणौ देवते ॥
छन्दः—१, ६ विराट् त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ उद्देति सुभगो विश्वचक्षुः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम् । चतु-
र्मित्रस्य वरुणस्य देवस्यमेव षः समविष्यक्रमोसि ॥ १ ॥ उद्देति मसवीता ज-

अ० ५ । अ० ५ । व० ७] ३७१ [म० ७ । अ० ४ । सू० ६५ ।

नानां महाभक्तेरुणवः सूर्यस्य । समानं चक्रं पर्याविष्टमन्यदेतशो वहति धूर्यु-
क्तः ॥ २ ॥ विभ्राजमान उषसापुपस्थाष्टैर्भरुदेत्यनुमद्यमानः । एष मे देवः सं-
विता चच्छन्दः यः समानं न प्रमिनाति धाम ॥ ३ ॥ दिवो रुक्म उरुचक्षा उ-
दैति दुरेभ्यस्तुरणिभ्राजमानः । नूनं जनाः सूर्येण प्रसूता अयन्नर्थानि कृणव-
न्मपांश्चि ॥ ४ ॥ यत्रा चक्रमृता गातुमस्मै श्येनो न दीयन्नन्वेति पार्थः । प्रतौ
वां सूर उदैते विधेम नमोभिर्मित्रावरुणोत हव्यः ॥ ५ ॥ नू मित्रो वरुणो अर्य-
मानस्मने लोकाय वरिवो दधन्तु । सुसा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ३, ४ त्रि-
ष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ दिवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वो घृतस्य निर्विजो ददीरन् ।
हव्यं नो मित्रो अर्यमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुषन्त ॥ १ ॥ आ राजाना
मह ऋतस्य गोपा सिन्धुपती क्षत्रिया यातमर्वाक् । इळां नो मित्रावरुणोत वृष्टि-
मव दिव इन्वतं जीरदान् ॥ २ ॥ मित्रस्तन्नो वरुणो देवो अर्यः प्र साधिष्ठेभिः
पृथिभिर्नयन्तु । ब्रवधथा न आदुरिः मुदास इषा मदेम सह देवगोपाः ॥ ३ ॥
यो वां गतं मनसा तत्तदेतमुर्ध्वा धीतिं कृणवद्धारयच्च । उक्षेयां मित्रावरुणा घृतेन
ता राजाना सुक्षितीस्तपयेथाम् ॥ ४ ॥ एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो
न वायवेऽयामि । अविष्टं धियो जिगृवं पुरन्धीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ६५ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ५ विराट् त्रि-
ष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३, ४ निचत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ प्रतौ वां सूर उदैते सुक्नेमित्रं हुवे वरुणं पूतदक्षम् । ययोरसुर्य-
मर्चितं ज्येष्ठं विश्वस्य यामेभ्यश्चिता जिगत्तु ॥ १ ॥ ता हि देवानाममुंरा तावर्या-
ता नः क्षितीः करतमूर्जयन्तीः । अश्याम मित्रावरुणा वयं वां द्यावा च यत्र पीप-
यन्महा च ॥ २ ॥ ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू दुरन्येतू रिपवे मर्त्ययि । ऋतस्य
मित्रावरुणा पथा वामपो न नावा दुरिता तरेम ॥ ३ ॥ आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतमिळाभिः । प्रतौग्रामत्र वरमा जनाय पूणीतमुद्रो दिव्यस्य चारोः
॥ ४ ॥ एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि । अविष्टं
योऽङ्ग जिगृवं पुरन्धीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ७ ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० १२] ३७२ [म० ७ । अ० ४ । सू० ६७ ।

॥ ६६ ॥ १—१६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—३, १७—१६ मिश्रावरुणौ । ४—१३ आ-
वित्याः । १४—१६ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६ निचृद्गायत्री । ३ विराड् गायत्री ।
५, ६, ७, १८, १९ आर्षी गायत्री । १७ पादनिचृद्गायत्री । ८ स्वराड् गायत्री । १०
निचृद् बृहती । ११ स्वराड् बृहती । १२ आर्षी स्वराड् बृहती । १३, १५ आर्षी भुगि
बृहती । १४ आर्षीविराड्बृहती । १६ पुर उष्णिक् ॥ स्वरः—१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८,
९, १७, १८, १९ षड्जः । १०—१५ मध्यमः । १६ ऋषभः ॥

॥ ६६ ॥ प्र मित्रयोर्वरुणयोः स्तोमो न एतु शुष्यः । नमोऽन्तुजिज्ञातयोः
॥ १ ॥ या धारयन्त देवाः सुदत्ता दक्षपितरा । अमृतीय प्रमहसा ॥ २ ॥ ता
नः स्तिषा तनूषा वरुण जरितृणाम् ॥ मित्र साधयन्त धियः ॥ ३ ॥ यदद्य सूर
उदितेऽनागा मित्रो अयिमा । सुवार्ति मविता मगः ॥ ४ ॥ सुप्रर्वारस्तु स क्षयः
प्र जु यामन्सुदानवः । ये नो अहोऽतिप्रति ॥ ५ ॥ ८ ॥ उत स्वराजो अदि-
तिरदब्धस्य व्रतस्य ये । महो राजान इशते ॥ ६ ॥ प्रति वां सूर उदिते मित्रं
ष्टणीषे वरुणम् । अयेमणं विशादमम् ॥ ७ ॥ राया हिंरण्यया मतिरियमवृकाय
शर्वसे । इयं विप्रा मेधमातये ॥ ८ ॥ ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभिः सह ।
इयं रक्ष धीमहि ॥ ९ ॥ ब्रह्मः सूरचक्षसोऽभिजिह्वा ऋतावृधः । त्रीणि ये ये-
मुर्विदधानि धीतिभिर्विधानि परिभूतिभिः ॥ १० ॥ ६ ॥ वि ये दधुः शरदं माम-
सादह्येन्नमक्तु चादक्षम् । अनायं वरुणो मित्रो अयिमा क्षत्रं राजान आसत ॥ ११ ॥
तद्वो अद्य मनामहे मुक्तं सूर उदिते । यदाहेतु वरुणो मित्रो अयिमा युगमुतम्य
इथ्यः ॥ १२ ॥ ऋतावान् ऋतजाना ऋतावृधो घोरामो अरुवद्विपः । तेषां वः
मुष्ने मुच्छर्दिष्टं नरः स्याम ये च सूर्यः ॥ १३ ॥ उदु न्यदेशेनं वपुर्विव एति
मनिहरे । यदीमाशुर्वदति देव एतेशो विश्वस्मै चक्षसे अरम् ॥ १४ ॥ शीर्ष्णः
शीर्ष्णो जगेनस्तम्युष्यति समया विश्वमा रजः । मस स्वसारः सुविताय सूर्य
बहन्ति हवितो रय ॥ १५ ॥ १० ॥ तच्चतुर्वर्हितं शुक्रमुच्यते । पश्येम शरदः
शानं जीवेम शरदः शतम् ॥ १६ ॥ काव्येमिरताभ्या यातं वरुण क्षुमत् । मित्रश्च
सोमपीतये ॥ १७ ॥ द्विवो धामभिवेरुण मित्रथा यातमदुहा । पिबन्तं सोममातुजी
॥ १८ ॥ आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुनि नरा । यातं सोममृतावृधा ॥ १९ ॥ ११ ॥

॥ ६७ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ अभिनो देवते ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, ८, १०
निचृद्त्रिष्टुप् । ३, ५, ९ विराट् त्रिष्टुप् । ४ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० १५] ३७३ [म० ७ । अ० ४ । सू० ६८ ।

॥ ६७ ॥ प्रति वां रथं नृपती जुरथ्यं हविष्मता मनसा यद्वियेन । यो वां द्रुतो
न धिष्णत्यावजीगरञ्चा सुनुने पितरा विवस्मि ॥ १ ॥ अशौच्यग्निः समिधानो
अस्मे उपो अदधन्तमसश्चिदन्ताः । अचेनि केतुरुपसः पुरस्ताच्छ्रिये दिवो दृहि-
तुर्जायमानः ॥ २ ॥ अभि वां नूनमश्विना मुहोता स्तामै सिषक्ति नापत्या वि-
षकान् । पूर्वाभिर्योतं पथ्याभिरवाक्स्मर्विदा वसुमता रथेन ॥ ३ ॥ अवोवा नून-
मश्विना युवाकुर्वे यद्वां सुते माध्वी वसुधुः । आ वां वहन्तु स्थविगसो अश्वाः
पित्रोयो अस्मे सुपुता मयूनि ॥ ४ ॥ प्राचीषु देवाश्विना धियं मे मृधां मानये
कृतं वसुधुम् । विश्वा अविष्टं वाज आ पुगन्धीस्ता नः शक् शचीपती शचीभिः
॥ ५ ॥ १२ ॥ अविष्टं धीष्वाश्विना न आमु प्रजावदेतो अहयं नो अस्तु । आ
वां तोके तनये तूतजानाः सुगन्तामो देवधीति गमेम ॥ ६ ॥ एष स्य वां पू-
र्वगत्वेन मख्ये निधिर्हितो माध्वी रातो अस्मे । अहेकता मनसा यातमर्वागश्नन्ता
हव्यं मातृपीषु विक्षु ॥ ७ ॥ एकस्मिन्योगे भुग्णा मषाने परि वां सम अवतो
रथो गत् । न वायन्ति मुभ्वो देवयुक्ता ये वां भूषु तर्णयो वहन्ति ॥ ८ ॥ अ-
सश्वता मघवद्भ्यो हि भूतं ये राया मघदेयं जुनन्ति । प ये बन्धुं सृनुतामिस्तिरन्ते
गव्या पृश्नन्तो अश्व्या मघानि ॥ ९ ॥ नू मे हवमा शृणुतं युवाना यामिष्टं वति-
रश्विनाविरावत् । यत्तं रत्राति जरतं च मुरीन्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ १३ ॥

॥ ६८ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्द—१, ६, ८ साम्नी
त्रिष्टुप् । २, ३, ५ साम्नी निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ७ साम्नी मुग्गिसुरी विराट् त्रिष्टुप् ।
निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ आ शुभ्रा यातमश्विना स्वश्वा गिरो दस्मा जुजुषाणा युवाकौः ।
हव्यानि च प्रानिभृता वीतं नः ॥ १ ॥ प्र वामन्धसि मद्यन्यस्थुरं गन्तं हविषो
वीतेय मे । तिरो अयो हवतानि श्रुतं नः ॥ २ ॥ प्र वां रथो मर्गजवा इयति तिरो
रजोस्यश्विना शतोतिः । अस्तभ्यं सूर्यावस् इयानः ॥ ३ ॥ अयं ह यद्वां देवया
उ अर्दिरुध्वो विवक्ति सोमसुयुवभ्यां । अ वल्गू विप्रो ववृतीत हव्यैः ॥ ४ ॥
चित्रं ह यद्वां भोजनं स्वस्ति न्यत्रये महिषन्तं युयोतम् । यो वामोमानं दधते प्रियः
सन् ॥ ५ ॥ १४ ॥ उत त्यद्वां जुरते अश्विना भूच्यवानाय प्रतीत्यं हविर्दे । अधि
यद्वर्ष इतर्जति पुत्यः ॥ ६ ॥ उत त्यं भुज्युमश्विना सर्वायो मध्ये जहुर्गुवांसः
समुद्रे । निरी पर्वदराबा यो युवाकः ॥ ७ ॥ वृकाय चिज्जसमानाय शक्रमुत श्रुतं

अ० ५ । अ० ५ । व० १७] ३७४ [म० ७ । अ० ४ । सू० ७० ।

शयवे ह्ययमाना । यावद्वन्यामपिन्वतमपो न स्तर्ये चिच्छक्तयश्चिना शचीभिः ॥ ८ ॥
एष स्य क्रावर्जरे सुक्तरग्रे बुधान उपसां सुमन्मा । इषा तं वर्धद्वन्या पयोभि-
र्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥ १५ ॥

॥ ६६ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४, ६, ८ निचृत्
त्रिष्टुप् । २, ७, त्रिष्टुप् । ३ आर्षीस्वराट् त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ आ वां रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वृषमिर्यात्वध्वैः । पु-
तवर्तनिः पविर्भी रुचान इषां ओळ्हा नृपतिर्वाजिनीवान् ॥ १ ॥ स पप्रथानो अ-
भि पञ्च भूमा त्रिवन्धुरो मनसा यातु युक्तः । विशो येन गच्छथो देवयन्तीः
कुत्रा चिद्याममश्चिना दधाना ॥ २ ॥ स्वधा यशसा यातमर्वाग्दत्ता निधि मधु-
मन्तं पिबाथः । वि वां रथो वध्वाऽयादमानोऽन्तर्दिवा बाधते वर्तनिभ्याम्
॥ ३ ॥ युवोः श्रियं परि योषावृणीत सरो दुहिता परितवम्यायाम् । यदेवयन्त-
मवथः शचीभिः परि घ्नंसमोमना वां वयो गात् ॥ ४ ॥ यो ह स्य वां रथिग
वस्त उन्ना रथो युजानः परियाति वर्तिः । तेन नः शं योरुपमां व्युष्टौ न्याश्चिना
वहतं यज्ञे अभिन् ॥ ५ ॥ नरा गौरिव विद्युतं तृणाणाम्माकमय मवनोप यातम् ।
पुरुषा हि वां प्रतिभिर्हवन्ते मा वापन्ये नि यमन्देवयन्तः ॥ ६ ॥ युवं भुज्युमव-
विद्धं समुद्र उद्धृथुरणसो अस्तिधार्तः । पतत्रिभिश्चरन्त्यथिमिर्वसनाभिरश्चिना
पारयन्ता ॥ ७ ॥ नू मे हवमा शृणुतं युवाना यामिष्टं वर्तिराश्चिनाविरावन् ।
धृत्वं रत्नानि जरतं च सुगोन्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ १६ ॥

॥ ७० ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ निचृत्
त्रिष्टुप् । २, ५, ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ आ विश्ववाराद्विना गते नः प्र तत्स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।
अश्वो न वाजी शुनपृष्ठो अस्यादा यन्मेदथुध्रुवमे न योनिम् ॥ १ ॥ सिपकि
सा वां सुप्रतिश्चनिष्ठातापि यमो मनुषो दुराणे । यो वां समुद्रान्त्सरितः पिपन्ये-
तग्वा चिष मुयुजा युजानः ॥ २ ॥ यानि स्थानान्यद्विना दधार्थं दिवा यद्दी-
प्वोषधीषु विजु । नि पर्वतस्य मूर्धनि सदन्तेपं जनाय दाशुपे वहन्ता ॥ ३ ॥ च-
निष्टं देवा ओषधीष्वप्सु यद्योग्या अभवैथे ऋषीणाम् । पुरुणि रत्ना दधतौ न्य-

अ० ५ । अ० ५ । व० १६] ३७५ [म० ७ । अ० ५ । सू० ७२ ।

स्मे अनु पूर्वाणि चक्ष्यथुर्गुणानि ॥४॥ शुश्रुवांसां चिदश्विना पुरुषाभि ब्रह्मा-
णि चक्ष्वाणे ऋषीणाम् । प्रति प्र यातं वरमा जनायास्मे वापस्तु सुमतिश्चर्निष्ठा
॥ ५ ॥ यो वां युक्ता नासत्या हविष्मान्कृतब्रह्मा समर्थो भवति । उप प्र यातं
वरमा वसिष्ठमिमा ब्रह्माण्युच्यन्ते गुवभ्याम् । ६ ॥ इयं मनीषा इयमश्विना गी-
रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् । इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन्युयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ १७ ॥ ४ ॥

॥ ७१ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५ त्रिष्टुप् । २, ३,
४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

॥ ७१ ॥ अप स्वनुष्ठपसो नग्जिहीते रिणक्तिं कुण्णीरुपाय पन्थाम् ।
अश्वामया गोमथा वां हुवेम दिवा नक्तं शरुमम्मद्युयोतम् ॥ १ ॥ उपायातं दाशु-
पे मर्त्याय रथेन वाममश्विना वहन्ता । युयुतम्मदनिराममीवां दिवा नक्तं माध्वी
प्रासीथां नः ॥ २ ॥ आ वां रथमवमस्यां व्युष्टौ सुम्नायवो वृषणो वर्तयन्तु ।
स्यूमगमस्तिमृतयुगिभिरश्वैराश्विना वसुमन्तं वहेथाम् ॥ ३ ॥ यो वां रथो नृपती
अस्ति वज्रहा त्रिवन्धुरो वसुमौ उच्चरामा । आ न एना नासत्योषं यातमभि
यद्वां विव्वप्स्यो जिगाति ॥ ४ ॥ युवं च्यवानं जरमोऽमुमुक्षं नि पेदव उहयु-
राशुमश्वम् । निगंहसस्तमसः स्पर्तमत्रि नि जाहुषं शिथिरे धातमन्तः ॥ ५ ॥ इयं
मनीषा इयमश्विना गीरिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् । इमा ब्रह्माणि युवयून्य-
ग्मन्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ ७२ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ३, ४ निचत्
त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ आ गोमता नासत्या रथेनाश्वविता पुरुश्चन्द्रेण यातम् । अभि वां
विश्वा नियुनः सचन्ते स्पर्हया श्रिया तन्वा शुभाना ॥ १ ॥ आ नो देवेभिरुप-
यानमवक्सजोषसा नासत्या रथेन । युवोर्हि नः सुख्या पित्र्याणि समानो ब-
न्धुरुत तस्य वितम् ॥ २ ॥ उदु स्तोमासो अश्विनोरबुध्रजामि ब्रह्माण्युषसश्च
देवीः । आविवांसन्नोदसी धिष्येयेमे अक्खा विप्रो नासत्या विवक्ति ॥ ३ ॥ वि चे-
बुक्कन्तश्विना उषामः प्र वां ब्रह्माणि कारवो भरन्ते । ऊर्ध्व भानुं सविता देवो
अश्रेद्बुहदग्नयः समिधा जरन्ते ॥ ४ ॥ आ पश्वातां नासत्या पुरस्तादाश्विना
यातमधरादुदक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्येन गाय ययं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ५ ॥ १९ ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० २२] ३७६ [म० ७ । अ० १ । सू० ७५ ।

॥ ७३ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५ विराट् त्रिष्टुप् ।
२, ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ अतारिष्म तमसस्पा रमस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो दधानाः । पुरुद-
सा पुरुतमां पुराजामर्त्या हवते अश्विना गीः ॥ १ ॥ न्यु प्रियो मनुषः सादि
होता नासन्त्या यो यजते वन्दते च । अश्विना मध्वो अश्विना उपाक आ वां वोचे
विदथेषु प्रयस्वान् ॥ २ ॥ अहम युङ्ग पथामुगाणा इमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेयम् ।
श्रुष्टिवेव प्रेषितो वासवे धि प्रति स्तोमैर्जमाणा वभिष्टुः ॥ ३ ॥ उप त्या वहीं
गमतो विशे नो रक्षोहणा सम्भृता व्रीळपाणी । समन्धोस्यग्मत मत्सराणि मा नो
मधिष्टमा गतं शिवेन ॥ ४ ॥ आ पश्चानां नामत्या पुरस्तादाश्विना यानम-
धरादुदक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ ७४ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३ निचृत् वृद्धती ।
२, ४, ६ आर्षी भुरिग वृद्धती । ५ आर्षी वृद्धती ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ७४ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उन्मा हवन्ते अश्विना । अयं वाणहेऽवसे
शचीवमु विशेविशे हि गच्छथः ॥ १ ॥ युवे चित्रं ददथुर्माजने नरा चोदथा
सुनृतवते । अर्वाप्रथं समनसा नियच्छते पिबतं मोम्यं मधु ॥ २ ॥ आ यातमृषं
भूषतं मध्वः पिबतमश्विना । दुग्धं पर्यो वृषणा जेन्वावसू मा तो मधिष्टमा गतम्
॥ ३ ॥ अश्वामो ये वामुषं दाशुषो गृहे युवा दीयन्ति विभ्रतः । मृच्युभिर्नरा ह-
येभिरश्विना देवा यातमस्मयु ॥ ४ ॥ अधो ह यन्तो अश्विना पृथः सचन्त सु-
रयः । ता यंसतो मध्वेऽथो ध्रुवं यशश्छर्दिस्मर्यं नासन्त्या ॥ ५ ॥ प्र ये युयु-
रवृकासो रथा इव नृपातारो जनानाम् । उत स्वेन शर्वसा शश्वुर्नर उत क्षिय-
न्ति सुक्षितिम् ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ७५ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१, ८ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२, ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ आर्षी स्वराट् त्रिष्टुप् । ६, ७ आर्षी त्रिष्टुप् ॥ धैवतः
स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ व्युपा आर्षो दिविजा ऋतेनाविष्णुवृत्राना महिमानुमागात् । अप
दुहस्तम आवरजुष्टमङ्गिरस्तमा पृथ्या अजीगः ॥ १ ॥ महे नो अथ सुविताय

अ० ५ । अ० ५ । व० २४] ३७७ [म० ७ । अ० ५ । सू० ७७ ।

बोध्युषो महे सौमगाय प्र यन्वि । चित्रं रयि यशसं धेद्यस्मे देवि मर्तेषु मानुषि
अव्ययम् ॥ २ ॥ एते त्वे भानवो दर्शतायाश्चित्रा उपसो अमृताम आगुः । ज-
नयन्तो दैव्यानि व्रतान्यापूयन्तो अन्तरिक्षा व्यस्थुः ॥ ३ ॥ एषा स्या युञ्जाना
पराकात्पञ्च क्षितीः परि सद्यो जिगाति । अभिपश्यन्ती वयुना जनानां दिवो
दुहिता भुवनस्य पत्नी ॥ ४ ॥ याजिनीवती सूर्यस्य योषा चित्रामघा राय ईशे
वर्मनाम् । श्रुपिष्टुना जरयन्ती मघोन्युषा उच्चति वह्निभिर्गृणाना ॥ ५ ॥ प्रति
द्युतानामरुषासो अश्वाश्चित्रा अदश्रुपसं वहन्तः । यानि शुभ्रा विश्वपिशा रथे-
न दधाति रत्नं विधत्ते जनाय ॥ ६ ॥ सत्या सत्येभिर्महती महद्भिर्देवी देवेभिर्य-
जता यजत्रैः । रुजदृळ्हानि दददृस्रियाणां प्रति गाव उपसं वावशन्त ॥ ७ ॥ नू-
नो गोमह्वीरवद्देहि रत्नमुपो अश्वावत्पुरुमोजो अस्मे । मा नो वहिः पुरुषना निदे
कयूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ २२ ॥

॥ ७६ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २ विराट्
त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६, ७ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ ध्रुवतः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ उदु ज्योतिर्मृगं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अश्रेत् । क-
त्वा देवानामजनिष्ट चक्षुराविर्भुवन्तं विश्वमुपाः ॥ १ ॥ म मे पन्था देव्यानां
अदश्रुपसमर्धन्तो वसुभिरिष्टनासः । अभूदु केतुरुपसः पुरस्तात्प्रतीच्याग्रादधि
हर्म्येभ्यः ॥ २ ॥ तानीदहानि बहुलान्यामन्या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य । यतः परि
जार इवाचरन्त्युषो दहन्ते न पुनर्यतीव ॥ ३ ॥ त इहेवानां सधमाद् आसन्नता-
वानः कवयः पुण्यासः । गूळहं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन्तसत्यमन्त्रा अजनयन्नु-
पासम् ॥ ४ ॥ समान ऊर्वे अग्निं सङ्गतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते । ते दे-
वानां न मिनन्ति व्रतान्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः ॥ ५ ॥ प्रति त्वा स्तोमैरीळते
वसिष्ठा उपवुधः सुभगे तुष्टुवांसः । गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छोषः सुजाते प्रथमा
जरस्व ॥ ६ ॥ एषा नेत्री राधसः सूनृतानामुषा उच्चन्ती रिभ्यते वसिष्ठैः ।
दीर्घश्रुतं रयिमस्मे दधाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ २३ ॥

॥ ७७ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५
निचृत् त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् ॥ ध्रुवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० २६] ३७८ [म० ७ । अ० ५ । सू० ७६ ।

॥ ७७ ॥ उषो रुरुचे युवतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्तीं चरायै । अभूव-
मिः समिधे मानुषाणामकुर्योर्निर्वाधमाना तमांसि ॥ १ ॥ विश्वं प्रतीची सप्रथा
उदस्थादुशद्रामो बिभ्रती शुक्रमधैत् । हिरण्यवर्णा सुहृशीकसन्द्गवां माता
नेत्र्यह्नामरोचि ॥ २ ॥ देवानां चक्षुः सुभगा बहन्ती श्वेतं नयन्ती सुहृशीकमश्वम् ।
उषा अर्दशि रश्मिभिर्व्यक्ता चित्रामघा विश्वमनु प्रभूता ॥ ३ ॥ आन्तिवामा वुरे
अमित्रमुच्छोर्वा गव्यूतिमभयं कथी नः । यावय द्वेप आ भग वसनि चोदय राधो
गृणते मघोनि ॥ ४ ॥ अस्मे श्रेष्ठैर्भानुभिर्वि भाहुषो देवि प्रतिरन्ती न आयुः ।
इषं च नो दधती विश्ववारे गोमदश्चावद्रथवच्च राधः ॥ ५ ॥ यां त्वा दिवो दुहि-
तर्वधयन्त्युषः जुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः । सास्मासु धा रयिमुष्वं बृहन्तं यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ ७८ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप् । ३, ४
निचृत् त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७८ ॥ प्रति केतवः प्रथमा अदृशन्नुर्वा अस्या अजयो वि भ्रयन्ते । उ-
षो अर्वाचा बृहता रथेन ज्योतिष्मता वामपश्मभ्यं वसि ॥ १ ॥ प्रति षीमग्निर्जी-
रते समिद्धः प्रति विप्रासो मतिमिगुणन्तः । उषा याति ज्योतिषा बाधमाना वि-
श्वा तमांसि दुरिताप देवी ॥ २ ॥ एता उत्थाः प्रत्यदृशन्पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छ-
न्तीरुपसो विभातीः । अजीजनन्मूर्धं यज्ञमग्निमपाचीनं तमो अगादजुष्टम् ॥ ३ ॥
अचेति दिवो दुहिता मघोनी विश्वे पश्यन्त्युपसं विभातीम् । आस्थाद्रथं स्वध-
या युज्यमानमायमश्वासः सुयुजो बहन्ति ॥ ४ ॥ प्रति त्वाद्य सुमनसो बुधन्ता-
स्माकासो मघवानो वयं च । तिल्विल्लायध्वमुषसो विभातीर्युयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ ७९ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । २,
३ विराट् त्रिष्टुप् । ५ आर्ची स्वराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७९ ॥ व्युषा आवः पथ्या जनानां पञ्च क्षितीर्मानुषीर्बोधयन्ती । सुसन्दर्गि-
रुक्षभिर्भानुमश्रेष्ठि सूर्यो रोदसी चवसावः ॥ १ ॥ व्यञ्जते दिवो अन्तेष्वङ्गन्वि-
शो न युक्ता षपसो यतन्ते । सं ते गावस्तम आ वर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति स-
वितेव बाहू ॥ २ ॥ अभूदुषा इन्द्रतमा मघोन्यजीजनत्सुविताय भवांसि । वि दि-

अ० ३ । अ० ६ । व० २] ३७६ [म० ७ । अ० ५ । सू० ८२ ।

वो देवी दुहिता दधात्यङ्गिरस्तमा सुकृते बध्नि ॥ ३ ॥ तावदुपो राधो अस्मभ्यं
रास्व यावत्स्तोतृभ्यो अरदो गृणाना । यां त्वा जनुर्वृषभस्या र्वेण वि हळहस्य
दुगे अत्रैरौर्षोः ॥ ४ ॥ देवदेवं राधसे जोदयन्त्यस्मर्षकमुनता इरयन्ती । व्युच्छ-
न्ती नः सनये धियो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ८० ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २ विराट्
त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ प्रति स्तोमैभिरुषसं वर्मिष्ठा गीर्भिर्विप्रासः प्रथमा अंबुधन् । वि-
वर्तयन्ती रजसी समन्ते आविष्कृतती भुवनानि विश्वा ॥ १ ॥ एषा स्या नव्य-
मायुर्दधाना गृही तमो ज्योतिषोषा अवोधि । अग्र एनि युवतिरह्याणा प्राचिकि-
तत्पर्यं यज्ञमग्निम् ॥ २ ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासां वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ २७ ॥ ५ ॥

॥ ८१ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ विराट् बृहती । २ भु-
रिबृहती । ३ आर्षी बृहती । ४, ६ आर्षी भुरिग् बृहती । ५ निचृद् बृहती ॥ मध्यमः
स्वरः ॥

॥ ८१ ॥ प्रत्यु अदर्शयत्युच्छन्ती दुहिता दिवः । अपो महि व्ययति च-
क्षसे तमो ज्योतिष्कणोति मुनरी ॥ १ ॥ उदुस्त्रियाः सृजते सूर्यः सचा उद्यम-
क्षत्रमस्त्रिवत् । तवेदुपो व्युपि सूर्यस्य च सं भक्तेन गमेमहि ॥ २ ॥ प्रति त्वा दु-
हितर्दिव उषो जीरा अर्धुत्समहि । या वहसि पुरु स्पार्ह वनन्वतिरत्नं न दाशुषेमयः
॥ ३ ॥ उच्छन्ती या कृणोषि मंहनामहि प्रण्य देवि स्वदेशे । तस्यास्ते रत्नमाजं
इमहे वयं स्याम मातुर्न मुनवः ॥ ४ ॥ तच्चित्रं राध आ भरोषो यदीर्षुत्तमम् ।
यत्तं दिवो दुहितर्मर्तमोजनं तद्रास्व भुनजामहे ॥ ५ ॥ श्रवः सूरिभ्यो अमृतं व-
सुन्वनं वाजो अस्मभ्यं गोमतः । चोदयित्री मघोनः सूनृतावत्युषा उच्छदप
चिर्धः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ८२ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणो देवते ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, ८
निचृजगती । ३ आर्षी भुरिग् जगती । ४, ५, १० आर्षी विराट् जगती । ८ विराट्
जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० ४] ३८० [म० ७ । अ० ५ । सू० ८३ ।

॥ ८२ ॥ इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् । दीर्घ-
प्रयुष्यमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढयः ॥ १ ॥ सम्राज्य स्वराज्य
उच्यते वा महान्ताविन्द्रावरुणा महावसः । विधेदेवासः परमे व्योमिति सं वामोजो वृष-
णा सं बलं दधुः ॥ २ ॥ अन्वपां खान्वतन्तमोजसा सूर्यमैरयतं दिवि प्रभुम् । इन्द्रा-
वरुणा मद अस्य मायिनोऽपिन्वतमपितः पिन्वतं धियः ॥ ३ ॥ युवामिष्टुस्तु पृ-
तनासु वह्नयो युवां चेमस्य प्रसवे मितज्ञवः । ईशाना वस्व उभयस्य कारव इन्द्रा-
वरुणा सुहवां हवामहे ॥ ४ ॥ इन्द्रावरुणा यष्टिमानि चक्रथुर्विश्वां जानानि भु-
धनस्य मृमना । क्षेमेण मित्रो वरुणं दुवस्यति मरुज्जिह्वः शुभमन्य ईषते ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ महे शुष्काय वरुणस्य नु त्विष ओजो मिमाते ध्रुवमस्य यत्स्वम् । अजा-
मिमन्यः इत्यथन्तमातिरहभ्रेमिन्यः प्र वृणाति भूयसः ॥ ६ ॥ न तमहो न दु-
रितानि मर्त्यमिन्द्रावरुणा न तः कुतश्च न यस्य देवा गच्छन्तो वीथो अध्वरं न
तं मर्तस्य नशते परिहृतिः ॥ ७ ॥ अवीक्ष्वा देव्येनावमा गतं शृणुतं हवं यदि
मे जुजोषथः । युवोहि सम्यमन वा यदाप्यं माद्रीकमिन्द्रावरुणा नि यच्छतम् ॥ ८ ॥
अस्माकमिन्द्रा वरुणा भर्गमरे पुरोयोधा भवतं कृष्टयोजमा । यद्वा हवन्त उभये
अध स्पृधि नरतोक्तस्य तनयस्य मातिषु ॥ ९ ॥ अभ्ये इन्द्रो वरुणो मित्रो अ-
र्यमा धूमन् यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः । अवधं ज्योतिरदिनेर्जतावृधो देवस्य श्लोकं
सवितुर्मनामहे ॥ १० ॥ ३ ॥

॥ ८३ ॥ १-१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणा देवते ॥ छन्दः—१, ३, ६ विराट्
जगती । २, ४, ६ निचृजगती । ४ आर्चीजगती । ७, ८, १० आपी जगती ॥ निषादः
स्वरः ॥

॥ ८३ ॥ युवां नरा पश्यमानासु आप्यं प्राचा गृध्यन्तः पृथुपशवो ययुः ।
दासा च नृत्रा हतमार्याणि च सुदाममिन्द्रावरुणावमावतम् ॥ २ ॥ यत्रा नरः
समयन्ते कुतश्चजो यस्मिन्नाजा भवति किं चन प्रियम् । यत्रा भयन्ते भुवना स्व-
र्देशस्तत्रा न इन्द्रावरुणार्धिं वोचतम् ॥ २ ॥ सं भूम्या अन्ता ध्वमिरा अदृक्ष-
तेन्द्रावरुणा दिवि घोष आरुहत् । अस्थुर्जनानामुप मामगन्तयोर्वागवसा हवन-
ध्रुता गतम् ॥ ३ ॥ इन्द्रावरुणा वधनाभिरप्रति भेदं वन्वन्ता प्र सुदाममावतम् ।
ब्रह्माप्येषां शृणुतं हवीमनि सन्या तृप्सूनामभवत्पुरोहितिः ॥ ४ ॥ इन्द्रावरुणा-
भ्या तपन्ति प्राधान्ययो वनुषामरावया । युवं हि वस्व उभयस्य राजथोऽध स्ना

अ० ५ । अ० ६ । व० ७] ३८१ [म० ७ । अ० ५ । सू० ८५ ।

नोऽवतं पार्थ दिवि ॥ ५ ॥ ४ ॥ युवां हवन्त उभयम आभिपिन्द्रं च वस्यो व-
रुणं च सातये । यत्र राजमिन्द्राभिर्निवाधिनं प्र सुदानवावेनं तन्मुभिः स ॥ ६ ॥
दश राजानः सभिन्ता अयज्यवः सुदामिन्द्रावरुणा न युयुधुः । सत्या नृणाम-
ग्रसद्राघुपेभ्युतिर्देवा एषाममवन्देवहृतिषु ॥ ७ ॥ दाशराज्ञे परियत्ताय विश्वतः सु-
दाम इन्द्रावरुणावशिष्यतम् । श्विन्यञ्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो
असपन्त तत्मेवः ॥ ८ ॥ वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्रन्ते व्रतान्यन्यो अमि रक्षते
सदा । हवामहे वां वृषणा सुवृक्किमिग्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छनम् ॥ ९ ॥ अ-
स्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा युष्मन् यच्छन्तु महि शर्म मप्रथः । अवध्रं ज्योति-
रदितेऽर्चतावृधो देवस्य श्लोकं सविर्भूमीनामहे ॥ १० ॥ ५ ॥

॥ ८३ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ४, ५ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८४ ॥ आ वां राजानावध्वरे वृत्रन्यो हव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः । प्र
वां घृताचीं बाहोर्दधाना परि न्मना विष्वरूपा जिगाति ॥ १ ॥ युवो राष्ट्रं बृह-
दिन्वति यार्यो सर्वाभिरञ्जुभिः सिनीथः । परि नो हेलो वरुणस्य वृज्या उरुं
न इन्द्रः कृणवदु लोकम् ॥ २ ॥ कुनं नो यज्ञं विदथेषु चारुं कुनं ब्रह्माणि मरिषु
प्रगस्ता । उपो रयिर्देवज्ञो न एतु प्र णोः स्पर्हामिहूनिमिस्तिरेतम् ॥ ३ ॥ अ-
स्मे इन्द्रावरुणा विश्ववारं रयिं धत्तं वसुमन्तं पुरुक्षुम् । प्र य आदिन्यो अनृता
भिनात्यमिता शरो दयन्ते वसूनि ॥ ४ ॥ इयामिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावेत्तोके त-
नये तूतुजाना । सुरत्नासो देववीति गमेम युयं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ८५ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ४ आर्यो त्रिष्टुप्
२, ३, ५ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ पुनीषे वामरक्षसं मनीषां सोममिन्द्राय वरुणाय जुह्वतं । घृतप्रती-
कामुषसं न देवी ता नो शमन्नुकष्यतामभीके ॥ १ ॥ स्पर्धन्ते वा उ देवहूये अत्र
येषु ध्वजेषु दिशवः पतन्ति । युवं तां इन्द्रावरुणावमित्रान्हृतं पराचः शत्रो विषूचः
॥ २ ॥ आपरिचिद्धि स्वयंशसः सदाः सु देवीरिन्द्रं वरुणं देवता धुः । कृष्टीरन्यो
धारयति मर्विका वृत्राण्यन्यो अप्रतीनि हन्ति ॥ ३ ॥ स सुक्रतुश्चतुर्दिदस्तु होता

अ० ५ । अ० ६ । व० ६] ३८२ [म० ७ । अ० ५ । सू० ८७ ।

य आदित्य शर्वसा वा नमस्वान् । आवर्तेदवसे वा हविष्मानमदित्स सुविताय
प्रयस्वान् ॥ ४ ॥ इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत्तोके तनये तूतजाना । सुरत्नासो
देववीति गमेम युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ८६ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५, ८ निचृत्
त्रिष्टुप् । २, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ६ आर्षा त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ धीरा त्वस्य महिना जुनूषि वि यस्तस्तम्भ रोदसी चिदुर्वी । प्र
नाकपृष्णं नुनुदे बृहन्तं विता नक्षत्रं पप्रथञ्च भूमं ॥ १ ॥ उत स्वया तत्त्वांसं ववे
तत्कदा न्वन्तर्वरुणे भुवानि । किं मे हव्यमहृणानो जुषेत कदाः मृळिकं सुमना
अमि ख्यम् ॥ २ ॥ पृच्छे तदेनो वरुण दिदृक्षुषो एमि चिकितुषो विपृच्छम् ।
समानमिन्मे कवयश्चिदाहुरयं ह तुभ्यं वरुणो हृणीते ॥ ३ ॥ किमार्ग आस वरुण
व्येष्टं यत्स्तोतारं जिघांसमि सखायम् । प्र तन्मे वोचो दूळभ स्वधावोऽव त्वा-
नेना नमसा तुर ह्याम् ॥ ४ ॥ अवं द्रुग्धानि पित्र्या मृजा नोऽव यावयं चकुमा
तनूभिः । अवं सजन्मभुङ्क्षुषं न तापुं मृजा वत्सं न दाम्नो वसिष्ठम् ॥ ५ ॥ न स
स्वो दक्षो वरुण धृतिः सा सुरा मन्युर्विभीदको अचित्तिः । अस्ति ज्यायान्कर्नी-
यस उपारे स्वप्नश्चनेदनृतस्य प्रयोता ॥ ६ ॥ अरं दासो न मीळहुषं कराण्यहं दे-
वाय भूर्णयेऽनीगाः । अचेतयदचितो देवो अर्यो गृत्सं राये कवितरो जुनाति
॥ ७ ॥ अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावो हृदि स्तोम उपभितश्चिदस्तु । शं नः क्षेम
शमु योगे नो अस्तु युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ ८ ॥

॥ ८७ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् । २,
३, ५ आर्षा त्रिष्टुप् । ४, ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८७ ॥ रदत्पथो वरुणः सूर्याय प्रार्थासि समुद्रिया नदीनाम् । सर्गो न
मृष्टो अर्वतीश्चतायच्चकार महीवनीरहंभ्यः ॥ १ ॥ आत्मा ते वातो रज आ न-
वीनोत्पशुर्न भूर्णियवसं समवान् । अन्तर्मही बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम व-
रुण प्रियाणि ॥ २ ॥ परि स्पशो वरुणस्य स्मदिष्टा उमे पश्यन्ति रोदसी सु-
मेके । अतावानः कवयो यज्ञधीराः प्रचेतमो य हव्यन्त मन्म ॥ ३ ॥ उवाच मे
वरुणो मेधिराय त्रिः सुप्त नामाघ्न्या विमर्ति । विद्वान्यहंभ्य गुह्या न वोचयुगाय
विप्र उपराय शिषन् ॥ ४ ॥ तिस्रो यावो निर्दिता अन्तरस्मिन्तिस्रो भूमिरुपराः

अ० ५ । अ० ६ । व० १२] ३८३ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६० ।

षड्विधानाः । गृत्तो राजा वरुणश्चक्रे एतं दिवि मेहं हिरण्ययं शुभे कम् ॥ ५ ॥
अव सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्थावृत्तो न श्वेतो मृगस्तुविष्मान् । गम्भीरशंसो रजसो
विमानः सुपारक्षत्रः सतो अस्य राजा ॥ ६ ॥ यो मृक्याति चकुर्ये चिदागौ वयं स्याम
वरुणे अनागाः । अनु व्रतान्यदितेर्ऋधन्तो ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ८८ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ६ निचृत्
त्रिष्टुप् । ४, ५, ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८८ ॥ प्र शुन्ध्युं वरुणाय प्रेषां मति वसिष्ठ मीळहुषे मरस्व । य ईमर्वा-
ञ्चं करते यजत्रं सहस्रामयं वृषणं बृहन्तम् ॥ १ ॥ अथा न्वस्य सन्दृशं जगन्वा-
नपेरनीकं वरुणस्य मंसि । स्वर्ग्यदश्मन्नाधिपा उ अन्धोऽभि मा वपुर्दृशये निनी-
यात् ॥ २ ॥ आ यद्रुहाव वरुणश्च नावं प्र यत्समुद्रमीरयाव मध्यम् । अधि यदपां
स्तुभिश्चराव प्र मेहं ईहयावहै शुभे कम् ॥ ३ ॥ वसिष्ठं ह वरुणो नाव्याधादधि
चकार स्रुपा महोभिः । स्तोतारं विप्रः सुदिनत्वे अह्नां यानु धावस्ततनन्यादुषासः
॥ ४ ॥ कत्यानि नौ सख्या बभूवुः सचावहे यद्वृकं पुराचित् । बृहन्तं मानं
वरुण स्वधावः सहस्रद्वारं जगमा गृहं ते ॥ ५ ॥ य आपिर्नित्यो वरुण प्रियः
सन्त्वामागांसि कृणवत्सखा ते । मा त एनेस्वन्तो यन्निन्धुजेम यन्धि ष्मा विप्रः
स्तुवते वरुणम् ॥ ६ ॥ ध्रुवासु त्वासु जितिषु जियन्तो व्यस्तपाशं वरुणो मुमो-
चत् । अवा वन्याना अदितेरुपस्थाद्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ ८९ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१—४ आर्षी गायत्री ।
५ वादनितृजगती ॥ स्वरः—१—४ पञ्जः । ५ निषादः ।

॥ ८९ ॥ मोषु वरुण मुन्मये गृहं राजहं गेमम् । मुळा सुक्षत्र मुळय ॥ १ ॥ यदे-
मिं प्रस्फुरन्निव दतिर्न ध्यातो अद्रिवः । मुळा सुक्षत्र मुळय ॥ २ ॥ कर्त्तव्यः समह
दीनता प्रतीपं जगमा शुचे । मुळा सुक्षत्र मुळय ॥ ३ ॥ अपां मध्ये तस्थिवांसं
तृष्णाविदज्जितारम् । मुळा सुक्षत्र मुळय ॥ ४ ॥ यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जने-
ऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि । अचिन्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो
देव रीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ ९० ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—४ वायुः । ५—७ इन्द्रवायू देवते ॥
छन्दः—१, २, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४, ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० १४] ३८४ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६२ ।

॥ ६० ॥ प्र वीरया शुचयो दद्रे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः । वह वायो
नियुतो याश्चछा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय ॥ १ ॥ इशानाय प्रहुतिं यस्तु आ-
नद् शुचिं सोमं शुचिपास्तुभ्यं वायो । कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्तं जातो जातो
जायते वाज्यस्य ॥ २ ॥ गये नु यं जज्ञतु रोदसीमे गये देवी धिषणाधाति
देवम् । अध वायुं नियुतः सश्चत स्या उत श्वेतं वसुधितिं निरेके ॥ ३ ॥ उच्छ-
क्षुपमः सुदिना अरिप्रा उरु ज्योतिर्विविदुर्दीध्यानाः । गव्यं चिदूर्वमुशिजो वि व-
व्रुस्तेषामनु प्रदिवः सक्षुरापः ॥ ४ ॥ ते सत्येन मनसा दीध्यानाः स्वेन युक्ता-
सः दीध्यानाः स्वेन युक्तासः क्रतुना वहन्ति । इन्द्रवायू वीरवाहं रथं वामीशान-
योगि पृचः सचन्ते ॥ ५ ॥ इशानासो ये दधते स्वर्णो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हि-
रण्यैः । इन्द्रवायू सूरयो विश्वमायुर्वद्विजैः पृतनासु ससुः ॥ ६ ॥ अर्वन्तो
न श्रवसो मित्तमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः । वाजयन्तः स्ववसे हुवेम युयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ १२ ॥

॥ ६१ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १, ३ वायुः । २, ४—७ इन्द्रवायू देवते । छ-
न्दः—१, ४, ७ विराट् त्रिष्टुप् । २, ५, ६ आपो त्रिष्टुप् ॥ ३ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः
स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ कुर्विक्ल नमसा ये वृथासः पूरा देवा अनवधाम आसन् । ते
वायवे मनवे बाधितायामयक्षुपमं सूर्येण ॥ १ ॥ उशन्ता दूता न दमाय गोपा
मासश्च पाथः शरदश्च पूर्वाः । इन्द्रवायू सुष्टुतिर्वामियाना माहीकर्मद्वि सुवितं च
नव्यम् ॥ २ ॥ पीवोअन्नात्रयिदधः समेधाः श्वेतः सिपक्कि नियुतामभिथीः । ते
वायवे समनसो वि तंभुर्विश्वेन्नरः स्वपन्यानि चक्रुः ॥ ३ ॥ यावत्तरस्तन्त्रोऽयाव-
दोजो यावन्नश्चक्षमा दीध्यानाः । शुचिं सोमं शुचिपा पातमस्मे इन्द्रवायू सदतं
बहिरेदं ॥ ४ ॥ नियुवाना नियुतः स्पर्हवीरा इन्द्रवायू सूरथं यातमर्वाक् । इदं
हि वा प्रभृतं मध्वो अग्रमधं प्रीणाना वि सुमुक्तमस्मे ॥ ५ ॥ या वा शतं नियु-
तो याः सहस्रमिन्द्रवायू विश्ववागाः सचन्ते । आभिर्यातं सुविदत्राभिरर्वाक्पातं
नरा प्रतिभृतस्य मध्वः ॥ ६ ॥ अर्वन्तो न श्रवसो मित्तमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभि-
र्वसिष्ठाः । वाजयन्तः स्ववसे हुवेम युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ ६२ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १, ३—५ वायुः । २ इन्द्रवायू देवते । छन्दः—१
निचृत् त्रिष्टुप् । २, ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५ आपो त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० १७] ३८५ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६४ ।

॥ ६२ ॥ आ वायो भूष शुचिणा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्वार । उ-
पो ते अन्धो मधमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम् ॥ १ ॥ म सोना जीरो अ-
ध्वरेषुस्थात्सोममिन्द्राय वायवे पिबध्वै । प्र यद्वां मध्वो अग्रियं भरन्त्यध्वर्यवो
देवयन्तः शचीभिः ॥ २ ॥ प्र याभिर्यासि दाश्वानमच्छा नियुद्धिर्वायविष्टये दु-
रोणे । नि नो रयि सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥ ३ ॥ ये
वायव इन्द्रमार्दनास आर्देवासो नितोशनासो अर्यः । घ्नन्तो वृत्राणि शूरिभिः
प्याम सासद्वांसो युधा नृभिरुमित्रान् ॥ ४ ॥ आ नो नियुद्धिः शतिनीभिरध्वरं
सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् । वायो अस्मिन्संवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ६३ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ८ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२, ५ आर्षी त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ शुचिं नु स्तोमं नवजानमधेन्द्राग्नी वृत्रहणा जुपेथाम् । उमा हि वां
सुहृन्ना जोहवीमि ता वाजं सद्य उशते धेष्ठा ॥ १ ॥ ता सानसी शवसाना हि भुतं
साकंवृथा शवसा शूशुवांसा । तयन्तौ गयो यवसस्य भूरः पृङ्गं वाजस्य स्थविरस्य
घृष्वैः ॥ २ ॥ उपो ह यद्विदथं वाजिनो गुर्ध्रीभिर्विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः । अर्व-
न्तो न काष्ठां नवमाणा इन्द्राग्नी जोहुवतो नरस्ते ॥ ३ ॥ ग्रीभिर्विप्रः प्रमतिमिच्छ-
मान ईद्वे रयि यशसं पूर्वभाजम् । इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प्र नो नध्वेभिस्ति-
रतं देष्णैः ॥ ४ ॥ सं यन्मही मिथ्यती स्पर्धमाने तनुरुचा शूरसाता यतैते । अ-
र्देवयं विदथे देवयुभिः सत्रा हतं सोमसुता जनेन ॥ ५ ॥ १५ ॥ इमामु पु सो-
मसुतिमुप न एन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् । न चिद्धि परिमृन्नाथे अस्माना वां श-
अद्विर्वृतीय वाजैः ॥ ६ ॥ सो अग्न एना नममा समिद्धोऽच्छा मित्रं वरुणमिन्द्रं
बोचेः । यत्सीमार्गश्चकुमा तत्सु मृळ तदयेमादितिः शिश्रथन्तु ॥ ७ ॥ एता अग्न
आशुषायास इष्टीर्युवोः सचाभ्यश्याम वाजान् । मेन्द्रो नो विष्णुर्मरुतः परि ख्य-
न्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ १६ ॥

॥ १४ ॥ १—१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ३, ८, १० आर्षी
निचृत् गायत्री । २, ४, ५, ६, ७, ९, ११, आर्षी गायत्री । १२ आर्षी निचृदनुष्टुप् ॥
स्वरः—१—११ षड्जः । १२ गान्धारः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० २०] ३८६ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६६ ।

॥६४॥ इमं वाग्मस्य मन्मन इन्द्राग्नी पूर्व्यस्तुतिः । अग्नाद्गिरिवाजनि ॥१॥
 शृणुतं जैरितुर्हवमिन्द्राग्नी वनतं गिरः । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ २ ॥ मा पाप-
 त्वाय नो नरेन्द्राग्नी मामिशस्तये । मा नो रीरधतं निदे ॥ ३ ॥ इन्द्रे अग्ना नमो
 बृहत्सुवृक्किमेरयामहे । धिया धेना अवस्यवः ॥ ४ ॥ ता हि शश्वन्त ईळत इन्धा
 विप्रांस ऊतये । सबाधो वाजसातये ॥ ५ ॥ ता वा गीर्गिर्विपुन्यवः प्रयस्व-
 न्तो हवामहे । मेधसाता सनिष्यवः ॥ ६ ॥ १७ ॥ इन्द्राग्नी अवसा गतमस्मभ्यं
 चर्षणीसहा । मा नो दुःशंस ईशत ॥ ७ ॥ मा कस्य नो अररुपो धृतिः प्र ए-
 क्मर्त्यस्य । इन्द्राग्नी शर्म यच्चतम् ॥ ८ ॥ गोमदिरण्यवद्रसु यज्ञामन्वावदीमहे ।
 इन्द्राग्नी तद्वनेमहि ॥ ९ ॥ यत्सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवुः । ससीवन्ता
 सपर्यवः ॥ १० ॥ उक्थेभिर्वृत्रहन्तषा या मन्दाना चिदा गिरा । आहगूर्परावि-
 वासतः ॥ ११ ॥ ताविदुः शंसं मर्त्यं दुर्विद्रांसं रक्षस्विनम् । आभोगं हर्मना हत-
 मुदधिं हर्मना हतम् ॥ १२ ॥ १८ ॥

॥ ६५ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १, २, ४—६ सरस्वती । ३ सरस्वान् देवता ॥
 छन्दः—१ पादनिचृत् त्रिष्टुप् । २, ५, ६, आर्षी त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् ॥
 धेवतः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ प्र क्षोदसा धार्यसा सप्त पृषा सरस्वती धरुणमार्यसी पूः । प्र-
 बार्वधाना रथ्यैव याति विश्वा अपो मद्दिना सिन्धुरन्याः ॥ १ ॥ एकाचित्सर-
 स्वती नदीनां शुचिर्यती गिरिभ्य आ संप्रद्रात् । गायश्चेतन्ती भुवनस्य भूर्यृतं
 पयो दुदुहे नाहुपाय ॥ २ ॥ स बार्वधे नयो योषणासु वृषा शिशुर्वृषमो यज्ञिया-
 सु । स वाजिनं मघवद्भ्यो दधाति वि सातये तन्वं मामृजीत ॥ ३ ॥ उत स्या
 नः सरस्वती जुषाणोषं श्रवन्सुमगा यज्ञे अस्मिन् । पितृभिर्नमस्वैरियाना राया
 युजा चिदुत्तरा सखिभ्यः ॥ ४ ॥ इमा जुह्वाना युष्मदा नमोभिः प्रति स्तोमं स-
 रस्वति जुषस्व । तव शर्मन्मियतमे दधाना वषं स्थयाम शरणं न वृक्षम् ॥ ५ ॥
 अयमु ने सरस्वति वसिष्ठा द्वागवृत्तस्य सुभगे व्यावः । वर्धं शुभ्रे स्तुवते रामि
 वाजान्युषं पात म्यस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १९ ॥

॥ ६६ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—३ सरस्वती । ४—६ सरस्वान् देवता ॥
 छन्दः—१ आर्षी भुविष्टुहती । २ आर्षी भुविष्टुहती । ३ निचृत् पङ्क्तिः । ४, ५ निचृ-

अ० ५ । अ० ६ । व० २२] ३८७ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६७]

वृगायत्री । ६ आर्षा गायत्री ॥ स्वरः—१, २ मध्यमः । ३ पञ्चमः । ४, ५, ६ षड्जः ॥

॥ ६६ ॥ बृहदु गायिषे वचोऽसुर्या नदीनाम् । सरस्वतीमिन्महया सुवृक्कि-
भिः स्तोमैर्वसिष्ठ रोदसी ॥ १ ॥ उमे यत्तं माहिना शुंभे अन्धसी अधिक्षियन्ति
पूरवः । सा नो बोध्यवित्री मरुत्सखा चोदु राधो मघोनाम् ॥ २ ॥ भद्रमिन्द्रा
कृणवत्सरस्वत्यर्कवारी चेतति वाजिनीवती । गृणाना जमदग्निवत्स्तुवाना च
वसिष्ठवत् ॥ ३ ॥ जनीयन्तो न्वग्रवः पुत्रीयन्तः सुदानवः । सरस्वन्तं हवामहे
॥ ४ ॥ ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः । तेभिर्नोऽविता मव ॥ ५ ॥
पीपिवांसं सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः । भक्षीमहि प्रजामिषम् ॥ ६ ॥ २० ॥

॥ ६७ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ इन्द्रः । २, ४—८ बृहस्पतिः । ३, ६ इन्द्रा-
ब्रह्मास्पति । १० इन्द्राबृहस्पति देवते ॥ छन्दः—१ आर्षा त्रिष्टुप् । २, ४, ७ विराट्
त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८, ९, १० निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ यज्ञे दिवो नृषदने पृथिव्या नरो यत्र देवयज्ञो मदन्ति । इन्द्राय
यत्र सर्वानानि मुन्वे गमन्मदाय प्रथमं वयश्च ॥ १ ॥ आ दैव्या वृणीमहेऽवांसि
बृहस्पतिर्नो मह आ सखायः । यथा भवेम पीळुषे अनाम्य यो नो दाता पंग-
वतः पितेव ॥ २ ॥ तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः सुशेवं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषे । इन्द्रं
श्लोको महि दैव्यः सिषक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ॥ ३ ॥ स आ नो
योनिं सदतु मेघो बृहस्पतिर्विश्ववागो यो अस्ति । कामो गायः सुवीर्यस्य तं दा-
त्पर्षन्नो अति सञ्चतो अरिष्टान् ॥ ४ ॥ तमा नो अर्कममृताय जुष्टमिमे घासुर-
मृतासः पुराजाः । शुचिकन्दं यजतं पस्थानां बृहस्पतिमनर्वाणं हुवम ॥ ५ ॥ २१ ॥
तं शग्मासो अरुषासो अश्वा बृहस्पतिं सहवाहो वहन्ति । सहश्चिद्यस्य नीलव-
त्सधस्थं नभो न रूपमरुपं वसानाः ॥ ६ ॥ स हि शुचिः शतपत्रः स शुन्ध्यु-
हिरण्यवाशीरिषिरः स्वर्षाः । बृहस्पतिः स स्वावेश ऋष्वः पुरु सखिभ्य आमुति
करिष्ठः ॥ ७ ॥ देवी देवस्य रोदसी जनित्री बृहस्पतिं बाधधतुर्महित्वा । दत्ताय्याय
दक्षता सखायः कद्रुक्षणे सुतरा सुगन्धा ॥ ८ ॥ इयं वां ब्रह्मणस्पते सुवृक्कि-
र्भस्मेन्द्राय वज्रिणे अकारि । अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्जजस्तमर्यो वनुष मरातीः
॥ ९ ॥ बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्यैशाये उत पार्थिवस्य । धत्तं गभिं स्तु-
वते कीरये चिद्यं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ २२ ॥

अ० १ । अ० ६ । व० २४] ३८८ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६६ ।

॥ ६८ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—६ इन्द्रः । ७ इन्द्राविष्णु देवते । छन्दः—१, २, १, ७ निचृत् जिहृत् । ३ विराट् जिहृत् । ४, ५ जिहृत् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशुं जुहोत न वृषमायं क्षितीनाम् । गौरादे-
दीयौ अवपानमिन्द्रो विश्वाहंषाति मुनसोममिच्छन् ॥ १ ॥ यदधिषे प्रदिशि चा-
र्वक्षं दिवेर्दिवे पीनिमिदस्य वाचि । उत वृहोत मनसा जुषाञ्च उशभिन्त्र प्रस्य-
तान्पाहि सोमान् ॥ २ ॥ जज्ञानः सोमं सहमे पषाथ प्र ते माता महिमानमुवाच ।
एन्द्र पमायोर्वेन्तरिचं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ ॥ ३ ॥ यद्योधया महतो मन्य-
मानान्ताक्षाम ताम्बाहुभिः शशीदानान् । यदा नृभिर्वृते इन्द्राभिपुष्पास्तं स्वया-
जि सौभ्रवसं जेषेम ॥ ४ ॥ प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नृना मषश या
चकार । एदेददेवीरसंहिष्ट माया अथामवन्केवलः सोमो अस्य ॥ ५ ॥ तवेदं
विश्वमभितः पशव्यं यन्परयमि चक्षमा सूर्यस्य । गवामामि गोपतिरेकं इन्द्र म-
क्षीमहि ते प्रयेतस्य वस्वः ॥ ६ ॥ बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाय उत
पार्थिवस्य । धृतं गवि स्तुवते कीरये चिपूषं पान स्वस्तिभिः सदानः ॥ ७ ॥ २३ ॥

॥ ६९ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—३ ७ विष्णुः । ४—६ इन्द्राविष्णु देवते ॥
छन्दः—१, ६ विराट् जिहृत् । २, ३ जिहृत् । ४, ५, ७ निचृत् जिहृत् । धैवतः स्वरः ॥

॥ ६९ ॥ एगे माप्रया तन्वा वृषान न ते महिन्वमन्वं इतुवन्ति । उमे ते विष्णु रजसी
पृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्य विन्से ॥ १ ॥ न ते विष्णो जायमानो न ज्ञातो
देव महिम्नः परमन्तमाप । उदस्तन्ना नाकमुध्वं बृहन्तं दाधथ मार्चो ककुभे पृथि-
व्याः ॥ २ ॥ इरावती धेनुमती हि धृतं सुपवसिनी मनुषे दशस्या । व्यस्तन्ना
रोदमी विष्णावते दाधथे पृथिव्यामिमो मयुर्मेः ॥ ३ ॥ उहं यज्ञाय चक्रयुक्तं लोकं
जन्वन्ता सूर्यपुष्यमग्निम् । दामस्य चिद्रपशिप्रस्य माया जन्वयुर्नरा पृतनाज्वेषु
॥ ४ ॥ इन्द्राविष्णु हंदिताः शम्बरस्य नव पुरो नवति च अधिष्टम् । शवं वृषिभः
महस्रं च माकं इथो अप्रत्यमुरस्य वीरान् ॥ ५ ॥ इयं मनीषा बृहती बृहन्नोरुक्ता त-
वया वर्धवन्ती । उरे वां स्तोमै विदयेषु विष्णो पित्र्यतमिषो बृजनेष्विन्द्र ॥ ६ ॥
वषट्ते विष्णावांस आ कृषोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् । वर्धन्तु त्वा सु-
हृदयो गिरौ मे पुषं पान स्वस्तिभिः सदानः ॥ ७ ॥ २४ ॥

अ० ५ । अ० ७ । ष० १] ३८६ [म० ७ । अ० ६ । सू० १०१ ।

॥ १०० ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विष्णुदेवता ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ७ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४ आर्षा त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०० ॥ नू मर्तो दयते सनिष्यन्तो विष्णव उरुगायाय दाशत् । प्र यः
सत्राज्ञा मनसा यजात एतावन्तं नर्येषाविवासात् ॥ १ ॥ त्वं विष्णो सुप्रति वि-
श्वजन्यामप्रयुतामेवयावो मतिं दाः । पर्चो यथा नः सुवितस्य भूरेरश्ववतः पुरु-
षन्द्रस्य गयः ॥ २ ॥ त्रिदेवः पृथिवीमेष एतां वि चक्रमे शतर्चसं मन्त्रिन्वा । प्र
विष्णुरस्तु तवसस्तवीषान्तेषं ह्यस्य स्वर्विस्वस्य नाम ॥ ३ ॥ वि चक्रमे पृथिवी-
मेष एतां क्षेत्राय विष्णुर्मनुषे दशस्यन् । ध्रुवासो अस्य कीर्यो जनांस वरुजितिं
सुजनिमा चकार ॥ ४ ॥ प्र तत्तं अद्य शिपिविष्टे नापार्यः शमामि वयुनानि वि-
श्वान् । तं त्वां गृह्णामि तवसमतव्यान्स्वयन्तमस्य रजसः पशुके ॥ ५ ॥ किमिच्छे
विष्णो परिचर्यं भूम्न यद्वत्त्वं शिपिविष्टो अस्मि । मा वर्षो अस्मदपं गूह एत-
द्यहन्यरूपः समिधे बभूव ॥ ६ ॥ वर्षन्ते विष्णावाम आ कृणोमि तन्मे जुषस्व
शिपिविष्टे हव्यम् । वर्षन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः
॥ ७ ॥ २५ ॥ ६ ॥

॥ १०१ ॥ १—६ वसिष्ठः कुमारो बाल्येव ऋषिः ॥ पञ्चन्यो देवता ॥ छन्दः—१,
६ त्रिष्टुप् । २, ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०१ ॥ तिस्रो बालः स वट उयोर्तिरग्रा वा एतद्गृहे मधुदोषमूर्धः । स
वत्सं कृषवन्गर्भमोषधीनां मयो जातो वृषमां रोरवीति ॥ १ ॥ यो वर्धेन ओष-
धीनां वो अपां यो विश्वस्य जगती देव ईश । स त्रिधातुं शरत्वं शर्म संसत्ति-
वर्तुं ज्योतिः स्वाभिष्टयस्मे ॥ २ ॥ स्तरीकं त्वज्जवति सत उ त्वघयावशं तन्मे
चक्र एषः । पितुः पयः प्रति गृह्णाति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः ॥ ३ ॥
वस्मिन्विद्यानि ध्रुवनानि तस्युस्मिन्नो धावस्त्रेधा सञ्चुरापः । त्रयः कोशाम उ-
पसेचनासो मर्षः श्रोतन्त्यमितां विरुशष् ॥ ४ ॥ इदं वचः पर्जन्याय स्वराजं
दृदो अस्त्वन्तरं तज्जुजोषत् । मयोधुवो वृष्टयः सन्त्वस्मे सुपिप्पला ओषधीर्वे-
गोषाः ॥ ५ ॥ स रेतोषा वृषभः शशतीनां तस्मिन्मात्मा जगत्स्यस्युषश्च । तन्मे
श्रुतं पातु श्रुतशारदाव यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० ५] ३६० [म० ७ । अ० ६ । सू० १०४ ।

॥ १०२ ॥ १—३ वसिष्ठः कुमारो वाग्मेय ऋषिः ॥ पर्जन्यो देवता ॥ छन्दः—१
याजुषी विराट् त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

। १०२ ॥ पर्जन्याय प्र गायत दिवस्पुत्राय ऋतुहवे । स नो यवसमिच्छ-
तु ॥ १ ॥ यो गर्भमोषधीनां गवां कुक्षोत्सर्वताम् । पर्जन्यः पुरुषाणाम् ॥ २ ॥
तस्मा इडास्यै हविर्बुधोता मधुमक्षम् । इडां नः संयतं करत् ॥ ३ ॥ २ ॥

॥ १०३ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुट्का देवताः ॥ छन्दः—१ आर्षी अनु-
ष्टुप् । २, ६, ७, ८, १०, आर्षी त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५, ९, विराट् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१ गान्धारः । २—१० धैवतः ॥

॥ १०३ ॥ संवन्मरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः । वाचं पर्जन्यजिन्वि-
तां प्र मण्डका अवादिषुः ॥ १ ॥ दिव्या आर्षी अग्निं यदन्तमायन्दति न शुष्कं
सरसी शयानम् । गजामह न मायुवेन्मिनीनां मण्डकाणां वनुरवा ममेति ॥ २ ॥
वदीमेनौ उद्यतो अभ्यवर्षीन्प्यावतः प्राहृयागतायाम् । अम्बस्त्रीकृत्या पितरं
न पुत्रो अन्यो अन्वमपु वदन्ममेति ॥ ३ ॥ अण्डो अन्यमनु गृभ्णात्येनोत्पा-
ममर्गे वदमेन्दिशानाम् । मण्डको यदभिवृष्टः कनिष्कपूरितः समृद्धे हरितेन
वाचम् ॥ ४ ॥ यदेषामन्यो अन्यस्य वाचं शाकस्यैव वदति शिखमाणः । सर्वं
तदेवां समृचेव परे यन्मवाचो वदन्नाध्यप्यु ॥ ५ ॥ ३ । गोमायुर्गो अजमा-
युर्गोः पुरितोको हरिते एक एषाम् । ममानं नाम विभ्रतो विभ्रताः पुरुषा वाचं
विपिशुर्वदन्तः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणामो अतिरात्रे न सोपे मरो न पूर्णपमितो वदन्तः ।
संवन्मरस्य नदहः परि प्र यन्मण्डकाः प्रावृषीत्तं वधूव ॥ ७ ॥ ब्राह्मणामः सो-
मितो वाचमकतः ब्रह्म कृपवन्तः परिवन्मरीक्षम् । अन्वयेवां पृषिणः मिष्विद्वाना
आविर्भवन्ति गुह्या न के चिन् ॥ ८ ॥ देवहिते जगुषुष्टादशस्य अतुं नरो न
प्र मिन्नन्त्येने । संवन्मरे प्राहृयागतायां तस्मा यमा अश्नुवते विमर्गम् ॥ ९ ॥
गोमायुरदाजमायुर्दानपृश्निदादग्निं नो वदन्ति । गवां मण्डका ददन्तः शता-
नि सहस्रमावे प्र तिरन्त आयुः ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ १०४ ॥ १—२४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ देवताः—१—७, १५, २५ इन्द्रास्योमो
रक्षोहवी । ८, १६, १८—२२, २४ इन्द्रः । ९, १२, १३ सोमः । १०, १४ अग्निः ।
११ देवाः । १७ मातृवः । १८ मदतः । २३ वसिष्ठः । २३ पृथिव्यन्तरिक्षे ॥ छन्दः—१,

अ० ५ । अ० ७ । व० ७] ३६१ [म० ७ । अ० ६ । सू० १०४ ।

४, ६, ७ विराड्जगती । २ आर्याजगती । ३, ४, १८, २१ निचृजगती । ८, १०, ११, १३, १४, १५, १७ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ आर्या त्रिष्टुप् । १२, १६ विराट् त्रिष्टुप् । १६, २०, २२ त्रिष्टुप् । २३ आर्या भुरिजगती । २४ याजुषी विराट् त्रिष्टुप् । २५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६, ७, २, ३, ५, १८, २१, २३ निषादः । ८, १०, ११, १३, १४, १५, १७, १, १२, १६, १६, २०, २२, २४ धैवतः । २५ गान्धारः ॥

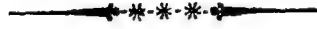
॥ १०४ ॥ इन्द्रासोमा तर्पतं रक्ष उज्जतं न्यर्पयनं वृषणा तपोवृषः । परां
मृणीतमचितो न्योषतं इतं नुदेया नि शिशीतमत्रिणः ॥ १ ॥ इन्द्रासोमा समच-
शोपमभ्यधं तर्पयस्तु चरुमिषां इव । अश्विषे क्रव्यादे योगचक्षसे द्वेषो घष-
मनवायं किमीदिने ॥ २ ॥ इन्द्रासोमा दुष्कृतां वृत्रे अन्तरनारम्भणे तर्मसि प्र
विध्यतम् । यथा नातः पुनरेकैकनोदयत्तद्दामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ॥ ३ ॥ इन्द्रा-
सोमा वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्या अपशमाय तर्ह्यमम् । उत्तमृतं स्वर्गं पर्वते-
भ्यो येन रक्षो बाह्वधानं निज्वर्धः ॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पयं ग्नितमेभि-
र्युवमश्महन्मभिः । तर्पुर्वधेभिरजरीमिरत्रिणो नि पशानि विध्यतं यन्तु निस्वरम्
॥ ५ ॥ ५ ॥ इन्द्रासोमा परि वां भूतु विश्वत इयं मतिः कृत्वाश्वेव वाजिना ।
यां वां हात्रां परिदिनोभि मेघयेमा अश्वोषि नृपतीष जिन्वतम् ॥ ६ ॥ प्रति स्म-
रेया तुजयन्तिरेवैर्हन्तं दुहो रक्षसो भक्षुरावतः । इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूषो
नः कदा चिदभिदामति दुहा ॥ ७ ॥ यो मा पाकैर्न मनसा चरन्तमभिचष्टे अ-
नृतमिर्वेषोभिः । आर्ष इव काशिना सकृमीना असमस्तवासत इन्द्र वक्ता
॥ ८ ॥ ये पाकसंसं चिहरन्त एवैषे वा भद्रं दुषयन्ति स्वधाभिः । अहवे
वा तान्मददातु सोम आ वा दधातु निश्चितरुपस्थे ॥ ९ ॥ यो नो रसं दिप्सति
पित्वो अग्ने यो अश्वानां यो गवां यस्तनूनाम् । रिपुः स्तेनः स्तंयकुहभ्रमेतु नि
ष हीयतां तन्वाः तना च ॥ १० ॥ ६ ॥ परः सो अस्तु तन्वाः तना च तिमः
पृथिवीरुषो अस्तु विश्वाः । प्रति शुष्यतु यशो अस्व देवा यो नो दिवा दिप्सति
वक्ष नक्षम् ॥ ११ ॥ सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सवासं बर्चसी पस्पृधाते ।
तयोर्यत्सत्यं यतरहनीयस्तादिस्तोमोज्जति इन्त्यासद् ॥ १२ ॥ न वा उ सोमो
वृजिनं हिनोति न चात्रिये मिषुषा धारयन्तम् । हन्ति रक्षो इन्त्यासद्वदन्तमुमा-
बिन्द्रस्य प्रसितौ शयाते ॥ १३ ॥ यदि वाहमनृतदेव आस मोर्व वा देवो अप्युहे
अग्ने । किमस्मभ्यं जातवेदो हवीषे द्रोणवाचस्ते निश्चयं संवन्ताम् ॥ १४ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० ६] ३६२ [म० ७ । अ० ६ । सू० १०४ ।

अथा मुनीय यदि यातुधानो अस्मि यत्र वायुस्ततप पूरुषस्य । अथा स वीरैर्व-
शभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह ॥ १५ ॥ ७ ॥ यो मायातुं यातुधाने-
त्याह सो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह । इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य अन्तो-
रधमस्पदीष्ट ॥ १६ ॥ प्र या जिगाति स्वर्गलेव नक्तमप मुहा तन्वं गूहमाना ।
वर्षा अनन्ता अव सा पदीष्ट प्रावाणो घन्तु रक्षस उपुब्दैः ॥ १७ ॥ वि तिष्ठध्वं
मरुतो विद्विच्छतं गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन । वयो ये भूत्वी पतयन्ति न-
क्तभिर्ये वा रिपो दधिरे वेवे अध्वरे ॥ १८ ॥ प्र वर्तय दिवो अरमानमिन्द्र सोम-
शितं मघवन्तं शिशाधि । प्राक्कादपाक्कादधरादुदक्कादभि जहि रक्षसः पर्वतेन
॥ १९ ॥ एत उ त्वे पतयन्ति श्वयातव इन्द्र दिप्सन्ति दिप्सवोऽदाम्यम् । शि-
शीति शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं मृजदशानि यातुमद्भ्यः ॥ २० ॥ ८ ॥ इन्द्रो
यातुनाममवत्पराशरो हविर्मथीनामभ्या विवासताम् । अभीदु शक्रः परशुर्यथा
वनं पाश्र्वेव भिन्दन्तस्त पति रक्षसः ॥ २१ ॥ उलूकयातुं शुशुलूकयातुं जहि श-
यातुमुत कोकयातुम् । सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं दृषदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र ॥ २२ ॥
मा नो रक्षो अभि नड्यातुमावतामपोच्छतु मिथुना या किंभीदिना । पृथिवी
नः पार्थिवात्पात्वंहसोऽन्तरिक्षं विव्यात्पात्वस्मान् ॥ २३ ॥ इन्द्र जहि पुमांसं
यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् । विग्रीवासो मूरदेवा ऋदन्तु मा ते
दृशन्तम्यमुच्चरन्तम् ॥ २४ ॥ प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्र सोम जागृतम् । रक्षोभ्यो
वधमस्यतमशानि यातुमद्भ्यः ॥ २५ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ इति सप्तमं मण्डलं समाप्तम् ॥

आथाष्टमं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १, २ प्रगाथो घौरः काण्वो वा । ३—२६ मेघातिथिमेघ्यातिथी काण्वौ ।
 ३०—३३ आसक्तः प्लायोगिः । ३४ शश्वस्याङ्गिरस्यासक्तस्य पुत्री ऋषिः ॥ देवताः—
 १—२६ इन्द्रः । ३०—३३ आसक्तस्य वानस्तुतिः । ३४ आसक्तः ॥ छन्दः—१ उपरिष्ठादु-
 वृहती । २ आर्षी भुरिग् वृहती । ३, ७, १०, १४, १८, २१ विराड् वृहती । ४ आर्षी
 स्वराड् वृहती । ५, ८, १५, १७, १९, २२, २५, ३१ निचृद्वृहती । ६, ९, ११, १२, २०,
 २४, २६, २७ आर्षी वृहती । १३ शङ्कुमती वृहती । १६, २३, ३०, ३२ आर्षी भुरिग्-
 वृहती । २८ आसुरी स्वराड् निचृद्वृहती । २९ वृहती । ३३ त्रिष्टुप् । ३४ विराट् त्रि-
 ष्टुप् ॥ स्वरः—१—३२ मध्यमः । ३३, ३४ धैवतः ॥

॥ १ ॥ मा चिदन्यद्वि शंसत सर्वाणो मा रिषयत । इन्द्रमित्स्तोता वृषणं
 सचा मुते मुहुरुक्था च शंसत ॥ १ ॥ अवक्रदिशं वृषभं यथाजुर्गं न वर्ष-
 णीसहम् । विद्वेषणं संवननोभयङ्करं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥ २ ॥ यच्चिद्वि त्वा
 जना इमे नाना हवन्त ऊतये । अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेऽष्टा विश्वा च वर्धनम्
 ॥ ३ ॥ वि तर्तूर्यन्ते मघवन्विपश्चितोऽर्यो विषो जनानाम् । उप क्रमस्व पुरुरूपमा
 भर वाजं नेदिष्ठमुतये ॥ ४ ॥ महे च न त्वामद्रिवः परा सुल्काय देयाम् । न स-
 हस्य नायुताय वज्रिबो न शताय शतामघ ॥ ५ ॥ १० ॥ वस्यो इन्द्रासि मे पितुरुव
 आतुरमुञ्जतः । माता च मे हृदयथः समा वसो वसुत्वनाय राधसे ॥ ६ ॥ कै-
 यथ केदसि पुरुत्रा चिद्वि ते मनः । अलर्षि युध्म खजकृत्पुनन्दर प्र गायत्रा अ-
 गासिषुः ॥ ७ ॥ प्रास्मै गायत्रमर्चत वावातुर्यः पुनन्दरः । यार्मिः काण्वस्योषं बहि-
 रासहं वासवज्जी भिनत्पुरः ॥ ८ ॥ ये ते सन्ति दशग्विनः शतिनो ये संहसिणः ।
 अश्वांसो ये ते वृषणो रघुघुवस्तेभिर्नस्तूयमा गहि ॥ ९ ॥ आ त्वयं संवर्द्धषां
 हुवे गायत्रवैपसम् । इन्द्रं धेनुं मुदुघामन्यामिषं पुरुषारामरङ्कृतम् ॥ १० ॥ ११ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० १६] ३६४ [म० ८ । अ० १ । सू० १ ।

यद्युदत्तर एतेशं बहूक् वार्तस्य पणिना । बहूक्तुसंमार्जुनेयं शतक्रतुस्सरं ह्यन्धर्व-
मस्तृतम् ॥ ११ ॥ य ऋते चिदभिभिषः पुरा जनुभ्य आतृदः । सन्धाता सन्धि-
मधवा पुरुवसुरिष्कर्ता विहृतं पुनः ॥ १२ ॥ मा भूम निष्ठयां इवेन्द्र त्वदरक्षा
इव । वनानि न प्रजहितान्याद्विबो दुरोषासो अमन्माहि ॥ १३ ॥ अमन्महीदनाश-
बोऽनुप्रासंश्च वृत्रहन् । सकृत्सु ते महता शूर राधसानु स्तोमं मुदीमहि ॥ १४ ॥
यदि स्तोमं मम श्रवदस्माकमिन्द्रमिदं बः । तिरः पवित्रं समुवांस आशवो मन्दन्तु तु-
ग्रयावृधः ॥ १५ ॥ १२ ॥ आ त्वं य मधस्तुतिं वावातुः सरुपुरा गहि । उर्य-
स्तुतिर्मधोनां प्र त्वावृधधी ते वरिम सुष्टुतिम् ॥ १६ ॥ सोता हि सोममद्रिभिरेमे-
नमसु धावत । गव्या चरन्त्रेव वासयन्त इन्नरो निर्धुतन्वद्वर्णाभ्यः ॥ १७ ॥ अध-
ज्जो अध वा दिवो बृहतो रौचिनादधि । अया वर्धस्व तन्वा गिरा ममा जाता
सुकृतो पृथ ॥ १८ ॥ इन्द्राय सु मदिन्तं सोमं सोता वरेण्यम् । शक एणं पी-
यद्यद्विश्या धिया हिंन्वानं न वाजयुम् ॥ १९ ॥ मा त्वा सोमस्य गन्दया सदा
याचन्नह गिरा । भूयि मृगं न सर्वेनेषु चुक्रुधं क ईशानं न याचिषत् ॥ २० ॥ १३ ॥
मदेनेषितं मदमुग्रमुग्रं शर्वसा । विश्वेषां तरुतारं मदव्युतं मदे हि ष्मा ददाति
नः ॥ २१ ॥ शेवारे वार्या पुरु देवो मर्ताय दाशुपं । स मुन्वते च स्तुवते च रा-
सते विश्वगूतो अरिष्टुनः ॥ २२ ॥ एन्द्रं याहि मत्स्वं चित्रेण देव राधसा । सरो
न प्राप्स्यदरं सपीतिभिरा सोमैभिर्रुक् स्फिरम् ॥ २३ ॥ आ त्वा सहस्रमा शतं
युक्ता रथे हिरण्यये । व्रज्युजो हर्य इन्द्र केशिनो बहन्तु सोमपीतये ॥ २४ ॥
आ त्वा रथे हिरण्यये हरी मयूरशय्या । शितिपृष्ठा बहतां मध्वो अन्धसो वि-
वक्ष्यस्य पीतये ॥ २५ ॥ १४ ॥ पित्रा त्वस्य गिवेणः सुनस्य पूर्वेपा इव । प-
रिहृतस्य रसिन इयमासुनिश्चारुर्मदाय पन्यते ॥ २६ ॥ य एको अस्ति वंसना
महौ उग्रो अभि व्रतः । गमन्स शिथी न स योषदा गमद्धवं न परिवर्जति ॥ २७ ॥
स्वं पुरं चरिष्येवं वृधः शुष्णस्य सं पिणक् । त्वं मा अनु चरो अध ऋता यदि-
न्द्र हव्यो भुवः ॥ २८ ॥ मम त्वा मर उदिते मम मध्यान्दिने दिवः । मम प्रवि-
त्वे अपिशर्विरे वमवा स्तोमासो अबृत्सत ॥ २९ ॥ स्नुहि स्नुहीदेते पां ते मंहिष्ठा-
सो मधोनाम् । निन्दिताश्चः प्रपथी परमज्या मधस्य मध्यातिथे ॥ ३० ॥ १५ ॥
आ मदम्वान्वनन्वतः श्रद्धयाहं रथे रुढम् । उत वामस्य वसुनश्चिकेतति यो अस्ति
याहः पशुः ॥ ३१ ॥ य ऋजा मह्यं माग्रहे सह त्वचा हिरण्यया । एष विश्वा-
न्यभ्यस्तु सोमगासकस्य स्ननद्वयः ॥ ३२ ॥ अधप्लाषीगिरतिं दासदन्वानासज्जो

अ० ५ । अ० ७ । व० २०] ३६५ [म० ८ । अ० १ । सू० २ ।

अग्ने कशभिः सहसैः । अधोक्ष्णो दश मष्टं रुशन्तो नळा इव सरसो निरतिष्ठन् ॥ ३३ ॥ अन्वस्य स्थुरं ददृशे पुरस्तादनुस्थ ऊरुवरम्बमाणः । शश्वती नार्य-
भिचक्ष्णाह सुमद्रमर्य मौजनं विमर्षि ॥ ३४ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ १—४० मेधातिथिः काण्वः प्रियमेधश्चाङ्गिरसः । ४१, ४२ मेधातिथिः
आर्षिः ॥ देवताः—१—४० इन्द्रः । ४१, ४२ विमिन्वदेर्वाजस्तुतिः ॥ छन्दः—१—३, ५,
६, १, ११, १२, १४, १६—१८, २२, २७, २८, ३१, ३३, ३५, ३७, ३८, ३९ आर्षी गा-
यत्री । ४, १३, १५, १६—२१, २३, २४, २५, २६, ३०, ३२, ३६, ४२ आर्षी निचृदगा-
यत्री । ७, ८, १०, ३४, ४० आर्षी विराड् गायत्री । ४१ पादनिचृद गायत्री । २८ आर्षी
स्वराडनुष्टुप ॥ स्वरः—१—२७, २९—४२ षड्जः । २८ गान्धारः ॥

॥ २ ॥ इदं वंसो सुतमन्त्रः पिबा सुपूर्णयुदरम् । अनामयित्रिमा तै ॥ १ ॥
मृमिर्धुतः सुतो अश्नैरव्यो वारिः परिपूतः । अश्वो न निक्का नदीपु ॥ २ ॥ तं
ते यवं यथा गोभिः स्वादुमकर्म श्रीणन्तः । इन्द्र त्वा स्मिन्तसधमादे ॥ ३ ॥
इन्द्र इत्सोमपा एक इन्द्रः सुतपा विश्वायुः । अन्तर्देवान्मर्त्यश्च ॥ ४ ॥ न यं शु-
क्रो न दुराशीर्न तृपा ऊरुव्यचसम् । अपस्पृण्वते सुहादम् ॥ ५ ॥ १७ ॥ गोभि-
र्यदीमन्ये अस्मन्पृगं न वा पृगयन्ते । अभित्सरन्ति धेनुमिः ॥ ६ ॥ त्रय इन्द्रस्य
सोमाः सुतासः सन्तु देवस्य । स्वे क्षये सुतपावः ॥ ७ ॥ त्रयः कोशासः श्रोतन्ति
निस्त्रश्चरः सुपूर्णाः । समाने अधि धामिन् ॥ ८ ॥ शुचिरासे पुरुनिष्ठाः क्षीरै-
र्मध्यत आशीर्तिः । धृना मन्दिष्ठः शूरस्य ॥ ९ ॥ इमे त इन्द्र सोमास्तीवा
अस्मे सुतासः । शुक्रा आशिरं याचन्ते ॥ १० ॥ १८ ॥ तां आशिरं पुरोळाशमि-
ग्रेमं सोमं श्रीणिहि । रेवन्तं हि त्वा शृणोमि ॥ ११ ॥ हृत्सु पीतासो युध्यन्ते
दुर्मदासो न सुरायाम् । ऊधर्न नग्ना जरन्ते ॥ १२ ॥ रेवो इद्रेवतः स्तोता स्या-
त्तावतो मघोनः । प्रेतु हरिवः श्रुतस्य ॥ १३ ॥ उक्थं च न शस्यमानमगोररि
चिकेत । न गायत्रं गायमानं ॥ १४ ॥ मान इन्द्र पीयत्नवे मा शर्धते परा दाः ।
शिवा शचीवः शचीभिः ॥ १५ ॥ १६ ॥ त्रयमु त्वा तदिदं र्था इन्द्र त्वायन्तः स-
खायः । कपवा उक्थेभिर्जरन्ते ॥ १६ ॥ न धेमन्धदा पपन वज्रिअपसो न विष्टौ ।
तवेदु स्तोमं चिकेत ॥ १७ ॥ इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्नाय स्तुहयन्ति ।
यन्ति प्रमादमत्तन्द्राः ॥ १८ ॥ ओ शु प्र दाहि वाजेभिर्मा हृषीथा अभ्यस्मान् ।

अ० ५ । अ० ७ । व० २५] ३६६ [म० ८ । अ० १ । मू० ३ ।

महौ इव युवजानिः ॥ १६ ॥ मो व्वद्य दुर्हणावान्त्सायं करदारे अस्मत् । अश्रीर
इव जामाता ॥ २० ॥ २० ॥ विष्ठा ह्यस्य वीरस्य भूरिदार्वरीं सुप्रतिम् । विष्णु
जातस्य मनींसि ॥ २१ ॥ आ तू विञ्च कएवमन्तं न धा विष्णु शवमानात् ।
यशस्तरं शतमूर्तेः ॥ २२ ॥ ज्येष्ठेन सोतरिन्द्राय सोमं वीराय शक्राय । मरा
पिबन्नर्थाय ॥ २३ ॥ यो वेदिष्ठो अव्यथिष्वश्वावन्तं जरितृभ्यः । वाजं स्तोतृभ्यो
गोमन्तम् ॥ २४ ॥ पन्यपन्यमित्सोतार आ धावत मघाय । सोमं वीराय शूराय
॥ २५ ॥ २१ ॥ पाता वृत्रहा सुतमा धा गमन्तारे अस्मत् । नियमते शतमूर्तिः ॥ २६ ॥
एह हरीं ब्रह्मयुजां शम्भा वचतः सखायम् । गीर्भिः श्रुतं गिर्विष्णुसम् ॥ २७ ॥ स्वा-
दवः सोमा आ बाहि श्रीताः सोमा आ बाहि । शिप्रिभृषीवः शचीवो नायमण्डा
सधमादम् ॥ २८ ॥ स्तुतेश्च यास्वा वर्धन्ति महे राधसे नृमणाय । इन्द्रं कारिणं
बुधन्तः ॥ २९ ॥ गिरश्च यास्ते गिर्वाह उक्था च तुभ्यं तानि । सत्रा दधिरे शर्वा-
सि ॥ ३० ॥ २२ ॥ एवेदेष तुविकूर्मिर्वाजां एको वज्रहस्तः । सनादमृणो दयते
॥ ३१ ॥ हन्ता वृत्रं दक्षिणेनेन्द्रः पुरु पुरुदुतः । महान्महीभिः शचीभिः ॥ ३२ ॥
यस्मिन्विश्वार्थर्षण्य उत च्यान्ता जयसि च । अनु येन्मन्दी मघोनः ॥ ३३ ॥
एष एतानि चकारन्द्रो विश्वा योजति शयवे । वाजदावां मघोनाम् ॥ ३४ ॥ प्रभर्ता
रयं गव्यन्तमपाकाश्चिद्यमवति । इनो वसु स हि वोळ्हा ॥ ३५ ॥ २३ ॥ सनि-
ता विप्रो अर्वाजिर्हन्ता वृत्रं नृभिः शूरः । सत्योऽविता विधन्तम् ॥ ३६ ॥ यजध्वै-
नं प्रियमेषा इन्द्रं सत्राचा मनसा । यो भूत्सोमैः सत्यमहा ॥ ३७ ॥ गायध्वसं
सत्यति भवस्कामं पुरुत्मानम् । कएवांसो गात वाजिनम् ॥ ३८ ॥ य ज्यते चि-
न्नास्पदेभ्यो दात्सखा नृभ्यः शचीवान् । ये अस्मिन्काममश्रियन् ॥ ३९ ॥ इत्या
धीवन्तमद्रिवः कएवं मेध्यातिथिम् । मेघो भूतोऽभि यन्नयः ॥ ४० ॥ शिवा वि-
मिन्दो अस्मै चत्वार्यधुता ददत् । अष्टा परः सहजा ॥ ४१ ॥ उत सु त्ये प-
योवृषा प्राक्की रथास्य नृप्या । जनित्रुनायं मामहे ॥ ४२ ॥ २४ ॥

॥ ३ ॥ १—२४ मेघ्यतिथिः कावव ऋषिः ॥ वचताः—१—२० इन्द्रः । २१—२४
पाकस्थोमः करिवास्यस्य वानस्तुतिः ॥ छन्दः—१ कुकुम्भती बृहती । ३, ५, ७, ९, १६
निचृद् बृहती । ८ स्वराब् बृहती । १५, २४ बृहती । १७ पथ्या बृहती । २, १०, १४
सतः पङ्क्तिः । ४, १२, १६, १८ निचृत् पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । २० विराट् पङ्क्तिः । १३

अ० ५ । अ० ७ । व० २८] ३६७ [म० ८ । अ० १ । सू० ३ ।

अनुष्टुप् । ११, २१ भुरिगनुष्टुप् । २२ विराड् गायत्री । २३ निचृद् गायत्री ॥ स्वरः—१,
३, ५, ७—६, १५, १७, १६, २४ मध्यमः । २, ४, ६, १०, १२, १३, १६, १८, २० पञ्चमः ।
११, १३, २१ गान्धारः । २२, २३ षड्जः ॥

॥ ३ ॥ पिबं सुतस्य ससिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमतः । आपिनीं बोधि स-
ध्माद्यो वृधेऽस्मां अवनतु ते धियः ॥ १ ॥ भूयाम ते सुमतौ वाजिनो वयं मा नः
स्तरमिमातये । अस्माञ्चित्राभिरवतादभिष्टिभिरा नः सुस्नेषु यामय ॥ २ ॥ इमा
च त्वा पुरुवसो गिरो वर्धन्तु या मम । पावकवर्णाः शुचया विप्रक्षितोऽमि स्तो-
मैरनूषत ॥ ३ ॥ अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । मृत्यः सो अस्य
महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ ४ ॥ इन्द्रमिदेवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।
इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनंभ्य सातये ॥ ५ ॥ २५ ॥ इन्द्रो महारोदसी
पप्रथस्त्व इन्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रे ह विश्वा भुवनानि येमिह इन्द्रे सुवानाम्
इन्दवः ॥ ६ ॥ अमि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमैभिराश्रवः । समीचीनासं अमवः
समस्वरज्जुद्रा गृणन्त पूर्यम् ॥ ७ ॥ अभ्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ययं शवो मदे सु-
तय विष्णवि । अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु पुवन्ति पूर्या ॥ ८ ॥ तत्त्वा
यामि सुवीर्यं तद्वह्नं पूर्वचित्तये । येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमा-
विथ ॥ ९ ॥ येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः । सयः सो अस्य
महिमा न सभजे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ १० ॥ २६ ॥ शग्धी न इन्द्र यत्त्वा गृधि
यामि सुवीर्यम् । शग्धि वाजाय प्रथमं मिषासते शग्धि स्तोमाय पूर्य ॥ ११ ॥
शग्धी नो अस्य यद्ध पौरमाविथ धिये इन्द्र सिषासतः । शग्धि यथा रुशमं श्या-
बकं कृपमिन्द्र प्रावः स्वर्षारम् ॥ १२ ॥ कन्नव्यां अतर्सानो तुरो गृणीतु मर्त्यः । नही
न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गुणन्त आनशुः ॥ १३ ॥ कटुं स्तुवन्तं अतयन्त देवत
अपिः को विप्रं आहते । कदा हवं मघवन्मिन्द्र मुन्ततः कटुं स्तुवतः आ गमः ॥ १४ ॥
उदु त्ये मधुमत्तमा गिरः स्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अर्धितोतयो वाजयन्तो
रया इव ॥ १५ ॥ २७ ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिज्जीतमानशुः । इन्द्रं स्तो-
मैर्भिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ १६ ॥ युच्वा हि वृत्रहन्तम हरी
इन्द्र परावतः । अर्वाचीनो मघवन्सोमपीतय उग्र अश्वेभिरा गहि ॥ १७ ॥ इमे
हि ते कारवो वावशुर्धिया विमासो मेघसातये । स त्वं नो मघवन्मिन्द्र गिर्वणो येनो
न मृणुषी हवम् ॥ १८ ॥ निरीन्द्र वृद्धनीभ्यो वृत्रं धनुभ्यो अस्फुरः । निरबुदस्य
मृगंभस्य माभिनो निः पर्वतस्य गा आजः ॥ १९ ॥ निरग्नयो रुरुचुर्निरुसूर्यो निः

अ० ५ । अ० ७ । व० ३२] ३६८ [म० ८ । अ० १ । वृ० ४ ।

सोमं इन्द्रियो रसः । निरन्तरिवाधमो महामहिं कृषे तदिन्द्र पौंस्यम् ॥ २० ॥
॥ २८ ॥ यं मे दुरिन्द्रो मरुतः पाकस्थामा कौरवमणः । विश्वेषां त्मना शोमिष्ठ-
मुपेव द्विवि धारमानम् ॥ २१ ॥ रोहितं मे पाकस्थामा सुधरं कक्ष्यग्राम् । अदा-
द्रायो विशोधनम् ॥ २२ ॥ यस्मा अन्ये दत्ता प्रति धुरं वहन्ति वक्ष्यः । अस्तं
वयो न तुग्रयम् ॥ २३ ॥ आत्मा पितुस्तनूर्वास ओजोदा अभ्यञ्जनम् । तुरीय-
मिन्द्रोर्हितस्य पाकस्थामानं भोजं वातारमववम् ॥ २४ ॥ २६ ॥

॥ ४ ॥ १—२१ देवातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवताः—१—१४ इन्द्रः । १५—१८
इन्द्रः पूषा वा । १९—२१ कुक्कुक्षस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, १३ भुगिनुष्टुप् । ७ अ-
नुष्टुप् । २, ४, ६, ८, १२, १४, १८ निचृत् पङ्क्तिः । १० सतः पङ्क्तिः । १६, २० विराट्
पङ्क्तिः । ३, ११, १५ निचृद् बृहती । ५, ९ बृहती पथ्या । १७, १९ विराट् बृहती । २१
विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ७, १३ गान्धारः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २०
पञ्चमः । ३, ५, ९, ११, १५, १७, १९ मध्यमः । २१ ऋषभः ॥

॥ ४ ॥ यदिन्द्र प्रागगगुदङ् न्यग्वा ह्यपे नृभिः । मिमां पुरु नृपूतो अ-
स्यानवेऽसि प्रशथं तुर्वशे ॥ १ ॥ यदा रुमं रुशमे श्यावके कृष इन्द्र मादयमे
सचा । कण्वासस्त्वा ब्रह्माभिः स्तोमवाहस इन्द्रा यन्नुन्त्या गहि ॥ २ ॥ यथा
गौरो अपा कृतं तृष्यन्त्येवेरिणम् । आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमा गहि कण्वेषु सु
सचा पिब ॥ ३ ॥ मन्दन्तु त्वा मघवानिन्द्रेन्दवो राधोदेयाय मुन्वते । आमुष्या
सोममपिबश्चमू सुतं ज्येष्ठं तदधिषे सहः ॥ ४ ॥ म चके सहसा सहो बभञ्ज
मन्युभोजसा । विश्वे त इन्द्र पृतनायवो यदो नि वृक्षा इव येमिरे ॥ ५ ॥ ३० ॥
सहस्रेणैव सचते यवीयुधा यस्त आनलुपस्तुतिम् । पुत्रं प्रावर्गं कृणुते सुवीर्यं दा-
भोति नमउक्किभिः ॥ ६ ॥ मा मेम मा श्रमिप्पोग्रस्य सख्ये तव । महसे वृष्णो
आभिचक्ष्यं कृतं पश्येम तुर्वशं यदुम् ॥ ७ ॥ सव्यामनु स्फिग्मं वावमे वृषा न
दानो अस्य गोपति । मध्वा सम्पृक्ताः सारधेण धेनवस्तूयमेहि द्रवा पिब ॥ ८ ॥
अश्वी रथी सुरूप इन्द्रोमौ इदिन्द्र ते सखा । आत्रभाजा ववसा सचते सदा चन्द्रो
याति सभामुप ॥ ९ ॥ अश्वयो न तृष्यन्वपानमा गहि पिब सोमं वशां अनु ।
निमेघमानो मघवन्दिवेदिव ओजिष्ठं दधिषे सहः ॥ १० ॥ ३१ ॥ अध्वर्यो द्राव-
या त्वं सोममिन्द्रः पिपासति । उप नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा

अ० ५ । अ० ८ । व० २] ३६६ [म० ८ । अ० १ । सू० ५ ।

॥ ११ ॥ स्वयं चित्स मन्यते दाशुर्जिनो यत्रा सोमस्य तुम्यसि । इदं ते अक्षं
युज्यं समुक्षितं तस्येहि प्र द्रवा पिब ॥ १२ ॥ रथेष्टायाध्वर्यवः सोममिन्द्राय सो-
तन । अधि ब्रध्नस्याद्रयो वि चक्षते मुन्वन्तो दाश्वध्वरम् ॥ १३ ॥ उप ब्रध्नं वा-
वाता वृषणा हरी इन्द्रमपसु वक्षतः । अर्वाचं त्वा समयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सव-
नेदुप ॥ १४ ॥ प्र पुषणं वृणीमहे युज्याय पुरुवसुम् । स शक्र शिख पुरुहूत नो
धिया तुजे राये विमोचन ॥ १५ ॥ ३२ ॥ सं नः शिशीहि भुरिजोरिव क्षुरं
राखं रायो विमोचन । त्वे तक्षः सुवेदमुस्त्रिय वसु यं त्वं दिनोषि मर्त्यम् ॥ १६ ॥
वेमि त्वा पूषन्नुजसे वेमि स्तोतेव आघृणे । न तस्य वेभ्यरणं हि तद्भसो स्तुषे
पञ्चाय साम्नै ॥ १७ ॥ परा गावो यवसं कचिंदाघृणे नित्यं रेवणो अमर्त्य ।
अस्माकं पूषन्निता शिवो मव मंहिष्ठो वाजसातये ॥ १८ ॥ स्थुरं राघ्नः शतारवं
कुरुङ्गस्य दिर्विष्टेषु । गजस्त्वेषस्य सुमगस्य रातिषु तुर्वशेष्वमन्माहि ॥ १९ ॥
धीभिः सातानि कायवस्य वाजिनः प्रियमर्धगमिर्धुभिः । षष्टिं सहस्रानु निर्मजा-
मजे निर्धुषानि गवामृषिः ॥ २० ॥ वृक्षाश्विन्मे अभिपित्वे अरारणुः । गां भजन्त
मेहनाश्व भजन्त मेहना ॥ २१ ॥ ३३ ॥ ७ ॥

॥ ५ ॥ १—३६ ब्रह्मातिथिः कायव ऋषिः ॥ देवताः—१—३७ अभिनी । ३७—३६
चैयस्य कक्षांर्दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ५, ११, १२, १४, १८, २१, २२, २६, ३२, ३३
निचृद् गायत्री । २—४, ६—१०, १५—१७, १९, २०, २४, २५, २७, २८, ३०, ३४, ३६
गायत्री । १३, २३, ३१, ३५, विराड् गायत्री । २६ आर्वा स्वराड् गायत्री । ३७, ३८
निचृद् षडती । ३९ आर्वा निचृद्नुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३६ षड्जः । ३७, ३८ मध्यमः ।
३९ गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ दुरादिहेव यत्सत्यरुणप्पुरशिशिवत् । वि भ्रातुं विश्वधातनत् ॥ १ ॥
नृवहन्ना मनोयुजा रथेन पृथुपार्जसा । सचेधे अश्विनोपसम् ॥ २ ॥ युवाभ्यां
वाजिनीवसु प्रति स्तोभा अहक्षत । वाचं द्रुतो यथोहिषे ॥ ३ ॥ पुरुमिया ए
उतये पुरुमन्त्रा पुरुवसु । स्तुपे कयवासो अश्विना ॥ ४ ॥ मंहिष्ठा वाजसात-
पेषयन्ता शुमस्पती । गन्तारा दाशुपो गृहम् ॥ ५ ॥ १ ॥ ता सुदेवाय दाशुषे
सुमेधामर्चितारिणीम् । घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् ॥ ६ ॥ आ नः स्तोममुप द्रवन्त्यं श्ये-
नेमिराशुभिः । यातमश्वैभिरश्विना ॥ ७ ॥ येभिस्तिष्ठः परावतो दिवो विश्वानि
रोचना । प्रिरङ्ग्व्यग्निदीर्यः ॥ ८ ॥ उक्त नो गोमन्त्रीविषं उक्त स्यातीरहर्बिदा ।

अ० ५ । अ० ८ । व० ८] ४०० [म० ८ । अ० १ । सू० ५ ।

वि पथः सातये सितम् ॥ ६ ॥ आ नो गोमन्तमश्विना सुवीरं सुर्यं रयिम् ।
 षोडशमश्वतीरिषः ॥ १० ॥ २ ॥ वावृधाना शुमस्पती दत्ता हिरण्यवर्तनी ।
 पिबतं सोम्यं मधु ॥ ११ ॥ अस्मभ्यं वाजिनीवसू मघवद्भ्यश्च सप्रथः । कर्दि-
 र्यन्तमदाभ्यम् ॥ १२ ॥ नि पु ब्रह्म जनानां याविष्टं तूष्मा गतम् । मो प्वन्त्यां
 उपारतम् ॥ १३ ॥ अस्व पिबतमश्विना युवं मदस्य चारुणः । मध्वो रातस्य धि-
 प्यथा ॥ १४ ॥ अस्मे आ वहतं रयिं शतवन्तं सहस्रिणम् । पुरुष्टुं विश्वधाव-
 सम् ॥ १५ ॥ ३ ॥ पुरुत्रा चिद्धि वां नरा विह्वयन्ते मनीषिणः । बाघकिरशिना
 गतम् ॥ १६ ॥ जनासा वृक्रबर्हिषो हविष्मन्तो अरुद्रकृतः । युवां हवन्ते अ-
 श्विना ॥ १७ ॥ अस्माकमथ वामयं स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । युवाभ्यां भूत्व-
 श्विना ॥ १८ ॥ यो ह वां मधुनो दतिराहितो रथचर्षणे । ततः पिबतमश्विना
 ॥ १९ ॥ तेन नो वाजिनीवसु पथे तोकाय शं गवें । वहतं पीवरीरिषः ॥ २० ॥ ४ ॥
 उत नो दिव्या इष उत सिन्धूरहविदा । अप द्वारेव वर्षथः ॥ २१ ॥ कदा
 वां तौग्न्यो विधत्समुद्रे जहितो नरा । यडां रथो विभिष्यतात् ॥ २२ ॥ युवं
 कषवाय नासत्यापिस्ताय हर्म्ये । शश्वदुतीदिशस्पथः ॥ २३ ॥ ताभिरा यात-
 मुतिभिर्नव्यसीभिः सुशस्तिभिः । यद्वां वृषण्वसू हुवे ॥ २४ ॥ यथा चित्कण्व-
 मावतं प्रियमैधमुपस्तुतम् । अत्रिं शिञ्जारमश्विना ॥ २५ ॥ ५ ॥ यथोत कृन्त्ये
 धनेऽंशुं गोष्वगस्त्यम् । यथा वाजेषु सोमरिम् ॥ २६ ॥ एतावद्वां वृषण्वसू अतो
 वा भूयो अश्विना । गृणन्तः सुम्नमीमहे ॥ २७ ॥ रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्या-
 मीशुमश्विना । आ हि स्थारो दिविस्पृशम् ॥ २८ ॥ हिरण्ययीं वां रमिरीषा
 अक्षो हिरण्ययः । उमा चक्रा हिरण्ययी ॥ २९ ॥ तेन नो वाजिनीवसू परा-
 वतरिचदा गतम् । उपेमां सुष्टुतिं मम ॥ ३० ॥ ६ ॥ आ वहेथे पगाकात्पूर्विर-
 श्रन्तावश्विना । इषो दासीरमर्त्या ॥ ३१ ॥ आ नो युम्नैरा श्रवोभिरा राया
 यातमश्विना । पुरुषन्द्रा नासत्या ॥ ३२ ॥ एह वां मुषितप्सवो वयो वहन्तु
 पृथिनः । अन्धो स्वध्वरं जनम् ॥ ३३ ॥ रथं वामनुगायसं य इषा वर्तते सह ।
 न चक्रममि बाधते ॥ ३४ ॥ हिरण्ययेन रथेन हवत्पाणिभिरश्वैः । धीर्जवना
 नासत्या ॥ ३५ ॥ ७ ॥ युवं पुगं जगृवामं स्वदधो वा वृषण्वसू । ता नः पृ-
 क्रमिषा रयिम् ॥ ३६ ॥ ता मे अश्विना सनीनां विद्यातं नवानाम् । यथा चि-
 वैधः कशुः शतपृथ्वीनां दवस्मदह्ना दध मोनाम् ॥ ३७ ॥ यो मे हिरण्यसन्दृशो
 दश राज्ञो अमंहत । अधस्पदा इवैयस्य कृष्टयश्चर्मना अमितो जनाः ॥ ३८ ॥

अ० ५ । अ० ८ । व० १३] ४०१ [म० ८ । अ० २ । सू० ६ ।

मार्किरेना पथा गाद्येनेमे यन्ति चेदयः । अन्यो नेत्सूरिरोहते भूरिदावत्तरो जनः
॥ ३६ ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ ६ ॥ १—४८ वत्सः काण्व ऋषिः ॥ १—४५ इन्द्रः । ४६—४८ तिरिन्द्रिस्स्य ।
पारशव्यस्व दामस्तुतिर्वेवताः ॥ छन्दः—१—१३, १५—१७, १९, २५—२७, २९, ३०,
३२, ३५, ३८, ४२ गायत्री । १४, १८, २३, ३३, ३४, ३६, ३७, ३९—४१, ४३, ४५, ४८
निचृद् गायत्री । २० आर्ची स्वराह गायत्री । २४, ४७ पादनिचृद्गायत्री । २१, २२,
२८, ३१, ४४, ४६ आर्ची विराह गायत्री ॥ पङ्कजः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ महो इन्द्रो य ओजसा एजन्यो वृष्टिमाँ इव । स्तोमैर्वत्सस्य वा-
बुधे ॥ १ ॥ प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद्भरन्त बह्वयः । विप्रो ऋतस्य वाहसा ॥ २ ॥
कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्मिहस्य साधनम् । जामि वुवन् आगुधम् ॥ ३ ॥ सप्त-
स्य मन्त्रे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायैव सिन्धवः ॥ ४ ॥ ओजस्त-
दस्य तन्विष उमे यन्ममवर्तयन् । इन्द्रश्चमैव रोदसी ॥ ५ ॥ ६ ॥ वि चिद्व्रस्य
दोषतो वज्रेण क्षतपर्वणा । शिरों विभेद वृष्णिना ॥ ६ ॥ इमा अभि प्र णो-
नुमो विपामग्रेषु धीतयः । अग्नेः शोचिर्न विशुतः ॥ ७ ॥ गुहा मतीरुप तमना प्र यद्धो-
चन्त धीतयः । कण्वा ऋतस्य धारया ॥ ८ ॥ प्रतमिन्द्र नशमिहि राय गोमन्तमश्वि-
नम् । प्र ब्रह्म पूर्वचित्तये ॥ ९ ॥ अहमिद्धि पितृपरि मेधामृतस्य जग्रमे । अहं सूर्य
इवाजनि ॥ १० ॥ १० ॥ अहं मन्त्रेन मन्मेना गिरः शुम्भामि कण्ववन् । येनेन्द्रः
शुष्ममिद्धे ॥ ११ ॥ ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवृष्टयो ये च तुष्टुवुः । ममेद्वर्धस्वमुष्टुतः
॥ १२ ॥ यदस्य मन्गुग्ध्वनीद्धि वृत्रं पतृशो रुजन् । अपः समुद्रमरयन् ॥ १३ ॥
नि शुष्म इन्द्र धर्णसि वज्रे जघन्थ दस्यवि । वृषा ह्यग्रं शृण्विषे ॥ १४ ॥
न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणेष् । न विव्यचन्त भूमयः ॥ १५ ॥ ११ ॥
वस्त इन्द्र महीरपः स्तभुयमान आशयन् । नि तं पद्यामु शिशनथः ॥ १६ ॥
य इमे रोदसी मही समीची समजग्रभीन् । तमोमिन्द्र तं गुहः ॥ १७ ॥
य इन्द्र यतयस्त्वा भगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुग्रं श्रुयी हवम् ॥ १८ ॥ इमास्त
इन्द्र पृथनयो घृतं वुहत आशिरम् । एनामृतस्य पितृयोषीः ॥ १९ ॥ या इन्द्र
प्रत्नस्त्वासा गर्भमचाक्रिन् । परि धमैव सूर्यम् ॥ २० ॥ १२ ॥ त्वामिच्छेवस-
स्पते कण्वा उक्थेन वावृधुः । त्वां सुनास इन्द्रवः ॥ २१ ॥ तवेदिन्द्र प्राणी-
तिषूत प्रशस्तिरद्विवः । यज्ञो वितन्तसाययः ॥ २२ ॥ आ न इन्द्र महीमिषं पुरं न

अ० १ । अ० ८ । अ० १८] ४०९ [म० ८ । अ० २ । सू० ७ ।

हविर् गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम् ॥ २३ ॥ उत त्यदाश्वश्व्यं यदिन्द्र नाहुषी-
ष्वा । अग्रे विष्णु मदीदयत् ॥ २४ ॥ अभि ब्रजं न तत्तिषे सूरं उपाकचक्षसम् ।
यदिन्द्र मृळ्यासि नः । २५ ॥ १३ ॥ यदङ्ग तविषीयस इन्द्रं प्रराजंसि जित्तीः ।
महो अपार ओजसा ॥ २६ ॥ तं त्वा हविष्मतीर्विश उपं ब्रुवत ऊतये । उरुजय
समिन्दुभिः ॥ २७ ॥ उपहरे गिरीणां संज्ञये च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत
॥ २८ ॥ अतः समुद्रमुद्रतश्चिक्निवो अवं पश्यति । यतो विपान एजति ॥ २९ ॥
आदिप्रन्नस्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । परो यदिध्यते दिवा ॥ ३० ॥ १४ ॥
कण्वांस इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ठ वृष्ययम् ॥ ३१ ॥
इमां मे इन्द्र सुष्टुतिं जुषस्व प्र सु मामव । उत प्र वर्धया मतिम् ॥ ३२ ॥ उत
अक्षया वयं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । विप्रा अतत्स जीवसे ॥ ३३ ॥ अभि कण्वा
अनूषतापो न प्रवता यतीः । इन्द्रं वनन्वती मतिः ॥ ३४ ॥ इन्द्रमुक्थानि वावृधुः
समुद्रमिव सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम् ॥ ३५ ॥ १५ ॥ आ नो याहि परा-
वतो हरिम्धां हर्यताभ्याम् । इमामिन्द्र सुतं पिब ॥ ३६ ॥ त्वामिब्रह्मन्तम् जना-
सो वृक्षबर्हिषः । इवन्ते वाजसातये ॥ ३७ ॥ अनु त्वा रोदसी उमे चक्रं न वर्त्ये-
तशम् । अनु सुवानास इन्द्रवः ॥ ३८ ॥ मन्दस्वा सुस्वर्णर उनेन्द्र शर्यणावति ।
मत्स्वा विवस्वतो मती ॥ ३९ ॥ वावृधान उप यवि वृषा वज्रयरोरवीत् । वृत्रहा
सोमपातमः ॥ ४० ॥ १६ ॥ ऋषिर्हि पूर्वजा अस्यैक ईशानि ओजसा । इन्द्रं
चोक्नुपसे वसु ॥ ४१ ॥ अस्माकं त्वा सुतो उपं वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वेहन्तु
हरयः ॥ ४२ ॥ इमां सु पुण्यां धियं मधोर्धुतस्य प्रियुषीम् । कण्वा उक्थेन वा-
वृधुः ॥ ४३ ॥ इन्द्रमिदमहीनां मेधे वृणीत मर्त्यैः । इन्द्रं सनिष्पुरुतये ॥ ४४ ॥
अर्वाचं त्वा पुरुष्टुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ४५ ॥ इत्यमहं
तिरिन्दिरे महच्छं पक्षावा वदे । राधांसि याद्वानाम् ॥ ४६ ॥ त्रीक्षं शतान्यर्विता
महन्ना दश गोनाम् । वृद्धपञ्चाय साम्ने ॥ ४७ ॥ उदानदृक्कुरो दिवमुष्टा अतुर्युजो
ददत् । भवसा यामं जजम् ॥ ४८ ॥ १७ ॥

॥ ७ ॥ १—१६ पुनर्वत्सः काश्व ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ३—२,
७—१३, १७—१९, २१, २८, ३०—३२, ३४ गायत्री । २, ६, १४, १६, २०, २२—२७,
३५, ३६ निचृद्गायत्री । १५ पादनिचृद्गायत्री । २९, ३३ आर्षाविराड्गायत्री ॥ वज्रः
स्वरः ॥

॥ ७ ॥ प्र यद्विष्णुममिषं मरुतो विप्रो अक्षरम् । वि पर्वतेषु राजय ॥ १ ॥

अ० ५ । अ० ८ । व० २४.] ४०३ [म० ८ । अ० २ । सू० ७ ।

यदङ्ग तविषीयवो यामं शुभ्रा अर्चिध्वम् । नि पर्वता अहासत ॥ २ ॥ उदीरयन्त
वायुमिर्वाश्रसः पृथिमातरः । घुञ्जन्त पिप्युषीमिषम् ॥ ३ ॥ वर्षन्ति मरुतो मि-
हं प्र वैषयन्ति पर्वतान । यद्यामं यान्ति वायुमिः ॥ ४ ॥ नि यद्यामाय वो गि-
रिर्नि सिन्धवो विषर्मणे । महे शुष्माय येमिरे ॥ ५ ॥ १८ ॥ युष्मां उ नक्ष्मृतवै
युष्मान्दिवा हवामहे । युष्मन्मयत्यध्वरे ॥ ६ ॥ उदु तये अरुणप्सवश्चित्रा यामै-
मिरीरते । वाभ्रा अधि ष्णुना विवः ॥ ७ ॥ सृजन्ति रश्मिमोर्जसा पन्थां सूर्याय
यातवे । ते भानुभिर्वि तस्थिरे ॥ ८ ॥ इमां मे मरुतो गिरिमिमं स्तोममृष्टवणः ।
इमं मे वनतः हवम् ॥ ९ ॥ त्रीणि सरोसि पृश्नयो दुदुहे वज्रिणे मधु । उत्सं
कवन्धमुद्रिणम् ॥ १० ॥ १६ ॥ मरुतो यद वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे । आ
त न उप गन्तन ॥ ११ ॥ युयं हि ह्य सुदानवो रुद्रा अष्टवणो दमे । उत प्र-
चेतसो मदं ॥ १२ ॥ आ नो रयि मदच्युतं पुरुक्षुं विश्वायसम् । इयंवा मरुतो
दिवः ॥ १३ ॥ अर्धीव यदिरीणां यामं शुभ्रा अर्चिध्वम् । सुवानैर्मन्दध्व इन्दुमिः
॥ १४ ॥ एतावतश्चिदेषां सुम्नं मिचेत मर्त्यः । अदाभ्यस्य मन्मभिः ॥ १५ ॥
॥ २० ॥ ये वप्सा इव रोदसी धमन्त्यनु वृष्टिमिः । उत्सं दुइन्तो अर्चितम्
॥ १६ ॥ उदु स्वानोमिरीरत उद्वैरुदु वायुभिः । उत्स्तोमैः पृथिमातरः ॥ १७ ॥
येनाव तुर्वणं यदुं येन कएवं धनस्पृतम् । राये सु तस्य धीमहि ॥ १८ ॥ इमा
व वः सुदानवो घृतं न पिप्युषीरिपः । वर्षीन्कायवस्य मन्मभिः ॥ १९ ॥ क
नूनं सुदानवो मदया वृकबर्हिषः । ब्रह्मा को वः सपर्यनि ॥ २० ॥ २१ ॥ न-
हि ष्य यद वः पुरा स्तोमैर्मिवृकबर्हिषः । शर्षा अयस्य जिन्वय ॥ २१ ॥ समु
त्वे मदीतीरयः सं छोषी समु सूर्यम् । सं वज्रं पर्वशो दधुः ॥ २२ ॥ वि वृत्र प-
र्वशो ययुर्वि पर्वतां अराजिनः । चक्राणा वृष्णि पौंस्यम् ॥ २३ ॥ अनु त्रित-
स्य युध्यतः शुष्ममावधुत क्रतुम् । अन्विन्द्रै वृत्रतूर्यै ॥ २४ ॥ विष्टुर्देस्ता अभि-
वः शिप्राः शीर्षन्दिः एययीः । शुभ्रा व्यङ्जत श्रिये ॥ २५ ॥ २२ ॥ उशना
यत्परावत उच्छो रन्ध्रमयातन । यानि चक्रदज्जिवा ॥ २६ ॥ आ नो मस्वस्य
वावनेऽर्चिर्हयपाणिभिः । देवास उप गन्तन ॥ २७ ॥ यदेषां पृथ्वी रये प्र
धिर्वहति रोहितः । यान्ति शुभ्रा रिशजपः ॥ २८ ॥ सुपेमे शर्यावात्याजीके
पस्त्थावति । ययुर्निचक्रया नरः ॥ २९ ॥ कदा गच्छाथ मरुत इया विप्रं हव-
मानम् । पादिकेभिर्नार्धमानम् ॥ ३० ॥ २३ ॥ कद नूनं कधप्रियो यदिन्द्रमज-
स्तन । को वः सस्विस्व ओइने ॥ ३१ ॥ स हो पु णो वज्रहस्तः कएवांसो

अ० ५ । अ० ८ । व० २८] ४०४ [म० ८ । अ० २ । सू० ८ ।

अग्निं मरुद्भिः । स्तुषे हिरण्यवाशीभिः ॥ ३२ ॥ ओषु वृष्णः प्रयज्युना नव्यसे
मुविताय । वृष्ट्यां चित्रवाजान् ॥ ३३ ॥ गिर्यारिचक्षि जिहते पर्शानामो मन्य-
मानाः । पर्वतारिचक्षि येमिरे ॥ ३४ ॥ आक्षणायावानो बहुस्त्यन्तरिक्षेण पततः ।
धातारः स्तुवते वयः ॥ ३५ ॥ अग्निर्हि जानि पूर्यश्वन्तो न सूरौ अचिषा । ते
भानुभिर्वि तस्थिरे ॥ ३६ ॥ २४ ॥

॥ ८ ॥ १—२३ सध्वंसः काण्व ऋषिः । अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ३, ५,
६, १२, १४, १५, १८—२०, २२ निचुदनुष्टुप् । ४, ७, ८, १०, ११, १३, १७, २१, २३
आर्षी विराडनुष्टुप् । ९, १६ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ आ नो विश्वामिदंतिभिरश्विना गच्छन्तं युवम् । दत्त्वा हिरण्यवर्त-
नी पिबन्तं सोम्यं मधु ॥ १ ॥ आ नूनं यातमश्विना रथेन सूर्यस्त्वचा । भुञ्जी हि-
रण्यपेशमा कवी गम्भीरचेतसा ॥ २ ॥ आ यातं नहुषस्पर्शन्तरिक्षात्सुवृक्त्रिभिः ।
पिबन्तो अश्विना मधु कणवानां सर्वेन सुतम् ॥ ३ ॥ आ नो यातं विवस्पर्शन्त-
रिक्षादधप्रिया । पुत्रः कण्वस्य वामिह सुषाव सोम्यं मधु ॥ ४ ॥ आ नो यात-
मुपश्रुत्यश्विना सोमपीतये । स्वाहा स्तोमस्य वर्धना प्र कवी धीनिर्मितरा ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ यच्चिद्रि वां पुर ऋषयो जुहुरेज्वमे नरा । आ यातमश्विना गन्तुमेवा
सुष्टुतिं मम ॥ ६ ॥ विवश्चिद्रोचनादध्या नो गन्तं स्वविदा । धीभिर्वत्सपचेतसा
स्तोमैर्भिर्वेनश्रुता ॥ ७ ॥ किमन्ये पर्यामतेऽस्मत्स्तेभ्यमश्विना । पुत्रः कण्वस्य
वामिर्गोभिर्वेन्मो अवीवृधत् ॥ ८ ॥ आ वां विप्र इहायमेऽह्मत्स्तेभ्यमश्विना ।
अरिप्रा वृत्रहन्तसा मा नो भूतं मयोभुवा ॥ ९ ॥ आ यद्वां योषणा रथमतिष्ठद्वा-
जिनीवसू । विश्वान्यश्विना युवं प्र धीतान्यगच्छतम् ॥ १० ॥ २६ ॥ अतः
सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना । वन्मो वां मधुमद्वचोऽशीसीकाव्यः कविः
॥ ११ ॥ पुरुषन्द्रा पुरुवसू मनोतरा गयीषाम् । स्तोमं मे अश्विनाविममभि बह्वी
अनूपाताम् ॥ १२ ॥ आ नो विश्वान्यश्विना धृतं राधास्यदेया । कृतं न अ-
न्वियावतो मा नो गिरधतं निदे ॥ १३ ॥ यस्मासत्या पशवति यद्वा स्थो अश्व-
म्बरे । अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना ॥ १४ ॥ यो वां नासत्यावृषि-
र्गोभिर्वेन्मो अवीवृधत् । तस्मै सहस्रनिर्णिजमिषं धत्तं घृतश्चुतम् ॥ १५ ॥ २७ ॥
प्रास्या ऊर्जं घृतश्चुतमश्विना यच्छतं युवम् । यो वां मुम्नासं तुष्टवदमुयाद्भानु-

अ० ५ । अ० ८ । व० ३१] ४०५ [म० ८ । अ० २ । सू० ६ ।

स्पती ॥ १६ ॥ आ नो गन्तं रिशादसेमं स्तोमं पुरुभुजा । कुतं नः सुभियो न-
रेमा दातमभिष्टये ॥ १७ ॥ आ वां विश्वाभिरूतिभिः प्रियमेषा अदूषत । राज-
न्तावध्वराणामश्विना यामहतिषु ॥ १८ ॥ आ नो गन्तं मयोधुवाश्विना शम्भुवा
युवम् । यो वां विपन्यू धीतिभिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृषत् ॥ १९ ॥ याभिः कण्वं
मेधातिथिं याभिर्वशं दशत्रजम् । याभिर्गोशर्यमावतं तामिर्नोऽवतं नरा ॥ २० ॥
॥ २१ ॥ यामिर्नरा त्रसदस्युमावतं कृत्ष्ये धेने । ताभिः ष्वस्माँ अश्विना प्रावतं
बाजसातये ॥ २१ ॥ प्र वां स्तोमाः सुवृक्त्रयो गिरो वर्धन्त्वश्विना । पुरुत्रा वृत्र-
हन्तमा वा नो भूतं पुरुस्पृहा ॥ २२ ॥ त्रीणि पदान्यश्विनोराविः सान्ति गुहा
परः । कवी अतस्य पत्नभिरवीग्जीवेभ्यस्परि ॥ २३ ॥ २६ ॥

॥ ६ ॥ १—२१ शशकर्णः काण्वः क्रपिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४, ६ बृहती ।
१४, १५ निचृद् बृहती । २, २० गायत्री । ३, २१ निचृद् गायत्री । ११ त्रिपाद्विराड्गायत्री ।
५ उष्णिक् ककुप् । ७, ८, १७, १९ अनुष्टुप् । ६ पादनिचृदनुष्टुप् । १३ निचृदनुष्टुप् ।
१६ आर्ची अनुष्टुप् । १८ विराडनुष्टुप् । १० आर्षी निचृत् पङ्क्तिः । १२ जगती ॥ स्वरः—
१, ४, ६, १४, १५ मध्यमः । २, ३, ११, २०, २१ षड्जः । ५ ऋषभः । ७—९, १३,
१६—१९ गान्धारः । १० पञ्चमः । १२ निषादः ॥

॥ ६ ॥ आ नुनमश्विना युवं वन्मस्य गन्तमवसे । मास्मै यच्छतमवृकं पृथु त्र-
दिर्धुयुतं या अरातयः ॥ १ ॥ यदन्तरिक्षे यहिवि यत्पञ्च मानुषाँ अनु । नृम्णां
तद्वतमश्विना ॥ २ ॥ ये वां दंसाँश्विना विप्रासः परिमामृशुः । एवेन्काण्व-
स्य बोधतम् ॥ ३ ॥ अयं वाँ घर्मो अश्विना स्तोमेन परि षिच्यते । अयं सोमो
मधुमान्वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ॥ ४ ॥ यदप्सु यदनस्पता यदोषधीषु पु-
रुदंसा कृतम् । तेन माविष्टमश्विना ॥ ५ ॥ ३० ॥ यन्मासत्या भुरण्यथो यद्वा
देव मिपज्यथः । अयं वाँ वत्सो मतिभिर्न बिन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः ॥ ६ ॥
अश्विनोराविः स्तोमं चिकेत वामया । आ सोमं मधुमक्षमं घर्मं सिञ्चा-
दथर्वणि ॥ ७ ॥ आ नूनं पृथुवर्तनि ग्यं तिष्ठथो अश्विना । आ वां स्तोमा इमे
मम नभो न चुच्यवीरत ॥ ८ ॥ यदय वाँ नासत्योक्थैराचुच्युवीमहि । यद्वा वा-
शीभिरश्विनेवेत्काण्वस्य बोधतम् ॥ ९ ॥ यद्वा कवीवाँ उत यदथरव अर्षियद्वा

अ० ५ । अ० ८ । व० ३५] ४०६ [म० ८ । अ० २ । व० ११ ।

दीर्घतमा जुहाव । पृथी यद्वा वैन्यः सार्दनेष्वेवेदतो अभिना चेतयेयाम् ॥ १० ॥
 ॥ ३१ ॥ यत्तं बर्दिष्या उत नः परस्पा भुतं जंगत्या उत नस्तनुपा । बर्तिस्तोका-
 य तनयाय यातम् ॥ ११ ॥ यदिन्द्रैश्च सरथं याथो अश्विना यद्वा बाधुना भव-
 थः समोक्सा । यदादित्येभिर्हृभिः सजोषसा यद्वा विष्णोर्विक्रमेषु तिष्ठयः
 ॥ १२ ॥ यदद्याभिनावहं हुवेय वाजसातये । यत्पृत्सु तुर्वशे सदस्तच्छृष्टमधि-
 नोरवः ॥ १३ ॥ आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वा हिता । इमे सोमासो अ-
 बि तुर्वशे यदाविमे कण्वेषु वामथ ॥ १४ ॥ यन्मासत्या पराके अर्वाके अरित
 भेषजम् । तेन नूनं विमदार्थं प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम् ॥ १५ ॥ ३२ । अष्ट-
 तस्यु प्र देव्या साकं वाचहमश्विनोः । न्वावर्देव्या मतिं वि गतिं मर्त्यैश्च ॥ १६ ॥
 प्र बौधयोषो अश्विना प्रदेवि स्रुते महि । प्र यज्ञहोतरानुषक्प्र मदाय भवो
 ब्रुहत् ॥ १७ ॥ यदुषो यासिं भानुना सं सूर्येण रोचसे । आ हायमश्विनो रथो
 बर्तिर्याति नृपाय्येषु ॥ १८ ॥ यदापीतासो अश्वो गावो न दुह ऊर्ध्वमिः । यद्वा
 वाणीरनूषत प्र देवयन्तो अश्विना ॥ १९ ॥ प्र युग्नाय प्र शर्वसे प्र नृषाणां
 शर्मणे । प्र दत्ताय प्रचेतसा ॥ २० ॥ यच्चूनं धीमिरश्विना पितुर्योना निर्वीदयः ।
 यद्वा सुम्नेमिक्कथ्या ॥ २१ ॥ ३३ ॥

॥ १० ॥ १—६ प्रगाथः काण्व अग्निः ॥ अश्विनो देवते ॥ छन्दः—१, ५ आर्ची-
 स्वराङ् बृहती । २ त्रिष्टुप् । ३ आर्चीभुरिगनुष्टुप् । ४ आर्चीभुरिक् पङ्क्तिः । ६ आर्ची-
 स्वराङ् बृहती ॥ स्वरः—१, ५, ६ मध्यमः । २ धैवतः । ३ गान्धारः । ४ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ यत्स्यो दीर्घप्रसन्नानि यद्वादो रौचने दिवः । यद्वा समुद्रे अध्या-
 कृते गृहेऽत आ यातमश्विना ॥ १ ॥ यद्वा यज्ञं मनवे संमिषिचधुरेवेत्काण्वस्य
 बोधतम् । बृहस्पतिं विश्वान्देवां अहं हुव इन्द्राविष्णु अश्विनावाशुहेषसा ॥ २ ॥
 त्या न्वश्विना हुवे सुदंससा गृमे कृता । ययोरस्ति प्र बः सख्यं देवेष्वध्याप्येषु
 ॥ ३ ॥ ययोरधि प्र यज्ञा असुरे सन्ति मूरवः । ता यज्ञस्वाध्वरस्य प्रचेतसा स्वधाभिर्या
 पिबतः सोम्यं मधु ॥ ४ ॥ यदयश्विनावगम्यः प्राक्स्थो वाजिनीवसू । यदुदुषा-
 व्यनवि तुर्वशे यदौ हुवे वामय मा गतम् ॥ ५ ॥ यदन्तरिक्षे पतथः पुरुषुञ्ज ब-
 ह्वेमे रोदसी अनु । यद्वा स्वधाभिरधितिष्ठयो रयमत आ यातमश्विना ॥ ६ ॥ ३४ ॥

॥ ११ ॥ १—१० वत्सः काण्व अग्निः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ आर्चीभुरि-

अ० ६ । अ० १ । व० ३] ४०७ [म० ८ । अ० २ । मू० १२ ।

गायत्री । २ वर्धमाना गायत्री । ३, ४—७, ६ निचृद्गायत्री । ४ विराड् गायत्री ।
८ गायत्री । १० आर्वाभुरिक् बिन्दुप् ॥ स्वरः—१—६ षड्जः । १० धैवतः ॥

॥ ११ ॥ स्वर्गमे व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व । त्वं यज्ञेष्वीदर्यः ॥ १ ॥
स्वर्गसि प्रशस्यो विदयेषु सहन्त्य । अग्ने रथीरध्वरेणाम् ॥ २ ॥ स त्वमुस्मदपु
द्विषो पुयोधि जातवेदः । अग्नेवीरग्नेभरातीः ॥ ३ ॥ अन्ति चित्सन्तमहं पृष्ठं
मर्तस्य रिपोः । नोप वेषि जातवेदः ॥ ४ ॥ मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मना-
महे । विषासो जातवेदसः ॥ ५ ॥ ३५ ॥ विप्रं विशासोऽवसे देवं मर्तास ऊतये ।
अग्निं गीर्मिहवामहे ॥ ६ ॥ आ ते वृत्सो मनो यमत्परमाचित्सुप्रस्थात् । अग्ने
त्वाह्वामहे ॥ ७ ॥ पुरुत्रा हि सहकुसि विशो विरवा अनु प्रधुः । समत्सु
त्वा ह्वामहे ॥ ८ ॥ समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो ह्वामहे । वाजेषु चित्रराधसम्
॥ ९ ॥ मृतो हि कुपीड्यो अध्वरेषु मनाच्च होता नव्यश्च सति । स्वां चाग्ने
तन्वं पिप्रयस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ १० ॥ ३६ ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥ १—३३ पर्वतः कारव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ८, ९, १४,
१६, २०, २१, २५, ३१, ३२ निचृदुष्णिक् । ३—६, १०—१२, १४, १७, १८, २२—२४,
२६—३० उष्णिक् । ७, १३, १६ आर्वाविराडुष्णिक् । ३३ आर्वा स्वराडुष्णिक् ॥ ऋषभः
स्वरः ॥

॥ ११ ॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येना हंसि न्यत्रिणं
तमीमहे ॥ १ ॥ येना दशग्वमधिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविथा त-
मीमहे ॥ २ ॥ येन सिन्धुं महीरपो रथी इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे
तमीमहे ॥ ३ ॥ इमं स्तोममभिष्टये घृतं न पूतमद्रिवः । येना नु सद्य ओजसा
ववक्षिष्य ॥ ४ ॥ इमं जुषस्व गिर्वक्षः समुद्र इव पिन्वते । इन्द्र विश्वाभिरूति-
मिर्ववक्षिष्य ॥ ५ ॥ १ ॥ यो नो देवः परावतः सस्वित्वनाय मामहे । दिवो न
वृष्टिं प्रथयेन्ववक्षिष्य ॥ ६ ॥ ववचुरस्य केतव उत वज्रो गर्मस्त्योः । यत्सूर्यो न
रोदसी अवर्धेवत् ॥ ७ ॥ यदि प्रवृद्ध सत्यते सहस्रं महिषो अवर्धः । आदितं इ-
न्द्रं हि प्रवावृधे ॥ ८ ॥ इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिर्न्यर्शमानमौषति । अग्नि-
सहिः प्रवावृधे ॥ ९ ॥ इयं ते अतिवावती धीतिरेति नवीयसी ।
पुरुप्रिया मिमीत इत् ॥ १० ॥ २ ॥ गर्भो यज्ञस्य देव्युः क्रतुं पुनीत

अ० ६ । अ० १ । व० ७] ४०८ [म० ८ । अ० ३ । सू० १३ ।

आनुषक् । स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमीत इत् ॥ ११ ॥ सनिर्मिग्रस्य पप्रथ इन्द्रः
सोमस्य पीतये । प्राची वाशीवि सुन्वते मिमीत इत् ॥ १२ ॥ यं विप्रो उक्थवा-
हसोऽमिममन्दुगयवः । घृतं न पिप्य आसन्पुतस्य यत् ॥ १३ ॥ उत स्वाराजे
अदितिः स्तोममिन्द्राय जीजनत् । पुरुप्रश्नस्तपुतय ऋतस्य यत् ॥ १४ ॥ अमि
वद्वय उतयेऽनूपत् प्रशस्तये । न देव विव्रता हरीं ऋतस्य यत् ॥ १५ ॥ ३ ॥
यत्सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा घ त्रित आप्तये । यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुमिः
॥ १६ ॥ यद्वा शक्र पगावति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्माकमित्पुते रेणा समि-
न्दुमिः ॥ १७ ॥ यद्वा सि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते । उक्थे वा यस्य र-
यसि समिन्दुमिः ॥ १८ ॥ देवदेवं वोऽवस इन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि । अघा यज्ञाय
तुर्वणे व्यानशुः ॥ १९ ॥ यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं सोममिः सोमपातमम् । होत्राभिरिन्द्रं
वावृधुर्ग्यानशुः ॥ २० ॥ ४ ॥ महीरस्य प्रणीतयः पूर्वोरुत प्रशस्तयः । विश्वा
वर्मनि दाशुपे व्यानशुः ॥ २१ ॥ इन्द्रं वृत्राय हन्तवे वेवासो दधिरे पुरः । इन्द्रं
वाणीरनूपता समोजसे ॥ २२ ॥ महान्तं महिना वयं स्तोमैर्मिहवनश्रुतम् । अकै-
शभि प्र णोनुमः समोजसे ॥ २३ ॥ न यं विविक्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि वृषि-
र्बम् । अमादिदस्य तित्विपे समोजसः ॥ २४ ॥ यदिन्द्र पृतनाज्यं वेवास्त्वा-
दधिरेपुरः । आदिते हर्यता हरीं ववक्षतुः ॥ २५ ॥ ५ ॥ यदा वृत्रं नदीवृतं शवसा
वज्रिभ्रवधीः । आदिते हर्यता हरीं ववक्षतुः ॥ २६ ॥ यदा ते विष्णुरोजसा त्री-
णि पदा विचक्रमे । आदिते हर्यता हरीं ववक्षतुः ॥ २७ ॥ यदा ते हर्यता हरीं
वावृधाते दिवेदिवे । आदिते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २८ ॥ यदा ते मारुती-
र्विशस्तुभ्यमिन्द्र नियेपिरे । आदिते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २९ ॥ यदा सूर्य-
ममुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः । आदिते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ ३० ॥ इमां
त इन्द्र सुष्टुतिं विप्र इयति धीतिमिः । जामि पदेव पिप्रतीं प्राध्वरे ॥ ३१ ॥ य-
दस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् । नाभा यज्ञस्य वोहना प्राध्वरे ॥ ३२ ॥
सुवीर्यं स्वश्व्यं सुगव्यमिन्द्र दद्विनः । होतव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ॥ ३३ ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ १३ ॥ १—३३ नारदः कारण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८, ११,
१४, १६, २१, २२, २६, २७, ३१ निचदुष्णिक् । २—४, ६, ७, ९, १०, १२, १३,
१५—१८, २०, २३—२५, २८, २९, ३२, ३३ उष्णिक् । ३० आर्षाविराडुष्णिक् ॥
ऋषयः स्वयः ॥

अ० ६ । अ० १ । व० १२] ४०६ [म० ८ । अ० ३ । सू० १३ ।

॥ १३ ॥ इन्द्रः सुतेषु सोमेषु कर्तुं पुनीत उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षसो म-
हान्हि षः ॥ १ ॥ स प्रथमे व्योमनि देवानां सदाने वृधः । सुपारः सुश्रवस्तमः सर्मा-
प्सुजित् ॥ २ ॥ तमहे वाजमातय इन्द्रं मराय शुष्मिणम् । मवा नः सुभे अन्तप्रः
सखा वृधे ॥ ३ ॥ इयं ते इन्द्र गिर्वणो रातिः क्षरति सुन्वतः । मन्दानो अस्य
बर्हिषो वि रंजसि ॥ ४ ॥ नूनं तदिन्द्र दद्वि नो यथा सुन्वन्त ईमहे । रयिं नश्चि-
त्रमा भग स्वर्विदम् ॥ ५ ॥ ७ ॥ स्तोता यत्ने विचर्षणिरतिप्रशर्धयद्रिरः । वया
इवानु रोहते जुषन्त यत् ॥ ६ ॥ प्रत्नवज्जनया गिरः मृणुधी जगितुर्वम् । मर्दमदे
ववक्षिथा सुकृत्वंने ॥ ७ ॥ क्रीळन्त्यस्य सनृता आपो न प्रवता यतीः । अया धियाय
उच्यते पतिर्विवः ॥ ८ ॥ उतो पतिये उच्यते कृष्टीनामेक इवशी । नमोवृधैरव-
स्युभिः सुते रण ॥ ९ ॥ स्तुहि श्रुतं विप्रश्चितं हरी यस्य प्रमुक्षिणा । गन्तारा दाशुषो
गृहं नमस्विनः ॥ १० ॥ ८ ॥ तुतुजानो महेमनेऽश्वभिः मुपितप्सुभिः । आ याहि यज्ञपा-
शुभिः शमिद्धि ते ॥ ११ ॥ इन्द्र शविष्ठ सन्पते रयिं गृणत्सु धारय । अवंः सू-
रिभ्यो अमृतं वसुन्वतम् ॥ १२ ॥ इवं त्वा सूर उदिते इवं मध्यन्दिने दिवः ।
जुषाण इन्द्र मर्षिभिर्न आ गहि ॥ १३ ॥ आ तू गहि प्र तु द्रेव मत्स्वा सुतस्य
गोमेतः । तन्तु तनुष्व पूर्य यथा विदे ॥ १४ ॥ यच्छक्राभिं परावति यदवावति
वृत्रहन् । यद्वा समुद्रे अन्धमोऽचितेदसि ॥ १५ ॥ ९ ॥ इन्द्रं वधन्तु नो गिर इन्द्रं
मुताम इन्द्रवः । इन्द्रं हविष्मतीर्विशो अरारणिषुः ॥ १६ ॥ तमिद्विप्रा अवस्यवः
प्रवत्वंतीमिरुतिभिः । इन्द्रं क्षोणीरवर्धयन्वया इव ॥ १७ ॥ त्रिकंठकेषु चेतनं दे-
वासो यज्ञमन्त । तमिद्वधन्तु नो गिरः सदावधम् ॥ १८ ॥ स्तोता यत्ने अनुवत्
उकथान्यनुथा दधे । शुचिः पावक उच्यते सो अद्भुतः ॥ १९ ॥ तदिद्रुद्रस्य चेतति
यह्मं प्रत्नेषु धामसु । मनो यत्रा वितहधुर्विचैतसः ॥ २० ॥ १० ॥ यदि मे मरुष-
मावरे इमस्य पाह्यन्धसः । येन विश्वा अति द्विषो अतारिम ॥ २१ ॥ कदा ते
इन्द्र गिर्वणः स्तोता मवाति शन्तमः । कदा नो गव्ये अश्व्ये वसो दधः ॥ २२ ॥
उत ते सुष्टुता हरी वृषणा वहतो रथम् । अजुयस्य मदिन्तेमं यमीमहे ॥ २३ ॥
तमीमहे पुरुषुते यह्मं प्रत्नाभिरुतिभिः । नि बर्हिषि प्रिये सवदधं क्षिता ॥ २४ ॥
वर्धेस्त्रा सु पुरुषुत अपिपुताभिरुतिभिः । धुचस्व पिप्पुषीमिषमवा च नः ॥ २५ ॥
॥ ११ ॥ इन्द्र त्वमचितेदमीत्या स्तुवनो अद्रिवः । अतादियमि ते धियं मनोयुजम्
॥ २६ ॥ इह त्या सधमाद्या युजानः सोमपीतये । हरी इन्द्र प्रतद्वस्य अभि स्वर
॥ २७ ॥ अभि स्वरन्तु ये तव रुद्रासः सवतु भियम् । इतो मरुत्वंतीर्विशो अभि

अ० ६ । अ० १ । व० १७] ४१० [म० ८ । अ० ३ । छ० १५ ।

मयः ॥ २८ ॥ इमा अस्य प्रतूर्तयः पदं जुषन्त गहिवि । नाभा यज्ञस्य सं दधु-
र्यथा विदे ॥ २९ ॥ अयं वीर्याय चक्षसे प्राचि प्रयत्यध्वरे । मिमीते यज्ञमानुष-
ग्विचक्ष्य ३० ॥ १२ ॥ वृषायमिन्द्र ते रथ उतो ते वृषणा हसि । वृषा त्वं श-
तक्रतो वृषा हवः ॥ ३१ ॥ वृषा ग्रावा वृषा मद्रो वृषा सोमो अयं सुतः । वृषा यज्ञो
यमिन्वसि वृषा हवः ॥ ३२ ॥ वृषा त्या वृषणं हुवे वज्रिष्चित्रामिह्रुतिभिः ।
वाचन्थ हि प्रतिष्ठुति वृषा हवः ॥ ३३ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १—१५ गोषूक्तयश्वसूक्तिनौ कारवायनी ऋषयः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
१, ११ विराड् गायत्री । २, ४, ५, ७, १५ निचृद्गायत्री । ३, ६, ८—१०, १२—१४
गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीयि वस्व एक इत् । स्तोता मे गोवत्सा
स्यात् ॥ १ ॥ शिर्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणं । यदहं गोपतिः स्वाम्
॥ २ ॥ धेनुष्टे इन्द्र मुनृता यजमानाय मुन्वते । गामश्च पिप्युषीं दुहे ॥ ३ ॥ न
ते वर्तास्ति राधम इन्द्र देवो न मर्त्यः । यदित्समि स्तुतो मघम् ॥ ४ ॥ यज्ञ
इन्द्रमवर्धयद्गमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ५ ॥ १४ ॥ वावृधानस्य
ते वयं विश्वा धर्मानि जिग्युषः । उत्तिमिन्द्रा वृणामहे ॥ ६ ॥ व्यन्तारिधमतिर-
न्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदमिनहलम् ॥ ७ ॥ उद्रा आजदङ्गिरोभ्य आ-
विष्कुरवन्नुहा मतीः । अवीष्वं नुनृदे वलम् ॥ ८ ॥ इन्द्रेण रांसना दिवो दृळ्हानि
दृढिानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ९ ॥ अपामुमिमिदंश्चि स्तोम इन्द्राजिरायते ।
वि ते मदा अराजिषुः ॥ १० ॥ १५ ॥ त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रायुव्यवर्धनः ।
स्तोतृणामुत भद्रकृत् ॥ ११ ॥ इन्द्रमित्केशिना हरीं सोमपेयाय वत्ततः । उप
यज्ञं मुराधंसम् ॥ १२ ॥ अपां फेनेन नमूचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा
यदजयः स्पृधः ॥ १३ ॥ मायामिरुत्सिमृप्सत इन्द्र घामारुहवतः । अवदस्यूरधुनाः
॥ १४ ॥ अमुन्वामिन्द्र संसदं विपृचीं व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १—१३ गोषूक्तयश्वसूक्तिनौ ऋषी ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—३,
५—७, ११, १३ निचृदुष्णिक् । ४ उष्णिक् । ८, १२ विराडुष्णिक् । ९, १० पादनिचृदु-
ष्णिक् ॥ ऋषयः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ तन्वमि प्र गायत पुरुहूतं पुरुषुतम् । इन्द्रं गीर्मिस्तविषमा विवासत ॥ १ ॥
वस्ये हिवर्हसो बुहत्सदो दाधार रोदसी । गिरिरज्जा अपः स्वर्बृषत्वना ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० १ । व० २२] ४११ [म० ८ । अ० ३ । सू० १७ ।

स राजसि पुरुषदुर्तं एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा अवस्थां च यन्तवे ॥ ३ ॥
तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पुंसु सामहिम् । उ लोककृत्तुमद्रिवो हरिभिर्यम्
॥ ४ ॥ येन ज्योतीष्यायत्रे मनवे च विवेदिथ । मन्द्रानो अस्य बर्हिषो वि राज-
सि ॥ ५ ॥ १७ ॥ तद्या चित्त उक्थिनोऽनु प्लवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो
जया दिवेदिवे ॥ ६ ॥ तत्र त्वदिन्द्रियं बृहत्तत्र शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशति
धिषणा वरेण्यम् ॥ ७ ॥ तत्र द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः प-
र्वतासश्च हिन्विरे ॥ ८ ॥ त्वां विष्णुर्वृहन्वयो मित्रो गृणाति वर्क्यः । त्वां
शर्षो मदत्यनु मारुतम् ॥ ९ ॥ त्वं वृषा जनानां मंहिष्ठ इन्द्र जज्ञिषे । सत्रा वि-
श्वा स्वपत्यानि दधिपे ॥ १० ॥ १८ ॥ सत्रा त्वं पुरुषदुर्तं एको वृत्राणि तोषसे ।
नान्य इन्द्रात्करणं भूय इन्वति ॥ ११ ॥ यदिन्द्र गन्मशस्त्वा नाना हन्वत
ऊनेय । अस्माकैभिर्नृभिश्चा स्वर्जेष ॥ १२ ॥ अरं चर्याय नो महे विश्वा रूपाण्या-
विशन् । इन्द्रं जैत्राय हर्षया शचीपतिम् ॥ १३ ॥ १९ ॥

॥ १६ ॥ १—१२ इतिम्विडिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६—१२
गायत्री । २—७ निचृङ्गायत्री । ८ विगाङ्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १६ ॥ प्र सप्रजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं मीमिः । नरं नृषाहं मं-
हिष्ठम् ॥ १ ॥ बर्हिमश्रुत्य नि रयान्ति विश्वानि च अवस्था । अपामवो न सं-
मुद्रे ॥ २ ॥ तं सुष्ठुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृन्तुम् । महो वाजिनं सनिर्भ्यः
॥ ३ ॥ यस्यानुना गभीरा मदा उरवस्तुत्राः । हर्षुमन्तः शूरसप्तौ ॥ ४ ॥ त-
मिद्वजेषु हितेषुधिवाकाय हवन्ते । येषामिन्द्रस्ते जयन्ति ॥ ५ ॥ तमिच्छयौत्तरार्य-
न्ति तं कृतेभिश्चर्षणयः । एष इन्द्रो वरिवस्कृत् ॥ ६ ॥ २० ॥ इन्द्रो ब्रह्मेन्द्र ऋ-
षिरिन्द्रः पुरु पुरुहूतः । महान्महभिः शचीभिः ॥ ७ ॥ स स्तोम्य स हव्यः
सत्यः सत्वा तुविकुर्मिः । एकश्चिन्सप्रमिभूतिः ॥ ८ ॥ तमर्केभिस्तं सामभिस्तं
गायत्रैश्चर्षणयः । इन्द्रं वर्धन्ति त्रितयः ॥ ९ ॥ प्रणेतारं वस्यो अच्छा कर्तारं
ज्योतिः समत्सु । सप्तह्वानं सुधामित्रान् ॥ १० ॥ स नः पप्रिः पारयाति स्वस्ति
नावा पुरुहूतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विषः ॥ ११ ॥ स त्वं न इन्द्र वज्रैर्मिदं शम्या
च गातुषा च । अच्छा च नः सुमने नैपि ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ १७ ॥ १—१५ इतिम्विडिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—३,

अ० ६ । अ० १ । व० २६] ४१२ [म० ८ । अ० ३ । सू० १८ ।

७, ८ गायत्री । ४—६, ९—१२ निचृदगायत्री । १३ विराड्गायत्री । १४ आसुरी वृ-
हती । १५ आर्षी भुरिगृहती ॥ स्वरः—१—१३ पङ्कजः । १४, १५ मध्यमः ॥

॥ १७ ॥ आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबो इमम् । एदं बर्हिः सद्यो
मम ॥ १ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा इरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः
शृणु ॥ २ ॥ ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे
॥ ३ ॥ आ नो याहि सुतावतोऽस्माकं सुष्टीरुप । पिवा सु शिप्रिन्नन्धसः ॥ ४ ॥
आ ते सिञ्चामि कुक्षोरनु गात्रा वि धावतु । गुभाय जिह्वा मधु ॥ ५ ॥ २२ ॥
स्वादुष्टे अस्तु संसुदं मधुमान्तन्वेतव । सोमः शमस्तु ते हृदे ॥ ६ ॥ अयमु त्वा
विचर्षणे जनीरिवामि संवृतः । प्र सोम इन्द्र मर्षतु ॥ ७ ॥ तुविश्रीवो वषोदरः
सुबाहुरन्धमो मदं । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते ॥ ८ ॥ इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं विद्वस्ये-
शान् ओजसा । वृत्राणि वृत्रहञ्जहि ॥ ९ ॥ दीर्घस्ते अस्वदुशो येना वसु
प्रयच्छन्ति । यजमानाय सुन्वते ॥ १० ॥ २३ ॥ अयं ते इन्द्र सोमो निपतो
अर्थि बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ॥ ११ ॥ शार्चिगो शार्चिपूजनायं रणाय ते
सुतः । आखण्डत् प्र हयमे ॥ १२ ॥ यस्ते शङ्खवृषो नपात्प्रणपात्कुण्डपाग्यः ।
न्यस्मिन्दध्र आ मनः ॥ १३ ॥ वास्तोष्पते ध्रुवा स्थृणामत्रं सोम्यानाम् । द्रुप्तो
भेत्ता पुरां शश्वतीनामिन्द्रो सुनीनां सखा ॥ १४ ॥ पृदाकुमानुर्यजतो गवेपण
एकः सज्जभि भूर्यसः । भूणिमध्वं नयत्तुजा पुरां गुमेन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ १५ ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १—२२ इरिम्बिडिः कायव ऋषिः ॥ देवताः—१—७, १०—२२ आदि-
त्याः । ८ अश्विनौ । ९ अग्निस्त्र्यान्तिताः ॥ छन्दः—१, १३, १४, १६ पादनिचृदुष्णिक् ।
२ आर्षी स्वराडुष्णिक् । ३, ८, १०, ११, १७, १८, २२ उष्णिक् । ४, ६, २१ विराडु-
ष्णिक् । ५—७ १२, १४, १६, २० निचृदुष्णिक् ॥ अथभः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ इदं ह नूनमेषां सुम्नं भिचेतु मर्त्यैः । आदित्यानामपूर्व्यं सर्वाभिनि
॥ १ ॥ अनर्वाणो दैवा पन्था आदित्यानाम् । अदव्याः सन्ति पायवः सुगेवृधः
॥ २ ॥ तत्सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथो य-
दीमहे ॥ ३ ॥ देवो भेदेव्यदितेऽरिष्टममन्त्रा गहि । स्मत्सुरिमिः पुरुषिये सुशर्मभिः
॥ ४ ॥ ते हि पुत्रासो अदितेर्विदुर्देषांसि यातवे । अंहोर्दिवदुरुचक्रयोऽनेहसः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ अदितिर्नो दिवा पशुमदितिर्नक्तमहर्षाः । अदितिः पात्वंहसः सदावृधा

अ० ६ । अ० १ । व० २६] ४१३ [म० ८ । अ० ३ । सू० १६ ।

॥ ६ ॥ उत स्या नो दिवा प्रतिगदितिरुत्या गेमत् । सा शन्ताति मयस्कदप
स्त्रिधः ॥ ७ ॥ उत त्या दैव्या भिषजा शं नः कगतो अश्विनो । युयुयातामितो
रणो अप स्त्रिधः ॥ ८ ॥ शमग्निरग्निर्मिः करच्छं नस्तपतु सूर्यः । शं वातो वा-
त्वरुपा अप स्त्रिधः ॥ ९ ॥ अपामीत्रामप अश्विनमप सेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो
युयोतना नो अंहसः ॥ १० ॥ २६ ॥ युयोता शरुमस्मदाँ आदित्यास उताम-
तिम् । अथग्देवः कृणुत विश्ववेदसः ॥ ११ ॥ तत्सु नः शर्म यच्छतादित्या य-
न्मुमोचति । एनेखन्तं चिदेनेसः सुदानवः ॥ १२ ॥ यो नः कश्चिद्रिचिहति र-
क्षस्त्वेन मर्त्यैः । स्वैः प एवै गिरिषीष्ट युर्जनः ॥ १३ ॥ समित्तमघर्मश्रवहुः शंसं
मर्त्य रिपुम् । यो अस्मन्ना दुर्हणावाँ उप ह्युः ॥ १४ ॥ पाकत्रा स्थन देवा हुत्सु
जानीथ मर्त्यम् । उप ह्युं चाह्युं च वसवः ॥ १५ ॥ २७ ॥ आ शर्म पर्वताना-
मोतापां वृषीमहे । यावाँवामारे अस्मद्रपस्कृतम् ॥ १६ ॥ ते नो भद्रेण शर्मणा
युष्माकं नावा वसवः । अति विश्वानि दुग्ता पिपर्जन ॥ १७ ॥ तुचे तनाय त-
त्सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे । आदित्यासः सुमहसः कृणोतेन ॥ १८ ॥ यज्ञो ह्यो
वो अन्तर आदित्या अस्ति मृळते । युष्मे ह्यो अपि षसि सजात्ये ॥ १९ ॥ वृ-
हद्रूपं मरुतो वेव त्रातारमविश्वना । मित्रमीमहे वरुणं स्वस्तये ॥ २० ॥ अनेहो
मित्रार्थमश्वद्वरुण शंस्यम् । त्रिवरुणं मरुतो यन्त नश्छर्दिः ॥ २१ ॥ ये चिदि मृत्यु-
बन्धव आदित्या मनवः स्मसि । प्र सु न आयुर्जीवसे तिरेतन ॥ २२ ॥ २८ ॥

॥ १६ ॥ १—३७ सोमरिः कायव अपिः ॥ देवताः—१—३३ अग्निः । ३४, ३५
आदित्याः । ३६, ३७ असवस्योर्दामस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ३, १५, २१, २३, २८, ३२ नि-
चृदुण्णिक् । २७ भुरिगावो विराडुण्णिक् । ५, १६, ३० उण्णिक् ककुप् । १३ पुर उण्णिक् ।
७, ६, ३४ पादनिचृदुण्णिक् । ११, १७, ३६ विराडुण्णिक् । २५ आर्चोस्वराडुण्णिक् ।
२, २२, २६, ३७ विराट्पङ्क्तिः । ४, ८, १२, १६, २०, ३१ निचृत् पङ्क्तिः । ८ आर्चोभुरिक्
पङ्क्तिः । १० सतः पङ्क्तिः । १४ पङ्क्तिः । १८, ३३ पादनिचृत् पङ्क्तिः । २४, २६ आर्चोस्वराट्
पङ्क्तिः । ३५ स्वराडुबृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७, १९, २१, २३,
२५, २७, २८, ३०, ३२, ३४, ३६ ऋषभः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २०, २२,
२४, २६, २८, ३०, ३२, ३४ पञ्चमः । ३५ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ तं गूर्धया स्वर्धरं देवासो देवमरुति दधन्विरे । देवत्रा ह्यन्वमोहिरे

अ० ६ । अ० १ । व० ३३] ४१४ [म० ८ । अ० ३ । वृ० १६ ।

॥ १ ॥ विभूतरातिं विप्र चित्रशोचिषमग्निमीळिष्व यन्तुरम् । अस्य मेघस्य सो-
म्यस्य सोमरे प्रेमध्वराय पूर्यम् ॥ २ ॥ यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवशा होताग्नि-
मर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुकृतम् ॥ ३ ॥ ऊर्जे नपातं सुमगं सुदीर्घितिमग्निं श्रेष्ठ-
शोचिषम् । स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपामा सुम्नं यक्षते दिवि ॥ ४ ॥
यः समिधा य आहुती यो वेदेन ददाश मर्तो अग्नये । यो नमसा स्वध्वरः ॥ ५ ॥
॥ २६ ॥ तस्येदन्वतो रहयन्त आशवस्तस्य धुमिनस्तमं यशः । न तमंहो देवकृतं कु-
तश्च न न मर्त्यकृतं न शत् ॥ ६ ॥ स्वग्नयो वो अग्निभिः स्याम स्रनो सहस ऊ-
र्जा पते । सुवीरस्त्वमस्युः ॥ ७ ॥ प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियोऽग्नी रथो न
वेधः । त्वे चेमासो अपि सन्ति साधवस्त्वं राजा रथीणाम् ॥ ८ ॥ सो अद्वा
दाध्वरोऽग्ने मर्तः सुमग स प्रशंस्यः । स धीमिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥ यस्य त्व-
मुध्वो अध्वराय तिष्ठसि क्षयद्वीरः स साधते । सो अर्वाङ्गिः सनिता स विपन्यु-
भिः स शूरः सनिता कृतं ॥ १० ॥ ३० ॥ यस्याग्निर्वपुर्गृहे स्तोमं चनो दधीति
विश्ववार्यः । हव्या वा वेविषद्विषः ॥ ११ ॥ विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यहो
महत्तमस्य रातिषु । अवेदेवमुपरिमर्त्यं कृधि वसो विविदुषो वचः ॥ १२ ॥ यो
अग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमा विवासति । गिरा वाजिरशोचिषम् ॥ १३ ॥
समिधा यो निशिती दाशदिति धामभिरस्य मर्त्यः । विश्वेन्म धीभिः सुमगो
जना अति धुमनैरुद्र इव तारिषत् ॥ १४ ॥ तदग्ने धुमनमा भग यन्मासहन्सद-
ने कं चिद्विषम् । मन्युं जनभ्य ददृधः ॥ १५ ॥ ३१ ॥ येन चष्टे वरुणो मि-
त्रो अयमा येन नासन्त्या भगः । वयं तत्ते शवसा गानुविषमा इन्द्रत्वोता विधेमहि
॥ १६ ॥ ते घेदग्ने स्वाध्याये त्वा विप्र निदधिरे नृचक्षसम् । विप्रासो देव सु-
कृतम् ॥ १७ ॥ त इद्वेदिं सुमग त आहुतिं ते सोतुं चक्रिरे दिवि । त इहाजंभि-
र्जिग्युर्मेहद्वनं ये त्वे कामं न्येरिरे ॥ १८ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा राति सु-
भग भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ १९ ॥ भद्रं मनः कृणुष वज्रतूयं येन
समत्सु सासहः । अवं स्थिरा ठनुहि भूरि शर्धता वनेमा ते अमिष्टिभिः ॥ २० ॥
॥ ३२ ॥ ईळे गिरा मनुर्हितं यदेवा वृत्तमरति न्येरिरे । यजिष्ठं हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥
तिग्मजम्माय तह्मणाय राजते प्रशो गायस्यग्नये । यः पिशते मृनुताभिः सुवीर्यम-
ग्निर्घृतेभिराहुतः ॥ २२ ॥ यदी घृतेभिराहुतो वाशीमग्निमरत उवाच च । अस्तु
इव निर्विषम् ॥ २३ ॥ यो हव्यान्यैरयता मनुर्हितो देव आसा सुमन्विता ।
विवासते वार्षाणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यः ॥ २४ ॥ यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्वामहं

अ० ६ । अ० १ । व० ३६] ४१५ [म० ८ । अ० ३ । सू० २० ।

मित्रमहो अमर्त्यः । सहस्रः सूनवाहुत ॥ २५ ॥ ३३ ॥ न त्वा रासीयाभिर्शस्तये व-
सो न पापत्वाय सन्त्य । न मे स्तोतामतीवा न दुर्हितः स्यादग्ने न पापया ॥ २६ ॥
पितुर्न पुत्रः सुभृतो दुरोण आ देवाँ एतु प्र यो हविः ॥ २७ ॥ तत्राहमग्ने ऊ-
तिभिर्नेदिष्ठाभिः सचेय जोषमा वसो । सदा देवस्य मर्त्यः ॥ २८ ॥ तव क्रत्वा
सनेयं तव शतिभिरग्ने तव प्रशस्तिभिः । त्वामिदाहुः प्रमतिं वसो ममाग्ने ह-
र्षस्व दातवे ॥ २९ ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजभर्मभिः ।
यस्य त्वं सख्यमावरः ॥ ३० ॥ ३४ ॥ तव द्रवसो नीलवान्वाश ऋत्विग इ-
न्धानः सिष्णवा ददे । त्वं मेहीनामुपसामसि प्रियः क्षपो वस्तुषु राजसि ॥ ३१ ॥
समागन्म सोमरयः सहस्रमुष्कं स्वभिष्टिमवसे । मन्त्राजं त्रासदस्यवम् ॥ ३२ ॥
वस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय उपचितो वया इव । विषो न घुम्ना नि युवे ज-
नानां तव क्षत्राधि वर्धयन् ॥ ३३ ॥ यमादित्यासो अद्भुहः पारं नयथ मर्त्यम् ।
मघोनां विश्वेषां सुदानवः ॥ ३४ ॥ यूयं राजानः कं विश्वर्षणीसहः क्षयः तं
मानुषां अनु । वयं ते वो वरुण मित्रार्यमन्स्यामेदृतस्य रथयः ॥ ३५ ॥ अदा-
न्मे पौरुकुत्सयः पञ्चाशतं असदस्युर्वधूनाम् । मंहिष्ठो अर्यः सत्यतिः ॥ ३६ ॥
उत मे प्रथिवोर्वयियोः सुवास्त्वा अधि तुग्वनि । तिमृशां संसतीनां श्यावः प्र-
येता भुवदसुर्दियाना पतिः ॥ ३७ ॥ ३५ ॥

॥ २० ॥ १—२६ सोभरिः काण्व ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ७,
१६, २३ उष्णिक् ककुप् । ६, १३, २१, २५ निचृदुष्णिक् । ३, १५, १७ विराडुष्णिक् ।
११ पादनिचृदुष्णिक् । २, १०, १६, २२ सतः पङ्क्तिः । ८, २०, २४, २६ निचृत् पङ्क्तिः ।
४, १८ विराट् पङ्क्तिः । ६, १२ पादनिचृत् पङ्क्तिः । १४ आर्ची भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७, १९, २१, २३, २५ ऋषभः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४
१६, १८, २०, २२, २४, २६ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ आ गन्ता मा रिषण्यन् प्रस्थावानो मापं स्थाता समन्यवः ।
स्थिरा विश्वमयिष्णवः ॥ १ ॥ वीळुपविर्मिरुत आभुवण आ रुद्रासः सुदीति-
मः । इषा नो अथा गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः ॥ २ ॥ विश्वा हि रुद्रे-
याणां शुष्ममुग्रं मरुतां शिमीवताम् । विश्वारिषस्व मीळहुषाम् ॥ ३ ॥ वि वीपानि
पापतन्तिष्ठदुच्छुनोभे युजन्त रोदसी । प्र धन्वान्यैरत शुभ्रस्त्रादयो यदेज्य स्वभा-
नवः ॥ ४ ॥ अच्युता चिह्नो अज्मन्ना नानदन्ति पर्वतासो वनस्पतिः । भूमिर्धामेषु

अ० ६ । अ० २ । व० १] ४१६ [म० ८ । अ० ४ । सू० २१ ।

रेजेते ॥ ५ ॥ ३६ ॥ अमाय वो मरुतो यातवे यौर्जिहीत उत्तरा बृहत् । यन्मा
नरो देदिशते तनूष्वा त्वचांसि बाह्वोजसः ॥ ६ ॥ स्वधामनु भियं नरो मर्हि त्वे-
षा अमवन्तो वृषप्सवः । वहन्ते अहुतप्सवः ॥ ७ ॥ गोर्भिर्वाणो अज्यते सोभरी-
णां रथे कोशे हिरण्यये । गोबन्धवः सुजातासं ह्येष भुजे महान्तो नः स्पर्से नु
॥ ८ ॥ प्रति वो वृषदज्यो वृष्णे शर्धीय मारुताय भरध्वम् । हव्या वृषववाञ्छे
॥ ९ ॥ वृषणभेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना । आ ज्येनामो न पक्षिणो
वृथा नरो हव्या नो वीतये गत ॥ १० ॥ ३७ ॥ समानमज्येषां वि भ्राजन्ते
रुक्मामो अधिं बाहुषु । दविद्युतन्युष्टयः ॥ ११ ॥ त उग्रासो वृषण उग्रबाहवो नर्कि-
ह्नूषु येतिरे । स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वोऽनीकृष्वधि भियः ॥ १२ ॥ येषामणो न
सप्रथो नाम त्वेषं शश्वतामेकमिद्भुजे । वयो न पित्र्यं सहः ॥ १३ ॥ तान्वन्दस्व मरुतस्तो
उप स्तुष्टि तेषां हि धुनीनाम् । अराणां न चरमस्तदेषां दाना मह्यतदेष्याम् ॥ १४ ॥
सुमगः स व ऊतिष्वास पूर्वासु मरुतो व्युष्टिषु । यो वा नूनमुतासति ॥ १५ ॥ ३८ ॥
यस्य वा युयं प्रति वाजिनो नर आ हव्या वीतये गय । अभि य युमैरुत वाजसा-
तिभिः सुम्ना वो धूनयो नशत् ॥ १६ ॥ यथा रुद्रस्य सूनवो दिवो वशान्त्यसुरस्य वे-
धसः । युवानस्तथेदसत् ॥ १७ ॥ ये चाहन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळवृष-
रन्ति ये । अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम् ॥ १८ ॥ यून
ऊ षु नविष्टया वृष्णः पात्रकौ अभि सोभरे गिरा । गाय गा इव चक्रेषत् ॥ १९ ॥
साहा ये सन्ति मृष्टिहेव हव्यो विश्वासु पुन्सु होतृषु । वृष्णाश्चन्द्रास सुश्रवस्त-
मान् गिरा वन्दस्व मरुतो अह ॥ २० ॥ ३९ ॥ गार्वश्चिदा समन्यवः सजा-
त्येन मरुतः सवन्धवः । रिहते क्रुमो मिथः ॥ २१ ॥ मर्तश्चिदो नृतवो रुक्म-
वक्षस उप आतुत्वमायति । अधि नो गात मरुतः सदा हि व आपित्वमस्ति नि-
धुवि ॥ २२ ॥ मरुतो मारुतस्य न आ भेषजस्य वहता सुदानवः युयं सखायः स-
प्तयः ॥ २३ ॥ याभिः सिन्धुमवय याभिस्तूर्वय यामिर्दशस्यथा क्रिर्विम् । मयो
नो भूतोतिभिर्मयोमुवः शिवामिरसचद्विषः ॥ २४ ॥ यन्तिस्न्यो यदसिक्त्या यत्स-
मुद्रेषु मरुतः सुवर्हिषः । यत्पर्वतेषु भेषजम् ॥ २५ ॥ विशवं पश्यन्तो विभृथा त-
नूष्वा तेना नो अधि वोचत । क्षमा रपो मरुत आतुरस्य न इष्कर्ता विहृतं पुनः
॥ २६ ॥ ४० ॥ १ ॥ ३ ॥

॥ २१ ॥ १—१८ सोभरिः काण्व अभिः ॥ १—१६ इन्द्रः । १७, १८
विजस्यदानस्तुतिर्देवता ॥ सुन्दः—१, ३, १५ विराड्भ्यक् । १३, १७ निव-

अ० ६ । अ० २ । व० ५] ४१७ [म० ८ । अ० ४ । सू० २२ ।

बुष्णिक् । ५, ७, ९, ११ उष्णिक् ककुप् । २, १२, १४ पादनिचृत् पङ्क्तिः । १० विराट् पङ्क्तिः । ६, ८, १६, १८ निचृत् पङ्क्तिः । ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७ ऋषभः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ २१ ॥ वयमु त्वामपूर्य्य स्युरं न कषिद्भरन्तोऽवस्यवः । वाजं चित्रं हवा-
महे ॥ १ ॥ उप त्वा कर्मभूतये स नो युवोऽश्वक्राम यो धृषत् । त्वामिद्ध-यवितारं
ववुमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥ आ याहीम इन्द्रवोऽश्वपते गोपत उर्वरा-
पते । सोमं सोमपते पिव ॥ ३ ॥ वयं हि त्वा बंधुमन्तमबन्धवो विप्रांस इन्द्र
येमिम । या ते धामानि वृषभ तेभिरा गृहि विश्वेभिः सोमपीतये ॥ ४ ॥ सीद-
न्तस्ते वयो यथा गोश्रीति मधौ मद्विरे विवर्धणे । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ॥ ५ ॥
॥ १ ॥ अच्छा च त्वेना नमसा वदामसि किं मुहुश्चिद्धि दीधयः । सन्ति कामासो
हरिवो ददिष्टुं स्मो वयं सन्ति नो धियः ॥ ६ ॥ नूना इदिन्द्र ते वषमूती अभूम
नहि नू ते अद्रिवः । विद्या पुरा परीणसः ॥ ७ ॥ विद्या संखित्वमुत शूर भो-
ज्यमा ते ता वजिभीमहे । उतो संमस्मिन्ना शिशीहि नो वसो वाजं सुशिम
गोमति ॥ ८ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु वः स्तुषे । सखाय
इन्द्रमूतये ॥ ९ ॥ हयैश्वं सत्यंति चर्पणीमहं स हि ष्या यो अमन्दत । आ तु
नः स वयति गव्यमश्वयं स्तोतृभ्यो मघवां शतम् ॥ १० ॥ २ ॥ त्वया ह स्वि-
षुजा वयं मति श्वमन्तं वृषम ब्रवीमहि । संस्थे जनस्य गोमतः ॥ ११ ॥ जयैम
कारे पुरुहूत कारिणोऽमि तिष्ठेम दृढयः । नृभिर्वृत्रं हन्याम शशुषाम चावैरिन्द्र
प्र णो धियः ॥ १२ ॥ अन्धानूव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जुनुषा सनादसि । यु-
धेदापित्वमिच्छसे ॥ १३ ॥ नकी रेवन्तं सखायं विन्दसे पीयन्ति ते सुराश्वः ।
यदा कृणोषि नदनुं समूहस्यादित्येव हूयसे ॥ १४ ॥ मा ते अमाजुरो यथा
प्रास इन्द्र सख्ये त्वावतः । नि पदाम सचां मुते ॥ १५ ॥ ३ ॥ मा ते गोदत्र
निरराम राक्षस इन्द्र मा ते गृहामहि । वृळहा चिदर्यः प्र मृशाम्या मर न ते दा-
माने आदभे ॥ १६ ॥ इन्द्रो वा वेदियन्मघं सरस्वती वा सुभगा ददिर्वसु । त्वं
वा चित्र दाष्टुषे ॥ १७ ॥ चित्र इद्राजा राजका इदन्यके यके सरस्वतीमनु । प-
र्जन्य इव तवनद्धि वृष्ट्या सहस्रमयुता ददत् ॥ १८ ॥ ४ ॥

॥ २२ ॥ १—१८ सामरिः काण्व ऋषिः ॥ अभिनी देवते ॥ छन्दः—१ विराट्
बृहती । ३, ५ निचृद्बृहती । ७ बृहती पथ्या । २ विराट् पङ्क्तिः । ६, १६, १८ निचृत्

अ० ६ । अ० २ । व० ६] ४१८ [म० ८ । अ० ४ । सू० २३ ।

पङ्क्तिः । ४, १० सतः पङ्क्तिः । १४ भुरिक् पङ्क्तिः । ८ अनुष्टुप् । १, ११, १७ वृष्णिक् ।
१३ निचृदुष्णिक् । १५ पादनिचृदुष्णिक् । १२ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ७ म-
ध्यमः । २, ४, ६, १०, १४, १६, १८ षड्जमः । ८ गान्धारः । १, ११, १३, १५, १७
ऋषभः । १२ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ ओ त्यमह आ रथपथा दंसिष्ठमृतये । यमश्चिना सुहवा रुद्रव-
र्तेनी आ सूर्यायै तस्थयुः ॥ १ ॥ पूर्वयुवं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् ।
सच्चनावन्तं सुमतिभिः सोमरे विद्वेषसमनेहसम् ॥ २ ॥ इह त्या पुरुभूतमा देवा
नमोभिरश्चिना । अर्वाचीना स्ववसे करामहे गन्तारा वाशुषो गृहम् ॥ ३ ॥
युवो रथस्य परि चक्रमीयत र्मान्यद्रामिषयति । अस्मो अश्वा सुमतिर्वी शुभ-
स्पती आ धेनुर्वि धावतु ॥ ४ ॥ रथो यो वां त्रिवन्धुरो हिरण्यामीशुरश्चिना ।
परि धावापृथिवी भूयति श्रुतस्तेन नासत्या गतम् ॥ ५ ॥ ५ ॥ दशस्यन्ता मनवे पूर्व्यं दिवि
कवं वृक्षे कर्षयः । ता वापय सुमतिभिः शुभस्पती अश्चिना प्र स्तुवीमहि ॥ ६ ॥ उप
नो वाजिनीवस्र यातमृतस्य पथिभिः । येभिस्तृचि वृषणा प्रासदस्यवं महे चत्राय
जिन्वयः ॥ ७ ॥ अयं वामद्विभिः सुतः सोमो नरा वृषयवस्र । आ वातं सोमपीतये पिबतं
वाशुषो गृहे ॥ ८ ॥ आ हि रुद्रतमश्चिना रथे कोशे हिरण्यये वृषयवस्र । युञ्जाथा
पीवरीरिचः ॥ ९ ॥ याभिः पृथमवधो याभिरिध्रिगुं याभिर्विध्रुं विजोषसम् । ता-
भिर्नो मृच्छ तूर्यमश्चिना गतं मिषज्यतं यदातुरम् ॥ १० ॥ ६ ॥ यदधिगावो अ-
धिगू इदा चिदहो अश्चिना हवामहे । वयं गीर्मिर्विपन्यवः ॥ ११ ॥ ताभिरा
वातं वृषापो मे हवं विश्वसुं विश्वार्यम् । इषा मंहिष्ठा पुरुभूतमा नरा याभिः
क्रिचि वस्रधुस्ताभिरा गतम् ॥ १२ ॥ ताविदा चिदहोनां तावश्चिना वन्दमान
उप ह्रुवे । ता ऊ नमोभिरिमहे ॥ १३ ॥ ताविहोषा ता उषसि शुभस्पती ता
वामश्चुद्रवर्तेनी । मा नो मर्ताय रिपवे वाजिनीवस्र परो रुद्रावति स्यतम्
॥ १४ ॥ आ सुगम्याय सुगम्यं प्राता रथेनाश्चिना वा सच्चर्णी । हुवे पितेव सो-
मेरी ॥ १५ ॥ ७ ॥ मनोजवसा वृषणा मदच्युता मभुहगमार्भिरुतिभिः । आ-
राचाश्चिन्तस्मे अवसे पूर्वीभिः पुरुमोजसा ॥ १६ ॥ आ नो अश्वावदश्चिना
वर्तिर्यासिष्टं मधुपातमा नरा । गोमदश्वा हिरण्यवत् ॥ १७ ॥ सुप्रवर्गं सूर्यि
सुष्ठु वार्यमनाष्टु रत्नस्विना । अस्मिन्ना वामायाते वाजिनीवस्र विश्वा वामानि
धीमहि ॥ १८ ॥ ८ ॥

॥ २३ ॥ १—३० विश्वमना वेयस्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, १०,

अ० ६ । अ० २ । व० १३] ४१६ [म० ८ । अ० ४ । सू० २३ ।

१४—१६, १६—२२, २६, २७ निवृद्धिष्णक् । २, ४, ५, ७, ११, १७, २५, २६, ३० वि-
राडुष्णक् । ६, ८, ९, १३, १८ उष्णक् । १२, २३, २८ पादनिवृद्धिष्णक् । २४ आर्ची-
स्वराडुष्णक् ॥ अथभः स्वरः ॥

॥ २३ ॥ ईळिष्वा हि प्रतीव्यं यजस्व जातवेदसम् । चरिष्णुधूमगृमीत-
शोचिषम् ॥ १ ॥ दामानं विश्वचर्षणेऽग्निं विश्वमनो गिरा । उत स्तुषे वि-
ष्वर्षसो रथानाम् ॥ २ ॥ येषामावाच अग्निमयं दृषः पृक्षश्च निग्रमे । उपविदा
वर्हिर्विन्दते वसु ॥ ३ ॥ उदस्य शोचिरस्थादीदियुषोऽव्यंजरम् । तर्पुर्जम्भस्य सु-
पुतो गणभियः ॥ ४ ॥ उदु तिष्ठ स्वध्वर स्तवानो देव्या कृपा अभिख्या भासा
बृहता शुशुक्निः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अग्ने यद्विमुशस्तिर्भिव्या जुह्वान आनुषक् ।
यथा दूतो बभूय हव्यवाहनः ॥ ६ ॥ अग्निं वः पूर्य हुवे होतारं चर्षणीनाम् ।
तमया वाचा गृणे तर्पु वः स्तुषे ॥ ७ ॥ यज्ञेभिरद्धतक्रतुं यं कृपा मुदयन्त इत् ।
मिश्रं न जने सुधितमृतावनि ॥ ८ ॥ अतावानमृतायवो यज्ञस्य साधनं गिरा ।
उपो एनं जुजुषुर्नमसस्पदे ॥ ९ ॥ अच्छा नो अरुर्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संय-
तः । होता यो अस्ति बिच्चा यशस्तमः ॥ १० ॥ १० ॥ अग्ने तव त्वे अज-
रेन्धानसो बृहन्नाः । अरवा इव वृषणस्तविषीयवः ॥ ११ ॥ स त्वं न ऊर्जा
पते रयि रास्व सुवीर्यम् । प्राव नस्तोके तनये समत्स्वा ॥ १२ ॥ यद्वा उ वि-
श्वतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि । विश्वेदग्निः प्रति रक्षसि सेधति ॥ १३ ॥
श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विरपते । नि माधिनस्तपुषा रक्षसो दह ॥ १४ ॥
न तस्य धायया चन रिपुरीशीत मर्त्यः । यो अग्नये ददाश हव्यदातिभिः
॥ १५ ॥ ११ ॥ व्यश्वस्त्वा वसुविदमुत्तपयुरप्रीणादधिः । महो राये तम् त्वा स-
मिधीमहि ॥ १६ ॥ उशनां कव्यस्त्वा नि होतारमसादवत् । आयजिं त्वा मनवे
जातवेदसम् ॥ १७ ॥ विश्वे हि त्वा सजोषसो देवासो दूतमक्रत । श्रुष्टी देव प्र-
थमो यज्ञिषो भुवः ॥ १८ ॥ इमं वा वीरो अमृते दूतं कृण्वीत मर्त्यः । पाचकं
कृष्णवर्तनि विहायसम् ॥ १९ ॥ तं हुषेम यतस्तुचः सुभसं शुक्रशोचिषम् । वि-
श्वामग्निमर्जरं प्रत्नमीदृशम् ॥ २० ॥ १२ ॥ यो अस्मै हव्यदातिभिराहुतिं म-
सोऽर्चयत् । भूति फोष स धेवे वीरव्यशः ॥ २१ ॥ प्रथमं जातवेदसमग्निं यज्ञे-
षु पूर्यम् । मति कुर्वेति नमासाहविष्यती ॥ २२ ॥ आभिर्विधेमाग्नये ज्येष्ठाभि-
र्व्यश्ववत् । मर्हिष्ठाभिर्विधिभिः शुक्रशोचिषे ॥ २३ ॥ नूनमर्चं विहायमे स्तोमैभिः
स्पृष्टपूषत् । अथैवैव दद्यायाभये ॥ २४ ॥ अतिथिं मातुषायां सुतुं वन्त-

अ० ६ । अ० २ । व० १८] ४२० [म० ८ । अ० ४ । सू० २४ ।

स्पतीनाम् । विप्रा अग्निमवसे प्रत्नमीळते ॥ २५ ॥ १३ ॥ महो विश्वो अभि-
षतोभि हव्यानि मानुषा । अग्ने नि षत्सि नमसाधि बर्हिषि ॥ २६ ॥ वंस्वा
नो वार्या पुरु वंस्व रायः पुरुस्पृहः । सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वतः ॥ २७ ॥ त्वं
वरो सुषाम्णोऽग्ने जनाय चोदय । सदा वसो राति यविष्ठ शश्वते ॥ २८ ॥ त्वं
हि सुप्रतूरसि त्वं नो गोमतीरिषः । महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि ॥ २९ ॥
अग्ने त्वं यशा अस्या मित्रावरुणा वह । ऋतावाना सम्राजा पूतदक्षसा ॥ ३० ॥ १४ ॥

॥ २४ ॥ १—३० विश्वमना वीयश्च ऋषिः ॥ १—२७ इन्द्रः । २८—३० वरोः सौ-
वाम्यस्य सनस्तुतिदेवता ॥ इन्द्रः—१, ६, ११, १३, २०, २३, २४ निचृदुण्णिक् ।
२—५, ७, ८, १०, १६, २५—२७ उण्णिक् । ६, १२, १८, २२, २८, २९ विराडुण्णिक् ।
१४, १५, १७, २१ पादनिचृदुण्णिक् । १६ आर्ची स्वरानुण्णिक् । ३० निचृदुण्डुप् ॥
स्वरः—१—२६ ऋषभः । ३० गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ सखाय आ शिषामहि ज्ञेन्द्राय वज्रिणे । स्तुष ऊ षु वो नृत-
माय धृष्णवे ॥ १ ॥ शर्वमा हसि श्रुतो वृत्रहन्त्येन वृत्रहा । मध्वर्मघोनो अति
शूर दाशसि ॥ २ ॥ स नः स्तवान् आ भर रयि चित्रश्रवस्तमम् । निरेके विद्यो
हरिवो वसुददिः ॥ ३ ॥ आ निरेकमुत प्रियमिन्द्र दधि जनानाम् । धृषता धृष्णो
स्तवमान आ भर ॥ ४ ॥ न ते सव्यं न दक्षिणं हस्तं वरन्त आभूरः । न परि-
वार्षो हरिवो गर्विष्ठिषु ॥ ५ ॥ १५ ॥ आ त्वा गोमिरिव व्रजं गीर्भिर्भ्योम्बद्विवः ।
आ स्मा कामं जरितुरा मनः पूण ॥ ६ ॥ विश्वानि विश्वमनसो धिवा नो वृत्र-
हन्तम् । उग्रं प्रद्योतरधि षू वसो गहि ॥ ७ ॥ वयं ते अस्य वृत्रहन्विद्याम शूर
नव्यसः । वसोः स्पार्हस्यं पुरुहूत राघंसः ॥ ८ ॥ इन्द्र यथा हस्ति तेऽपरीतं नृतो
शर्वः । अमृता रातिः पुरुहूत दाशुषे ॥ ९ ॥ आ वृषस्व महामह महे नृतम् राघसे ।
हळहर्भिर्दृष्टा मधवन्मघर्षवे ॥ १० ॥ १६ ॥ नू अन्यत्रा चिदद्विबस्त्वर्चो जगुरा-
शसः । मध्ववच्छुग्धि तव तर्ष उतिभिः ॥ ११ ॥ नृणां ग नृतो त्वदभ्यं विन्दायि
राघसे । राये धुम्नाय शर्वसे च गिर्वशः ॥ १२ ॥ एन्दुमिन्द्राव सिञ्चत पिबति
सोम्यं मधु । न राघसा चोदयाते महित्वना ॥ १३ ॥ उषो हरिणां पतिं दक्षं
पृञ्चन्तमववम् । नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्वस्य ॥ १४ ॥ नृणां ग पुरा नून जज्ञे
वीरवरस्त्वत् । नकीं राया नैवया न भुन्दना ॥ १५ ॥ १७ ॥ एदु मज्जो मदि-
न्तरं सिञ्च वाध्वर्यो अन्धसः । एवा हि वीरः स्तवते सदाष्टधः ॥ १६ ॥ इन्द्र

अ० ६ । अ० २ । व० २२] ४२१ [म० ८ । अ० ४ । सू० २५ ।

स्यात्तर्हीणां न किंष्टे पूर्यस्तांतिम् । उदानंश शर्वसा न भन्दनां ॥ १७ ॥ तं हो
वाजानां पतिमहमहि श्रवस्यवः । अप्रापुमिर्ग्रेभिर्वावुधेन्यम् ॥ १८ ॥ एतो-
न्विन्दं स्तवाय सखायः स्तोम्यं नरम् । कृष्टीयो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ १९ ॥
अगौरुधाय गविषं घृदाय दस्म्यं वचः । घृतात्स्वादीयो मधुनश्च वोचत ॥ २० ॥
॥ १८ ॥ यस्यामितानि वीर्यानि राधः पर्येतवे । ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा
॥ २१ ॥ स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदन्मि वाजिनं यमम् । अर्यो गयं महमानं वि दाशुषे
॥ २२ ॥ एवा नूनमुप स्तुहि वैर्यश्च दशमं नवम् । सुविद्वासं चकृत्थं चरणीनाम्
॥ २३ ॥ वेत्या हि निश्चेतीनां वज्रहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्ध्युः परि-
पदापिव ॥ २४ ॥ तदिन्द्राव आ भर येना दंसिष्ठ कृत्वने । मिता कुत्साय
शिशन्यो नि चोदय ॥ २५ ॥ १९ ॥ तमु त्वा नूनमीमहे नव्यं दंसिष्ठ सन्यसे ।
स त्व नो विश्वा अभिमातीः सदाणिः ॥ २६ ॥ यश्चलादहंसो घुचषो वार्या-
त्सप्त सिन्धुषु । वधर्दासस्य तुविनृम्या नीनमः ॥ २७ ॥ यथा वरो सुषाम्भे स-
निभ्य आवहो शयिम् । व्यश्वेभ्यः सुमगे वाजिनीवति ॥ २८ ॥ आ नार्यस्य द-
क्षिणा व्यश्वौ एतु सोमिनः स्थुरं च राधः शतवत्सहस्रवत् ॥ २९ ॥ यत्त्वा पु-
च्छादीजानः कुह्या कुह्याकृते । एषो अपाश्रितो बलो गौमतीमव तिष्ठति ॥ ३० ॥ २० ॥

॥ २५ ॥ १—२४ विश्वमना वैर्यश्च अश्विः ॥ १—६, १३—२४ मित्रावरुणौ ।
१०—१२ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ५—६, १६ निचृदुष्णिक् । ३, १०, १३—
१६, २०—२२ विराडुष्णिक् । ४, ११, १२, २४ उष्णिक् । २३ आर्ची उष्णिक् । १७, १८
पादनिचृदुष्णिक् ॥ अष्टमः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ ता वा विश्वस्य गोपा देवा देवेषु यज्ञिषा । अतवाना यज्ञसे पू-
तदक्षसा ॥ १ ॥ मित्रा तना न रथ्यावरुणो यश्च सुक्रतुः । सनात्सुजाता त-
नया धृतव्रता ॥ २ ॥ ता माता विश्ववेदसासुर्याय प्रमहसा । मही ज्ञानादि-
तिष्ठतावरी ॥ ३ ॥ महान्ता मित्रावरुणा सम्राजा देवावसुरा । अता वानावु-
त्तमा घोषतो बृहत् ॥ ४ ॥ नपाता शर्वसो मरुः सुनू दक्षस्य सुक्रतू । सुप्रदान-
इषो वास्त्वर्धि क्षितः ॥ ५ ॥ २१ ॥ सं वा दानंनि ऐमथुर्विन्वाः पार्थिवीरिषः ।
नमस्वतीरा वा चरन्तु बृष्टयः ॥ ६ ॥ अग्नि या बृहतो दिवोऽभि युधेव परयतः ।
अतावाना सम्राजा नमसे हिता ॥ ७ ॥ अतावाना नि वेदतुः साम्राज्याय
सुक्रतू । धृतव्रता अग्निवा भवमांशतुः ॥ ८ ॥ अस्थार्धितानुवित्तरानु-
व्ययेन चर्षसा । नि विन्निषन्ता निचिरा नि विन्वतुः ॥ ९ ॥ उत नो

अ० ६ । अ० २ । व० २७] ४२२ [म० ८ । अ० ४ । सू० २६ ।

वेव्यदितिरुष्यतां नासत्या । उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशवसः ॥ १० ॥ २२ ॥
 ते नो नावमुरुष्यत दिवा नक्तं सुदानवः । अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि
 ॥ ११ ॥ अघ्नते विष्णवे वयमरिष्यन्तः सुदानवे । शुचि स्वयावन्ति सन्धो पूर्वधि-
 क्षये ॥ १२ ॥ तदर्थं वृक्षीमहे वरिष्ठं गोपयत्यम् । मित्रो वत्पान्ति वरुणो यद-
 र्यमा ॥ १३ ॥ उत नः सिन्धुर्यां तन्मरुतस्तदधिना । इन्द्रो विष्णुर्महासः स-
 जोषसः ॥ १४ ॥ ते हि म्मा वनुषो नरोऽभिमाति कवस्य चित् । तिम्रं न जोदः
 प्रतिघ्नन्ति भूर्ध्वयः ॥ १५ ॥ २३ ॥ अयमेक इत्या पुरूरु चष्टे वि विष्पतिः ।
 तस्य व्रतान्यनु वध्वरामसि ॥ १६ ॥ अनु पूर्वाण्येक्यो साम्राज्यस्य सधिम ।
 मित्रस्य व्रता वरुणस्य दधिधुत् ॥ १७ ॥ परि यो रश्मिना दिवोऽन्तान्ममे पृथि-
 ष्वाः । उमे आ पशौ रोदसी महित्वा ॥ १८ ॥ उदुष्य शरणे विवो ज्योति-
 र्यस्त सूर्यः । अग्निर्न शुक्रः समिधान आहुतः ॥ १९ ॥ वचो दीर्घप्रसवनीशे वा-
 जस्य गोमंतः । ईशे हि पितवोऽविषस्य दावने ॥ २० ॥ २४ ॥ तत्सूर्ये रोदसी
 उमे वोषा वस्तोरुप हवे । भोजेष्वस्मौ अभ्युषरा सदा ॥ २१ ॥ अजगृह्यया-
 यने रजतं हरयाणे । रथे यजमंसनाम सुषामंशि ॥ २२ ॥ ता मे अश्वाणां ह-
 रीणां नितोशना । उतो नु कृत्वाणां नृवाहसा ॥ २३ ॥ स्मदमीश कशावन्ता
 विशा नविष्ठाया मती । महो वाजिनावर्चन्ता सचासनम् ॥ २४ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ १—२५ विश्वमना वेद्यम्भोवाङ्गिरस ऋषिः ॥ १—१६ अभिनी । २०—२५
 वायुदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ७ उष्णिक् । २, ८, २३ विराडुष्णिक् । ५,
 ६—१५, २२ निचुदुष्णिक् । २४ पादनिचुदुष्णिक् । १६, १९ विराड् गायत्री । १७, १८,
 २१ निचुदुगायत्री । २५ गायत्री । २० विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१५, २२—२४
 ऋषभः । १६—१९, २१, २५ षड्जः । २० गान्धारः ॥

॥ २६ ॥ युवोरु वृ रथे हुवे सधस्तुत्याय सूरिषु । अतूर्नदवा वृषणा वृष-
 यवम् ॥ १ ॥ युवं वरो सुषाम्णे महे तने नासत्या । अवोमिर्यायो वृषणा वृष-
 यवम् ॥ २ ॥ ता वामं हवामहे हव्येभिर्वाजिनीवम् । पूर्वाणि इषयन्तावति
 क्षपः ॥ ३ ॥ आ वां वादिष्ठो अश्विना रथो यादु भुतो नरा । उप स्तोमान्नु-
 रस्य दर्शयः श्रिये ॥ ४ ॥ जुहुराणां विदधिना मन्येयां वृषयवम् । युवं हि रुद्रा
 यर्वयो अति द्विषः ॥ ५ ॥ २६ ॥ दक्षा हि विश्वमानुषरूपसूभिः पग्निदीर्घयः ।
 विष्मिन्नुवा मधुवर्षा पुमस्पती ॥ ६ ॥ उगं नो यातमश्विना हावा विष्पुतां

अ० ६ । अ० २ । व० ३१] ४९३ [म० ८ । अ० ९ । सू० २७ ।

सह । पथवाना सुवीरावनेपन्थुता ॥ ७ ॥ आ मे अस्य प्रतीन्यमिन्द्रनासत्या-
मतम् । देवा देवेभिरथ सचनेस्तमा ॥ ८ ॥ वयं हि वां हवामह उलयन्तो व्य-
श्ववत् । सुमतिभिरुप विप्रविहा गतम् ॥ ९ ॥ अधिना स्वृषे स्तुहि कुविसे
भवतो हवम् । नेदीयसः कूळयावः पण्णीरुत ॥ १० ॥ २७ ॥ वैयस्यस्य श्रुतं
नरोतो मे अस्य वेदयः । सजोषसा वरुणो मित्रो अर्यमा ॥ ११ ॥ युवादत्तस्य
धिष्ण्या युवानीतस्य सुरिभिः । अहरहर्वषसा मर्त्यं शिञ्चतम् ॥ १२ ॥ यो वां
शुश्रेभिरावृतोऽधिवक्षा वधूरिव । सपर्यन्ता शुमे चक्राते अधिना ॥ १३ ॥ यो
वामुरुच्यचस्तमं चिकेतति नृपाय्यम् । वतिराधिना परि वातमस्पृशु ॥ १४ ॥ अ-
स्मभ्यं सु वृषयवम् यातं वर्तिनृपाय्यम् । विषुद्रुहैव यज्ञमूहधुर्गिरा ॥ १५ ॥ २८ ॥
वाहिष्ठो वां हवानां स्तोमो दूतो हुवन्नरा । युवाभ्यां भूत्वधिना ॥ १६ ॥ य-
दशो दिवो अर्णव इषो वा मदयो नृहे । श्रुतमिन्मे अमर्त्या ॥ १७ ॥ उत स्या
श्वेतयावरी वाहिष्ठा वां नदीनाम् । सिन्धुर्हिरण्यवर्तनिः ॥ १८ ॥ स्मदेतवा सु-
कीर्त्तवाधिना श्वेतया धिया । वहैथे शुभयावाना ॥ १९ ॥ युत्वा हि त्वं रथा-
सहा युवस्व पोष्या वसो । आभो वायो मधुं पिवास्माकं सवना मेहि ॥ २० ॥
॥ २६ ॥ तव वायवृतस्पते त्वपुर्जामातरद्भुत । अवास्या वृष्णीमहे ॥ २१ ॥ त्वष्टु-
र्जामातरं वयमीशानं गाय ईमहे । मुतावेन्तो वायुं घुम्ना जनासः ॥ २२ ॥ वायो
याहि शिवा दिवो वहैस्या सु स्वर्ण्यम् । वहैस्व महः पृथुपक्षसा रथे ॥ २३ ॥
त्वां हि सुप्सरस्तमं नृपदेनेषु हुमहे । ग्रावाणं नाश्वपृष्ठं मंहना ॥ २४ ॥ स त्वं
नो देव मनसा वायो मन्द्रानो अभियः । कृधि वाजो अपो धियः ॥ २५ ॥ ३० ॥

॥ २७ ॥ १—२२ मनुर्बेवस्वत ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ७, ६
निचृद्बृहती । ३ शङ्कुमतो बृहती । ५, ११, १३ विराड्बृहती । १५ आर्षी बृहती ।
१८, १९, २१ बृहती । २, ८, १४, २० पङ्क्तिः । ४, ६, १६, २२ निचृत् पङ्क्तिः । १० पाद-
निष्पत् पङ्क्तिः । १२ आर्षीस्वराट् पङ्क्तिः । १७ विराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९,
११, १३, १५, १८, १९, २१ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १७, २०, २२
पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ अग्निरुक्थे पुरोहितो ग्रावाणो वर्हिरध्वरे । अचा यामि मरुतो
महाणस्पतिं देवो अणो वरेण्यम् ॥ १ ॥ आ पशुं गांसि पृथिवी वनस्पतीनुषासा
नृगमोषधीः । विश्वे च नो वसवो विश्ववेदसो धीनां भूव प्रावितारः ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० २ । व० ३५] ४२४ [अ० ८ । अ० ४ । अ० २८ ।

प्र स न एत्वध्वरोऽग्ना देवेषु पुरुषः । आदित्येषु प्र वरुणे धृतव्रते मरुतु विश्व-
मानुष ॥ ३ ॥ विश्वे हि ष्मा मनवे विश्ववेदसो भुवन्वधे रिशादसः । अरिष्टेभिः
प्रायुभिर्विश्ववेदसो यन्ता नोऽवृकं छर्दिः ॥ ४ ॥ आ नो अद्य समनसो गन्ता
विरवे सजोषसः । अचा गिरा मरुतो देव्यर्दिते सदेने पस्त्वे महि ॥ ५ ॥ ३१ ॥
अभि मिवा मरुतो या वो अश्वा इव्या मित्र प्रयाथन । आ बहिरिन्द्रो वरु-
णस्तुरा नर आदित्यासः सदन्तु नः ॥ ६ ॥ वयं वो वृकवर्हिषो हितप्रयस आ-
नुषक् । सुतसोमासो वरुण इवामहे मनुष्वदिद्वानयः ॥ ७ ॥ आ प्र यातु मरुतो
विष्णो अरिबना पृथन्माकीनवा धिया । इन्द्र आ यातु प्रथमः सन्निपुभिर्वृषा
यो वृषा गृध्रे ॥ ८ ॥ वि नो देवासो अद्भुहोऽर्चिः शर्म यच्छत । न बहुरादसवो
न चिदन्तितो वरुथमादधर्षति ॥ ९ ॥ अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो
अस्त्याप्यम् । प्र णः पूर्वस्मै सुविताय वोचत मच्च सुम्नाय नव्यसे ॥ १० ॥ ३२ ॥
इदा हि व उपस्तुतिमिदा वामस्य भक्तये । उप वो विश्ववेदसो नमःपुरी असु-
ह्यन्वाभिव ॥ ११ ॥ उदु प्य वः सविता सुप्रणीतयोऽस्यादुध्वो वरेण्यः । नि
हिपावस्तुपादो अर्थिनोऽविश्रन्यतयिष्वावः ॥ १२ ॥ देवन्देवं वोऽवसे देवन्देव-
ममिष्टये । देवन्देवं इवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥ १३ ॥ वेवामो
हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकं सरातयः । ते नो अद्य ते अपरं तुचे तु नो
मवन्तु वरिवोविदः ॥ १४ ॥ प्र वः शंसाम्यद्गृहः संस्थ उपस्तुतीनाम् । न तं
धृतिर्वरुण मित्र मर्त्य यो वो धामभ्योऽर्चिषत् ॥ १५ ॥ प्र स द्यं तिरते वि
महीरिषो यो वो वराय दाशति । प्र प्रजामिर्जायते धर्मेणभ्यरिष्टः सर्व एधते ।
॥ १६ ॥ ३३ ॥ अते स विन्दते युधः सुगेभिर्गोत्यध्वनः । अयमा मित्रो वरुणः सरा-
तयो संत्रायन्ते सजोषसः ॥ १७ ॥ अत्रे चिदस्मै कृणुथा न्यञ्जनं दुगेचिदा सुसरथम् ।
एषा चिदस्मादशनिः परो नु सासेधन्ती वि नश्यतु ॥ १८ ॥ यदय सूर्य उद्यति
मिषं चत्रा अतं वध । यमिषुचिं प्रबुधिं विश्ववेदसो यद्वा मध्यन्दिने दिवः ॥ १९ ॥
ब्रह्मामिषित्वे असुरा अतं यते छर्दियेम वि दाशुषे । वयं तद्वो वसवो विश्ववेदस
उप स्येयाम मय्य आ ॥ २० ॥ बह्व मूर उदिते यन्मध्यान्दिन आतुचि । वामं
धृत्य मनवे विश्ववेदसो ब्रह्मानाय प्रचेतसे ॥ २१ ॥ वयं तद्वः सम्राज आ वृ-
क्षीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् । अश्याम तदादित्या शुद्धतो हविर्येन वस्योऽज-
शामहे ॥ २२ ॥ ३४ ॥

॥ २८ ॥ १-५ मनुर्वेवस्वत अग्निः ॥ विश्वेवेवा देवताः ॥ अन्वः-१,

अ० ६ । अ० २ । व० ३८] ४२५ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३१ ।

२ गायत्री । ३, ५ विराड्गायत्री । ४ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१—३, ५ षड्जः । ४ ऋषभः ॥

॥ २८ ॥ ये त्रिशति त्रयस्परं देवासो बर्हिर्गर्भदन् । विदन्महं प्रितासन् नृ
॥ १ ॥ वरुणो मित्रो अर्यमा स्मद्रातिषाचो अग्रयः । पत्नीवन्तो वर्षदकृताः
॥ २ ॥ ते नो गोपा अपाच्यास्त उदक्क इत्था न्यक् । पुरस्तात्सर्वया विशा
॥ ३ ॥ यथा वशन्ति देवास्तथेदं सत्तदेपां नक्तिगं मिनत् । अरावा च न मर्त्यैः
॥ ४ ॥ सुतानां सप्त ऋषयः सप्त शुभ्रान्येषाम् । सप्तो अग्निश्चिर्योधिरे ॥ ५ ॥ ३५ ॥

॥ २९ ॥ १—१० मनुर्वैवस्वतः कश्यपो वा मारीच ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥
छन्दः—१, २ आर्चिगायत्री । ३, ४, १० आर्चिस्वराड्गायत्री । ५ विराड्गायत्री । ६—६
आर्चिभिरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ घृग्रेको विषुणः सूनरो युवाञ्ज्यङ्गे हिण्ययम् ॥ १ ॥
योनिमेक आ समाद्र योतन्तो न्तर्देवेषु भेधिगः ॥ २ ॥ वाशीमेको विमर्ति
हस्त आयमीन्तर्देवेषु निर्धुविः ॥ ३ ॥ वज्रमेको विमर्ति हस्त आर्हितं
तेन वृत्राणि जिघ्नते ॥ ४ ॥ तिम्रमेको विमर्ति हस्त आयुधं शुचिष्ठो
जलापमेपजः ॥ ५ ॥ पृथ एकः पीपाय तम्करो यथा एष वेद निधीनाम् ॥ ६ ॥
ग्रीण्येक उरुगायो वि चक्रमे यत्र देवासो मदन्ति ॥ ७ ॥ विभिर्द्वा चरत एकया
सह प्र प्रणामेव वमतः ॥ ८ ॥ सप्तो द्वा चक्रानि उपमा दिवि सम्राजा सर्पिरा-
सुती ॥ ९ ॥ अर्चन्त एके महि सामं मन्वत तेन सूर्यमरोचयन् ॥ १० ॥ ३६ ॥

॥ ३० ॥ १—४ मनुर्वैवस्वतः ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ निचुदगा-
यत्री । २ पुर उष्णिक् । ३ विराड्वृहती । ४ निचुदुष्टुप् ॥ स्वरः—१ षड्जः । २ ऋ-
षभः । ३ मध्यमः । ४ गान्धारः ॥

॥ ३० ॥ नहि वो अस्त्यर्भको देवासो न कुमारकः । विश्वे सतोर्महान्त इव
॥ १ ॥ इति स्तुतासो असथा रिशादसो येस्य त्रयश्च त्रिशच्च । मनोर्देवा बह्वियासः
॥ २ ॥ ते नस्त्राध्वं तेष्वत स उ नो अधि वोचत । मा नः पृथः पित्र्यान्मानवा-
दधि दूरं नैष्ट परावतः ॥ ३ ॥ ये देवास इह स्थन्ति विश्वे वैश्वानरा उत । अस्मभ्यं
धर्मं सप्रथो गवेऽश्वाय यच्छन् ॥ ४ ॥ ३७ ॥ ४ ॥

॥ ३१ ॥ १—१८ मनुर्वैवस्वतः ऋषिः ॥ १—४ इज्यास्तवो यजमानप्रशंसा च ।
५—६ वृषती । १०—१८ वृषत्योस्तस्मिन् देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ७, १२ गायत्री ।

अ० ६ । अ० ३ । व० १] ४२६ [म० ८ । अ० ५ । नू० ३२ ।

२, ४, ६, ८ निचुदगायत्री । ११, १३ विराडगायत्री । १० पादनिचुदगायत्री । ६ अजु-
ष्टुप् । १४ विराडजुष्टुप् । १५—१७ विराट् पङ्क्तिः । १८ आर्चो भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१—८, १०—१३ पङ्क्तिः । ६, १४ मात्राधारः । १५—१८ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ यो यजति यजात इत्सुनवच्च पचाति च । अग्नेदिन्द्रस्य चाकनेत्
॥ १ ॥ पुरोळां यो अस्मै सोमं ररत आशिरम् । पादिसं शक्रो अहंसः ॥ २ ॥
तस्य सुमां अमृद्भ्यो देवर्चतः स शशुवत् । विश्वा वन्वर्चमित्रिया ॥ ३ ॥ अस्व
शजावती गृहेऽसंभन्ती विवेदिवे । इळा धेनुमतीं दुहे ॥ ४ ॥ या दम्पती सर्म-
नसा सुनुत आ च धावतः । देवामो नित्यं यशिरा ॥ ५ ॥ ३८ ॥ प्रति माश्व्यो
इतः सम्यङ्चा बहिराशाते । न ता वाजेषु वायतः ॥ ६ ॥ न देवानामपि कुतः
सुमतिं न जुगुक्षतः । श्रवो बृहद्विवामतः ॥ ७ ॥ पुत्रिणा ता कुमारिणा विर-
मायुर्व्यभूतः । उमा हिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥ वर्तिहोत्रा कृतदंष्ट्र दशस्यन्तामृताय
कम् । समूर्धो रोमशं हतो देवेषु कृणुतो दुवः ॥ ९ ॥ आ शर्म पर्वतानां वृणीमहे
नदीनाम् । आ विष्णोः सचाशुवः ॥ १० ॥ ३९ ॥ ऐतु पूषा रयिर्भगः स्वस्ति
संब्रघातमः । उरुरध्वा स्वस्तये ॥ ११ ॥ अरमन्तिरनर्वणो विश्वे देवस्य मनसा ।
आदित्यानामनेह इत् ॥ १२ ॥ यथा नो मित्रो अयमा वरुणः सन्ति गोपाः । सुगा
क्षतस्य पन्याः ॥ १३ ॥ अग्नि वः पूष्य गिरा देवमीळि वसुनाम् । सपर्यन्तः पु-
रुषिबं मित्रं न चैत्रसार्धसम् ॥ १४ ॥ मत्तु देवर्चतो रथः शर्गं वा पुंसु कासु चित् ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यमीदयं ज्वनो भुवत् ॥ १५ ॥ न यजमान रि-
भ्यसि न सुन्वान न देवयो । देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यमीदयं ज्वनो भु-
वत् ॥ १६ ॥ नक्षिष्टं कर्मणा नशाम प्र बोषाम बोषति । देवानां य इन्मनो यज-
मान इयक्षत्यमीदयं ज्वनो भुवत् ॥ १७ ॥ असदन्नं सुवीर्यमुत त्वहाश्वस्यम् ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यमीदयं ज्वनो भुवत् ॥ १८ ॥ ४० ॥ २ ॥

॥ ३२ ॥ १—३० मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, १३,
१५, २७, २८ निचुदगायत्री । २, ४, ६, ८—१२, १४, १६, १७, २१, २२, २४—२६ मा-
यत्री । ३, ५, ११, २०, २३, २६ विराडगायत्री । १८, ३० भुरिगायत्री ॥ पङ्क्तिः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ प्र कुशान्युजीविताः कण्व इन्द्रस्य गार्धया । महे सोमस्य वो-

अ० ६ । अ० ३ । व० ७] ४२७ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३३ ।

अत ॥ १ ॥ यः सुर्विन्दुमनर्कानि विष्टुं दासमदीशुवम् । वर्धीदुषो गिवाकपः ॥ २ ॥
 न्वर्बुदस्व विष्टुर्षे वप्पार्थ्यं वृद्धतस्तिर । कृषे तदिन्द्र पौंस्यम् ॥ ३ ॥ प्रति श्रुताय
 वो वृषसुखांशं न गिरैरधि । इवे सुशिप्रमूतये ॥ ४ ॥ स गोररवस्य वि व्रजे म-
 न्दावः सोम्येभ्यः । पुरं न शूर दर्षसि ॥ ५ ॥ १ ॥ यदि मे शरणाः सुत उक्थे
 वा दर्षसे जनः । आरादुष स्वधा गहि ॥ ६ ॥ वयं धा ते अपि धमसि स्तोतारं
 इन्द्र गिर्वेद्यः । त्वं नो जिन्व सोमपाः ॥ ७ ॥ उत नः पितुमा मर संररायो अ-
 विविनम् । मर्षवन्भूरि ते वसु ॥ ८ ॥ उत नो गोमंतस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः ।
 इत्योभिः सं रमेमहि ॥ ९ ॥ वृवदुक्थं हवामहे सुप्रकरस्नमूतये । साधु कृषवन्त-
 वरसे ॥ १० ॥ १ ॥ यः संस्थे चिच्छतक्रतुरादी कृणोति वृत्रहा । जरितुभ्यः
 वुरुवसुः ॥ ११ ॥ स नः शक्रश्चिदा शकृदार्नवा अन्तराभरः । इन्द्रो विश्वा-
 भिकृतिभिः ॥ १२ ॥ यो शयो वनिर्द्वान्सुणारः सुन्वतः सखा । तामिन्द्रमाभि
 गायत ॥ १३ ॥ आयन्तारं मर्हि स्थिरं पृतनामु श्रवोजितम् । भूरेरीशान्मोजसा
 ॥ १४ ॥ नर्किास्य शचीनां निणन्ता मृनुतानाम् । नर्किवेका न दादिति ॥ १५ ॥ ३ ॥
 न ननं ब्रह्मणोपूषं प्राशुनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पेषे ॥ १६ ॥ पन्य
 इदं गायत पन्य उस्यानि शमत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत् ॥ १७ ॥ पन्य वा
 दर्दिराकृता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्यनो वृधः ॥ १८ ॥ वि पू चर
 स्वधा अनु कृषीनामन्वाहुवः । इन्द्र पिब सुतानाम् ॥ १९ ॥ पिब स्वधेनवाना-
 पुत यस्तुषणे सखा । उतायमिन्द्र यस्तव ॥ २० ॥ ४ ॥ अतीहि मन्मुषाविह
 सुपुत्रांसपुषारके । इमं गतं मुनं पिब ॥ २१ ॥ इहि तिस्रः पंगवत इहि पञ्च
 जना अति । धेना इन्द्रावचाकेशन् ॥ २२ ॥ सूर्यो रश्मि यया सृजा त्वा यच्छ-
 म्नु ये गिरः । निम्नमापो न मध्येक् ॥ २३ ॥ अध्वयेना तु हि पिञ्च सोमं वीराय
 शिप्रिबे । मरो मुतरय पीतये ॥ २४ ॥ ये उन्दः फलिगं भिनन्त्यक्सिन्धूर-
 वासुजत् । वो गोषु पकं पारयत् ॥ २५ ॥ ५ ॥ अहन्वप्रमृचीपम आर्वावाममदी
 शुवम् । द्विमेनाविध्यदुदम् ॥ २६ ॥ प्र व उग्राय निष्ठुरेवावहाय प्रमृदिगे ।
 देवतं ब्रह्म गायत ॥ २७ ॥ वो विश्वान्यमि व्रता सोमस्य मदे अन्वसः । इन्द्रो
 देवेषु चेतति ॥ २८ ॥ इहत्या संघसाया हरी हिरण्यकेरवा । वोळ्हायमि प्रयो हितम्
 ॥ २९ ॥ अर्वाज्यं त्वा पुरुष्टुत मिषमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ३० ॥ ६ ॥

॥ ३३ ॥ १—१६ मेवातिथिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । मन्वः—१—३, ४
 वरतो । ४, ७, ८, १०, १२ विराट् वरतो । ६, ९, ११, १५, १५ निचद्वरतो । १३

अ० ६ । अ० ३ । व० ११] ४२८ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३४]

आर्ची भुरिगुहती । १६, १८ गायत्री । १७ निचृद्गायत्री । १६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—
१—१५ मध्यमः । १६—१८ षड्जः । १६ गान्धारः ॥

॥ ३३ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आणो न वृक्षवर्हिषः । एवित्रस्य प्रसवेषु
वृषद्वन्परि स्तोतार आसते ॥ १ ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।
कदा सुतं वृषाण ओक आ गम इन्द्र स्वदीव वंसगः ॥ २ ॥ कएवमिधृष्णवा
धुषद्वाजं दर्षि सहस्रिणम् । पिशङ्करूपं मधवन्विचर्षणे मत्तु गोमन्तमीमहे ॥ ३ ॥
एहि गायान्धसो मव इन्द्राय मेध्यातिथे । यः समिदन्तो हर्षयिः सुते सत्वा वज्री
रथो दिग्गययः ॥ ४ ॥ यः सुष्यः सुदर्षिण इतो यः सकृत्तुगुणे । य आक्रः
महसा य शतामघ इन्द्रो यः पुभिर्दारितः ॥ ५ ॥ ७ ॥ यो धृषितो योऽष्टतो यो
अस्ति रमश्रुषु श्रितः । विभूतपुम्नश्च्यवनः पुरुषुतः क्रत्या गौरिव शाकिनः
॥ ६ ॥ क ई वेद सुते सत्वा पिबन्तं कडयो दधे । अयं यः पुगं विभिनत्यो-
जसा मन्दानः शिष्यन्धमः ॥ ७ ॥ दाना पुगो न वारुणः पुरुषा चरथं दधे ।
नार्किषा नि यमदा सुते गमो महाश्चरम्योजसा ॥ ८ ॥ य उग्रः सन्ननिष्टतः स्थिरो
रक्षां संस्कृतः । यदि स्तोतुमेषवा शृणुद्वं नेन्द्रो योपन्या गमन् ॥ ९ ॥ स-
त्यपित्था वृषेदसि वृषजृतिर्नोऽवृतः । वृषा सुग्र भृषिवषे पंगवति वृषो अर्वाचति श्रुतः
॥ १० ॥ ८ ॥ वृषणस्ते अभीशवा वृषा कशा दिग्गययी । वृषा रथो मधवन्व-
र्षणा इरी वृषा त्वं शतक्रतो ॥ ११ ॥ वृषा सोता मुनोतु ते वृषजृतीपिआ भर । वृषा
दधन्ते वृषणं नदीषा तुभ्ये स्थानइगेणाम् ॥ १२ ॥ एन्द्र याहि पातये मधु श-
विष्ठ सोम्यम् । नायमच्छा मधवा शृणुद्विरो व्रमोक्था च सकृत्तुः ॥ १३ ॥ व-
हन्तु त्वा रथेष्ठामा हरयो रथयुजः । तिरधिदयं सर्वनानि वृषद्वन्न्येषां या श-
तक्रतो ॥ १४ ॥ अस्माकमघान्तमं स्तोमं धिष्व महामह । अस्माकं ते सर्वना मन्तु
शन्तमा मदीय युष सोमपाः ॥ १५ ॥ ६ ॥ नहि पस्तव नो मम शास्त्रे अन्यस्य
रथयति । या अस्मान्वीर आनयतु ॥ १६ ॥ इन्द्रेभिद्युता नदन्नर्वाभिस्त्रया अशाम्य
मनः । उतो अह कर्तुं रघुम् ॥ १७ ॥ सर्मा चिद्धा मदच्युता मिथुना वहतो र-
थम् । एवेद्वृष्ण उत्तरा ॥ १८ ॥ अधः पश्यव मीपरि सन्तरा पादिकी हर ।
मा ते कशप्लकौ दशान् श्री हि ब्रह्मा प्रभुर्विय ॥ १९ ॥ १० ॥

॥ ३४ ॥ १—१५ जीयातिथिः काण्व । १६—१८ सहस्रं यमुतेविषोऽङ्गिरस
श्रुतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ८, १०, १२, १३, १५ निचृदनुष्टुप् । २, ४, ६

अ० ६ । अ० ३ । व० १४] ४५६ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३५ ।

७, ९ अनुष्टुप् । ५, ११, १४ विराडनुष्टुप् । १६, १८ निचुदुगायत्री । १७ विराड् गायत्री ॥ स्वरः—१—१५ गान्धारः । १६—१८ पङ्कजः ॥

॥ ३४ ॥ एन्द्र याहि हरिं भिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् । दिवो अमुष्य शासतो दिवं
यय दिवावसो ॥ १ ॥ आ त्वा प्रावा वदन्निह सोमी धोषेण यच्छतु । दिवो अमुष्य
शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ २ ॥ अत्रा वि नेमिरेपासुरां न धूनुते वृकः । दिवो अ-
मुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ३ ॥ आ त्वा कण्वा ह्वावसे हवन्ते वाज-
सातये । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ४ ॥ दधामि ते सुतानां वृष्णे न
पूर्वेपार्यम् । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ५ ॥ ११ ॥ स्मृत्यु-
रन्विने आ गहि विश्वतोधीने ऊतये । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवाव-
सो ॥ ६ ॥ आ नो याहि महमते सहस्रोते शतामघ । दिवो अमुष्य शासतो दिवं
यय दिवावसो ॥ ७ ॥ आ त्वा होता मनुहितो देवश्चा वचदीदृथः । दिवो अ-
मुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ८ ॥ आ त्वा मदच्युता हरीं श्येनं एवेवं
वचतः । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ९ ॥ आ यो ह्यर्य आ परि
स्वाहा सोमस्य पीतये । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १० ॥ १२ ॥
आ नो याह्यपश्रुन्युक्थेषु रणया इह । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवाव-
सो ॥ ११ ॥ सरूपैरा मु नो गहि संभृतेः सम्भृताश्वः । दिवो अमुष्य शासतो
दिवं यय दिवावसो ॥ १२ ॥ आ याहि पर्वतभ्यः समुद्रस्याधि विष्टपः । दिवो
अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १३ ॥ आ नो गव्यान्वश्व्यां सहस्रा
शूरा ददहि । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १४ ॥ आ नः सह-
स्रा मंगायुतानि शतानि च । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १५ ॥
आ यदिन्द्रश्च दद्वे सहस्रं बसुरोचिषः । ओजिष्ठमश्व्यं प्रशुम् ॥ १६ ॥ अजा
वार्तरहसोऽरुपासो रघुष्यदः । आजन्ते सूर्या इव ॥ १७ ॥ पारावतस्य रातिषु
प्रवचके वाशुषु । तिष्ठं वनस्य मध्य आ ॥ १८ ॥ १३ ॥

॥ ३५ ॥ १—२४ श्यावाश्व अशिः ॥ अश्विनी देवते ॥ लुन्दः—१—५, १६, १८
विराड् त्रिष्टुप् । ७—९, १३ निचुत्विष्टुप् । ६, १०—१२, १४, १५, १७ भुरिक् पङ्क्तिः ।
२०, २१, २४ पङ्क्तिः । १६, २२ निचुत् पङ्क्तिः । २३ पुरस्ताज्ज्योतिर्नामजगती ॥ स्वरः—
१—५, ७—९, १३, १६, १८ धैवतः । ६, १०—१२, १४, १५, १७, १६—२२, २४ प-
ञ्चमः । २३ निषादः ॥

अ० ६ । अ० ३ । व० १७] ४३० [म० ८ । अ० १ । सू० ३१ ।

॥ ३५ ॥ अग्निनेन्द्रेण बह्वेन विष्णुनादित्ये रुद्रैर्वसुभिः सचाक्षुर्वा । स-
जोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना ॥ १ ॥ विश्वामिर्षीमिर्भुवनेन
वाजिना दिवा पृथिव्याद्रिभिः सचाक्षुर्वा । सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पि-
बतमश्विना ॥ २ ॥ विश्वेदेवेस्त्रिमिरैकादशैरिहाजिर्मरुजिर्भुगुभिः सचाक्षुर्वा । स-
जोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना ॥ ३ ॥ जुषेथां पञ्चं जोषतं हवस्य
धे विश्वे देवौ सवनावं गच्छतम् । सजोषसा उपसा सूर्येण च नो वोळहम-
श्विना ॥ ४ ॥ स्तोमं जुषेथां युवशेवं कन्यनां विश्वेह देवौ सवनावं गच्छतम् ।
सजोषसा उपसा सूर्येण च नो वोळहमश्विना ॥ ५ ॥ गिरीं जुषेयामध्वरं जु-
षेथां विश्वेह देवौ सवनावं गच्छतम् । सजोषसा उपसा सूर्येण च नो वोळह-
मश्विना ॥ ६ ॥ १४ ॥ हागिप्रवेवं पतथो वनेदुष सोमं सुतं मदिषेवावं गच्छयः ।
सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना ॥ ७ ॥ हंसारिव पतथो अ-
गारिव सोमं सुतं मदिषेवावं गच्छयः । सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्या-
तमश्विना ॥ ८ ॥ श्येनारिव पतथो हव्यदातये सोमं सुतं मदिषेवावं गच्छयः ।
सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना ॥ ९ ॥ पिबतं च तृष्णुतं वा च
गच्छतं प्रजां च धत्तं द्रविषं च घत्तम् । सजोषसा उपसा सूर्येण चार्जं नो घ-
त्तमश्विना ॥ १० ॥ जयतं च य स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्तं द्रविषं च घ-
त्तम् । सजोषसा उपसा सूर्येण चार्जं नो घत्तमश्विना ॥ ११ ॥ हतं च शत्रुन्य-
सेवं च पित्रिभ्यः प्रजां च धत्तं द्रविषं च घत्तम् । सजोषसा उपसा सूर्येण चार्जं
नो घत्तमश्विना ॥ १२ ॥ १५ ॥ मित्रावरुणवन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता ज-
रितुर्मेच्छथो हवम् । सजोषसा उपसा सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १३ ॥
अश्विरसन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्मेच्छथो हवम् । सजोषसा उपसा
सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १४ ॥ अमुमन्ता वृषणा वाजवन्ता मरुत्वन्ता
जरितुर्मेच्छथो हवम् । सजोषसा उपसा सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १५ ॥ अहो
जिन्वतमुत जिन्वतं विद्योदतं रक्षामि सेषतममीवाः । सजोषसा उपसा सूर्येण च
सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १६ ॥ अत्रं जिन्वतमुत जिन्वतं नृन्दतं रक्षामि सेषतम-
मीवाः । सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १७ ॥ धेनुजिन्वतमुत
जिन्वतं विशो हतं रक्षामि सेषतममीवाः । सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो
अश्विना ॥ १८ ॥ १६ ॥ अत्रैरिव शत्रुतं पूर्वस्तुति रणावारवस्व सुन्वतो मं-
द-
श्रुता । सजोषसा उपसा सूर्येण चार्जिना त्रिभोभ्यश्च ॥ १६ ॥ सौमं इव सजतं

अ० ६ । अ० ६ । व० १६] ४३१ [म० ८ । अ० ५ । सू० २० ।

मुमुक्षुर्लुपे इयावाधस्य मुन्वतो मंदच्यता । सजोषसा उपसा सूर्येण चारिवना
तिरोम्भनचप ॥ २० ॥ इमीरिवे यच्छतमध्वराँ उप इयावाधस्य मुन्वतो मंदच्यता ।
सजोषसा उपसा सूर्येण चारिवना तिरोम्भनचप ॥ २१ ॥ अवाग्रयं नियच्छतं
पिबतं सोम्ये मधु । आ वातमश्विना गतमवस्युर्वीमहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे
॥ २२ ॥ नपोवाके प्रसिपते अध्वरे नगा विवचस्य पीतवे । आ वातमश्विना
गतमवस्युर्वीमहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २३ ॥ स्वाहाकृतस्य तृम्यतं सुतर्ष
देवावन्वसः । आ वातमश्विना गतमवस्युर्वीमहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २४ ॥ १७ ॥

॥ २६ ॥ १—७ इयावाध अचिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ६ शकरी । २,
४ निचुच्छकरी । ३ विराट् शकरी । ७ विराट् जगती ॥ स्वरः—१—६ ध्रुवतः । ७
निषादः ॥

॥ २६ ॥ अवितासि मुन्वतो वृक्वर्हिषः पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन्विश्वः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वौ इन्द्र सत्पते
॥ १ ॥ प्राव स्तोतारं मघनुष्य त्वा पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भाग-
मधारयन्विश्वः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वौ इन्द्र सत्पते ॥ २ ॥ ऊर्जा
देवो अवस्योजमा त्वा पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्वि-
श्वः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वौ इन्द्र सत्पते ॥ ३ ॥ जनिता विवो
जनिता पृथिव्याः पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्विश्वः से-
हानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वौ इन्द्र सत्पते ॥ ४ ॥ जनिताश्वानां ज-
निता गवांममि पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्विश्वः से-
हानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वौ इन्द्र सत्पते ॥ ५ ॥ अत्रीणां स्तोमम-
द्विवो महस्तुधि पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्विश्वः सेहानः
पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वौ इन्द्र सत्पते ॥ ६ ॥ इयावाधस्य मुन्वतस्तथा
मृणु ययामृणोरत्रेः कर्माधि कुरवतः । प्र वसदस्युमाविथ त्वमेक इक्ष्वाकु इन्द्र
मर्माधि वृषवन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ २७ ॥ १—७ इयावाध अचिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराडतिजगती ।
२—६ निचुच्छकरी । ७ विराट् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ प्रेहं मर्मा इक्ष्वाकुमाविथ प्र मुन्वतः कृषीपत इन्द्र विश्वभिरुतिषिः ।

अ० ६ । अ० ३ । व० २२] ४३२ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३६ ।

माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहक्षनेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ १ ॥ सेहान उग्र
पृतना अभि ब्रुहः शचीपत इन्द्र विश्वामिरूतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहक्ष-
नेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ २ ॥ एकरात्रस्य भुवनस्य राजसि शचीपत इन्द्र
विश्वामिरूतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहक्षनेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः
॥ ३ ॥ सस्थावाना यवसि त्वमेक इच्छाचीपत इन्द्र विश्वामिरूतिभिः । मा-
ध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहक्षनेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ ४ ॥ वेमस्य च
प्रयुजेश्व त्वमीशिपे शचीपत इन्द्र विश्वामिरूतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य
वृत्रहक्षनेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ ५ ॥ क्षत्राय त्वमवसि न त्वमाविथ शची-
पत इन्द्र विश्वामिरूतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहक्षनेष्ट पित्रा सोमस्य
वज्रिवः ॥ ६ ॥ श्यावाश्वस्य मेभतस्तथा भृगु यथाश्वशोरघ्नेः कर्माणि कृण्वतः ।
म असदस्युमाविथ त्वमेक इष्टपाह्य इन्द्र क्षत्रायि वर्धयन् ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ ३८ ॥ १—१० श्यावाश्व अयिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ८
नायत्री । ३, ५, ७, १० निवृत्तायत्री । ८ विराट् गायत्री ॥ पद्यतः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ यज्ञस्य हि म्य अतिवज्रा मन्ती वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य
बोधतम् ॥ १ ॥ तोशासा रय्यावाना वृत्रहणापराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बो-
धतम् ॥ २ ॥ इदं वा मदिरं मध्यधुन्नन्त्रिभिर्नरैः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ ३ ॥
जुषेया यज्ञप्रिष्टये सुनं सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ४ ॥ इमा जुषेया
सर्वना येमिह्व्यान्यहधुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ५ ॥ इमा गायत्रवर्तनि जु-
षेया सुष्टुति मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ६ ॥ २० ॥ प्रातर्यामिभिरा गतं
देवेभिर्जेन्यावसु । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ७ ॥ श्यावाश्वस्य सुव्रतोऽज्रीष्वा मृ-
क्षुतं हवम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ८ ॥ एवा वामह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ९ ॥ आहं सरस्वतीवतोऽग्निद्राग्योरवो हव्ये । वाम्भो
गायत्रमृच्यते ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ ३९ ॥ १—१० नाजाकः काण्व अयिः ॥ अग्निर्वेदता ॥ छन्दः—१, २, ५ भु-
क्ति त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६—८ स्वराट् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । ९ निवृ-
जगती ॥ स्वरः—१—८, १० धेवतः । ९ निषादः ॥

अ० ६ । अ० ३ । व० २४] ४३३ [म० ८ । अ० ५ । सू० ४० ।

॥ ३६ ॥ अग्निर्मस्तोऽप्यग्निर्मग्निमीळा यजथ्ये । अग्निर्देवाँ अन्नं न उमे
हि विदथे क्विरन्तश्चरति दृत्यं न भन्तामन्यके संमे ॥ १ ॥ न्यग्ने नव्यमा व-
चस्तनषु शंसमेषाम् । न्यगती रगच्छा विश्वाअर्यो अगतीरितो युच्छन्वापुरो
नर्मन्तामन्यके संमे ॥ २ ॥ अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं पृतं न जुह्व आसनि । स देवेषु
प्रचिकिञ्चि त्वं ह्यसि पूर्यः शिवो दूतो विश्वतो नर्मन्तामन्यके संमे ॥ ३ ॥
तत्तत्त्वग्निर्वयो दधे यथायथा कृण्वयति । ऊजोहुतिर्वसूनां शंच योश्च मयो दधे
विश्वम्यै देवहृत्यै नर्मन्तामन्यके संमे ॥ ४ ॥ स चिकेत सहीयमाग्निश्चित्रेण
कर्मणा । स होता शश्वतीनां दाक्षिणाभिरभोवृत इनाति च प्रतीव्यं नर्मन्ताम-
न्यके संमे ॥ ५ ॥ २२ ॥ अग्निर्जाता देवानांमग्निर्वेद मनीनामपीच्यम् । अग्निः
स द्रविणोदा अग्निर्हारा ध्यूणेत स्वाहुतो नवीयसा नर्मन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥
अग्निर्देवेषु संवसुः स विक्षु यजिगाम्वा । स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमैव पु-
ष्यति देवो देवेषु यज्ञियो नर्मन्तामन्यके संमे ॥ ७ ॥ यो अग्निः सममानुषः
श्रितो विश्वेषु मिन्धुषु । तमागन्म त्रिपत्स्यं मन्धातुर्दम्यहन्ममग्निं यज्ञेषु पूर्य न-
र्मन्तामन्यके संमे ॥ ८ ॥ अग्निस्त्रीणि त्रिधातुन्या ज्ञेति विदथा कविः । स त्री-
रेकादशा इह यज्ञेषु पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः परिष्कृतो नर्मन्तामन्यके संमे ॥ ९ ॥
त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्य वस्व एक इरज्यामि । त्वामापः परिष्कृतः परि-
शन्ति स्वर्मेतवो नर्मन्तामन्यके संमे ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ४० ॥ १—१२ नाभाकः काव्य ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ११
भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ४ स्वराट् त्रिष्टुप् । १२ निचृजगता । २ स्वराट् शकरी । ५, ७,
९ जगती । ६ भुरिजगती । ८, १० निचृजगती ॥ स्वरः—१—४, ११, १२ ध्रुवतः ।
५—१० निषादः ॥

॥ ४० ॥ इन्द्राग्नी युवं सु नः महन्ता दामथो रयिम् । येन हृह्वा समन्वा
वीक्षु चित्साहिषीमण्मग्निर्वेनेव वात इधमन्तामन्यके संमे ॥ १ ॥ नहि वाँ व-
षामहेऽयेन्द्रमिद्यंजामहे शर्विष्ठं नृणां नरम् । स नः कदा चिदवेता गमदा वाज-
सातये गमदा मेघसातये नर्मन्तामन्यके संमे ॥ २ ॥ ता हि मध्यं भराणामिन्द्रा-
ग्नी अधिष्ठिताः । ता उ कवित्वना कवी पुच्छयमाना मस्वीयते सं धीतमश्नुते
नरा नर्मन्तामन्यके संमे ॥ ३ ॥ अभ्यर्च नमाकवदिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।
वयोर्विश्वमिदं जगदियं योः पृथिवी मयुःपस्थं विभ्रतो वसु नर्मन्तामन्यके संमे

अ० ६ । अ० ३ । व० २७] ४३४ [म० ८ । अ० ५ । सू० ४१ ।

॥ ४ ॥ प्र ब्रह्माणि नभाकवदिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत । या सप्तमुध्नमर्णवं जिह्म-
बारमपोर्णुत इन्द्र ईशान ओजसा नमन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥ अपि वृष पुरा-
णवदृतैस्त्रि गुणितमोजा दासस्य दम्भय । वयं तदस्य सम्भृतं वस्विन्द्रेण वि-
मजेमहि नमन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥ २४ ॥ यदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना
गिरा । अस्माकैभिर्विर्वेयं सायद्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुयतो नमन्तामन्यके
संमे ॥ ७ ॥ या नु शेताववो दिव उचरात उप सुमिः । इन्द्राग्न्योरनु व्रतमु-
हाना यन्ति सिन्धवो यान्सी वृथादमुचता नमन्तामन्यके संमे ॥ ८ ॥ पूर्वाष्ट
इन्द्रोपमातयः पूर्वोक्त प्रशस्तयः सुनो दिवस्य हरिवः । वस्वो वीरस्यापृचा या
नु सार्धन्त नो धियो नमन्तामन्यके संमे ॥ ९ ॥ तं शिशीता सुधृक्त्रिभिस्त्वेषं
सत्त्वानमुग्मियम् । उतो नु चित्र ओजसा शुष्णम्याण्डानि मेदति जेपस्ववती-
रपो नमन्तामन्यके संमे ॥ १० ॥ तं शिशीता स्वध्वरं मन्यं सत्त्वानमुत्त्वियम् ।
उतो नु चित्र ओजस आण्डा शुष्णम्य मेदत्यज्ञः स्ववतीरपो नमन्तामन्यके संमे
॥ ११ ॥ एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवर्वायो मन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि । त्रिधातुना
शर्मणा पातमुस्मान्वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ ४१ ॥ १—१० नाभाकः कागवः कपिः ॥ वरुणा देवता ॥ छन्दः—१, ५ त्रि-
ष्टुप् । ४, ७ भुक्ति त्रिष्टुप् । ८ स्वराट् त्रिष्टुप् । २, ३, ६, १० तिक्तुञ्जगती । ६ ज-
गती ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७, ८ धैवतः । २, ३, ६, ९, १० निषादः ॥

॥ ४१ ॥ अस्मा ऊ पु प्रभृतये वरुणाय पुरुङ्गमोऽर्ची विदुष्टेभ्यः । यो
धीता मानुषाणां पश्चो गा इव रक्षति नमन्तामन्यके संमे ॥ १ ॥ तमु पु सप्तना
गिरा पितृणां च मन्मभिः । नाभाकस्य प्रशस्तिभिः मिन्धुनापुषोदधे सप्त-
स्वसा स मध्यमो नमन्तामन्यके संमे ॥ २ ॥ स तपः परि पक्षजे न्युत्सो मा-
यया दधे स विश्वं परि दर्शतः । तस्य वेनीरनु व्रतमुपस्तिन्नो अवधेयन्नमन्ता-
मन्यके संमे ॥ ३ ॥ या ककुमो निधारयः पृथिव्यामधि दर्शतः । स माता पृथ्यं
पदं तद्वरुणस्य सन्यं स हि गोपा ह्वेयो नमन्तामन्यके संमे ॥ ४ ॥ यो धृती
धुवनानां व वसायामपीच्यावेव नामानि गुह्या । स कविः काभ्यां पुरुषं
धीरिव पुष्यति नमन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥ २६ ॥ यस्मिन्निर्वहानि काभ्यां चक्रे
नामिखि भिता । त्रितं जूनी संपर्यत व्रजे गावो न संधुजं पुजे अरवां अयुषत
नमन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥ य आस्वत्क आशये विशवा जातम्वेषाम् । परि

अ० ६ । अ० ३१ व० २६] ४३५ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४३ ।

घापाति गर्भशठरुणस्य पुरो गये विश्वे देवा अनु व्रतं नमन्तामन्यके संमे ॥ ७ ॥
स संपुद्रो अणीव्यस्तुरो घार्मिव गोहति नि यदासु यजुर्देधे । स माया अर्चिना
पदास्तेणाभाकपारुह्यभमन्तामन्यके संमे ॥ ८ ॥ यस्य श्वेता विचक्षणा तिस्रो
भूमीरधिष्ठितः । त्रिरुत्तमाणि पप्रतुर्वरुणस्य ध्रुवं सवः स सप्तानामिरज्यति नम-
न्तामन्यके संमे ॥ ९ ॥ यः श्वेता अधिनिणिजश्चक्रे कृष्णां अनु व्रता । स धाम
पूर्य संमे यः स्क्रुस्मेन वि रोदसी अजो न ग्रामधारयश्चमन्तामन्यके संमे ॥ १० ॥ २७ ॥

॥ ४२ ॥ १—६ नाभाकः कायस्य अर्चनाना वा । अथवा १—३ नाभाकः कायस्य ।
४—६ नाभाकः कायस्य अर्चमाना वा अष्टयः ॥ १—३ वरुणः । ४—६ अश्विनी देवते ॥
छन्दः—१—३ त्रिष्टुप् । ४—६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४—६ गान्धारः ॥

॥ ४२ ॥ अस्तमन्तामपुरो विश्वेदेवा अमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।
आर्मादृष्टिवा सुवनानि सम्राद्विष्वक्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ १ ॥ एवा वेन्द-
स्य वरुणं ब्रह्मन् नमस्या धीरममृतस्य गोषाम् । स तः शर्मत्रिवरुणं वि यैस्त्यावं
नो द्यावापृथिवी उपस्ये ॥ २ ॥ इमा धियं शिबमाणस्य देव क्रतुं दत्तं वरुण सं
शिशधि । ययति विश्वा दुरिता तरेम सुनमीणमधि नावं रुक्म ॥ ३ ॥ आवां
प्रावाणो अश्विना धीमिर्विप्रा अचुच्यवुः । नामन्या सोमपीतये नमन्तामन्यके
संमे ॥ ४ ॥ यथा वामत्रिरश्विना गीमिर्विप्रा अजोहवीव । नासत्या सोमपीतये न-
मन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥ एवा वामह्य उतये यथाहुवन्त मेधिराः । नासत्या सो-
मपीतये नमन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥ २८ ॥ ५ ॥

॥ ४३ ॥ १—३३ चिरुर आहिरुम् अष्टयिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६—१२,
२२, २६, २८, २९, ३३ त्रिचटु गायत्री । २—८, १३, १४—२१, २३—२४, २७, ३१, ३२
गायत्री । १४ ककुम्भती गायत्री । ३० पार्तिचटु गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४३ ॥ इमे विप्रस्य वेष्टमोजनेरस्तृतयज्वनः । गिरः स्तोमाम ईरते ॥ १ ॥
अस्मै ते प्रतिहर्षते जानवेदो विचर्षणं । अमे जनानि सुष्टुतिम् ॥ २ ॥ आगेका
इव घेदह तिग्मा अस्मे तनुत्विषः । दृद्धिर्वनानि वप्सति ॥ ३ ॥ इरयो धुमकेत-
वो वार्तजूता उप यवि । यतन्ते ह्यथगमयः ॥ ४ ॥ एतेत्ये ह्यथगमय इत्यासः

अ० ६ । अ० ३ । व० ३६] ४३६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४४ ।

सहस्रत । उपसामिव केतवः ॥ ५ ॥ २६ ॥ कृष्णा रजांसि पत्सुतः प्रयासो जा-
तवैदसः । अग्निर्वैदो धेति क्षमि ॥ ६ ॥ धासि कृण्वान ओषधीर्वैदग्निर्न वा-
यति । पुनर्वन्तर्हणीरपि ॥ ७ ॥ जिह्वाभिरह नम्रमदर्विषा जञ्जणामवन् । अ-
ग्निर्वैनेषु रोचते ॥ ८ ॥ अप्सवग्ने सधिष्ठव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे
पुनः ॥ ९ ॥ उदग्ने तव तद्वृतादूर्वा रोचत आहुतम् । निसानं जुहोः पुत्रे ॥ १० ॥ ३० ॥
उक्षाभाय वशाभाय सोमपृष्टाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥ ११ ॥ उत त्वानमसा वयं
होतवरेष्यक्रतो । अग्ने समिद्धिरीमहे ॥ १२ ॥ उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदग्ने
आहुतः । अहगिरस्वद्वामहे ॥ १३ ॥ त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्तमता
सखा सख्या समिध्यसे ॥ १४ ॥ स त्वं विप्राय दाशुषं गृधि देहि महसिणम् ।
अग्ने वीरवतीमिषम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥ अग्ने भ्रातः सहस्रकृत गेहिदश्च शुचिव्रत ।
इमे स्तोमै जुषस्व मे ॥ १६ ॥ उत त्वाग्ने मम स्तुतो वात्राय प्रतिहर्षते । गोष्ठं
गाव इवाशत ॥ १७ ॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुभितयः पृथक् । अग्ने
क्षामय येमिरे ॥ १८ ॥ अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरामो विपश्चितः । अघ-
सघाय हिन्विरे ॥ १९ ॥ तं त्वामज्मेषु वाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम् । वहि
होतारमीळते ॥ २० ॥ ३२ ॥ पुरुषा हि सदृहडमि विशो विश्वा अमु प्रभुः ।
समन्तु त्वा इवामहे ॥ २१ ॥ तमीळिष्व य आहुतोऽग्निर्विभ्राजते घृतः । इमे
नेः शृणुवद्वम् ॥ २२ ॥ तं त्वा वयं इवामहे शृणवन्ते जानवैदमम् । अग्ने प्र-
न्तमण द्विषः ॥ २३ ॥ विशां राजानमर्जुतमध्यक्षं धर्मणामिमम् । अग्निर्मळि स उ
श्रवत् ॥ २४ ॥ अग्निं विश्वाधुषेपमं मये न वाजिनं हिनम् । मासि न वात्रया-
मसि ॥ २५ ॥ ३३ ॥ मन्मथ्राण्यण द्वियो दद्वक्षामि विश्वाहा । अग्ने तिमने
दीदिहि ॥ २६ ॥ यं त्वा जनाम इन्धते मनुष्वदङ्गिरस्तम । अग्ने स बोधि मे
वचः ॥ २७ ॥ यदग्ने दिविजा अस्यप्सुजा वा सहस्रकृत । तं त्वा गीर्मिहवामहे
॥ २८ ॥ तुभ्यं घेते जना इमे विश्वाः सुभितयः पृथक् । धासि हिन्वन्न्यस्तवे ॥ २९ ॥
ते घेदग्ने स्वाध्योऽष्टा विश्वा नृचक्षसः । तरन्तः स्याम दुर्गहा ॥ ३० ॥ ३४ ॥
अग्निं मन्त्रं पुरुषिणं शीरं पावकशोचिषम् । इन्द्रिर्मन्द्रेमिरीमहे ॥ ३१ ॥ स त्व-
मग्ने विमार्बसुः मृजन्त्युर्यो न गरिममिः । शर्धन्तर्मासि विम्रसे ॥ ३२ ॥ तर्चं
सहस्व इमहे दात्रं यक्षोपदस्याति । त्वदग्ने वार्यं वसु ॥ ३३ ॥ ३५ ॥

॥ ४४ ॥ १—३० विक्रय आङ्गिरस आधिः ॥ अग्निर्वैदता ॥ इत्यः—१, ३, ४, ६,
१०, २०—२२, २५, २६ गायत्री । २, ५, ७, ८, ११, १४—१७, २४ निषद्वगायत्री । ९,

अ० ६ । अ० ३१ व० ४१] ४३७ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४४ ।

१२, १३, १८, २८, ३० विराट् गायत्री । २७ यवमध्या गायत्री । २६ ककुम्भती गायत्री ।
१६, २३ पादनिचुदुगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४४ ॥ समिधमग्निं वृक्स्वस्त घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन
॥ १ ॥ अग्ने स्तोमं जुषस्व मे वर्षस्थानेन मन्मना । प्रति सूक्तानि हर्य नः ॥ २ ॥
अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहृषं भुवे । देवां आ सोदयादिह ॥ ३ ॥ उत्तं बृहन्तो
अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रासं हरते ॥ ४ ॥ उप त्वा जुह्वाऽमम
घृताचीयन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुषस्व नः ॥ ५ ॥ ३६ ॥ मन्द्रं होतारमुत्विजं
चित्रभानुं विभावसुम् । अग्निमीलं स उ श्रवत् ॥ ६ ॥ प्रस्नं होतारमीडयं जुष्टमग्निं
कविकेतुम् । अश्वराणांमभिभ्रियम् ॥ ७ ॥ जुषाणो अङ्गिरस्तमेमा हव्यान्यानुषक ।
अग्ने यज्ञं नय श्रुतथा ॥ ८ ॥ समिधान उ सन्त्य शुक्रशोच इहा वह । चिकित्वा-
न्दैव्यं जनम् ॥ ९ ॥ विप्रं होतारमद्रुहं धुमकेतुं विभावसुम् । यज्ञानां केतुमीमहे
॥ १० ॥ ३७ ॥ अग्ने नि पाहि नस्त्वं प्रति ष्व देव रीषतः । भिन्धि द्वेषः स-
हस्कृत ॥ ११ ॥ अग्निः मन्मेन मन्मना शुम्भानमन्मन्वास्वाम् । कविर्विप्रेण वा-
हृषे ॥ १२ ॥ ऊर्जो नपातमा हुवेऽग्निं पात्रशोचिषम् । अग्निम्यज्ञे स्वध्वरे
॥ १३ ॥ स नो मित्रमहस्त्वमग्ने शृक्केण शोचिषा । देवरा संत्सि बर्हिषि ॥ १४ ॥
यो अग्निं तन्वोऽदमं देवं मर्तः सपथति । तस्मा इदीदयद्रुहं ॥ १५ ॥ ३८ ॥
अग्निर्मूर्धा दिवः ककुपतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतोसि जिन्वति ॥ १६ ॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा आजन्त हरते । तव ज्योतीष्यर्चयः ॥ १७ ॥ ईशिषे
वार्यस्य हि वात्रस्याग्ने स्वपतिः । स्तोता स्या तव शर्मणि ॥ १८ ॥ त्वामग्ने
मनीषिणस्त्वां हिन्वन्ति चिचिभिः । त्वां वर्षन्तु नो गिरः ॥ १९ ॥ अदंघ्रस्य
स्वधावतो दूतस्य रमंतः सदा । अग्नेः सख्यं वृणीमहे ॥ २० ॥ ३९ ॥ अग्निः
शुचिमततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुचीं रोचत आहुतः ॥ २१ ॥ उत त्वां
धीतयो मम गिरां वर्षन्तु विश्वा । अग्ने सख्यस्य बोधि नः ॥ २२ ॥ अदग्ने
स्यामहे त्वं त्वं वा सा स्या अहम् । स्युष्टं सत्त्वा इहाशिषः ॥ २३ ॥ वसुर्वसुप-
तिर्हि कृमस्यग्ने विभावसुः । स्याम ते सुप्रतावपि ॥ २४ ॥ अग्ने धृतव्रताय ते
समुद्रार्धेव सिन्धवः । गिरां वाभासं हरते ॥ २५ ॥ ४० ॥ युवानां विरपतिं कविं
चिरवाद् पुत्रवैपसम् । अग्निं शुम्भायि मन्ममिः ॥ २६ ॥ यज्ञानां रथे वयं ति-
ग्मजम्भाय बीजवे । स्तोमैरिवेयमग्ने ॥ २७ ॥ अयमग्ने त्वे अपि जगिता भूतु

अ० ६ । अ० ३ । व० ४६] ४३८ [अ० ८ । अ० ६ । सू० ४५ ।

सन्त्य । तस्मै पवक मृळय ॥ २८ ॥ धीरो ह्यभ्यस्यसिद्धिं न जायतेः सदा ।
अग्ने वीर्यसि धर्वि ॥ २९ ॥ पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मृधेभ्यः कवे । प्र ण
आधुर्वसो तिर ॥ ३० ॥ ४१ ॥

॥ ४५ ॥ १—४२ त्रिशोकः काण्व ऋषिः ॥ १ इन्द्राग्नी । २—४२ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, ३—६, ८, ९, १२, १३, १५—२१, २३—२५, ३१, ३६, ३७, ३९—४२
गायत्री । २, १०, ११, १४, २२, २८—३०, ३३—३५ त्रिचुद् गायत्री । २६, २७, ३२,
३८ विराड् गायत्री । ७ पादत्रिचुद् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वयः ॥

॥ ४५ ॥ आ या ये अग्निमिन्द्रो स्तुणन्ति वर्हिरानुषक । येषामिन्द्रो युवा
सखा ॥ १ ॥ बृहन्निधिम् एषां भूरि शम्नं पृथुः स्वरोः । येषामिन्द्रो युवा सखा
॥ २ ॥ अयुज ह्यघा वृते शूर आजति मन्वसिः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ ३ ॥
आ वृन्दं वृत्रहा ददे जातः पृच्छति मातङ्गम् । क उग्राः के ह्यृषिवर ॥ ४ ॥
प्रति त्वा शवसी वेदद्दिगावसो न योधिषन् । यस्ते शत्रन्वमाचके ॥ ५ ॥ ४२ ॥
उत त्वं मेघवच्छण यस्ते वधिं ववसि तनु । यदीच्छामि वृच्छ तनु ॥ ६ ॥ य-
दाग्नि यान्याजिकुन्दिः स्वश्चगुरुषु । रथितमो रथिताम् ॥ ७ ॥ विष्टु चिरवा
अभियुजो वज्रिनिष्प्रायथा बृह । भवा नः सुधर्वस्तमः ॥ ८ ॥ अम्भार्कं गुरुथं
पुर इन्द्रः कृणोतु मातङ्गं । न ये धूर्वन्नि धूर्तयः ॥ ९ ॥ वृच्याम ते पां द्विपोऽग्ने
ते शक्र दावने । सममेदिन्द्र गोमतः ॥ १० ॥ ४३ ॥ शनोश्चयन्तो अद्विपोऽ-
श्वावन्तः शतभिर्नः । विवक्षणा अनेहमः ॥ ११ ॥ ऊर्वा हि ते दिनेदिवे स-
हस्रां सुनृतां शता । जगितृभ्यो विमन्हते ॥ १२ ॥ त्रिधा हि त्वा धनञ्जयमिन्द्र
हृल्ला चिदाकृजम् । आटारिणं यथा गयम् ॥ १३ ॥ ककुहं चिन्वा कवे मन्दन्तु
घृष्णविन्दवः । आ त्वा पाणि यदीमहे ॥ १४ ॥ यस्ते रेवा अदागुहिः प्रममर्ष
मघतये । तस्य नो वेद आ मर ॥ १५ ॥ ४४ ॥ इम उ त्वा वि चेक्षते सखाय
इन्द्र सोमिनः । पुष्टर्वन्तो यथा पशुम् ॥ १६ ॥ उत त्वा बाधरं वयं भुक्तां सं-
तमृतये । दृगदिह हवामहे ॥ १७ ॥ यच्छुभ्रुषा इमं हवै दुर्मर्षं चक्रिया उत ।
अर्वराग्निर्नो अन्नमः ॥ १८ ॥ यच्छिद्धि ते अपि ध्यार्थजगन्नांसो अमन्महि ।
गोदा इदिन्द्र बाधि नः ॥ १९ ॥ आ त्वा रम्भं न जिवयो ररम्भा शवसम्पने ।
उरमांसि त्वा मघस्य आ ॥ २० ॥ ४५ ॥ स्तोत्रमिन्द्राय गायत पुरुनृम्भाय स-
त्वेने । नक्षिर्षं वृषते युधि ॥ २१ ॥ अभि त्वा वृषमा मुते सुतं सृजामि पीतये ।

अ० ६ । अ० ४ । व० १] ४३६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४६ ।

तुम्पा व्यंशुदी मदम् ॥ २२ ॥ मा त्वा मुरा अत्रिण्यत्रो मोपहृत्वात् आ दमन् ।
 माकी ब्रह्मद्विषो वनः ॥ २३ ॥ इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु गधमे । मरो
 गौरो यथा पिब ॥ २४ ॥ या वृत्रहा पराबति मना नवा च चुच्युवे । ता सं-
 सत्सु प्र वीचत ॥ २५ ॥ ४६ ॥ अपिबन्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाह्व । अत्रादे-
 दिष्ट पांस्यम् ॥ २६ ॥ सत्यं तत्तुर्वशे यदो विदोना अह्ववाट्यम् । व्यानट् तुर्वणे
 शर्मि ॥ २७ ॥ तगणिवो जनानां अदं वाजस्य गोमेतः । समानम् प्रशंसिषम् ॥ २८ ॥
 अभुषणं न वर्तेव उक्थेषु तुम्यामृधम् । इन्द्रं मोमे सचा मुते । २९ ॥ या कृ-
 न्तदिद्वि योन्यं त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोम्यो गातुं निर्मेते ॥ ३० ॥ ४७ ॥ य-
 हृषिषे मनस्यार्मि मन्दानः प्रेदियक्षमि । मा तन्करिन्द्र मृळ्य ॥ ३१ ॥ द्रुमं चिदि
 त्वावतः कृतं शृणवे अग्नि तर्मि । जिगान्विन्द्र ते मनः ॥ ३२ ॥ तवेदु ताः सु-
 कीर्तयोऽसंभृत प्रशंसयः । यदिन्द्र मृळयामि नः ॥ ३३ ॥ मा न एकस्मिन्ना-
 गेमि मा द्वयोऽनृत त्रिषु । वर्धामा शूर भूरिषु ॥ ३४ ॥ त्रिमया हि त्वावत उग्रा-
 दमिषभक्षिणः । दम्मादहमृते पदः ॥ ३५ ॥ ४८ ॥ मा मरुयुः शूनमा विदे मा
 पुत्रस्य प्रभुवमो । आवृन्वद्वतु ते मनः ॥ ३६ ॥ को नु मेयो अर्मिथितः मखा
 सखायमवर्तानु । जहा को अस्मदीपते ॥ ३७ ॥ एवारं वृषमा सुतेर्मित्यभू-
 यावयः । श्वघ्नीवे निवता चान् ॥ ३८ ॥ आ ते एता वचोयुजा इरी गृभ्ये सु-
 मद्रथा । यदी ब्रह्मभ्य इहदः ॥ ३९ ॥ भिन्धि विश्वा अप द्विषः परिबाधो जही
 मुधः । वसुस्पाहं तदा मर ॥ ४० ॥ यहीन्नाविन्द्र यन्मिथेर यत्पशानि पराभृतम् ।
 वसु स्पाहं तदा मर ॥ ४१ ॥ यस्य ते विश्वमानुषो भूरिदेवस्य वेदनि । वसु
 स्पाहं तदा मर ॥ ४२ ॥ ४९ ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ १—३३ यशोमय्य ऋषिः ॥ वेवताः—१—२०, २१—३१, ३३ इन्द्रः ।
 २१—२४ पृथुअवसः कानांतस्य दानस्तुतिः । २५—२८, ३२ वायुः ॥ इन्द्रः—१ पाव-
 निचूयगायत्री । २, १०, १५, २६ विराडगायत्री । ३, २३ गायत्री । ४ प्रतिष्ठा गायत्री ।
 ६, १३, ३३ निचूयगायत्री । ३० आर्वास्वराट् गायत्री । ३१ स्वराट् गायत्री । ५ निचू-
 युष्णिक् । १६ भुरिगुष्णिक् । ७, २०, २७, २८ निचूय वृहती । ९, २६ स्वराट् वृहती ।
 ११, १४ विराड् वृहती । २१, २५, ३२ वृहती । ८ विराडनुष्टुप् । १८ अनुष्टुप् । १९
 भुरिगुनुष्टुप् । १२, २२, २४ निचूय पङ्क्तिः । १७ जगती ॥ स्वरः—१—४, ६, १०, १३,
 १५, २३, २६—३१, ३३ षड्जः । ५, १६ आप्तः । ७, ९, ११, १४, २०, २१, २५—२८,

अ० ६ । अ० ४ । व० ४] ४४० [अ० ८ । अ० ६ । सू० ४६ ।

३२ मध्यमः । ८, १८, १९ गान्धारः । १२, २२, २४ पञ्चमः । १७ निषादः ॥

॥ ४६ ॥ त्वावतः पुरुवसो वृषमिन्द्र प्रद्योतः । स्मसि स्थातर्हीषाम् ॥ १ ॥
 त्वां हि सत्यमद्रिषो विष दातारमिषाम् । विष दातारं रयीषाम् ॥ २ ॥ आ
 यस्य ते महिमानं शतमूले शतक्रतो । गीर्मिगुणान्ति कार्षः ॥ ३ ॥ सुनीथो घा
 स मर्त्यो यं मरुतो यमयेमा । मित्रः पान्थदुहः ॥ ४ ॥ दधानो गोमदश्चवत्सु-
 वीर्यमादित्यजुत एषते । सदा राया पुरुस्पृहा ॥ ५ ॥ १ ॥ तमिष्टं दानमीमहे
 शशसानममीर्षम् । ईशानं राय ईमहे ॥ ६ ॥ तस्मिन्नि सन्त्युतयो विश्वा अभी-
 रुवः सत्वा । तमा वंहन्तु सप्तयः पुरुवसुं मदाय हरयः सुतम् ॥ ७ ॥ यस्ते मदो
 वरेययो य इन्द्र वृत्रहन्तमः । य आददिः स्वर्तृभिर्घः पृतेनासु दुष्टरः ॥ ८ ॥ यो
 दुष्टरो विश्ववार ध्रुवार्यो वाजेष्वस्ति तनुता । स नः शविष्ठ सधना वंसो गहि
 गुमेम गोमंति वृजे ॥ ९ ॥ गव्यो पु यो यथा पुरश्चयोत रथया । वरिवस्य मे-
 हामह ॥ १० ॥ २ ॥ नहि ते शूर गधसोऽन्ते विन्दामि मन्त्रा । दशस्या नो म-
 चवक्षु चिदद्रिषो धियो वाजंभिगविष ॥ ११ ॥ य ऋष्वः आवयन्मन्त्रा विश्वत्स
 वेद अनिमा पुरुषुतः । तं विश्वे मानुषा युगेन्द्र हवन्ते तषिषं यतश्चुचः ॥ १२ ॥
 स नो वाजेष्वपिता पुरुवसुः पुरः स्थाता । मघवा वृत्रहा ध्रुवत् ॥ १३ ॥ अमि
 वो वीरमन्त्रसो मदेषु गाय गिरा म्हा विचेतमम् । इन्द्रं नाम भुव्यं णाकिनं वचो
 यथा ॥ १४ ॥ ददी रेक्यस्तन्वे ददिर्वसुं ददिर्वाजेषु पुरुहन् वाजिनम् । नून-
 मय ॥ १५ ॥ ३ ॥ विश्वेषामिरुष्यन्तं वसनां मामह्मासं चिदस्य वर्षसः । कृप-
 यतो नूनमस्यथ ॥ १६ ॥ म्हाः सुवो अरंभिषे स्नवामहे प्रीज्जुषे अरहगमाय ज-
 ष्यवे । पञ्चेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुषां मरुतामियदमि गाये न्वा नमसा गिरा ॥ १७ ॥
 ये प्रातर्बन्ते अजमभिर्गिरीणां स्नुमिरेषाम् । यं महिष्वशीनां सुम्नं तुविष्वशीनां
 प्राध्वरे ॥ १८ ॥ प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्र शविष्ठा मर रयिमस्मयं पुज्यं चोदयन्मते वयेष्टं
 चोदयन्मते ॥ १९ ॥ सानितः सुमनितदग्र चित्र चेतिष्ठ मृतं । प्रासहा सप्राद्
 सहुर्नि सहन्तं भुष्यं वाजेषु पूर्वम् ॥ २० ॥ ४ ॥ आ स एतु य इवदो अदेवः
 पृतेमाददे । यथा विद्वशो अरव्यः पृथुभवसि कानीतेऽस्या व्युष्याददे ॥ २१ ॥
 वृष्टिं सहस्रावर्षस्यायुतासनमुष्णायां विशतिं शता । दश रयावीनां शता दश अं-
 रुषीणां दश गवां सहस्रा ॥ २२ ॥ दश रयावा अधद्रयो वीतवारास आशवः ।
 यथा नेमि नि वावृषुः ॥ २३ ॥ दानासः पृथुभवसः कानीतस्य मुराघसः । रथं
 हिरण्यवयं ददुन्मर्हिष्ठः सारिर्मुवर्षिष्ठमकुत अवः ॥ २४ ॥ आ नो वावो महे तने

अ० ६ । अ० ४ । व० ८] ४४१ [म० ८ । अ० ६ । म० ४७ ।

आदि मस्ताय पाजसे । न्यं हि ते चक्रमा भूरि दावनें मयश्चिन्महि दावनें ॥२५॥
 ॥ ५ ॥ यो अर्थेधिर्वहेते वस्तं उस्मात्तिः मस संसतीनाम् । एभिः संभेमिः सो-
 यमुग्निः सोमया दानाय शुक्रपूतपाः ॥ २६ ॥ यो मे इमं चिदु त्मनामन्दश्चिन्
 दावनें । अग्ने अग्ने नहुपे मुकुत्तवनि मुकुत्तराय मुकुतुः ॥ २७ ॥ उच्ये-
 पुषि यः स्वराद्भुत वायो घृतस्नाः । अर्थेपितं रजोपितं शुनैषितं प्राञ्म तदिदं नु
 सत् ॥ २८ ॥ अथ प्रियमिष्टिराय षष्टिं महसासनम् । अश्नामिन्न वृष्णाम् ॥ २९ ॥
 मानो न यूयमुप यन्ति वध्रय उप मा यन्ति वध्रयः ॥ ३० ॥ अथ यचारथे गृणे शत-
 सुपौ अचिकदत् । अथ चित्तेषु विंशतिं शता ॥ ३१ ॥ शतं दामे बन्धूये वि-
 प्रस्तरुं आ ददे । ते ते वायविमे जना मन्दन्तीन्द्रोणा मदन्ति देवर्षोपाः ॥ ३२ ॥
 अथ स्या सोपणा मही प्रनीची वशमश्वम् । अधिरक्ता वि नीयते ॥ ३३ ॥ ६ ॥

॥ ४७ ॥ १—१८ प्रित आप्न्य अग्निः ॥ १—१७ आदित्याः । १४—१८ आदित्या
 उवाच देवते ॥ छन्दः—१ जगती । ४. ६—८. १२ निचृज्जगती । २, ३, ४, ६, १३, १४,
 १६, १८ भुरिक् त्रिष्टुप् । १०, ११, १७ स्वराट् त्रिष्टुप् । १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४,
 ६—८, १२ निषादः । २, ३, ४, ६—११, १३—१८ धैवतः ॥

॥ ४७ ॥ महि वो महतामनो वरुण मित्रे दृशुपे । यमादिन्या अभि ब्रुहो
 रक्षसा नेमयं नेशदनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १ ॥ विदा देवा अघा-
 नामादित्यासो अपाकृतिम् । पसा वयो यथोपरिव्यस्मे शर्म यच्छतानेहसो व ऊ-
 तयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ २ ॥ व्यस्मे अथि शमे तत्पदा वयो न यन्नन । विधनि
 विश्वेदसो वरुध्या मनामहेनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ३ ॥ यस्मा
 अरोमन् चय जीवातु च प्रचेतसः । मनोर्विस्वस्य घेदिम आदित्या गय ईशतेने-
 हसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ४ ॥ परि यो वृषजघ्रघा दुर्माणि
 रथ्यो वया । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मण्यादित्यानामुतावरः नेहसो व ऊतयः सुऊतयो
 व ऊतयः ॥ ५ ॥ ७ ॥ पग्निद्वतेदना जनो युष्मादस्य वापति । देवा अद-
 अमाश वो यमादित्या अहेतनानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ६ ॥ न
 तं तिमं चन स्वजो न द्रोमदाभि तं गुरु । यस्मा उ शर्म मप्रथ आदित्यासो अ-
 राध्वमनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ७ ॥ युष्मो देवा अर्पि ममि यु-
 ध्यन्त इव वर्मसु । यूयमहो न एनसो यूयमर्मादुरूप्यतानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व

अ० ६ । अ० ४ । व० ११] ४४२ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४८ ।

ऊतयः ॥ ८ ॥ अदितिर्ने उरुण्यत्वादितिः शर्म यच्छतु । माता मित्रस्य रेवतोऽर्थम्बो
वरुणस्य चानेहसो व ऊतयः सु ऊतयो व ऊतयः ॥ ९ ॥ यदेवाः शर्म शरणं यजुर्न यदे-
नातुरम् । त्रिधातु यद्वरुण्यत्तदस्मासु वि यन्तनानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊ-
तयः ॥ १० ॥ ८ ॥ आदित्या अव हि ख्यताधि कृत्तादिव स्पशः । सुतीर्थमर्थतो यथाहुं
नो नेपथा सुगमनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ११ ॥ नेह भद्रं रेवस्विने ना-
ववै नोपया उत । गर्वे च भद्रं धेनवे वीराय च भवस्यतेऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व
ऊतयः ॥ १२ ॥ यत्राविर्यदपीच्यं देवासो आस्ते दुष्कृतम् । त्रिते तद्विश्वमाप्स्य आरे
अस्मद्घातनानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १३ ॥ यच्च गोबुधुःष्वप्यं यथास्मे
दुहितदिवः । त्रिताय तद्विमावर्याप्याय परा वहानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः
॥ १४ ॥ निष्कं वा घा कुणर्वते सजं वा दुहितदिवः । त्रिते दुःष्वप्यं सर्वमाप्स्य परि
दधस्यनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १५ ॥ ९ ॥ तदस्माय तदपसे तं भा-
गमुपसेदुषे । त्रिताय च त्रिताय चोषो दुःष्वप्यं वहानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व
ऊतयः ॥ १६ ॥ यथा कलां यथा शफं यथे ऋणं सन्नमयामसि । एवा दुःष्वप्यं सर्वमा-
प्स्ये सं नयामस्यनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १७ ॥ अजैष्वाद्यासनाप-
चाभुमानागमो वयम् । उषो व यस्मादुःष्वप्यादभेष्वाप तदुच्छन्वनेहसो व ऊतयः
सुऊतयो व ऊतयः ॥ ८ ॥ १० ॥

॥ ४८ ॥ १—१४ प्रगायः कागव ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, १३ पाद-
नितृत्रिष्टुप् । १२, १४ आर्चस्विगट् त्रिष्टुप् । ३, ७—९ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६, १०,
११, १४ त्रिष्टुप् । ५ विराड् जगती ॥ स्वरः—१—४, ६—१२ ध्रुवतः । ५ निषादः ॥

॥ ४८ ॥ स्वादेरमच्छि वयसः सुमेधा स्वाप्यो वरिवोवितरस्य । विश्वे
यं देवा उत मर्त्यामो मधु ब्रुवन्तो अभि सञ्चरन्ति ॥ १ ॥ अन्तः प्रान्ता आदि-
क्षिर्भवास्ववयाता रसो दैव्यस्य । इन्द्रविन्द्रस्य सत्यं जुषावाः औष्टीव धुरमनु
राव ऋध्याः ॥ २ ॥ अपाम सोमममृता अभिमार्गन्म ज्योतिरविदाम वेवान् ।
किं नूनमस्मान्कृण्वदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥ ३ ॥ शं नो मव इद आ
पीत इन्द्रो पितेव सोम मूनवे सुशेवः । सत्वेव सस्य उरुशंस धीरः न एव आपु-
र्जिषे सोम तारीः ॥ ४ ॥ इमे मा पीता यशसं उरुष्वग्रे रथं न गावः समनाव
पर्वसु । ते मा रचन्तु निजसञ्चरिन्नाहुत या सामाद्यवयन्तिवन्दवः ॥ ५ ॥ ११ ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० १४] ४४३ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४६ ।

अग्निं न मां मथितं सं दिदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसो नः । अथा हि ते मरु-
 आ सोम मन्ये मेव प्र चक्ष पुष्टिमच्छ ॥ ६ ॥ इतिरेण ते मनसा सुतस्य
 मचीमहि पित्र्यस्येव रायः । सोम राजन्प्र ण आयूषि तारीरहानीव स्रयीं वास-
 राशि ॥ ७ ॥ सोम राजन्मृक्या नः स्वस्ति तव स्मसि व्रत्यास्तस्य विद्धि ।
 अलेति दक्ष उत मन्युरिन्द्रो मा नो अर्यो अनुकामं परा दाः ॥ ८ ॥ त्वं हि
 नैस्तन्वः सोम गोषा गात्रेगात्रे निषमन्था नृचक्षाः । यत्तं वयं प्रमिनाम व्रतानि
 त नो मृळ सुपत्वा देव वस्यः ॥ ९ ॥ अद्भुदरेण सख्या सचेय यो मा न रिण्ये-
 द्यश्च पीतः । अयं यः सोमो न्यधान्यमे तस्मा इन्द्रं प्रतिग्रेभ्यायुः ॥ १० ॥ १२ ॥
 अप त्या अस्त्युरनिरा अमीवा निरप्रसन्तमिपीचरिभेषुः । आ सोमो अस्मा अरुह-
 दिहाण अगन्व यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥ ११ ॥ यो न इन्द्रः पितरो हन्तु पीतोऽ-
 मन्यो मर्त्यो आविवेर ॥ तन्वे सोमाय इविषा विधेम मूर्ध्नि के अस्य सुमनो स्वाम
 ॥ १२ ॥ त्वं सोम पितृभिः संबिहानोऽनु आवापृथिवी आ ततन्य । तस्मै
 त इन्द्रो हविषा विधेम वयं रयाम पतयो रयीणाम ॥ १३ ॥ त्राहरो देवा अर्धि-
 वोचता नो मा नो निद्रा ईशत मोत जल्पिः । वयं सोमस्य विश्वह प्रियासः सु-
 वीरामो विदधम वदेम ॥ १४ ॥ त्वं नः सोम विश्वतो वयोधास्वं स्वर्विदा
 विशा नृचक्षाः । त्वं न इन्द्र उतिभिः सजोषाः प्राहि पश्चातादुत वा पुरस्तात्
 ॥ १५ ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ अथ वालखिल्यम् ॥

॥ ४६ ॥ १—१० प्रस्कण्वः काण्वः प्रापिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ बृहती । ३
 चिराद्बृहती । ५ भुरिग्बृहती । ७, ८ निचूद्बृहती । २ पङ्क्तिः । ४, ६, ८, १० निचूद्
 पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ अग्निं प्र वः सुरार्धमभिन्द्रमर्चे यथा विदेः यो जगितृभ्यो मघवा
 पुरुवसुः सहस्रेष्वेव शिषति ॥ १ ॥ शतानीकेव प्र जिगति धृष्ण्या इन्ति वृ-
 त्राणि दाशुषे । गिराणि प्रस्ता अस्प पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः ॥ २ ॥ आ
 त्वा सुताम् इन्दवो मवा य इन्द्र गिर्वणः । आपो न वज्रिअन्वो वयं सरः पृथ-
 न्ति शर राधसे ॥ ३ ॥ अनेहसे प्रतरेण विवरेण मर्धः स्वादिष्टमी पिव ।
 आ यथा मन्दसावः क्षिराणि नः प्र छन्द्रेव त्मना धूपत् ॥ ४ ॥ आ नः स्तोमवृष्टे

अ० ६ । अ० ४ । व० १८] ४४४ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५१ ।

द्रवर्दिगानो अश्वो न सोतृभिः । यं ते स्वभावन्स्वदयन्ति धेनव इन्द्र कण्वेषु
रातयः ॥ ५ ॥ १४ ॥ उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम विभूतिमक्षितावसुम् । उग्रीव
वज्रिभवतो न सिञ्चते चरन्तीन्द्र धीतयः यद्ध नूनं यदा यज्ञे यथा पृथिव्या-
मधि । अतो नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेभिरा गहि ॥ ७ ॥ अजिगमो हरयो
ये ते अश्वो वाता इव प्रमक्षिणः । येभिरपत्यं मनुषः परीयसे येभिर्विश्वं स्व-
दृशे ॥ ८ ॥ एतावतस्त ईमहे इन्द्र सुमनस्य गोमतः । यथा प्रावो मघवन्मेध्या तिथिं यथा
नोपा तिथिं धने ॥ ९ ॥ यथा कण्वे मघवन्मर्दयन्ति यथा एकथे दर्शयजे । यथा
गोशर्ये असेनोर्जिष्वनीन्द्र गोमद्विण्यवत् ॥ १० ॥ १५ ॥

॥ ४० ॥ १—१० पुष्टिगुः कावच ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ७
निचृद्बृहती । ६ विराड्बृहती । २, ४, ६, १० पङ्क्तिः । ८ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३,
५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ५० ॥ प्र मु भुनं मुगधममर्चो शक्रमभिष्टे । यः मुवने तुवने काम्यं वसु
महस्येव महते ॥ १ ॥ शतानीका हेतयो अस्य दृष्टा इन्द्रस्य समिपो गृहीः । गिरिभु-
ज्ज्या मघवन्सु पिन्वते यदी मुता अमन्दिषुः ॥ २ ॥ यदी मुताम इन्द्रोऽभि प्रियमम-
न्दिषुः । आपो न धायि सर्वे न म आ वसो दधा हवोप दाशुषे ॥ ३ ॥ अनेहम वो
हवमानपुत्रये मघवः सगन्ति धीतयः । आ त्वा वसो हवमानाम इन्द्र उप स्तो-
त्रेषु दधिरे ॥ ४ ॥ आ नः सोम स्वध्वर इया नो अग्नयो न नोशने । यं ते स्व-
भावन्स्वदन्ति गतेषः पारे छन्दयसे हवप ॥ ५ ॥ १६ ॥ प्र वीरमुग्रं विविचि
धनसूतं विभूतिं गधमो महः । उग्रीव वज्रिभवतो वसुत्वना मदा पीपेथ दाशुषे
॥ ६ ॥ यद्ध नूनं पगावति यदा पृथिव्या दिवि । युजान इन्द्र हरिभिर्महेमत
अथ अथेभिरा गहि ॥ ७ ॥ रथिरासो हरयो ये ते अस्मिन् अजो वातस्व
पिप्रिनि । येभिर्नि दस्यु मनुषो निषाणयो ययिः स्वः परीयसे ॥ ८ ॥ एतावत-
स्ते वसो विद्याम दूर नव्यमः । यथा प्राव एतशं कृन्व्ये धने यथा वशं दर्शयजे
॥ ९ ॥ यथा कण्वे मघवन्मेधे अध्वरे न धिनीधि दमूनसि । यथा गोशर्ये अ-
सिंवासो अद्रिवो मयि गोत्रं इगिभियम् ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ ५१ ॥ १—१० अष्टिगुः कावच ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ नि-
चृद्बृहती । ५ विराड्बृहती । ७ बृहती । २ विराट् पङ्क्तिः । ४, ६, ८, १० निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० २१] ४४५ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५२ ।

॥ ५१ ॥ यथा मनौ सांबरणौ सोममिन्द्रार्पिवः सुतम् । नीपातिथौ मघव-
न्मेध्यातिथौ पुष्टिगौ शुष्टिगौ सत्वा ॥ १ ॥ पार्षदाश्चः प्रस्कण्वं समसादवच्छ-
वानं जिह्मिदितम् । सह्यायसि वासद्वामृष्टिस्तोतो दस्यवे इकः ॥ २ ॥ य
उक्षेभिर्न विन्धते चिकिष्य अपिचोदनः । इन्द्रं तमच्छा यत्र नम्यस्या मत्सर्वि-
ष्यन्तं न भोजसे ॥ ३ ॥ यस्मा अर्कं समशीर्षाणामानृचुस्त्रिधातुमुत्तमे पदे । स
त्विमा विश्वा हवनानि चिक्रवदादिज्जनिष्यौस्यम् ॥ ४ ॥ यो नो दाता वसु-
नामिन्द्रं तं हृमहे वयम् । त्रिषा वस्य सुमतिं नवीयसीं गुमेम गोमसि व्रजे ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ वस्मै त्वं वसो दानाय शिष्यसि स गवस्योषमश्रुते । तं त्वा वयं मघव-
भिन्द्र गिर्वयः सुतावन्तो हवामहे ॥ ६ ॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सवसि हा-
शुर्वं । उपोषेण मघवन्धूय इक्षु ते दानं देवस्य पृष्यते ॥ ७ ॥ प्र यो ननवे
अम्बोजसा किञ्चि वधैः शुष्यं नियोषयन् । यदेदस्त्वधीत्सवस्यमं दिवमादिज्ज-
निष्य पार्थिवः ॥ ८ ॥ यस्यायं विश्व आयो दासः शेषधिषा अरिः । तिरश्चि-
वस्य इशमे पवीरवि तुभ्येन्तो अन्यते रुचिः ॥ ९ ॥ तुरयवो मधुमन्तं घृतधृतं
विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रुचिः पप्रणे वृष्यं शत्रोऽस्मे सुवानास इन्द्रवः
॥ १० ॥ १९ ॥

॥ ५२ ॥ १—१० आयुः कायव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७ निबृहद्गुह-
ती । ३, ५ वृहती । ६ विराड् वृहती । २ पार्थिवः पङ्क्तिः । ४, ६, ८, १० निबृहद्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ५२ ॥ यथा मनौ विवस्वति सोमं शक्रार्पिवः सुतम् । यथा त्रितेजन्द इन्द्र
जुजोषस्यावौ मादयसे सत्वा ॥ १ ॥ पृषध्रे मेध्वे मातरिरवनीन्द्रं सुवाने अमन्दवाः ।
यथा सोमं दशशिष्ये दशोष्ये स्पृमररमावृज्जनसि ॥ २ ॥ य उक्ष्या केवला वधे
यः सोमं वृषितार्पिवत् । वस्मै विष्णुकीर्षि पदा विषक्रम उप मित्रस्य धर्मभिः
॥ ३ ॥ वस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजं वाजिञ्जतक्रतो । तं त्वा वयं
सुदुर्षामिव गोदुहो जुष्टुमसि अवस्यवः ॥ ४ ॥ यो नो दाता स नः पिता महो
उग्र ईशानकृत् । अयोमकुशो मघवा पुरुवमुगोरवस्य प्र दातु नः ॥ ५ ॥ २० ॥
वस्मै त्वं वसो दानाय मंसि स गवस्योषमिन्वति । वसुवो वसुमतिं शतक्रतुं
स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ॥ ६ ॥ कदा चन प्र वृष्ज्युषे नि पामि जन्मनी । तुरी-
यादित्य हवन्तं त इन्द्रिवा सस्यावृष्टं विवि ॥ ७ ॥ वस्मै त्वं मघवभिन्द्र गिर्वयः

अ० ६ । अ० ४ । व० २४] ४४६ [अ० ८ । अ० ६ । अ० ४४]

शिशो शिचसि दाशुषे । अरमाकं गिरं उा सुष्टुतिं वंसो कणववच्छृणुधी ह-
वम् ॥ ८ ॥ अस्तावि मन्म पुन्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत । पूर्वीर्ध्वतस्य बृहतीरन्पत
स्तोतुर्धेधा असुक्षत ॥ ९ ॥ समिन्द्रो रायो बृहतीरध्वनुत सं क्षोणी समु ध्वम् ।
सं शुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ ४३ ॥ १—८ मेध्यः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ७ विराड्-
वृहती । ३ आर्ची स्वराङ्गवृहती । २, ४, ६ निचृत् पङ्क्तिः । ८ विराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
३, ४, ७ मध्यमः । २, ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ उपमं त्वा मघोनाज्येष्टं च हवमाणां । पुष्टितमं मघवन्निन्द्रगो-
विदमीशानं राय ईमेहे ॥ १ ॥ य आपुं कुत्समतिथिन्वमर्दयो वावृधानो दिवादि-
वे । तं त्वा वयं हर्षश्च शतक्रतुं वाजयन्तो हवामहे ॥ २ ॥ आ नो विश्वेषां रमं
मध्वः सिञ्चन्वद्रयः । ये परावर्ति सुन्विरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्दवाः ॥ ३ ॥
विश्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे मन्वन्त्वा वम् । शीष्टेषु चित्ते मदि-
रासो अंशवो यत्रा सोमस्य तृप्ससि ॥ ४ ॥ २२ ॥ इन्द्र नेदीय एदिहि मित-
मेधामिरुतिभिः । आ शान्तम शान्तमाभिरमिष्टिभिरा स्वापे स्वापिभिः ॥ ५ ॥
आजितुरं सन्पतिं विश्वचपेणि कृधि प्रजास्वामिगम् । प्र सु तिगा शचीभिरे तं
उक्थियनः क्रतुं पुनत आनुषक ॥ ६ ॥ यस्ते माधिष्टोर्वसं ते स्याम भर्गुने ।
वयं होत्राभिरुत देवहृतिभिः समवांसो मनामहे ॥ ७ ॥ अहं हि तं हरिवो ब्रह्म
वाज्युरानि यामि सदोतिभिः । त्वामिदेव तममे समन्वयुर्गव्युर्मे मर्थनाम् ॥ ८ ॥ २३ ॥

॥ ४४ ॥ १—८ मातरिष्वा काण्व ऋषिः ॥ १, २, ४—८ इन्द्रः । ३, ४ विश्वदेवता
देवताः ॥ छन्दः—१, ४ निचृत्वृहती । ३ वृहती । ७ विराट् वृहती । २, ४, ६, ८ नि-
चृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ७ मध्यमः । २, ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ४४ ॥ एतच्च इन्द्र वीर्यं गीर्भिर्गृहन्ति कारवः । ते स्तोमन्त उर्जमावन्मृतश्नुमं
पौरासो नचन्वीतिभिः ॥ १ ॥ नचन्त इन्द्रमवसे सुकृत्यग्रा येषां सुतेषु मन्दसे ।
येषां सवर्ते अमशो यथा कृश एवास्मे इन्द्र मन्स्व ॥ २ ॥ आ नो विश्वे
सजांसो देवांसो गन्तनोप नः । वसवो रुद्रा अवसे न आ गमङ्कृत्यन्तु मरुतो
हवम् ॥ ३ ॥ पूषा विष्णुर्हवन् मे सरस्वत्स्ववन्तु मृत्यु सिन्धवेः । आपो वातः

अ० ६ । अ० ४ । व० २८] ४४७ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४७ ।

पर्वतासो वनस्पतिः शृणोतु पृथिवी हवम् ॥ ४ ॥ २४ ॥ यदिन्द्र राधो अस्ति
ते माघानं मघवत्तम । तेन नो बोधि सधुमाघो वृधे भगो दानाय वृत्रहन् ॥ ५ ॥
आजिपते नृपते त्वमिदि नो वाज आ वक्षि सुक्रतो । वीती होत्राभिरुत देववी-
त्तिमिः समवांसो वि शृण्वरे ॥ ६ ॥ मन्त्रिर्ह्य आशिष इन्द्र आयुर्जनानाम् ।
अस्मान्मघस्व मघवन्नुपावसे धुक्ष्व पिप्युषीमिषम् ॥ ७ ॥ वयं त इन्द्र स्तोमैभि-
र्विधेम त्वमस्माकं शतक्रतो । महि स्थुरं शशयं राधो अद्वयं प्रस्कण्वाय नि
तेशय ॥ ८ ॥ २५ ॥

॥ ४४ ॥ १—५ कृशः काण्व ऋषिः ॥ प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः—१
पार्निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४ गायत्री । ३, ५ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४ षड्जः । ३, ५
गाण्धारः ॥

॥ ४५ ॥ भूरीदिन्द्रस्य वीर्यं व्यस्येभ्यारयति । राधस्ते दस्यवे वृक ॥ १ ॥
शतं श्वेतासं उच्चर्षा दिवि तारो न गच्छन्ते । प्रजा दिवं न तस्तद्धुः ॥ २ ॥ शतं
वेणुञ्जतं शुनः शतं चर्माणि म्लानानि शतं मे वन्यजस्तुका अरुषीणां चतुःशतम्
॥ ३ ॥ सुत्रेवाः स्य काण्वायना वयोवयो विचरन्तः । अश्वसो न च ह्क्रमत
आदिस्मास्य चर्किश्चानूतस्य महि भवः । श्यावीरतिध्वसन्त्यश्चक्षुषा च न
मञ्जरी ॥ ४ ॥ ३६ ॥

॥ ४६ ॥ १—५ पृषधः काण्व ऋषिः ॥ १—४ प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिः । ५ अग्नि-
सूर्यो देवते ॥ छन्दः—१, ३, ४ विराट् गायत्री । २ गायत्री । ५ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१—४ षड्जः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ प्रति ते दस्य वे वृकराधो अदृश्यद्वयम् । द्यौर्न प्रथिना शर्वा ॥ १ ॥
दश मर्षं पतक्रतः सहस्रा दस्य वे वृकः । नित्यादायो अमहत ॥ २ ॥ शतं मे
गर्दमानां शतमूर्णावतीनाम् । शतं दासाँ अति स्रजः ॥ ३ ॥ तत्रो अपि प्राशरि-
यत पूतक्रतायै व्यक्ता । अश्वानामिन्न युध्याम् ॥ ४ ॥ अचेत्यग्निर्विचक्रितुर्हव्य-
वादस मुमद्रयः । अग्निः शुक्रेश शोचिषा बृहत्सूरो अरोचत दिवि सूर्यो अरो-
चत ॥ ५ ॥ २७ ॥

॥ ४७ ॥ १—४ मेघ्यः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१ विराट्
निष्टुप् । २, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ पार्निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धेवतः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० ३१] ४४८ [अ० ८ । अ० ६ । अ० ४६ ।

॥ ५७ ॥ युवं देवा कृतुना पुण्येवं युक्ता रथेन तविषं वज्रपा । आर्गच्छन्
नासत्या शचीमिदिदं तृतीयं सर्वं पिबाथः ॥ १ ॥ युवा देवास्त्रय एकादशासः
सत्वाः सत्यस्य ददशे पुस्तात् । अस्माकं यज्ञं सर्वं जुषाया पातं सोममग्निना
दीर्घजी ॥ २ ॥ पुनाय्य तदाग्निना कृतं वा वृषभो दिवो रजसः पृथिव्याः । सु-
हृत्वं शंसा वत ये मविष्टौ सर्वौ इत्तौ उष यात पिबध्वे ॥ ३ ॥ अयं वा भानो
निर्हितो वज्रमेवा गिरो नास्त्योष यातम् । पिबतं सोमं मधुमन्तमस्मे म वाचा-
समेवतं शचीभिः ॥ ४ ॥ २८ ॥

॥ ५८ ॥ १—३ मेघ्यः काण्व ऋषिः ॥ १ विश्वेदेवा ऋत्विजो वा । २, ३ विश्वे-
देवा देवताः ॥ छन्दः—१ भुरिक् त्रिष्टुप् । २ निबृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ जेषतः
स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ यमुत्विजो बहुधा वृण्वन्तः सचेतसो यज्ञपिमं वहन्ति । वो अ-
नृचानो मास्त्र्यो युक्त आसीन्का स्त्रिषत्र यज्ञमानस्य संवित् ॥ १ ॥ एक एवा-
ग्निर्बहुधा समिद्ध एकः सूर्यो विश्वमनु प्रभूतः । एवोवाः सर्वमिदं वि भ्रान्तेकं
वा इदं वि बभूव सर्वम् ॥ २ ॥ ज्योतिष्मन्तं केतुमन्त्रं त्रिज्जकं मुखं रथं सुषदं
भूरिधारम् । चित्रामघा यस्य सोमोऽधिजज्ञे तं वा वृषे अति गिहं पिबध्वे ॥ ३ ॥ २९ ॥

॥ ५९ ॥ १—७ सुगर्भः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवताः ॥ छन्दः—१ जगती ।
२, ३ निबृजगती । ४, ५, ७ विराजगती । ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—५, ७ निषादः । ६
जेषतः ॥

॥ ५९ ॥ इमानि वा मागधेयानि सिंसत इन्द्रावरुणा प्र ह्रे सुतेषु वाक् ।
यज्ञेव्ये ह सर्वना भूरयव्यो वत्सुन्ते वज्रमानाय शिष्यः ॥ १ ॥ निः विध्वरी-
रोषधीराय आस्तामिन्द्रावरुणा मरिमानमाशत । वा सिंसतु रजसः पारे अर्धजो
वयोः शुशुर्नकिरादेव ओइते ॥ २ ॥ सत्वं तदिन्द्रावरुणा कृशास्व वा मर्ध ऊ-
र्मि दुहते सत वाचीः । तामिदायांसमवतं शुमस्पती यो वामदेव्यो अग्नि पाति
विधिभिः ॥ ३ ॥ घृतपृषः सौम्या जीरादानवः सप्त स्वसारः सदन अतस्व
वा ह वामिन्द्रावरुणा घृतघृतस्तामिर्धत्तं वज्रमानाय शिष्यम् ॥ ४ ॥ ३० ॥
अर्धोवाम महते सौमगाय सत्वं त्वेषाम्वा मरिमानमिन्द्रियम् । अस्मामिस्वन्द्रा-
वरुणा घृतघृतस्त्रिभिः सोमैरिवतं शुमस्पती ॥ ५ ॥ इन्द्रावरुणा यदुपिभ्यो

अ० ६ । अ० ४ । व० ३४] ४४६ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६० ।

मनीषां वाचो मतिं श्रुतमदत्तमत्रे । यानि स्थानान्यमृजन्त धीरा यज्ञं तन्वानास्त-
पसाभ्यपरयम् ॥ ६ ॥ इन्द्रावरुणा सोमनममदन्तं रायस्पोषं यजमानेषु धत्तम् । प्रजा-
मृष्टिम्भूतिमस्मासु धत्तं दीर्घायुत्वाय प्र तिरस्तं न आयुः ॥ ७ ॥ ३१ ॥

इति बालखिल्यं समाप्तम् ॥

॥ ६० ॥ १—२० अग्नः प्रागाथ क्रयिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, १३, १७
विराट् बृहती । ३, ४ पादनिचृट् बृहती । १३, १५ निचृट् बृहती । ७, १६ बृहती । २
आर्चीस्वराट् पङ्क्तिः । १०, १६ पादनिचृट् पङ्क्तिः । ४, ६, ८, १४, १८, २० निचृट् पङ्क्तिः ।
१२ पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१, ३, ४, ७, ६, ११, १३, १४, १७, १६ मध्यमाः । २, ४, ६, ८, १०,
१२, १४, १६, १८, २० पञ्चमः ॥

॥ ६० ॥ अग्न आ यज्ञमग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे । आ त्वामनक्तु प्रयता
हविर्मेती यजिष्ठं बृहिरामदे ॥ १ ॥ अचला हि त्वा महसः सूतो अङ्गिरः
अनुश्चरन्त्यध्वरे । उजो नपातं घृतकेशमीमहेऽसि यज्ञेषु पुन्यम् ॥ २ ॥ अग्ने क्रविर्वेधा
असि होता पावक यज्यः । पुन्द्रो यजिष्ठो अश्वरेषीदयो विपैभिः शुक्र मन्त्रभिः
॥ ३ ॥ अद्रोयमा वेदोशनो यविष्ठो देवो अजस्र वीतये । अभि प्रयामि मुधिना वंसो
गहि मन्दस्व धीनिभिर्हितः ॥ ४ ॥ न्वमित्सप्रथा अग्नेन ज्ञानश्चेतस्कविः । त्वां
विप्रोसः समिधान दादिव आ विवामन्ति वेधमः ॥ ५ ॥ ३२ ॥ शोचा शोचिष्ठ दीदृहि
विशे मयो गम्वे स्तोत्रे गृह्ये असि । देवानां शर्मन्मम सन्तु सुगवः शत्रुषाहः स्व-
ग्नयः ॥ ६ ॥ यथा चिहृदमन्तमग्ने सृज्वमि चर्मि । एवा देह मित्रमहो यो
अम्भधृग्दुर्मन्त्रा करच्च वेनेति ॥ ७ ॥ मानो मर्त्यागिष्वे रक्षस्विने माधर्माय रीगधः ।
अश्वधङ्गिस्तरुणीभियविष्ठय शिवेभिः पाहि पाणुभिः ॥ ८ ॥ पाहि नो अग्न एकया
पाणुत द्वितीयया पाहि त्रीमिस्तिमृभिर्जुष्यते पाहि चतुमृभिर्वसो ॥ ९ ॥ पाहि
विश्वस्माद्रक्षसो अगच्छः प्र म्य वाजेषु नोऽव । त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवतालय
आपि नक्षामहे वृधे ॥ १० ॥ ३३ ॥ आ नो अग्ने वयोवृधं रयि पावक शंस्ये रास्वा
अ न उपमाते पुरुस्पृहं सुनीती स्वयशस्तमम् ॥ ११ ॥ येन वंसाम् पृतनासु शर्व-
तस्तरन्तो अर्य आदिशः । स त्वं नो वधे प्रयसा शर्वावसो जिन्वा धिया वसु-
विदः ॥ १२ ॥ शिशानो वृषभा यगाग्निः सृङ्गो दर्विध्वन् । तिममा अस्य ह-
नेधो न प्रतिधुषे मुजम्भः सहसो गृहः ॥ १३ ॥ नहि ते अग्ने वृषम प्रतिधुषे

अ० ६ । अ० ४ । व० ३८] ४५० [म० ८ । अ० ७ । सू० ६१ ।

जम्मांसो यदितिष्ठसे । स त्वं नो होतः सुहुतं हविष्कृधि वंस्वा नो वार्यी पुरु
॥ १४ ॥ शेषे वनेषु मात्रोः सं त्वा मर्तसि इन्धते । अतन्द्रो हव्या वहसि हवि-
ष्कृत आदिहेवेषु राजसि ॥ १५ ॥ ३४ ॥ सप्त होतारस्तामिदीकृते स्वाग्ने सुत्य-
जमर्षयम् । भिनत्स्यद्रिं तर्षसा वि शोचिषा प्राग्ने तिष्ठ जनों अति ॥ १६ ॥
अग्निमर्गिनो वो अग्निं हुवेम वृक्वर्हिषः । अग्निं हितप्रययः शरवतीष्वा होतारं
वर्षणीनाम् ॥ १७ ॥ केनेन शर्मस्सचते सुषामण्यग्ने तुभ्यं चिकित्वना । इषययथा
नः पुरुषमा मर वाजं नेदिष्ठमृतये ॥ १८ ॥ अग्ने जरितार्क्षिपतिस्तेषानो देव
रक्षसः । अप्रोषिवान्गृहपतिर्महो असि दिवस्यायुर्दुरोणयुः ॥ १९ ॥ मा नो रक्ष
आ वंशीदाघृणी वसो मा यातुर्यानुमावताम् । परोगव्यन्यनिरामप क्षुधमग्ने सेष
रक्षस्विनः ॥ २० ॥ ३५ ॥

॥ ६१ ॥ १—१८ अग्नः प्रागाथ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ११, १५,
नितृदृहती । ३, ६ विराडृहती । ७, १७ पादनिचृदृहती । १३ वृहती । २, ४, १०
पङ्क्तिः । ६, १४, १६ विराट् पङ्क्तिः । ८, १२, १८ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वयः—१, ३, ४, ७,
६, ११, १३, १५, १७ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ उमर्षे शृण्वंश्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्यो मघवा सो-
मपीतये धिया शर्विष्ठ आ गमत् ॥ १ ॥ तं हि स्वगर्जे वृषमं तमोजये धिषन्
निष्टुचतुः । उतोपमानो प्रथमो नि धीदसि सोमकापं हि ते मनः ॥ २ ॥ आ
वृषस्व पुरुवसो मुनस्येन्द्रान्वसः । त्रिषा हि त्वा हरिवः पृतसु सोमहिमधृष्टं चिद-
धृष्वर्क्षम् । ३ ॥ अप्रोमिसत्य मघवन्तथेदमदिन्द्र कृत्वा यथा वशः । सनेम
वाजं तव शिप्रिभवसा मभ् चिषन्तो अद्रिवः ॥ ४ ॥ शग्ध्युः पु शचीपत इन्द्र
विरवाभिरुतिभिः । भग्नं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ ५ ॥ ३६ ॥
पारो अश्वस्य पुरुकृद्वापम्युन्मो देव हिरण्ययः । नाकिर्हि दाने परिमधिषत्स्वे
यच्छाभि तदा मर ॥ ६ ॥ त्वं ब्रह्मि चरं विदा मगं वसुषये । उद्वावृषस्व
मघवन्गर्विष्ठये उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ ७ ॥ त्वं पुरु महसाधि क्षातानि च युषा
वानाश्वं महसे । आ पुरन्दरं चकृम विप्रवचम इन्द्रं गायन्तोऽश्वसे ॥ ८ ॥ अ-
विशो वा यदविधिद्रिप्रो वेन्द्र ते वचः । स म ममन्दत्ताया शतक्रतो माश्वामन्यो
अहमन ॥ ९ ॥ उग्रवाहुर्मेचकृन्वा पुरन्दरो यदि मे शृण्वद्वदम् । वसुयवो व-
सुगतिं शनक्रतु स्तोऽरिन्द्रं हवामहे ॥ १० ॥ ३७ ॥ न पापासो मनामहे नारा-

अ० ६ । अ० ४ । व० ४१] ४५१ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६२ ।

यामो न जळद्वः । यदिन्विन्दं वृषं सचा सुते सखायं कुणवामहे ॥ ११ ॥
 उग्रं युयुज्य पृथनासु सामहिमृणकातिमदाम्यम् । वेदा भूमं चित्सनिताग्धीर्तमो
 षाजिनं यमिदु नशत् ॥ १२ ॥ यत् इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मध-
 वञ्छुग्धि तव तन्न उतिभिर्वि द्विषो वि पृथो जहि ॥ १३ ॥ त्वं हि राधस्पते
 राधसो मूहः सयस्यासि विधृतः । तं त्वा वयं मधवभिन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो ह-
 वामहे ॥ १४ ॥ इन्द्र स्पृह्यत वृत्रहा परस्पा नो वरेण्यः । स नो रक्षिषञ्चरमं
 स मध्यमं स पश्चात्पातु नः पुरः ॥ १५ ॥ ३८ ॥ त्वं नः पश्चादधरादुत्तरा-
 त्युर इन्द्र नि पाह विश्वतः । आरे अस्मत्कृणुहि दैव्यं भयमारे हेनीरदेवीः
 ॥ १६ ॥ अयाप्रा श्वः इव इन्द्र त्रास्व परं च नः । विश्वा च नो जगितृन्त-
 स्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः ॥ १७ ॥ प्रभङ्गी शूरो मधवा तृवीमघाः समि-
 रतो वीर्याप कम् । उभा ते बाह्वृषणा शतक्रतो नि यावज्जं मिमिक्षतुः ॥ १८ ॥ ३६ ॥

॥ ६२ ॥ १—१२ प्रगायः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६, १०,
 ११ निचृष्ट पङ्क्तिः । २, ४ विगद पङ्क्तिः । ४, १२ पङ्क्तिः । ७ निचृष्टवृद्धती । ८, ९ वृद्धती ॥
 स्वरः—१—६, १०—१२ पञ्चमः ७—९ मध्यमः ॥

॥ ६२ ॥ प्रो अस्मिन् उपपत्तिं मरता यज्जुजोपति । उक्थरिन्द्रस्य माहिं वयो वर्ध-
 न्ति सोमिनो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १ ॥ अयुजो असमो नृभिरेकः । कृष्टीर-
 वास्यः । पूवीरिति प्र वावृधे विश्वा जनान्योजमा भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ २ ॥
 अहितेन चिद्वैता जीरदानुः सिषामति । प्रवान्यभिन्द्र तत्तव वीर्याणि कर्मि-
 तो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ३ ॥ आ याहि कुणवाम त इन्द्र ब्रह्माणि वर्धना ।
 येमिः शविष्ठ चाकनो भद्रमिह श्रवम्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ४ ॥ धृषत-
 क्षियुपन्मनः कृषोषीन्द्र यत्नम् । तीव्रैः मोमैः सपर्यतो नमोभिः प्रतिभूपनो
 भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ५ ॥ अवं चष्ट आचीपमोऽवतां इव मानुषः । जुष्टी दक्ष-
 स्व सोमिनः सखायं कृणुते युजं भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ६ ॥ ४० ॥ विश्वं त
 इन्द्र वीर्यं देवा अनु कर्तुं ददुः । भुवो किर्वस्व गोपतिः पुरुषुत भद्रा इन्द्रस्य रा-
 तयः ॥ ७ ॥ गृध्रे तदिन्द्र ते श्वे उपमं देवतातये । यद्वसि वृत्रमोजसा शचीपते
 भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ८ ॥ समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा । विदे
 तदिन्द्र येतनमर्ष भुतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ९ ॥ उजातमिन्द्र ते शव उत्ता-
 वपव कर्तुम् । भूरिगो भूरि वाक्पुमर्धवन्तव शर्मणि भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १० ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० ४४] ४५२ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६४ ।

अहं च त्वं च वृत्रहन्तसंयुज्याव मनिभ्य आ । अगतीवा चिदत्रिबोऽनु नौ
शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ११ ॥ सत्यमिद्धा उ तं वयमिन्द्रं स्तवाम नानृतम् ।
महौ अभुन्वतो वधो भूरि ज्योतीषि सुन्वतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १२ ॥ ४१ ॥

॥ ६३ ॥ १-१२ प्रगाथः काण्व ऋषिः ॥ १-११ इन्द्रः । १२ देवा देवताः ॥ छन्दः-१,
४, ७ विराडनुष्टुप् । ५ निचृदनुष्टुप् । २, ३, ६ विराड् गायत्री । ८, ९, ११ निचृदगा-
यत्री । १० गायत्री । १२ विष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ५, ७ गान्धाराः । २, ३, ६, ८-११
षड्जः । १२ धैवतः ॥

॥ ६३ ॥ स पूव्या महाना वेनः क्रतुभिर्गानजे । यस्य द्वारा मनुष्यिता दे-
वेषु धियं आनजे ॥ १ ॥ दिवो मानं नोत्सदन्मोमपृष्ठामो अद्रयः । उक्था ब्रह्म
च शंस्या ॥ २ ॥ स विद्रो अङ्गिरस्य इन्द्रो गा अवृणोदप । स्तुपे तदस्य पौ-
स्यम् ॥ ३ ॥ स प्रतथा कविवृध इन्द्रो वाकस्य वृत्तणिः । शिवो अकम्य होम-
न्यम्भवा गन्त्वर्षे ॥ ४ ॥ आदू नु ते अनु क्रतुं स्वाहा वरम्य यज्यवः । श्वा-
क्रमर्का अनूपतेन्द्र गोवर्म्य दावर्ने ॥ ५ ॥ इन्द्रे विश्वानि वीर्या कृतानि कर्त्तव्यानि
च । यमर्का अध्वरं विदुः ॥ ६ ॥ ४२ ॥ यत्पाञ्चजन्यया विमोन्द्रे घोषा अम-
न्त । अस्तृशाद्वृहणा विपोर्यो मानस्य म जयः ॥ ७ ॥ इयमु ते अनुष्टुनिश्च-
कृषे तानि पौंस्या । प्रावश्चक्रम्य वतेनिम् ॥ ८ ॥ अय्य वृष्णे व्योदेन उरु
कमिष्ट जीवसे । यत् न पश्य आ ददे ॥ ९ ॥ तदधाना अयम्यया युष्माभिदे-
क्षपितरः । स्याम मरुन्वतो वृधे ॥ १० ॥ वयुन्वियाय धाम्न अकामिः शूर नो-
नुमः । जेषामेन्द्र त्वयो युजा ॥ ११ ॥ अस्मे रुद्रा मेदना पर्वतामो वृत्रहत्ये
अरुहन्तौ मज्रोपाः । यः शंसते स्तुवते धार्य पृथ इन्द्रज्येष्ठा अस्मा अवन्तु देवाः
॥ १२ ॥ ४३ ॥

॥ ६४ ॥ १-१२ प्रगाथः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५, ७, ९ नि-
चृदगायत्री । ३ आर्वास्वराङ्गायत्री । ४ विराड्गायत्री । २, ६, ८, १०-१२ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । भवे ब्रह्मद्विषो
अहि ॥ १ ॥ पदा पृथ्विर्गोधमो नि बोधस्व महौ असि । नहि त्वा कश्चन
वर्ति ॥ २ ॥ त्वर्माशिषे सुतानामिन्द्र त्वमर्षुतानाम् । न्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥
एदि मेदि ययो विव्याः घोषं चर्षणीनाम् । ओमे पृथामि रोदसी ॥ ४ ॥ त्वं

अ० ६ । अ० ४ । व० ४८] ४५३ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६६ ।

चित्पर्वतं गिरिं शतवन्तं सहस्रिणम् । वि स्तोतुम्यो रुरोजिथ ॥ ५ ॥ वयमुं त्वा
दिवां सुते वयं नक्तं हवामहे । अस्माकं काममा पृण ॥ ६ ॥ ४४ ॥ कस्य वृ-
षमो युवां त्विषीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं संपर्यति ॥ ७ ॥ कस्य स्वित्सर्वनं
वृषां जुजुष्वो अवं गच्छति । इन्द्रं क उं स्विदा चक्रे ॥ ८ ॥ क ते दाना अस-
सत वृत्रहन्कं सुवीर्या । उक्थे क उं स्विदन्तमः ॥ ९ ॥ अयं ते मानुषे जने सोमः
पुरुषु मयते । तस्येहि प्र द्रवा पिव ॥ १० ॥ अयं ते शर्षणावति सुषोमायामधि
प्रियः । आर्जीकीये मदिन्तमः ॥ ११ ॥ तमद्य राधेम महे चातं मदाय घृष्वे ।
एहीमिन्द्र द्रवा पिव ॥ १२ ॥ ४५ ॥

॥ ६५ ॥ १—१२ प्रागाथः कागब ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ८,
११, १२ निचृद्गायत्री । ३, ४ गायत्री । ७, ८, १० विराड् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ यदिन्द्र प्रागप्रागुद्वयंवा ह्यमे नृभिः । आ याहि तूर्यमाशुभिः
॥ १ ॥ यद्वा प्रसवणे दिवा मादयामि ध्वमे । यद्वा समुद्रे अन्धमः ॥ २ ॥
आ त्वा गीर्भिमहापुं ह्ये मापिव मोजमे । इन्द्र सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ आ
ते इन्द्र महिमानं हरयो देव ते महः । रथे वहन्तु विभ्रतः ॥ ४ ॥ इन्द्रं गृणीष
उं स्तुषे मही उग्र ईशानकृत् । एहि नः सुतं पिव ॥ ५ ॥ सुतावन्तस्त्वा वयं
प्रयस्वन्तो हवामहे । इदं नो बहिरासदे ॥ ६ ॥ ४६ ॥ यच्चिदि शश्वतामसीन्द्र
साधारणस्त्वम् । तं त्वा वयं हवामहे ॥ ७ ॥ इदं ते सोम्य मध्वधुचक्षुषिभि-
र्नरः । जुषाण इन्द्र तत्पिष ॥ ८ ॥ विश्वो अयो विपश्चितोऽतिं ख्यन्तुमा-
गीहि । अस्मे धेहि श्रवो बृहन् ॥ ९ ॥ दाता मे पृषतीनां राजा हिमयवीनाम् ।
मा देवा मयवा रिपन् ॥ १० ॥ सद्ये पृषतीनामधिष्वन्द्रं बृहन्पुथु । शुक्रं हि-
रण्यमा देदे ॥ ११ ॥ नपातो दुर्गहस्य मे सहस्रेण सुराधमः । श्रवो देवेष्वकत
॥ १२ ॥ ४७ ॥

॥ ६६ ॥ १—१५ कलिः प्रागाथ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ बृहती । २,
४, ११, १३ विराड् बृहती । ७ पादनिचृद्बृहती । २, ८, १२ निचृत् पङ्क्तिः । ४, ६ वि-
राड् पङ्क्तिः । १४ पादनिचृत् पङ्क्तिः । १० पङ्क्तिः । ६, १५ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४,
७, ११, १३ मध्यमः २, ४, ६, ८, १०, १२, १४ पञ्चमः । ६, १५ गान्धारा ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० ५१] ४५४ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६७ ।

॥ ६६ ॥ तरोमिर्वो विददसुमिन्द्रं सवाधं उतये । बृहद्रथन्तः सुतसोमे
अध्वरे हुवे भरं न कारिष्यम् ॥ १ ॥ न यं दुधा वरन्ते न स्थिरा गुरो मदे सु-
शिप्रमन्त्रसः । य आदत्या शशमानाय सुन्वते दाता जरित्र उवध्यम् ॥ २ ॥
यः शक्रो मुषो अरन्वो यो वा कीजो हिरण्ययः । स ऊर्वस्य रेजयत्सवावृति-
मिन्द्रो मर्त्यस्य वृत्रहा ॥ ३ ॥ निखातं विधः पुरुसम्भृतं वसुदिदपति दाशुपे ।
अग्नी सुशिप्रो ह्यैरव इत्करदिन्द्रः क्रत्वा यया वशत् ॥ ४ ॥ यद्वावन्य पुरुषुत
पुरा चिस्छूर नृषाम् । वयं तत् इन्द्र सं मरामसि यद्गुप्यं तुरं वचः ॥ ५ ॥
॥ ४८ ॥ सचा सोमेषु पुरुहूत वज्रिवो मदाय धुव सोमपाः । त्वमिदि अक्षकृते
काम्यं वसु देष्टुः सुन्वते ध्रुवः ॥ ६ ॥ वयमेनमिदा ह्योऽर्षापेमेह वज्रिषाम् । त-
स्मा उ अथ समना सुतं भरा नूनं भूषत भ्रुते ॥ ७ ॥ वृकश्चिदस्य वारुण उ-
गमथिरा वधुनेषु भूषति । सोमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गहीन्द्र प्र चित्रया धिया
॥ ८ ॥ कदू न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् । केनो नु कं भोमतेन न शुश्रुवे
जनुषः परि वृत्रहा ॥ ९ ॥ कदू महीगृष्टा अस्य तविषीः कदू वृत्रघ्नो अर्हृतम् ।
इन्द्रो विरवान्वेकनाटो अर्हृष्ट उत कत्वा पक्षीगमि ॥ १० ॥ ४९ ॥ वयं या
ते अपूर्व्येन्द्र ब्रह्माक्षि वृत्रहन । पुरुतमासः पुरुहूत वज्रिवो धृति न म भेरामसि
॥ १ ॥ पूर्वीश्चिदि त्वे त्विक्मिन्नाशमो हवन्त इन्द्रोतथः । तिर्गर्चदर्यः म-
वना वसो गहि शविष्ठ अधि मे हवम् ॥ १२ ॥ वयं या ते त्वे इद्रिन्द्र विशा
अपि प्पसि । नहि त्वद्वन्यः पुरुहूत करन्न मघवमास्ति मदिता ॥ १३ ॥ त्वं
नो अस्या अमतेरुन कुधोऽमिशस्तेरव सृधि । त्वं न उनी तव चित्रया धिया
शिवा शचिष्ठ गानुवित् ॥ १४ ॥ सोम इदं मुनो अस्तु कलंगो मा विर्मातन ।
अपेदेय ध्वस्मावति स्वयं ध्रुवो अपायति ॥ १५ ॥ ५० ॥

॥ ६७ ॥ १—२१ मत्स्यः सामवो माग्यो वा मन्वावकश्चिद्वद्वो वा मत्सवा जाल-
मन्वा आग्यः ॥ आदित्या देवताः ॥ छन्दः—१—३, ५, ७, ९, १३—१५, २१ निबृद् गाय-
त्री । ४, १० विराड् गायत्री । ६, ८, ११, १२, १६—२० गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ त्याजु अभियो अर्च आदित्यान्वाचिषामहे । सुपृलीकौ अभिष्टये
॥ १ ॥ मित्रो नो अर्चवृति वरुणः पर्षदर्यमा । आदित्यामो यथा विदुः ॥ २ ॥
तेषां हि चित्रवृधो वरुणमास्ति दाशुपे । आदित्यानामर्कृते ॥ ३ ॥ मर्हि वो

अ० ६ । अ० ५ । व० २] ४५५ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६८ ।

महतामनो वरुण मित्रार्यमन् । अत्रास्या वृणीमहे ॥ ४ ॥ जीवाजो अभि धेत-
नादित्यासः पुरा हयात् । कर्द्ध स्थ हवनश्रुतः ॥ ५ ॥ ५१ ॥ यदः श्रान्ताय
सुवृते वरुणमस्ति यच्छुर्दिः । तेनो नो अभि वोचत ॥ ६ ॥ अस्ति देवा अंहो-
रुर्वस्ति रन्मनागसः । आदित्या अद्भुतैनसः ॥ ७ ॥ मा नः सेतुः सिषेयं प्रहे
वृषकु नरुपरि । इन्द्र इदि श्रुतो वशी ॥ ८ ॥ मा नो मुचा रिपूणां वृजिना-
नामविष्यवः । देवा अभि प्र मृचत ॥ ९ ॥ उत त्वामदिते मण्डहं वेग्युपं हुवे ।
सुमुळीकामभिर्हये ॥ १० ॥ ५२ ॥ पयि दीने गधीर औ उग्रपुत्रे जिघांसतः ।
मार्किस्तोकस्य नो रिपत् ॥ ११ ॥ अनेहो न उरुवज उरुचि वि प्रसर्तवे । कुधि
तोकाय जीवमे ॥ १२ ॥ ये पृथानः क्षितीनामदन्धामः स्वयंशसः । वृता रचन्ते
अद्भुहः ॥ १३ ॥ ते न आस्यो वृकाणामादित्यासो मुमोचत । स्तेनं वदामिवा-
दिते ॥ १४ ॥ अयो वु ष इयं शरुरादित्या अप दुर्मतिः । अस्मदेवजघ्नुषी
॥ १५ ॥ ५३ ॥ शश्वदि वः सुदानव आदित्या ऊतिर्मित्रयम् । पुरा नूनं पुंभु-
जमहे ॥ १६ ॥ शश्वन्तं हि प्रचेतसः प्रतियन्तं चिदेनसः । देवाः कणुय जीवसे
॥ १७ ॥ तत्सु नो नयं सन्यस आदित्या यन्मुमोचति । वन्यावद्वदामिवादिते
॥ १८ ॥ नास्माकमस्ति तत्तर आदित्यासो अनिष्कदे । युयमस्मभ्यं मृळत
॥ १९ ॥ मा नो हेतिर्विवस्वन्त आदित्याः कुत्रिषा शरुः । पुरा नु जुरसो वधीत्
॥ २० ॥ वि षु द्वेषो व्यहतिमादित्यासो वि संहितम् । विष्वग्वि बृहता रपः
॥ २१ ॥ ५४ ॥ ४ ॥

॥ ६८ ॥ १—१६ प्रियमेव ऋषिः ॥ १—१३ इन्द्रः । १४—१६ अष्टाश्वमेधयोदा-
नस्तुतिर्ब्रह्मा ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप् । ४, ७ विराडनुष्टुप् । १० निचृदनुष्टुप् । २, ३,
१५ गायत्री । ५, ६, ८, १२, १३, १७, १८ निचृद् गायत्री । ११ विराड् गायत्री १, १४,
१८ पादनिचृद् गायत्री । १६ आर्चीस्वराङ् गायत्री ॥ स्वरः—१, ४, ७, १० गान्धाराः ।
२, ३, ५, ६, ८, ११—१६ पङ्क्तः ॥

॥ ३८ ॥ आ स्वा रथं यथोतये मुम्नायं वर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीषहमिन्द्र
शर्विष्ठ सत्पते ॥ १ ॥ तुर्विशुष्म तुर्विकृतो शचीवो विश्वया मत । आ पप्राय
महित्वना ॥ २ ॥ यस्य ते महिना महः परि ज्मायन्तमीयतुः । हस्ता वज्रं हि-
रण्यम् ॥ ३ ॥ विश्वानरस्य वरुणमिमानतस्य शवसः । एवैश्च वर्षणीनापुती
हुवे रथानाम् ॥ ४ ॥ अमिष्टये सदावृषं स्वर्मीळहेषु यं नरः । नाना हवन्त ऊतये
॥ ५ ॥ १ ॥ पुरोमात्रमृषीषमिन्द्रमुग्र मुराधसम् । ईशानं चिदधनाम् ॥ ६ ॥

अ० ६ । अ० ५ । व० ६] ४५६ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६६ ।

तन्तमिद्राधसे मह इन्द्रं बोदामि पीतये । यः पुन्यमनुष्टुतिमीशो कृष्टीनां नृत्तुः
॥ ७ ॥ न यस्य ते शवसानं सरूपमानंशं मर्त्यैः । नकिः शर्वासि ते नशत् ॥ ८ ॥
त्वोतामस्त्वा युजाप्सु सूर्ये महदनम् । जयेम पृत्सु वज्रिवः ॥ ९ ॥ तं त्वा यज्ञे-
मिरीमहे तं गीर्भिर्गिर्वणस्तम । इन्द्र यथा चिदाविथ वार्जेषु पुरुमाय्यम् ॥ १० ॥ २ ॥
यस्य ते स्वादु सरूपं स्वाद्वी प्रणीतिरद्रिवः । यज्ञो वितन्तसायः ॥ ११ ॥ उरु
शस्तन्वे । तनं उरु क्षयाय नस्कृधि । उरु शो यन्धि जीवमे ॥ १२ ॥ उरुं नृभ्य
उरुं गर्वं उरुं रथाय पन्थाम् । देववीति मनामहे ॥ १३ ॥ उप मा पद द्वावा नरः
सोमस्य हर्षा । तिष्ठन्ति स्वादुगतयः ॥ १४ ॥ अत्राविन्द्रोत आ दहे हरी
अर्चस्य मुनर्वि । आश्वमेधस्य गहिना ॥ १५ ॥ ३ ॥ मुग्धा आतिथिभ्ये स्व-
धीश्वराज्ञे । आश्वमेधे सुपेशसः ॥ १६ ॥ पञ्चरवा आतिथिन्व इन्द्रोते वधूमतः ।
सचा पुतक्रतौ सनम् ॥ १७ ॥ तेषु चेतद्वपयवन्त्यन्तश्चेज्ज्वरुपी । स्वभीशुः क-
शावती ॥ १८ ॥ न युष्मे वाजबन्धवो नितिसुश्रूचन मर्त्यैः । अवयमधि
दीधरत् ॥ १९ ॥ ४ ॥

॥ ६६ ॥ १—१८ प्रियमेव अग्निः ॥ देवताः—१—१०, १३—१८ इन्द्रः । ११
विश्वेदेवाः । ११, १२ वरुणः ॥ छन्दः—१, ३, १० विराडनुष्टुप् । ७, ९, १२, १३, १४
निचृदनुष्टुप् । ८ पादनिचृदनुष्टुप् । १५ अनुष्टुप् । २ निचृदुग्निक । ४, ५ निचृदगा-
यत्री । ६ गायत्री । ११ पङ्क्तिः । १६ निचृत् पङ्क्तिः । १७ वृद्धता । १८ विराड् वृद्धता ॥
स्वरः—१, ३, ७—१०, १२—१४ गान्धारः । २ अथस्तः । ४—६ पङ्क्तः । ११, १६
पञ्चमः । १७, १८ मध्यमः ॥

॥ ६६ ॥ अत्र वसिष्ठमुमामिषं मन्दहृदिगयेन्दवे । धिया वो मेधमानये पुरन्धया
विवाप्तति ॥ १ ॥ नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्यानां धे-
नूनामिषुध्यसि ॥ २ ॥ ता अस्य सुददोहसः सोमे भीषन्ति पृथ्वयः । जन्मन्ते-
वानां विशस्मिष्वा रोचने दिवः ॥ ३ ॥ अभि प्र गोपति गिरेन्द्रमर्च यथा विदे ।
मूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥ आ हरयः समृजिरेऽरुणीगर्धं बर्हिषि । यज्ञाभि
सज्जवामहे ॥ ५ ॥ ५ ॥ इन्द्रोय गाव आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत्सीधुपहरे
विदत् ॥ ६ ॥ उच्यतेऽस्य विष्टवं मुहमिन्द्रस्य मन्त्रवि । मध्वः पीन्वा संवेवहि त्रिः
सप्त सरूपुः पदे ॥ ७ ॥ अर्चन्त प्रार्थन्त प्रियमेधासो अर्चन्त । अर्चन्त पृथुका उत
पुरं न धूम्यवर्चन्त ॥ ८ ॥ अर्चं स्वराति गर्गीरो गोषा परि सनिध्वयत् । पिङ्गा

अ० ६ । अ० ५ । व० ६] ४५७ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७०१

परि चनिष्कदिन्द्राय प्रक्षोद्यतम् ॥६॥ आ यत्पतन्त्येन्यः सुदृष्टा अनपस्फुरः ।
अपस्फुरं गुमायत् सोऽनिन्द्राय पार्तवे ॥ १० ॥ ६ ॥ अपादिन्द्रो अपादिग्नि-
विन्दे देवा अमत्सत । वरुण इन्द्रिह वयत्तमापो अम्यनूषत वत्सं मंशिर्भरीरिव
॥११॥ सुदेवो आसि वरुण यस्य ते मम मिन्धवः । अनुवरन्ति काकुदं सूर्यं सुषिरा-
मिव ॥ १२ ॥ यो ज्वतीरकश्च वत्सुधुक्तां उप दाशुषे । तको नेता तदिदं पुरुषमा
यो अमृष्यत ॥ १३ ॥ अतीदं शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विषः । भिनक्त-
भीरं ओदुनं पश्यमानं परो गिरा ॥ १४ ॥ अर्धको न कुमारकोऽर्धं तिष्ठन्नवं
रथ । स पदन्मदिपं मृगं पित्रे माये विभुक्तुम् ॥१५॥ आ तू सुशिप्र दम्पतेरथं तिष्ठा
दिरथवर्ध । अर्धं पुवं संचेवाहे मइस्वपादमरुषं स्वस्तिगामनेहसम् ॥ १६ ॥ तं
धमिष्या नमस्वित उप स्वराजमामने । अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आर्जयन्ति
वाचने ॥ १६ ॥ अनु प्रजस्यार्कवः प्रियमैधास एषाम् । पूजमिनु प्रयतिं वृक्त-
वर्हिषो हितप्रयस आशत ॥ १८ ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ७० ॥ १—१४ पुरुहन्मा कविः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पावनिचुदृष्टती ।
२, ७ विराड् वृत्ती । ३ निचुद् वृत्ती । ८, १० आर्चा स्वराड् वृत्ती । १२ आर्ची
वृत्ती । १, ११ वृत्ती । २, ६ निचुत् पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः । १३ उष्णिक् । १५ निचुदुष्णिक् ।
१४ भुगिगनुदृष्ट ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७—१२ मध्यमः । २, ४, ६ पञ्चमः । १३, १५
श्रवणः । १४ गान्धारः ॥

॥ ७० ॥ यो राजा वर्षलीनां याता रथेभिरग्निगुः । विश्वासां तरुता पृत-
नानां ज्येष्ठो वो वृषदा गृणे ॥ १ ॥ इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्पञ्चमे यस्य विता वि-
धत्तेरि । इस्ताय वज्रः प्रनि धायि दर्शनो महो त्रिवेन सूर्यः ॥ २ ॥ नकिष्टं कर्मणा
नम्यद्विचकार सदावृषम् । इन्द्रं न यज्ञविश्वगूतमृष्वसमधृष्टं धृष्यवोजसम् ॥ ३ ॥
अशक इमुषं पृथनासु सासहि यस्मिन्महर्षिद्वयः । सं धेनवो जायमाने अनो-
नवुर्षावः क्षामो अनोनवुः ॥ ७ ॥ यथाव इन्द्र ते शतं शतं भूमीकृत रघुः ।
न त्वा वजिन्सहस्रं सूर्यो अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ ५ ॥ ८ ॥ आ पंप्राथ म-
हिना वृष्या वृषन्विरवा शविष्ठ शत्रमा । अस्मां अत्र मघवन्मोमेति ब्रजे वजि-
न्वित्राभिरुतिभिः ॥ ६ ॥ न सीमदं व आपदिषं दीर्घायो मर्त्यः । एतंवा चित्र
वृषणा युषोजे हरी इन्द्रो युषोजते ॥ ७ ॥ तं वो महो महाद्यमिन्द्र दानाय स-
ख्यसिम् । यो गाघेषु य अरिणेषु हव्यो वाज्रज्वन्ति हव्यः ॥ ८ ॥ उद् बु यो
वसो महे मृशस्व शूर राधसे । उद् बु मघ मघवन्मघतेय उदिन्द्र श्रवसे महे ॥६॥

अ०-६ । अ० ५ । व० १३] ४५८ [म० ८ । अ० ८ । व० ७१ ।

त्वं न इन्द्र अतपुस्त्वानिदो नि तृप्ससि । मध्ये बसिष्व तुविनृम्णोर्वोनि दासं शि-
शनयो इषेः ॥ १० ॥ ६ ॥ अन्यत्रतममानुषमयज्वानमदेवयुष । अव स्वः सखा
दुधुवीत पर्वतः सुध्नाय दस्युं पर्वतः ॥ ११ ॥ त्वं न इन्द्रासां इस्ते शविष्ठ द्य-
वने । धानानां न सं गृभायास्मेयुर्हिः सं गृभायास्मयुः ॥ १२ ॥ सखायः कर्तु-
मिच्छत कथा राधाम शरस्य । उपस्तुतिं भोजः सूरियो अर्ध्वः ॥ १३ ॥ भूरि-
भिः समह अर्षिभिर्धर्मिभिर्भिः स्तविष्मसे । यदित्यमेकमेकमिच्छर वत्सान्वर-
ददः ॥ १४ ॥ कर्णागृष्णा मघवा शौरदेव्यो वत्सं नस्त्रिभ्य आनयत् । अजा
सूरिर्न चातवे ॥ १५ ॥ १० ॥

॥ ७१ ॥ १-१५ सुधीतिपुरुमीळही तयोर्नाम्यतर अर्षिः ॥ अग्निर्वेवता ॥ छन्दः-१,
४, ७ विराड् गायत्री । २, ६, ८, ९ निबृद्ध गायत्री । ३, ५ गायत्री । १०, १३ निबृद्ध
बृहती । १४ विराड् बृहती । १२ पादनिबृद्ध बृहती । ११, १५ बृहती ॥ स्वरः-१-६
बृहजः । १०-१५ मध्यमः ॥

॥ ७१ ॥ त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि विश्वस्या अरातेः । उत द्विपो मर्त्ये-
स्य ॥ १ ॥ नहि मय्युः पौरुषेय ईशे हि वः प्रियजात । त्वमिदं सि जपावान् ॥ २ ॥
स नो विश्वेभिर्देवेभिरूर्जो नपाद्भद्रं शोचि । र्षिर्देहि विश्ववारम् ॥ ३ ॥ न त-
मेग्ने अरातयो मर्त्ये युवन्त रायः । यं प्रायसे दास्यासम् ॥ ४ ॥ यं त्वं विप्र मेघ-
सांतावग्ने दिनोषि धनाय । स तवोती गोषु गन्ता ॥ ५ ॥ ११ ॥ त्वं र्षि
पुरुवीरमर्धे शशुषे मर्त्याम् । प्र क्षौ नय वस्यो अच्छ ॥ ६ ॥ उरुष्या एषो मा
ररां दा अघायते जातवेदः । दुराध्ये मर्तीय ॥ ७ ॥ अग्ने मार्कटे देवस्य गकि-
मर्देवो युयोत । त्वमीशिषे वसनाम् ॥ ८ ॥ स नो वस्व वर्ष मास्यूर्जो नपान्मा-
र्हिनस्व । सत्ते वसो जरितृभ्यः ॥ ९ ॥ अच्छा नः श्रिरशोचिषं गिरीं वन्तु
दर्शतम् । अच्छा यज्ञासो नमसा पुरुवस्तु पुरुप्रशस्तमृतये ॥ १० ॥ १२ ॥ अग्नि
सूनुं सहसो जातवेदसं दानाय वार्षाणाम् । जिता यो भूदयतो मर्त्येषा होता मन्त्र-
तपो विशि ॥ ११ ॥ अग्निं यो देवयज्ययाग्निं प्रयस्वप्नरे । अग्निं धीषु प्रयज-
अग्निमर्षिगामि वैशाय सार्धमे ॥ १२ ॥ अग्निरिषां सरुवे ददातु न ईशे यो
वार्षाणाम् । अग्निं लोके तनये शरवदीमहे वसुं सन्तं तनूपाय ॥ १३ ॥ अग्नि-
वीलिप्तावमे मायाभिः धीरशोचिषम् । अग्निं राये पुरुमीळ्य भुतं नग्नेऽग्निं सु-
दीतये हृदि । ॥ १४ ॥ अग्निं देवो बोतुवै नो पृथ्वीमस्यग्निं शं वोरच दातवे ।
विराजामु विश्वजितेय इभ्यो वयद्रस्तुर्ध्वपूषाम् ॥ १५ ॥ १३ ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० १६] ४५६ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७३ ।

॥ ७२ ॥ १—१८ हर्यतः प्रागाय ऋषिः ॥ अग्निर्हवीषि वा वेयता ॥ छन्दः—१,
३, ८—१०, १२, १६ गायत्री । २ पारनिवृद् गायत्री । ४—६, ११, १३—१५, १७ निवृद्
गायत्री । ७, १८ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ इविष्कृणुध्रमा गमदध्वर्युर्वनते पुनः । विद्वो अस्व प्रशासनम् ॥ १ ॥
नि तिगममभ्यंशुं सीदह्योता मनावर्षि । जुषाणो अस्व सख्यम् ॥ २ ॥ अ-
न्तरिच्छन्ति तं जनें रुद्रं परो मनीषया । गृभ्यान्ति जिह्वया ससम् ॥ ३ ॥ अ-
भ्यतीतये चर्तुर्वयोधा अरुहद्वनम् । दृषदं जिह्वयावधीत् ॥ ४ ॥ चरन्वत्सो रुश-
भिर् निदातारं न बिन्दते । वेति स्ततव अम्यम् ॥ ५ ॥ १४ ॥ उतो न्वस्य
यन्महदशवायोजनं बृहत् । दामा ग्यस्य ददशे ॥ ६ ॥ दुहन्ति समं कामुप द्वा
पच्य मृजनः । तिर्ये सिन्धुगर्षि स्त्रे ॥ ७ ॥ आहवर्षिर्विबस्वत इन्द्रः कोशम-
जुष्यवीत् । खेदया त्रिवृता दिवः ॥ ८ ॥ परि त्रिधातुरध्वरं जूषिरेति नवीष-
ती । मध्वा होतागो अञ्जते ॥ ९ ॥ मिच्छन्ति नमसावतमुवाचकं परिमानम् ।
नीषीनकारमर्षितम् ॥ १० ॥ १५ ॥ अभ्यारमिदद्रयो निषिक्तं पुष्करे मधु । अ-
वतस्व विसर्जने ॥ ११ ॥ गाव उपावतावनं मही पृथस्य रप्सुदा । उमा कर्षी
हिरण्यवा ॥ १२ ॥ आ सुते सिञ्चत विषं रोदस्योरभिभयम् । उसा दधीत
हृषमम् ॥ १३ ॥ ते जानत स्वमोक्यंसं वत्सासो न मातृभिः । मिथो नैसन्त
जामिभिः ॥ १४ ॥ उप सकेषु वप्सतः कृपवते धरुषां दिवि । इन्द्रे अमा नमः
स्वः ॥ १५ ॥ १६ ॥ अधुचलियप्युषीमिषमूर्जं मत्तपदीमरिः । सुर्वस्य सप्त र-
श्मिभिः ॥ १६ ॥ सोमस्य मित्रावरुणोदिता सूर आ ददे । तदातुरस्य मेषजम्
॥ १७ ॥ उतो न्वस्य यत्पदं हर्यतस्व निधन्यम् । परि यं जिह्वयातनत् ॥ १८ ॥ १७ ॥

॥ ७३ ॥ १—१८ गीगवन आत्रेयः सप्तवज्रिर्वा ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—
१, २, ४, ५, ७, ९—११, १६—१८ गायत्री । ३, ८, १२—१५ निवृद् गायत्री । ६
विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ उदीरावावृतायते युआयामधिना रयम् । अन्ति वज्रतु वामर्वा
॥ १ ॥ निमिषेरिचज्जवीवस्य रयेना योतमधिना । अन्ति वज्रतु वामर्वाः ॥ २ ॥
उर्वं स्तुवीतमर्वावे हिमेने यममधिना । अन्ति वज्रतु वामर्वाः ॥ ३ ॥ कुहं स्यः
कुहं जम्भयुः कुहं रयेनेव वेतयुः । अन्ति वज्रतु वामर्वाः ॥ ४ ॥ वदय कर्हि कर्हि
विष्णुधुवावर्षिम् हवम् । अन्ति वज्रतु वामर्वाः ॥ ५ ॥ १८ ॥ अधिना वाप-

अ० ६ । अ० ५ । व० २३] ४६० [म० ८१ अ० ८ । सू० ७४५

हृतमा नेदिष्ठं याम्याप्यम् । अन्ति पङ्क्तु वामवः ॥ ३ ॥ अर्बन्तमत्रये गृहं कुणुतं
युवमोक्षिना । अन्ति पङ्क्तु वामवः ॥ ७ ॥ वरेथे अग्निमातपो वदते वज्रवत्रये ।
अन्ति पङ्क्तु वामवः ॥ ८ ॥ म सप्तवधिराशमा धारामप्रेशावत । अन्ति
पङ्क्तु वामवः ॥ ९ ॥ इहा गेन वृषयवस्र मृणुतं मं इमं हवम् । अन्ति पङ्क्तु
वामवः ॥ १० ॥ ११ ॥ किमिदं वां पुराणवज्जस्तोवि शस्यते । अन्ति पङ्क्तु
वामवः ॥ ११ ॥ समानं वां सजात्यं समानो बन्धुरश्विना । अन्ति पङ्क्तु
वामवः ॥ १२ ॥ यो वां रजस्यश्विना रथो विद्याति रोदसी । अन्ति पङ्क्तु
वामवः ॥ १३ ॥ आ नो गव्येभिरगव्यैः महस्यैरुप गच्छतम् । अन्ति पङ्क्तु
वामवः ॥ १४ ॥ मा नो गव्येभिरगव्यैः सहस्यैरुप गच्छतम् । अन्ति पङ्क्तु
वामवः ॥ १५ ॥ अरुणभूरुपा अमुदकुर्व्यो निष्कृतावरी । अन्ति पङ्क्तु वामवः
॥ १६ ॥ अश्विना सु विचाकशदुक्षं परशमौ इव अन्ति पङ्क्तु वामवः ॥ १७ ॥ पुरं
न धृष्णवा रुज कुण्ठया बाधितो विशा । अन्ति पङ्क्तु वामवः ॥ १८ ॥ २० ॥

॥ ७४ ॥ १—१५ गोपयत आत्रेय क्रयि ॥ देवमा. — १—१२ अग्निः । १३—१४
अर्बन्तमत्रये वामवस्तुतिः । छम्प. — १, १० निरुदन्तुद्रप । ४, १३ १४ विगाह-
नुद्रप । ७ पादनिनृत्तनुद्रप । २, ११ मायत्री । ४ ६, ८, १, १० निरुद मायत्री । ३
विगाह मायत्री ॥ स्वर. — १, २, ७, १०, १३ — १५ गान्धारी । २, ३ ४, ६, ८, १, ११,
१२ पङ्क्तुः ॥

॥ ७४ ॥ विशोर्विशो वा अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् । अग्निं वा दुर्घं
वचः स्तुषं शुष्य मन्मथिः ॥ १ ॥ यं जनामो हविर्भन्तो मित्रं न सर्पिरासु-
तिम् । प्रशंसन्ति प्रशंसिभिः ॥ २ ॥ पन्थोमे जातवेदसं यो देवतान्गुपेता । ह-
व्यान्पैर्यद्वि ॥ ३ ॥ आगन्म वृत्रदन्तं ज्येष्ठेऽग्निमानवम् । यस्य भ्रतर्वा वृ-
हस्राक्षो अनीकं पथेन ॥ ४ ॥ अमृते जातवेदसं तिग्मस्वामि दशतम् । पुताह-
वन्मील्यम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ सवागो यज्जनं इमं मिह हव्येभिरीकते । जुह्वानामो
यतस्तुचः ॥ ६ ॥ इयं ते नव्यमा मतिरेव अघोरस्मदा । मन्त्र गुजान् सुकनो-
मूर दस्मतिथे ॥ ७ ॥ सा ते अघ्नं शन्तेया चर्निष्ठा भवतु प्रिया । तया वर्षस्य
सुधतः ॥ ८ ॥ सा घृस्तेर्घ्वाभिनी गृहदुषोषु श्रवसि श्रवः । दधीत वृक्षतृष्ये ॥ ९ ॥
अस्वमिष्टा श्वप्रां श्वेभिमिष्टं न मन्वतिम् । यस्य भ्रतर्वा तृष्य पन्थेऽव्यव-
कृषः ॥ १० ॥ २२ ॥ यं न्वा गो हवो मिता चर्निष्ठदमे अजिषः । स जायते

अ० ६ । अ० ५ । व० २७] ४६१ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७६ ।

भुधी इवम् ॥ ११ ॥ यं त्वा जनासु ईळते मवाधो वाजसातये । स बोधि वृक्ष-
तृषी ॥ १२ ॥ अहं हुवान आर्चे श्रुतर्वशि मदस्युति । शधीसीव स्तुकाविना
मुखा शीर्षा चतुर्णाम् ॥ १३ ॥ मां चत्वार आशवः शविष्ठस्य द्रवित्तवः ।
सुरयासो अमि प्रयो वचन्वयो न तुग्न्यम् ॥ १४ ॥ सत्यमिना महेनदि पदुष्यव
दिशम् । नेमापो अश्वदातरः शविष्ठादस्ति मर्त्यः ॥ १५ ॥ २३ ॥

॥ ७५ ॥ १—१६ विरूप ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, ७, ८, ११
नितृद् गायत्री । २, ३, १५ विराड् गायत्री । ८ आर्ची स्वराड् गायत्री । ६, १०, १२—१४,
१६ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ युक्त्वा हि देवहन्तां अश्वो अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्वं सद्ः
॥ १ ॥ उत नो देव देवो अच्छा वोचो विदुधरः । अदिरवा वार्या कृषि ॥ २ ॥
त्वं ह ययविष्ठस्य सहसः धनवाहुत । अनावा यज्ञियो भुवः ॥ ३ ॥ अयमग्निः
सहस्रिणो वाजस्य शनितुस्पतिः । मूर्धा कवी रथीणाम् ॥ ४ ॥ तं नेमिपुत्रवो
यथा नेमस्व सहतिमिः । नेदीयो यज्ञमङ्गिरः ॥ ५ ॥ २४ ॥ तस्मै नूनममियेव
वाचा विरूप निन्यया । वृणो चोदस्व सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥ कष्टु ध्विदस्य सेनेया-
ग्नेरपाकचक्षसः । पृणि गोषु स्तरामहे ॥ ७ ॥ मानो ववानां विशः प्रस्तातीरि-
वोम्नाः । कुशं न हासुमन्याः ॥ ८ ॥ मा नः समस्य दूत्यः परिद्वेषसो अ-
हतिः । ऊर्मिने नावमा वधीत् ॥ ९ ॥ नमस्ते अग्न ओजमे गुणान्ति देव कृष्टयः ।
अमैरमित्रमदय ॥ १० ॥ २५ ॥ कुविन्सु नो गविष्ठेयग्ने संवेषिषो रयिम् ।
वरुकुदुरुष्मिष्कृषि ॥ ११ ॥ मा नो अग्निमहाधने परा वर्मरभृगया । संवर्गे
सं रयि जय ॥ १२ ॥ अन्यमस्माद्विया इयमग्ने मिषकु दुच्छुना । वधी नो अ-
मवच्छवः ॥ १३ ॥ यस्य जुषममस्विनः शमीमदुमिखस्य वा । तं घेदग्निवृधाव-
वि ॥ १४ ॥ परस्या अग्निं संवतोऽवरा अभ्या तैर । यत्राहमग्निं तौ अव ॥ १५ ॥
विधा हि ते पुरा वयमग्ने पितृयथारवमः । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ १६ ॥ २६ ॥

॥ ७६ ॥ १—१२ कुरुसुतिः कातव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५, ६,
८—१२ गायत्री । ३, ४, ७ नितृद् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ इमं नु मायिने हुव इन्द्रमीशानमोजसा । मरुचन्तं न वृद्धसे ॥ १ ॥
अयमिन्द्रो मरुतसंस्तु वि वृक्षस्यामिनच्छिरः । वज्रेण शतपर्वणा ॥ २ ॥ वावृ-

अ० ६ । अ० ५ । व० ३१] ४६२ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७८३

धानो मरुत्सखेन्द्रो वि वृत्रमैरयत् । सृजन्तसंपुट्रिषा अपः ॥ ३ ॥ अयं ह वेन
वा इदं स्वर्गकृत्वता जितम् । इन्द्रेण सोमपीतये ॥ ४ ॥ मरुत्सखेन्द्रोऽपि विषामोर्जस्व-
न्तं विरुप्शिनम् । इन्द्रं गीर्भिर्हवामहे ॥ ५ ॥ इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना मरुत्सखं हवा-
महे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ६ ॥ २७ ॥ मरुत्सखी इन्द्र मीढुः पित्रासोमं शतक्र-
तो । अस्मिन्पुत्रे पुरुषुत ॥ ७ ॥ तुभ्येदिन्द्र मरुत्सखे सुताः सोमासो अद्विवः ।
हुदा हवन्त उक्थिनः ॥ ८ ॥ पित्रेदिन्द्र मरुत्सखा मुतं सोमं दिर्विष्टिषु । वज्रं
शिशान् ओर्जसा ॥ ९ ॥ उत्तिष्ठोर्जसा सह पीत्वी शिषे अवेषयः । सोममि द्र-
क्ष्यमुतम् ॥ १० ॥ अनु त्वा रोदसी उभे कक्षमाशमकृपेताम् । इन्द्र यदस्युहामवः
॥ ११ ॥ वाचमष्टापर्दीमहं नवस्रक्मृतस्पृशम् । इन्द्रात्परि तन्वं ममे ॥ १२ ॥ २८ ॥

॥ ७७ ॥ १—११ कुरुसुतिः काश्यपः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५,
८ गायत्री । २, ५, ६, ९ निचृद् गायत्री । १० निचृद् बृहती । ११ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१—६ षड्जः । १० मध्यमः । ११ पञ्चमः ॥

॥ ७७ ॥ जज्ञानो नु शतक्रतुर्वि वृच्छदिति पातरम् । क उवाः के ह मृक्वि-
रे ॥ १ ॥ आदीं शवस्यमवीदीर्ष्याममहीशुवम् । ते पुत्र सन्तु निधुरः ॥ २ ॥
समित्तान्बृहद्विहस्ते अरौ इव खेदया । प्रवृद्धो दस्युहामवन् ॥ ३ ॥ एकपा
प्रतिधार्पित्वाकं सरीमि त्रिशतम् । इन्द्रः सोमस्य काणुका ॥ ४ ॥ अमि गी-
न्धर्वमेतदुदतुभेषु गजः स्वा । इन्द्रो ब्रह्मभ्य इमुचे ॥ ५ ॥ २६ ॥ निगोविध्यदिग-
स्मिन् आ धारयन्पक्रमोदितम् । इन्द्रो ब्रुन्दं स्वाततम् ॥ ६ ॥ शतमध्र इषुस्तव
सहस्रपर्ण एक इत् बर्मिन्द्र सकृषे युजम् ॥ ७ ॥ तेन स्तोतुम्य आ मरु नृभ्यो
नारिभ्यो अक्षवे । सद्यो ज्ञान अमुष्ठिर ॥ ८ ॥ एता व्योन्नतनि ते कृता वारि-
ष्ठानि परीक्षसा । हुदा वीरुधारयः ॥ ९ ॥ विषेता विष्णुरामरुदुह्यमस्तेवि-
तः । शतं मेदिषान्दीरणाक्रमोदितं बराहमिन्द्र एषुषम् ॥ १० ॥ तुविचं ते सुकृतं
सुमयं धनुः साधुर्वन्दो हिरण्यवः । उमा ते बाहुरयणा सुसंस्कृत अदूषे विददु-
वृषा ॥ ११ ॥ ३० ॥

॥ ७८ ॥ १—१० कुरुसुतिः काश्यपः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृ-
द्गायत्री । २, ६—९ विराड् गायत्री । ४, ५ गायत्री । १० बृहती ॥ स्वरः—१—६
षड्जः । १० मध्यमः ॥

अ० ६ । अ० ५ । व० ३५] ४६३ [म० ८ । अ० ८ । सू० ८० ।

॥ ७८ ॥ पुरोडाशं नो अन्वस इन्द्रं सहस्रमा मर । शता च शूर गोनाम् ॥ १ ॥
आ नो मर ध्वन्मेतं गामयमभ्यञ्जनम् । सखा मना हिरण्यया ॥ २ ॥ उव
नः कर्णशोभना पुरुषि धृष्णवा मर । त्वं हि शृण्विषे वसो ॥ ३ ॥ नर्को वृ-
धीक इन्द्र ते न सुषा न सुदा उत । नान्यस्त्वच्छूर वाघतः ॥ ४ ॥ नकीमिन्द्रो
निकर्तवे न शक्रः परिशक्नवे । विश्वं शृणोति पश्यति ॥ ५ ॥ ३१ ॥ स मन्युं
मर्त्यानामदग्धो नि चिकीषते । पुरा निदार्थिकीषते ॥ ६ ॥ क्रतु इत्पुर्णमुदरं
मुरस्यास्ति विधृतः । वृत्रघ्नः सोमपायनः ॥ ७ ॥ त्वे वसूनि सङ्गता विश्वा च
सोम सौमगा । सुदात्वपरिहृता ॥ ८ ॥ त्वामिद्यव्युर्मम कामो गव्युर्हिरण्यवुः ।
त्वामेव्यगुरेषते ॥ ९ ॥ तवेद्रिन्द्राहमाशमा हस्ते दात्रं चना ददे । दिनस्य वा
मघवन्तसम्पत्स्य वा वृषि यवस्य काशिना ॥ १० ॥ ३२ ॥

॥ ७९ ॥ १—६ छन्दुर्मागव अग्निः ॥ सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६ निचृद् गा-
यत्री । ३ विराड् गायत्री । ४, ५, ७, ८ गायत्री । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः १—८ षड्जः ।
१ गान्धारः ॥

॥ ७९ ॥ अयं कुनुरगृहीतो विश्वजिदुद्भिदित्सोमः । अग्निर्विप्रः कार्ष्णेन
॥ १ ॥ अम्युणोति यज्ञानं भिषक्तिं विश्वं यत्तुरम् । मेमन्धः ख्यन्निः ओणो
भूत् ॥ २ ॥ त्वं सोम तनुकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः । उरु युन्तासि वरूयम् ॥ ३ ॥
त्वं चिषी तव ददौर्दिव आ पृथिव्या अजीपिन् । यावीरिघस्य चिद्वेषः ॥ ४ ॥
अर्थिनो यन्ति चेदर्थं गच्छानिहृद्वो गतिम् । वृज्यस्तुष्यतः कामम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥
विदयत्पुर्वं नष्टसुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुस्तापीदतीर्षम् ॥ ३ ॥ सुशेवो नो
मृदयाकुरदत्तक्रतुगताः । मवा नः सोम शं दृदे ॥ ७ ॥ मा नः सोम सं वीवि-
जो मा वि वीभिषया राजन् । मा नो हार्दिं त्विषा वधीः ॥ ८ ॥ अव यत्त्वे
सधस्ये देवानो दुर्मतीरीक्षे । राजन्नप द्विषः सध माद्वो अप स्निषः सध ॥ ९ ॥

॥ ८० ॥ १—१० एकद्वयोर्धस अग्निः ॥ १—६ इन्द्रः । १० देवा देवता ॥ छन्दः—१
विराड् गायत्री । २, ३, ५, ८ निचृद् गायत्री । ४, ६, ७, ९, १० गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ नक्षत्रं बलार्करं महितारं शतक्रतो । त्वं न इन्द्र मृडय ॥ १ ॥
यो नः शशत्पुराविषावृधो वाजसातये । स त्वं न इन्द्र मृडय ॥ २ ॥ किमृ

अ० ६ । अ० ६ । व० २] ४६४ [म० ८ । अ० ६ । मू० ८२४

रधुबोर्दनः सुन्वानस्यावितेदसि । कुवित्स्विन्द्रणः शकः ॥ ३ ॥ इन्द्र प्र णो
रथमव पथाश्चित्सन्तमद्रिवः । पुरस्तादेन मे कृधि ॥ ४ ॥ हन्तो नु किमाससे
प्रथमं नो रथं कृधि । उपमं वाज्यु भवः ॥ ५ ॥ ३५ ॥ अर्वा नो वाज्युं रथं
सुकरं ते किमित्परि । कस्मान्सु जिग्युषंस्कृधि ॥ ६ ॥ इन्द्र दशस्य पूरसि भद्रा
तं एति निष्कुतम् । इयं धीर्धृतिर्वावती ॥ ७ ॥ मा सीमवथ आ मागुर्वी काष्ठा
हितं धनम् । अपावृक्षा अरुतनयः ॥ ८ ॥ तुरीयं नाम यज्ञियं यदा करस्तदुरम-
सि । असिदित्पतिर्नि ओहते ॥ ९ ॥ अवीवृधदो अमृता अमन्दीदेकयुर्देवा उत
बाधं देवीः । तस्मा उ राधः कृणुत प्रशस्तं प्रातर्क्षु धियावमुर्जगम्भात् ॥
॥ १० ॥ ३६ ॥ ८ ॥

॥ ८१ ॥ १—६ कुसीदी काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ८ गायत्री ।
२, ३, ६, ७ निबृद्ध गायत्री । ४, ६ विराड् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ८१ ॥ आ तू ने इन्द्र समन्ते चित्रं माभं सङ्गमाय । पृहाहस्वी दर्शि-
णेन ॥ १ ॥ त्रिधा हि त्वा तुविक्कुर्मितुविदेष्णं तुवीमयम । तुविमात्रमर्वाभिः ॥ २ ॥
नहि त्वा शूर देवा न मर्तासो दिन्सन्तम् । भीमं न गां शारयन्ते ॥ ३ ॥ एतो
न्विन्द्रं स्वामेशानं वस्वः स्वराजम् । न राधमा मधिपन्नः ॥ ४ ॥ प्र स्तोपुनप
गासिषच्छ्रुत्तमामं गीयमानम् । अभि राधमा जुगुगन् ॥ ५ ॥ ३७ ॥ आ नो
भग दर्शयेनामि सव्येन प्र मृश । इन्द्र मा नो वसोर्निर्भीक् ॥ ६ ॥ उप क्रम-
त्वा भर धृषता धृष्णो जनानाम् । अदाशृष्टस्य वेदः ॥ ७ ॥ इन्द्र व उ नुते
अस्ति वाजो विनेभिः सनिन्वः । अम्माभिः सु तं सनुहि ॥ ८ ॥ सद्योजुर्वन्ते
वाजा असभ्यं विश्वश्रन्त्राः । वशैश्च मन् जगन्ते ॥ ९ ॥ ३८ ॥ ५ ॥

॥ ८२ ॥ १—६ कुसीदी काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, ९ निबृद्ध
गायत्री । २, ४, ६, ८ गायत्री । ३, ४ विराड् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ८२ ॥ आ प्र द्रव पशवतोऽवितेक्ष वृत्रहन् । मध्व प्रति प्रभर्मणि ॥ १ ॥
तीमाः सोमाम आ गेहि मुतासो मादयिष्ववः । पिबादधृम्यथाविधे ॥ २ ॥ इषा
मन्दस्वादुनेत्रं वर्गय मन्यवे । भुवेन इन्द्र श हृदे ॥ ३ ॥ आ त्वंशत्रवा गेहि न्युः-
क्यानि च ह्वसे । उग्रमे रोचने दिवः ॥ ४ ॥ तुभ्यायमद्रिभिः सुतो गोमिः श्री-
यो मदायि कम् । प्रसाम इन्द्र ह्वयते ॥ ५ ॥ १ ॥ इन्द्र शुचिषु मे हव्यस्मे सुतस्य

अ० ६ । अ० ६ । व० ६] ४६५ [म० ८ । अ० ६ । सू० ८४ ।

गोमते । वि प्रीतिं तृप्तिमश्नुहि ॥ ६ ॥ य इन्द्र चमसेषा सोमश्चमृषु ते सुतः ।
पिबेदस्य त्वमीशिषे ॥ ७ ॥ यो अप्सु चन्द्रमा इव सोमश्चमृषु ददृशे । पिबेदस्य
त्वमीशिषे ॥ ८ ॥ यं ते श्येनः पदामरन्तिरो रजांस्यस्पृतम् । पिबेदस्य त्वमी-
शिषे ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ८३ ॥ १—६ कुसीदी काण्व ऋषिः ॥ विश्वे देवताः ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ९
गायत्री । ३ निचृद्गायत्री । ४ पादनिचृद्गायत्री । ७ आर्चा स्वराड् गायत्री । ८ विराड्
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८३ ॥ देवानामिदं वी महत्तदा वृणीमहे वयम् । वृणांममम्यमृतं ॥ १ ॥
ते नः सन्तु युजः सदा वरुणो मित्रो अग्निमा । वृधामश्च प्रचेतमः ॥ २ ॥ अति
नो विष्णिता परु नोभिरयो न पपथ । युयमुतस्य गन्धः ॥ ३ ॥ वामं नो अ-
स्त्वयमन्वामं वरुण शंस्यम् । वामं द्यावृणामहे ॥ ४ ॥ वामस्य हि प्रचेतस्य ईशा-
नामो रिशादमः । नेमादिन्या अवस्य यत् ॥ ५ ॥ ३ ॥ वयमिदं सुदानवः
क्षियन्तो यान्तो अध्वजा । देवा वृधाय हमहे ॥ ६ ॥ अधि न इन्द्रेणं विष्णो
सज्जन्यानाम् । इता मरुतो अश्विना ॥ ७ ॥ प्र आनुवं सुदानवांश्च द्विता स-
मान्या । मातुर्गमे भगमहे ॥ ८ ॥ युयं हि सा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिर्यवः ।
अधा चिद् उत कुवे ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ १—६ उशना काण्व ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पादनिचृद्गा-
यत्री । २ विराड् गायत्री । ३, ६ निचृद्गायत्री, ४, ५, ७—६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८४ ॥ प्रष्टुं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियम् । अग्निं रथं न वेद्यम् ॥
१ ॥ कविमिव प्रचेतसं यं देवामो अध्वं द्विता । नि मर्त्येष्वारधुः ॥ २ ॥ त्वं
यविष्ठ दाशुषो नृः पाहि शृणुधी गिरः । रत्ना लोकमुत स्मर्ता ॥ ३ ॥ कथां ते
अग्ने अक्षिर उजो नपादुपस्तुतिम् । वराय देव मन्यवे ॥ ४ ॥ दाशेभ्य कस्य
मर्तसा यज्ञस्य सहसो यहा । कर्तुं वाच इदं नमः ॥ ५ ॥ ५ ॥ अथा त्वं हि नस्क-
रो विश्वा अस्मभ्यं मुक्षितीः । वाजद्विण्णसो गिरः ॥ ६ ॥ कस्य नूनं परीणसो
धियो जिन्वसि दम्पते । गोषांता यस्य ते गिरः ॥ ७ ॥ तं मर्जयन्त मुकृतं पुरो-
यावानप्राजिषु । स्वेषु क्षयेषु वाजिनेम् ॥ ८ ॥ क्षति क्षेमैभिः साधुधिनैर्नैर्कियं धनं
हन्ति यः । अग्ने सुवीरं पृथते ॥ ९ ॥ ६ ॥

अ० ६ । अ० ६ । व० १०] ४६६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ८६ ।

॥ ८५ ॥ १—६ कृष्ण ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ६ विराड् गायत्री ।
२, ५, ७ निचृद् गायत्री । ३, ४, ६, ८ गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ ८५ ॥ आ मे हवै नामन्याश्विना गच्छतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये
॥ १ ॥ इमं मे स्तोममश्विनेमं मे शृणुतं हवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ २ ॥ अयं
वां कृष्णो अश्विना हवते वाजिनीवसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ शृणुतं
जगितुह्वं कृष्णस्य स्तुवतो नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ४ ॥ छर्दिष्यन्तमदाभ्यं
विप्राय स्तुवते नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥ गच्छतं दाशुषो गृह-
मिन्ध्यास्तुवतो अश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ६ ॥ युज्जाश्वी गमभं गये
वीरुङ्गे वृषपवसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ७ ॥ त्रियन्धुरेण त्रिवृता ग्येना यो-
तमश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ८ ॥ नू मे गिरौ नामन्याश्विना प्रातं यु-
वम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ८६ ॥ १—५ कृष्णो विश्वको वा कार्गिर्ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१,
३ विराड् जगती । २, ४, ५ निचृजगती ॥ तिपादः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ उमा हि दुम्ना भिषजा मयोभयोमा दत्तस्य वत्तयो वधुवधुः ।
ता वा विश्वको हवते तनूकुथे मा नो वि योष्टिं सुखा मुमोचनम् ॥ १ ॥ कथा
नूनं वा विमता उप स्तवद्वयं भियं ददधुर्वस्यश्रये । ता वा विश्वको हवते तनू-
कुथे मा नो वि योष्टिं सुखा मुमोचनम् ॥ २ ॥ युवे हि प्रो पुम्भुजेममयतुं वि-
ष्णाप्यं ददधुर्वस्यश्रये । ता वा विश्वको हवते तनूकुथे मा नो वि योष्टिं सुखा
मुमोचनम् ॥ ३ ॥ उत न्ये वीरं धनमामृजीपिणी दूरे चिन्तनमयमे हवामहे । य-
स्य स्वादिष्टा सुषतिः पितृयेथा मा नो वि योष्टिं सुखा मुमोचनम् ॥ ४ ॥ ऋतेन
देवः सविता ममायत ऋतस्य शृङ्गमुर्विद्या वि पमथे । ऋतं सामाह माहं चि-
त्पुतन्यतो मा नो वि योष्टिं सुखा मुमोचनम् ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ८७ ॥ १—६ कृष्णो घुर्जीको वा वासिष्ठः प्रियमेधो वा ऋषिः ॥ अश्विनौ
देवते ॥ छन्दः—१, ३ वृद्धता । ५ निचृद् वृद्धता । २, ४, ६ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
३, ५ मध्यमः । २, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ८७ ॥ घुम्नी वां स्तोमो अश्विना क्रिविर्न सेक आ गतम् । मध्वः सु-
तस्य स त्रिवि भियो नरा प्रातं गौरात्रिवेरिणे ॥ १ ॥ पिबतं घर्मं मधुमन्तमश्विना

अ० ६ । अ० ६ । व० १२] ४६७ [म० ८ । अ० ६ । सू० ८६ ।

बर्हिः सीदितं नगा । ता मन्दमाना मनुषो दुरोण आ नि पातं वेदमा वयः ॥ २ ॥
आ वा विश्वामिरुतिभिः प्रियमंघा अहपत ! ता वर्तिर्यातमुप वृक्कबर्हिषो जुष्टं
यज्ञं दिग्निष्टिषु ॥ ३ ॥ पिबन्तं सोपं मधुमन्तमश्विना बर्हिः सीदितं मुमन् । ता वा-
बुधाना उप मुष्टिं दिवो गन्तं गंगाविवर्णिष ॥ ४ ॥ आ नूनं यातमश्विना-
ध्वमिः मुपितप्सुभिः । दद्याद्दिग्ग्यवर्तनी शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥ ५ ॥
वयं हि वां हवामहे विपन्यवो विप्रामो वार्जमानये । ता वन्मृ दस्रा पुष्टं ससा
धियाश्विना श्रुष्ट्या गतम् ॥ ६ ॥ १० ॥

॥ ८८ ॥ १—६ नोवा कपिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ बृहती । ५ निचृद-
बृहती । २, ४ पङ्क्तिः । ६ विराट् पङ्क्तिः ॥ स्वराः—१, ३, ५ मध्यमः । २, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ८८ ॥ ते वा दस्ममृतिपिष्टं चमोमिन्दानमन्यमः । अमि वन्मं न स्वमरेषु
धेनव इन्द्रं गोमिमेवामहे ॥ १ ॥ पुनं मुदातुं तविषाभिरावृतं गिरिं न पुरुमा-
जमम् । जमन्तं वार्जं शतिभे महमिणं मुक्तं गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥ न त्वा बुहन्तो
अद्रेयो वरन्त इन्द्र वीजवः । याद्वममि सवते मायते वसु नकिष्टदा मिनाति
ते ॥ ३ ॥ योद्धामि कन्ता शवणेन दमना विश्वा ज्ञाताभि गजमना । आ त्वा-
यमक उतये वयनेति ये सोतेषा अर्जाजनन ॥ ४ ॥ प्र हि रिञ्जि ओजमा दिवो
अन्तेभ्यस्परि । न त्वा विव्याच गजे इन्द्र पार्थिवमनु स्वधा ववजिथ ॥ ५ ॥
नकिः परिष्टिमवन्मधस्य ते यहाशुपं दशम्यमि । अस्माकं बोध्युचयस्य चोदिता
महिष्टो वार्जमानये ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ ८९ ॥ १—५ नमोभ्युग्मेनाचयी ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ बृहती । ३
निचृदबृहती । २ पार्थिवपङ्क्तिः । ४ विराट् पङ्क्तिः । ५ विराडनुष्टुप् । ६ निचृदनुष्टुप् ॥
स्वराः—१, ३, ५ मध्यमः । २, ४ पञ्चमः । ५, ६ गान्धाराः ॥

॥ ८९ ॥ बृहदिन्द्राय गायत मरुतो बृहन्तमम् । येन उयोतिर्जनयज्ञता-
वृधो देवं देवाय जागृवि ॥ १ ॥ अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाधेन्द्रो एम्याम-
वत । देवास्ते इन्द्र सख्याय गेमिरे बृहद्भानो मरुद्रेण ॥ २ ॥ प्र च इन्द्राय बृहते
मरुतो ब्रह्माचित । वृत्रं हनति वृत्रा शतवैतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ३ ॥ अमि प्र
मर धृषता धृषन्मनः श्रवश्चिते असद्वृहत् । अपन्वापो जवमा वि मातरो हनो
वृत्रं जया स्तः ॥ ४ ॥ यज्ञायथा अपूर्वेषु मधवन्वृत्रहत्याय तन्मृधिवीमप्रयथ-

अ० ६ । अ० ६ । व० १४] ४६८ [म० ८ । अ० ६ । सू० ६१ ।

स्तदस्तम्ना उत धाप ॥ ५ ॥ तस्यै यज्ञो अजायत तदकं उत हस्कृतिः । तद्वि-
श्वमधिभूरासि यज्जातं यच्च जन्तवम् ॥ ६ ॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यो रोहयो
दिशि । घर्म न सामन्तपता सुवृक्षिभिर्जुष्टं गिर्विश्वे वृहत् ॥ ७ ॥ १२ ॥

॥ ६० ॥ १—६ नमोऽधपुरुमेधावृषी ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृद्बृहती ।
३ विराड् बृहती । ५ पादनिचृद्बृहती । २, ४ पादनिचृत् पङ्क्तिः । ६ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः । २, ४, ६ गान्धारः ॥

॥ ६० ॥ आ तो विश्वाप् हव्य इन्द्रः समन्तं भूपतु । उप ब्रह्माणि सर्व-
नानि वृत्रहा परमज्या अर्चयिषमः ॥ १ ॥ त्वं दाता प्रथमो गर्भमाप्स्यसि मृत्यु
ईशानकृत् । त्रिविद्युस्तस्य युज्या इणमिहे पुत्रस्य शर्वमो महः ॥ २ ॥ ब्रह्मा त
इन्द्र गिर्विश्वः क्रियन्ते अनन्तिवृता । इमा जुषस्य हर्यश्च योजनेन्द्र या ते अम-
न्महि ॥ ३ ॥ त्वं हि मृत्यो मघवन्ननानतो वृत्रा भूरि न्यज्जमे । स त्वं शविष्ठ
वज्रहस्त दाशुषेर्वाञ्चै रयिमा कृधि ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्र यथा अस्यजीषा शिवम-
सते । त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येक इदनुता चषणीधृता ॥ ५ ॥ तस्यै न्वा नूनम-
सुर प्रचेतमं गर्धो भागमिवमहे । महीय कृत्तिः शरणा त इन्द्र प्र ते मुम्ना नो
अक्षवन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ६१ ॥ १—७ अपालात्रेयो ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ आर्ची स्वराट्
पङ्क्तिः । २ पङ्क्तिः । ३ निचृदनुष्टुप् । ४ अनुष्टुप् । ५, ६ विराडनुष्टुप् । ७ पादनिचृद-
नुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३—७ गान्धारः ॥

॥ ६१ ॥ कन्यावारवायुती सोममपि अनादिदत् । अस्ते भग्न्यब्रवीदि-
न्द्रोऽप मुनर्व न्वा शक्राय मुनर्व त्वा ॥ १ ॥ अर्मा य णपि वीरको गृहद्वर्गं वि-
चाक्रेण । इमं जम्मेमुतं पिव आनावन्ते कस्मिन्ममपुपवेन्तमुक्थितम् ॥ २ ॥
आ नून न्वा चिकिन्मामोऽधि चून त्वा नेममि । शर्नगिव शतकं विवेन्द्रायिन्द्रो
परि स्रव ॥ ३ ॥ कुविच्यकं कुविच्यकं कुविच्यो वस्यमस्कान् । कुविच्यतिष्ठिषो
यतीरिन्द्रेण सङ्गमासे ॥ ४ ॥ इमाति त्रीणि विष्टया तानीन्द्र वि रोहय । शिरे-
स्तनस्योर्विशमादिदं म उणेदरे ॥ ५ ॥ अर्मा च या न उर्वगादिमां तन्वंमम ।
अयो तनस्य यच्छिरः स्रवो ता रोमशा कृधि ॥ ६ ॥ स्ते रथस्य स्तेऽनेमः स्ते
युगस्य शतक्रनो । अपालामिन्द्र त्रिष्टुत्यकुलोः सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥ १४ ॥

अ० ६ । अ० ६ । व० १६] ४६६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ६२ ।

॥ ६२ ॥ १—३३ अतकलः सुकल्लो वा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराड्-
जुष्टुप् । २, ४, ८—१२, २२, २५—२७, ३० निचृदगायत्री । ३, ७, ३१, ३३ पादनिचृद्
गायत्री । ५ आर्षी स्वराङ्गायत्री । ६, १३—१५, २८ विराड् गायत्री । १६—२१, २३,
२४, २६, ३२ गायत्री ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २—३३ षड्जः ॥

॥ ६२ ॥ पान्तमा वो अन्धस इन्द्रमभि प्र गायत । विश्वासाहं शतक्रतुं
मंहिष्ठं चर्षणीनाम् ॥ १ ॥ पुरुदुतं पुरुदुतं गाथान्यं सनश्रुतम् । इन्द्र इति ब्रवी-
तन ॥ २ ॥ इन्द्र इहो महानां दाता वाजानां नृतुः । महो अभिज्ञवा यमत् ॥ ३ ॥
अपादु शिष्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः । इन्द्रोरिन्द्रो यवाशिरः ॥ ४ ॥ तम्-
भि प्रार्चतेन्द्रं सोमस्य पीठये । तदिद्वयस्य वर्धनम् ॥ ५ ॥ १५ ॥ अस्य पीत्वा
मदानां देवो देवस्यौजसा । विश्वाभि भुवना भुवत् ॥ ६ ॥ स्यमु वः सत्रामाहं
विश्वामु गीर्षयितम् । आ च्यावयस्युतये ॥ ७ ॥ युध्मं सन्तमन्वर्षाणं सोमपाम-
नपच्युतम् । नरमत्रार्यक्रतुम् ॥ ८ ॥ शिवा ण इन्द्र राय आ पुरु विद्वां ऋचीप-
म । अवा नः पार्ये धने ॥ ९ ॥ अतश्चिदिन्द्र गा उपा याहि शतवाजया । इपा
महस्रवाजया ॥ १० ॥ १६ ॥ अयां धीवतो धियोऽर्वजिः शक्र गोदरं । जयेम
पुंसु वज्रिवः ॥ ११ ॥ वयमु त्वा शतक्रतो गावो न यवमेष्वा । उवथेषु रणया-
मभि ॥ १२ ॥ विश्वा हि मन्येत्वनानुक्रामा शतक्रतो । अगन्म वज्रिआशसः ॥ १३ ॥
त्वे सु पुत्र शत्रुमोऽवृषन्क्रामकातयः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥ १४ ॥ स नो
वृषन्सनिष्ठया सं योग्यां वृषिन्वा । प्रियाविदिह पुरन्ध्या ॥ १५ ॥ १७ ॥ यस्ते
नूनं शतक्रतुविन्द्र युष्मिनयो मदः । तेन नूनं मदं मदः ॥ १६ ॥ यस्ते चित्रश्र-
वातमो य इन्द्र वृत्रहन्तमः । य ओजोदातमो मदः ॥ १७ ॥ विश्वा हि यस्ते
आद्विस्त्वादेतः सत्य सोमपाः । विश्वामु दस्य कुष्टिषु ॥ १८ ॥ इन्द्राय स्रष्टे
सुतं परि प्योमन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ १९ ॥ यस्मिन्विश्व आधि
धियो रक्षन्ति सप्त संसदः । इन्द्रं सुते इवामहे ॥ २० ॥ १८ ॥ त्रिकदुकेषु चेतनं
वेषासो यश्मजन । तमिद्वन्तु नो गिरः ॥ २१ ॥ आ त्वा विशन्तिवन्दवः स-
मुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥ २२ ॥ विव्यवथ महिना वृषन्धं
सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरेषु ते ॥ २३ ॥ अरे त इन्द्र कुक्षये सोमो मवतु-
वृत्रहन् । अरं धामभ्य इन्द्रवः ॥ २४ ॥ अरमश्वाय गायति श्रुतकल्लो अरं गवे ।
अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ २५ ॥ अरं हि मां सुतेषु णः सोमोविन्द्र भूषसि । अरं

अ० ६ । अ० ६ । व० २४] ४७० [म० ८ । अ० ६ । सू० ६३ ।

ते शक्र द्वावेन ॥ २६ ॥ १६ ॥ पराकाक्षिदद्विस्त्वां नचन्त नो गिरः ।
अरं गमाम ते व्रयम् । २७ ॥ एवा ह्यधि वीरयुरेना शूर उत स्थिरः । एवा ते
राध्यं मनः ॥ २८ ॥ एवा गतिस्तुर्वीमघु विश्वेमिर्धापि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र
मे सचा ॥ २९ ॥ सो पु वृक्षे ब तन्द्रपुर्भुवो वाजानां पते । मस्त्वा सुतस्य गो-
मंतः ॥ ३० ॥ मा न इन्द्राभ्यादिशः सूर्यो अकुप्वा यमन् । त्वा युजा वनेषु
तत् ॥ ३१ ॥ त्वयेदिन्द्र युजा व्रयं प्रति व्रुवामहि स्पृधः । त्वमस्माकं तव स्मसि
॥ ३२ ॥ त्वामिद्धि त्वावधेनुनोनुवतश्चरान् । सखाय इन्द्र कामवः ॥ ३३ ॥ २० ॥

॥ ६३ ॥ १—३४ सुकक्ष ऋषिः ॥ १—३३ इन्द्रः । ३४ इन्द्र कक्षपत्य देवताः ॥
छन्दः—१, २४, ३३ रिग्वेद गायत्री । २—४, १०, ११, १३, १४, १६, १८, २१, २३,
२७—३१ निचृदगायत्री । ४—६, १२, १४, १७, २०, २२, २४, २६, ३२, ३४ गायत्री ।
१६ पदतिचृद गायत्री ॥ पङ्क्त, स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ उद्वेदधि अनामघं व्रयमं नयोपमम् । अस्तरमेपि सूर्ये ॥ १ ॥
नव यो नवतिं पुं विमेदं वाहं जमा । अहिं च वृत्रहाधर्षति ॥ २ ॥ स तु इन्द्रः
शिवः पस्वन्वायदगोपुत्रवमन उरुधामिव दोहते ॥ ३ ॥ यदथ कषं वृत्रहभृदगा
अभि सूर्य । मयं तमिन्द्र ते वरी ॥ ४ ॥ यद्वा प्रवृद्ध मन्पते न मेरा इति मन्यसे ।
उतो तन्म यमिच्छ ॥ ५ ॥ १ ॥ ये सोमोमः परावति ये अत्रोवति सुन्विरे ।
सर्वोस्तां इन्द्र गच्छामि ॥ ६ ॥ तमिन्द्र वाजयामसि महे वृषाय इन्तवे । स वृषा
वृषभो भुवन ॥ ७ ॥ इन्द्रः स दामने कृत अजिष्टः स मदं हितः । पुम्नी श्रो-
क्षी स सोम्यः ॥ ८ ॥ गिरा वज्रो न सम्भूतः सर्वलो अनेपच्युतः । वव्व अश्वो
अमृतः ॥ ९ ॥ दुर्गे चिन्नः सुगं कृधि गृणान इन्द्र गिरिणः । न्वच्च मघवन्वशः
॥ १० ॥ २० ॥ यमो न न चिद्रादिशं न मिनन्ति स्वगज्यम् । न देवो नाधि-
गुर्जनः ॥ ११ ॥ अधा ते अति कुत देवी शुष्मं मपयतः । उभं मुशिप्र रोदमी
॥ १२ ॥ न्वधेत धारयः कृणाम रोहिणीषु च । परंष्णीषु रुक्षन्पयः ॥ १३ ॥
वि यदहस्य निषा विश्वे देव सो अक्रमुः । त्रिदन्मम्य तां रुमः ॥ १४ ॥ आ-
द मे निवसे वृत्रहृदादिष्ट पश्यम् । अजानशभुमृतः ॥ १५ ॥ २३ ॥ श्रुतं
वो वृत्रहन्मम्य शर्धे चपणांनाम । आ शुपे शर्धमे महे ॥ १६ ॥ अया धिया
च गव्यया पुरुणाप पुरुषुत । यमोममोम आभवः ॥ १७ ॥ बोधिन्मना इदस्तु
नो वृत्रहा भूर्यमुतिः । मृणातु शक्र आशिषम् ॥ १८ ॥ कया त्वं उत्थाभि

अ० ६ । अ० ६ । व० २६] ४७१ [म० ८ । अ० १० । सू० ६४ ।

प्र मेन्दसे वृषन् । कर्पा स्तोतृभ्य आ भेर ॥ १६ ॥ कस्य वृषा मुने चो नि-
त्वान्वृषभो रणत् । वृत्रहा सोमपीतये ॥ २० ॥ २१ ॥ अमी पु गन्ध रयिं मे-
न्दमानः सहस्रिणम् । प्रयन्ता बोधि वाशुपे ॥ २१ ॥ पन्नीव नः सुता इम उश-
स्तो यन्ति वीतये । अपा जग्मिनिचुम्पुणः ॥ २२ ॥ इष्टा होत्रा असृजोन्द्र-
वृषासो अध्वरे । अच्चावधुयमोजमा ॥ २३ ॥ इह त्या मेधमाया हरी हिरण्य-
केश्या । वोळहामभि प्रयोहितम् ॥ २४ ॥ तुभ्यं सोमाः सुता इमे स्त्रीणं बर्हिर्वि-
मावसो । स्तोतृभ्य इन्द्रमा बह ॥ २५ ॥ २५ ॥ आ ते दक्ष वि रोचना दध्र-
त्ता वि वाशुपे । स्तोतृभ्य इन्द्रमचत ॥ २६ ॥ आ ते दधामाद्रियमक्या विश्वा
शतक्रतो । स्तोतृभ्य इन्द्र मृळय ॥ २७ ॥ भद्रममद्रं न आ भेपपुर्ज शतक्रतो ।
यदिन्द्र मृळयामि नः ॥ २८ ॥ स नो विश्वान्या भेर मृतिनि शतक्रतो । य-
दिन्द्र मृळयामि नः ॥ २९ ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तम सुतावन्तो हवामहे । यदिन्द्र
मृळयामि नः ॥ ३० ॥ ३० ॥ उप नो हरिभिः सुतं यदि मदानाम्पते । उप
नो हरिभिः सुतम् ॥ ३१ ॥ हिता यो वृत्रहन्तमो विद इन्द्रः शतक्रतुः । उप नो
हरिभिः सुतम् ॥ ३२ ॥ न्वं हि वृत्रहक्षेपां प्राता सोमानाममि । उप नो हरिभिः
सुतम् ॥ ३३ ॥ इन्द्र इमे देवा तु न श्चभुक्षणमुभं रयिम् । वाजी देवा तु वा-
जिनम् ॥ ३४ ॥ ३४ ॥ ३४ ॥ ३४ ॥

॥ ६४ ॥ १—१२ निन्दु पुनदक्षो वा कपिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, २, ८
विराड् गायत्री । ३, ५, ७, ९ गायत्री । ४, ६, १०—१२ निन्दु गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ गार्धयन्ति मरुतां श्रवस्युपाना मघोनाम् । युक्ता वही गथानाम्
॥ १ ॥ यस्या वेवा उपस्थं यना विश्वं धारयन्ते । सूर्यामामा दृशे कम ॥ २ ॥
तत्सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कार्वः । मरुतः सोमपीतये ॥ ३ ॥ अ-
स्ति सोमो अयं सुतः पिबन्मस्य मरुतः । उत स्वराजो अश्विना ॥ ४ ॥ पिब-
न्ति मिश्रो अर्यमा तना पुनस्य वरुणः । त्रिषथस्यस्य जावतः ॥ ५ ॥ उतो न्व-
स्य जोषमो इन्द्रः सुतस्य गोमतः । प्राप्तहोतिव मन्मति ॥ ६ ॥ २८ ॥ कदत्वि-
बन्त सूरयस्तिर आप इव सिधः । अपान्त पुनदक्षसः ॥ ७ ॥ कद्रो अथ महा-
नां देवानामभो वृक्षे । तमना च दुस्मवचमाम् ॥ ८ ॥ आ ये विश्वा पार्थिवानि
पमथसोचना दिवः । मरुतः सोमपीतये ॥ ९ ॥ त्यास्तु पुनदक्षसो दिवा वा म

अ० ६ । अ० ६ । व० ३२] ४७२ [म० ८ । अ० १० । वृ० ६६ ।

वतो हुवे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ १० ॥ त्वाष्टु ये वि रोदसी तस्तभ्युर्हतो
हुवे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ११ ॥ त्वं नु मारुतं गुह्यं गिरिष्ठां वृषणं हुवे ।
अस्य सोमस्य पीतये ॥ १२ ॥ २६ ॥

॥ १५ ॥ १—६ तिरश्चो ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—४, ६, ७ विराट्-
उष्टुप् । १ अलुष्टुप् । ८ निचृष्टुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ आ त्वा गिरो रथीगिवास्तुः मुतेषु गिर्वणः । अमि त्वा समन्व-
तेन्द्र वत्सं न मातरः ॥ १ ॥ आ त्वा शुक्रा अचुच्यवुः सुतासं इन्द्र गिर्वणः ।
पिबा त्वस्यान्धम इन्द्र विश्वासु ते हितम् ॥ २ ॥ पिबा सोमं मदीय कमिन्द्र
श्येनाभृतं सुतम् । त्वं हि शश्वतीनां पती राज्ञा विशामसि ॥ ३ ॥ ध्रुवी हवै
तिरश्च्या इन्द्र यत्त्वां सप्यति । सुवीर्यस्य गोमेतो गयस्वूर्ध्वि प्रहो असि ॥ ४ ॥
इन्द्र यस्ते नवीयसीं गिरं मन्द्रामर्जीजनत् । त्रिक्रिविन्मनमं धियं प्रत्नापुनस्य
पिप्युषीम् ॥ ५ ॥ ३० ॥ तस्य एवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावृधुः । पुरुषस्य
पौण्या सिषासन्तो वनामहे ॥ ६ ॥ एतो विन्त्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना ।
शुद्धैरुक्थैर्वीवृध्वासं शुद्ध आशीर्वीन्ममत्तु ॥ ७ ॥ इन्द्र शुद्धो न आ गहि शुद्धः
शुद्धामिच्छतिभिः । शुद्धो रुधि नि धारय शुद्धो ममदि सोम्यः ॥ ८ ॥ इन्द्र शुद्धो
हि नो रुधि शुद्धो रत्नानि दाशुषे । शुद्धो वृत्राणि जिमेस शुद्धो वाजं सिषा-
ससि ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ १६ ॥ १—२१ तिरश्चोर्मुतानो वा मद्यत ऋषिः ॥ देवताः—१—१४, १६—२१
इन्द्रः । १४ मद्यतः । १५ इन्द्रावृद्धस्पती ॥ छन्दः—१, २, ५, १३, १४ निचृष्टिष्टुप् । ३,
६, ७, १०, ११, १६ विराट् त्रिष्टुप् । ८, ९, १२ त्रिष्टुप् । १५, १८, १९ पादनिचृष्टि-
ष्टुप् । ४, १७ पङ्क्तिः । २० निचृत् पङ्क्तिः । २१ विराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ५—१६,
१८, १९ चैवतः । ४, १७, २०, २१ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ अस्मा उषासु आर्तिरन्तु याभिन्द्राय नक्रमूर्ध्याः सुवाचः । अस्मा
आषो मातरः सप्त तस्थुर्नृभ्यस्तराय सिन्धवः सुपाराः ॥ १ ॥ अर्तिविदा विष्णु-
रेखा चिदक्का विः सप्त सानु संहिता गिरीशाम् । न तद्वो न मर्त्यस्तुतुर्याणानि
प्रवृद्धो वृषमशुकरं ॥ २ ॥ इन्द्रस्य वज्रं आयसो निर्भिष्ट इन्द्रस्य वाहोर्ध्वविष्ट-

अ० ६ । अ० ६ । व० ३५] ४७३ [म० ८ । अ० १० । सू० ६६ ।

मोक्षः । शीर्षमिन्द्रं पृथक् कर्तव्यं निरेक आसन्नोपेयं श्रुत्वा उपाके ॥ ३ ॥ मन्ये त्वा
यज्ञियं यज्ञियाणां मन्ये त्वा व्यवनमच्युतानाम् । मन्ये त्वा सन्धेनामिन्द्र केतुं
मन्ये त्वा वृषम चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥ आ बद्धं बाह्वारिन्द्र वत्से मदच्युतमहये
हन्तवा उ । प्र पर्वता अनवन्त प्र गावः प्र ब्रह्माणो अभिनवन्त इन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥
तमुं वृषाम् य इमा जजान विश्वा ज्ञातान्यवरायसस्मात् । इन्द्रं मित्रं दिविषेम
गीर्भिरुपो नमोर्मिर्वृषमं विशेषम् ॥ ६ ॥ वृषस्व त्वा असयादीर्षमाणा विश्वे देवा
अजहुर्ये सखायः । मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्वयेमा विश्वाः पृतेना जयासि ॥ ७ ॥
मित्रः षष्ठिस्त्वा मरुतो वावृधाना उस्ता इव राशयो यज्ञियासः । उ॒ त्वेमः कृधि
नो भागधेयं शुभं त एना हविषा विधेम ॥ ८ ॥ तिग्ममायुधं मरुतामनीकं कस्तं
इन्द्र प्राते वज्रं दधप । अनायुधामो अमरा अवेवाश्चक्रेण तौ अप वप अजी-
पिन् ॥ ९ ॥ सह उग्राय त्वमे सुवृक्षि प्रेरय शिवतमाय पृथः । गिर्वाहसे गिर
इन्द्राय पर्वीर्धेहि त्वे कृविदङ्ग वेदत् ॥ १० ॥ ३३ ॥ उक्थवाहसे त्विमे मनीषां दुणा न
पारमरिय नदीनाम् । नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य जुष्टतरस्य कृविदङ्ग वेदत् ॥ ११ ॥
तर्हि निदिदि यत्त इन्द्रो जुजोपन्तुहि मुष्टिं नममा विवास । उप भूय जरितर्मा
हवयः आवया वाचं कृविदङ्ग वेदत् ॥ १२ ॥ अब द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः
कृष्णो वृशभिः सहस्रैः । आत्रक्षमिन्द्रः शच्या धमन्तमप स्नेहेर्तीर्नमणा अधत्त
॥ १३ ॥ द्रप्समपश्यं विष्णे चरन्तमुपहरे नयो अंशुमत्याः । नभो न कृष्णम-
वतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ॥ १४ ॥ अथ द्रप्सो अंशुमत्या
उपस्थेऽधारयत्तन्वै तित्विषाणः । विशो अर्देवीरभ्याः चरन्तीर्वृहस्पतिना युजेन्द्रः
ससाहे ॥ १५ ॥ ३४ ॥ त्वं ह त्यत्समभ्यो जायमानोऽशत्रुभ्यो अमवः शत्रुमिन्द्र
गूळहे घावापृथिवी अन्वविन्दो विधुमङ्गो भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ १६ ॥ त्वं ह
त्यर्दप्रतिमानमांजो वज्रेण वस्त्रिभृषितो जघन्थ । त्वं शुष्णस्याग्निरो वर्धवस्व
गा इन्द्र शच्येदविन्द्रः ॥ १७ ॥ त्वं ह त्यवृषम चर्षणीनाह्वनो वृत्राणां तत्रिषां
बभूय । त्वं सिन्धूरस्रस्तस्तभानान् त्वमपो अजयो दासपत्नीः ॥ १८ ॥ स मु-
क्ता रथिता वः सुतेष्वनुत्तमभ्युषो अर्हेव रेवान् । य एक इअर्षपांसि कर्ता स वृ-
त्रहा प्रतीदन्यमाहुः ॥ १९ ॥ स वृत्रहेन्द्र चर्षणीपृत्तं सुपुत्वा हव्यं हुवेम । स प्रो-
विता मघवा नोऽविब्रता स वाजस्य श्रवस्यस्य दाता ॥ २० ॥ स वृत्रहेन्द्र अभवा
सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूव । कृणवन्नपांसि नर्या पुरुणि सोपो न पीतो हव्यः अ-
स्मिन्धः ॥ २१ ॥ ३५ ॥

अ० ६ । अ० ७ । न० १] ४७४ [म० ८ । अ० १० । सू० ६८ ।

॥ ६७ ॥ १—१५ रेभः काश्यप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ११ विराट्
बृहती । २, ६, ८ १२ निचृदुष्टती । ४, ५, ८ बृहती । ३ भुरिगनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् ।
१० भुरिगजगती । १३ अतिजगती । १५ ककुम्भती जगती । १४ विराट् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, २, ४—६, ८, ९, ११, १२ मध्यमः । ३, ७ गान्धारः । १०, १३, १५ निषादः ।
१४ धैवतः ॥

॥ ६७ ॥ या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वा अमुरभ्यः । स्तोतारमिर्मघवक्षस्य
वर्धय ये च त्वे वृद्धवर्हिषः ॥ १ ॥ यमिन्द्र दधिपे त्वमश्नं गां भागमव्ययम् ।
यजमाने सुवृत्तिं दक्षिणावतिं तस्मिन् तं धेहि मा पूर्णा ॥ २ ॥ य इन्द्र सस्त्य-
व्रतोऽनुष्वापमेदेवयुः । स्वैः ष एवैर्मुमुग्न्वोऽप्यै रयिं संनुतधेहि तं ततः ॥ ३ ॥
यच्छक्रासिं पशवति यदविवति वृत्रहन । अतस्त्वा गोर्मिधुगदिन्द्र कोशिभिः सु-
तावो आ विवामति ॥ ४ ॥ यद्वासिं गोचने दिवः समद्रस्याधिं विष्टुर्वि । यत्पा-
थिंवे सदने वृत्रहन्तम् यदन्तर्निक्ष आ गेहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥ स नः मोमेषु सोमपाः
सुतेषु शवसस्पते । मादयस्व राधमा सुनुतावतेन्द्र राया परीणमा ॥ ६ ॥ मा न
इन्द्र परा वृणमवा नः सधमाधः । न्व न उता त्वमिक्ष आप्यं मा न इन्द्र परा
वृणक् ॥ ७ ॥ अस्मे इन्द्र सचा सुते नि पदा पीतये मधु । कृधी जरित्रे मघवक्ष-
वो महदस्मे इन्द्र सचा सुते ॥ ८ ॥ न त्वा देवाम आशत न मर्त्यासो अद्रिवः ।
विश्वा जातानि शर्वसाभिभूंसि न त्वा देवास आशत ॥ ९ ॥ विश्वाः पृतना
अभिभूतरं नरं सज्जस्तनक्षिन्द्रं जज्जुश्च राजये । क्रन्वा वरिष्ठं वरं आमुग्मिमुतोप्र-
मोजिष्ठं तवसे तस्विनम् ॥ १० ॥ ३७ ॥ समी रेभासो अस्वर्गश्चिन्द्रं सोमस्य पीतये ।
स्वर्षति यदी वृध धृतव्रतो द्वाजमा समतिभिः ॥ ११ ॥ नेमि नेमन्ति चक्षसा
मेषविप्रा अभिरवरा । सुदीतयो वो अद्रुहोऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्भिः ॥ १२ ॥
तमिन्द्र जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि । मंहिष्ठो गीर्मिरा
च यद्वियो व्रतव्रताये नो विश्वा सुपथा कृणातु वजी ॥ १३ ॥ त्वं पुर इन्द्र चि-
किदेना व्योजसा शविष्ठ शक्र नाशयध्वं । त्वद्विद्यानि भुवनानि वज्रिन्वावा रे-
जेते पृथिवी च धीषा ॥ १४ ॥ तन्म अतमिन्द्र शूर चित्र पात्वपो न वज्रिन्दु-
रिवानि वरिधिरि । कुदा न इन्द्र राय आ दशस्येर्विश्वान्यस्य स्पृहवार्यस्य
राजन् ॥ १५ ॥ ३८ ॥ ६ ॥

॥ ६८ ॥ १—१२ नृमेध ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ उष्णिक् । २, ६
ककुम्भती उष्णिक् । ३, ७, ८, १०—१२ विराडुष्णिक् । ४ पावनिकुडुष्णिक् । ६ नि-
चृदुष्णिक् । ऋषयः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ३ । ४७५ [म० ८ । अ० १० । सू० ६६ ।

॥ ६८ ॥ इन्द्राय सामं गायतु विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विण्दिचते पत्न-
स्यवे ॥ १ ॥ त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महौ असि
॥ २ ॥ विभ्राज्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः । देवास्ते इन्द्र सखायं येभिरे
॥ ३ ॥ एन्द्र नो गधि प्रियः सञ्जिदगोघ्नः । गिरिने विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः
॥ ४ ॥ अमि हि सत्य सोमपा उमं बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः प-
तिर्दिवः ॥ ५ ॥ त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र दुर्ता पुरामसि । इन्ता दस्योर्मनोवृधः
पतिर्दिवः ॥ ६ ॥ १ ॥ अथा हीन्द्र गिर्वेण उप त्वा कामान्महः संसृज्महे । उदेव यन्ते
वदभिः ॥ ७ ॥ वार्गं त्वां युव्याभिर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावुध्वासं चिदद्विवो
विवेदेवे ॥ ८ ॥ युजन्ति इरी इषिरस्य गार्धयोरो रथं उरुयुगे । इन्द्रवाही वज्रो-
युजा ॥ ९ ॥ त्वं न इन्द्रा भव ओजो नृम्यां शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृत-
नाषहम् ॥ १० ॥ त्वं हि नः पिता वसो त्व माना शतक्रतो बभूविथ । अथा ते
सुमनमीमहे ॥ ११ ॥ त्वां शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुप युव शतक्रतो । स नो सख
सवीर्यम् ॥ १२ ॥ २ ॥

॥ ६६ ॥ १—८ तमेध ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ आर्ची स्वराद् बृहती ॥
२ बृहती । ३, ७ निचृद् बृहती । ४ पावनिचृद् बृहती । ४, ६, ८ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३,
४, ७ गान्धाराः । ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ६६ ॥ त्वामिदा ह्यो नरोऽपीष्यन्वज्जिन्भूर्वीरः । स इन्द्र स्तोमवाहसा-
मिह श्रुधुप धर्ममा गहि ॥ १ ॥ मत्स्वां सुशिप्र हरिस्तदीमहे त्वे आ भू-
यन्ति वेधर्मः । तव श्रवांयुपमान्युक्थया सुतेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ २ ॥ आरयन्त इव
सूर्य विश्वेदिन्द्रेभ्य मवत । वसूनि ज्ञाते जनेमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम
॥ ३ ॥ अनशरति वसुदापुषं स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः । सो अय कामं वि-
धतो न रोषति मनो दानाय सोदयेन् ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असिम
स्पृधः । अशस्तिहा जनिता विश्वतूरमि त्वं तूर्धं तरुण्यनः ॥ ५ ॥ अतु ते शुष्मं
तरयन्तमीयतुः सोही शिशुम मातरा । विश्वास्ते स्पृधः अथयन्त मन्थवे हृत्र य-
द्रिन्द्र तूर्वसि ॥ ६ ॥ इत जनी वो अजरं प्रहेमास्मप्रहितम् । आशुजेत्रां हेतारं
रथीतममर्तुं तुग्यावधम् ॥ ७ ॥ इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूर्ति शतक्रतुम् ।
ममानमिन्द्रमर्षसे इषामहे वसवानं वसुजुवम् ॥ ८ ॥ ३ ॥

सू० ६ । अ० ७ । व० ६] ४७६ [म० ८ । अ० १० । सू० १०१ ।

॥ १०० ॥ १—३, ६—१२ नेमो जगन्धः । ४, ५ इन्द्र अग्निः ॥ देवताः—१—६, १२ इन्द्रः । १०, ११ वाक् ॥ छन्दः—१, ४ पादनिबृत्तिषुट्प । २, ११ निबृत्तिषुट्प । ३, ५, १२ त्रिषुट्प । १० विराट् त्रिषुट्प । ६ निबृज्जगती । ७, ८ अनुट्प । ९ निबृदञ्जुट्प ॥ स्वरः—१—५, १०—१२ धैवतः । ६ निषादः । ७—९ गान्धारः ॥

॥ १०० ॥ अयं तं एमि तन्वा पुरस्ताद्विषे देवा अमि मा यन्ति पश्चात् ।
यदा मष्टं दीधरो भागमिन्द्रादिन्मवा कृण्वो वीर्याणि ॥ १ ॥ दधामि ते मधुनो
भुक्षमग्रे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः । असञ्च त्वं दक्षिणतः सखा मेऽश्वो
वृत्राणि जहघनाव भूरि ॥ २ ॥ प्र सु स्तोमं भरत वाजयन्त इन्द्राय सत्यं वरि
सत्त्वमस्ति । नेन्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ई ददर्श कप्रमिष्टवाम ॥ ३ ॥
अवर्मस्मि जरितः परय मेह विषां जातान्यभ्यस्मि मद्वा । अतस्य मा प्रदिशो
वर्धयन्त्याददिगे सुवना ददर्शमि ॥ ४ ॥ आ यन्मा वेना अरुहन्ननस्य एकमा-
सीनं हयतस्य पृष्ठे । मनश्चिमे हृद् आ प्रत्यवोचदचिकदञ्चिष्टमन्तः सखायः
॥ ५ ॥ विषेता ते सर्वेषु प्रवाच्या या चकथ मघवचिन्द्र सुन्वेत । पारावतं
वत्पुरुसम्भृत वस्वपावृणोः शरमाय अर्पिबन्धवे ॥ ६ ॥ ४ ॥ प्र नूनं घावता
पृथङ्देह यो वो अवाप्सरीत् । नि पी वृत्रस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अर्पापतत् ॥ ७ ॥
मनोजिवा अयमान आयसीमतरन्पुंरम् । दिवं सुपृथो गन्वाय सोमं वज्रिण आ-
मरत् ॥ ८ ॥ समुद्रे अन्तः शयन उद्रा वज्रो अभीवृतः । भरन्त्वस्मं संयतः पुरः
प्रस्रवणा बलिम् ॥ ९ ॥ यद्वाग्वदन्न्याभिचंतनानि राष्ट्री देवानां निषमाद मन्द्रा ।
चतश्च ऊर्जे दुद्रुह पथामि कं स्विदम्याः परमजगाम ॥ १० ॥ देवीं वाचमज-
नयन्त देवास्तां त्रिवरुपाः पशवो वदन्ति । सा नो मन्त्रेणमूर्जे दुहाना धेनुर्वाग-
स्मानुय सुपुतेतु ॥ ११ ॥ महे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्देहि लोकं वज्राय
विष्कमे । इनाव वृत्रे विषाचां सिन्धुनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विमृष्टाः ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ १०१ ॥ १—१६ अमवग्निरागव अग्निः ॥ देवताः—१—५ मिषाचकथो । ५, ६
आविस्थाः । ७, ८ अग्निनो । ९, १० वायुः । ११, १२ सूर्यः । १३ उषाः सूर्यप्रजाया ।
१४ पवमानः । १५, १६ गौः ॥ छन्दः—१ निबृत्त बृहती । ६, ७, ८, ११ विराट् बृहती ।
१२ भुरिबृहती । १० स्वराट् बृहती । ५ आशीं स्वराट् बृहती । १३ आशीं बृहती ।
२, ४, ८ पङ्क्तिः । ३ गायत्री । १४ पादनिबृत्तिषुट्प । १५ त्रिषुट्प । १६ विराट् त्रिषुट्प ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ६] ४७७ [म० ८ । अ० १० । सू० १०२ ।

स्वरः—१, ५, ६, ७, ८—११, १२, १३ मध्यमः । २, ४, ८ पञ्चमः । ३ षड्जः ।
१४—१६ धैवतः ॥

॥१०१॥ ऋधंगित्था स मर्त्यैः शशमे देवतातये । यो नूनं मित्रा वरुणा-
वभिष्टय आचुके हव्यदातये ॥ १ ॥ वर्षिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दी-
र्घश्रुतमा । ता बाहुता न दमना रथयतः साकं सूर्यस्य रुश्मिभिः ॥ २ ॥ प्र यो
वा मित्रा वरुणा जिरो दूतो अद्रवत् । अयःशीर्षा मर्देरघुः ॥ ३ ॥ न यः संपृ-
च्छ न पुनर्हवीतवे न सवादाय रमते । तस्माच्चो अद्य समृतैरुरुष्यन् बाहुभ्यां न
उरुष्यतम् ॥ ४ ॥ प्र मित्राय प्रार्थम्यो सच्चध्यमृतावसो । वरुध्यैवरुणे क्वचं
वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥ ५ ॥ ६ ॥ ते दिन्विरे अरुक्षं जेन्यं वस्वेकं पुत्रं
निमगाम् । ते धार्मान्यमृता मर्त्यानामदन्वा अभि चक्षते ॥ ६ ॥ आ ये वचां-
स्पृष्टना घुमत्तमानि कर्त्वा । उमा वातं नासत्या सजोषसा प्रति हव्यानि वी-
तये ॥ ७ ॥ राति यमावरुक्षं हवामहे युवाम्बां वाजिनीवम् । प्रार्थी होत्रा प्र-
तिरन्तावितं नरा गृणाना जमदग्निना ॥ ८ ॥ आ नो यज्ञं दिविभूषं वायो
याहि सुमन्मभिः । अन्तः एवित्र उपरि श्रीणानोऽयं शुक्रो अयामि ते ॥ ९ ॥
वेत्यध्वयुः पृथिभी रजिष्ठः प्रति हव्यानि वीतये । अधो नियुन्व उमर्षस्य नः
पिव शुचिं सोमं गवाशिरम् ॥ १० ॥ ७ ॥ वयमहौ असि सूर्ये ब्रह्मादित्य महौ
असि । महस्ते सुतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महौ असि ॥ ११ ॥ वद् गूर्गे अ-
वमा महौ असि सत्रा देव महौ असि । मृहा देवानाममुर्यः पुरोहितो विभु ज्यो-
तिरदभ्यम् ॥ १२ ॥ इयं वा नीच्यर्किणी रूपा रोहिण्या कृता । चित्रेव प-
त्यदभ्ययत्यन्तर्देशसु बाहुषु ॥ १३ ॥ प्रजा ह तिस्रो अत्याभमीयुर्न्या अ-
कमभितो विविश्रे । बृहद् तस्थो भुवनेष्वन्तः पत्रमानो हरित आ विवेश ॥ १४ ॥
माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादिन्यानाममृतस्य नाभिः । प्र नु वीषं चि-
कितुषे जनाय मा गामनोगामदिति वधिष्ट ॥ १५ ॥ वचोविषं वार्षमुदीरयन्ती
विधाभिर्धूमिरुपतिष्ठमानाम् । देवी देवेभ्यः पथेवर्षी गामा मावृक मर्त्यो दभ्र-
वेताः ॥ १६ ॥ ८ ॥

॥ १०२ ॥ १—२२ प्रयोगो जामवं अग्निर्वा पावको बार्हस्पत्यः । अथवाग्नी गृहप-
तिरविष्टो सहस्रः सुतो तयोर्बान्धवतर् अग्निः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३—४, ८,
९, १४, १५, २०—२२ निचवृगायत्री । २, ६, १२, १३, १६ गायत्री । ७, ११, १७, १८
बिराड् गायत्री । १०, १८ पादविचवृगायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० १३] ४९८ [म० ८ । अ० १० । सू० १०३ ।

॥ १०२ ॥ त्वमेवे बृहदयो दधासि देव दाशुषे । क्विर्गृहपतिर्युवा ॥ १ ॥ स न
ईजानया सह देवो अग्ने दुवस्युवा । चिकिद्भिभानवा बह ॥ २ ॥ त्वया ह स्विष्णु-
जा वयं चोर्दिष्टेन यविष्ठय । अमि ष्यो वाजसातये ॥ ३ ॥ आर्वभृगुक्चुचिम-
प्नवानवदा हुवे । अमि समुद्रवाससम् ॥ ४ ॥ हुवे वातस्वनं क्विर् पुर्जन्यक्रन्तं
सहः । अमि समुद्रवाससम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ आ सवं संवितुर्यथा मगस्येव भुजि
हुवे । अमि समुद्रवाससम् ॥ ६ ॥ अमि वो वृधन्तमध्वराणां पुरुतमम् । अरुद्धा
नप्ते सहस्रवते ॥ ७ ॥ अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तत्त्या । अस्य क्रत्वा
यशस्वतः ॥ ८ ॥ अयं विश्वा अभि भियेऽग्निदेवेषु पत्यते । आ वाजूरुप नो
गमत् ॥ ९ ॥ विश्वेषामिह स्तुति होतृणां पशस्तमम् । अग्नि यज्ञेषु पृथ्वम् ॥ १० ॥
॥ १० ॥ शीरं पात्रकशोचिषं ज्येष्ठा यो दमेष्वा । दीदाय दीधिभुक्तमः ॥ ११ ॥
तमवेन्तम सानमि गृणीहि विप्रशुषिमणम् । मित्रं न दातयज्जनम् ॥ १२ ॥ उषं
त्वा जामयो गिरो देर्दिशतीहविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ १३ ॥ यस्य
प्रिधान्वृतं बहिस्तथावसन्दिनम् । आपाभिभि देधा पदम् ॥ १४ ॥ पदं देव-
स्य मीळुषां ज्ञाष्टृष्टाभिरुतिमिः । भद्रा सूर्य इवोपहृक् ॥ १५ ॥ ११ ॥ अग्ने
घृतस्य धीतिभिस्तेषानो देव शोचिषा । आ देवान्वेचि यच्चिच ॥ १६ ॥ तं त्वा-
जनन्त मातरः क्वि देवासो अक्षिरः । हव्यवाहमभेत्यम् ॥ १७ ॥ प्रचेतमं त्वा
क्वेऽग्ने दूतं घोषयम् । हव्यवाहं निषेदिर ॥ १८ ॥ नहि मे अस्यघ्न्या न
स्वर्धितिर्वेनेनवति । अर्थतादृग्भंगामि ते ॥ १९ ॥ यदग्ने कानि कार्नि चिदा ते
दारुणि दृष्मसि । ता जुषस्व यविष्ठय ॥ २० ॥ बदन्त्युपजिह्विक् । यष्ट्रा अति-
सपीति । सयं तदेस्तु ते घृतम् ॥ २१ ॥ अग्निमिन्धानां मनेसा धियं सचेत मन्यः ।
अग्निमीधि विवस्वमिः ॥ २२ ॥ १२ ॥

॥ १०३ ॥ १—१४ सोमग्निः काण्व ऋषिः ॥ १—१३ अग्निः । १४ अग्निर्महततम
देवता ॥ छन्दः—१, ३, १३, विराड्बृहती । २ निचृष्ट बृहती । ४ बृहती । ६ आर्चीस्व-
राङ् बृहती । ७, ९ स्वराङ् बृहती । ४ पङ्क्तिः । ११ निचृष्ट पङ्क्तिः । १० आर्चीभुरिग्गा-
यत्री । ८ निचृष्टुष्टिक् । १२ विराड्पङ्क्तिक् ॥ स्वरः—१—४, ६, ७, ९, १३ मरुमः । ४,
११ पञ्चमः । ८, १२ ऋषभः । १९ षड्जः । १४ गान्धारः ॥

॥ १०३ ॥ अर्दशि गातुर्विस्तपो यस्मिन्प्रतान्वाडुधुः । उपोषु जातमार्धस्य
वर्धनमुग्निं नेचन्त नो गिरः ॥ १ ॥ प्र देवोदासो अग्निर्देवो अरुद्धा न प्रउमना ।
अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्यौ नाकस्य सानमि ॥ २ ॥ वस्माज्जेनन्त बृह-

अ० ६ । अ० ७ । व० १५] ४७६ [म० ८ । अ० १० । सू० १०३ ।

वैश्वदेव्यानि कृषवतः । सहस्रसंघेसोताविष तमनामि धीभिः संपर्यत ॥ ३ ॥
प्र यं शीये निनीषसि मतो यस्ति वसो दाशत् । स वीरं धत्ते अग्र उक्थशांसिनं
तमना सहस्रपोषिणम् ॥ ४ ॥ स दृळ्हे चिदुभि तृणसि वाजमर्वता स धत्ते अ-
धिति धवः । त्वे देवशा सदा पुरुवसो विश्वा वामानि धीमहि ॥ ५ ॥ १३ ॥
यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा-
यत्न्यमये ॥ ६ ॥ अश्वं न गीर्मी रथ्यं सुदानवो मर्षज्यन्तं देवयवः । उभे तोके
तनये दस्म विश्पते पर्वि राधो प्रयोनाम् ॥ ७ ॥ प्र मां हिंसाय गावत आतामने
बृहते शुक्रशोचिष । उपस्तुतासो अमये ॥ ८ ॥ आ वसते प्रधवा वीरवृशः स-
मिदो पुमन्याहुतः । कुविमो अस्य सुमतिर्नवीयस्यच्छा वाजोभिरागमन् ॥ ९ ॥
प्रेष्ठुप्रियाणां स्तुषासावानिथिम् । अ मं रथानां यमम् ॥ १० ॥ १४ ॥ उदिता
यो निर्दिता वेदिता वस्वा यज्ञियो वर्वति । दृष्टरा यस्य प्रवशे नोर्मयो धिया
वाजं मिषासतः ॥ ११ ॥ मा नो इणीतामनिधिर्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एवः ।
यः सुहोता स्वध्वरः ॥ १२ ॥ मोते रिपये अञ्जोक्तिमिवसोऽग्ने केमिश्चिदेवः ।
कीरिश्चिदि त्वामिदं दूयाय रातहव्यः स्वध्वरः ॥ १३ ॥ आग्नें वाहि
मरुत्सखा रुद्रेभिः सोमपीतये । सोमर्या उप सुष्टुति प्रादर्यस्व स्वर्गरे
॥ १४ ॥ १४ ॥ १० ॥ ८ ॥

॥ इत्यष्टममण्डलं समाप्तम् ॥

अथ नवमस्मरणद्वयम् ॥

॥ १ ॥ १—१० मधुच्छन्दा अग्निः ॥ पञ्चमानः सोमी देवता ॥ छन्दः—१, २, ६
गायत्री । ३, ७—१० निवृत् गायत्री । ४, ५ विराट् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया पर्वस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः
॥ १ ॥ रजोहा विश्ववर्षाभिरभि योनिमयोहतम् । दुष्णा मधम्यमासदत् ॥ २ ॥
विरिघोघातमो मव मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः । पृषि राधो मघोनाम् ॥ ३ ॥ अभ्ये
महानां देवानां वीतिमन्धसा । अभि वाजमुत श्रवाः ॥ ४ ॥ त्वामच्छा चगमसि
तविदर्यं द्विवेदिषं । इन्द्रो त्वे न आशसः ॥ ५ ॥ १६ ॥ पुनार्ति ते पश्चिन्तं सोमं
सूर्यस्य दुहिता । वारेण शरवता तना ॥ ६ ॥ तमीमरवाः समर्य आ गृभ्यन्ति
बोषणो दश । स्वमारः पार्ये दिवि ॥ ७ ॥ तमीं हिन्वन्त्ययुवो धमन्ति बाकुरं
दतिम् । त्रिधातुं वारुणं मधु ॥ ८ ॥ अमीममघ्न्या उत श्रीणन्ति धेनवः शिशुम् ।
सोममिन्द्राय पातवे ॥ ९ ॥ अस्वेदिन्द्रो मदेष्वा विरवा वृत्राणि जिघ्नते । शूरो
मघा च मंहते ॥ १० ॥ १० ॥

॥ २ ॥ १—१० मेधातिथिर्ऋषिः ॥ पञ्चमानः सोमी देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६
निवृत् गायत्री । २, ३, ५, ७—९ गायत्री । १० विराट् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ पर्वस्व देववीरति पवित्रं सोम रक्षा । इन्द्रमिन्द्रो वृषाविश ॥ १ ॥
आ वंस्वस्व महि प्सरो वृवेन्द्रो सुमनवत्तमः । आ बोनि धर्मेसिः सदा ॥ २ ॥
अधुषत मिषं मधु धारां सुतस्य वेधसः । अपो वसिष्ठ सुकृतुः ॥ ३ ॥ महान्तं
त्वा महीरन्वापो अर्पन्ति सिन्धवः । यद्रोमिर्वासयिष्यसे ॥ ४ ॥ समुद्रो अप्सु मा-
मृजे विष्टम्भो धरुषो दिवः । सोमः पवित्रं अस्मदुः ॥ ५ ॥ १८ ॥ अर्षिकवृ-
षा हरिर्माहिम्नो न दर्शतः । सं सूर्येण रोषते ॥ ६ ॥ निरस्त इन्द्र ओजसा

अ० ६ । अ० ७ । व० २३] ४८१ [म० ६ । अ० १ । सू० ४ ।

मर्युज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुर्मसे ॥ ७ ॥ तं त्वा मदाय मृष्य उ लो-
ककृत्नुमीमंह । तव प्रशस्तयो महीः ॥ ८ ॥ अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्र्युर्मध्वः पवस्व धा-
रया । पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव ॥ ९ ॥ गांषा इन्दो नृषा अस्यश्चसा वाजसा उत ।
आत्मा यक्षस्य पूर्यः ॥ १० ॥ १९ ॥

॥ ३ ॥ १—१० शुनःशेष ऋषिः । पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ विराड्
गायत्री । ३, ५, ७, १० गायत्री । ४, ६, ८, ९ त्रिचुद् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ एष देवो अमर्त्यः पर्णवीरिव दीयति । अभि द्रोणान्यासदम् ॥ १ ॥
एष देवो विषा कृतोऽनि ह्यसि धावति । पवमानो अर्दाम्यः ॥ २ ॥ एष देवो
विपन्युभिः पवमान ऋतायुर्मिः । हरिर्वाजाय मृज्यते ॥ ३ ॥ एष विश्वानि वार्यो
भूतो यक्षिवसन्वभिः । पवमानः मिषामति ॥ ४ ॥ एष देवो रथयति पवमानो
दशस्यति । आविष्कृणोति वम्बुम् ॥ ५ ॥ २० ॥ एष विप्रैर्मिष्टुनोऽपो देव
वि गोहते । दधद्रन्तानि दाशुषं ॥ ६ ॥ एष दिवं वि धावति तिगो रजांसि धा-
रया । पवमानः कर्निकदत् ॥ ७ ॥ एष दिवं व्यासगन्तिगो रजांस्यस्पृतः । पव-
मानः स्वध्वगः ॥ ८ ॥ एष प्रत्नेन जन्मना देवो देवेभ्यः नूनः । हरिः पवित्रे
अर्पति ॥ ९ ॥ एष उ स्य पुरुवतो जज्ञानो जनयन्निषः । धारया पवते नूनः
॥ १० ॥ २१ ॥

॥ ४ ॥ १—१० द्विरयस्तूप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । छन्दः—१, ३, ५,
१० गायत्री । २, ५, ८, ९ त्रिचुद् गायत्री । ६, ७ विराड् गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ सना च सोम जेषि च पवमान महि भवः । अथा नो वस्यसस्कृधि
॥ १ ॥ सना ज्योतिः सना स्वर्विश्वा च सोम सामगा । अथा नो वस्यसस्कृ-
धि ॥ २ ॥ सना दक्षमुन क्रतुमप सोममृधो जहि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ३ ॥
पवीतारः पुनीतन सोममिन्द्राय पातवे । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ४ ॥ त्वं सूर्ये
न आ भज तव कत्वा तवोविमिः । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ५ ॥ २२ ॥ तव
कत्वा तवोविभिर्ज्योत्पश्येम् सूर्यम् । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ६ ॥ अभ्यर्ष
स्वायुध सोम द्विर्हंसं शिषम् । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ७ ॥ अभ्यर्षतिप-

अ० ६ । अ० ७ । ६० २७] ४८२ [अ० ६ । अ० १ । सू० ६ ।

व्युनो रविं समस्तुं सामहिः । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ८ ॥ त्वां यज्ञैर्वीर्य-
न्यर्चमानं विधर्मसि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ९ ॥ रविं नक्षित्रमश्विनमिन्द्रो
विश्वायुमा धीर । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ५ ॥ १—११ अस्तिः काश्यपो देवलो वा अग्निः ॥ आप्रियो देवता ॥ छन्दः-
१, २, ४-६ गायत्री । ३, ७ त्रिचृद् गायत्री । ८ निचृदनुष्टुप् । ९, १० अनुष्टुप् ।
११ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-७ षड्जः । ८-११ गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ समिदो विश्वतस्पतिः पर्वमानो वि राजति । मीगन्धूषा कर्निक-
दत् ॥ १ ॥ तनुनयान्पर्वमानः मृक्के शिशानो अर्षति । अन्तरिक्षेण सारजत् ॥ २ ॥
इत्थेन्यः पर्वमानो रुषिर्विं राजति घुमान् । मञ्जोर्धाराभिरोजसा ॥ ३ ॥ बर्हिः प्रा-
चीनरोजसा पर्वमानः स्तृगन्धरिः । देवेषु देव ईयते ॥ ४ ॥ उदातैर्जिहते वृ-
हदारो देवीर्हिरेण्ययीः । पर्वमानेन सुष्टुताः ॥ ५ ॥ २४ ॥ सुमिन्धे बृहती मही ।
पर्वमानो वृषण्यति । नक्षोषामा न दर्शते ॥ ६ ॥ उषा देवा नृचक्षमा होतारा
दैव्या हुवे । पर्वमान इन्द्रो वृषा ॥ ७ ॥ भारती पर्वमानस्य सरस्वतीळा मही ।
इमं नो यज्ञमा गमन्तिस्त्रो देवीः सुपेशसः ॥ ८ ॥ त्वष्टारममृजां गोषां पुंगेयावा-
नमा हुवे । इन्द्रुरिन्द्रो वृषा हरिः पर्वमानः प्रजापतिः ॥ ९ ॥ वनस्पतिं पर्वमान-
मध्वा समङ्गिधारया । सहस्रवन्त्रां हरितं भ्राजमानं हिरण्ययम् ॥ १० ॥ विश्वे देवाः
स्व ह कृतिं पर्वमानस्या गत । वायुर्वृहस्पतिः सूर्योऽग्निरिन्द्रः मञ्जोर्धसः ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ६ ॥ १—१ अस्तिः काश्यपो देवलो वा अग्निः ॥ पर्वमानः सोमो देवता ॥
छन्दः-१, २, ७ त्रिचृद् गायत्री । ३-६, ९ गायत्री । ८ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ मन्द्रया सोम धारया वृषां पवम्न देवयुः । अन्यो वारिष्वस्मयुः ॥ १ ॥
अभि त्वं मयं मदमिन्द्रविन्द्र इति वर । अभि वाजिनो अर्षतः ॥ २ ॥ अभि
त्वं पूर्यं मदं सुवानो अर्षे ण्वित्र आ । अभि वाजमुत अर्षतः ॥ ३ ॥ अनुं प्रप्सास
इन्द्रव आपो न प्रवर्तासरन् । पुनाना इन्द्रमाशत ॥ ४ ॥ वमत्सपिब वाजिनं मू-
जन्ति योषणो दक्ष । वने कीळन्तमत्सविष् ॥ ५ ॥ २६ ॥ तं गोधिर्हृष्यं रसं
मदाय देववीतये । सुतं मराय सं मृज ॥ ६ ॥ देवो देवाय घारयेन्द्राय पवते सुतः ।
पयो यदस्य पीपयत् ॥ ७ ॥ आत्मा यज्ञस्य रक्षां सुप्राहः पवते सुतः । मत्सं नि
यानि काव्यम् ॥ ८ ॥ एवा पुनान इन्द्रयुर्मदं मदिष्ठ वीतये । गुहां विरचिषे
गिरिः ॥ ९ ॥ २७ ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ३२] ४८३ [म० ६ । अ० १ । सू० ६ ।

॥ ७ ॥ १—६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३, ५—६ गायत्री । २ निचृद्गायत्री । ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ अमृशमिन्द्रवः पथा धर्ममृतस्य सुश्रियः । विद्वाना अस्य योजनम्
॥ १ ॥ प्र चाग मध्वो अप्रियो महीरपो वि गाहते । हविर्हविषु वन्द्यः ॥ २ ॥
प्र गुजो वाचो अप्रियां वृषाव चक्रद्वने । सखाभि सस्यो अश्वरः ॥ ३ ॥ परि
यत्काव्या कविनुम्णा सानो अर्षेति । स्वर्वाजी सिंहासति ॥ ४ ॥ पवमानो
अभि स्पृधो विश्वे राजैव सीदति । यदीप्यवन्ति वेधसः ॥ ५ ॥ २८ ॥ अव्यो
वाग् परि प्रियो हरिवनेषु सीदति । रेभो वनुष्यते मती ॥ ६ ॥ स वायुमिन्द्रम-
श्विना साकं मदेन वृद्धति । रणा यो अस्य धर्ममिः ॥ ७ ॥ आ मित्रावरुणा
भगं गध्वः पवन्त उर्मयः । विद्वाना अस्य शर्ममिः ॥ ८ ॥ अस्मभ्यं रोदसी
रुषि मध्वो वाजस्य सातये । अवां वसूनि सज्जितम् ॥ ९ ॥ २९ ॥

॥ ८ ॥ १—६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, ५, ८ निचृद् गायत्री । ३, ४, ७ गायत्री । ६ पादनिचृद् गायत्री । ९ वि-
राड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ एते सोमा अमि प्रियमिन्द्रस्य काममचरन् । वर्षन्तो अस्य श्रीर्यम्
॥ १ ॥ पुनानासंभ्रमपदो गच्छन्तो वायुमश्विना । ते नो घान्तु सुवीर्यम् ॥ २ ॥
इन्द्रस्य सोम सधसे पुनानो हार्दि चोदय । अतस्य योजिमासदम् ॥ ३ ॥ मृज-
न्ति त्वा दश दिषो हिन्वन्ति मस धीतयः । अनु विष्म अमादिषुः ॥ ४ ॥ दे-
वेभ्यस्त्वा मदाय कं सृजानमर्ति पुष्यः । सङ्गोभिर्वासयामसि ॥ ५ ॥ ३० ॥ पु-
नानः कलशेष्वा वस्त्राण्यरुषो हरिः । परि गव्यन्यव्यत ॥ ६ ॥ मघोन आ प-
वस्व नो जहि विश्वा अपदिषः । इन्द्रो सखायमा विश ॥ ७ ॥ वृष्टि दिवाः परि
अव पुम्नं पूयिष्या अर्षि । सद्यो नः सोम पुंसु धाः ॥ ८ ॥ नृचवसं त्वा वय-
मिन्द्रपीतं स्वर्विदम् । अस्मीमहि प्रजामिषम् ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ ९ ॥ १—६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३—५, ८ गायत्री । २, ६, ७, ९ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ३६] ४८४ [म० ६ । अ० १ । सू० ११ ।

॥ ६ ॥ परि प्रिया त्रिवः कुर्विर्वांसि नृप्योर्हितः । सुवानो याति कुर्विकृतः
॥ १ ॥ प्रम क्षयाय पन्थसे जनाय जुष्टो अद्भुदै । वीत्यर्षे चनिष्ठया ॥ २ ॥ स-
मुनुमतिरा शुचिर्जातो जाते अरोचयत् । महान्मही अनावृधा ॥ ३ ॥ स सप्त
धीतिभिर्हिता नृषां अजिन्वदद्भुहः । या एकमर्षि वावृधुः ॥ ४ ॥ ता अमि सन्त-
मस्तृतं महे युवानमा दधुः । इन्दुमिन्द्र तव व्रते ॥ ५ ॥ ३२ ॥ अमि वह्निर-
मर्त्यः सप्त पश्यति वावहिः । क्रिविर्देवीरतर्पयत् ॥ ६ ॥ अवा कल्पेषु नः पुम-
स्त्रमांसि सोम योर्ध्या । तानि पुनान जहघनः ॥ ७ ॥ नू नव्यसे नवीयसे मूत्राय
साधया पयः । प्रन्तवद्रोचया रुचः ॥ ८ ॥ पर्वमान महि श्रवो गामश्वं रासि
वीरवत् । सना मेधां सना स्वः ॥ ९ ॥ ३३ ॥

॥ १० ॥ १— ६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, ६, ८ निचृद् गायत्री । ३, ४, ७, ९ गायत्री । ४ भुरिगायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ १० ॥ प्र स्नानासो रथा इवावन्तो न श्रवस्यवः । सोमासो राये अक्रमुः
॥ १ ॥ हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गमेस्थोः । भरोमः कारिणामिव ॥ २ ॥
राजानो न प्रशस्तिभि सोमासो गोमिरञ्जने । यज्ञो न सप्त धानुभिः ॥ ३ ॥
परि सुवानास इन्द्रो मदाय वहेणा गिरा । मुता अपेन्ति धारया ॥ ४ ॥ आपानासो
विवर्चतो जनेन्त उपसां मगम् । सुरा अएवं वि तन्वते ॥ ५ ॥ ३४ ॥ अणु द्वारा
मतीनां प्रन्ना अण्वन्ति कारवः । वृष्णा हरम आयवः ॥ ६ ॥ गृपीर्त्तानाम आ-
सते होतारः सप्तजामयः । पदमेकस्य पिप्रतः ॥ ७ ॥ नाभा नाभि न आ ददे
चक्षुश्चिन्मूर्धे सचा । कवेरपन्यमा ददे ॥ ८ ॥ अमि प्रिया । द्रवस्पदमध्वर्युभिर्गुहा
हितम् । सुरः पश्यति चतमा ॥ ९ ॥ ३५ ॥

॥ ११ ॥ १— ६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१—४, ६ निचृद् गायत्री । ५—८ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ उषास्म मायता नरः पर्वमानामेन्दवे । अमि देवा इयन्ते ॥ १ ॥
अमि ते मधुना पयोऽथर्वाणो अशिथयुः । देवं देवाय देव्य ॥ २ ॥ स नः प-
वम्भ शं गवे शं जनाय शमर्वते । शं राज्ञोऽपधीम्यः ॥ ३ ॥ वभ्रवे नु स्वतव-
सेऽकृषाय दिविस्पृशे । सोमाय गायमर्चते ॥ ४ ॥ इस्तच्युतेभिरर्द्रिमिः सुते सोमे

अ० ६ । अ० ८ । व० २] ४८५ [म० ६ । अ० १ । सू० १३ ।

पुनीतन । मधावा धावता मधु ॥ ५ ॥ ३६ ॥ नमसिद्धं सीदत दधेदभि श्रीणी-
तन । इन्दुमिन्द्रे दधातन ॥ ६ ॥ अमित्रहा विचर्षणिः पवस्व सोम शं गेवं । दे-
वेभ्यो अहुकामकृत् ॥ ७ ॥ इन्द्राय सोम पातये मदोय परि पिच्यसे । मनश्चि-
न्मनस्पतिः ॥ ८ ॥ पवमान सुवीर्यं रयिं सोम रिरिहि नः । इन्द्रविन्द्रेण नो
युजा ॥ ९ ॥ ३७ ॥

॥ १२ ॥ १—६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, ६—८ जग्यत्री । ३—४, ६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ सोमो अमृममिन्दवः सुता ऋतस्य सादने । इन्द्राय मधुमक्षमाः
॥ १ ॥ अभि विप्रो अनूषत गावो वत्सं न मातरः । इन्द्रं सोमस्य शतये ॥ २ ॥
मदयुच्चेति सादनं निन्धोरुर्मा विप्रश्चिचत् । सोमो गौरी अर्धं श्रितः ॥ ३ ॥
दिवो नाभा विचक्ष्णोऽथ्यो वारं मदीयते । सोमो यः सुकृतुः कविः ॥ ४ ॥ यः
सोमः कलेशष्वाँ अन्नः पवित्र आहितः । तमिन्दुः परि पस्वजे ॥ ५ ॥ ३८ ॥
प्र वाचमिन्दुरिष्यति समुद्रस्याधि विष्टपि । जिन्वन्कोशं मधुश्चुतम् ॥ ६ ॥ नि-
त्यस्नेत्रो वनस्पतिर्शोनामन्तः सर्वर्षः । दिन्वानो मानुषो युगा ॥ ७ ॥ अभि प्रिया
दिवस्पदा सोमो दिन्वानो अर्षति । विप्रस्य धारया कविः ॥ ८ ॥ आ पवमान
धारयं रयिं सहस्रवर्षसम् । अस्मे इन्दो स्त्राभुवम् ॥ ९ ॥ ३९ ॥ ७ ॥

॥ १३ ॥ १—६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१—३, ४, ८ गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ६ भुरिगायत्री । ७ पादनिचृद्गायत्री ।
६ यवमध्या गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ सोमः पुनानो अर्षति सहस्रधारो अन्यधिः । वायेरिन्द्रस्य निष्कृतम्
॥ १ ॥ पवमानमवश्यंबो विप्रममि प्र गीयत । सुव्राणन्देववीतये ॥ २ ॥ पवन्ते
वाजसातये सोमाः सहस्रपाजसः । गुणाना देववीतये ॥ ३ ॥ उत नो वाजसातये
पवस्व बृहतीरिषः । पुमादिन्दो सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ ते नः सहस्रिणो रयिं पवन्तामा
सुवीर्यम् । सुव्राना देवास इन्दवः ॥ ५ ॥ १ ॥ अन्या हियाना न हेतुभिरमृमं
वाजसातये । वि वारमव्यमशवः ॥ ६ ॥ वाश्वा अर्षन्तीन्द्रोऽभि वत्सं न धेन-
वः । दधन्त्रिरे गर्भस्थोः ॥ ७ ॥ जुष्ट इन्द्राय मत्सरः पवमान कर्निक्रदत । विश्वा
अप द्विषो जहि ॥ ८ ॥ अपघ्नन्तो अराव्याः पवमानाः स्वर्दशः । योनौवृतस्य
सीदत ॥ ९ ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० ६] ४८६ [म० ६ । अ० १ । म० १६ ।

॥ १४ ॥ १—८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
 छन्दः—१—३, ५, ७ गायत्री । ४, ८ निचृदुगायत्री । ६ ककुम्मती गायत्री ॥ षड्जः
 स्वरः ॥

॥ १४ ॥ परि प्रासिष्यदत्तुविः सिन्धोर्मावधिं भितः । कारं बिभ्रन्पुरु
 स्पृहम् ॥ १ ॥ विरा यदी सवेन्धवः पञ्च प्रातां अप्स्यवः । परिष्कृण्वन्ति घ-
 र्णासिम् ॥ २ ॥ आर्दस्व शुष्मिष्ठो रसे बिभ्रे देवा अमस्तत । यदी गोभिर्वसा-
 यते ॥ ३ ॥ निरिणानो विधावति जहृष्ययीषि तान्वा । अग्रा सजिघ्नते
 युजा ॥ ४ ॥ नृप्तीभिर्वो विवस्वतः शुभ्रो न मापृजे युवा । गाः कृण्वानो न नि-
 र्जिह्व ॥ ५ ॥ ३ ॥ अतिं भिती तिर्यक्ता गम्या जिघास्ययस्या । वग्नुमयति
 यं विदे ॥ ६ ॥ अमि विपः सममृत मर्जयन्तीरिषस्पतिम् । पुष्टा गृभ्यत वा-
 जिनः ॥ ७ ॥ परि दिव्यानि मर्मैशानि सोम पार्थिवा । वसूनि याद्यास्मयुः ॥ ८ ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ १—८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
 छन्दः—१, ३—५, ८ निचृदुगायत्री । २, ६ गायत्री । ७ विराट् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ एष विद्या यात्वयस्या शूरो रथोभिराशुभिः । मच्छन्निद्रम्य नि-
 प्कृतम् ॥ १ ॥ एष पुरु धियावते कृते देवतातये । यत्रमृतासु आसते ॥ २ ॥
 एष हितो वि नीबतेऽन्तः शुभावेता पथा । यदी तुजन्ति धूर्जयः ॥ ३ ॥
 एष शृङ्गाणि दोधुवन्तिशीति युधयोऽवृषा । नृम्या दधानि ओजसा ॥ ४ ॥ एष
 रुक्मिभिरिषते वाजी शुभ्रभिरंशुभिः । पतिः सिन्धूनां भवेन् ॥ ५ ॥ एष वसूनि
 पिबुना परुषा ययिर्वो अति । अत्र शार्दपु गच्छति ॥ ६ ॥ एतं मृजन्ति मर्ज्य-
 ह्य द्रोणैष्यावतः । प्रचक्रावन् महीरवः ॥ ७ ॥ एतमृत्यं दद्याद्विपौ मृजन्ति सप्त
 धीतवः । स्वायुधं यदिस्तमम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ १६ ॥ १—८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
 छन्दः—१ विराट् गायत्री । २, ८ निचृदुगायत्री । ३—७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १६ ॥ म ते मोतारं ओषयोऽरसं मदाय धृष्ये । सर्गो न तक्त्वेतशः
 ॥ १ ॥ क्रत्वा दधम्य रुध्रमपो वसानमन्धसा । गोपामण्येषु सरिषम ॥ २ ॥
 अर्नतपप्सु दुष्टं सोमं पवित्र आ सृज । पुनीहीन्द्राय पातये ॥ ३ ॥ प्र पुनानस्य
 वेतसा सोमः पवित्रे अर्षति । क्रत्वा मधस्थमाश्रदत् ॥ ४ ॥ प्र त्वा नमोभिरि-

अ० ६ । अ० ८ । व० ६] ४८७ [म० ६ । अ० १ । सू० १६ ।

मदे इन्द्र सोमा असृजत । महे मराय कारिणः ॥ ५ ॥ पुनानो रूपे अव्यये
विश्वे अर्धं अभि श्रियः । शूरो न गोषु तिष्ठति ॥ ६ ॥ द्विवो न सानु पिप्युषी
धारा सुतस्य वेधसः । कृथा एवित्रे अर्पति ॥ ७ ॥ त्वं सोम विपुषितं तना पु-
नान आयुषु । अव्यो वारं वि धवसि ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ १७ ॥ १—८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३—८ गायत्री । २ भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७ ॥ म निम्नैरेव सिन्धवो दनन्तो वृत्राणि धर्षेयः । सोमा असृजमा-
शवः ॥ १ ॥ अमि सुवाना इन्द्रो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अ-
क्षन् ॥ २ ॥ अत्यूर्मिर्मसरो मदः सोमः एवित्रे अर्पति । विघ्नन्नदांसि देवयुः
॥ ३ ॥ आ कलशेषु धावति एवित्रे परि विच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ॥ ४ ॥
अति श्री सोम रोचना रोहज भ्राजमे दिवम् । इच्छन्त्यर्थं न चोदयः ॥ ५ ॥
अभि विप्रा अनूषत मूर्धन्यश्वस्य कारवः । दधानावर्षसि श्रियम् ॥ ६ ॥ तमु त्वा
षामिनं नरो धीमिर्विप्रा अवस्यवः । मृजन्ति देवतातये ॥ ७ ॥ मधोर्धारामनु वर
तीव्रः सधममासदः चारुर्धृताय पीतये ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ १८ ॥ १—७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ४ निवृट् गायत्री । २ ककुम्भतो गायत्री । ३, ५, ६ गायत्री । ७ विराड् गा-
यत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ परि सुवानो गिरिष्ठाः एवित्रे सोमो अक्षाः । मदेषु सर्वधा असि
॥ १ ॥ त्वं विमस्त्वं कविर्मधु प्रजानमर्धसः । मदेषु सर्वधा असि ॥ २ ॥ तव
विश्वे सजोषसो देवासः पीतिमशत । मदेषु सर्वधा असि ॥ ३ ॥ आ वो वि-
च्यन्ति वार्श वधनि हस्तयोर्दधे । मदेषु सर्वधा असि ॥ ४ ॥ य इमे रोदसी मही
सं मातरैव दोहते । मदेषु सर्वधा असि ॥ ५ ॥ परि वो रोदसी उमे स्यो वा-
जैर्धिरर्पति । मदेषु सर्वधा असि ॥ ६ ॥ स शुष्मी कलशेष्वा पुनानो अचिक्रदत् ।
मदेषु सर्वधा असि ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ १९ ॥ १—७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१ विराड् गायत्री । २, ५, ७ निवृट् गायत्री । ३, ४ गायत्री । ६ भुरिगायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० ११] ४८८ [म० ६ । अ० १ । सू० ११ ।

॥ १६ ॥ यत्सोमं चित्रमुक्थ्यं विष्णुं पार्थिवं वसु । तन्नः पुनान आ मर
॥ १ ॥ युवं हि स्यः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोपती । ईशानाऽपिष्यतं धियः ॥ २ ॥
वृषा पुनान आयुषु स्तनयन्नाधि बर्हिषि । हरिः सन्धोनिमासदत् ॥ ३ ॥ अवाव-
शन्त धीतयो वृषभस्याधि रेतसि । सूनोर्वत्सस्य मातरः ॥ ४ ॥ कुविष्टृषयन्ती-
भ्यः पुनानो गर्भेणादधत् । याः शुक्रं दुहते पर्यः ॥ ५ ॥ उपे शिवापतस्त्रयो
भियसमा धेहि शत्रुषु । पर्वमान विदा रयिम् ॥ ६ ॥ नि शत्रोः सोम वृष्यं नि
शुष्मं नि वर्यस्तिर । दूरे वा सतो अन्ति वा ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ २० ॥ १—७ अस्मिन् काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पर्वमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ४—७ निचृदुगायत्री । २, ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २० ॥ म कविर्देववीतयेऽव्यो वारैर्मिषति । साव्हान्विश्वा अमि स्पृधः
॥ १ ॥ स हि प्मा जग्निभ्य आ वाजं गोमन्तमिन्वति । पर्वमानः सहस्रिणम्
॥ २ ॥ परि विधानि चेतसा पृशमे पर्वसे मरी । स नः सोम श्रवो विदः
॥ ३ ॥ अभ्यर्षे बृहद्यशो मघवेद्वयो ध्रुवं रयिम् । इवै स्तोतृभ्य आ मर ॥ ४ ॥ त्वं
राजेव सुव्रतो गिरः सोमा विवेशिथ । पुनानो वहे अद्भुत ॥ ५ ॥ स वाङ्मिण्यु
दुहरो मृष्यमानो गर्भस्त्योः । सोमश्चमृषु सीदति ॥ ६ ॥ कीदुर्मत्वा न महेयुः
पवित्रं सोम गच्छसि । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ २१ ॥ १—७ अस्मिन् काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पर्वमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३ विराड् गायत्री । २, ७ गायत्री । ४—६ निचृदुगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २१ ॥ एते धावन्तीन्द्रवः सोमा इन्द्राय पृष्वयः । यत्सरासः स्युर्विदः
॥ १ ॥ प्रवृण्वन्तो अभियुजः मुखये वरिणोविदः । स्युयं स्तोत्रे वयस्कृतः ॥ २ ॥
वृथा क्रीलन्त इन्द्रवः सप्तम्यमभ्यकुमिव । मिन्वोरुर्मा व्यक्षरन् ॥ ३ ॥ एते वि-
श्वानि वार्या पर्वमानां आशत । हिता न सप्तयो रथे ॥ ४ ॥ आस्मिन्निशङ्क-
मिन्दवो दधाता वेनमादिशे । वो अस्मभ्यमरावा ॥ ५ ॥ अशुर्न रथ्यं नवन्दधाता
केतमादिशे । शुक्राः पर्वध्वमर्षसा ॥ ६ ॥ एत उ त्वे अवीवशन्काष्ठा वाजिनो
अकृत । सतः प्रासाविपुर्पतिम् ॥ ७ ॥ ११ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० १४] ४=६ [ग० ६ । अ० १ । सू० २४ ।

॥ २२ ॥ १—७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पंचमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २ गायत्री । ३ विराड् गायत्री । ४—७ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २२ ॥ एते सोमांस आशवो रथा इव प्र वाजिनः । सर्गाः सृष्टा अहंपत ॥ १ ॥
एते वाता इवोरवः पर्जन्यस्येव वृष्टयः । अग्नेरिव भ्रमा वृथा ॥ २ ॥ एते पुना
विपश्चितः सोमामो दध्याशिरः । द्विषां व्यानशुभिर्यः ॥ ३ ॥ एते सृष्टा अमर्त्याः
समृवांसो न शश्रुमुः । इयंश्चन्तः पयो रजः ॥ ४ ॥ एते पृष्ठानि रोदसोर्विमन्तो
व्यानशुः । उतेः सुत्तमं रजः ॥ ५ ॥ तन्तुं तन्वानमुत्तममनु प्रवत आशत । उते-
दमुत्तमाद्यम् ॥ ६ ॥ त्वं सोम पणिभ्य आ वमु गव्यानि धारयः । त्वं तन्तुम-
चिक्रदः ॥ ७ ॥ १२ ॥

॥ २३ ॥ १—७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पंचमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१—४, ६ निचृद्गायत्री । ५ गायत्री । ७ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २३ ॥ सोमा अमृगमाशवो मधुमिदस्य धारया । अभि विश्वानि काव्या
॥ १ ॥ अन्ते पुतांस आयवः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे जनन्तं सृभम् ॥ २ ॥
आ पवमान नो मरायो अदाशुगो गयम् । कृधि प्रजावतीरिषः ॥ ३ ॥ अभि
सोमाम आयवः पवन्ते मघं मदम् । इमि कोशे मधुश्रुतम् ॥ ४ ॥ सोमो अषति
धर्णमिदधान इन्द्रियं रसम् । सुवीर्यं अभिशस्तिपाः ॥ ५ ॥ इन्द्राय सोम प-
षसे देवेभ्यः मधुमाद्यैः । इन्द्रो वाजं सिपासमि ॥ ६ ॥ अस्य पीत्वा मदानामि-
न्द्रो वृत्रायण्यपूति । जघान जघनेषु नु ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ २४ ॥ १—७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पंचमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २ गायत्री । ३, ४, ७ निचृद्गायत्री । ५, ६ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २४ ॥ प्र सोमसो अघन्विषुः पवमानांस इन्द्रवः । श्रीणाना अप्सु धृ-
म्जत ॥ १ ॥ अभि गाँ अघन्विषुरापो न प्रवता यतीः । पुनाना इन्द्रमशत
॥ २ ॥ प्र पवमान धन्वसि सोमेन्द्राय पातवे । नृभिर्दत्तो वि नीयसे ॥ ३ ॥ त्वं
सोम नुमादतः पवस्व चर्षणीमहे । सन्तिर्यो अनुमाद्य ॥ ४ ॥ इन्धो यः द्विमिः
सुतः पवित्रं परिधावसि । अरुमिन्द्रस्य पातवे ॥ ५ ॥ पवस्व वृत्रहन्तमोर्वेयमिर-
नुमाद्यः । शुचिः पावको अकृतः ॥ ६ ॥ शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतस्त्व
मन्वः । देवावीर्यशमहा ॥ ७ ॥ १४ ॥ १ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० १८] ४६० [म० ६ । अ० ९ । सू० २८ ।

॥ २५ ॥ १—६ दृढद्व्युतः आगस्त्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ३, ५, ६ गायत्री । २, ४ निचृदुगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे । मरुद्गयो वायवे मदः ॥
॥ १ ॥ पवमान प्रिया हितोमि योनिं कर्निकदत् । धर्मणा वायुमा विश ॥ २ ॥
सं वेवैः शोभते वृषा कविर्योनावधि प्रियः । वृत्रहा देववीतमः ॥ ३ ॥ विश्वा
रूपाण्याविशन्पुनानो याति हर्यतः । यत्रापृतास आसते ॥ ४ ॥ अरुषो जनय-
न्गिरः सोमः पवत आयुषक् । इन्द्रं गच्छन्कविक्रतुः ॥ ५ ॥ आ पवस्व मदि-
न्तम पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ २६ ॥ १—६ हृष्यवाहो दाढद्व्युत ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
३—५ निचृदुगायत्री । २, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ तममृचन्त वाजिनमुपस्थे अदितेरधि । विप्रसो अयव्या प्रिया
॥ १ ॥ तं गावो अभ्यनुषत महस्यधारमर्धितम् । इन्दुं धृतरमा दिवः ॥ २ ॥ तं
वेधां देधयाह्यपवमानमधि दधि । धृतांसि भृगिधायसम् ॥ ३ ॥ तमह्यन्भूरिजो-
र्धिया मवमानं विवस्वतः । पतिं वाचो दाभ्यम् ॥ ४ ॥ तं मानावधि जामयो
हरिं हिन्दुःन्याद्रिभिः । हर्यतं भूरिचक्षसम् ॥ ५ ॥ तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः पव-
मान गिरावृधम् । इन्द्रविन्द्राय मत्सगम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ २७ ॥ १—६ नृमेध ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६ निचृदुगा-
यत्री । ३—५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ एष कविरभिष्टुतः पवित्रे अधि तोशते । पुनानो प्नक्षप क्षिधः
॥ १ ॥ एष इन्द्राय नायवे र्वजिपरि पिन्यते । पवित्रे दक्षसाधनः ॥ २ ॥ एष
नृभिर्वि नीयते दिवो मृधा वृषा मुनः । सोमो वनेषु विश्ववित् ॥ ३ ॥ एष गव्यु-
राचक्रदन्पवमानो हिरण्यगुः । इन्दुः सत्रजिदस्तृतः ॥ ४ ॥ एष मूर्धेण हासते
पवमानो अधि दधि । पवित्रे मत्सरो मदः ॥ ५ ॥ एष शुष्यसिषददन्तगिधे
वृषा हरिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ ६ ॥ १७ ॥

॥ २८ ॥ १—६ त्रिमेष ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५ गा-
यत्री । २, ३ ६ त्रिगङ्गा गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० २१] ४६१ [म० ६ । अ० २ । सू० ३१ ।

॥ २८ ॥ एष वजी हिनो नृभिर्विश्विन्मनसस्पतिः । अच्यो वारं वि धा-
यति ॥ १ ॥ एष पवित्रे अक्षरन्मोमो देवेभ्यः सुतः । विश्वा धामान्याविशन्
॥ २ ॥ एष देवः शुमायतेऽधि योनावर्मर्त्यः । वृत्रहा देववीर्यतमः ॥ ३ ॥ एष
वृथा कर्निकददृशमिर्जामिभिर्भ्येत । अमि द्रोणानि धावति ॥ ४ ॥ एष सूर्यमरो-
चयत्पर्वमानो विश्वर्षणिः । विरवा धामानि विश्ववित् ॥ ५ ॥ एष शुष्मदाभ्यः
सोमः पुनानो अर्पति । देवावीर्यशंसहा ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ २६ ॥ १—६ नृमेध ऋषिः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् गा-
यत्री । २—४, ६ त्रिचुट्गायत्री । ५ गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वराः ॥

॥ २६ ॥ मास्य धारा अक्षरन्वृष्णः सुतस्योजसा । देवा अनु प्रभूषतः
॥ १ ॥ सप्ति मृजन्ति वेधसो मृणन्तः कार्ग्वो गिरा । ज्योतिर्जिज्ञानमुक्थ्यम् ॥ २ ॥
सुषहा सोम तानि ते पुनानाय प्रभूवसो । वर्धो समुद्रमुक्थ्यम् ॥ ३ ॥ विरवा व-
सूनि सज्जयन्पर्वस्व सोम धारया । हनु द्वेषामि सध्रयक् ॥ ४ ॥ रक्षा सु नो
अरुणः स्तनात्ममस्य कस्य चित् । त्रिदो यत्र सुमुच्येह ॥ ५ ॥ एन्द्रो पार्थिवं
रयि दिव्यं पर्वस्व धारया । शुमन्तं शुष्ममा भर ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ ३० ॥ १—६ विन्दुर्ऋषिः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६ गायत्री ।
३—५ त्रिचुट्गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वराः ॥

॥ ३० ॥ प्र धारा अस्य शुष्मिणो वृथा पवित्रे अक्षरन् । पुनानो वार्षमि-
ष्यति ॥ १ ॥ इन्द्रुर्हियानः सोतृभिर्मृड्यमानः कर्निकदत् । इयति वसुभिर्न्द्रियम्
॥ २ ॥ आ नः शुभं नृपाहो वीरवन्ते पुरस्पृष्टम् । पर्वस्व सोम धारया ॥ ३ ॥ प्र
सोमो अति धारया पर्वमानो असिगदत् । अमि द्रोणान्यासदम् ॥ ४ ॥ अप्सु त्वा
मधुमत्तमं हरिं हिन्वन्त्याद्रिभिः । इन्द्रविन्द्राय पीतये ॥ ५ ॥ सुनोता मधुमत्तमं सोम-
मिन्द्राय वज्रिणे । चारुं शर्धाय मत्सरम् ॥ ६ ॥ २० ॥

॥ ३१ ॥ १—६ गीतम ऋषिः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ ककुम्मतः
गायत्री । २ यथमध्या गायत्री । ३, ५ गायत्री । ४, ६ त्रिचुट्गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वराः ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० २४] ४६२ [म० ६ । अ० २ । सू० ३४ ।

॥ ३१ ॥ प्र सोमासः स्वाध्वः पवमानासो अक्रधुः । रुधिं कुयवन्ति वे-
 सनम् ॥ १ ॥ दिवस्पृथिव्या अधि मर्वेन्दो घुम्नवर्धनः । भवा वाजानां पतिः
 ॥ २ ॥ तुभ्यं वाता अभिमियस्तुभ्यमर्षन्ति सिन्धवः । सोम वर्धन्ति ते महः
 ॥ ३ ॥ आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्यसम् । भवा वाजस्य सज्ये
 ॥ ४ ॥ तुभ्यं गावो घृतं पयो बभ्रो दृढे अक्षितम् । वपिष्ठे अधि सानवि ॥ ५ ॥
 स्वायुधस्य ते सतो भुवनस्य पते व्रयम् । इन्दो सखिवर्गमसि ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ३२ ॥ १—६ श्वाधाभ्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृदु-
 गायत्री । ३—६ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ प्र सोमासो मदन्युतः भवसे नो मघोर्नः सत विदये अक्रधु ।
 ॥ १ ॥ आदीं त्रितस्य योषणो हरिं दिव्यं यद्रिमिः । इन्दुमिन्द्राय पतये ॥ २ ॥
 आदीं हुंसो यथा गणं विश्वस्याविवशान्गनिम् । अग्नौ न गोभिरज्यते ॥ ३ ॥
 उभे सोमावचाकशन्पुगो न तत्रो अर्षमि । सौदंशतस्य पानिमा ॥ ४ ॥ अग्नि
 गावो अनूपत योषा जागमिष मिष्टम् । अगोलाजि यथा हितम् ॥ ५ ॥ अग्ने धेहि
 घृमयशो मधवर्गयश्च मधं च । सनि मेधामृत भवः ॥ ६ ॥ २२ ॥

॥ ३३ ॥ १—६ त्रित ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ ककुप्सती
 गायत्री । २, ४, ५ गायत्री । ३, ६ निचृदुगायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ३३ ॥ प्र सोमासो विपश्चितोऽपा न यं न्युर्मयः । वनानि महिषा हव
 ॥ १ ॥ आभ द्रोणानि वज्रधः शुक्रा कृतस्य धारया । वाजं गोमन्तमचान् ॥ २ ॥
 मुता इन्द्राय ज्ञायते वरुणाय मरुद्भयः । सोमो अर्षन्ति विष्णवे ॥ ३ ॥ तिस्रो
 व च उदीरते गावो मिमन्ति धेनवः । हरिरेति कर्निकदत् ॥ ४ ॥ अधि मर्षीर-
 नूपत यद्दीर्घतस्य मातरः । मृग्यन्ते दिवः शिशुम् ॥ ५ ॥ रायः समुद्राक्षतुरोऽ-
 स्मभ्यं सोम विश्वतः । आ पवस्व सन्निभः ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ३४ ॥ १—६ त्रित ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदुगा-
 यत्री । ३, ५, ६ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ३४ ॥ प्र सुवानो धारया तनेन्दुर्हिन्वानां अर्षति । रुजदृक्का व्योजसा
 ॥ १ ॥ मुत इन्द्राय ज्ञायते वरुणाय मरुद्भयः । सोमो अर्षति विष्णवे ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० २७] ४६३ [म० ६ । अ० २ । सू० ३७ ।

वृषां वृषभिर्यतं सुन्वन्ति सोममद्रिमिः । दुहन्ति श्वमेना पयः ॥ ३ ॥ भुवन्ति-
तस्य मर्ज्यो भुवदिन्द्राय मत्सरः । सं ह्यस्यते हरिः ॥ ४ ॥ अभीमृतस्य वि-
ष्टपं दुहते पृथिमातरः । चारुं प्रियतमं हविः ॥ ५ ॥ संमनंता इमा गिरी अ-
र्षन्ति सस्रुतः । धेनुर्वाश्रो अवीवशत् ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ ३५ ॥ १—६ प्रभूवसुऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४—६
गायत्री । ३ विराड्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३५ ॥ आ नः पवस्व भारेया पवमान रयिं पृथुम् । यया ज्योतिर्निदिशि
मः ॥ १ ॥ इन्दो समुद्रमीक्षुषु पवस्व विश्वमेजय । रायो धूर्ता न ओजसा ॥ २ ॥
त्वया वीरेण वीरत्रोऽमि षण्म पृतन्यतः । सरां सो अभि वार्धम् ॥ ३ ॥ प्र
वाजमिन्दुरिष्वति सिषासन्वाजसा ऋषिः । व्रता विद्वान आयुधा ॥ ४ ॥ तं
गीर्मिर्वीचमीहस्वयं पुनानं वासयाममि । सोमं जनस्य गोपतिम् ॥ ५ ॥ विज्यो वस्व व्रते
जनो दाधार धर्मणस्पतेः । पुनानस्य प्रभूवसोः ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ ३६ ॥ १—६ प्रभूवसुऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ पानिचूदगा-
यत्री । २, ६ गायत्री । ३—५ निचूदगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३६ ॥ असंजि रभ्यो यया पवित्रे चम्बोः सुतः । कार्ष्मेन्वाजी न्यकधीत्
॥ १ ॥ स वह्निः सोम जागृविः पवस्व देववीरति । अभि वीर्यं मधुश्चतम् ॥ २ ॥
स नो ज्योतीषि पूष्य पवमान वि रेंचय । क्रत्वे दक्षय नो हिनु ॥ ३ ॥ शु-
भमान आतापुभिर्मृज्यमानो गमेस्त्योः । पवते वारं अव्ययं ॥ ४ ॥ स विश्वा
दाशुषे वसु सोमो दिव्यानि पार्थिवा । पवतामान्तरिक्षिया ॥ ५ ॥ आ दिवस्पु-
ष्टमश्चयुर्गण्युः सोम रोहसि । वीर्युः शवसस्पते ॥ ६ ॥ २६ ॥

॥ ३७ ॥ १—६ रङ्गण ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१—३ गायत्री
४—६ निचूदगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३७ ॥ स सुतः पीतये वृषा सोमः पवित्रे अर्षति । प्रियत्रदांसि देव्युः
॥ १ ॥ स पवित्रे षिचत्रयो हरिरर्षनि धक्षेसिः । अभि योनिं कनिकदत् ॥ २ ॥ स वाजी
रेंतुता दिवः पवमानो वि धावति । रुज्रोहा वारमुच्ययम् ॥ ३ ॥ स त्रिवशाधि

अ० ६ । अ० ८ । व० ३०] ४६४ [म० ६ । अ० २ । सू० ४० ।

सान्वि पर्वमानो अरोचयत् । जामिभिः सूर्यं सह ॥ ४ ॥ स वृत्रहा वृषा सुतो
वरिवो विददाभ्यः । सोमो वाजमिवामरत् ॥ ५ ॥ स देवः कुर्विनेषितो मिद्रो-
णानि धावति । इन्दुरिन्द्राय ग्रहता ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ ३८ ॥ १—६ गृह्णन्ति ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६ नि-
चुद्गायत्री । ३ गायत्री । ५ ककुम्भती गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ एष उ स्य वृषा रथोऽव्यो वारंमिरपति । गच्छन्वाजं सहस्रिषम्
॥ १ ॥ एतं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्याद्रिमिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥
एतं त्वं हरितो दर्शं गर्भं ज्यन्ते अपस्तुव । यामिर्मदाय शुम्भते ॥ ३ ॥ एष स्य
मनुषीष्वा रथेनो न विक्षु सीदति गच्छन्वाजो न योपितम् ॥ ४ ॥ एष स्य मयो
रसोऽव चष्टे द्रवः शिशुः । य इन्द्रव ग्माविशत् ॥ ५ ॥ एष स्य पीतये सुतो इ-
रिरपति धर्णसिः । क्रन्दन्वानिमिमि प्रियम् ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ३९ ॥ १—६ गृह्णन्ति ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६ नि-
चुद्गायत्री । २, ३, ५ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ३९ ॥ आशुर्षं बृहन्मते परि प्रियेण धाम्ना । यत्र देवा इति प्रवन् ॥
॥ १ ॥ परिकृयव अनिकृतं जाय यातयस्मिषः । वृष्टिं दिवः परि स्रव ॥ २ ॥
मुन एति पवित्र आ त्विषिं दधानं ओजसा । विचक्षाणो विरोचयन् ॥ ३ ॥ अयं
स यो दिवस्परि मृष्यामां पवित्र आ । मिन्द्रोरुषा व्यक्षरन् ॥ ४ ॥ आविवांस-
न्यरावतो अयो अविवनः सुतः । इन्द्राय मिच्यते मधु ॥ ५ ॥ समीचीना अनुषत्
हरिं हिन्वन्त्याद्रिमिः । योनावृतस्य सीदत ॥ ६ ॥ २९ ॥

॥ ४० ॥ १—६ गृह्णन्ति ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ गायत्री
३—६ निचुद्गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ४० ॥ पुनानो अक्रमीदमि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विप्रं धा-
तिभिः ॥ १ ॥ आ योनिमरुणो रुद्रद्रदिन्द्रं वृषा मुनः । पुवे सदासि सीदति
॥ २ ॥ नू नो रयिं महामिन्द्रोऽस्मभ्यं सोम विश्वतः । आ पवस्व सहस्रिषम्
॥ ३ ॥ विश्वा सोम पवमानं शुम्भानीन्द्रवा मर । विदाः सहस्रिषीरिषः ॥ ४ ॥
स नः पुनान आ भर रयिं स्तोत्रे सुवीर्यम् । उरितुर्वधेया गिरः ॥ ५ ॥ पुनान
इन्द्रवा मर सोमं द्विर्वीर्यं रयिम् । वृषाभिन्दो न उवर्षम् ॥ ६ ॥ ३० ॥

अ० ७ । अ० १ । व० १] ४६५ [म० ६ । अ० २ । सू० ४४ ।

॥ ४१ ॥ १—६ मेध्यातिथिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५ गायत्री । २ ककुम्मती गायत्री । ६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ प्र ये गात्रे न भूयैस्त्वेषा अयामो अक्रमुः । घन्तः कृष्णा-
मप त्वचम् ॥ १ ॥ सुत्रितम्य मनामहेऽति सेतुं दुराच्यम् । माह्वांसो दस्युमग्रतम् ॥ २ ॥ शूयवे वृष्टेरिव स्वनः पवमानस्य शुष्मिणः । चरेन्ति विद्युतो दिवि ॥ ३ ॥
आ पवस्व महीमिषं गोमदिन्द्रो हिरण्यवत् । अश्वावृद्धा जेवन्सुतः ॥ ४ ॥ स प स्व
विचर्षण आ मही रोदमी पृण । उपाः सूर्गो न शुश्मिभिः ॥ ५ ॥ परि णः श-
र्मयन्त्या धारया सोम विश्वतः । सरो रसेव विष्टपम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ ४२ ॥ १—६ मेध्यातिथिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृद्
गायत्री । ३, ४, ६ गायत्री । ५ ककुम्मती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ जनयेन्नोचना दिवो जनयेन्नो मर्यम् । वमानो गा अपो हरिः
॥ १ ॥ एष प्रत्नेन मर्मना देवो देवेभ्यस्परि । धारया पवते सुतः ॥ २ ॥
वावृधानाय तूर्पये पवन्ते वाजसातये । सोमोः सदस्त्रपाजसः ॥ ३ ॥ दुहानः प्रत्न-
मित्पयः पवित्रे परि पिच्यते । क्रन्दन्तेऽयं अर्जाजनत् ॥ ४ ॥ अमि विश्वानि
वायामि देवो अन्तावृधः । सोमः पुनानो अषति ॥ ५ ॥ गोमैत्रः सोम वीरवृद-
श्वावृद्धा जेवन्सुतः । पवस्व वृद्धतीरिपः ॥ ६ ॥ ३२ ॥

॥ ४३ ॥ १—६ मेध्यातिथिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५
गायत्री । ३, ६ निचृद्गायत्री । षड्जः स्वरः ॥

॥ ४३ ॥ यो अत्प इव मुज्यते गोभिर्मदाय हर्यतः । तं गीर्भिर्गिसयामसि
॥ १ ॥ तं नो विश्वा अवभृशो गिरः शुम्भान् पूर्वथा । इन्दुमिन्द्राय प्रीतये ॥ २ ॥
पुनानो यति हर्यतः सोमो गीर्भिः परिष्कृतः विप्रस्य मेध्यातयेः ॥ ३ ॥ प-
वमान विदा रयिस्मभ्यं सोम शुश्रियम् । इन्द्रो महसर्वचसम् ॥ ४ ॥ इन्दुरत्यो
न वाजमृत्कनिकान्ति पावत्र आ । सदत्तारति देवयुः ॥ ५ ॥ पवस्व वाजसातये
विप्रस्य गृणतो वृधे । सोम शस्व सुवर्षिम् ॥ ६ ॥ ३३ ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ४४ ॥ १—६ अयास्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ निचृद्गा-
यत्री । २—६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० १ । व० ४] ४६६ [म० ६ । अ० २ । सू० ४७ ।

॥ ४४ ॥ प्र ष इन्द्रो महे तन ऊर्मि न बिभ्रदर्शसि । अमि देवो अयास्यः
॥ १ ॥ मती जुष्टो धिया हितः सोमो हिन्वे पगावति । विप्रस्यं धारया कविः
॥ २ ॥ अयं देवेषु जागृविः सुत एति पवित्र आ । सोमो याति विवर्षणिः ॥
॥ ३ ॥ स नः पवस्व वाज्रयुधकाशश्चारुमध्वरम् । कुहिर्म्यो आ विवासति ॥ ४ ॥
स नो मगाय वायवे विवीरः सदावृधः । सोमो देवेष्वार्यम् ॥ ५ ॥ स नो
अय वसुस्ये क्रतुविदगतु वित्तमः । वज्रं जेषि भवो ब्रह्म ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ४४ ॥ १—६ अयास्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २—५ गायत्री । २ विराट् गायत्री । ६ निचृदुगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४५ ॥ स पवस्व मदाय कं नृचक्षो देववीतये । इन्द्रविन्द्राय पीतये ॥ १ ॥
स नो अर्षामि दूयं त्वमिन्द्राय तोशसे । देवान्ससिभ्य आ वरम् ॥ २ ॥ उत
स्वामरुखं वयं गोभिरेज्यो मदाय कम् । वि नो नृये दुरो बृधि ॥ ३ ॥ अन्य
पवित्रमकर्मिवाजी धुरं न यामनि । इन्द्रदेवेषु पयने ॥ ४ ॥ सप्तो सखायो अ-
स्वस्वने कीर्तन्त्ययं विम् । इन्द्रो नावा अनूषत ॥ ५ ॥ तया पवस्व धारया यया
पीतो विचक्षसे । इन्द्रो स्नात्रे सुवीर्यम् ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ४५ ॥ १—६ अयास्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ ककुमती गायत्री । २, ४, ६ निचृदुगायत्री । ३, ५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ असृग्मन्नेववीतयेज्यामः कृन्व्या इव । स्रग्मतः पर्षतावृषः ॥ १ ॥
परिष्कृताम इन्द्रो योषितु पित्र्यावती । वायं सोमा असृचत ॥ २ ॥ एते सोमाम
इन्द्रवः प्रयवन्तश्चमू सुताः । इन्द्रं वर्धन्ति कर्मभिः ॥ ३ ॥ आ धावता सुहृत्स्यः
शक्रा गृम्हीत मन्यना । गोभिः श्रीणीत मन्मथम् ॥ ४ ॥ स पवस्व धनञ्जय
प्रयन्ता राघसो महः । अम्मयं सोम गातुवित् ॥ ५ ॥ एतं मृजन्ति मर्त्ये पव-
मान दश विपः । इन्द्राय मन्सुरं मदेष्ट ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ १—५ कविर्भागव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ गायत्री । २ निचृदुगायत्री । ४ विराट् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४७ ॥ अया सोमः सुकृन्वया सहभिवन्मवर्धत । मन्दानि उष्टृपावते ॥ १ ॥
कृतानीदस्य कर्षा वेतन्त दस्युर्दिवः । अया च पुण्युधयते ॥ २ ॥ आरसोम

अ० ७ । अ० १ । व० ८] ४६७ [म० ६ । अ० २ । सू० ५१ ।

इन्द्रियो रसो वज्रः सहस्रसा भुवत् । उक्थं यदस्य जायते ॥ ३ ॥ स्वयं कवि-
विधर्तेरि विप्राय स्तनमिच्छति । यदी मर्ष्यते धियः ॥ ४ ॥ सिपासतू रयीणां
वाजेध्वर्वतामिव । भरेषु निगुपामसि ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ४८ ॥ १—५ कविर्भार्गव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ५
गायत्री । २—४ निचृद्गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ४८ ॥ तं त्वा नृणाति विधत्तं मधस्येषु मुहो दिवः । चारुं मुकुन्धै-
मह ॥ १ ॥ संवृक्कृष्णमुक्थं महामादयते मर्दम् । शतं पुगं रुक्ताणिम् ॥ २ ॥
अतस्त्वा रुषिभि राजानं सुकतो दिवः । सुपर्णा अय्यधिभरत् ॥ ३ ॥ विश्व-
स्मा इत्स्वईशे साधारणं रजस्तुम् । गुं पासुनस्य विभरत् ॥ ४ ॥ अधा हिन्तान्
इन्द्रियं ज्यायो महित्वमानशे । अभिष्टिद्विचर्षणिः ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ४९ ॥ १—५ कविर्भार्गव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५
निचृद्गायत्री । २, ३ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ४९ ॥ पस्व वृष्टिमा सु नो ज्ञामि दिवस्परि । अयस्मा वृहतीरिषः
॥ १ ॥ तया पवस्य पारया यया गाव इहागमन् । जन्यासि उप नो गृहम् ॥ २ ॥
गुतं पवस्य भारया यतेषु देववीरसः । अस्मभ्यं वृष्टिमा पत्र ॥ ३ ॥ स न कुर्ज
व्यै व्ययं पवित्रं याव भारया । देवामः नृणवृद्धि कर् ॥ ४ ॥ पवमानो असि-
ष्यदद्रवौ स्पृज ह्वेनत् । प्रनवद्रोचयवृत्तः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ५० ॥ १—५ उक्थ्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५
गायत्री । ३ निचृद्गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ५० ॥ उले शुभाम इते भिन्धोरुमैरि म्वनः । वाणस्य चोदया पविम्
॥ १ ॥ प्रमवे त उदीगते तिस्रो वाचो मखम्युवः । यदव्य एषि सानवि ॥ २ ॥
अव्यो वारे परि प्रियं हरिं हिन्तान्नाद्रिभिः । पवमानं मधश्चुनेम् ॥ ३ ॥ आ प-
वस्व मदिन्तम पवित्रं भारया कवे । अकेस्य योनिहासदम् ॥ ४ ॥ स पवस्य म-
दिन्तम गोभिरञ्जानो अकुभिः । इन्द्रविन्द्राय पीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ५१ ॥ १—५ उक्थ्यः ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ गायत्री ।
३—५ निचृद्गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० १ । व० १२] ४६८ [म० ६ । अ० २ । सू० ५५ ।

॥ ५१ ॥ अर्ध्वर्ग्यो अद्रिभिः सुतं सोमं पवित्रं आ सृज । पुनीहीन्द्राय पार्षवे
॥ १ ॥ दिवः पीयूषमुत्तमं सोममिन्द्राय वाजिर्धो मुनोता मधुमत्तमम् ॥ २ ॥ तव
स्य इन्द्रो अर्ध्वसो देवा मधोर्व्यश्रते । पर्वमानस्य प्ररुतः ॥ ३ ॥ त्वं हि सोमं पुर्व-
वन्तमुतो मदीयं भूर्धये । वृषन्स्तोतारं पूतये ॥ ४ ॥ अर्ध्वर्षं विचक्ष्य पवित्रं वा-
रया सुतः । अभि वाजमुत श्रवः ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ५२ ॥ १—५ उच्यते ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिगा-
यत्री । २ गायत्री । ३, ४ निचुदगायत्री । ५ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५२ ॥ परिं पुच्छः सनद्रंयिर्भद्राजं नो अर्ध्वसा । सुत्रानो अर्धं पवित्रं आ
॥ १ ॥ तव प्रत्नेभिरध्वभिरव्यो वारे परिं मियः । सहस्रघागे यात्तना ॥ २ ॥
चूर्णं यस्तमीक्ष्येन्तो न दानमीक्ष्य । वृषर्वेषस्नवीक्ष्य ॥ ३ ॥ नि शुष्ममिन्द्रवेष्टां
पुरुहूत जनानाम् । यो अस्माँ आदिदेशति ॥ ४ ॥ शतं न इन्द्र ऊतिभिः सहस्रं
वा शुचीनाम् । पर्वस्व मंहयद्रयिः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ५३ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचु-
दगायत्री । २, ४ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५३ ॥ उक्ते शुष्मासो अस्य रषो मिन्द्रन्तो अद्रिवः । नुदस्व वाः परि-
स्पृषः ॥ १ ॥ अया निजग्निराजमा रयसङ्गे घने द्विते । स्तवा अर्ध्वभ्युषा दृढा
॥ २ ॥ अस्व व्रतानि नाधृषे पर्वमानस्व दृढ्या । रुज यस्त्वा पृतन्यति ॥ ३ ॥ तं
हिन्वन्ति मद्व्युतं हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्द्रमिन्द्राय मत्सरम् ॥ ४ ॥ १० ॥

॥ ५४ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४
गायत्री । ३ निचुदगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ अस्य मत्नामनु पुनं शुक्रं वृद्धे अर्ध्वः । पर्वः सरस्वतीर्षम्
॥ १ ॥ अयं सूर्य इवोपहृग्यं सर्गांसि धावति । सप्त प्रवत आ दिवम् ॥ २ ॥
अबं विश्वानि तिष्ठन्ति पुनानो भुवनोपरि । सोमो देवो न सूर्यः ॥ ३ ॥ परिं वो
वेववीतये वाजाँ अर्धमि गोमतः । पुनान इन्द्रविन्द्रयुः ॥ ४ ॥ ११ ॥

॥ ५५ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ गा-
यत्री । ३, ४ निचुदगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० १ । व० १६] ४६६ [म० ६ । अ० २ । सू० ५६ ।

॥ ५५ ॥ यवैश्वं नो अन्धसा पुष्टम्युष्टं परि स्रव । सोम विश्वा च सौ-
मेगा ॥ १ ॥ इन्द्रो यथा तत्र स्तत्रो यथा ते जातमन्धसः । नि बृहिर्षि भिये स्रदः
॥ २ ॥ उत नो गोविदर्शवित्पर्वस्व सोमान्धसा । मृचनमेभिरभिः ॥ ३ ॥ यो
जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुमधीत्य । स पर्वस्व सहस्रजित् ॥ ४ ॥ १२ ॥

॥ ५६ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१—३ गा-
यत्री । ४ यक्षमध्या गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ५६ ॥ परि सोमं ऋतं बृहदशुः पवित्रे अर्षति । विघ्नवर्चांसि देवयुः
॥ १ ॥ यत्सोमो वाज्रमर्षति शतं धारा अस्थुर्वः । इन्द्रस्य सख्यमाविशन् ॥ २ ॥
अभि त्वा योषणो दश जारं न कन्यानूषत । मृज्यसे सोम मातये ॥ ३ ॥ त्व-
मिन्द्राय विष्णवे स्वादुरिन्द्रो परि स्रव । नृन्स्तोतृन्शङ्खैः ॥ ४ ॥ १३ ॥

॥ ५७ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३ गा-
यत्री । २ निचदुगायत्री । ४ ककुम्भती गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ प्र ते धारा अमश्चतो दिवो न यन्ति वृष्टयः । अच्छा वाजं स-
हस्रिषम् ॥ १ ॥ अमि प्रियाणि कान्या विश्वा चक्षोषो अर्षति । हरिस्तुज्जान
आयुधा ॥ २ ॥ स मर्षजान आयुभिरिभो राजैव सुव्रतः । श्येनो न वंसु बीदति
॥ ३ ॥ स नो विश्वा दिवो बभूवो पृथिव्या अर्षि । पुनान इन्द्रवा भर ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ ५८ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३ निच-
दुगायत्री । २ विराड्गायत्री । ४ गायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ तरत्स मन्दी धावति धारा सुतम्यान्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ १ ॥
वृक्षा वेद बभूवो मर्षस्य देव्यवमः । तरत्स मन्दी धावति ॥ २ ॥ ध्वस्योः पुरु-
षन्धोरा मृहसांश्चि दधरे । तरन्म मन्दी धावति ॥ ३ ॥ आ ययंस्त्रिशतं तना
मृहसांश्चि च दधरे । तरत्स मन्दी धावति ॥ ४ ॥ १५ ॥

॥ ५९ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ गायत्री ।
२ आर्वाङ्गायत्री । ३, ४ निचदुगायत्री ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ५९ ॥ पर्वस्व गोजिदर्शवजिभिश्चजित्सोम रणयजित् । प्रजावद्वत्तमा भर
॥ १ ॥ पर्वस्वशङ्खो अदाभ्यः पर्वस्वौषधीभ्यः । पर्वस्व घिषणाभ्यः ॥ २ ॥
त्वं सोम पर्वमानो विश्वानि वृगिता तर । कविः सीद नि बृहिर्षि ॥ ३ ॥ पर्व-
मान स्वर्विदो जावमानोऽभवो महान् । इन्द्रो चित्वा अभीदसि ॥ ४ ॥ १६ ॥

अ० ७ । अ० १ । व० २२] ५०० [म० ६ । अ० ३ । सू० ६१ ।

॥ ६० ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, १, ४ गायत्री । ३ निचुदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, २, ४ षड्जः । ३ ऋषयः ॥

॥ ६० ॥ प्र गायत्रेण गायतु पवमानं विचर्षणिम् । इन्द्रं सहस्रचक्षसम् ॥ १ ॥
तं त्वा सहस्रचक्षसमर्थो सहस्रमण्यसम् । अति वारमगाविपुः ॥ २ ॥ अति वा-
गन्पवमानो अमिष्यदन्कलशो अभि धावति । इन्द्रस्य दार्शानिशन ॥ ३ ॥ इ-
न्द्रस्य सोम राधमे शं पवस्व विचर्षणे । प्रजावद्रेत आ मेर ॥ ४ ॥ १७ ॥ २ ॥

॥ ६१ ॥ १—३० अमहीयुऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५,
८, १०, १२, १५, १८, २२—२४, २६, ३० निचुदुगायत्री । २, ३, ६, ७, ९, १३, १४,
१६, १७, २०, २१, २६—२८ गायत्री । ११, १९ विगाडगायत्री । २५ वकुमती गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ अया वीती परि सव यस्ते इन्द्रो मेदेवा अवाहकृतीनिव ॥ १ ॥
पुरः सद्य इत्थार्धिये दिवादिमाय शम्बग्म । अध न्यं त्वेवं यदुम् ॥ २ ॥ परि-
णो अश्वमश्वविहोपदिन्द्रो हिरण्यवत् । क्षरा महासिर्णारिषः ॥ ३ ॥ पवमानस्य ते वगं
प्रवित्रेभ्युन्दनः । सखित्वमा वृणीमहे ॥ ४ ॥ ये ते पवित्रेभ्योऽभिचरन्ति
धारया । तेभिर्नः सोम प्लव ॥ ५ ॥ १— ॥ स नः पुनान आ मेर रयि वीरव-
तीमिषम् । ईशानः सोम विश्वतः ॥ ६ ॥ एतम् न्यं दश विषो मृजन्ति मिन्धुमा-
तम् । समोदित्येभिरुपत ॥ ७ ॥ समिन्द्रेणो न वायुना मुन एति प्रविष्ट आ ।
सं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ ८ ॥ स नो मगाय वायवे पुण्ये पवस्व मधुमान् । चारु-
मित्रे वरुणे च ॥ ९ ॥ उच्चा ते ज्ञातमन्धसो दिवि पङ्कम्या ददे । उपे शर्म महि-
श्वरः ॥ १० ॥ १६ ॥ एता विश्वान्युषे आ पुमनानि मानुषाणाम् । मिषाम-
न्तो वनागहे ॥ ११ ॥ स न इन्द्राय यज्यते वरुणाय पृच्छत्यः । वरिगेविपरि स्र-
ज ॥ १२ ॥ उपो षु ज्ञातमन्तुं गोभिर्भेङ्गं परिकृतम् । इन्द्रं देवा अयासिपुः ॥ १३ ॥
तमिद्वर्धन्तु नो गिरं वृन्मं संशिश्वगिरि । य इन्द्रस्य हृदमनः ॥ १४ ॥ अपी-
ण सोम शं गेव ध्रुवस्व विप्युषामिषम् । वर्षा समुद्रा कथ्यम् ॥ १५ ॥ २० ॥ प-
वमानो अजीजनदिविश्वत्रं न तेन्यतुम् । ज्योतिर्विश्वानं बृहत् ॥ १६ ॥ पवमानस्य
ते रम्यो मदो राजन्नदुच्छ्रुतः । वि वारमन्व्यमपति ॥ १७ ॥ पवमान रमस्व दक्षो
वि राजति पुमान् । ज्योतिर्विश्वं स्वेदये ॥ १८ ॥ यस्ते मतो वीर्यम्वना पव-
स्वान्वमा । देवावीर्यशंसुः ॥ १९ ॥ ज्योतिर्वृत्रमपि त्रियं मामिद्वर्जं दिविदेव गोषा
ते अरुमा अभि ॥ २० ॥ २१ ॥ समिन्द्रेणो अरुषा मेन मग्म्याभिर्न धेनुभिः ।

अ० ७ । अ० १ । व० २७] ५०१ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६२ ।

सीदंश्चयेनो न योनिमा ॥ २१ ॥ स पवस्व य आविधेन्द्रं वृत्राय हन्तरे । वृत्रि-
वासं महीरपः ॥ २२ ॥ सुवीरसो वयं धना जयेम सोम मीदुः । पुनानो वर्ध नो
गिरः ॥ २३ ॥ त्वोतामस्तवावमा स्याम वृन्वन्त आमुः । सोम वनेषु जागृहि
॥ २४ ॥ अघ्नन्पवसे मृधोऽय सोमो अरावणः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ २५ ॥
॥ २२ ॥ यदो नो राय आ मेर पवमान जही मृधः । रास्वेन्दो वीरवृशः ॥ २६ ॥
न त्वा शत्रं च न हुतो राधो दिस्मन्तमा भिनन् । यत्पुनानो मखस्पसे ॥ २७ ॥
पवसेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जनं । विश्वा अप द्विषां जहि ॥ २८ ॥
अस्य ते मख्ये वयं तवेन्दो घृम्न उल्लमे । सामक्षामे वृत्तन्यतः ॥ २९ ॥ वा ते
भीमान्यायुषा निम्मानि सन्ति धूर्वणे । रक्षा समस्य नो निदः ॥ ३० ॥ २३ ॥

॥ ६२ ॥ १—३० जमदग्निर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६, ७,
६, १०, २३, २५, २८, २९ निवृद्धगायत्री । २, ४, ११—१६, २१—२५, २७, ३० गायत्री ।
३ ककुम्भतो गायत्री । पिपीलिकामध्या गायत्री । ८, २०, २६ विराड्गायत्री ॥ पङ्कजः
स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ एते असृग्भिन्दवस्तिरः पवित्रमाशत्रः । विश्वान्यमि सामगा
॥ १ ॥ विघ्नन्तो दुग्तिता पुरु मुगा तोकाय वाजिनः । तना कृएवन्तो अर्वते
॥ २ ॥ कृएवन्तो वरिष्ठो गवेऽभ्यर्षन्ति सुष्टुतिम् । इज्यामस्मभ्यं संयतम् ॥ ३ ॥
असाव्यं शुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । इधेनो न योनिमामदत् ॥ ४ ॥ शुभ्रम-
न्धो देववातमप्सु धृतो नृभिः सुतः । स्वदन्ति गावः पयोभिः ॥ ५ ॥ २४ ॥
आदीमश्वं न हेतारो शृष्टुमश्रमृताय । मध्वो रसं सधमादे ॥ ६ ॥ यागते धारा
मधुरचुतोऽसृग्भिन्द उतये । तामिः पवित्रमामदः ॥ ७ ॥ सो अपेन्द्राय पीतये
तिरो रोमाण्यव्यया । सीदन्त्योना वनेष्वा ॥ ८ ॥ न्वभिन्दो परि स्तव स्वादिष्ठो
आर्क्षिरोभ्यः । वरिवो विद्यूतं पर्यः ॥ ९ ॥ अयं विचर्षेणिरहितः पवमानः स चै-
तति । हिन्वान आप्यं बृहत् ॥ १० ॥ २५ ॥ एव वृषा वृषव्रतः पवमानो अश-
स्तिहा । कर्द्वसूनि दाशुर्व ॥ ११ ॥ आ पवस्व सहस्रिणं राधं गोमन्तमधि-
नम् । पुरुश्चन्द्रं पुरुस्पृष्टम् ॥ १२ ॥ एष स्य परि पिच्यते मर्मज्यमान आयुभिः ।
उरुगायः कविकृतुः ॥ १३ ॥ सहस्रोतिः शतामघो विमानो रजसः कविः । इ-
न्द्राय पवते मदः ॥ १४ ॥ गिरा ज्ञात इह स्तुत इन्दुरिन्द्राय धीयते । विर्योनां
वसतार्विव ॥ १५ ॥ २६ ॥ पवमानः सुतो नृभिः सोमो वाजमिरासरत् । च-
सृषु शक्मनासदम् ॥ १६ ॥ तं त्रिपृष्ठे त्रिवन्धुरे रथे युजन्ति यातवे । श्वषीणां

अ० ७ । अ० १ । व० ३२] ४०२ [म० ६ । अ० ३ । सू० १३ ।

अस्य वीतिभिः ॥ १७ ॥ तं सोतारो धनस्पृतपाशुं वाजाय वातवे । हरिं हिनोत
वाजिनम् ॥ १८ ॥ अविशङ्कलशं सुनां धिरवा अर्षेणां भियः । शूरो न गोपु
तिष्ठति ॥ १९ ॥ आ तं इन्द्रो मदाय कं पयो दुहन्त्यायवः । देवा देवेभ्यो मधु
॥ २० ॥ २७ ॥ आ नः सोमं पवित्र आ सृजता मधुमत्तमम् । देवेभ्यो देवभु-
र्त्तमम् ॥ २१ ॥ एते सोमा असृजत गृणानाः भवसे महे । इदित्तमस्य धारया
॥ २२ ॥ अग्निं गव्यानि वीतये नृम्या पुनानो अर्षसि । सनद्वाजः परिं सव
॥ २३ ॥ उत नो गोमतीरिणो विश्वा अर्षं परिष्टुभः । गृणानो जुमदग्निना ॥ २४ ॥
पर्वं वाचो अग्निः सोमं चित्रामिरुतिभिः । आम विश्वानि काव्या ॥ २५ ॥
॥ २८ ॥ त्वं समुद्रिया अपोऽपियो वाचं हरिषन् । पर्वस्व विश्वमेजय ॥ २६ ॥
तुभ्येमा भवना कवे महिम्ने सोम तथिगे । तुभ्यमर्षन्ति सिन्धवः ॥ २७ ॥ प्र
तै विवो न वृष्टयो धागा यन्त्यमरचतः । अग्निं शुक्रामुर्षस्तरम् ॥ २८ ॥ इ द्रा-
वेन्दुं पुनीतनोग्रं दद्याय साधनम् । इजानं वीतिराधसम् ॥ २९ ॥ पर्वमान अतः
अग्निः सोमः पवित्रमासदत् । दधेन्स्तोत्रं सुवीर्यम् ॥ ३० ॥ २९ ॥

॥ ६३ ॥ १—३० निधुविः काश्यप ऋषिः ॥ पर्वमानः सोमो देवता ॥ सूक्तः—१,
२, ४, १२, १७, २०, २२, २३, २४, २७, २८, ३० निचदुगायत्री । ३, ७—११, १६, १८,
१९, २१, २४, २६ गायत्री । ४, १३, १४ विगाङ्गायत्री । ६, १४, २९ ककुम्भती गायत्री ॥
पद्मः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ आ पर्वस्व सहरिर्णं रविं सोमं सुवीर्यम् । अग्ने भवसि धारय
॥ १ ॥ इष्टमूर्तिं च पिबस्व इन्द्राय ममरिन्तमः । त्रमृषा नि षेदसि ॥ २ ॥
सुत इन्द्राय विष्णवे सोमः कलशं अक्षतम् । मधुमो अतु वाचवे ॥ ३ ॥ एते
असृजताशबोऽति दुर्गामि बभूवः । सोमा अतस्य धारया ॥ ४ ॥ इन्द्रं वर्धन्तो
अपतुरः कुरवन्तो विश्वमर्षम् । अपतन्तो अराव्यः ॥ ५ ॥ ३० ॥ सुता अनु
स्वमा रजोऽभ्यर्षन्ति इध्रवः । इन्द्रं गच्छन्त इन्द्रवः ॥ ६ ॥ अया पर्वस्व धारि-
या यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषारवः ॥ ७ ॥ अपुक्र स एतयो पर्व-
मानो मनावधि । अन्तरिक्षेण वातवे ॥ ८ ॥ उत त्वा हरितो दश सूर्यो अपुक्र
वातवे । इन्दुरिन्द्र इति ध्रुवन् ॥ ९ ॥ परीतो वाचवे सुतं गिर इन्द्राय मस्तुरम् ।
अग्न्यो वारिषु मिञ्जत ॥ १० ॥ ३१ ॥ पर्वमान विदा रयिमस्मभ्यं सोमं दुष्ट-
रम् । यो दद्याशो वनुष्यता ॥ ११ ॥ अर्चये सहरिर्णं रविं योमन्तमग्निम् ।
अग्निं वाजपुत भवः ॥ १२ ॥ सोमो देवो न सूर्योऽर्दिभिः पवते सुतः । दद्यायः

अ० ७ । अ० १ । व० ३७] ५०३ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६४ ।

कृतशो रसम् ॥ १३ ॥ एते धामान्यार्या शुक्रा अतस्य धारया । वाजं गोमन्त-
मध्वरन् ॥ १४ ॥ मुना इन्द्राय वज्रिणे सोमोमो दध्याशिरः । पवित्रमत्यध्वरन्
॥ १५ ॥ २२ ॥ प्र सोम मधुमत्तमो गये अर्धं पवित्र आ । महे यो देववीतमः
॥ १६ ॥ तमी मृजन्त्यायत्रो हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्द्रमिन्द्राय मत्सरम् ॥ १७ ॥
आ पवस्व हिरण्यवदरवावत्सोम वीरवत् । वज्रं गोमन्तमा मर ॥ १८ ॥ परि-
वाजे न वाज्युमव्यो वारेषु सिञ्चत । इन्द्राय मधुमत्तमम् ॥ १९ ॥ कर्षि मृज-
न्ति मर्ष्य धीमिर्विषा अवस्पवः । वृषा कर्निकदर्षति ॥ २० ॥ ३३ ॥ वृषव
धीमिप्सुर् सोममृतम्य धारया । मती विषाः समवरन् ॥ २१ ॥ पवस्व देवा-
युषमिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमा रोह धर्मणा ॥ २२ ॥ पवमान नि तोशसे
रयि सोम अवाग्यम् । प्रियः संपुद्रमा विश ॥ २३ ॥ अग्रदन्पवसे मृधः क्रतु-
विन्तोम म मरः । नुदावादेवगुं जनम् ॥ २४ ॥ पवमाना अमृचत सेमाः शु-
क्राम इन्दवः । अभि विश्वानि कान्या ॥ २५ ॥ ३४ ॥ पवमानास आशवः
शुभ्रा असृष्टमिन्दवः । घन्तो विश्वा अ२ द्विपः ॥ २६ ॥ पवमाना दिवस्परे-
न्तरिक्षादमृचत । पृथिव्या अभि सानेवि ॥ २७ ॥ पुनानः सोम धारयेन्दो
विश्वा अप स्निधः । जहि रक्षांसि सुक्रतो ॥ २८ ॥ अपघ्नन्त्सोम रक्षसोऽम्बर्ष
कर्निकदत् । घुमन्तं शुष्ममुत्तमम् ॥ २९ ॥ अस्मे वसूनि धारय सोम दिव्यानि
पार्थिवा । इन्दो विश्वानि वार्या ॥ ३० ॥ ३५ ॥

॥ ६४ ॥ १—३० काश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४,
७, १२, १३, १५, १७, १८, २२, २४, २६ गायत्री । २, ५, ६, ८—११, १४, १६, २०,
२३, २५, २६ निचृदगायत्री । १८, २१, २७, २८ विराड्गायत्री । ३० यवमध्या गायत्री ॥
पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ वृषा सोम घुमां असि वृषा देव वृषवतः । वृषाधर्माणि दधिषे
॥ १ ॥ वृषास्ते वृष्यं शवो वृषा वनं वृषा मदः । सत्यं वृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥
अरवो न चक्रदो वृषा सं गा इन्दो समर्वतः । वि नो गये दुरो वृधि ॥ ३ ॥
अमृचत प्र वाजिनो गच्छा सोमोमो अश्वा । शुक्रासो वीर्याशवः ॥ ४ ॥
शुष्ममाना अतायुर्भिर्मुञ्चमाना गार्धस्त्र्योः । पवन्ते वारो अन्यथे ॥ ५ ॥ ३६ ॥
ते विश्वा आशुषे वसु सोमा दिव्यानि पार्थिवा । पवन्तामान्तरिक्षा ॥ ६ ॥ प-
वमानस्य विरविरम ते सर्गा अमृचत । सूर्यस्येव न रश्मयः ॥ ७ ॥ केतुं कू-

अ० ७ । अ० २ । व० १] ५०३ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६५ ।

यवन्दिवस्परि विधा रूपाभ्यर्षसि । समुद्रः सोम पिबसे ॥ ८ ॥ हिन्वानो वा-
चमिष्यसि पवमान विधर्मीणि । अक्रान्तेवो न सूर्यः ॥ ९ ॥ इन्दुः पविष्ट चेतनः
प्रियः कर्तृना मती । सृजदश्वं स्थीरिव ॥ १० ॥ ३७ ॥ ऊर्मिर्यस्ते पवित्र आ-
देवावीः पुर्यक्षत् । सीदन्तस्य योनिमा ॥ ११ ॥ स नो अर्ष पवित्र आ महो
यो देववीतमः । इन्द्रविन्द्राय प्रीतये ॥ १२ ॥ इषे पवस्व धारया मुञ्चमानो
मनीषिभिः । इन्दो रुचाभिः गा इहि ॥ १३ ॥ पुनानो वरिवस्कृध्यूर्जं जनाय
गिर्वणः । हरं सृजान आशिरम् ॥ १४ ॥ पुनानो देववीतय इन्द्रस्य बाहि नि-
ष्कृतम् । छुनानो वार्जिमिर्यनः ॥ १५ ॥ ३८ ॥ प्र हिन्वानास इन्द्रवोऽब्धा समुद्र-
माशवः । प्रिया जुना अमृजत ॥ १६ ॥ मर्मजानास आयवो वृथा समुद्रमिन्दवः ।
अमृजुतस्य योनिमा ॥ १७ ॥ परं खो यादस्मयुर्विधा वसुन्योजमा । प्राहि नः
शर्म वीरवत् ॥ १८ ॥ मिमन्ति वहिरन्तः पदं युजान ऋकामिः । प्र यत्समुद्र आ-
हितः ॥ १९ ॥ आ यद्योनिं हिगययमानुऋतस्य सीदति । जहात्यप्रचेतसः
॥ २० ॥ ३९ ॥ अभि वेना अनूपतेयक्षन्ति प्रचेतसः । मज्जन्त्यविचेतसः ॥ २१ ॥
इन्द्रयिन्दो मरुत्वन्ते पवस्व मधुमत्तमः । अतस्य योनिमासदम् ॥ २२ ॥ तं त्वा-
विषो वचोविदः परिष्कृण्वन्ति वेधसः । सं त्वा मज्जन्त्यायवः ॥ २३ ॥ रसं ते
मित्रो अयमा पिबन्ति वरुणः कवे । पवमानस्य मरुतः ॥ २४ ॥ त्वं सोम विप-
श्चिन्तं पुनानो वाचमिष्यमि । इन्दो महर्षभर्षमम् ॥ २५ ॥ ४० ॥ उतो मह-
र्षमर्षमं वाचं सोम मखम्युवम् । पुनान इन्दुवा भर ॥ २६ ॥ पुनान इन्दवेषां
पुनहन्त जनानाम् । प्रियः समुद्रमा विश ॥ २७ ॥ दर्विद्युनन्या रुचा परिष्ठोमन्त्या
कृपा । सोमोः शुक्ता गवाशिरः ॥ २८ ॥ हिन्वानो हेतुमिधत आ वाजं वान्ध-
क्रीत् । सीदन्तो वनुषो यथा ॥ २९ ॥ अधक्सोम स्वस्तये सज्जग्मानो दिवः
कविः । पवस्व सूर्यो दृशे ॥ ३० ॥ ४१ ॥ १ ॥

॥ ६५ ॥ १—३० मृगुर्वाकगिर्जमदग्निर्वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ कु-
न्दः—१, ६, १०, १२, १३, १६, १८, २१, २२, २४—२६ गायत्री । २, ११, १४, १५, २१,
३० विराड्गायत्री । ३, ६—८, १६, २०, २७, २८ निन्दुगायत्री । ४, ५ पाश्चिद्गा-
यत्री । १७, २३ ककुम्भती गायत्री ॥ पङ्क्तः सप्तः ॥

॥ ६५ ॥ हिन्वन्ति सूरमुस्यः स्वसागे जामयस्पर्तिष्व । महामिन्दुं महीयुर्बः
॥ १ ॥ पवमान रुचावचा देवो ववेभ्यस्परि । विश्वा वसुन्या विश ॥ २ ॥ आ

अ० ७ । अ० २ । व० ७] ५०५ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६६ ।

पवमान सुपुति वृष्टि देवेभ्यो दुवः । इषे पवस्व संयतम् ॥ ३ ॥ वृषा ह्यसि भ्रा-
जुनां घुमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वाध्यः ॥ ४ ॥ आ पवस्व सुर्वार्यं मन्दमानः
स्वायुध । इहो विन्दवा गहि ॥ ५ ॥ १ ॥ यदद्भिः परिपिच्यसे मृज्यमानो गर्भ-
स्तपोः । वृणां मधस्थमश्रुषे ॥ ६ ॥ प्र सोमाय व्यश्वत्पवमानाय गायत । महे
सहस्रचक्षसे ॥ ७ ॥ यस्य वर्णं मधुश्चतं हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुभिन्द्राव पो-
तयं ॥ ८ ॥ तस्य ते वाजिनो त्वं विश्वा धनानि जिग्युषः । सास्वत्तमा वृणी-
महे ॥ ९ ॥ वृषा पवस्व धारया मरुन्वते च मन्सरः । विश्वा दधान ओजसा
॥ १० ॥ २ ॥ तं त्वा धृतरिषोऽण्योः पवमान स्वर्दशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम्
॥ ११ ॥ अथा चित्तो विपानया हरिः पवस्व धारया । युजं वाजेषु चोदय ॥ १२ ॥
आ न इन्द्रा मदीमिषं पवस्व विद्वदशीतः । अस्मभ्यं सोम गानुवित् ॥ १३ ॥ आ
कृत्तशां अनूपतेन्दो धाराभिरोजसा । एन्दस्व पीतयं विश ॥ १४ ॥ यस्य ते मघं
गमं तीव्रं दुहन्त्यद्रिभिः । म पवस्वामिमतिता ॥ १५ ॥ ३ ॥ राजा मेधाभिरी-
यते पवमानो मनावधि । अन्नरिषेण यातवे ॥ १६ ॥ आ न इन्द्रो रतभिवन्
गवां पोषं स्वश्वयम् । वहा अगतिमुतये ॥ १७ ॥ आ नः सोम सहो जुवो रूपं
न वर्धसे भर । सुव्राणां देववीतये ॥ १८ ॥ अर्षो सोम घुमन्मोऽमि द्रोणा-
नि गुरुवन् । सीदंश्छयेनो न योनिमा ॥ १९ ॥ अप्सा इन्द्राय वायवे वरुणाय
मरुद्भ्यः । सोमो अर्षति विष्णवे ॥ २० ॥ ४ ॥ इषं तोकाय नो दधदग्भ्ये
सोम विश्वतः । आ पवस्व सहस्रिणम् ॥ २१ ॥ ये सोमामः परावति ये अर्वा-
वति मुन्विरे । ये वादः शीयणावति ॥ २२ ॥ य आर्जोकेषु कृन्वसु ये मध्ये प-
त्यानाम् । ये वा जनेषु पञ्चसु ॥ २३ ॥ ते नो वृष्टिं दिवस्परि पवन्तामा सु-
र्वार्यम् । सुव्रानां देवाम् इन्दवः ॥ २४ ॥ पवते हयतो हरिर्गुणानो जमदग्निना ।
हिन्वानो गोरधिं त्वचि ॥ २५ ॥ ५ ॥ प्र शुक्रासो वयोजुवो हिन्वानामो न म-
स्यः । श्रीणाना अप्सु मृज्जत ॥ २६ ॥ तं त्वां सुनेष्याध्वो हिन्विरे देवता-
तये । स पवस्वानया रुचा ॥ २७ ॥ आ ते दक्षं मयोभुवं बर्हिमद्या देवामहे ।
पान्तमा पुरुषृहम् ॥ २८ ॥ आ मन्द्रमा वरेण्यमा विप्रमा मनीषिणम् । पान्तमा पुं-
स्पृहम् ॥ २९ ॥ आ गयिमा सुचेतुनमा सुक्रतो तनूवा । पान्तमा पुरुषृहम् ॥ ३० ॥ ५ ॥

॥ ६६ ॥ १—३० शतं वेदान्तस्य ऋषिः ॥ १—१८, २२—३० पवमानः सोमः ।
१९—२१ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पादनि चतुर्गायत्री । २, ३, ५—८, १०, ११, १३,
१५—१७, १९, २०, २३, २४, २५, २६, २८ गायत्री । ४, १४, २२, २७ विराड्गायत्री ।

अ० ७ । अ० २ । व० १२] ४०६ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६६ ।

६, १२, २१, २८, २६ निचृद्गायत्री । १८ पादनिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—१—१७, १८—२०
पङ्क्तयः । १८ गान्धारः ॥

॥ ६६ ॥ पर्वस्व विश्वचर्षणेऽमि विश्वानि काव्या । सखा सखिभ्य ईर्ष्यः
॥ १ ॥ ताभ्यां विश्वस्य राजमि ये पर्वमान धामनी । प्रतीची सोम तुरथस्तुः
॥ २ ॥ परि धामानि यानि ते त्वं सोमासि विश्वतः । पर्वमान अतुमिः कवे
॥ ३ ॥ पर्वस्व जनयन्निषेऽभि विश्वानि वार्या । सखा सखिभ्य ऊनर्ष ॥ ४ ॥
तर्ष शुक्रासो अर्चयो दिवस्पृष्टे वि तन्वते । पृचित्रे सोम धाममिः ॥ ५ ॥ ७ ॥
तवेमे सप्त सिन्धवः प्रशिषे सोम मिस्रते । तुभ्ये धावन्ति धेनवः ॥ ६ ॥ प्र सोमि
याहि धारया सुत इन्द्राव मन्सरः । दधानो अक्षिति श्रवः ॥ ७ ॥ सप्त स्वा
धीमिरस्वरन्दिन्वतीः सप्त जामयः । विप्रभाजा विवस्वतः ॥ ८ ॥ मृजन्ति न्या
समधुवोऽव्ये जीरावधि धामि । रेभो यदव्यमे वने ॥ ९ ॥ पर्वमानस्य ते कवे
वाजिन्तमगी असूत । अर्वन्तो न श्रवम्यवः ॥ १० ॥ ८ ॥ अन्ता कोश मधु
भूतमसूत वरे अव्यये । अवावशन्त धीतयः ॥ ११ ॥ अन्ता समुद्रमिन्द्रोऽजने
गात्रो न धेनवः । अम्यन्नस्य यानिमा ॥ १२ ॥ प्र म इन्दो धे रण आपा अपन्ति
सिन्धवः । यद्रोभिवाशयिष्यसे ॥ १३ ॥ अस्य ते सुम्ये त्रयमियन्नन्तस्त्वोत्तयः । इन्द्रो
सखिभ्यस्तुममि ॥ १४ ॥ आ पर्वस्व गाविर्ये महे सोम नृचक्षुः । एन्द्रस्य जटरे विशा
॥ १५ ॥ ६ ॥ मुहो अमि सोम ज्येष्ठ उग्रानामिन्द्र अजिष्ठः । युष्वा सखिभ्यजिगेय
॥ १६ ॥ य उग्रम्यदिचदोत्रीयाऽदुग्धेभ्यश्चिच्छुम्भतः । भुरिदाम्यश्चिच्छुम्भतान्
॥ १७ ॥ त्वं सोम सूर एषन्तोऽकम्य साता तनुनाम् । दुर्णामहे ममसाय दुर्णामहे
युष्वाय ॥ १८ ॥ अग्न आयुष प म आ मुवे जमिषे च नः । अग्ने बाधस्व
दुष्पुनाम् ॥ १९ ॥ अग्निर्वायिः पर्वमानः वाज्रजन्यः पुरोहितः । तर्पामहे महा-
गवम् ॥ २० ॥ १० ॥ अग्ने पर्वस्य व्यपा अस्मे वनेः सुवीर्यम् । दधेदमि मयि
पोषम् ॥ २१ ॥ पर्वमानो अति सिन्धोऽव्यपति सुपुतिम् । सुरो न विश्वदर्शनः
॥ २२ ॥ म मर्मज्ञान आयुभिः प्रयश्वाग्रयमे हितः । इन्द्रस्यो विचक्षुषः ॥ २३ ॥
पर्वमान अतं बृहस्पतये ज्योतिर्जाजनन् कृष्णा तर्पामि जरुषन्त ॥ २४ ॥ पर्व-
मानस्य जरुषन्तो हरेरचन्द्रा असूत । जीरा अजिगोषिषः ॥ २५ ॥ ११ ॥ पर्व-
मानो वधीतमः शुभ्रमिः शुभ्रशस्तमः । हरिभन्त्रो मरुद्रवः ॥ २६ ॥ पर्वमानो व्य-
भवद्विशमिषीजुषात्मः । दधेऽस्तोमे सुवीर्यम् ॥ २७ ॥ प्र सुज्ञान इन्द्रस्यः प-
विशम्यव्यवम् । पुनान इन्द्रसिन्द्रमा ॥ २८ ॥ एष सोमो अयि त्वचि गवां की-

अ० ७ । अ० २ । व० १६] ५०७ [व० ६ । अ० ३ । व० ६७ ।

कृम्यद्रिभिः । इन्द्रं मदाय जोहवन् ॥ २६ ॥ यस्य ते घुमन्वपयः पर्वमानाभृतं
दिवः । तेन नो मूळ जीवम् ॥ ३० ॥ १२ ॥

॥ ६७ ॥ अग्निः—१—३ अग्न्याजः । ४—६ कदययः । ७—९ गोतमः । १०—१२
अग्निः । १३—१५ विश्वामित्रः । १६—१८ उमदग्निः । १९—२१ वसिष्ठः । २२—२४
पवित्रो वसिष्ठो योभी वा ॥ देवताः—१—६, १३—२२, २८—३० पवमानः सोमः ।
१०—१२ पवमानः सोमः पृथा वा । २३, २४ अग्निः । २५ अग्निः सविता वा । २६
अग्निरग्निर्वा सविता च । २७ अग्निर्विश्वेदेवा वा । ३१, ३२ पवमानोऽप्येकतुल्यः ॥
छन्दः—१, २, ४, ५, ११—१५, १७, १८, २३, २५ निचृदगायत्री । ३, ८ विराड्गायत्री ।
१० पवमन्वागायत्री । १६—१८ भुविगात्री विराड्गायत्री । ६, ७, ८, १४, २०—२२,
२४, २६, २८, २९ गायत्री । २७ अनुष्टुप् । ३१, ३२ निचृदनुष्टुप् । ३० पुरजिह्वक ॥
स्वरः—१—२३, २८, २९ पङ्क्तः । २७, ३१, ३२ गान्धारः । ३० अक्षयः ॥

॥ ६७ ॥ त्वं सोमसि धारयुर्मन्त्रं अग्निष्टो अश्वरे । पर्वस्व मंयद्रिभिः ॥ १॥
त्वं मनो नृमादेनो दधुन्वान्मर्त्यमग्निमः । इन्द्राय सूरिगन्धमा ॥ २ ॥ त्वं तुष्टा-
यो अर्द्रिमरम्येषु कर्निकदन् । घुमन्तं शुभमस्तु ॥ ३ ॥ इन्द्रुर्दिवानो अर्पितितिगो
वारागययसा । हरिः राजमचिकदन् ॥ ४ ॥ इन्द्रो ध्वज्यमर्पसि वि श्रवसि वि
सोमेगा । वि वाजान्मसोम गोमतेः ॥ ५ ॥ १३ ॥ आ ने इन्द्रो शतुम्विनं रयि
गोमन्तमश्विनम् । वरा सोम मदासिष्टम् ॥ ६ ॥ पर्वमानासु इन्द्रवस्तिरः पवित्र-
माशवेः । इन्द्रं यामिनिगशत ॥ ७ ॥ वृकदः सोम्यो रस इन्द्रुर्दिद्राय पुष्यः ।
आगुः पवन अश्वे ॥ ८ ॥ दिव्यन्ति सूरपुम्यः पर्वमानं मधुस्तुम् । अभि गिरा
समम्बरन् ॥ ९ ॥ अश्वेता नो अजायः पृथा यामनियामनि । आ मेवत्कन्यासु
नः ॥ १० ॥ १४ ॥ अयं सोमः कण्ठदिने घृतं न पर्वते मधु । आ मेवत्कन्यासु
नः ॥ ११ ॥ अयं ते अघृते घृतो घृतं न पर्वते शुचि । आ मेवत्कन्यासु नः
॥ १२ ॥ वाचो जन्तुः कर्जनां पर्वस्व सोम धारया । देवेभ्य रत्नधा असि ॥ १३ ॥
आ कुलशेषु धावति श्येनो वपे वि मादते । अमि द्रेणा कर्निकदन् ॥ १४ ॥
परि प्र सोम ते रसोऽमर्जि कुलशेषूनः । श्येनो न तक्रो अर्पति ॥ १५ ॥ १५ ॥
पर्वस्व सोम घन्दयन्निन्द्राय मधुमक्षमः ॥ १६ ॥ अमृदन्देववीतये वाजयन्तो रया
इव ॥ १७ ॥ ते सुतसो दिव्येमाः शुक्रा वायुमस्तुत ॥ १८ ॥ शम्भो तुभो
आभेभुतः पवित्रं सोम गच्छसि । दधरतोवे सुवीर्यम् ॥ १९ ॥ एष तुभो अ-

अ० ७। अ० २। व० २०] ५०८ [म० ६। अ० ४। सू० ६८।

मिष्टुतः पवित्रमर्ति गाहते । रक्षोहा वारमव्ययम् ॥ २० ॥ १६ ॥ यदन्ति यच्च
दुर्गके भयं विन्दति मामिह । पवमान वितर्जहि ॥ २१ ॥ पवमानः सो अय नः
पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु नः ॥ २२ ॥ यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने
विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनीहि नः ॥ २३ ॥ यत्ते पवित्रमर्चिवदग्ने तेन पुनीहि
नः । ब्रह्मसवैः पुनीहि नः ॥ २४ ॥ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च ।
मां पुनीहि विश्वतः ॥ २५ ॥ १७ ॥ त्रिमिष्टं देव सवितर्चर्षिष्ठैः सोम धामभिः ।
अग्ने दवैः पुनीहि नः ॥ २६ ॥ पुनन्तु मां देवजनाः पुनन्तु वसवो धिया ।
विश्वे देवाः पुनीत मा जातवेदः पुनीहि मां ॥ २७ ॥ प्र प्यायस्व प्र स्यन्दस्व
सोम विश्वेमिरंशुभिः । देवेभ्य उत्तमं हविः ॥ २८ ॥ उप्र मिथं पर्निमत्तं युवान-
माहुतीवृधम् । अगन्म बिभ्रतो नमः ॥ २९ ॥ अलाय्यस्य परशुर्ननाश तमा प-
वस्व देव सोम । आसुं चिदेव देव सोम ॥ ३० ॥ यः पावमानीरध्येत्यृषिभिः
सम्भृतं रसम् । सर्वं स पूतमश्नाति स्वदितं मातरिश्चना ॥ ३१ ॥ पवमानीर्यो
अध्येत्यृषिभिः सम्भृतं रसम् । तस्मै सरस्वती दुह क्षीरं सपिर्मधूदकम् ॥ ३२ ॥ १८।३॥

॥ ६८ ॥ १—१० यत्सपिर्भक्तिन्दन ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छुदः—१,
३, ६, ७ निचृजगती । २, ४, ५, ६ जगती । ८ विराड्जगती । १० त्रिष्टुप् ॥ स्वर—
१—६ निषादः । १० धैवतः ॥

॥ ६७ ॥ प्र देवमच्छा मधुपन्त इन्द्रोऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः ।
वर्हिषदो वचनावन्त ऊधमिः परिच्यतममिया निणिजं धिरे ॥ १ ॥ स गुरुवद-
मि पूर्वा अचिक्रददृगारुहः अथयन्स्वादन्त हरिः । तिरः पवित्रं परिग्रहुरु जया
नि शर्याणि दध्ने देव आ वरम् ॥ २ ॥ वि यो ममे यम्या संयती मदः साकु-
त्रथा पर्यसा पिन्वदक्षिता । मही अगारं रजसी विवेविददभिब्रजन्नक्षितं पाज आ
ददे ॥ ३ ॥ म मात्रां विचरन्वाजयन्त्यः प्र मेधिरः स्वधया पिन्वते पदम् ।
अशुयवेन पिपिशे यतो नृभिः सं जामभिर्नमते रक्षते शिरः ॥ ४ ॥ सं दक्षेण
मनसा जायते कलिर्ऋतस्य गर्भो निहितो यमा परः । युनां ह सन्तां प्रथमं वि
जङ्गुगुहां हितं जनिम नेममुद्यतम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ मन्द्रस्य रूपं विविदमनीपिणः
श्यनो यदन्धो अमरत्परावतः । तं मज्जनन् सुवृषं नदीप्वां उशन्तमंशुं परियन्त-
मृगमयम् ॥ ६ ॥ त्वं मृज्जन्ति दश योपणः सुत सोम ऋषिमर्तिभिर्ध्यातिभिर्हितम् ।
अव्यो वरिभिस्तु देवहूतिभिर्नैर्भिर्यतो वाज्रमा दधि सातये ॥ ७ ॥ परिप्रयन्तं
वयं सुप्रसदं सोमं मनीषा अभ्यनूयन् स्तुमः । यो धारया मधुमां ऊर्मिया दिव

अ० ७ । अ० २ । व० २३] ५०६ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७० ।

इयति वाचं रयिषाळमर्त्यः ॥ ८ ॥ अयं दिव इयति विश्वमा रजः सोमः पुनानः कलशेषु सीदति । अद्भिर्गोभिर्मृज्यते अद्भिभिः सुतः पुनान इन्दुर्वरिवो विद-
त्प्रियम् ॥ ९ ॥ एवा नः सोम परिपिच्यमानो वयो दधश्चित्रतेमं पवस्व । अद्भे
द्यावापृथिवी दुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥ १० ॥ २० ॥

॥ ६६ ॥ १—१० हिरण्यस्तूप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ५
पादनिचृज्जगती । २—४, ६ जगती । ७, ८ निचृज्जगती । ९ निचृत्त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—८ निषादः । ९, १० गान्धारः ॥

॥ ६६ ॥ इपुर्न धन्वन्प्रति धीयते मतिर्वत्सो न मातुरुपं मर्ज्यर्धनि । उरुधा-
रेव दुहे अग्रं आयत्यस्य व्रतेष्वपि सोमं इष्यते ॥ १ ॥ उपो मतिः पृच्यते सि-
च्यते मधु मन्दार्जनी चोदते अन्तरासनि । पवमानः सन्तनिः प्रध्नतामिव मधु-
मान्द्रुषः परि वारमर्षति ॥ २ ॥ अव्येवधूयुः पवते परि त्वष्टि श्रैष्ठीते नृप्ती-
रदिते ऋतं यते । हरिरक्रान्यजतः संयतो मदो नृम्णा शिशानो महिषो न शोभेत
॥ ३ ॥ उक्षा मिमाति मतिं यन्ति धेनवो देवस्य देवारुपं यन्ति निष्कृतम् ।
अत्यक्रमीदजुनं वारमव्ययमत्क न निष्कं परि सोमो अव्यत ॥ ४ ॥ अमृक्तेन
रुशता वाससा हरिरमर्त्यो निष्णिजानः परि व्यत । दिवस्पृष्टं वर्हणा निष्णिजं
कृतोपस्तरणं चर्वाभिस्मयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयित्वा म-
त्सरामः प्रमुषः साकमीरते । तन्तुं ततं परि सर्मास आशवो नेन्द्रादते पवते धाम
किं चन ॥ ६ ॥ सिन्धोरिव प्रवणे निम्न आशवो वृषेच्यता मदसो गातुमाशत ।
शं नो निवेशे द्विपदे चतुष्पदेऽस्मे वाजाः सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ॥ ७ ॥ आ नः
पवस्व वधुमद्विरपययदश्वावद्गोमद्यवमन्सुवीर्यम् । यूयं हि सोम िनरो मम स्थनं
दिवो मूर्धानः प्रस्थिता वयस्कृतः ॥ ८ ॥ एने सोमाः पवमानास इन्द्रं रथा इव
प्र ययुः सातिमच्छं । सृताः पवित्रमतिं यन्त्यव्यं हित्वी वृत्रि हरितो वृष्टिमच्छं
॥ ९ ॥ इन्द्रविन्द्राय वृहते पवस्व सुमृलीको अनवद्यो रिशादाः । भरा चन्द्राणि
गृणते वसूनि देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ १० ॥ २२ ॥

॥ ७० ॥ १—१० रेणुर्वैश्वामित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३
त्रिष्टुप् । २, ६, ९, १० निचृज्जगती । ४, ५, ७ जगती । ८ चिराड्जगती ॥ स्वरः—१,
३ धैवतः । २, ४—१० ॥ निषादः ॥

अ० ७ । अ० २ । व० २५] ५१० [म० ६ । अ० ४ । सू० ७१ ।

॥ ७० ॥ त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुहे सत्यामाशिरं पूर्वे ध्यौमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि निशिजे चारुणि चक्रे यदुतैर्धर्षत ॥ १ ॥ स भिचमाशो अमृतस्य चारुण उमे छात्रा कार्ष्णेना वि शश्रथे । तेजिष्ठा अपो मंहना परि द्यत यदी देवस्य श्रवसा सदा विदुः ॥ २ ॥ ते अस्य सन्तु केतवोऽमृतस्योऽदाभ्यासो जनुषी उमे अनु । येभिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृभ्यत ॥ ३ ॥ स मृज्यमानो दशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमायु मातृषु प्रमे सचा । प्रतानि णनो अमृतस्य चारुण उमे नृचक्षा अनु पश्यते विशौ ॥ ४ ॥ स मर्मजान इन्द्रियाय धायस ओभे अन्ता रोदसी र्षभे हिनः । वृषा द्युप्सेण वाधते वि दुर्मतीरादेदिशानः शरुहे शुरुषः ॥ ५ ॥ २३ ॥ स मातरा न ददृशान उस्त्रियो नानेददेति मरुतामिव स्वनः । जानन्ननं प्रथमं यन्स्वर्णं प्रशस्तये क्रमवृणीत सुकनुः ॥ ६ ॥ रुवति भीमो वृषमसाद्विष्यया मृद्गे शिशानो हरिणी विचक्ष्णः । आ योनिं सोमः सुकृतं नि पीदति गन्धयी त्वग्भवति निरि गन्धयी ॥ ७ ॥ शुभिः पुनानस्तन्वमरंपसमव्ये हरिर्न्यधाविष्ट सानेवि । जुष्टो मित्राय वरुणाय नायवे त्रिधातु मधु क्रियते सुकर्मभिः ॥ ८ ॥ पवस्व सोम देववीतये वृषेऽस्य हादिं सोमघानमा विश । पुरा नो वाधादुस्त्रितानि पारय क्षत्रविद्धि दिश आहा विपृच्छते ॥ ९ ॥ हितो न सप्तिरभि वाजस्वेन्द्रस्येन्द्रा जुटरमा पवस्व । नावा न सिन्धुमति पपि विद्राक्कुरो न युध्यन्नव नो निदः स्पः ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ ७१ ॥ १—६ क्रमभो वंशामित्र अग्निः ॥ पयमानः सोमो देयता ॥ हन्तः—१, ४, ७ विराट् जगती । २ जगती । ३, ५, ८ निचृजगती । ६ पादनिचृजगती । ६ विराट्-विष्टुप् ॥ स्वरः—१—८ निपादः । ६ धेवतः ॥

॥ ७१ ॥ आ दर्विणा सृज्यते शुण्ड्या मृतं वेति दृष्टो रक्षसः पाति आ-
शुभिः । हरिरोपशं कृणुते नभसरय उपस्तिरे चम्बोऽमृता निशिजे ॥ १ ॥ म कु-
ष्टिदेवः शुष एति रोहवदसुर्यः दणं नि णितीति अस्य तम् । जहाति वृषि पितु-
रेनि निष्कृतमुपपन्नं कृणुते निशिजं तना ॥ २ ॥ अद्रिभिः सुतः पवते मर्मस्योर्व-
षायते नर्मसा वेपते मनी । स मोदते न सने सार्धते गिरा नेनिके अप्सु यजते परीमाक्षि
॥ ३ ॥ परि पुच्छं सदैसः पर्वतावृधं मध्वः भिक्षन्ति हर्म्यस्य सवक्षिम् । आ व-
स्मिन्गावः सुहुताव ऊधीनि मूर्धच्छीणन्वयप्रियं वरीमभिः ॥ ४ ॥ समी रथं न
युरिजोरहेषत दश स्वसारो आदितेरुस्य आ । जिगादुषं जयति गोरपीच्यं पदं

अ० ७ । अ० १ । व० २६] १११ [अ० ६ । अ० ४ । सू० ७३ ।

यदस्य मृत्या अजीजनन् ॥ ५ ॥ २५ ॥ स्येनो न मोहिं सदनं शिवा कृतं हिं-
 स्यययमासदं देव एषति । ए रिणान्ति बहिर्वि प्रियं गिराश्वो न देवो अप्येति यु-
 क्षियः ॥ ६ ॥ परा व्यक्तो अरुषो विवः कविर्वृषा त्रिपृष्ठो अनविष्ट गा अभि ।
 महस्रणीतिर्यतिः परायती रेमो न पूर्वोरुषसो वि रजति ॥ ७ ॥ त्वेषं रूपं कं-
 गुते वयो अस्य स यशशयत्समृता सेधति स्निधः । अप्सा याति स्वधया देव्यं
 जनं सं सुष्टुती नसते सं गो अग्रया ॥ ८ ॥ उच्चैर्व युवा परियमगात्रीदधि त्विषार-
 धित सूर्यस्य । दिव्यः सुष्टुणोऽव चवत्तथा सोमः परि क्रतुना पश्यते जाः ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ ७२ ॥ १—६ हरिमन्त ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१—३, ६, ७
 निचृजगती । ४, ८ जगती । ५ विराड्जगती । ६ पाश्चिज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ हरिं मृजन्तरुषो न युष्यते सं धेनुभिः कलशे सोमो अज्यते ।
 उज्जवेपीर्यति हिन्वते मृतो पुरुष्टुतस्य कति चित्परिप्रियः ॥ १ ॥ माकं वदन्ति
 बहवो मनीषिण इन्द्रस्य सोमं जठरे यदाद्रुहुः । यदी मृजन्ति सुगमस्तयो नरः
 सनीलाभिर्दशभिः कस्य मधु ॥ २ ॥ अरममाणो अत्येति गा अभि सूर्यस्य प्रियं दु-
 हितुस्तिरो रवम् । अन्वस्ते जोषमभरद्विनकुसः सं द्रयीभिः स्वसृभिः चति जाप्रिभिः
 ॥ ३ ॥ नष्टतो अ द्रेपुनो बहिर्वि प्रियः पतिर्गवां प्रदिव इन्दुर्हान्वियः । पुरान्धिवान्ननुषो
 यज्ञ साधनः शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते ॥ ४ ॥ नृवाहुभ्यां चोदितो धारया
 सुतोऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते । आप्राः क्रतुन्म मजैरध्वरे मतीर्नेन दुषस्त्वो-
 रासददरिः ॥ ५ ॥ २७ ॥ अंशुं दृहन्ति स्तनयन्तमर्चितं कवि कवयोऽपसो म-
 नीषिणः । समी गावो मृतयो यन्ति संयतं अक्षस्य योता सदाने पुनर्धुवः ॥ ६ ॥
 नोभा पृथिव्या धरुणो महो दिवोऽपापुर्मो सिन्धुष्वन्तरुभितः । इन्द्रस्य वज्रो वृषमो
 विभ्रवंसुः सोमो द्रुद पवते चारु मन्सरः ॥ ७ ॥ स तू पवस्य परि पार्थिवं रजः स्तोत्रे
 शिषमाधून्वते च सुक्रतो । मा नो निर्भागसुनः सादनस्पृशो रयि पिशङ्गं बहुलं व-
 सीमहि ॥ ८ ॥ आ तू न इन्दो शतदा वरुणं सहस्रदातु पशुमदिरण्यवत् । उप-
 मास्व बृहती रेवतीरिषोऽर्धं स्तोत्रस्य पवमान नो गहि ॥ ९ ॥ २८ ॥

॥ ७३ ॥ १—६ पवित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ जगती ।
 २—७ निचृजगती । ८, ९ विराड्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० २ । अ० ३२] ५१२ [अ० ६ । अ० ४ । अ० ७४]

॥ ७३ ॥ सखे ब्रह्मस्य धर्मतः सखेस्वामितस्य योना समरन्त नागैः । श्रीनस
मुधो असुगचक्र अरभे सत्यस्य नावः सुकृतमपीपरत् ॥ १ ॥ सयक् सस्यञ्चो
महिषा अहेतु विन्धोरुर्मावधि वेना अवीतिपत् । मधोधागाभिजिनय तो अर्कमि-
न्ध्रियामिन्द्रस्य तन्धमवीवृधत् ॥ २ ॥ पवित्रवन्तः परि वाचमामते पित्रेषा प्रतो
अमि रक्षति व्रतम् । सहः समुद्रं वरुणास्तिरो दधे धीरा इच्छेत्तुर्धुक्पारभम् ॥ ३ ॥
सहस्रधरे च ते समस्वरदिवो न के मधुजिह्वा अमृचनः । अस्य स्पशो न नि
मिपन्ति भूर्णीयः पदेपरे पाशिनैः सन्ति मेतवः ॥ ४ ॥ पितृर्मातुग्या ये समस्व-
रश्च शोचन्तः मुन्दन्तो अव्रतान् । इन्द्रादिप्रापय धमन्ति मायया त्यक्तमरिक्ती
भूमतो दिवस्पति ॥ ५ ॥ २६ ॥ मुत्तान्नानादध्या ये समस्वरद्वे कयन्नासो
रभसस्य मन्तवः । अपान्तिनां बधिरा अमृत कृतस्य पन्था न दैर्गन्ति दुष्कृतः
॥ ६ ॥ सहस्रधरे विनते पवित्र आ वाचं पुनन्ति कवयो मनीषिणः । रुद्रासं
एषामिषिणामो अरुहः स्पशः स्वश्चैः सुदृशो दृचक्षमः ॥ ७ ॥ इतस्य गोपा न
दभाप मुक्तुस्त्री प पवित्रा दुष्टन्तग दधे । जिह्वा न विधा भवेनाभि पश्यन्-
वाङ्मष्टान्वध्यति कुर्न अव्रतान् ॥ ८ ॥ अतस्य तन् विनतः पवित्र आ जिह्वाया अयं
वरुणस्य मायया । धीराश्चित्तन्समिन्तुन्त आशनात्रा कुर्तमव पदात्प्रभुः ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ ७३ ॥ १—६ कक्षीयान्ति ॥ पयमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३ पादति-
चृजगती । २, ६ विराड्जगती । ४, ७ उगती । ५, ८ निचृजगती । ९ निचृजगती ।
स्वरः—१-७, ८ निषादः । ९ धैवतः ॥

॥ ७४ ॥ शिगुर्न जातोयं चक्रद्वजे स्वयं द्वाज्यरुपः सिपामति । दिवो
रेतसा सचने पथे वृथा तमीमहे सुमर्ता शर्म सप्रथः ॥ १ ॥ दिवो यः स्वस्मो
धरुणः स्वानत आपूर्णो अंशुः पयैर्नि विनतः । मेमे पृथी रोदसी यवदावृता मगी-
चीने दाधार समिषः कविः ॥ २ ॥ महि सरः सुकृतं सोम्यं मधुवीं गव्युतिगदि-
तेश्वरं यते । ईशो यो वृष्टेरित उस्त्रियो वृषापा नेता य इतउतिश्रमियः ॥ ३ ॥
अतस्त्वन्वज्जमो हृद्यते युते पथे अतस्य नाभिगमृतं वि जायते । समीचीनाः सुदा-
नवः प्रीणन्ति ते नगे हितमव मेहन्ति परवः ॥ ४ ॥ अगवीदंशुः सचमान उ-
मिषा देवाव्यमपे निवति रक्षम् । दधाति गर्भमदितरुपस्य आ येन लोकं
च तनयं च धामदे ॥ ५ ॥ ३१ ॥ सहस्रधरेऽव ता अस्य चतस्तुतीयं सन्तु
रजसि मजावतीः । चतस्रो नाभो निहिता अशो दिवो हविर्मेन्यमृतं घृतश्चुतः

अ० ७ । अ० ३ । व० १] ४१३ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७६ ।

॥६॥ श्वेतं रूपं कृणुते यत्सिषामति सोमो मीढां अमुगे वेतु भूमेन । धिया शर्मा
सचो सेमभि प्रवदिवस्करन्ध्रमव दधेदुद्रिणम् ॥ ७ ॥ अथ जेनं कनशं गोभिरुक्तं
कार्ष्णिआ वाज्यक्रमीत्समवान् । आ हिन्विरे मनमा देवयन्तः कर्त्तावते शतहिमाय
गोताम् ॥ ८ ॥ अद्भिः सोम पृच्छानस्य ते रसोऽव्यो वारं वि पवमान धावति ।
स मृज्यमानः कविर्मिदिन्तम स्वदम्बेन्द्राय पवमान पीतये ॥ ९ ॥ ३२ ॥

॥ ७५ ॥ १—५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ निचु-
जगती । २ पादनिचुजगती । ५ विगाडजगती ॥ तिषादः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ अभि प्रियाणि पवते चनोदितो नामानि यद्वा अधि येषु वर्धते ।
आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नाथे ग्यं विष्वक्मरुहद्विचक्षुणः ॥ १ ॥ ऋतस्य जिह्वा
पवते मधु प्रियं नक्ता पतिर्धियो अस्या अदास्यः । दधानि पुत्रः पित्रोर्गपीच्यो-
नामन्तुनीयमधि गेजने दिवः ॥ २ ॥ अथ युतानः कुतशा अचिक्रदभ्रमिर्ये-
मानः कोश आ हिरण्यये । अमीष्वनस्य दोहता अनुपनाधि त्रिपृष्ठ उपसो वि
राजति ॥ ३ ॥ अट्टिमिः सुतो मतिपुत्रचनोदितः प्ररोचयत्रोदसी मानस शुचिः
रोमाण्यव्या समया वि धावति मयेधारा पिन्दमाना दिवदिवे ॥ ४ ॥ परि सोम
प्रधन्वा स्वस्तये नमिः पुतातो अभि वामनाशिन्म । ये ते मदा आहनसो विहाय-
सुतेभिर्गिन्द्रं चोदय दातये मधम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥ २ ॥

॥ ७६ ॥ १—५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ त्रिपृष्ठ ।
२ विगाडजगती । ३, ४ निचुजगती । ५ पादनिचुजगती ॥ स्वरः—१ धैवतः । २—५
तिषादः ॥

॥ ७६ ॥ धृती दिवः पवते कृत्वा रसो दत्तो देवानामनुमाद्यो नमिः । हरिः
मृज्जानो अन्यो न सन्वाभर्वथा पाजामि कृणुते नदीष्व ॥ १ ॥ शूरो न धत्त
आयुधा गमस्तयोः स्वः मिसामन्नयिरो गविष्टिषु । इन्द्रस्य शुष्मपीर्यन्नपस्युभिरि-
न्दुहिन्वानो अजयते मतीपिभिः ॥ २ ॥ इन्द्रस्य सोम पवमान ऊर्मिणा तत्रिप्य-
माणो जठरेष्वा विश । प्र ऋः पित्र विष्टुदभ्रे रोदसी धिया न वाजा उप मासि
शश्वतः ॥ ३ ॥ विश्वस्य राजा पवते स्वदश ऋतस्य धीनिर्मपिपाळवीवशत् ।
यः सूर्यस्यासिरेण मृज्यते पिता मतीनामममष्टकाव्यः ॥ ४ ॥ वृषव युधा परि को-
शमर्षस्युपापुष्ये वृषमः कनिक्रदत् । स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम
समिधे त्वोतयः ॥ ५ ॥ १ ॥

अ० ७ । अ० १ । व० ४] ५१४ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७६ ।

॥ ७७ ॥ १—५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः— १ जगती । २, ४, ५ निचृज्जगती । ३ पादनिचृज्जगती ॥ निपादः स्वराः ॥

॥ ७७ ॥ एष प्र कोशे मधुमाँ अचिक्रददिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टरः । अ-
मीपुतरस्य सुदुषा घृतश्रुतो वाथा अपीन्ति पयमेव धेनवः ॥ १ ॥ स पूर्यः पवते
यं दिवस्परि श्येनो मथायदिपितभित्तो रजः । स मध्व आ युवते वेर्विजान इ-
त्कृशानोऽस्तुर्मनसाह विष्णुषा ॥ २ ॥ ते नः पूर्वाम् उपेगस इन्द्रो महे वाजाय
धन्वन्तु गोमते । इत्येयामो ऋणोऽन चार्धो ब्रह्मब्रह्म ये जुजुषुर्विर्विः ॥ ३ ॥
अयं नो विद्वान्वतवदनुपत इन्द्रः सवाचा मनसः पुरुषतः । इन्द्रस्य यः सदेने
गर्भमादधे गवापुरुषजन्म्यपीति व्रजम् ॥ ४ ॥ कविर्ऋषिः पवते कृन्वो रमो महाँ
अदन्वो वरुणो हस्यन्त । अगावि विषो वृजनेषु यज्ञियोऽन्यो न युधे वृषयुः
कनिकदत् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ ७८ ॥ १—५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः— १, ४ निचृज्ज-
गती । २—४ जगती ॥ निपादः स्वराः ॥

॥ ७८ ॥ प्र गजा वाचै जनयन्मिष्यददयो तमानो अपि गा हयतनि ।
गुम्हाति रिप्रमावेरस्य तान्वा इन्द्रो देवानामुपेयानि निष्कृतम् ॥ १ ॥ इन्द्राय
सोम परि पिब्यसे नृमिनेचवा । अमिः कविर्ऋषिः वने । पृथीहि ते स्रतयः स-
न्ति यानिह सहस्रमथा हरेयञ्चमपदः ॥ २ ॥ समद्रिया अस्मरमो मनीषिणमा-
सीना अन्तरुभि गोममवृण । ता हि दिन्वन्त हस्यस्य गवाणि याचन्ते गुम्नं
पवम नृमन्तैरम् ॥ ३ ॥ गोजितुः सोमो रथजिद्विगयाजन्मजिद्विजिपवते स-
हस्रजित् । यं देवामश्वाकिं पीतये मद्रं स्वादिष्टं द्रुप्ममरुणं मेयोभुवम् ॥ ४ ॥
एतानि सोम पवमानो अस्मदुः मन्यानि कृणवन्द्रविणान्यपसि । जहि शत्रुमन्तिके
दुरके च य उर्वी गव्युन्तिममयश्च नाकृधि ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ७९ ॥ १—५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः— १, ३ पादनिचृ-
ज्जगती । २, ४, ५ निचृज्जगती ॥ निपादः स्वराः ॥

॥ ७९ ॥ अचोदमो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र गुयानामो बृहद्वेपु हरयः । वि
च नशक्न इषो अगतयोऽयो नशन्त सतिपन्त तो धियः ॥ १ ॥ प्र णो धन्व-
न्तिवन्दवो मदन्वुतो धना वा येगिरिवतो जुनीमसि । तिरौ मर्तस्य कस्य चित्प-
रिहति त्र्यं धनानि विद्यथा मरमहि ॥ २ ॥ उन स्वस्या अगत्या अरिहि व

अ० ७ । अ० ३ । व० ६] ५१५ [म० २ । अ० ४ । सू० ८१ ।

उतान्यस्या अगत्या वृक्षो हि प । धन्वन्न रुष्णा समीत नौ अभि सोमं जहि
पवमान दुग्धयः ॥ ३ ॥ विवि ते नामा परमो य आददे पृथिव्याम्ने रुरुदुः
सानवि क्षिपः । अद्रेयस्वा वपनति गोरक्षि त्वच्यप्सु न्या हस्तेर्दुर्दुर्मनीषिणः
॥ ४ ॥ एवा ते इन्द्रो सुभ्यं सुपेशने रभे तुञ्जन्ति प्रथमा अभिधियः । निद-
न्निदं पवमान नि नारिष आविने शुष्मां मः तु नियो मदः ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ८० ॥ १—४ वसुधांरडाज क्षपिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४
जगती । २ ५ विमलजगती । ३ त्रिचुजगती ॥ निपादः स्वराः ॥

॥ ८० ॥ सोमस्य धारा पवते नृचक्षुम क्रतेन देवान्देवते दिवस्परि । वृ-
हस्पते स्वयेना वि क्षिपे सद्रापो न सदेतानि विव्यचुः ॥ १ ॥ यं त्वा वा-
जिह्वया अमृतपनायोदते गोविमा रोहसि हृमान् । द्ये नापातुः प्रतिगन्महि
श्रव इन्द्राय सोम पवमे वृषा मदः ॥ २ ॥ एन्द्रस्य कक्षा पवते मुदिन्तम ऊर्जं
वसानः श्रवमे समुद्गतः । पुन्यत स विष्टा सुतेनामि पमथे कीलुन्दगिरयः स्य-
न्दते वृषा ॥ ३ ॥ तं त्वा देवस्यो मधुमलमे नरः गृह्मधारे दुहते दश क्षिपः ।
नृभिः सोम प्रन्युतो प्रवभिः सुतोविशान्देवो आ पवस्वा मरुजिन् ॥ ४ ॥
तं त्वा हस्तिषो मधुमन्गद्विभिदहन्वपु वृषमे दश क्षिपः । इन्द्रो सोम मादय-
न्देव्यं जने मित्रोन्मियोमिः पवमानो अपेमि ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ८१ ॥ १—४ वसुधांरडाज क्षपिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१—३
त्रिचुजगती । ४ जगती । ५ त्रिचुविचुद्वय ॥ स्वराः १—४ निपादः । ५ धैवतः ॥

॥ ८१ ॥ प्र सोमस्य पवमानस्योमेय इन्द्रस्य यन्ति जठरे सुपेशमः । दुध्ना
यदीमुष्मीता यशसा गतां दानाय शर्मदमन्दिपुः मुताः ॥ १ ॥ अन्त्रा हि सोमः
कलशौ अभिप्यददयो न वोळ्हा प्रवर्तन्निवृषा । अथा देवानामुमपस्य जन्मनो
विह्वौ अश्रोत्यमुते इतश्च यन् ॥ २ ॥ आ नः सोम पवमानः किरा वभ्विन्दो भवे
मधवा राधमो मृदः । शिखो वयोधो वमवे सु चेतता मा नो मयमारो अस्मत्परा
सिचः ॥ ३ ॥ आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोपसः ।
वृहस्पतिर्मरुतो वायुश्चिना न्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ॥ ४ ॥ उभे दाना-
पृथिवी विश्वमिन्व अयेमा देवो अदितिदिधाता । भगो नृशंस उर्वन्तर्हि विश्वे
देवाः पवमानञ्जुवन्त ॥ ५ ॥ ६ ॥

अ० ७ । अ० ३ । व० ६] ५१६ [म० ६ । अ० ४ । सू० ८४ ।

॥ ८२ ॥ १—५ वसुभारिह्राज ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४
विराड्जगती । २ निचृजगती । ३ जगती । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः । ५
धैवतः ॥

॥ ८२ ॥ असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव इस्मो अभि गा अचिक्र-
दत् । पुनानो वारं पर्येत्यव्यथं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम् ॥ १ ॥ कुर्विर्वै-
धुस्या पर्येपि माहिन्मत्यो न मुष्टो अभि वाजमपसि । अपसेधन्दुरिता सोम मृज्य
घृतं वसानः परि यासि निणिजम् ॥ २ ॥ पर्जन्यः पिता भृषिष्यं पणिनो
नामा पृथिव्या गिरिषु चयं दधे । स्वसारं आपो अभि गा उतामग्न्म प्राथमि-
र्नसते वीते अध्वरे ॥ ३ ॥ जायेव पत्यावधि शेवं महमे पत्राया गर्भे शृणुहि मर्वामि
ते । अन्तर्वाणिषु प्र चरा मु जीवमेतिन्धो वजने सोम जागृहि ॥ ४ ॥ यथा पू-
र्वीभ्यः शतमा अमृत्रः सहस्रमाः पर्यया वाजमिन्दो । एवा पवस्व सुविनाय नव्यमे
तवं व्रतमन्वापः सचन्ते ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ८३ ॥ १—५ पवित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृज-
गती । २, ५ विराड्जगती । ३ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ८३ ॥ पवित्रं ते चित्तं ब्रह्मस्वते प्रभुर्वाणि पर्येपि विश्वतः । अ-
तस्तनूर्न तदामो अरनुते शुतास इद्वन्तस्नःसमाशत ॥ १ ॥ तपोपवित्रं चित्तं
दिवस्पदे शोचन्तो अस्य तन्नेवो व्यस्मिरन् । अवन्त्यस्य पवीतारमाशवो दिवस्पृ-
ष्टमधि तिष्ठन्ति चेतसा ॥ २ ॥ अरुचदुषमः पृथिव्या उदा विभति भुवनानि
वाजयुः । मायाविनो ममिरे अस्य मादया नुचक्षमः पितरो गर्भमा दधुः ॥ ३ ॥
गन्धर्व इत्या एदमस्य रक्षति पानि देवानां जनिमान्यदुतः गम्गाति रिपुं निधया नि-
धायतिः सकृत्तमा मधुनो भक्षमाशत ॥ ४ ॥ हविर्हविष्मो रहि सद्य देव्यं नभो वसानः
परि यास्यध्वरम् । राजा पवित्ररयो वाजमार्कदः सहस्रभृष्टिजयमि श्रवो बुद्धन् ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ८४ ॥ १—५ प्रजापतिर्वाच्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३
विराड्जगती । ४ जगती । २ निचृन्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४ निषादः ।
२, ५ धैवतः ॥

॥ ८४ ॥ पवस्व देवमादतो विचर्षणिस्मा इन्द्राय वरुणाय वायवे । कुधी
नो अथ वरिवः स्वस्तिमदकृतिना गृणीहि देव्यं जनम् ॥ १ ॥ आ यस्तस्या भू-
वनान्यमत्यो विश्वानि सोमः परि तान्यपसि । कुएवन्मभृत्तं विवृतमभिष्टु इन्दुः

अ० ७ । अ० ३ । व० ११] ५१७ [म० ६ । अ० ४ । मू० ८५ ।

सिक्तयुषमं न सूर्यः ॥ २ ॥ आ यो गोभिः सृज्यत ओषधीषा देवानां सुग्न
इष्यन्नुपावसुः । आ त्रिधुता पवते धारया सुत इन्द्रं सोमो मादयन्द्यं जनम्
॥ ३ ॥ एष स्य सोमः पवते सहस्रजि द्विग्वानो वाचमिषिगणुपवृधम् । इन्दुः स-
मुद्रमुदियति वायुभिरेन्द्रस्य हार्दिं कृतशेषु मीदति ॥ ४ ॥ अमि त्वं गावः प-
यसा पयोवृधं सोमं श्रीमन्ति मृतिभिः स्वविदम् । धनञ्जयः पवते कृत्स्नो रसो
विप्रः कृविः काव्येना स्वर्चनाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ८५ ॥ १—१२ वेनो आगव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ इन्द्रः—१. ४,
६, १० विगहजगती । २, ७ निचृजगती । ३ जगती । ४, ६ पादनिचृजगती । ८ आ-
र्चास्वगाजगती । ११ भुक्ति द्विष्टुप । १२ त्रिष्टुप ॥ स्वरः—१—१० त्रिषादः । ११,
१२ धैवतः ॥

॥ ८५ ॥ इन्द्राय सोमं सुधुतः परि स्वापामीवा भवतु रक्षसा सह । मा
ते रसस्य मन्यत इषाविनो त्रिविण्म्वन्त इह सन्निवन्दवः ॥ १ ॥ अग्नान्मर्मर्षे
पवमान चोदय दत्तो देवानाममि हि प्रियो मर्दः । जहि शर्वरभ्या भन्दनायतः
विबेन्द्र सोममवेनो मृधो जहि ॥ २ ॥ अदेव्य इन्द्रो पवसे मुदिन्तेम आग्नेन्द्रस्य
मवसि धामिरुत्तमः । अमि स्वरन्ति बृहवो मनीषिणो राजानस्य भुवनस्य नि-
सते ॥ ३ ॥ सहस्रणीधः शतधारे अर्द्धे इन्द्रायेन्दुः पवते कास्यं मधु । जयन्ते-
अभ्यर्षा जयन्त उरुं नो गातुं कृणु सोम मीदुः ॥ ४ ॥ धनिक्रदन्कलशे गोभि-
रज्यसे व्यैव्ययं समया वारमपमि । मर्मज्यमानो अग्नो न सानसिरिन्द्रस्य सोम
जठरे समक्षरः ॥ ५ ॥ स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिन्द्राय मुहवीतुना-
म्ने । स्वादुमित्राय वरुणाय शशने वृहस्पतये मधुमं अदाभ्यः ॥ ६ ॥ १० ॥ अत्यं मृ-
जन्ति कलशे दश क्षिपः स विप्राणां मृतयो वाच इरते । पवमाना अभ्यर्षन्ति
मुपतिमेन्द्रं विशन्ति मदिराम् इन्द्रवः ॥ ७ ॥ पवमानो अभ्यर्षा सुर्वार्यमुर्वी
गव्यं वि मदि शर्म सुप्रथः । माकिर्नो अस्य परिपूतिरीशतेन्द्रो जयेमन्वशा धनन्धनम्
॥ ८ ॥ अग्निं धामस्यावृषभो विचक्ष्णोऽर्कचुद्धि दिवो रोज्जना कृविः । राजा
पवित्रमत्येति रोहवाहिवः पीयूषं दुहते नृचक्षमः ॥ ९ ॥ दिवो नाके मधुजिह्वा अ-
सरचतो वेना दुहन्त्युक्षं गिरिष्ठां । अप्सु वृषं वावृधानं संपुद्र आ सिन्धोरुमा
मधुमन्तं पवित्र आ ॥ १० ॥ नाकं सुपर्णमुपपत्तिवांसं गिरी वेनानामकृपन्त पूर्वीः ।
शिशुं रिहन्ति मृतयः परिमृतं दिश्यन् शकुने धामणि स्थाम् ॥ ११ ॥ ऊर्ध्वो

अ० ७ । अ० ३ । व० १४] ५१८ [म० ६ । अ० ५ । सू० ८६ ।

गन्धर्वो अग्निं नाके अग्निद्विर्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य । मानुः शुक्रैर्वा शो-
चिषा व्यर्थात्प्राक्कुरुद्रोदसी मातरा शुचिः ॥ १२ ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥८६॥ ऋषिः—१—१० आकृष्टामायाः । ११—२० सिकता निवायरी । २१—३० पृथ-
योऽजाः । ३१—४० अथ ऋषिगणाः । ४१—४५ अग्निः । ४६—४८ दृष्टमदः ॥ पद-
मानः सोमो वेचता ॥ छन्दः— १, ६, २१, २६, ३३, ६० जगती । २, ७, ८, ११, १२,
१७, २०, २३, ३०, ३१, ३४, ३५, ३६, ३८, ३९, ४२, ४४, ४७ त्रिष्टुप् जगती । ३—४,
६, १०, १३, १६, १८, २२, २५, २७, ३०, ३३, ४१, ४६ निन्दु जगती । १४, १५,
२८, २९, ४३, ४८ पादनिन्दु जगती । २४ आर्वा जगती । ४५ आर्चिस्वरानु जगती ॥ ति-
पादः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ प्र ते आश्वः पवमान धीजो मदो अर्पन्ति गृज्वा इव न्मना ।
दिव्याः संपूर्णा मधुमन्त इन्द्रो मदित्तमासः परि कोशमामने ॥ १ ॥ प्र ते म-
दासो मदिराम आश्वो मधुमन्त गव्यामो यथा पृथक् । धेनुर्न वामं पयसाभि व-
ज्रिणमिन्द्रमिन्द्रो मधुमन्त उर्मयः ॥ २ ॥ अग्नो न दिव्यानो अग्नि वाजमप स्वर्दि-
कोशं दिवो अद्रिमातःम् । वृषा पवित्रे अग्नि मानो अव्ययं गोमः पुनान इन्द्रि-
षाय धार्यमे ॥ ३ ॥ प्र तु आग्निर्नः पवमान धीजो दिव्या अमृग्नपयसा ध-
रीमणि । प्राजर्षेयः स्याविरीमृत्तत् ये त्वा पुनन्त्यपिपाण वेधमः ॥ ४ ॥
विश्वो धामानि विश्वचक्ष आर्ध्वमः प्रमोर्मे गतः परि यन्ति केतवः । व्यानाशिः
पवसे सोमधर्मेभिः पतिर्विश्वेभ्य धुवनस्य राजसि ॥ ५ ॥ १० ॥ उध्वतः पव-
मानस्य रश्मयो ध्रुवस्य सतः परि यन्ति केतवः । यदा पवित्रे अग्निं मुञ्चते हरिः
सत्ता नि योनां कुलशेषु सीदति ॥ ६ ॥ यज्ञस्य केतुः पवते स्वध्वरः सोमो दे-
वानामुप याति निष्कृतम् । सहसंधारः परि कोशमर्पति वृषा पवित्रमन्यन्ति रोरु-
वत् ॥ ७ ॥ राजा समुद्रं नद्यो वि गाहतेऽपामूर्धं संचते सिन्धुषु श्रितः । अध्य-
स्थात्मानु पवमानो अव्ययं नाभां पृथिव्या धरणीं पृष्टो दिवः ॥ ८ ॥ दिवो न
सानुं न्ननयन्नचिक्रदृषोरुच यस्य पृथिवी च धर्मेभिः । इन्द्रस्य सत्यं पवते
त्रिवेविन्दुत्सामः पुनानः कुलशेषु सीदति ॥ ९ ॥ ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधुं प्रियं
पिता देवानां जनिता विभूवसुः । दधाति रत्नं स्वधयोगीस्यं मदित्तमो मरुत
इन्द्रियो रत्नः ॥ १० ॥ १३ ॥ अभिकन्दन्कुलशं वाज्यर्पति पतिर्दिवः श्रुतधारो

अ० ७ । अ० ३ । व० १७] ५१६ [म० ६ । अ० ५ । सू० ८६ ।

विचक्षणः । हरिर्दिवस्य मर्दनेषु सीदति मर्मज्ञानोऽविधिः सिन्धुभिर्दृषा ॥ ११ ॥
 अग्रे सिन्धूनां पवमानो अर्पित्यग्रे वाचो अश्रियो गोषु मन्त्रनि । अग्रे वाजस्य
 मज्जते महाधनं स्वायुवः सोतृभिः पयते वृषा ॥ १२ ॥ अयं मनवाहकृनो यथा
 हिनोऽग्रे ससार पवमान ऊर्मिणा । तत्र कन्वा गेदसी अन्तगा कवे शुचिर्धिया
 पवते सोम इन्द्र ते ॥ १३ ॥ द्रापि वसानो यज्ञतो दिविःपृशमन्त्रिष्वा भुव-
 नेष्वर्पितः । स्वर्जज्ञानो नर्मनाभ्यकधीन्मन्त्रमस्य पितरमा विनासति ॥ १४ ॥ सो
 अस्य विशे महि शर्म यच्छति यो अस्य धर्म प्रथमं व्यानशे । पदं यदस्य परमे
 व्योमप्यतो विश्वा अभि सं यानि संयतेः ॥ १५ ॥ १४ ॥ प्रो अयामादिन्द्रि-
 न्द्रस्य निष्कृतं मग्वा मन्त्र्युन प्र सिनानि महिम् । मर्धे इव युवनिभिः समर्पति —
 सोमः कलशो शतयास्ना पथा ॥ १६ ॥ प्र वो अश्रियो मन्त्र्युवा विपुन्युः पनस्युवः
 संवर्मेनेष्वकम् । सोमं मनीषा अभ्येनपत् स्तुभेऽभि धेनवः पयंसमशिश्रयुः ॥ १७ ॥
 आ नः सोम संयन्ते पिपृषामिपिमन्त्रो पवस्व पवमानो अस्त्रिधम् । या नो दो-
 हते त्रिगृह्णमश्रुषा क्षुमद्राज्वन्मधुमन्सुवार्म ॥ १८ ॥ वृषा मतीनां पवते वि-
 चक्षणः सोमो अहः प्रतर्गनोषमो दिवः । काणा सिन्धूनां कलशो अवीवशदि-
 न्द्रस्य हाथीविशन्मनीषिभिः ॥ १९ ॥ मनीषिभिः पवते पुष्यः कविर्भिर्यतः परि
 कोशो अचिकदत् । नितस्य न म ज्ञायन्मधु क्षरदिन्द्रस्य वायोः सख्याय क-
 नेवे ॥ २० ॥ १५ ॥ अयं पुनान उपनो विगंचदयं सिन्धुभ्यो अभवदु लो-
 ककृत् । अयं त्रिः सम हुद्वान आशिरं सोमो हुदे पवते चारु मसरः ॥ २१ ॥
 पवस्व सोम दिव्येषु धामसु सज्जान इन्द्रो कलशो पवित्र आ । सोदन्निन्द्रस्य ज-
 ठो कनिक्कदन्मिथतः न्येमारोहयो दिवि ॥ २२ ॥ अद्रिभिः सतः पवसे पवित्र
 आ इन्द्रविन्द्रस्य जठरेष्वविशन् । त्वं नृचर्चा अभवो विचक्षण सोम गोत्रमङ्गि-
 रोभ्योऽष्टगोरप ॥ २३ ॥ त्वां सोम पवमानं स्वाध्यान् विप्रसो अमदन्नस्य-
 धः । त्वां सुपर्ण आमेरुदिवस्परीन्द्रो विश्वामिमेतिभिः परिष्कृतम् ॥ २४ ॥ अ-
 व्यं पुनानं परि वार ऊर्मिणा हरिं नवन्ते अभि सप्त धेनवः । अपामुपस्थे अ-
 ध्यायधः कविमृतस्य याना महिषा अहेपन ॥ २५ ॥ १६ ॥ इन्दुः पुनानो अति
 गाहते मृधो विश्वानि कृपवन्सुपथानि यज्येवे । गाः कृपवानो निष्णिजं हर्यतः
 कविरन्यो न क्रीळन्परि वारमपति ॥ २६ ॥ असश्नतः शतधारा अभिश्रियो हरिं
 नवन्तेऽव ता उदस्युवः । क्षिपो मृजन्ति परि गोभिराहतं तृतीयं पृष्ठे अधि रो-
 चने दिवः ॥ २७ ॥ तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतनस्त्वं विश्वाय धुवनस्य राजसि ।

अ० ७ । अ० ३ । व० २०] ५२० [म० ६ । अ० ५ । सू० ८१ ।

अथेदं विश्वं पवमान ते वशे त्वमिन्दो प्रथमो धामुधा असि ॥ २८ ॥ त्वं समुद्रो
असि विश्ववित्क्रे तवेमाः पञ्च मदिशो विधर्मणि । त्वं चां च पृथिवी चाति
जम्भिषे तत्र उद्यार्तिपि पवमान सूर्यः ॥ २९ ॥ त्वं पवित्रे रत्नमो विधर्मणि देवे-
भ्यः सोम पवमान पूयसे । त्वामुशिजैः प्रथमा अंगृभणत तुभ्येमा विश्वा भुवं-
नानि येभिरे ॥ ३० ॥ १७ ॥ प्र रेभ एन्यति वारमव्ययं वृषा वनेष्वेव चक्रद-
द्धरिः । सं धीतयो वावशाना अनूपत शिशुं रिहन्ति मनयः पतिन्तम् ॥
३१ ॥ स सूर्यस्य रुश्मिभिः परि व्यत तन्तुं तन्वानश्चिपुतं यथा विदे । नये-
धृतस्य प्रशिषो नवीयसीः पतिजनीतमृषं याति निकृत्तम् ॥ ३२ ॥ राजा सि-
न्धुनां पवते पतिदिव क्रतस्य याति पृथिभिः कनिकदत्त । सहस्रधारः परि पि-
व्यते हरिः पुनानो वाचं जनयन्नुपावसुः ॥ ३३ ॥ पवमान महर्णो वि धावसि
सुरो न चित्रो अव्ययानि पव्यथा । गर्गन्तिपूतो नृभिर्द्विभिः सुतो महे वाजाय
धन्याय धन्वसि ॥ ३४ ॥ इपमूर्जे पवमानाभ्यर्षेमि रयेनो न वंसु कृत्तशेषु सी-
दसि । इन्द्राय मद्रा मघो मदः सुतो दिवो विष्टस्म उपमां विचक्षणः ॥ ३५ ॥ १८ ॥
सप्त स्वसारो अभि मातरः शिशुं नवं जज्ञानं जेन्यं विपश्चितम् । अपाङ्गन्धर्वं हिम्यं
नुचक्षंसं सोमं विश्वस्य भुवनस्य राजमे ॥ ३६ ॥ इष्टान इमा भुवनानि वीर्यसे यजान
इन्दो हृदिनिः सुपयसि । ताम्ने वरन्त मधुमदुद्युतं पयस्तव मते सोम तिष्ठन्तु कृपयः ॥ ३७ ॥
त्वं नुचक्षा असि सोम विश्वतः पवमान वृष्य ता वि धावसि । स नः पवस्य
वसुषोद्विरेण्यवदयं स्याम भुवनेषु जीवमे ॥ ३८ ॥ गोविन्पवस्य वसुविद्विग्गयविद्वेताधा
इन्दो भुवनेष्वर्षितः । त्वं सूर्यो असि सोम विश्ववित् त्वा विश्वा उप गिरिम आसते
॥ ३९ ॥ उन्मध्य ऊर्मिरेनता अतिष्ठिपदपो वमानो महिषो वि गार्हते । राजा पवित्रस्यो
वाजमारुहन्महस्रभृष्टिजयति श्रवो बृहन् ॥ ४० ॥ १९ ॥ स भन्दना उदियति प्र-
जावती विश्वायुविश्वाः सुमरा अहेदिवि । ब्रह्म प्रजावदयिमथपस्यं पीत इन्द्रविन्द्र-
मस्मभ्यं याचतात् ॥ ४१ ॥ सो अग्रे अदां हरिर्हयतो मदः प्र चेतसा चेतयते
अनु द्युमिः । दा जनां यातयन्नन्तरीयते नरां च शंसं देव्यं च धर्तरि ॥ ४२ ॥
अजन्तं व्यजते समजन्ते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यजते । सिन्धोरुच्छ्राप्ते पत-
यन्तमुच्छ्रयं हिरण्यपावाः पशुमासु गृभ्णते ॥ ४३ ॥ विपश्चिते पवमानास गा-
यत मही न धारान्यन्धो अर्षति । अहिर्न जृणामतिं सर्पति त्वन्मन्यो न क्रीळे-
असरवृषा हरिः ॥ ४४ ॥ अंगो राजाप्यस्तविष्यते विमानो अदां भुवनेष्वर्षितः ।
हविर्धृतनुः सदृशीको अणवो व्योतीरयः पवते राय ओक्थः ॥ ४५ ॥ २० ॥

अ० ७ । अ० ३ । व० २४] ५२१ [म० ६ । अ० ५ । सू० ८८ ।

असंमि स्कुम्भो दिव उद्यतो मदः परि त्रिधातुर्भुवनान्यर्शति । अंशुं रिहन्ति प्रतपः
 परिप्लव गिरा यदि निखिजमृगिण्यो ययुः ॥ ४६ ॥ प्र ते धारा अत्यएवाणि
 मेघ्यः पुनानस्य संयतो यन्ति रहयः । यत्रोमिरिन्दो चम्बोः समज्यस आ सु-
 बानः सोम कृलशेषु सीदसि ॥ ४७ ॥ पर्वस्व सोम क्रतुविभ उक्थ्योऽव्यो वारे
 परि धाव मर्भु प्रियम् । जहि विश्वावृक्षस इन्दो अत्रिणो बृहद्रेम विदथे सुवीराः
 ॥ ४८ ॥ २१ ॥

॥ ८७ ॥ १—६ उशना ऋषिः ॥ पचमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृ-
 त्त्रिष्टुप् । ३ पावनिचृत्त्रिष्टुप् । ४, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ५—७, ६ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८७ ॥ प्र तु द्रव परि कोशं नि पीद नृमिः पुनानो अभि वाजमर्ष ।
 अश्वं न त्वा वाजिनं प्रजेयन्तोऽच्छा वहीं रशनामिनयन्ति ॥ १ ॥ स्वायुधः
 पवते देव इन्दुग्नाभिहा वृजनं रक्षमाणः । पिता देवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो
 दिवो धरुणः पृथिव्याः ॥ २ ॥ अपिर्विप्रः पुरस्ता जनानामृधरि उशना का-
 च्येन । स चिद्विवेद निहितं यदासामपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम् ॥ ३ ॥ एष स्य ते
 मर्भुमो इन्द्र सोमो वृषा वृष्णो परि पवित्रं अक्षाः । सहस्रसाः शतसा भूरिदावां
 शश्वत्तमं बहिरा वाजस्थात् ॥ ४ ॥ एते सोमा अभि गव्या सहस्रा महे वाजा-
 यामृताय भवांसि । पवित्रेभिः पर्वमाना असृग्रच्छवस्यवो न पृतनाजो अत्याः ॥ ५ ॥
 ॥ २२ ॥ परि हि ष्मा पुरुहुतो जनानां विश्वासं द्धोजना पुयमानः । अथाभर श्येन
 भृत प्रयांसि रयि तुजानो अभि वाजमर्ष ॥ ६ ॥ एष सुबानः परि सोमः पवित्रे
 सर्गो न मृष्टो अदधावदवी । तिम्रे शिशानो मद्विपो न शृङ्गे गा गव्यन्तमि शूरो
 न सत्वा ॥ ७ ॥ एषा यया परमादन्तरद्रेः कृचित्मतीरुर्वे गा विवेद । दिवो न
 विद्युस्तनवन्त्युभ्रैः सोमस्य ते पवत इन्द्र धारा ॥ ८ ॥ उत स्म राशिं पारं यामि
 गोनामिन्द्रैष सोम सरथं पुनानः । पूर्वोरियो बृहतीर्जीरदानो शिवा शचीवस्तव
 ता उषष्टु ॥ ९ ॥ २३ ॥

॥ ८८ ॥ १—८ उशना ऋषिः ॥ पचमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ सतः पङ्क्तिः ।
 २, ४, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः ।
 २—८ धैवतः ॥

॥ ८८ ॥ अश्वं सोम इन्द्र तुम्यं सुन्ते तुम्यं पवते त्वमेस्य पाहि त्वं ह यं चक्रे त्वं
 ववृष इन्द्रं मदाय पुण्याय सोमम् ॥ १ ॥ स ई रथो न भूरिपाळबोजि महः पुरुषे मातये

अ० ७ । अ० ३ । व० २६] ५२२ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६० ।

वसूनि । आदौ विश्वा नहुष्याणि ज्ञाता स्वर्पाता वन ऊर्ध्वा नवन्त ॥ २ ॥ वायुर्न
यो नियुत्वा इष्टयाग नासत्येव हव आ शम्भविष्टः । विश्ववारी द्रविणोदा इव त्मन्पू-
षेव धीजर्वनोऽसि सोम ॥ ३ ॥ इन्द्रो न यो महा कर्माणि चक्रिरेन्ता वृत्राणामसि सोम
धुमिन् । पैटो न हि त्वमहिनाम्नां हन्ता विश्वस्मासि सोम दस्योः ॥ ४ ॥ अग्निर्न
यो वन आ सृज्यमानो वृथा पाजोसि कृणुते नदीषु । जतो न युष्वा महत उ
पन्दिरिषिर्ति सोमः पर्वमान ऊर्मिम् ॥ ५ ॥ एते सोमा अति वाराण्यव्या दिव्या
न कोशासो अश्रवर्षाः । वृथा समुद्रं सिन्धवो न नीचीः सुतासो अग्निं कलशौ
असृगन् ॥ ६ ॥ शुष्मी शर्षो न मारुतं पञ्चवानभिश्चस्ता दिव्या यथा विद् ।
आपो न पक्षु सुप्रतिर्भवा नः सहस्राप्ताः पृतनापायन युद्धः ॥ ७ ॥ राज्ञो नु ते
वरुणस्य व्रतानि बृहद्रेषीरं तव सोम घात । मुचिष्टुमसि प्रियां न मित्रो दक्षार्यो
अर्यमेवासि सोम ॥ ८ ॥ २४ ॥

॥ ८६ ॥ १-७ उशना ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ पापनिचृच्चि-
ष्टुप् । २, ५, ६ त्रिष्टुप् । ३, ७ विगाडत्रिष्टुप् । ४ निचृच्चिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ प्रो म्य वह्निः पृथ्वाभिरस्यान्विषो न वृष्टिः पर्वमानो अक्षाः ।
महस्रधागे असदन्त्यर्गमे सानुरुपस्थे वन आ च सोमः ॥ १ ॥ गज्जा सिन्धूनाम-
वसिष्ट वामे ऋतस्य नावमारुद्रजिष्टाम् । अस्म दृष्यो वारुधे श्येनर्जतो बृह ई
षिता बृह ई पितुर्जाम् ॥ २ ॥ सिंहं नमन्त मध्वो अयागं हरिमरुषं दिवो अस्य पतिम् ।
शर्षो युन्मु प्रथमः पृच्छते गा अस्य चक्षेरा परि पायुक्षा ॥ ३ ॥ मधुपृष्ठं यो-
रमयासमश्वं रथे युजन्त्युत्तमं ऋष्यम् । स्वसारं ई जामयो मर्जयन्ति मनाभयो
वाजिनमृजयन्ति ॥ ४ ॥ चतस्र ई वृत्तदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरणे निपन्ताः ।
ता ईमषेन्ति नर्ममा पुनानाम्ना ई विश्वतः परिपन्ति पूर्वाः ॥ ५ ॥ विष्टम्नो दिवो
ध्रुवः पृथिव्या विश्वा उत जिनयो हस्ते अयम् । अग्रेत उन्मो गृणते नियुत्वा-
न्मध्वो अगुः पवत इन्द्रियम् ॥ ६ ॥ वन्वज्रवानो अग्निं देवकीति मिन्द्राय सोम
वृत्रहा पवरव । अग्निं महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः मुर्वयिष्य पतयः स्याम ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ ८० ॥ १-६ यस्मिन् ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४
त्रिष्टुप् । २, ६ त्रिचृच्चिष्टुप् । ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ प्र हिंत्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाने सनिष्यकायासीत् । इन्द्रं गच्छ-
आयुधामंशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः ॥ १ ॥ अग्निं त्रिपुष्टं वृषं वयोधामा-

अ० ७ । अ० ४ । व० २] ५२३ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६२ ।

क्षुपाणामवावशन्त वार्याः । वना वसानो वरुणो न सिन्धुन्वि रत्नधा दयते
वार्याणि ॥ २ ॥ शूरप्रामः सर्ववीरः सदावाञ्जेता पवस्व सन्निता धनानि । ति-
ग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्वपाब्धः सान्द्रानृतनाम् शश्वन् ॥ ३ ॥ उरुगव्युतिर-
भयानि कृण्वन्तस्मीचीने आ पवस्वा पुनन्धी । अपः सिपासन्नुपमः स्वर्गीः सं-
चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ॥ ४ ॥ मन्ति सोम वरुणं मन्ति मित्रं मत्सीन्द्र-
मिन्द्रो पवमान विष्णुम् । मन्ति शशो मारुतं मन्ति देवान्मन्ति महामिन्द्रमिन्द्रो
मदाय ॥ ५ ॥ एवा राजेव कर्तुमां अमेन विश्वा घनिघ्नदुरिता पवस्व । इन्द्रो
सुक्ताय वचमे वयो धा यूयं पात स्वन्तिभिः रुदा नः ॥ ६ ॥ २६ ॥ ३ ॥

॥ ६१ ॥ १—६ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६ पाद-
नितृन्निष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४, ५ नितृन्निष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ अमर्जि वक्रा गच्छे यथाज्ञा धिया मनोता प्रथमो मनीषी । दश
स्वसारो अग्निमानो अव्यजन्ति वह्नि मदनान्यच्छ ॥ १ ॥ वीती जनस्य दिव्य-
स्य कर्ष्यगधि सुवानो नेष्टृषेभिर्मिन्दुः । प्र यो नृभिर्मृतो मन्त्रेभिर्ममज्ञानोऽविभि-
र्गोमिरुद्धिः ॥ २ ॥ वृषा वृष्णे रोक्षवदंशुर्गम् पवमानो रुशर्दार्ति पयोमोः । महस्त्र-
मका पथिभिर्वचोविदध्वस्मभिः सुरो अण्यं वि याति ॥ ३ ॥ रुजा दृढहा चिद्र-
क्षमः सदांसि पुनान इन्द्र उणुहि वि वाजान् । वृश्चोपरिष्ठात्तुजता वधेन ये
अन्ति दगादपनार्यमेषाम् ॥ ४ ॥ स प्रन्वन्नव्यमे विधवार सुक्ताय पथः कृणु-
हि प्रानः । ये दः पहासो वनुषा बृहन्स्तान्ते अरयाम पुरुकृन्पृक्षो ॥ ५ ॥ एवा
पुनानो अपः स्वर्गी अस्मभ्यं त्रिका तनयानि भूरि । शं नः क्षेत्रमुरु ज्योतींषि
सोम ज्योतुः सूर्य इशये रिरिहि ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ १—६ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ शुक्ल त्रि-
ष्टुप् । २, ४, ५ नितृन्निष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ परि सुवानो हरिंशुः पवित्रे रथो न संजि सनये हियानः । आ-
पृच्छोक्मिन्त्रियं पूयमानः प्रति देवां अजुपत् प्रयोभिः ॥ १ ॥ अन्धा नृचक्षा
असरूपवित्रे नाम दधानः कविरस्य योनौ । सीदन्होतेव सदेने चमूपैमामन्नृषयः
सप्तविप्राः ॥ २ ॥ प्र सुमेधा गातुविद्विधदेवः सोमः पुनानः रुद एति नित्यम् ।
सुवद्विधेषु काव्येषु रत्नानु जनान्यतते पञ्च धीरः ॥ ३ ॥ तव त्वे सोम पवमान

अ० ७ । अ० ४ । व० ५] ५६४ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६५ ।

निरये विश्वे देवास्त्रय एकादशासः । दश स्वधाभिरधि सानो अर्ध्वे मुजर्गित स्ता
नयः सप्त यद्वाः ॥ ४ ॥ तन्नु सत्यं पवमानस्यास्तु यत्र विश्वे कारवः सप्तसन्त ।
ज्योतिर्यदहो अकृष्वोदु लोकं प्रावन्मनुं दश्यवे कर्भोर्कम् ॥ ५ ॥ परि सखेव प-
शुमान्ति होता राजा न सत्यः सर्मितीरियानः । सोमः पुनानः कलशौ अयासी-
त्सीदन्मुगो न मरिषो वनेषु ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ६३ ॥ १—५ नोधा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ विराट्
त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ साकमुचो मर्जयन्त स्वसागे दश धीरस्य धीतयो धनुश्रीः । हरिः
पर्यद्रवजाः सूर्यस्य द्रोणे ननचे अरयो न वाजी ॥ १ ॥ सं प्रातर्भिर्न शिशुर्वाव-
शानो वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः । मर्यो न योषामि निष्कृतं यन्त्सं गच्छते
कलशं उस्त्रियाभिः ॥ २ ॥ उत प्र पिप्य ऊधरग्न्याया इन्दुधरामिः सचते सु-
मेधाः । धूर्धानं गावः पर्यसा चमृष्वभि श्रीणन्ति वसुभिर्न निहैः ॥ ३ ॥ स नो
देवेभिः पवमान रुदेन्दो रयिमश्विनं वावशानः । रथिरायतामृशती पुनर्धिरस्म-
ध्यागा दावने वसुताम् ॥ ४ ॥ नू नो रयिमुप मास्व नृवर्त पुनानो वाताप्य
विश्वसन्द्रम् । प्र वन्दितुरिन्दो तार्यायुः प्रातस्तू धिवादसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ६४ ॥ १—५ कण्व ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२, ३, ५ विराट्त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ अग्नि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः ।
अपो वृणानः पवते कवीयन्वजं न पशुवर्धनाय मन्म ॥ १ ॥ दिता व्युर्गर्वस्य-
तस्य धाम स्वविदे भुवनानि प्रयन्त । धियः पिन्वानाः स्वसरे न गाव आताय-
न्तीगमि वावश्च इन्दम् ॥ २ ॥ परि यक्विः काव्या भरते शूरो न रथो भुव-
नानि विश्वा । देवेषु यशो मर्ताय भूषन्दद्याय रायः पुरुधूप नव्यः ॥ ३ ॥ श्रिवे
जातः श्रिय आ निरियाय श्रियं वर्यो जरितृभ्यो दधाति । श्रियं वसाना अयतस्व-
मायन्भवन्ति सत्या समिथा मितर्द्रा ॥ ४ ॥ इषमूर्जमभ्वर्षाभं मामुरु ज्योतिः कलुहि
मत्सि देवान् । विश्वानि हि मुषहा तानि तुभ्यं पवमान वार्षसे सोम शत्रून् ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ६५ ॥ १—५ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२ संस्तार पङ्क्तिः । ३ विराट्त्रिष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः—१,
३—५ धैवतः । २ पञ्चमः ॥

अ० ७ । अ० ४ । व० ८] ५२५ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६६ ।

॥ ६५ ॥ कर्निकन्ति हरिरा मुज्यमानः सीदन्वनस्य जठरे पुनानः । नृमि-
र्यतः कृणुते निमिषं गा अतो मतीर्जनयत स्तुधामिः ॥ १ ॥ हरिः मृजानः
पथवापुतस्येति वाचमस्तिव नावम् । देवो देवानां गुह्यानि नामाविष्कृतोति
बहिर्षि प्रवाचे ॥ २ ॥ अपामिवेदूर्मयस्तर्तुगणाः प्र मेनीषा ईरते सोममच्छ ।
नमस्वन्तीरुषं च यन्ति सं चा च विशन्त्युत्तरीरुशन्तम् ॥ ३ ॥ तं मर्मज्ञानं मेहिषं
न सानावृष्टं दुहन्त्युषसं गिरिष्ठाम् । तं वाक्शानं मन्त्रः सन्ते त्रितो विभति
वरुणं समुद्रे ॥ ४ ॥ इत्यन्वाचमुपवहेव होतुः पुनान इन्द्रो विष्वा मनीषाम् ।
इन्द्रश्च यत्त्वयः सौमगाय सुवीर्यस्य पतयः श्याम ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ६६ ॥ १—२४ प्रनर्दनो देवोदासिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ११, १२, १४, १६, २३ त्रिष्टुप् । २, १७ विगट् त्रिष्टुप् । ४—१०, १३, १५, १८,
२१, २४ निचृत्त्रिष्टुप् । १६ आर्चो भुक्त्रिष्टुप् । २०, २२ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ प्र सेनानीः शूरो अग्रे रथानां गन्धर्वा इष्यते अस्य सेना ।
भद्रान्कृण्वन्निन्द्रहवान्सखिभ्य आ सोमो वस्त्रा गन्धर्वा दत्ते ॥ १ ॥ समस्य
हरिं हरयो मृजन्त्यश्च ह्यैरनिशितं नमोमिः । आ तिष्ठति रथमिन्द्रस्य सखा विद्वौ
एना सुमतिं गान्यच्छ ॥ २ ॥ स नो देव देवतां पवस्व मे सोम प्यरस इन्द्र-
पानः । कृण्वन्तपो वर्षयन्त्यापुतेमामुरोरा नो वरिषस्या पुनानः ॥ ३ ॥ अजीतिबेऽहतये
पवस्व स्वस्तये सर्वतातये बृहते । तदुशन्ति विश्व इमे सखायस्तदहं वस्मि पवमान सोम
॥ ४ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनिता
सूर्याय जनितेन्द्रस्य अनितोत विष्वाः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ब्रह्मा देवानां पदवीः कवी-
नामृषिर्विमाणा महिषा मृगाणां । श्येनो गृध्राणां स्वर्धितिर्बनानां सोमः पवि-
त्रमस्वेति रेभम् ॥ ६ ॥ प्रावीविपश्चाच्च ऊर्मि न सिन्धुर्गिरः सोमः पवमानो म-
नीषाः । अन्तः पश्यन्वृजनेमावरायथा तिष्ठति वृषभो गोषु ज्ञानन् ॥ ७ ॥ स
मेत्सरः पून्सु वन्वन्वातः सहस्रं रेता अमि वाजमर्ष । इन्द्रायेन्द्रो पवमानो म-
नीषां शोर्कूर्मिमीरय गा इषयन् ॥ ८ ॥ परि प्रियः कलशो देवता इन्द्राय
सोमो रथो मदाय । सहस्रधारः शतवाज इन्द्रवाजी न सतिः समना जिगाति
॥ ९ ॥ स पुष्यो वसुभिर्ज्जायमानो मृजानो अप्सु दुदुहानो अद्रौ । अभिशस्तिषा
भुवनस्य राजा विद्वान्तुं ब्रह्मणे पवमानः ॥ १० ॥ ७ ॥ त्वया हि नः पितरः

अ० ७ । अ० ४ । व० ११] ५२६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

सोमं पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमानं धीराः । वम्बन्नवातः परिधीरपोरुवीरेमिस्वै-
र्मेषवा मवा नः ॥ ११ ॥ यथापवथा मनवे वयोधा अमित्रहा वरिवोविश्वविध्मान् ।
एवा पवस्व द्रविणं दधानं इन्द्रे सं तिष्ठ जनयायुधानि ॥ १२ ॥ पवस्व
सोमं मधुर्भां क्रतावापो वसानो अधि सानो अव्ये । अव द्रोणानि घृतवान्ति सीद
अदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः ॥ १३ ॥ वृष्टिं शिवः शतधारः पवस्व सस्वसा
वाज्युदेववीतौ । सं सिन्धुभिः कुलशे ववशानः समुस्त्रियाभिः प्रतिरन्त आयुः
॥ १४ ॥ एष स्य सोमो मतिभिः पुनानोऽत्यो न वाजी तर्ती दरातीः । पयो न
दुग्धमर्दितेरिषिरमुर्विव गातुः सुयमो न वोळ्हा ॥ १५ ॥ ८ ॥ स्वायुधः सोमभिः
पुषमानोऽभ्येषे गुह्यं चारु नामः । अभि वाजं सप्तिग्वि श्रवस्याभि वायमभि गा
देव सोम ॥ १६ ॥ शिशुं जज्ञानं हयंतं मृजन्ति शुम्भन्ति वङ्गि मरुतो गणेन ।
कविर्गोभिः काव्येना कविः सन्सोमः पवित्रमर्त्येति रेमन् ॥ १७ ॥ अपिमना य
अपिकृत्स्वर्षाः महस्वर्षाः पदवीः कवीनाम् । तृतीयं धाम महिषः सिषासन्सोमो
विराजमनु राजति पुष ॥ १८ ॥ चमूपन्ध्येन शकुनो विधुर्वा गोविन्दुर्वा
आयुधानि विभत् । अपामूर्मि सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति ॥ १९ ॥
मर्षो न शुभ्रमतन्वं मृजानोऽत्यो न मृत्वा सनये धनानाम् । वृषेव यूथा परि को-
शमर्षः कर्निकदक्षमो गाविवेश ॥ २० ॥ ६ ॥ पवस्वेन्दो पवमानो महोभिः
कर्निकदक्षपरि वाराण्यप । कीळञ्चमो रा विश पुषमान इन्द्र ते रसो मदिरो
यमत्तु ॥ २१ ॥ प्रास्य धारा वृहतीर्मृगन्नको गोभिः कुलशो आ विवेश । सामं
कृषवन्सामन्यो विपश्चिक्कन्दक्षेयभि सख्युन जातिम् ॥ २२ ॥ अघ्नन्नेपि प-
वमान शत्रुन्प्रिया न ज्ञाते अभिगीत इन्दुः । सीदन्वेनपु शकुनो न पन्वा सोमः
पुनानः कुलशेषु सता ॥ २३ ॥ आ ते रुचः पवमानस्य सोम योपेव यन्ति मुदु-
षाः सुधाराः । हरिरानीतः पुरुवारो अस्वाचिकदन्कुलशे देवयूनाम् ॥ २४ ॥ १० ॥ ५ ॥

॥ १७ ॥ अविः—१—३ वसिष्ठः । ४—६ इन्द्रप्रमतिर्वासिष्ठः । ७—९ वृष-
मर्षो वासिष्ठः । १०—१२ मन्युर्वासिष्ठः । १३—१५ वषमयुर्वासिष्ठः । १६—१८
व्याघ्रपादासिष्ठः । १९—२१ शक्तिर्वासिष्ठः । २२—२४ कर्षाध्वजसिष्ठः । २५—२७
सृष्टीको वासिष्ठः । २८—३० वसुकोवासिष्ठः । ३१—४७ पराशरः । ४८—५८ कुत्सः ।
पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६, १०, १२, १४, १५, १६, २१, २५, २६, ३२,
३६, ३८, ४५, ४६, ५२, ५४, ५६ निचृतिवद्धम् । २—४, ७, ८, ११, १६, १७, २०,

अ० ७ । अ० ४ । व० १४] ५२७ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

२३, २४, ३३, ४८, ५३ विराट्त्रिष्टुप् । ५, ६, १३, २५, २७—३०, ३४, ३५, ३७, ४२—४४, ४७, ५७, ५८ त्रिष्टुप् । १८, ४१, ५०, ५१, ५५ आर्वा स्वराट्त्रिष्टुप् । ३१, ४६ पादनिचत्त्रिष्टुप् । ४० भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ अस्य प्रेषा हेमनां पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्करसम् । सुतः
प्रवित्रं पर्येतिरेमन्निवेन सत्रं पशुमान्ति होता ॥ १ ॥ भद्रा वस्त्रा समन्यावसानो
महान्कविनिवचनानि शैमन् । आ वच्यस्व चम्बोः पूयमानो विचक्षणो जागृवि-
देववीर्ता ॥ २ ॥ समु मियो मृज्यते मानो अच्ये यशस्तरो यशसा चैतो अस्मे ।
अभि स्वर धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ प्रगायताभ्यर्चाम
देवान्तसोमं हिनोत महते धनाय । स्वादुः पवते अति वारमव्यमा सीदाति क्लृप्तं
देवधुनैः ॥ ४ ॥ इन्दुर्देवानामुप सग्यमयन्महसंधारः पवते मदाय । नृभिः स्त-
वानो अनु धाम पूर्वमगन्निद्रं महते सोमगाय ॥ ५ ॥ ११ ॥ स्तोत्रे राये हरिर्षी
पुनान इन्द्रमदौ गच्छतु ते भगाय । देवैर्योहि मयं राधो अच्छा यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ प्र काव्यंमुशनेव ब्रवाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।
महिषतः शुचिवन्धुः पावकः पदा वगाहो अभ्येति रेमन् ॥ ७ ॥ प्र हंससंस्तुपलं
मन्युमच्छामादस्तं वृषगणा अयासुः । आहूयं पर्वमानं सखायो दुर्मर्ष साकं प्र
वदन्ति वाणम् ॥ ८ ॥ स रंहत उरगायम्यं जुति वृथा क्रीळन्तं मिमते न गावः ।
परीणसं कुराते निगमृक्षो दिवा हरिर्ददौ नक्तं नृजः ॥ ९ ॥ इन्दुर्गजो पवते
गोन्योया इन्द्रे सोमः सह इन्द्रमदाय । हन्ति रत्तो बाधते पर्यरातीर्वरिवः कृणव-
न्नुजनस्य राजा ॥ १० ॥ १२ ॥ अथ धारया मध्वा पृचानस्तिरो सोमं पवते अ-
र्द्रिदुग्धः । इन्दुरिन्द्रस्य सग्यं जुषाणो देवो देवस्य मन्सरो मदाय ॥ ११ ॥ अमि
प्रियाणि पवते पुनानो देवो देवान्तस्वेन रसेन पृञ्चन् । इन्दुर्धर्मायतृथा वसानो
दश क्षिपो अच्यत सानो अच्ये ॥ १२ ॥ वृषा शोणो अभिर्कानि क्रद्धा नदयन्नेति
पृथिवीमुत धाम् । इन्द्रस्येव वज्ररा मृण्व शार्जो प्रचैतयन् नर्षति वाचमेमा ॥ १३ ॥
रसायः पर्यमा पिबन्मान इरयन्नेषि मधुमन्तं शुम् । पर्वमानः सन्निमेषि कृणव-
भिन्द्राय सोम परिषिच्यमानः ॥ १४ ॥ एवा पवस्व मदिरो मदायोदग्राभस्य न-
मयन्वधुस्तेः । परि वल्लं भरमाणो रुशन्तं गव्युनो अर्षे परि सोम मिहः ॥ १५ ॥ १२ ॥
जुष्टी न इन्दो मुपधा मुगान्युरी पवस्व वरिवांसि कृणवन् । एनेव विष्वग्दुगितानि
विमवाधि भुना घन्व सानो अच्ये ॥ १६ ॥ वृष्टि नो अर्षे दिव्यां जिगन्तुभि-

अ० ७ । अ० ४ । व० १७] ५२८ [म० ६ । अ० ६ । सू० ३७ ।

अवती शङ्खी जीरदानुम् । स्तुकेव वीता धन्वा विचिन्वन्वर्धूरिर्मौ अवर्तौ इन्दो वायुन् ॥ १७ ॥ अग्निं न विष्यं अग्निं पुनान अजुं च गातुं वृजिनं च सोम । अस्यो न क्रदो हरिरा मृजानो मर्षो देव पुस्त्यावान् ॥ १८ ॥ जुष्टो मर्दाव वेवतात इन्दो परि ध्याना धन्व सानो अव्ये । महसंधारः सुगमिरदंध्यः परि स्रव वाजसातो नृषवे ॥ १९ ॥ अररमानो वेऽरथा अयुक्ता अत्यासो न संमृजानास आजौ । एते शुक्रासौ धन्व-
न्ति सोमा देवासस्तौ उप याता पिबध्वे ॥ २० ॥ १४ ॥ एवा न इन्दो अभि देववीतिं परि स्रव नभो अर्थेऽमृषु । सोमो अस्मभ्यं काम्यं बृहन्तं रुषि ददातु वीरवंतमुग्रम् ॥ २१ ॥ तज्जघदी मनसो वेनतो वाग्ज्येष्ठस्य वा धर्मशि चोरनीके । आदीमायन्वर्मा वावशाना जुष्टं पतिं कनशे गाव इन्दुम् ॥ २२ ॥ प्र दानदो दिव्यो दानुषिन्व अतपुताय पवते सुमेधाः । धर्मा भुवदृजन्यस्य गजा प्र गुरिमर्षि-
र्दशभिर्मरि भूम ॥ २३ ॥ एवित्रेभिः पर्वमानो नुचक्षा राजा देवानामुत मर्ष्या-
नाम् । विता भुवद्रयिपती रयीष्णामुत मरत्सुभृतं चार्विन्दुः ॥ २४ ॥ अर्वा इव अवसे मातिमच्छेन्द्रस्य वायोऽग्नि वीतिमर्ष । स नः महसा बृहतीरिषो हा मवा सोम द्रविणोवित्पुनानः ॥ २५ ॥ १५ ॥ देवान्यो नः परिपिच्यमानाः स्वयं सु-
वीरं धन्वन्तु सोमाः । आयज्यवः सुप्रति विश्ववाग होतारो न दिवियजो मन्द्र-
तमाः ॥ २६ ॥ एवा देव देवताते पवस्व महे सोम प्सरसे देवपानः । महश्चिद्धि प्मसि हिताः संप्रथे कृषि सुष्ठाने रोदसी पुनानः ॥ २७ ॥ अश्वो न क्रदो वृष-
मिधुजानः मिहो न भीमो मनसो जवीयान् । अर्वाचीनैः पयिभिर्वे रजिष्ठा आ पवस्व सौमनुसं न इन्दो ॥ २८ ॥ शतं धारा देवजाता असग्रन्महसमेनाः क-
वयो मृजन्ति । इन्दो मनित्रे दिव आ पवस्व पुरणतामि महतो धनस्य ॥ २९ ॥ दिवो न सर्मा असमृप्रमहा राजा न मित्रं प्र मिनाति वीरः । पितुर्न पुत्रः क्र-
तुभियतान आ पवस्व विशे अस्या अजीतिम् ॥ ३० ॥ १६ ॥ प्र ते धारा मधु-
मतीरसृग्रन्वाशान्यत्पूतो अत्येप्यव्यान् । पर्वमान पर्वमे धाम गानां जज्ञानः सूर्य-
मपिन्वो अर्कः ॥ ३१ ॥ कनिकदनु पन्यामृतस्य शुक्रो वि मास्यमृतस्य धाम । स इन्द्राव पवसे मत्सरवांहिन्वानो वाचं मतिमिः कवीनाम् ॥ ३२ ॥ दिव्यः सुपर्षोऽव चवि सोम पिन्वन्वागः कर्मणा देववीती । इन्दो विश कक्षशो सोम-
चानं क्रन्देभिहि सूर्यस्वोर्ष रुमिम् ॥ ३३ ॥ तिस्रो वाच ईरयति प्र वहिर्हृतस्य धीतिं प्रक्षयो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पुच्छमानाः सोमं यन्ति मत्तयो वावशानाः ॥ ३४ ॥ सोमं गावो धेनवो वावशानाः सोमं विप्रा मतिभिः पुच्छ-

अ० ७ । अ० ४ । व० २१] ५९६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

मानाः । सोमः सुतः पूयते अज्यमानः सोमं अर्कास्त्रिपुधः सं नेवन्ते ॥ ३५ ॥ १७ ॥
 एवा नः सोम परिषिन्ध्यमान आ पवस्व पूयमानः स्वस्ति । इन्द्रमा विश वृहता
 रवेण वर्धया वाचं जनया पुन्यिम् ॥ ३६ ॥ आ जायन्तिर्विप्रं क्रता मतीनां
 सामः पुनानो असदम्बुषु । सपन्ति यं भियुनामो निकामा अध्वर्यवो रथिरासः
 सुहस्ताः ॥ ३७ ॥ स पुनान उष सरे न धातोमे अग्रा रोदमी वि ष आवः ।
 प्रिया चिद्यस्य प्रियमामं उती म नू धनं कारिणे न प्र यमत् ॥ ३८ ॥ स वं-
 धिना वर्धनः पूयमानः सोमो भीदो अमि नो ज्योतिषाधीन् । येना नः पूर्वं पितरः
 पदङ्गाः स्वर्विदो अभि गा अद्रिमुष्णन् ॥ ३९ ॥ अक्रान्न्ममुद्रः प्रथमे विधर्मञ्ज-
 नयन्पुजा भुवनस्य राजा । वृषा एवित्रे अत्रि सानो अन्ये वृहन्मोमो वाङ्मये सु-
 ज्ञान इन्दुः ॥ ४० ॥ १८ ॥ महत्सोमो महिषश्चकारापां यदगमोऽष्टणीत देवान् ।
 अर्धादिन्द्रे पर्वमान ओजोऽजेनयन्सूर्ये ज्योतिर्गिन्दुः ॥ ४१ ॥ मत्सि वायुमिष्टये
 राधमे च मन्मि मित्रावरुणा पूयमानः । मसि शशो मारुते मत्सि देवान्मन्मि
 छावापृथिवी देव सोम ॥ ४२ ॥ क्रजुः पवस्व वृजिनस्य हन्तापामीवां वाधमानो
 मृधश्च । अभिश्रीणन्पयः पर्यमाभि गोतामिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः ॥ ४३ ॥
 मध्वः सूर्दे पवस्व वस्व उन्मै वीरं च न आ पवस्वा भगं च । स्वदस्वेन्द्राय
 पर्वमान इन्द्रो रयिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ॥ ४४ ॥ सोमः सुतो धारयान्यो
 न हिन्वा मिन्धुर्न निम्नमभि वाज्यंक्षाः । आ योनिं वन्यममदन्पुनानः मणिन्दु-
 गोभिर्मसस्तमद्भिः ॥ ४५ ॥ १९ ॥ एष स्य ते पवन इन्द्र सोमश्चमृषु धीरं उ-
 शने तवस्वान् । स्वचक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कापो न यो देवपुनानमर्भि ॥ ४६ ॥
 एषवृजेन वयं पा पुनानमिगे वर्षामि इदितुर्धानः । वमानः शर्म शिवरुथमप्यु हो-
 तेव याति मर्मेनपु रिमेन् ॥ ४७ ॥ न नमो रथिरो देव सोम परी स्रव चम्बोः
 पूयमानः । अप्सु स्वादिष्टो मधुमो क्रतावो देवो न यः सविता सत्यमन्मा ॥ ४८ ॥
 अभि वायुं वीत्यर्षा गृणानोऽभि मित्रावरुणा पूयमानः । अभि नरं धीजवनं रथे
 ह्यमभीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम् ॥ ४९ ॥ अभि वस्त्रां सुवसुनान्यर्षाभि धेनुः सुदुधाः
 पूयमानः । अभि चन्द्रा र्भते नो हिरण्याभ्यश्चात्रिधिनो देव सोम ॥ ५० ॥ २० ॥
 अभी नो अर्ष दिव्या वसेन्पभि निश्वा पार्थिवा पूयमानः । अभि येन द्रविण-
 प्रनवांसाभ्यार्षेयं जमदग्निवज्रः ॥ ५१ ॥ अथा एवा पवस्वेना वसूनि मांश्चत्व
 इन्द्रो सरसि प्र धेन्व । ब्रध्नश्चिदत्र वातो न जूतः पुरुमेधश्चित्तकवे नरं दात्
 ॥ ५२ ॥ उत न पुना पवसा पवस्वाधि श्रुते श्रवाग्यस्य तीर्थे । एष्टि महस्ता

अ० ७ । अ० ४ । व० २४] ५३० [अ० ६ । अ० ६ । सू० ६८ ।

नैगुतो वसूनि वृक्षं न पक्वं धूनवद्रुणाय ॥ ५३ ॥ महिमे अस्य वृषनामं शुषे मां-
 श्वत्वे वा पृशने वा वधत्रे । अस्वापयन्निगुतः स्नेहयन्नाणामित्रा अपाचितो अचेतः
 ॥ ५४ ॥ सं त्री एवित्रा वितेतान्येष्वन्वेकं धावसि पूयमानः । अस्मि भगो अस्मि
 दात्रस्य दातासि मघवा मघवद्भ्य इन्दो ॥ ५५ ॥ २१ ॥ एष विश्ववित्पवते मनीषी
 सोमो विश्वस्य भुवनस्य राजा । दुप्साँ ईरयन्निदधेऽपिन्दुर्वि बारमव्यं समयाति
 याति ॥ ५६ ॥ इन्दुरिहन्ति सहिषा अदव्याः पदे रेमन्ति क्ववयो न मृधाः ।
 हिन्वन्ति धीरा दशभिः क्षिपाभिः समञ्जते रूपपा रमेन ॥ ५७ ॥ त्वया वयं
 पर्वमानेन सोम भरे कृतं वि चिनुयाम शश्वत् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदि-
 तिः सिन्धुः पृथिवी उतद्यौः ॥ ५८ ॥ २२ ॥

॥ ६८ ॥ १—१२ अम्यरीप ऋजिष्या च ऋषिः ॥ पयमानः सोमो देवता ॥
 छन्दः—१, २, ४, ७, १० अनुष्टुप । ३, ५, ६ त्रिचुदनुष्टुप । ६, १२ विगहनुष्टुप ।
 ८ आर्ची स्वराडनुष्टुप । ११ त्रिचुदनुष्टुप । १२ गान्धारः । ११
 मध्यमः ॥

॥ ६८ ॥ अभि नो बाजमातमं रयिमपि पुरुम्पदम् । इन्दो महस्र्भर्ममं
 तुविद्युक्षं विभ्वानहम् ॥ १ ॥ परि प्य सुवानो अय्ययं ग्ये न वर्माव्यत । इन्दु-
 रभि दुष्ठा हिता हिंयानो धाराभिग्नाः ॥ २ ॥ परि प्य सुवानो अक्षा इन्दुर-
 व्ये मदव्युतः । धारा य ऊर्ध्वो अश्वे आजा नैति इव्ययुः ॥ ३ ॥ म हि त्वं देव
 शश्वते वसु मतीष दाशुपे । इन्दो रुहन्मिथं रपि शतान्माने विवासमि ॥ ४ ॥
 वयं ते अभ्य वृत्रहन्वमो वस्वः पुरुम्पदः । नि नेदिष्ठतमा इपः स्याम सुम्नस्या-
 धिगो ॥ ५ ॥ द्वियं पञ्च स्वयंशमं स्वमरि अद्रिमहतम् । प्रियमिन्द्रस्य काम्यं
 प्रस्तापयेन्न्यर्मिणम् ॥ ६ ॥ २३ ॥ हरि त्यं हयने हरिं वृष्टं पुनन्ति वरिण । यो
 देवान्विश्वो इन्परि मदेन सह गच्छन्ति ॥ ७ ॥ अस्य वो हवसा पान्तो दक्षसा-
 धनम् । ये सुरिषु श्रवो वृष्टदधे स्वर्णं हयनः ॥ ८ ॥ स वो यज्ञेषु मानवी इन्दु-
 र्जनिष्ठ रोदसी । देवो देवी गिरिष्ठा अस्मधन्ते तुविष्वधि ॥ ९ ॥ इन्द्राव सोम
 पातवे वृत्रघ्ने परि पिच्येभ । नरे च दक्षिणावते देवाधे मदनासदे ॥ १० ॥ ते
 प्रत्नासो व्युष्टिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन् । अप्रमोथन्तः सन्ततहरिचितः प्रातस्ताँ अ-
 प्रचेतसः ॥ ११ ॥ न मखायः पुरोरुचं युयं वयं च सरवः । अश्याम वाजगन्ध्यं
 मनेष वाजपस्त्यम् ॥ १२ ॥ २४ ॥

अ० ७ । अ० ६ । व० १] ३३९ [म० ६ । अ० ६ । सू० १०१ ।

॥ ६६ ॥ १—८ रेभस्त्रु काश्यपौ ऋषी ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१
विराडनुष्टुप् । २, ३, ४, ६ अनुष्टुप् । ४, ७, ८ त्रिचदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१ मध्यमः ।
२—८ गान्धारः ॥

॥ ६६ ॥ आ ह्येताय धण्ये धनुस्त्वन्ति पौंस्यम् । शुक्रां वयन्त्यधुराय
निर्णिजे विषामघ्रे महीयुवः ॥ १ ॥ अथ क्षपा परिष्कृतो वाजौ अभि प्र गृह्णते ।
यदी विवस्वतो धियो हरिं हिन्वन्ति यानवे ॥ २ ॥ तमस्य मर्जयामसि मदो य
इन्द्रपातमः । यं गावे अमर्मिर्दधुः पुरा नूनं च सूर्यः ॥ ३ ॥ तं गार्धया पु-
राण्या पुनानमभ्यनूयत । उतो कृपन्त धीनयो देवानां नाम विभ्रतीः ॥ ४ ॥ त-
मुक्षमाणमव्यये वारं पुनन्ति धर्णमिम् । दूनं न पृवचित्तय आ शासते मनीषिणः
॥ ५ ॥ २५ ॥ स पुनानो ददिन्तमः सोमश्चमूषु मीदति । पशौ न रेत आदध-
त्यर्निर्वचस्यते धियः ॥ ६ ॥ स मृड्येत सुकर्मिर्देवो देवेभ्यः सुतः । विदे यदासु
सन्दर्दिर्हीरणो वि गृह्णते ॥ ७ ॥ सुत इन्द्रो पवित्र आ नृर्मियतां वि नीयसे । इ-
न्द्राय मन्मग्निमश्चमूषा नि पीदमि ॥ ८ ॥ २६ ॥

॥ १०० ॥ १—६ रेभस्त्रु काश्यपौ ऋषी ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ४, ७, ६ त्रिचदनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ४, ६, ८ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १०० ॥ अमो नवन्ते अद्रुहः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । वत्सं न पूर्व आ-
यनि ज्ञातं रिहन्ति मातरः ॥ १ ॥ पुनान इन्द्रो वा भगसोमं द्विवहसं रुषिम् । त्वं
वर्मान पुष्पसि विश्वानि दाशुषो गृहे ॥ २ ॥ त्वं धियं मनोयुजं मुजा वृष्टिं न
तन्यतुः । त्वं वसूति पाथिवा दिव्या च सोम पुण्यसि ॥ ३ ॥ परि ते जिग्युषो
यथा धारां सुतस्य धावति । र्हमणा व्यव्यये वारं वाजं वि सानसिः ॥ ४ ॥
कवे दक्षाय नः कवे पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पानवे सुतो मित्राय वरुणाय
च ॥ ५ ॥ २७ ॥ पवस्व वाजमानमः पवित्रं धारया सुतः । इन्द्राय सोम वि-
ष्णवे देवेभ्यो मधुमक्षमः ॥ ६ ॥ त्वां रिहन्ति मातरो हरिं पवित्रं अद्रुहः । वत्सं
ज्ञातं न धेनवः पवमानं विधर्मणि ॥ ७ ॥ पवमानं महि श्रवचित्रेमिर्यासिरश्मिभिः ।
शर्धन्तमोसि तनमे विश्वानि दाशुषो गृहे ॥ ८ ॥ त्वं यां च महिषत पृथिवीं
चार्ति जग्निषे । प्रति द्रापिममुच्चथाः पवमानं महिषवना ॥ ९ ॥ २८ ॥ ४ ॥

॥ १०१ ॥ ऋषि.—१—३ अश्वीगुः श्यामाभिः । ४—६ ययातिर्नाष्टुपः । ७—९